Halmosy Dénes

Nemzetközi szerződések

1918–1945

A két világháború közötti korszak
és a második világháború legfontosabb
politikai szerződései

STUDIUM GENERALE
Zuglói Egyesület
1143 Budapest, Ilka u. 32.
940.53/SZ

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966

Szerkesztõ és fordító bizottság:

DR. HAJDU GYULA, DR. HALMOSY DÉNES, DR. POPOVICS BÉLA,
DR. SEBESTYÉN PÁL, DR. TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Válogatta és a jegyzeteket írta:

DR. HALMOSY DÉNES

Lektorálta:

DR. HAJDU GYULA

DR. SEBESTYÉN PÁL

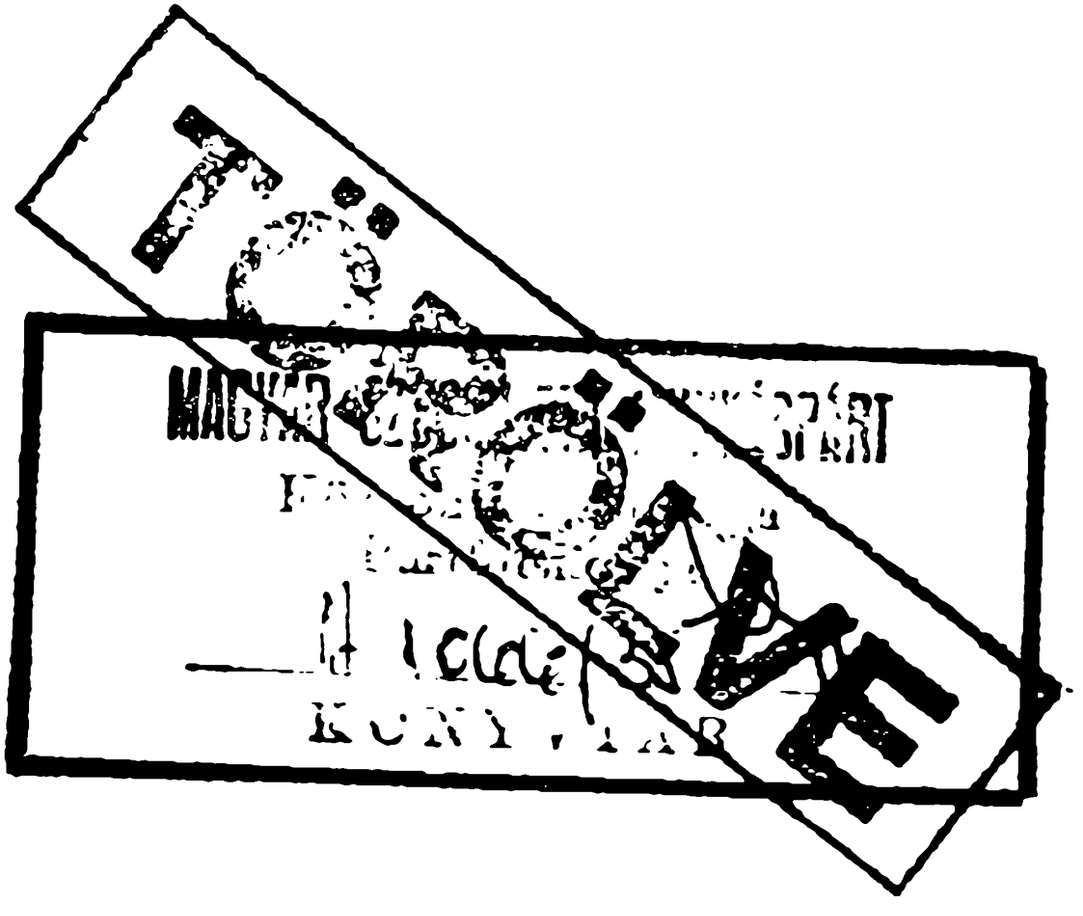

Tartalomjegyzék

I. rész

A két világháború közötti korszak

Dekrétum a békéről (1917. október 26.) 17
Wilson tizennégy pontja (1918. január 8.) 20
A breszt-litovszki békeszerződés (1918. március 3.) 23
A bukaresti békeszerződés (1918. május 7.) 29
A Nemzetek Szövetségének Egyességokmánya (1919. január 28.) 36
A versailles-i békeszerződés (1919. június 28.) 51
Az angol—francia és az amerikai—francia garanciális szerződés (1919. június 28.) 77
A Lengyelország függetlenségéről és a kisebbségek védelméről szóló szerződés (1919. június 28.)... 82
A Csehszlovákia függetlenségéről és a kisebbségek védelméről szóló szerződés (1919. szeptember 10.)... 87
A trianoni békeszerződés (1920. június 4.) 93
Az Egyesült Államokkal kötött magyar békeszerződés (1921. augusztus 29.) 146
A Besszarábia bekebelezéséről szóló szerződés (1920. október 28.) 150
A kisantant-szerződések
A jugoszláv—csehszlovák szövetségi szerződés (1920. augusztus 14.) 153

A román—csehszlovák szövetségi szerződés (1921. április 23.) 155
A román—jugoszláv szövetségi szerződés (1921. június 7.) 156
A jugoszláv—csehszlovák szövetségi szerződés kiegészítése (1922. augusztus 31.) 157
A francia—lengyel politikai egyezmény (1921. február 19.) ... 159
A szovjet—perzsa barátsági szerződés (1921. február 26.) ... 161
A lengyel—román szövetségi szerződés (1921. március 3.) ... 168
A rigai békeszerződés (1921. március 18.) 170
A csehszlovák—lengyel politikai egyezmény (1921. november 6.) 176
A csehszlovák—osztrák politikai egyezmény (1921. december 16.) 178
A washingtoni négyhatalmi szerződés a csendes-óceáni szigetekről (1921. december 13.) 181
A washingtoni flottaszerződés (1922. február 6.) 186
A washingtoni kilenchatalmi szerződés Kínáról (1922. február 6.) 196
A rapallói szerződés (1922. április 16.) 200
A francia—csehszlovák szövetségi szerződés (1924. január 25.) 204
A szovjet—kínai általános egyezmény (1924. május 31.) 207
A genfi jegyzőkönyv (1924. október 2.) 212
A mérges gázok és bakteriológiai fegyverek használatát eltiltó egyezmény (1925. június 17.) 223
A locarnói szerződések (1925. október 16.) 225
A szovjet—török semlegességi és megnemtámadási szerződés (1925. december 17.) 241
A lengyel—román garanciális szerződés (1926. március 26.) ... 244
A berlini szerződés (1926. április 24.) 247
A Belgium semlegességének megszüntetéséről szóló szerződés (1926. május 22.) 253
A francia—román barátsági szerződés (1926. június 10.) ... 255
Az olasz—magyar barátsági szerződés (1927. április 5.) 259
A francia—jugoszláv barátsági szerződés (1927. november 11.) 265
Az olasz—albán szövetségi szerződés (1927. november 22.) ... 269
A Briand—Kellogg paktum (1928. augusztus 27.) 273

A genfi Általános Akta (1928. szeptember 26.) 277
A moszkvai jegyzőkönyv (1929. február 9.) 288
A magyar jóvátételt és egyéb pénzügyi kérdéseket rendező párizsi egyezmények (1930. április 28.) 291
A lausanne-i szerződés (1932. július 9.) 301
A japán—mandzsúkuói megállapodás (1932. szeptember 15.) 307
A kisantant szervezeti paktuma (1933. február 16.) 309
A támadó cselekmény fogalmának meghatározásáról szóló egyezmény (1933. július 3.) 313
A négyhatalmi szerződés (1933. július 15.) 317
A Saavedra Lamas paktum (1933. október 10.) 322
A német—lengyel nyilatkozat (1934. január 26.) 328
A Balkán-paktum (1934. február 9.) 331
A háromhatalmi nyilatkozat Ausztria függetlenségéről (1934. február 17.; 1934. szeptember 27.) 336
A római jegyzőkönyvek (1934. március 17.; 1936. március 23.) 339
A keleti paktum (keleti Locarno) terve (1934. június 27.) ... 347
A római francia—olasz egyezmények (1935. január 7.) 352
A stresai konferencia (1935. április 14.) 356
A francia—szovjet kölcsönös segélynyújtási szerződés (1935. május 2.) 360
A csehszlovák—szovjet kölcsönös segélynyújtási szerződés (1935. május 16.) 364
Az angol—német flottaegyezmény (1935. június 18.) 368
A szovjet—mongol kölcsönös segélynyújtási jegyzőkönyv (1936. március 12.) 373
A német—osztrák egyezmény (1936. július 11.) 376
A montreux-i tengerszoros-egyezmény (1936. július 20.) ... 380
A berchtesgadeni (berlini) jegyzőkönyv (1936. október 25.) ... 393
Az antikomintern paktum (1936. november 25.) 398
Angol—olasz nyilatkozat a Földközi-tengerre vonatkozóan (1937. január 2.) 404
A saadabadi szerződés (1937. július 8.) 409
A szovjet—kínai megnemtámadási szerződés (1937. augusztus 21.) 413
Az angol—olasz egyezmények (1938. április 18.) 415

A szaloniki szerződés (1938. július 31.) 427
A magyar—kisantant megállapodás (1938. augusztus 22.) ... 429
A müncheni egyezmény (1938. szeptember 29.) 433
Angol—német nyilatkozat (1938. szeptember 30.) 437
Francia—német nyilatkozat (1938. december 6.) 438
Az első bécsi döntés (1938. november 2.) 439
A német—román gazdasági együttműködési szerződés (1939. március 23.) 442
Angol és francia garancia Lengyelországnak, Romániának és Görögországnak (1939. március 31.; április 6.; április 13.) ... 446
A német—olasz szövetségi szerződés (acélpaktum) (1939. május 22.) 451
Az angol—japán egyezmény (1939. július 21.) 454
A német—szovjet megnemtámadási szerződés (1939. augusztus 23.) 457
Az angol—lengyel kölcsönös segélynyújtási egyezmény (1939. augusztus 25.) 461

II. rész

A második világháború

Az angol—francia—török kölcsönös segélynyújtási szerződés (1939. október 19.) 467
Az angol—francia közös nyilatkozat (1940. március 28.) 472
Szovjet—román jegyzékváltás Besszarábia visszaadásáról (1940. június 26—28.) 474
A második bécsi döntés (1940. augusztus 30.) 478
Magyar—német és a román—német megállapodás a Volksbund előjogairól (1940. augusztus 30.) 483
A craiovai szerződés (1940. szeptember 7.) 487
A Háromhatalmi Egyezmény (1940. szeptember 27.) 490
A magyar—jugoszláv barátsági szerződés (1940. december 12.) 494
A bolgár—török megnemtámadási egyezmény (1941. február 17.) 496

A lend-lease szállítások intézménye (1941. március 11.) 498
A szovjet—jugoszláv barátsági és megnemtámadási szerződés (1941. április 5.) 505
A szovjet—japán semlegességi szerződés (1941. április 13.) ... 510
A német—török barátsági szerződés (1941. június 18.) 513
Az Atlanti Charta (1941. augusztus 14.) 516
A német—olasz—japán egyezmény az együttes hadviselésről (1941. december 11.) 521
Az Egyesült Nemzetek nyilatkozata (1942. január 1.) 523
Az angol—szovjet—iráni szövetségi szerződés (1942. január 29.) 525
Az angol—amerikai lend-lease egyezmény (1942. február 23.) 531
Az angol—szovjet szövetségi és kölcsönös segélynyújtási szerződés (1942. május 26.) 536
A casablancai értekezlet (1943. január 14—24.) 540
Az olasz fegyverszüneti egyezmény (1943. szeptember 3.) ... 543
A moszkvai értekezlet (1943. október 19—30.) 546
A kairói értekezlet (1943. november 22—25.) 552
A teheráni értekezlet (1943. november 28—december 1.) ... 554
A szovjet—csehszlovák barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződés (1943. december 12.) 559
A Németország megszállási övezeteiről és Nagy-Berlin igazgatásáról szóló egyezmény (1944. szeptember 12.) 563
A francia—szovjet szövetségi és kölcsönös segélynyújtási szerződés (1944. december 10.) 570
A magyar fegyverszüneti egyezmény (1945. január 20.) 573
A jaltai értekezlet (1945. február 4—11.) 584
A szovjet—lengyel barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződés (1945. április 21.) 609
A német kapituláció (1945. május 8.) 612
A berlini nyilatkozatok (1945. június 5.) 617
Szovjet—csehszlovák szerződés Kárpát-Ukrajnáról (1945. június 29.) 632
Az Ausztria megszállási övezeteiről és Bécs igazgatásáról szóló egyezmény (1945. július 9.) 636
A potsdami értekezlet (1945. július 17—augusztus 2.) 640

A potsdami nyilatkozat Japánnal kapcsolatban (1945. július 26.) 669
A háborús főbűnösök megbüntetéséről szóló egyezmény (1945. augusztus 8.) 676
A szovjet—lengyel határegyezmény (1945. augusztus 16.) ... 680
A japán kapituláció (1945. szeptember 2.) 683

Bevezető

Amikor 1958-ban — korlátozott terjedelemben — megjelent a „Nemzetközi szerződések gyűjteménye 1945—1958" című kötet, sokakban felvetődött a kétely, vajon kellő érdeklődésre találnak-e ilyen jellegű művek a magyar olvasóközönség körében. Az aggodalmaskodásra a tények válaszoltak. A kötet alig egy év leforgása alatt teljesen elfogyott, úgyhogy újabb, bővített kiadására van szükség.

Az az érdeklődés, amely a tételes nemzetközi joganyag és a nemzetközi kapcsolatokat magas igényű, tudományos szinten feldolgozó művek iránt nemcsak a szakemberek, hanem a művelt olvasóközönség részéről is megnyilvánul, indította a szerkesztő bizottságot és a kiadót arra, hogy további lépéseket tegyen ezen a téren.

A jelen kötet az 1918—1945. években, vagyis egy diplomáciailag rendkívül bonyolult és eseményekben gazdag korszakban létrejött legfontosabb nemzetközi politikai szerződéseket, egyezményeket, jegyzőkönyveket, illetőleg a velük azonos jelentőségű nyilatkozatokat, határozatokat tartalmazza. A tárgyalt időszakban a paktumok szövevényes hálózata szőtte át a világ és elsősorban Európa diplomáciai térképét, úgyhogy a kötet összeállításánál külön problémát jelentett a legjellemzőbbek kiválogatása a több száz, helyesebben több ezer okmányból.

A kötet azzal a két fontos dokumentummal indul, nevezetesen a szovjet kormány 1917. évi békedekrétumával és Wilson 14 pontjával, amelyek felvázolták az első világháborút követő békerendezés célkitűzéseit. Sajnos, az igazságos és annexióktól mentes békeszerződések helyett imperialista békék születtek meg, Wilson, Clemenceau, Lloyd George és Orlando, a „négy nagy" súlyos hibákkal terhes békerendszere.

Közli a kötet — hogy csak néhány fő vonását emeljük ki a közreadott anyagnak — a Szovjet-Oroszországgal kötött breszt-litovszki

békeszerződést, a versailles—washingtoni békerendszer okmányait, ennek a békerendszernek megszilárdítására, a *status quo* fenntartására törekvő szerződéseket, az antant hatalmak második világháború alatti szövetségének felbomlását tükröző szerződéseket, a vezető európai tőkés hatalmak szovjetellenes egységfrontjának megteremtésére irányuló kísérleteket (az 1933. július 15-i négyhatalmi szerződést, az 1938. évi müncheni egyezményt stb.). Tartalmazza a *kollektív biztonság* kiépítésére irányuló szerződéseket, valamint a tengelyhatalmak agresszív politikáját lecsillapítani törekvő *kétoldalú megállapodásokat,* mint az 1934. január 26-i német—lengyel nyilatkozatot, az 1935. január 7-i francia—olasz egyezményeket, az 1935. június 18-i angol—német flottaegyezményt, az 1938. április 18-i angol—olasz egyezményeket, valamint az 1938. szeptember 29-i müncheni egyezményt mint az *appaesement-politika* tetőpontját. Ezek a külön megállapodások nem tudták megakadályozni a második világháború kitörését, és velük csaknem párhuzamosan jöttek létre a tengelyhatalmak agresszív tömbjét összekovácsoló szerződések, a Róma—Berlin tengely kialakulását jelző 1936. október 25-i berchtesgadeni (berlini) jegyzőkönyv, valamint az 1936. november 25-i német—japán antikomintern paktum.

Teljes szövegében közli a kötet a második világháború alatt létrejött legfontosabb megállapodásokat, az 1940. szeptember 27-i német—olasz—japán háromhatalmi egyezményt, amelyben a szerződő felek leplezetlen nyíltsággal osztották fel egymás között érdekterületeiket, az 1941. augusztus 14-i Atlanti Chartát, az Egyesült Nemzetek 1942. január 1-i nyilatkozatát és — a magyar szakirodalomban először — a Hitler-ellenes koalíció nagy konferenciáin, az 1943. évi casablancai, moszkvai, kairói, teheráni értekezleteken, valamint az 1945. évi jaltai és potsdami értekezleteken létrejött megállapodások teljes anyagát.

Mindenképpen helyet kellett biztosítani a kötetben azoknak a többoldalú nemzetközi megállapodásoknak, amelyeket a két világháború közötti korszakban az erőszak alkalmazásának kizárására, a nemzetközi vitás kérdések békés rendezésére kötöttek, noha egyesek közülük nem léptek hatályba. Ezért foglalja magában az összeállítás a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányát, az 1924. október 2-i genfi jegyzőkönyvet, az 1928. augusztus 27-i Briand—Kellogg paktumot, az 1928. szeptember 26-i genfi Általános Aktát, az 1929. február 9-i moszkvai jegyzőkönyvet. Az egyes államok emellett igen nagyszámú kétoldalú békéltető és döntőbírósági egyezményt is kötöttek. Jellemzésként közülük is tartalmaz néhá-

nyat a kötet, mégpedig azokból, amelyeket egyben barátsági vagy semlegességi szerződésekkel kapcsoltak össze.

A szerződések válogatása tekintetében a tudományos követelmények dominálnak, azaz nem előre meghatározott céllal vagy tendenciával, nem is előre lefektetett tételek bizonyítása érdekében történt az anyag szelektálása, válogatása, hanem azzal a törekvéssel, hogy lehetőség szerint több oldalról megvilágított hű képet, hiteles és megbízható tényanyagot nyújtson a kötet korunknak erről a válságos időszakáról.

A kötetben az egyes okmányok teljes szöveggel szerepelnek. Rövidítések (kivonatos közlés) csak ott kerültek alkalmazásra, ahol az okmányok terjedelme túlságosan nagy és a kihagyott részek kevéssé tarthatnak számot érdeklődésre. Az egyes szerződések aláírására meghatalmazottak nevei — helytakarékossági okokból — a régebbi szerződéseknél elmaradtak, az újabb szerződéseknél azonban fel vannak tüntetve. A kihagyásokat mindenütt pontozás jelzi.

A szerződésekhez fűzött jegyzetanyag szükségszerűen jóval bővebb, mint az előző kötetben. Különösen a második világháborúval foglalkozó részt kellett bővebb jegyzetanyaggal ellátni. A jegyzetek megvilágítják a szerződések előzményeit, létrejöttük körülményeit, valamint a velük kapcsolatos többi szerződéseket, úgyszintén a szerződések nemzetközi hatását, azokat a legfontosabb fejleményeket, amelyek a szerződések diplomáciai jelentőségének és súlyának megértéséhez elengedhetetlenül szükségesek. Nem volt célja és nem lehetett feladata a kötetnek, hogy a két világháború közötti korszak és a második világháború összefüggő diplomáciai történetét felvázolja. A jegyzetek az egyes szerződések, illetőleg ezek témája köré csoportosulnak. Mégis, tekintettel arra, hogy a közölt szerződések a tárgyalt időszak legfontosabb nemzetközi eseményeinek kimagasló jelzőkövei, ebben az értelemben áttekintést ad az összeállítás a két világháború közötti korszak és a második világháború diplomáciai történetéről és megfelelő tételes nemzetközi joganyagot a kérdések további tanulmányozásához. A második világháború alatt létrejött nemzetközi okmányoknál ezenkívül röviden ismertetni kellett a hadieseményeket is, mert különben az okmányok szövege nehezen lenne érthető. A jegyzetekben ismertetett szerződések révén jelentősen ki lehetett bővíteni a kötetben szereplő szerződések körét.

A szerződések a klasszikus felfogás szerint kifejezik a szerződő felek céljait és akaratát. Igen sok esetben azonban a szerződések csak a valódi szándékok leplezésére szolgálnak, és a szerződő

felek vagy legalábbis az egyik szerződő fél már az aláírás pillanatában tisztában van azzal, hogy a szerződést adott időpontban meg fogja szegni. Ilyenek például mindazok a szerződések és megállapodások, amelyeket a potenciális agresszor kiengesztelésére és megbékítésére kötöttek.

A szerződések magyar fordítása minden esetben a hiteles nyelvű szövegek alapján készült. A két világháború közötti korszak szerződéseinél a lehetőség szerint a Nemzetek Szövetsége több mint száz kötetből álló — de nem teljes — szerződésgyűjteménye (Recueil des Traités et des Engagements internationaux enregistrés par le Secrétariat de la Société des Nations) volt a gyűjtés és válogatás alapja, de felhasználásra kerültek más jelentős szerződésgyűjtemények is, így többek között Martens több kötetes műve. A Szovjetunió által kötött szerződések hiteles szövegeinek közlése az 1959-ben megindított, több kötetre tervezett szovjet diplomáciai okmánygyűjteményen alapul, amelynek eddig megjelent kilenc kötete 1926 végéig tartalmazza az okmányokat (Dokumenti vnyesnyej politiki SZSZSZR). Felhasználhatók voltak a német külügyminisztériumnak a szövetségesek által zsákmányolt és közzétett titkos okmányai is. Ezeket az okmányokat a náci kormány a Harz-hegységbe szállította és különféle helységekben helyezte el. Megsemmisítésüket az amerikai csapatok 1945 áprilisi előnyomulása hiúsította meg. Többek között itt találták meg az antikomintern paktumhoz fűzött titkos német—japán pótegyezményt (Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945). Igen sok titkos okmány került a szovjet csapatok kezére is.

A kötet összeállítását több vonatkozásban megkönnyítette, hogy időközben néhány jelentős magyar kiadvány jelent meg a Magyarország külpolitikájára vonatkozó okmányokról, így a Zsigmond László szerkesztésében „Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936—1945" című, hat kötetre tervezett mű Kerekes Lajos, Ádám Magda, illetőleg Juhász Gyula által összeállított I., II. és IV. kötete, valamint a „Magyarország és a második világháború" című, 1959-ben megjelent munka.

Igen nehéz és fáradságos feladatot jelentett az okmányok lefordítása. Miként az előző kötetnél, úgy itt is a magyar törvények közé iktatott nemzetközi szerződések hivatalos fordítása változatlan formában került átvételre, akkor is, ha egyes régebbi szövegek nyelvezete nem mindenütt kifogástalan. A magyar nyelven valahol már megjelent, de nem hivatalos szövegek ellenőrzése megtörtént, s mind ezek, mind az újonnan fordított szövegek fordításánál a szöveghűség, a szakszerű átültetés, valamint a

magyarosság együttes szempontjai megkülönböztetett figyelemben részesültek.

A jelen okmánygyűjtemény közreadásával a nemzetközi kérdésekkel hivatásszerűen foglalkozó szakemberek, valamint az egyetemi oktatás remélhetően hasznos segédeszközhöz jut és — nem utolsósorban — az eredeti okmányok hozzáférhetővé tétele elősegíti a nagyközönség külpolitikai műveltségének és tájékozottságának növelését is.

I. rész

A két világháború közötti korszak

Dekrétum a békéről

Leningrád, 1917. október 26. (november 8.)

Forrás: Lenin Művei. Szikra, 1952. 26. kötet. 247—250. old.

Dekrétum a békéről[1]

A Munkás- és Parasztkormány, melyet az október 24—25-i forradalom hozott létre, s amely a Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeire támaszkodik, valamennyi hadviselő népnek és kormányainak azt javasolja, hogy haladéktalanul kezdjenek tárgyalásokat az igazságos demokratikus békéről.

Igazságos vagy demokratikus békének, mely után minden hadviselő országban a háborútól kimerült, elgyötört és megkínzott munkásság és más dolgozó osztályok túlnyomó többsége sóvárog, s amelyet az orosz munkások és parasztok a cári monarchia megdöntése után a leghatározottabban és a legállhatatosabban követeltek — ilyen békének a kormány az annexiók (vagyis idegen területek erőszakos elfoglalása, idegen népek erőszakos bekebelezése) és hadisarc nélküli azonnali békét tekinti.

Ilyen béke haladéktalan megkötését javasolja Oroszország kormánya valamennyi hadviselő népnek és egyúttal kifejezi azt a készséget, hogy azonnal, a legcsekélyebb halogatás nélkül minden döntő lépést megtesz addig is, amíg az ilyen béke valamennyi feltételét minden ország és minden nemzet népképviselőinek teljhatalmú testülete véglegesen megerősíti.

Idegen területek annexióján vagy elfoglalásán a kormány általában a demokrácia és különösen a dolgozó osztályok jogérzetének megfelelően egy kis vagy gyenge népnek valamely nagy vagy erős állammal való minden néven nevezendő egyesítését érti olyan

[1] Lenin a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek II. Összoroszországi Kongresszusán október 26-án (november 8-án) tartotta meg előadoi beszédét a békéről s ennek keretében olvasta fel a szovjet kormány békedekrétumát.

esetekben, amikor ez a nép nem fejezte ki pontosan, világosan és önként beleegyezését vagy kívánságát, függetlenül attól, mikor ment végbe ez az erőszakos egyesítés, függetlenül továbbá attól, mennyire fejlett vagy elmaradott az erőszakosan beolvasztott, vagy erőszakosan az illető állam határain belül visszatartott nemzet. Függetlenül végül attól is, hogy Európában vagy távoli tengerentúli országokban él-e ez a nemzet.

Ha valamely nemzetet erőszakosan visszatartanak egy bizonyos állam határai között, ha ennek a nemzetnek kifejezett kívánsága ellenére — mindegy, hogy a sajtóban, népgyűléseken, pártok határozataiban, vagy a nemzeti elnyomatás elleni lázongásokban és felkelésekben jut-e kifejezésre ez a kívánság —, nem adják meg azt a jogot, hogy szabad népszavazással, az annektáló vagy általában az erősebb nemzet csapatainak teljes kivonása mellett, a legkisebb kényszer nélkül döntsön államformájáról, akkor az ilyen egyesítés — annexió, vagyis hódítás és erőszak.

A kormány az emberiség elleni legnagyobb gonosztettnek tartja ennek a háborúnak folytatását, amely azért folyik, hogyan osszák fel az erős és gazdag nemzetek között az általuk meghódított gyenge népeket, és ünnepélyesen kijelenti, hogy eltökélt szándéka haladéktalanul aláírni egy olyan béke feltételeit, amely ezt a háborút a fentebb megjelölt és kivétel nélkül minden nép számára egyaránt igazságos feltételek alapján megszünteti.

A kormány egyben kijelenti, hogy a fenti békefeltételeket egyáltalán nem tekinti ultimátumszerűeknek, vagyis hajlandó megvizsgálni minden más békefeltételt is, csupán ahhoz ragaszkodik, hogy előterjesztésük bármelyik hadviselő fél részéről a lehető leggyorsabban történjék és teljesen világos legyen, feltétlenül kizárjon minden kétértelműséget és minden titkot a békefeltételek felajánlása során.

A titkos diplomáciát a kormány megszünteti és a maga részéről annak a határozott szándékának ad kifejezést, hogy minden tárgyalást teljesen nyíltan az egész nép előtt folytat, és hogy haladéktalanul hozzáfog a földbirtokosok és tőkések kormánya által 1917 februártól október 25-éig jóváhagyott vagy megkötött titkos szerződések teljes nyilvánosságra hozásához. E titkos szerződések egész tartalmát, amennyiben az, mint a legtöbb esetben történt, arra irányult, hogy az orosz földbirtokosoknak és kapitalistáknak előnyöket és kiváltságokat nyújtson, hogy megtartsa vagy növelje a nagyoroszok annektált területeit, a kormány feltétlenül és azonnali hatállyal semmisnek nyilvánítja.

Amikor a kormány valamennyi ország kormányához és népéhez

azzal a javaslattal fordul, hogy haladéktalanul kezdjék meg a nyilvános béketárgyalásokat, a maga részéről kijelenti, hogy kész ezeket a tárgyalásokat akár írásos érintkezés, akár távíró, akár a különböző országok képviselői közti tárgyalások útján, vagy az ilyen képviselők értekezletén folytatni. Az ilyen tárgyalások megkönnyítése céljából a kormány kijelöli teljhatalmú képviselőjét a semleges országokban.

A kormány valamennyi hadviselő ország kormányának és népének azt javasolja, hogy kössenek haladéktalanul fegyverszünetet, s a maga részéről kívánatosnak tartja, hogy a fegyverszünetet legalább három hónapra, vagyis olyan időtartamra kössék meg, amelynek folyamán teljes mértékben lehetséges részint az, hogy a háborúba bevont vagy a háborúban való részvételre kényszerített kivétel nélkül valamennyi nép, vagy nemzet képviselőjének részvételével megtartott béketárgyalások befejeződjenek, részint pedig az, hogy valamennyi ország népképviselőinek teljhatalmú testületeit a békefeltételek végleges jóváhagyása céljából összehívják.

Amikor Oroszország ideiglenes munkás- és parasztkormánya valamennyi hadviselő ország kormányához és népéhez ezzel a béke-ajánlattal fordul, különösen az emberiség három legelőrehaladottabb nemzete, a mostani háborúban résztvevő három legnagyobb állam: Anglia, Franciaország és Németország öntudatos munkásaihoz is fordul. Ezeknek az országoknak munkásai a haladás és a szocializmus ügyének a legnagyobb szolgálatokat tették: ilyen a chartista mozgalom nagyszerű példaadása Angliában, ilyen a francia proletariátus által megvívott számos világtörténelmi jelentőségű forradalom, végül, ilyen a német proletár tömegszervezetek megteremtése a németországi kivételes törvények ellen folytatott hősies harcban és az egész világ munkásai számára példaadó, hosszú, kitartó, fegyelmezett munkában. A proletariátus hősiességének és történelmi alkotóerejének mindeme példáiban mi zálogát látjuk annak, hogy a nevezett országok munkásai megértik a most rájuk háruló feladatokat, az emberiségnek a háború borzalmaitól és következményeitől való megszabadításában rejlő feladatot, hogy ezek a munkások minden irányú, határozott, odaadó és erőteljes tevékenységükkel segítenek majd nekünk sikeresen tető alá hozni a béke ügyét, s egyszersmind a dolgozó és kizsákmányolt néptömegek minden rabság és minden kizsákmányolás alól való felszabadításának ügyét.

Wilson tizennégy pontja

Washington, 1918. január 8.

Forrás: Congressional Record. Vol. 56. 680. old.

Wilson 1918. január 8-i üzenete a kongresszushoz[1]

I. Nyílt, nyíltan letárgyalt békeszerződések, amelyek megkötése után nem lesz többé semmiféle titkos nemzetközi megállapodás, hanem a diplomácia mindig nyíltan és a nyilvánosság színe előtt fog tevékenykedni.

II. A hajózás teljes szabadsága a parti vizeken kívül eső tengereken, békében és háborúban egyaránt, kivéve ha a tengereket

[1] A tizennégy pontot Woodrow Wilsonnak, az Egyesült Államok elnökének a kongresszushoz intézett 1918. január 8-i üzenete tartalmazza, amelyben az elnök vázolta az Egyesült Államok háborús céljait. Wilson a szovjet kormány békedekrétumának kibocsátása és a breszt-litovszki béketárgyalások megindulása után hirdette meg tizennégy pontból álló békeprogramját. Közzétételének célja egyebek között az volt, hogy ellensúlyozza a szovjet békedekrétumnak a háborúban kimerült népekre gyakorolt nagy hatását. Wilson programja, néhány helyes konkrét rendelkezéstől eltekintve, általánosságban mozgott és az akkori divatos, homályosan szövegezett, hangzatos liberális szólamokat használta. Az Oroszországról szóló VI. pont pedig olyan megfogalmazásban látott napvilágot, amely már magában hordozta az antant hatalmak beavatkozási szándékát és Oroszország feldarabolására irányuló törekvéseit.

A szovjet békedekrétumban foglalt, az igazságos és demokratikus béke megkötésére irányuló felhívásra se az antant hatalmak, se a központi hatalmak nem válaszoltak, viszont a wilsoni tizennégy pontot a központi hatalmak rövidesen elfogadták a háború befejezését célzó tárgyalások alapjául. A gyakorlatban a wilsoni tizennégy pont magasztos célkitűzéseiből semmi sem valósult meg. Az első világháborút — nyíltan lefolytatott tárgyalások helyett — imperialista békediktátumok fejezték be, amelyek nem tudták megteremteni sem a tartós béke alapjait, sem a népek felemelkedésének és társadalmi fejlődésének feltételeit.

nemzetközi szerződések végrehajtására irányuló nemzetközi akció révén teljesen vagy részben lezárnák.

III. Minden gazdasági akadály lehető legnagyobb mértékű megszüntetése és egyenlő kereskedelmi feltételek megteremtése mindazon nemzetek részére, amelyek hozzájárulnak a békéhez és csatlakoznak annak fenntartásához.

IV. Megfelelő biztosítékok nyújtása és elfogadása arra, hogy a nemzeti fegyverkezéseket a belső biztonsággal összefüggő legalacsonyabb szintre csökkentik.

V. Az összes gyarmati igények szabad, elfogulatlan és teljesen pártatlan rendezése, annak az elvnek szigorú betartása alapján, hogy a szuverenitás idevonatkozó kérdéseinek eldöntésénél az érdekelt lakosság érdekei ugyanolyan súllyal essenek latba, mint annak a kormánynak méltányos igényei, amelynek igényei jogosságát el kell bírálni.

VI. Az összes orosz területek kiürítése és az Oroszországot érintő összes kérdések olyan rendezése, amely a világ többi nemzeteinek legjobb és legszabadabb együttműködését biztosítja arra nézve, hogy Oroszország akadálytalanul és korlátozás nélkül alkalmat kapjon saját politikai fejlődésének és nemzeti politikájának független meghatározására, valamint hogy biztosítva legyen Oroszország őszinte fogadtatása a szabad nemzetek társaságában az általa választott intézményekkel együtt, sőt ezen a fogadtatáson túlmenően biztosítva legyen részére minden olyan támogatás, amelyre szüksége lehet és amelyet ő maga is óhajt. Az a bánásmód, amelyben Oroszországot testvérnemzetei az elkövetkező hónapokban részesíteni fogják, próbaköve lesz jóakaratuknak, Oroszország szükségletei iránt saját érdekeiktől elvonatkoztatva tanúsított megértésüknek, valamint értelmes és önzetlen rokonszenvüknek.

VII. Az egész világ egyet fog érteni abban, hogy Belgiumot ki kell üríteni és helyre kell állítani, anélkül, hogy megkísérelnék korlátozni szuverenitását, amelyet minden más szabad nemzettel együtt élvez. Egyetlen más cselekedet sem fogja ennél jobban szolgálni a nemzetek bizalmának helyreállítását azon törvények iránt, amelyeket egymás közötti kapcsolataik szabályozására maguk alkottak és meghatároztak. E kiegyeztető cselekedet nélkül a nemzetközi jog egész szerkezete és érvénye örök időkre csorbát szenvedne.

VIII. Az egész francia területet fel kell szabadítani és elözönlött részeit helyre kell állítani. Azt az igazságtalanságot, amelyet Poroszország 1871-ben Elzász-Lotharingia tekintetében Francia-

országnak okozott és amely közel ötven évig nyugtalanította a világ békéjét, jóvá kell tenni, hogy a béke mindenki érdekében újból biztosíttassék.

IX. Az olasz határokat a világosan felismerhető nemzetiségi vonalak szerint kell kiigazítani.

X. Ausztria—Magyarország népei részére, amelyeknek helyét a nemzetek között oltalmazni és biztosítani kívánjuk, meg kell adni az önálló fejlődés legszabadabb lehetőségét.

XI. Romániát, Szerbiát és Montenegrót ki kell üríteni; a megszállt területeket helyre kell állítani; Szerbiának szabad és biztosított kijáratot kell adni a tengerhez; a különböző balkáni államok egymás közötti kapcsolatait barátságos tanácskozás útján az állami és nemzetiségi hovatartozás történelmileg kialakult vonalai szerint kell meghatározni; a különböző balkáni államok politikai és gazdasági függetlenségét és területi sérthetetlenségét nemzetközi garanciákkal kell alátámasztani.

XII. A jelenlegi Ottomán Birodalom török részeinek teljes szuverenitást kell biztosítani, de a többi nemzetiségek részére, amelyek most török uralom alatt élnek, biztosítani kell létük feltétlen biztonságát, önálló fejlődésük teljes és zavartalan lehetőségét. A Dardanellákat állandóan nyitva kell tartani mint nemzetközi garanciákkal biztosított szabad átjárót minden nemzet hajói és kereskedelme számára.

XIII. Független lengyel államot kell létesíteni, amely magában kell, hogy foglalja a vitathatatlanul lengyel lakosság lakta területeket, szabad és biztosított kijáratot kell biztosítani számára a tengerhez, politikai és gazdasági függetlenségét és területi sérthetetlenségét nemzetközi szerződéssel kell biztosítani.

XIV. Különleges szerződésekkel meg kell alakítani a nemzetek általános szövetségét avégből, hogy a nagy és kis államok politikai függetlensége és területi sérthetetlensége kölcsönös garanciákkal egyaránt biztosíttassék.

A breszt–litovszki békeszerződés

Breszt-Litovszk, 1918. március 3.

Forrás: Dokumenti vnyesnyej politiki SZSZSZR. I. kötet Moszkva, 1959. 119. old. — Reichsgesetzblatt, 1918. 77. sz.

Békeszerződés
egyfelől Oroszország, másfelől Németország, Ausztria—Magyarország, Bulgária és Törökország között[1, 2]

Minthogy egyfelől Oroszország, másfelől Németország, Ausztria—Magyarország, Bulgária és Törökország megegyeztek abban, hogy a háborús állapotnak véget vetnek és a béketárgyalásokat a lehető legsürgősebben befejezik, meghatalmazottaikká kinevezték

.....

.....

A meghatalmazottak a béketárgyalások lefolytatása céljából Breszt-Litovszkban találkoztak és jó és kellő alakban talált meg-

[1] A szerződést a Szovjetek IV. Összoroszországi Rendkívüli Kongresszusa 1918. március 15-én ratifikálta; a német Reichstag 1918. március 22-én hagyta jóvá, II. Vilmos császár pedig 1918. március 26-án írta alá. A megerősítő okiratok kicserélése Berlinben, 1918. március 29-én történt meg.

[2] Németországgal a béketárgyalásokat Breszt-Litovszkban 1917. november 20-án kezdték meg, eközben december 2-án fegyverszüneti szerződést kötöttek. A még meg nem erősödött, sok belső nehézséggel küzdő és a német csapatok támadásaitól szorongatott szovjet köztársaság kénytelen volt elfogadni a rendkívül súlyos és lealázó békefeltételeket, amelyeket Németország és szövetségesei, Ausztria—Magyarország, Törökország és Bulgária előírtak. A fiatal szovjet köztársaság megmentése érdekében Lenin Trockijjal és Buharinnal szemben a béke megkötése mellett foglalt állást, hogy a szovjet hatalom lélegzethez jusson. Trockij, aki szovjet részről a béketárgyalásokat vezette, 1918. február 10-én visszautasította a német feltételeket. Erre a német parancsnokság, a fegyverszüneti megállapodás megsértésével, február 18-án az egész fronton

hatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg.

I. cikk. Egyfelől Oroszország, másfelől Németország, Ausztria—Magyarország, Bulgária és Törökország kijelentik, hogy a közöttük levő háborús állapot véget ért. Eltökélt szándékuk, hogy a jövőben békében és barátságban élnek egymással.

II. cikk. A Szerződő Felek tartózkodnak attól, hogy a másik Fél kormánya vagy annak állami és katonai intézményei ellen bármiféle agitációt vagy propagandát folytassanak. Ami Oroszországot illeti, ez a kötelezettség a Négyes Szövetség hatalmai által megszállt területekre is vonatkozik.

III. cikk. Azok a területek, amelyek a Szerződő Felek által közösen megállapított vonaltól nyugatra fekszenek és korábban Oroszországhoz tartoztak, a jövőben nem tartoznak orosz fennhatóság alá; a megállapított vonalat a jelen Szerződés lényeges részét képező mellékelt térkép tünteti fel. (I. melléklet.) E vonal pontos meghatározása német—orosz bizottság feladata lesz.

A szóban levő területek számára nem származik semmiféle kötelezettség Oroszországgal szemben annak folytán, hogy ezek korábban Oroszországhoz tartoztak.

Oroszország lemond e területek belső ügyeibe való mindennemű beavatkozásról. Németország és Ausztria—Magyarország e területek jövő sorsát ezek lakosságának megkérdezésével kívánják meghatározni.

IV. cikk. Mihelyt az általános békét megkötötték és az orosz leszerelést teljesen végrehajtották, Németország kész a III. cikk 1. bekezdésében említett vonaltól keletre fekvő területet kiüríteni, amennyiben a VI. cikk eltérően nem rendelkezik.

---

támadásba indult. Jóllehet a Vörös Hadsereg Narva és Pszkov között február 23-án hősies harcokban feltartóztatta a Petrográdot fenyegető további német előnyomulást, mégis a tárgyalások újrakezdésekor a szovjet kormánynak az általános helyzetre való tekintettel az eredetieknél is szigorúbb feltételeket kellett elfogadnia.

Németország összeomlása után (1918. november 11.) a szovjet kormány a breszti békét 1918. november 18-án semmissé nyilvánította. A központi hatalmak a velük kötött párizs-környéki békeszerződések vonatkozó rendelkezései értelmében végérvényesen elismerték a breszt-litovszki szerződés semmissé nyilvánítását és lemondtak a békeszerződésből és az azt kiegészítő szerződésekből eredő előnyökről. (A versailles-i békeszerződés 116., 259. és 292. cikkei, a trianoni békeszerződés 72., 193. és 227. cikkei.)

Oroszország minden tőle telhetőt meg fog tenni a kelet-anatoliai tartományok mielőbbi kiürítése és Törökország részére történő szabályszerű visszaadásuk biztosítása érdekében.

Az erdelani, karsi és batumi kerületeket az orosz csapatok ugyancsak haladéktalanul ki fogják üríteni. Oroszország nem fog beavatkozni e kerületek államjogi és nemzetközi jogi viszonyainak új rendezésébe, hanem e kerületek lakosságára bízza, hogy az új rendezést a szomszéd államokkal, különösen Törökországgal egyetértésben valósítsa meg.

V. cikk. Oroszország haladéktalanul végrehajtja hadseregének teljes leszerelését, ideértve a jelenlegi kormány által újonnan alakított hadseregrészeket is.

Oroszország ezenkívül hadihajóit vagy orosz kikötőkbe fogja irányítani, ahol azok az általános béke megkötéséig maradni fognak, vagy késedelem nélkül le fogja szerelni azokat. A Négyes Szövetség hatalmaival továbbra is hadiállapotban levő hatalmak hadihajói, amennyiben ezek a hadihajók orosz hatalmi szféra alatt állnak, az orosz hadihajókkal azonos elbírálás alá esnek.

A jeges-tengeri zárt terület az általános béke megkötéséig továbbra is fennmarad. A Balti-tenger és a Fekete-tenger orosz fennhatóság alá tartozó részein az aknák eltávolítását haladéktalanul meg kell kezdeni. A kereskedelmi hajózás e tengereken szabad és azonnal megindul. A közelebbi rendelkezések kidolgozására, nevezetesen a kereskedelmi hajók veszélymentes útvonalának közhírré tételére vegyes bizottságok létesülnek. A hajózási útvonalakat az úszóaknáktól állandóan szabadon kell tartani.

VI. cikk. Oroszország kötelezi magát, hogy az Ukrán Népköztársasággal haladéktalanul békét köt és elismeri ennek az államnak a Négyhatalmi Szövetség hatalmaival kötött békeszerződését. Az orosz csapatok és az orosz Vörös Gárda késedelem nélkül kiüríti Ukrajna területét.[3] Oroszország megszüntet mindennemű agitációt és propagandát az Ukrán Népköztársaság kormánya és hivatalos intézményei ellen.

Észtországot és Litvániát az orosz csapatok és az orosz Vörös Gárda szintén haladéktalanul ki fogják üríteni. Észtország keleti

[3] Németország a breszti tárgyalások idején titkos megegyezésre lépett az Ukrán Radával, hogy annak segítségével Ukrajnát elszakítsa Szovjet-Oroszországtól és Németországtól függő állammá tegye. A németek által megszállott „Ukrán Népköztársasággal" kötött békeszerződést Breszt-Litovszkban 1918. február 9-én írták alá.

határa általában a Narva folyó mentén húzódik. Litvánia keleti határa általában a Csud-tavon[4] és a Pszkovi-tavon át ennek délnyugati szögletéig, majd a Lubani-tavon át a Nyugat-Dvina melletti Livenho irányába húzódik. Észtországot és Litvániát német rendőri erő fogja megszállni addig, amíg ott a közbiztonságot az ottani állami intézmények nem tudják biztosítani és amíg az állam rendje helyre nem áll. Észtország és Litvánia minden letartóztatott vagy elhurcolt lakosát Oroszország azonnal szabadlábra helyezi és biztosítja minden elhurcolt észtországi és litvániai lakos akadálytalan hazatérését.

Finnországot és az Aaland-szigeteket az orosz csapatok és az orosz Vörös Gárda, a finn kikötőket pedig az orosz flotta és az orosz tengeri haderők ugyancsak késedelem nélkül ki fogják üríteni. Míg a jég nem teszi lehetővé a hadihajóknak orosz kikötőkbe való átszállítását, a hadihajókon csak kislétszámú parancsnokságok maradhatnak. Oroszország megszüntet minden agitációt vagy propagandát Finnország kormánya vagy közintézményei ellen.

Az Aaland-szigeteken levő erődítményeket, mihelyt lehetséges, le kell rombolni. A szigetek tartós demilitarizálására, valamint katonai és hajózástechnikai szempontból való további kezelésére vonatkozóan Németország, Finnország, Oroszország és Svédország külön megállapodást fognak kötni; egyetértés áll fenn a felek között arra nézve, hogy ebbe a megállapodásba Németország kívánságára más Balti-tenger menti államokat is be lehet vonni.[5]

VII. cikk. Abból a tényből kiindulva, hogy Perzsia és Afganisztán szabad és független államok, a Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy Perzsia és Afganisztán politikai és gazdasági függetlenségét és területi sérthetetlenségét tiszteletben fogják tartani.

VIII. cikk. A hadifoglyokat kölcsönösen hazabocsátják. Az ezzel összefüggő kérdések rendezése a XII. cikkben említett külön megállapodások útján fog megtörténni.

[4] Más néven Pejpusz-tó.

[5] Az Aaland-szigetek demilitarizálására és semlegesítésére vonatkozóan Genfben 1921. október 20-án egyezményt írtak alá Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, Németország, Dánia, Észtország, Finnország, Lettország, Lengyelország és Svédország képviselői. Az egyezményből Szovjet-Oroszországot kirekesztették, ami ellen a szovjet kormány tiltakozást jelentett be. A Finn-öböl bejáratában fekvő szigetcsoportot az egyezmény finn szuverenitás alá helyezte, de elrendelte a szigetek demilitarizálását.

IX. cikk. A Szerződő Felek kölcsönösen lemondanak a háborús költségeknek, vagyis a hadviseléshez szükséges állami kiadásoknak, valamint a hadikároknak, vagyis azoknak a károknak a megtérítéséről, amelyeket vagy maguk, vagy állampolgáraik a háború által érintett területeken katonai intézkedések következtében szenvedtek el, ideértve az ellenséges országban végzett rekvirálásokat is.

X. cikk. A Szerződő Felek között a diplomáciai és a konzuli kapcsolatokat a békeszerződés megerősítése után azonnal felújítják. A konzuli működési engedélyeket illetően mindkét Fél fenntartja magának azt a jogot, hogy azokat külön megállapodásokkal rendezze.

XI. cikk. Oroszország és a Négyes Szövetség hatalmai közötti gazdasági kapcsolatok tekintetében a 2—5. számú mellékletekbe foglalt rendelkezések irányadók, mégpedig a 2. melléklet Oroszország és Németország, a 3. melléklet Oroszország és Ausztria—Magyarország, a 4. melléklet Oroszország és Bulgária, az 5. melléklet Oroszország és Törökország vonatkozásában.

XII. cikk. A közjogi és magánjogi jogviszonyok helyreállítását, a hadifoglyok és polgári internáltak kicserélését, a közkegyelem kérdését, úgyszintén az ellenfél hatalmába került kereskedelmi hajók sorsának kérdését az Oroszországgal kötendő és a jelen Békeszerződés lényeges alkotó részét képező külön megállapodások fogják rendezni, amelyek, amennyiben lehetséges, azzal egyidejűleg fognak hatályba lépni.[6]

XIII. cikk. E Szerződés értelmezése tekintetében az Oroszország és a Németország közötti viszonyokat illetően az orosz és a német szöveg, az Oroszország és Ausztria—Magyarország közötti viszonyokat illetően az orosz, a német és a magyar szöveg, az Oroszország és Bulgária közötti viszonyokat illetően az orosz és a

[6] A breszt-litovszki békeszerződés aláírásával egyidejűleg Németország és Oroszország, valamint külön-külön Ausztria—Magyarország, Bulgária, Törökország és Oroszország között a békeszerződés X. és XII. cikke alapján egy-egy pótszerződés is létrejött, amely a következő kérdéseket rendezte: a diplomáciai és konzuli kapcsolatok újrafelvételét, az államszerződések újbóli hatálybaléptetését, a magánjogok visszaállítását, a polgári károk megtérítését, a hadifoglyok és polgári menekültek kicserélését, a visszavándorlók gondozását, a közkegyelem gyakorlását, az ellenfél hatalmába került hajók és hajórakományok tekintetében követendő eljárást, a Spitzbergák kérdését.

bolgár szöveg, az Oroszország és Törökország közötti viszonyokat illetően az orosz és a török szöveg tekintendő hitelesnek.

XIV. cikk. Ezt a Békeszerződést meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat, mihelyt lehetséges, Berlinben kell kicserélni. Az orosz kormány kötelezi magát, hogy a megerősítő okiratok kicserélését a Négyes Szövetség hatalmai bármelyikének kívánságára két héten belül eszközölni fogja. A Békeszerződés, amennyiben cikkei, mellékletei vagy pótszerződései eltérően nem rendelkeznek, megerősítésével hatályba lép.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak ezt a Szerződést sajátkezűleg aláírták.

Készült öt eredeti példányban.

Breszt-Litovszk, 1918. március 3.

MELLÉKLETEK

[A szerződésnek *öt melléklete* van, mégpedig egy térkép (lásd a szerződés III. cikkét) és négy gazdasági jellegű megállapodás (lásd a szerződés XI. cikkét). A 2. mellékletnek további kiegészítései vannak, amelyek közül az első a másik állam területén lakó, illetőleg ott székhellyel bíró természetes és jogi személyek részére az egyenlő elbánás elvét biztosítja, az áruszállítások tekintetében pedig — néhány kivétellel — a legnagyobb kedvezmény elvének alkalmazását mondja ki. A 2. melléklethez csatlakozik egy zárójegyzőkönyv, amely a mellékletbe foglalt egyes rendelkezésekhez közelebbi magyarázatokat fűz. A 3. melléklet kiegészítése vámtarifatáblázatot foglal magában.]

A bukaresti békeszerződés

Bukarest, 1918. május 7.

Forrás: Revue générale de droit international public, 1919. évf. Documents, 92. old.

Békeszerződés
egyfelől Németország, Ausztria—Magyarország, Bulgária és Törökország, másfelől Románia között[1]

(Kivonatos közlés)

Németország, Ausztria—Magyarország, Bulgária és Törökország egyfelől, és Románia másfelől attól az óhajtól vezettetve, hogy a közöttük fennálló háborús állapotnak véget vessenek és a maguk részéről politikai, jogi és gazdasági téren a baráti kapcsolatokat

[1] Románia, amely 1882-ben csatlakozott a Dreibundhoz (Hármasszövetség), az első világháború kitörésekor semleges maradt, majd 1916. augusztus 18-án Bukarestben az antant hatalmak megbízottaival titkos egyezményt kötött. Ebben Románia kötelezte magát, hogy belép a háborúba az antant hatalmak oldalán, aminek ellenében odaígérték részére Bukovinát (az északi megyék kivételével), Erdélyt és a Bánátot. 1916. augusztus 27-én Románia hadat üzent Ausztria—Magyarországnak és csapatai benyomultak Erdélybe. Ezt követően Németország, majd Bulgária is hadat üzent Romániának.

A német és az osztrák—magyar csapatok Bulgária és Erdély felől megindított ellentámadása következtében a román hadsereg vereséget szenvedett. 1916. december 6-án elesett Bukarest és 1917. január elején az egész román haderő a Szeret folyó mögé vonult vissza. Románia 1917. december 9-én Focsaniban fegyverszünetet, majd 1918. március 5-én Bufteában előzetes békeszerződést és május 7-én békeszerződést kötött a központi hatalmakkal.

A versailles-i, saint-germaini, trianoni és neuilly-i békeszerződésekben Németország, Ausztria, Magyarország és Bulgária lemondtak a bukaresti békeszerződésből és az ezeket kiegészítő megállapodásokból származó kedvezményekről.

helyreállítsák, elhatározták, hogy a Bufteában, 1918. március 5-én aláírt előzetes Békeszerződés rendelkezéseit végleges szerződés alakjába öntik. Ennek folytán a fent nevezett hatalmak kormányainak teljhatalmú megbízottai, éspedig .....
.....

béketárgyalások folytatása végett Bukarestben találkoztak, és jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik bemutatása után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

I. fejezet

A BÉKE ÉS BARÁTSÁG HELYREÁLLÍTÁSA

1. cikk. Németország, Ausztria—Magyarország, Bulgária és Törökország egyfelől, és Románia másfelől kijelentik, hogy közöttük a háborús állapot megszűnt. A Szerződő Felek el vannak határozva arra, hogy a jövőben békében és barátságban élnek egymással.

2. cikk. A Szerződő Felek között a diplomáciai és konzuli kapcsolatokat a békeszerződés megerősítése után a lehető legrövidebb időn belül helyre fogják állítani. A konzulok működésének kölcsönös engedélyezése későbbi megállapodások számára marad fenntartva.

II. fejezet

A ROMÁN HADERŐK LESZERELÉSE

3. cikk. A román hadsereg leszerelése, amely már kezdetét vette, a békeszerződés aláírása után a 4—7. cikkekbe foglalt rendelkezések szerint haladéktalanul tovább folytatódik.

(A **4—7. cikkek** a román haderő leszerelésére vonatkozó részletes intézkedéseket tartalmazzák.)

8. cikk. Mindaddig, amíg a helyzet Besszarábiában nem tisztázódik, a román folyami és tengeri erők személyzete és fegyverzete érintetlen marad annyiban, amennyiben e személyzetet a 9. cikknek megfelelően nem kell csökkenteni. Ezt követően ezeknek az erőknek a létszámát a szokásos békelétszámra kell leszállítani.

Nem esnek e rendelkezés alá a folyamrendészet céljára szükséges folyami erők és azok a tengeri erők, amelyek a Fekete-tengeren a kereskedelmi hajózás megvédelmezésére és az aknamentes

hajóutak kijelölése céljából kerülnek felhasználásra. A békeszerződés aláírása után ezeket a folyami erőket külön megállapodás alapján azonnal a folyamrendészettel megbízott szervek rendelkezésére kell bocsátani. A Fekete Tengeri Műszaki Hajózási Bizottság e tengeri erőkkel rendelkezni jogosult. A román tengerészet egy tisztje összekötőként e Bizottsághoz nyer beosztást.

9. cikk. A szárazföldi és tengeri erőknél szolgáló minden olyan személyt, aki békeidőben kikötőkben vagy hajókon volt alkalmazva, a leszerelés alkalmával elsőként kell szabadságolni, hogy újból korábbi munkakörükben legyenek alkalmazhatók.

III. fejezet

TERÜLETI ENGEDMÉNYEK

10. cikk. Dobrudzsára nézve, amelyet az előzetes békeszerződés 1. szakaszának megfelelően Románia átengedni köteles, a következő rendelkezések nyernek alkalmazást:

a) Románia visszaadja Bulgáriának az 1913. évi bukaresti békeszerződés alapján kapott bolgár területet, bizonyos határkiigazítással Bulgária javára, olyképpen, hogy Dobrudzsa új bolgár határvonala, amely a szerződéshez mellékelt térképen vörös tintával van megjelölve, ezentúl a következő legyen:

(Következik a határvonal részletes leírása.)

A fent említett térkép a békeszerződés kiegészítő részét alkotja.

A Szövetséges Hatalmak képviselőiből álló bizottság a békeszerződés aláírása után a helyszínen nyomban meg fogja állapítani és ki fogja tűzni Dobrudzsa új határát. A Bulgáriának átengedett területek és a Románia közötti Duna-határ a folyam sodorvonalát követi. A békeszerződés aláírása után a két hatalom haladéktalanul meg fogja állapítani a sodorvonal meghatározásához szükséges részletes rendelkezéseket. A határkitűzés 1918. év őszén történik meg alacsony vízállás idején.

b) Románia átengedi a Szövetséges Hatalmaknak Dobrudzsának az *a)* alatt megállapított új határvonaltól északra fekvő részét egészen a Dunáig, mégpedig a folyam deltája és a Fekete-tenger között, a Szent György mederágig.

A Szövetséges Hatalmak részére átengedett területek és a Románia közötti Duna-határt a folyam sodorvonala alkotja. A békeszerződés aláírása után a két hatalom haladéktalanul meg fogja állapítani a sodorvonal meghatározásához szükséges részletes ren-

delkezéseket. A határkitűzés 1918. év őszén történik meg alacsony vízállás idején.

A Szövetséges Hatalmaknak gondjuk lesz arra, hogy Románia a Fekete-tenger felé Cernavoda—Constanzán keresztül biztosított kereskedelmi útvonalat kapjon.

11. cikk. Románia hozzájárul ahhoz, hogy Ausztria—Magyarország javára határkiigazítás történjék olyképpen, hogy a szerződéshez mellékelt térképen piros tintával megjelölt új határvonal ezentúl a következő legyen:[2]

(Következik a határvonal részletes leírása.)

A fent említett térkép a békeszerződés kiegészítő részét alkotja.

Két vegyes bizottság, amelyek az érdekelt hatalmak egyenlő számú küldötteiből fognak állni, a békeszerződés megerősítése után a helyszínen nyomban meg fogja állapítani az új határvonalat és a határkitűzést foganatosítani fogja.

12. cikk. Az átengedett román területeken fekvő állami javak kártalanítás nélkül és tehermentesen azokra az államokra szállnak, amelyek e területeket megszerzik, mindamellett az ezekre a javakra vonatkozó magánjogok sérelme nélkül. Semmiféle kötelezettség nem hárul sem e területekre, sem azokra az államokra, amelyek ezeket a területek megszerezték, abból a tényből kifolyólag, hogy e területek korábban Romániához tartoztak.

Ezenfelül azok az államok, amelyekhez az átengedett területek kerülnek, Romániával különösen a következő pontokra vonatkozóan fognak megállapodásokat kötni:

(A kötendő megállapodások tárgyának megjelölése.)

IV. fejezet

A HÁBORÚS KÁROK MEGTÉRÍTÉSE

13. cikk. A Szerződő Felek kölcsönösen lemondanak háborús kiadásaiknak, vagyis azoknak a költségeiknek a megtérítéséről, amelyek az állam terhére a hadműveletekkel kapcsolatban merültek fel.

A háborús károk kérdésének rendezése külön megállapodások számára marad fenntartva.

[2] A határkiigazítás jelentéktelen területi változtatást jelentett.

V. fejezet

A MEGSZÁLLT TERÜLETEK KIÜRÍTÉSE

14. cikk. A szövetséges erők által megszállt román területeket a területi engedményekről szóló III. fejezet rendelkezéseinek sérelme nélkül később megállapítandó időpontban fogják kiüríteni. A megszállás ideje alatt a megszálló haderők legfeljebb hat hadosztályt tehetnek ki, nem számítva ide a gazdasági termelés szolgálatában álló alakulatokat.

15. cikk. A békeszerződés megerősítéséig a megszállás jelenlegi igazgatása eddig gyakorolt jogait megtartja. Mindazonáltal a román kormány a békeszerződés aláírása után nyomban olyan kinevezéseket és felmentéseket eszközölhet, amelyeket a tisztviselői kar kiegészítése végett szükségesnek tart.

16. cikk. A békeszerződés megerősítése után a megszállt területek polgári igazgatása újból a román hatóságokat fogja megilletni a 17—23. cikkekben megjelölt keretek között.

(A 17—23. cikkek a román polgári igazgatás és a megszálló hatóságok közötti érintkezés részleteit állapítják meg.)

VI. fejezet

A DUNAI HAJÓZÁS SZABÁLYOZÁSA

(A 24—25. és 26. cikkek a dunai hajózás rendjének részleteit állapítják meg.)

VII. fejezet

A VALLÁSEGYENLŐSÉG ROMÁNIÁBAN

27. cikk. A román ortodox egyház által élvezett szabadságok, valamint az annak kijáró törvényi és igazgatási védelem Romániában, a római katolikus, a görög katolikus, bolgár, ortodox, protestáns, mohamedán és zsidó vallásfelekezeteket egyformán meg fogják illetni. Ezeknek joguk lesz nevezetesen arra, hogy parókiákat vagy egyházközségeket, valamint iskolákat létesítsenek, ez utóbbiaknak magániskola jellegük lesz és működésük elé nem fognak akadályokat gördíteni, amennyiben tevékenységük az állam biztonságát vagy a közrendet nem veszélyezteti.

Egy állami vagy magániskolában sem kötelezhetők a tanulók

arra, hogy résztvegyenek olyan hitoktatáson, amelyet nem saját vallásuk hitoktatója tart.

28. cikk. A vallási különbség semmiféle befolyást nem gyakorolhat a lakosság helyzetére Romániában, jogaik, különösképpen polgári és politikai jogaik gyakorlása szempontjából.

Az 1. bekezdésben lefektetett elv teljes mértékben alkalmazandó az olyan lakosok polgári jogainak elismerését illetően, akiknek Romániában állampolgárságuk nincsen, ideértve a Romániában mind ez ideig idegeneknek tekintett zsidókat. Ebből a célból Romániában még a békeszerződés megerősítése előtt törvényt kell hozni, amely szerint minden hontalan személy, aki a háborúban akár tényleges katonai szolgálatot, akár kisegítő szolgálatot teljesített, vagy aki az országban született és ott telepedett le és akinek szülei odavalók, minden további nélkül teljes jogú állampolgárnak tekintendő és ilyenként a bíróságok által bejegyezhető. A román állampolgárság megszerzése kiterjed az említett személyek törvényes feleségére, özvegyeire és kiskorú gyermekeire is.

VIII. fejezet

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

29. cikk. A Szövetséges Hatalmak és Románia közötti gazdasági kapcsolatokat külön megállapodások fogják szabályozni, amelyek a békeszerződés kiegészítő részét alkotják és ellenkező rendelkezés híján ezzel egy időben fognak hatályba lépni.[3]

Ugyanez a helyzet[4] a közjogi vagy magánjogi viszonyok helyre-

[3] A békeszerződés 29. cikke 1. bekezdése értelmében Németország és Románia, valamint Ausztria—Magyarország és Románia egyidejűleg aláírtak egy-egy gazdasági szerződést. Ezenkívül Ausztria és Románia, valamint Magyarország és Románia ugyanezen a napon vasúti egyezményt is kötöttek. Külön-külön egyezmény jött létre Ausztria—Magyarország és Románia között, valamint Ausztria—Magyarország és Németország között a Turnu-Severin-i Hajógyár bérletére vonatkozóan.

[4] A békeszerződéssel egyidejűleg Németország és Románia a békeszerződés 29. cikkének 2. bekezdése értelmében külön szerződést kötött a diplomáciai és konzuli kapcsolatok felvételéről, a háborús károkról, a politikai szerződések érvénybe helyezéséről, a magánjogok visszaállításáról, a polgári károk megtérítéséről, a közkegyelemről, a másik fél hatalmába került hajók és egyéb közlekedési eszközök sorsának rendezéséről.

állítását, a háborús károk vagy polgári károk megtérítésének szabályozását, a hadifoglyok és polgári internáltak kicserélését, a közfegyelem gyakorlását és az ellenség hatalmába került folyami hajók és más közlekedési eszközök sorsának rendelkezését illetően is.

30. cikk. E Szerződés magyarázatánál Németország és Románia közötti viszonylatban a német és a román szöveg, Ausztria—Magyarország és Románia közötti viszonylatban a német, magyar és a román szöveg, a Bulgária és Románia közötti viszonylatban a bolgár és a román szöveg, a Törökország és Románia közötti viszonylatban pedig a török és a román szöveg a hiteles.

31. cikk. A békeszerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Bécsben, mihelyt lehetséges, ki kell cserélni.

A békeszerződés eltérő rendelkezés híján a megerősítéssel lép hatályba.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak ezt a békeszerződést aláírták és hivatalos pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Bukarest, 1918. május 7.

A Nemzetek Szövetségének Egyességokmánya

Versailles, 1919. június 28.

Forrás: Annuaire de la Société des Nations 1938.

A Nemzetek Szövetségének Egyességokmánya[1]

A Magas Szerződő Felek,

avégből, hogy a nemzetek együttműködését előmozdítsák és a nemzetközi békét s biztonságot megvalósítsák, mégpedig:

azzal, hogy egyes esetekben kötelezettséget vállalnak a háború elkerülésére,

[1] Az Egyességokmány az összes párizs-környéki békeszerződéseknek I. része. Az itt közölt szöveg a hivatalos magyar fordítás szövege, figyelembe véve a későbbi módosításokat: 1921. évi I. törvény és 1929. évi XXXVI. törvény. Utóbbi kihirdetve az Országos Törvénytárnak 1929. augusztus 28-án kiadott 28. számában.

Magyarország 1922. szeptember 18-án lépett be a Nemzetek Szövetségébe.

A Nemzetek Szövetségének II. közgyűlése 1921. októberében az Egyességokmány 4., 6., 12., 13., 15., 16. és 26. cikkeire vonatkozóan módosításokat fogadott el. A 4., 6., 12., 13. és 15. cikkekre vonatkozó módosításokra nézve a megerősítések kellő számban beérkeztek, úgyhogy a 4. cikkre vonatkozó módosítás 1926. július 29-én, a 6. cikkre vonatkozó módosítás 1924. augusztus 13-án, a 12., 13. és 15. cikkekre vonatkozó módosítások pedig 1924. szeptember 26-án életbe léptek. A 16. és 26. cikkek módosításait a Nemzetek Szövetségének tagjai nem erősítették meg kellő számban, úgyhogy ezen cikkekre vonatkozó módosítások nem léptek életbe. A Nemzetek Szövetségének V. közgyűlése 1924. szeptember 24-én a 16. cikk első bekezdésére, a VI. közgyűlés pedig 1925. szeptember 21-én a 16. cikk második bekezdésére vonatkozóan fogadott el újabb módosítást. Ezek a módosítások azonban kellő számú megerősítés hiányában szintén nem léptek életbe. A VII. közgyűlés 1926. szeptember 16-án határozatot fogadott el, amelynek értelmében az Egyességokmány cikkeinek egyes bekezdéseit számozással látják el.

azzal, hogy nyílt, igazságos és becsületes nemzetközi összeköttetéseket tartanak fenn,

azzal, hogy a nemzetközi jog szabályait ezentúl a Kormányok kölcsönös magatartásának valóságos zsinórmértékéül határozottan elismerik, és

azzal, hogy a szervezett népeknek egymásközti érintkezésében az igazság uralmát és mindennemű szerződéses kötelezettségnek lelkiismeretes tiszteletbentartását biztosítják.

megállapították a Nemzetek Szövetségének alább következő Egyességokmányát.

1. cikk. 1. A Nemzetek Szövetségének eredeti tagjai azok az aláíró tagok, amelyeket a jelen Egyességokmány Függeléke megnevez, valamint az ugyanott megjelölt más Államok közül is azok, amelyek a jelen Egyességokmányhoz fenntartás nélkül csatlakoznak. Ez a csatlakozás nyilatkozattal valósul meg, amelyet az Egyességokmány életbelépésétől számított két hónapon belül kell a Titkársághoz benyújtani. Erről a nyilatkozatról értesíteni kell a Szövetség valamennyi többi tagját.

2. Bármely Állam, Dominium vagy Gyarmat, amelynek önrendelkezési joga van, s amelyet a Függelék nem nevez meg, a Szövetség tagjává válhatik, ha a Közgyűlés kétharmad része ehhez hozzájárul, feltéve, hogy az illető Állam, Dominium vagy Gyarmat hathatós biztosítékot nyújt abbeli őszinte szándékáról, hogy nemzetközi kötelezettségeit teljesíteni fogja és hogy elfogadja azokat a szabályokat, amelyeket szárazföldi, tengeri, úgyszintén légi hadierejére és hadi felszerelésére nézve a Szövetség jónak lát megállapítani.

3. A Szövetség bármely tagja két évi előzetes felmondás után kiléphet a Szövetségből, feltéve, hogy a kilépés időpontjáig teljesítette valamennyi nemzetközi kötelezettségét, ideértve a jelen Egyességokmányból folyó kötelezettségeket is.

2. cikk. A Szövetség a jelen Egyességokmányban körülírt tevékenységét Közgyűlés és Tanács útján gyakorolja, amelyek mellett az állandó Titkárság működik.

3. cikk. A Közgyűlés a Szövetség tagjainak képviselőiből áll.

1. A Közgyűlés meghatározott időközben és ha a körülmények megkívánják, más időpontokban is vagy a Szövetség székhelyén vagy más kijelölt helyen ül össze.

2. A Közgyűlés a maga ülésein minden üggyel foglalkozhatik, amely a Szövetség működésének körébe esik, vagy a világbékét érinti.

3. A Közgyűlés ülésein a Szövetség minden egyes tagjának csak egy szavazata és legföljebb három képviselője lehet.

4. cikk. 1. A Tanács a Szövetséges és Társult Főhatalmak képviselőiből,[2] továbbá a Szövetség más négy tagjának képviselőiből áll. A Szövetségnek ezt a négy tagját a Közgyűlés saját tetszése szerint időről időre jelöli ki. Addig, amíg a közgyűlés részéről először megjelölendő négy szövetségi tag a maga képviselőit ki nem nevezi, Belgium, Brazília, Spanyolország és Görögország képviselői lesznek a Tanács tagjai.

2. A Közgyűlés többségének hozzájárulásával a Tanács a Szövetségnek más tagjait is kijelölheti avégből, hogy ezentúl az ő képviselőik is állandó tagjai legyenek a Tanácsnak;[3] ugyanily hozzájárulással a Tanács felemelheti azoknak a szövetségi tagoknak számát is, amelyeknek a Közgyűlés a Tanácsban képviseleti jogot ad.[4]

2 bis.[5] A Közgyűlés kétharmad többséggel meghatározza a Tanács nem állandó tagjainak választására különösen megbízásuk tartamára és újraválasztásuk feltételeire vonatkozó szabályokat.

3. A Tanács oly időpontokban, amint azt a körülmények megkívánják, de évenként legalább egyszer vagy a Szövetség székhelyén, vagy más kijelölt helyen ül össze.

[2] A Szövetséges és Társult Főhatalmak a párizs-környéki békeszerződések bevezető részeinek felsorolása szerint a következők: Az Észak-Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán. Az Egyesült Államok nem lépett be a Nemzetek Szövetségébe, következőleg a Tanácsnak sem lett tagja.

[3] Az Egyességokmány e cikkének megfelelően Németország 1926. szeptember 8-án, a Szovjetunió 1934. szeptember 18-án állandó tanácstag lett. Annak következtében, hogy Japánnak a Nemzetek Szövetségéből való kilépése 1935. március 26-án és Németország kilépése 1935. október 21-én hatályossá vált, a Tanács állandó tagjainak száma újra négyre csökkent. Olaszország kilépése csak a második világháború alatt, 1939. december 10-én vált hatályossá.

[4] A nem állandó tanácstagok számát az Egyesült Nemzetek III. közgyűlésének 1922. szeptember 25-én hozott határozata négyről hatra emelte fel. A közgyűlés 1926. szeptember 8-i határozata a nem állandó tanácstagok számát kilencre, az 1933. október 2-i határozat pedig tízre emelte fel. Az 1936—39 közötti időszakban a nem állandó tanácstagok száma tizenegy volt.

[5] Az Egyességokmányba újonnan beiktatott bekezdés. E módosítás az Egyességokmány 26. cikkének megfelelően 1926. július 29-én lépett életbe.

4. A Tanács a maga ülésein minden üggyel foglalkozhatik, amely a Szövetség működésének körébe esik, vagy a világbékét érinti.

5. A Szövetségnek a Tanácsban nem képviselt minden tagját meg kell hívni, hogy képviselőt küldjön ki tagsági joggal a Tanácsnak olyan üléseire, amelyeken a Szövetség illető tagjának érdekeit különösen érintő ügyeket tárgyalnak.

6. A Tanács ülésein a Szövetség minden egyes tagjának, amelynek a Tanácsban képviselője van, csak egy szavazata és legfeljebb egy képviselője lehet.

5. cikk. 1. Hacsak a jelen Egyességokmány vagy a jelen Szerződés rendelkezései kifejezetten másként nem intézkednek, a Közgyűlésnek vagy a Tanácsnak bármely ülésén a határozatokat az ülésen képviselt szövetségi tagok egyhangú hozzájárulásával kell hozni.

2. Minden eljárási kérdésben, amely a Közgyűlés vagy a Tanács ülésein felmerül, ideértve az egyes ügyek megvizsgálására szolgáló bizottságok kiküldését is, a Közgyűlés vagy a Tanács határoz, mégpedig az ülésen képviselt szövetségi tagok szótöbbségével.

3. A Közgyűlésnek első ülését és a Tanácsnak első ülését az Északamerikai Egyesült Államok elnöke fogja összehívni.

6. cikk. 1. Az állandó Titkárságot a Szövetség székhelyén kell felállítani. A Titkárság a főtitkárból, továbbá a megfelelő számú titkárból és egyéb személyzetből áll.

2. Az első főtitkárt a Függelék nevezi meg; a jövőben a főtitkárt a Tanács fogja a Közgyűlés többségének hozzájárulásával kinevezni.

3. A titkárokat és a titkárság egyéb személyzetét a főtitkár nevezi ki a Tanács hozzájárulásával.

4. A főtitkár ilyen minőségben részt vesz mind a Közgyűlésnek, mind a Tanácsnak valamennyi ülésein.

5. A Szövetség költségeit a Közgyűlés által megállapított arányban a Szövetség tagjai képviselik.[6]

7. cikk. 1. A Szövetség székhelye Genf.

[6] A módosítás az Egyességokmány 26. cikkének megfelelően 1924. augusztus 13-án lépett életbe. Magyarország részéről a módosítás az 1929. évi XXXVI. törvénnyel nyert megerősítést.

Az eredeti szöveg így szólt: „A Titkárság költségeit a Szövetség tagjai viselik abban az arányban, amelyben az Egyetemes Postaegyesület Nemzetközi Irodájának költségeihez hozzájárulnak."

2. A Tanács bármikor elhatározhatja, hogy a Szövetség székhelyét máshová helyezi át.

3. Minden tisztség, amelyet a Szövetségnél vagy azzal kapcsolatban el kell látni, ideértve a Titkárságot is, egyaránt betölthető férfival vagy nővel.

4. A Szövetség tagjainak képviselői és a Szövetség hivatalnokai a Szövetség ügyeinek ellátása alatt a diplomáciai személyek kiváltságaiban és mentességeiben részesülnek.

5. A Szövetségnek vagy hivatalnokainak, avagy az üléseken résztvevő képviselőknek használatában álló épületek és egyéb ingatlanok sérthetetlenek.

8. cikk. 1. A Szövetség tagjai elismerik, hogy a béke fenntartása megköveteli a nemzetek fegyverkezésének csökkentését addig a legalacsonyabb fokig, amely az Állam biztonságával és nemzetközi kötelezettségeknek közös eljárás útján megvalósítandó kikényszerítésével még összeegyeztethető.

2. A Tanács a kérdéses csökkentésnek terveit minden egyes Állam földrajzi fekvésének és különös körülményeinek figyelembevételével elkészíti avégből, hogy a különféle Kormányok ezeket a terveket megvizsgálhassák és megfelelően intézkedhessenek.

3. Az említett terveket legalább tízévenként újabb vizsgálatnak, és ha szükséges, módosításnak kell alávetni.

4. Ha ezeket a terveket a különféle Kormányok elfogadták, az ekként megállapított fegyverkezési korlátozásokat a Tanács hozzájárulása nélkül nem szabad túllépni.

5. A Szövetség tagjai egyetértenek arra nézve, hogy lőszernek és hadianyagnak magánvállalatok részéről való gyártása súlyos ellenvetésekre ad okot. A Tanácsnak lesz kötelessége, hogy javaslatokat tegyen az ilyen gyártásból származó káros következmények elhárítására, kellő figyelembe véve azoknak a szövetségi tagoknak szükségleteit is, amelyek a saját biztonságukra szükséges lőszernek és hadianyagnak gyártására maguk sem képesek.

6. A Szövetség tagjai kötelezik magukat, hogy kölcsönösen nyílt és kimerítő felvilágosítást adnak egymásnak fegyverkezésük mértékéről, szárazföldi, tengeri és légi véderőprogramjukról és hadi célokra alkalmas iparágaik helyzetéről.

9. cikk. Állandó bizottságot kell alakítani avégből, hogy az a Tanácsnak az 1. és a 8. cikk rendelkezéseinek végrehajtására és általában a szárazföldi, tengeri és légi haderő kérdéseire nézve véleményt adjon.

10. cikk. A Szövetség tagjai kötelezik magukat arra, hogy a Szövetség valamennyi tagjának területi épségét és jelenlegi poli-

tikai függetlenségét tiszteletben tartják és minden külső támadással szemben megóvják. Ha ily támadás vagy fenyegetés esete, avagy ily támadás veszélye bekövetkezik, a Tanács megfontolás alá veszi, miként kellene a fent megállapított kötelezettséget teljesíteni.

11. cikk. 1. Ezennel kimondatik, hogy minden háború vagy háborúval való fenyegetés, akár közvetlenül érinti a Szövetség bármelyik tagját, akár nem, a Szövetséget a maga egészében érdeklő ügy és a Szövetségnek ilyenkor kötelessége, hogy a nemzetek békéjének fenntartására alkalmasnak és hathatósnak mutatkozó minden intézkedést megtegyen. Ha ilyen eset állana be, a főtitkár a Szövetség bármelyik tagjának kérelmére haladéktalanul egybehívja a Tanácsot.

2. Kimondatik az is, hogy a Szövetség minden egyes tagjának jogában áll a Közgyűlés vagy a Tanács figyelmét barátságos módon felhívni a nemzetközi viszonyokat érintő minden oly körülményre, amely azzal fenyeget, hogy megzavarja a békét vagy a nemzetek között a jó egyetértést, amelytől a béke függ.

12. cikk.[7] A Szövetség összes tagjai megállapodnak abban, hogy a közöttük esetleg felmerülő vitás kérdéseket, amelyek sza-

[7] A 12. és 13. cikkekre vonatkozó módosítások az Egyességokmány 26. cikkének megfelelően 1924. szeptember 26-án léptek életbe. Magyarország részéről megerősítve az 1929. évi XXXVI. törvénnyel.

Az eredeti szöveg a következő volt: **„12. cikk.** A Szövetség összes tagjai megállapodnak abban, hogy a közöttük esetleg felmerülő vitás kérdéseket, amelyek szakadáshoz vezethetnek, vagy választott bíróság, vagy a Tanács vizsgálata alá bocsátják. Megegyeznek továbbá abban, hogy semmi esetben sem kezdenek háborút előbb, mint három hónappal a bíróság ítélete vagy a Tanács jelentése után.

Az e cikkben megjelölt összes esetekben a választott bírák megfelelő határidőn belül ítéletet kötelesek hozni, a Tanács pedig jelentését hat hónapon belül terjeszti elő, attól a naptól számítva, amelyen a vitás eset eléje került." — **„13. cikk.** A Szövetség tagjai megállapodnak abban, hogy ha közöttük oly vitás eset merül fel, amely nézetük szerint választott bírósági döntésnek vethető alá és amely diplomáciai úton kielégítő módon nem intézhető el, az ügyet a maga egészében választott bíróság elé terjesztik.

A választott bírósági döntésre alkalmas vitás esetek közé tartozóknak mondatnak ki általában: valamely szerződés értelmezése, a nemzetközi jog bármely kérdése, bármely ténynek megállapítása, amely ha bebizonyul, valamely nemzetközi kötelezettség megszegését jelentené, vagy a

kadáshoz vezethetnek, vagy választott bírósági vagy bírósági eljárás, avagy a Tanács vizsgálata alá bocsátják. Megegyeznek továbbá abban, hogy semmi esetben sem kezdenek háborút előbb, mint három hónappal a választott bírósági vagy bírósági határozat, vagy a Tanács jelentése után.

2. Az e cikkben megjelölt összes esetekben a határozatot megfelelő határidőn belül kell meghozni, a Tanácsnak pedig jelentését hat hónapon belül kell előterjesztenie, attól a naptól számítva, amelyen a vitás eset eléje került.

13. cikk.[7] 1. A Szövetség tagjai megállapodnak abban, hogy ha közöttük oly vitás eset merül fel, amely nézetük szerint választott bírósági vagy bírósági döntésnek vethető alá, s amely diplomáciai úton kielégítő módon nem intézhető el, az ügyet a maga egészében választott bírósági, vagy bírósági eljárás alá terjesztik.

2. A választott bírósági vagy bírósági döntésre alkalmas vitás esetek közé tartozóknak mondatnak ki általában: valamely szerződés értelmezése, a nemzetközi jog bármely kérdése, bármely ténynek megállapítása, amely ha bebizonyul, valamely nemzetközi kötelezettség megszegését jelentené, vagy a jóvátétel terjedelme és módja, amely ilyen megszegés esetében teljesítendő volna.

3. Ilyen vitás esetekben a 14. cikk értelmében felállított Állandó Nemzetközi Bíróság fog dönteni, vagy bármely más bíróság, amelyben a felek a vitás esetre nézve megállapodtak, vagy amelyet valamely közöttük létrejött egyezmény kijelölt.

4. A Szövetség tagjai kötelezik magukat, hogy híven végrehajtják a hozott ítéletet és nem indítanak háborút a Szövetség olyan tagja ellen, amely az ítéletnek aláveti magát. Abban az esetben, ha az ítéletet nem hajtják végre, a Tanács az ítélet érvényesítésére megfelelő intézkedéseket indítványoz.

14. cikk. A Tanács Állandó Nemzetközi Bíróság felállítására vonatkozó tervezetet fog készíteni és azt elfogadás végett a Szö-

---

jóvátétel terjedelme és módja, amely ilyen megszegés esetében teljesítendő volna.

Ilyen vitás esetekben döntő választott bíróság az a bíróság lesz, amelyben a felek a vitás esetre nézve megállapodtak, vagy amelyet valamely közöttük előzetesen létrejött egyezmény kijelölt.

A Szövetség tagjai kötelezik magukat, hogy híven végrehajtják a hozott ítéletet és nem indítanak háborút a Szövetség olyan tagja ellen, amely az ítéletnek aláveti magát. Abban az esetben, ha az ítéletet nem hajtják végre, a Tanács az ítélet érvényesítésére megfelelő intézkedéseket indítványoz."

vetség tagjai elé terjeszti.[8] Ennek a Bíróságnak hatásköre ki fog terjedni a felek részéről elébe terjesztett minden nemzetközi jellegű vitás esetre. A Bíróság azonfelül véleményt fog nyilvánítani minden olyan vitás esetben és kérdésben, amelyet a Tanács vagy a Közgyűlés hozzá utal.

15. cikk. 1. Ha a Szövetség tagjai között olyan vitás eset merül fel, amely szakadásra vezethetne és amely a 13. cikk értelmében nem esik választott bírósági vagy bírósági eljárás alá, a Szövetség tagjai megegyeznek abban, hogy az ügyet a Tanács elé terjesztik. Az ügynek a Tanács elé terjesztéséhez elegendő, ha a felek egyike a vitás eset fennforgását bejelenti a főtitkárnak, aki minden szükséges lépést megtesz a tüzetes nyomozás és megvizsgálás érdekében.[9]

2. A felek ebből a célból az ügy állását az ügyre vonatkozó minden bizonyítékkal és okirattal együtt a legrövidebb idő alatt a főtitkárral közlik és a Tanács azonnal elrendelheti mindezeknek nyilvánosságra hozatalát.

3. A Tanács a vitás kérdés elintézésére törekszik. Ha e törekvései eredményesek, a vonatkozó tényállást a szükséges magyarázatokkal és az elintézés módjával együtt nyilvánosságra hozza oly mértékben, amint azt célravezetőnek tartja.

[8] A Tanács megbízásából tíz jogtudós által elkészített tervezetet, az Állandó Nemzetközi Bíróság Szabályzatát a Közgyűlés 1920. december 13-án elfogadta. A Szabályzatot az Állandó Nemzetközi Bíróság tárgyában 1920. december 16-án aláírásra megnyitott jegyzőkönyvhöz csatolták. Miután kellő számú állam megerősítette a Szabályzatot, az 1921-ben életbe lépett. Magyarország részéről becikkelyezve az 1926. évi I. törvénnyel. A Bíróság 1922. február 15-én tartotta meg első ülését és megállapította ügyrendjét. Az 1929. szeptember 14-én kelt jegyzőkönyv a Szabályzat egyes pontjait módosította; e jegyzőkönyv 1936. február 1-én lépett életbe.

Az Állandó Nemzetközi Bíróság a második világháború után formálisan is megszűnt és helyébe a Nemzetközi Bíróság lépett.

[9] Ez az első bekezdés módosított szövege, amely az Egyességokmány 26. cikkének megfelelően 1924. szeptember 26-án lépett életbe. Magyarország részéről megerősítve az 1929. évi XXXVI. törvénnyel.

A következő eredeti szöveget helyettesíti: „**15. cikk.** Ha a Szövetség tagjai között olyan vitás eset merül fel, amely szakadásra vezethetne és amely a 13. cikk értelmében nem esik választott bírósági eljárás alá, a Szövetség tagjai megegyeznek abban, hogy az ügyet a Tanács elé terjesztik. Az ügynek a Tanács elé terjesztéséhez elegendő, ha a felek egyike a vitás eset fennforgását bejelenti a főtitkárnak, aki minden szükséges lépést megtesz a tüzetes nyomozás és megvizsgálás érdekében."

4. Ha a vitás esetet nem lehetett elrendezni, akkor a Tanács egyhangú vagy többségi határozat alapján meghozza és nyilvánosságra hozza jelentését, amelyben közli a vitás eset tényállását és azokat az indítványokat, amelyeket az eset megoldására nézve méltányosaknak és megfelelőknek talál.

5. A Szövetségnek a Tanácsban képviselt bármely tagja hasonló módon nyilvánosságra hozhatja a vitás eset tényállását és ebből vont következtetéseit.

6. A Szövetség tagjai kötelezik magukat, hogy ha a Tanács jelentését — a vitában álló felek képviselőinek szavazatát nem számítva — a tagok egyhangúlag elfogadták, egyik olyan fél ellen sem viselnek háborút, amely a jelentésben ajánlott megoldást elfogadja.

7. Ha a Tanácsnak nem sikerül minden tagját — a vitában álló felek képviselőinek kivételével — jelentésének egyhangú elfogadására bírni, a Szövetség tagjai fenntartják maguknak azt a jogot, hogy akképpen cselekedjenek, amint azt a jog és igazság érdekében szükségesnek látják.

8. Ha az egyik fél azt állítja és a Tanács megállapítja, hogy a nemzetközi jog szerint a vitás eset ennek a félnek hazai igazságszolgáltatása alá tartozik, a Tanács ezt jelentésében kimondja anélkül, hogy bármiféle megoldást ajánlana.

9. A Tanács a jelen cikkben megnevezett minden ügyben a vitás esetet a Közgyűlés elé terjesztheti. A felek bármelyikének kívánságára is a vitás esetet a Közgyűlés elé kell terjeszteni. Ezt a kívánságot tizennégy napon belül kell tudatni attól a naptól számítva, amelyen a vitás kérdés a Tanács elé került.

10. A Közgyűlés elé terjesztett minden esetben, a jelen cikknek és a 12. cikknek azok a rendelkezései, amelyek a Tanács eljárására és hatáskörére vonatkoznak, a Közgyűlés eljárására és hatáskörére is alkalmazást nyernek. A Közgyűlés olyan jelentésének, amelyet a Tanácsban képviselt szövetségi tagok jóváhagyásával és a Szövetség többi tagjai többségének hozzájárulásával — minden esetben a vitában álló felek kivételével — hoztak, ugyanaz a hatálya van, mint az olyan jelentésnek, amelyet a Tanács összes tagjai — kivéve a felek képviselőit — egyhangúlag elfogadnak.

16. cikk. 1. Ha a Szövetség valamelyik tagja a 12., 13. és 15. cikkekben foglalt megállapodások ellenére a döntést háború útján keresi, ezt a tagot *ipso facto* olyannak kell tekinteni, mintha háborús cselekményt követett volna el a Szövetség valamennyi többi tagja ellen. Ez utóbbiak kötelezik magukat, hogy az ilyen Állammal minden kereskedelmi és pénzügyi összeköttetést haladéktalanul megszakítanak, saját állampolgáraik és a szerződésszegő Ál-

lam polgárai között minden érintkezést betiltanak és minden pénzügyi, kereskedelmi vagy személyes összeköttetést megszüntetnek a szerződésszegő és minden más Állam polgárai között, tekintet nélkül arra, hogy a másik Állam a Szövetség tagja-e vagy sem.

2. Ilyen esetekben a Tanács köteles a különféle érdekelt Kormányoknak ajánlatot tenni aziránt, hogy a Szövetség tagjai egyenként minő szárazföldi, tengeri és légi haderővel járuljanak hozzá azokhoz a fegyveres erőkhöz, amelyek a szövetségi megállapodások betartását biztosítani hivatva lesznek.

3. A Szövetség tagjai megegyeznek továbbá abban is, hogy az e cikk alapján megvalósítandó pénzügyi és gazdasági intézkedésekben egymást kölcsönösen támogatni fogják, hogy az ezzel járó veszteségek és hátrányok a legkisebb mértékre csökkenjenek; épp így kölcsönösen támogatni fogják egymást a védekezésben minden olyan külön intézkedés ellen, amelyet a szerződésszegő Állam valamelyikükkel szemben alkalmaz; valamint megfelelő intézkedéseket fognak tenni arra nézve, hogy az ő területükön átvonulhassanak bármely szövetségi tagnak oly haderői, amelyek a szövetségi megállapodások betartásának biztosításában közreműködnek.

4. Minden tag, amely a Szövetségből folyó bármely kötelezettséget megsért, a Szövetségből kizárható. A kizárás a Tanácsban képviselt valamennyi többi szövetségi tagnak szavazata alapján történik.

17. cikk. 1. Ha két olyan Állam között, amelyek közül csak az egyik, vagy egyik sem tagja a Szövetségnek, vitás eset merül fel, a Szövetség kötelékébe nem tartozó Államot vagy Államokat fel kell szólítani, hogy a vitás kérdés megoldása céljából a Szövetség tagjaira nézve megállapított kötelezettségeknek vessék alá magukat, éspedig oly feltételek mellett, amilyeneket a Tanács igazságosnak tart. Ha ennek a felszólításnak eleget tesznek, akkor a 12—16. cikkek rendelkezései irányadók, azokkal a változtatásokkal, amelyeket a Tanács szükségesnek tart.

2. Ennek a felszólításnak elküldése után a Tanács azonnal vizsgálatot indít a vitás eset körülményeire nézve és azt az intézkedést indítványozza, amelyet az adott esetben a legjobbnak és a leghatásosabbnak tart.

3. Ha a felszólított Állam a vitás eset elintézésénél a Szövetség tagjaira rótt kötelezettségek elvállalását visszautasítja és a Szövetség valamelyik tagja ellen háborút indít, az ilyen Állammal szemben a 16. cikk rendelkezései nyernek alkalmazást.

4. Ha a felszólítás ellenére mindkét fél vonakodik a Szövetség tagjaira rótt kötelezettségeket a vitás eset elintézésénél elfogadni,

a Tanács minden olyan intézkedést és indítványt megtehet, amely az ellenségeskedések megelőzésére és a vita megoldására alkalmas.

18. cikk. Minden nemzetközi szerződést vagy megállapodást, amelyet a Szövetség bármely tagja ezentúl létesít, haladéktalanul be kell iktatni a Titkárságnál és a Titkárságnak azt, mihelyt lehetséges, közzé kell tennie. A Titkárságnál való beiktatás előtt semmiféle ilyen nemzetközi szerződésnek vagy megállapodásnak nincs kötelező ereje.

19. cikk. A Közgyűlés időnként felhívhatja a Szövetség tagjait az alkalmazhatatlanná vált szerződéseknek és olyan nemzetközi állapotoknak újabb megvizsgálására, amelyeknek fennmaradása a világbékét veszélyeztethetné.

20. cikk. 1. A Szövetség tagjai egyenként megegyeznek abban, hogy a jelen Egyességokmány elfogadásával közöttük megszűnik minden olyan kötelezettség és megegyezés, amely az Egyességokmány rendelkezéseivel össze nem egyeztethető; ünnepélyesen kötelezik magukat, hogy ezentúl a jelen Egyességokmány rendelkezéseivel összeférhetetlen kötelezettségeket nem vállalnak.

2. Ha a Szövetség valamely tagja a Szövetségbe lépése előtt a jelen Egyességokmánnyal összeférhetetlen kötelezettséget vállalt volna, kötelessége, hogy haladéktalanul megtegye a lépéseket az ily kötelezettségek felbontása iránt.

21. cikk. A béke fenntartását biztosító nemzetközi megegyezések, mint a választott bírósági szerződések és bizonyos területekre vonatkozó megállapodások, amilyen a Monroe-elmélet, érvényességét a jelen Egyességokmány rendelkezései semmiben sem érintik.

22. cikk. 1. Oly gyarmatokra és területekre nézve, amelyek az elmúlt háború következtében megszűntek az őket azelőtt kormányzó Államok fennhatósága alá tartozni, s amelyeken oly népek laknak, amelyek a mai világ különösen nehéz viszonyai között még nem tudják önmagukat kormányozni, alapelvül mondatik ki, hogy ezeknek a népeknek jóléte és fejlődése a civilizáció szent hivatása, amelynek biztosítékait fel kell venni a jelen Egyességokmányba.

2. Ez alapelv gyakorlati megvalósításának legalkalmasabb módja az, hogy a népek felett való gyámságra megbízást azok a fejlettebb nemzetek nyernek, amelyek segédeszközeiknél, tapasztalataiknál vagy földrajzi helyzetüknél fogva leginkább képesek és hajlandók ennek a felelősségnek vállalására; ezek a nemzetek a gyámságot, mint a Szövetség megbízottai, ennek nevében gyakorolnák.

3. A megbízás jellegének az illető nép fejlődési foka, a terület földrajzi fekvése, gazdasági viszonyai és más egyéb körülményei szerint kell különböznie.[10]

4. Bizonyos közületek, amelyek azelőtt a Török Birodalomhoz tartoztak, a fejlettségnek oly fokát érték el, hogy független nemzetként ideiglenesen elismerhetők, azzal a feltétellel, hogy közigazgatásuk valamely Megbízott Hatalom tanácsadó és támogató vezetése alá helyeztessék addig az időpontig, amikor már önmaguk is tudják sorsukat intézni. A Megbízott Hatalom választásánál elsősorban ezeknek a közületeknek kívánságait kell tekintetbe venni.

5. Más népek, különösen a középafrikaiak, olyan fejlődési fokon állanak, hogy a Megbízott Hatalmat kell felelőssé tenni a területnek olyan közigazgatásáért, amely a lelkiismereti és vallásszabadságot a közrend és a jó erkölcs követelte korlátozásokkal biztosítja, továbbá biztosítja bizonyos visszaéléseknek, mint a rabszolga-, fegyver- és szeszkereskedelemnek megtiltását, valamint erődök, hadi vagy tengerészeti támpontok létesítésének és a bennszülöttek katonai kiképzésének megakadályozását, kivéve, ha ez a kiképzés rendőri és területvédelmi célokat szolgál; a Megbízott Hatalomnak a Szövetség más tagjai részére is biztosítania kell a kereskedelem és áruforgalom azonos lehetőségét.

6. Végül vannak olyan területek, mint Délnyugat-Afrika és a Csendes-óceán déli részének bizonyos szigetei, amelyek csekély népsűrűségüknél, kis terjedelmüknél, a civilizáció központjaitól való távollétüknél, a Megbízott Hatalom területével földrajzi összefüggésüknél vagy más körülményeknél fogva, legkedvezőbben

[10] A következő 4., 5. és 6. bekezdésekben foglalt különbségtételnek megfelelően háromféle: *A*, *B* és *C* jellegű mandátumot létesítettek.

A mandátum lettek: a volt Török Birodalomhoz tartozó területek közül Szíria és Libanon (Franciaország mandátuma), valamint Palesztina, Transzjordánia és Irak, azaz Mezopotámia (Nagy-Britannia). Az Irak feletti mandátum 1932. október 3-án megszűnt.

B mandátum lettek: a volt afrikai német gyarmatok, mint Kamerun (megosztva Nagy-Britannia és Franciaország között), Togo (szintén megosztva Nagy-Britannia és Franciaország között), Német Kelet-Afrika, azaz Tanganyika (Nagy-Britannia) és Ruanda-Urundi (Belgium).

C mandátum lett: a volt Német Délnyugat-Afrika (Dél-Afrikai Unió) és a déli Csendes-Óceán volt német gyarmati szigetei, mint Nyugat-Szamoa (Új-Zéland), Nauru (Brit Birodalom, gyakorolva Ausztrália által), Új-Guinea (Ausztrália), valamint a Mariana-, Karolina- és Marshall-szigetek (Japán). Kiau-csaut és a santungi német koncessziós területet mandatárius megbízatás nélkül Japán kapta meg.

a Megbízott Hatalom törvényei szerint és területének alkotó részeként igazgathatók, fenntartva a bennszülött lakosság érdekében fentebb felsorolt biztosítékokat.

7. A megbízás minden esetében a Megbízott Hatalomnak a Tanácshoz évenként jelentést kell tennie a reá bízott területről.

8. Ha a Megbízott Hatalom jogkörének, ellenőrzésének vagy közigazgatásának terjedelmére vonatkozólag a Szövetség tagjai előzetesen nem állapodtak meg, erre nézve minden egyes esetben a Tanács kifejezetten határoz.

9. Állandó Bizottságot kell alakítani avégből, hogy a Megbízott Hatalmak évi jelentéseit átvegye, megvizsgálja és a Tanácsnak a megbízások végrehajtására vonatkozó minden kérdésben véleményt adjon.

23. cikk. A Szövetség tagjai a már fennálló vagy a jövőben kötendő nemzetközi egyezmények határozataival egybehangzóan és azok fenntartása mellett:

a) arra törekszenek, hogy férfiak, asszonyok és gyermekek részére méltányos és emberies munkafeltételeket biztosítsanak és tartsanak fenn, úgy saját országaikban, mint minden olyan országban, amelyre kereskedelmi vagy ipari összeköttetésük kiterjed, és ebből a célból szükséges nemzetközi szervezeteket létesítsenek és tartsanak fenn;

b) kötelezik magukat, hogy az igazgatásuk alá bocsátott területek bennszülött lakosságával szemben igazságos bánásmódról gondoskodni fognak;

c) megbízzák a Szövetséget a leány- és gyermekkereskedelemre, valamint az ópiummal és más ártalmas szerekkel való kereskedésre vonatkozó egyezmények végrehajtásának legfőbb ellenőrzésével;

d) megbízzák a Szövetséget a fegyver- és lőszerkereskedelem legfőbb ellenőrzésével oly országok tekintetében, amelyekben ez az ellenőrzés közérdekből szükséges;

e) megteszik a szükséges intézkedéseket, hogy a közlekedés és az átmenő forgalom szabadságát, valamint az egyenlő elbánást a Szövetség valamennyi tagjának kereskedelme számára biztosítsák. Ebben a vonatkozásban az 1914—1918. évi háború következtében elpusztított vidékek különös szükségleteit figyelembe kell venni;

f) arra törekszenek, hogy nemzetközi rendszabályokat foganatosítsanak a betegségek elhárítására és legyőzésére.

24. cikk. 1. Minden nemzetközi hivatal, amelyet előbb kötött általános egyezmények alapján szerveztek, a felek beleegyezésével a Szövetség igazgatása alá kerül. Minden ilyféle nemzetközi hivatal

és nemzetközi érdekű ügyek rendezésére hivatott bizottság, amely ezentúl keletkezik, a Szövetség igazgatása alatt fog állani.

2. Általános egyezményekkel szabályozott oly nemzetközi ügyekre nézve, amelyek nemzetközi bizottságok vagy hivatalok ellenőrzése alatt nem állanak, a Szövetség Titkársága, ha a Tanács beleegyezését megadja és ha a felek kívánják, az ügyre vonatkozó minden adatot összegyűjt és közöl, valamint minden szükséges vagy célszerű segítséget megad.

3. A Tanács elrendelheti, hogy a Szövetség igazgatása alatt működő bármely hivatal vagy bizottság költségeit a Titkárság viselje.

25. cikk. A Szövetség tagjai megegyeznek arra nézve, hogy a Vörös Kereszt-Egylet elismert önkéntes nemzeti szervezeteinek létesítését és együttműködését elősegíteni és támogatni fogják, minthogy ezeknek célja az egészségi állapotok javítása, a betegségek megelőzése és a szenvedéseknek enyhítése az egész világon.

26. cikk. 1. A jelen Egyességokmányra vonatkozó módosítások akkor lépnek életbe, ha a Szövetségnek azok a tagjai, amelyeknek képviselői a Tanácsot alkotják, és a Szövetség azon tagjainak többsége, amelynek képviselői a Közgyűlést alkotják, ezeket a módosításokat megerősítették.

2. Semmiféle módosítás sem kötelező a Szövetségnek olyan tagjára nézve, amely kijelenti, hogy a módosításhoz nem járul hozzá; ebben az esetben azonban megszűnik a Szövetség tagja lenni.

FÜGGELÉK

I. A Nemzetek Szövetségének eredeti tagjai:

Amerikai Egyesült Államok[11]	Kína
Belgium	Kuba
Bolívia	Equador
Brazília	Franciaország
Brit Birodalom	Görögország
Kanada	Guatemala
Ausztrália	Haiti
Délafrika	Hedzsasz[11]
Új-Zéland	Honduras
India	Olaszország

[11] Az Egyesült Államok és Hedzsasz nem lett tagja a Nemzetek Szövetségének.

Japán	Portugália
Libéria	Románia
Nikaragua	Szerb-Horvát-Szlovén Állam
Panama	Sziám
Peru	Cseh-Szlovákország
Lengyelország	Uruguay

Az Egyességokmányhoz való csatlakozásra meghívott államok[12]:

Argentínai Köztársaság	Perzsia
Chile	Salvador
Kolumbia	Spanyolország
Dánország	Svédország
Németalföld	Svájc
Norvégország	Venezuela
Paraguay	

II. A Nemzetek Szövetségének első főtitkára:

Honorable Sir James Eric Drummond, K. C. M. G. B., C. B.

[12] Az eredeti és a meghívott tagokon kívül a következő államok lettek a Nemzetek Szövetségének tagjai (zárójelben a felvétel időpontja): Afganisztán (1934. szeptember 27.), Albánia (1920. december 17.), Ausztria (1920. december 15.), Bulgária (1920. december 16.), Costa Rica (1920. december 16.), Dominikai Köztársaság (1924. szeptember 29.), Ecuador (1934. szeptember 28.), Egyiptom (1937. május 26.), Észtország (1921. szeptember 22.), Etiópia (1923. szeptember 28.), Finnország (1920. december 16.), Irak (1932. október 3.), Írország (1923. szeptember 10.), Lettország (1921. szeptember 22.), Litvánia (1921. szeptember 22.), Luxemburg (1920. december 16.), Magyarország (1922. szeptember 18.), Mexikó (1931. szeptember 12.), Németország (1926. szeptember 8.), Szovjetunió (1934. szeptember 18.), Törökország (1932. július 18.).

Később kiléptek a Nemzetek Szövetségéből (zárójelben a kilépés közlésének időpontja, amelytől számított két év múlva a kilépés hatályossá vált): Brazília (1926. június 14.), Chile (1938. június 2.), Costa Rica (1924. december 24.), Németország (1933. október 21.), Guatemala (1936. május 26.), Honduras (1936. július 10.), Magyarország (1939. április 11.), Olaszország (1937. december 11.), Japán (1933. március 27.), Nicaragua (1936. június 27.), Paraguay (1937. február 24.), Peru (1939. április 9.), Románia (1940. július 11.), Salvador (1937. augusztus 10.), Spanyolország (1939. május 9.), Venezuela (1938. július 11.).

A versailles-i békeszerződés

Versailles, 1919. június 28.

Forrás: Martens: Nouveau Recueil Général de Traités, 3. Serie, XI. kötet. 323. old. — Deutsches Reichsgesetzblatt. 1919. 140. sz.

Békeszerződés[1, 2]

(Kivonatos közlés)

Az Északamerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán,
amelyeket a jelen Szerződés Szövetséges és Társult Főhatalmaknak nevez,

[1] Hatályba lépett 1920. január 10-én.

[2] Az első világháborút befejező párizs-környéki békeszerződések időrendi sorrendben a következők: a Németországgal Versailles-ban 1919. június 28-án, az Ausztriával Saint-Germain en Laye-ben 1919. szeptember 10-én, a Bulgáriával Neuillyben 1919. november 27-én, a Magyarországgal Trianonban 1920. június 4-én és a Törökországgal Sèvres-ben 1920. augusztus 10-én kötött békeszerződés. A sèvres-i békeszerződés Törökország sikeres függetlenségi harca következtében holt betű maradt és helyébe a Lausanne-ban 1923. július 24-én kötött békeszerződés lépett.

Valamennyi párizs-környéki békeszerződés ugyanannak az imperialista politikának és szellemnek a terméke, amely a második világháború kitörését is előidézte. Valóságos béke helyett olyan állapotokat teremtettek, amelyek már méhükben hordták az újabb imperialista háborúk csíráit.

Az egyes békeszerződések azonos felépítésű, egyes helyeken szó szerint is megegyező, terjedelmes okmányok, amelyek a békeszerződések történetében eddig nem ismert részletességgel szabályozzák a felmerült kérdéseket. Nagy terjedelmük miatt teljes egészében való közlésüktől el kellett tekintenünk. A legrészletesebben, egyben teljes szerkezeti felépítésében a trianoni békeszerződés szövegét adjuk, a versailles-i békeszerződésből csak a legfontosabb rendelkezéseket közöljük. A békeszerződéseket kiegészítik azok a kisebbségvédelmi szerződések, amelyeket a Szö-

Belgium, Bolívia, Brazília, Kína, Kuba, Equador, Görögország, Guatemala, Haiti, Hedzsasz, Honduras, Libéria, Nikaragua, Panama, Peru, Lengyelország, Portugália, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Állam, Sziám, Cseh-Szlovákország és Uruguay,

amelyek a fentebben megnevezett Főhatalmakkal együtt a Szövetséges és Társult Hatalmakat alkotják,

egyrészről,

és Németország

másrészről,

tekintettel arra, hogy Békeszerződés köthetése céljából a császári német Kormány kérelmére a Szövetséges és Társult Főhatalmak 1918. évi november hó 11-én Németországnak fegyverszünetet engedélyeztek,

---

vetséges és Társult Főhatalmak Lengyelországgal, Csehszlovákiával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal és Görögországgal kötöttek. Litvánia a Nemzetek Szövetségébe való belépésekor, 1922. május 12-én Genfben a kisebbségek védelme tárgyában nyilatkozatot tett, amelynek tartalma hasonló a Lengyelországgal kötött szerződés rendelkezéseihez.

A versailles-i szerződés 440 cikkből és az ezekhez tartozó számos függelékből áll; 15 részre, ezen belül címekre és fejezetekre tagozódik. A szerződés részei a következők: I. rész (1—26. cikkek) a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya; II. rész (27—30. cikkek) Németország határai; III. rész (31—117. cikkek) Európára vonatkozó politikai rendelkezések: IV. rész (118—158. cikkek) Német jogok és érdekek Európán kívül; V. rész (159—213. cikkek) Katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések; VI. rész (214—226. cikkek) Hadifoglyok és sírhelyek; VII. rész (227—230. cikkek) Büntető rendelkezések; VIII. rész (231—247. cikkek) Jóvátétel; IX. rész (248—263. cikkek) Pénzügyi rendelkezések; X. rész (264—312. cikkek) Gazdasági rendelkezések; XI. rész (313—320. cikkek) Légi közlekedés; XII. rész (321—386. cikkek) Kikötők, vízi utak és vasutak; XIII. rész (387—427. cikkek) Munka; XIV. rész (428—433. cikkek) Végrehajtási biztosítékok; XV. rész (434—440. cikkek) Vegyes rendelkezések.

Németország részéről Hermann Müller külügyminiszter és dr. Bell igazságügyminiszter, az USA részéről Woodrow Wilson elnök, Anglia részéről D. Lloyd George miniszterelnök, Franciaország részéről George Clemenceau miniszterelnök, Olaszország részéről Sidney Sonnino miniszterelnök írták alá a versailles-i békeszerződést. Az Egyesült Államok a szerződést nem erősítette meg, hanem Berlinben 1921. augusztus 25-én — az ún. Knox—Porter határozat alapján — Németországgal külön békeszerződést kötött, amely csak arra szorítkozik, hogy biztosítja a versailles-i szerződésben az Egyesült Államok javára megállapított jogokat és előnyöket.

tekintettel arra, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak szintén óhajtják, hogy szilárd, igazságos és tartós béke lépjen annak a háborúnak a helyébe, amely háborúba közvetlenül vagy közvetve, egymásután sodródtak bele és amely háború Ausztria—Magyarországnak 1914. évi június hó 28-án Szerbiához intézett hadüzenetével és Németországnak 1914. évi augusztus hó 1-én Oroszországhoz, 1914. évi augusztus hó 3-án Franciaországhoz intézett hadüzeneteivel, valamint Belgiumba történt betörésével kezdődött,

evégből a Magas Szerződő Felek meghatalmazottaikká kijelölték, mégpedig

....

....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

A jelen Szerződés életbelépésével a hadiállapot megszűnik.

Ettől az időtől kezdve és a jelen Szerződés rendelkezéseinek fenntartásával a Szövetséges és Társult Hatalmak Németországgal és a német államok egyikével vagy másikával újból hivatalos érintkezésbe lépnek.

I. rész

A NEMZETEK SZÖVETSÉGÉNEK EGYESSÉGOKMÁNYA

(1—26. cikkek. A kötetben a 36—50. old.-on közölve.)

II. rész

NÉMETORSZÁG HATÁRAI

(A 27—30. cikkek Németország határainak részletes leírását tartalmazzák.)[3]

[3] A békeszerződés alapján Németország elvesztette Elzász-Lotharingiát, Moresnet területét, Eupen és Malmedy kerületeket, Schleswig-Holstein északi részét, Nyugat-Poroszország, Kelet-Poroszország és Pomeránia egyes részeit, Felső-Szilézia déli és délkeleti részét, Posent, Memelt, Danzigot és környékét, valamint összes gyarmatait.

III. rész

EURÓPÁRA VONATKOZÓ POLITIKAI RENDELKEZÉSEK

I. fejezet

Belgium

31. cikk. Elismerve azt, hogy azok az 1839. évi április hó 19-én kelt szerződések, amelyek a háború előtti Belgium jogi helyzetét meghatározták, a jelenlegi viszonyoknak többé már nem felelnek meg, Németország beleegyezik ezeknek a szerződéseknek hatályon kívül helyezésébe, s már most kötelezi magát, hogy elismeri és megtartja mindazokat az egyezményeket, bármilyenek is legyenek azok, amelyeket a Szövetséges és Társult Főhatalmak vagy közülük egyesek Belgium és Németalföld kormányaival az említett 1839. évi szerződések helyébe esetleg kötni fognak. Németország már most kötelezi magát, hogy amennyiben ezekhez az egyezményekhez vagy valamely rendelkezésükhöz való alakszerű csatlakozását fogják kívánni, ezt meg fogja tenni.

32. cikk. Németország elismeri Belgium teljes állami felségjogát Moresnet (az ún. semleges Moresnet) egész vitás területe felett.

33. cikk. Németország lemond Belgium javára Porosz-Moresnet-nak a lüttich—aacheni úttól nyugatra fekvő területére vonatkozó minden jogáról és igényéről; ennek az útnak az említett terület peremén húzódó része Belgiumhoz tartozik.

34. cikk. Németország továbbá lemond Belgium javára az Eupen és Malmedy kerületek egész területére vonatkozó minden jogáról és igényéről.

A belga hatóságok e Szerződés életbelépését követő hat hónapon belül Eupenben és Malmedyben lajstromokat fognak felfektetni, melyekben e területek lakosainak joguk van írásban kifejezni arra irányuló kívánságukat, hogy e területek egészben vagy részben német állami fennhatóság alatt maradjanak.

A belga kormány e népszavazás eredményét a Nemzetek Szövetségének tudomására hozni tartozik. Belgium kötelezi magát arra, hogy a Nemzetek Szövetségének határozatát el fogja fogadni.

II. fejezet

Luxemburg

40. cikk. Németország lemond Luxemburg Nagyhercegség irányában mindazokról az előnyökről, amelyeket javára az 1842. évi február hó 8-án, 1847. évi április hó 2-án, 1865. évi október hó 20/25-én, 1866. évi augusztus hó 18-án, 1867. évi február hó 21-én és május hó 11-én, 1871. évi május hó 10-én, 1872. évi június hó 11-én és 1902. évi november hó 11-én kelt szerződések, úgyszintén az ezeket a szerződéseket követő egyéb megállapodások rendelkezései állapítottak meg.

Németország elismeri, hogy Luxemburg Nagyhercegség 1919. évi január hó 1-ével megszűnt a német Zollverein tagja lenni, lemond a vasutak üzemben tartására vonatkozó minden jogáról, hozzájárul Luxemburg Nagyhercegség semlegességének megszüntetéséhez és előre elfogadja a Szövetséges és Társult Hatalmaknak a Nagyhercegségre vonatkozó összes nemzetközi megállapodásait.

41. cikk. Németország kötelezi magát, hogy Luxemburg Nagyhercegségnek a Szövetséges és Társult Hatalmak megkeresésére mindazokat az előnyöket és jogokat biztosítani fogja, amelyeket a jelen Szerződés e Hatalmak vagy állampolgáraik javára gazdasági, közlekedési vagy léghajózási kérdésekben megállapít.

III. fejezet

A Rajna bal partja

42. cikk. Németországnak tilos akár a Rajna bal partján, akár annak jobb partján e folyótól keletre 50 km-es távolságban megvont vonaltól nyugatra erődítményeket fenntartani vagy létesíteni.

43. cikk. Ugyancsak tilos a 42. cikkben említett övezetben fegyveres erők fenntartása vagy összevonása, akár állandóan, akár időleges jelleggel, úgyszintén tilos bármilyen katonai gyakorlat tartása és minden a mozgósítás megkönnyítésére szolgáló anyagi berendezés fenntartása.

44. cikk. Ha Németország a 42. és 43. cikk rendelkezéseit bármilyen formában megszegné, ezt a jelen Szerződést aláíró hatalmakkal szemben tanúsított ellenséges cselekménynek és a világbéke megzavarására irányuló kísérletnek kellene tekinteni.

IV. fejezet

A Saar-medence

45. cikk. Németország az észak-franciaországi szénbányák elpusztításáért kártalanításképpen és a háborús károk teljes jóvátételére általa fizetendő összegbe történő betudása mellett a Saar-medencének a 48. cikk által megállapított területén fekvő szénbányák teljes és korlátlan tulajdonát Franciaországnak tehermentesen kizárólagos kitermelési joggal átengedi.

49. cikk. Németország a Nemzetek Szövetsége javára, amely a Saar-medence gondnokának tekintendő, a fentebb meghatározott terület kormányzásáról lemond.

A jelen Szerződés hatálybalépését követő 15 év elteltével e terület lakosságát fel kell hívni arra, hogy maga döntsön abban a tekintetben, mely állam szuverenitása alá való helyezését kívánja.[4]

50. cikk. A csatolt Függelék tartalmazza mindazokat a rendelkezéseket, amelyeknek megfelelően a Saar-medence bányáit át kell engedni, továbbá azokat az intézkedéseket, amelyek a lakosság jogainak és jólétének tiszteletben tartását, valamint a terület kormányzását hivatottak biztosítani, továbbá azokat a feltételeket, amelyek mellett a fent említett népszavazást meg kell tartani; ezt a Függeléket a jelen Szerződés elválaszthatatlan részének kell tekinteni, amelyet Németország elfogad.

V. fejezet

Elzász-Lotharingia

A Magas Szerződő Felek elismerve azt az erkölcsi kötelezettségüket, hogy jóvátegyék azt az igazságtalanságot, amelyet Németország 1871-ben mind Franciaország jogaiba, mind Elzász-Lotharingia lakosságának akaratába ütköző módon azáltal követett el, hogy e lakosságot képviselőiknek a bordeaux-i nemzetgyűlésben történt ünnepélyes tiltakozása ellenére hazájuktól elszakította, a következő cikkekben állapodtak meg:

51. cikk. A Versailles-ban 1871. évi február hó 26-án aláírt előzetes békeszerződés és az 1871. évi május hó 10-én aláírt Frankfurti Szerződés értelmében Németországnak átengedett területek az

[4] A Saar-vidéki népszavazásra 1935. január 13-án került sor, amikor is a szavazatok nagy többségét (90,5%) a Németországhoz való csatlakozás mellett adták le. Ennek alapján a területet a Nemzetek Szövetségének Tanácsa 1935. március 1-i hatállyal Németországhoz csatolta.

1918. november 11-i fegyverszünet napjától kezdődő hatállyal visszahelyeztetnek a francia szuverenitás alá.

Azoknak a szerződéseknek a rendelkezései, amelyek az 1871. előtti határok megállapítását tartalmazzák, újból hatályba lépnek.

52. cikk. A német kormány haladéktalanul átadja a francia kormánynak mindazokat a levéltárakat, lajstromokat, tervrajzokat, okiratokat és mindennemű ügyiratokat, amelyek a francia szuverenitás alá visszahelyezett területek polgári, katonai, pénzügyi, igazságügyi vagy egyéb közigazgatására vonatkoznak. Ha ezeknek az iratoknak, okmányoknak, levéltáraknak, lajstromoknak vagy tervrajzoknak egy részét elszállították, a német kormány köteles azokat a francia kormány megkeresésére visszaszolgáltatni.

53. cikk. Franciaország és Németország külön megállapodásokban fognak gondoskodni az 51. cikkben említett területen lakó személyek érdekeinek rendezéséről, különösképpen polgári jogaikat, az általuk folytatott kereskedelmet és foglalkozásuk gyakorlását illetően. Mindamellett Németország már most kötelezi magát arra, hogy az e területeken lakó vagy az e területekről származó személyeknek állampolgárságára vonatkozóan a csatolt Függelékbe foglalt szabályokat elismeri és elfogadja, soha és sehol nem fogja azokat a személyeket, akik valamilyen címen franciáknak nyilváníttattak, német állampolgároknak tekinteni, továbbá kötelezi magát, hogy a többieket területére befogadja, és a német birodalmi állampolgároknak az 51. cikkben említett területeken fekvő tulajdona tekintetében a jelen Szerződés 297. cikkében és a X. rész (Gazdasági rendelkezések) IV. fejezetének Függelékében foglalt rendelkezésekhez fogja magát tartani.

Azok a német birodalmi állampolgárok, akik anélkül hogy a francia állampolgárságot elnyerték volna, a francia kormánytól engedélyt kapnak arra, hogy az említett területen lakjanak, nem tartoznak az említett cikk rendelkezéseinek hatálya alá.

54. cikk. A jelen fejezet rendelkezéseinek alkalmazása szempontjából elzász-lotharingiaiaknak tekintendők mindazok a személyek, akik a francia állampolgárságukat a csatolt Függelék 1. §-ában[5] foglaltaknak megfelelően visszaszerezték.

[5] A Függelék 1. §-a szerint minden további nélkül ismét francia állampolgároknak kell tekinteni azokat a személyeket, akik az 1871. május 10-én kelt francia—német szerződés következtében francia állampolgárságukat elveszítették és azóta más állampolgárságot nem szereztek, ezek leszármazóit, továbbá azokat, akik Elzász-Lotharingiában ismeretlen szülőktől származtak, vagy akiknek állampolgársága ismeretlen.

Az említett Függelék 2. §-ában[6] említett személyek attól a naptól kezdődően, amelyen a francia állampolgárságot igényelték, 1918. évi november hó 1-re visszamenő hatállyal elzász-lotharingiaiaknak tekintendők. Azokra nézve, akiknek kérelmét elutasították, ez a kedvezmény az elintézés időpontjától kezdődő hatályát veszti.

Ugyanígy elzász-lotharingiaiaknak kell tekinteni azokat a jogi személyeket, amelyeknek ilyen jellegét valamely francia közigazgatási hatóság vagy bírósági határozat elismerte.

VI. fejezet

Ausztria

80. cikk. Németország elismeri és szigorúan tiszteletben fogja tartani Ausztria függetlenségét azon határok között, amelyeket az ezen Állam és a Szövetséges és Társult Főhatalmak közötti szerződésben meg fognak állapítani; elismeri, hogy ez a függetlenség elidegeníthetetlen, kivéve a Nemzetek Szövetsége Tanácsa beleegyezésének esetét.[7]

VII. fejezet

Cseh-Szlovák Állam

81. cikk. Németország, amint azt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri a Cseh-Szlovák Állam teljes függetlenségét, amely Állam magában foglalja a ruténeknek a Kár-

[6] A 2. § azokat a személyeket sorolja fel, akik a szerződés életbelépését követő egy éven belül a francia állampolgárság megszerzéséért folyamodhatnak.

[7] Az Anschluss tilalmának a versailles-i békeszerződésben történt kimondása előtt, 1918. november 12-én az ideiglenes osztrák nemzetgyűlés határozatot hozott, amely szerint „Német-Ausztria (Deutsch-Österreich) alkotórésze a Német Köztársaságnak". A csatlakozási tilalmat az Ausztriával kötött saint-germaini békeszerződés 88. cikke is kimondja.

A francia szövegben az *inalinéable* (elidegeníthetetlen) kifejezés szerepel. Ugyanezt a kifejezést a trianoni szerződés megfelelő 73. cikkének hivatalos magyar szövege úgy fordítja, hogy „nem mondhat le függetlenségéről". Ha a trianoni szerződés terminológiáját használnánk, akkor a versailles-i szerződés 112. cikkének vonatkozó részét úgy kellene fordítanunk, hogy „erről a függetlenségről nem lehet lemondani".

pátoktól délre fekvő autonóm területét. Kijelenti, hogy elismeri ennek az Államnak a határait, úgy ahogyan azokat a Szövetséges és Társult Főhatalmak és a többi érdekelt Államok meg fogják állapítani.

82. cikk. A Németország és a Cseh-Szlovák Állam között húzódó határt az Ausztria—Magyarország és a Németország között 1914. évi augusztus hó 3-án fennállott határ alkotja.

83. cikk. Németország lemond a Cseh-Szlovák Állam javára a sziléziai területnek alább meghatározott részére vonatkozó minden jogáról és igényéről: (... következik a határvonal meghatározása).[8]

.....

86. cikk. A Cseh-Szlovák Állam elfogadja azokat a rendelkezéseket — hozzájárulván azoknak a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötendő szerződésbe való felvételéhez —, amelyeket e Hatalmak a Cseh-Szlovák Államban a nemzeti, nyelvi és vallási kisebbségek érdekeinek megvédelmezése céljából szükségesnek tartanak.

Ugyanúgy hozzájárulását adja a Cseh-Szlovák Állam ahhoz, hogy a Szövetséges és Társult Főhatalmak egy vele kötendő szerződésbe olyan rendelkezéseket vegyenek fel, amelyeket e Hatalmak szükségesnek tartanak annak érdekében, hogy más nemzetek számára az átmenő forgalom szabadsága és kereskedelmi kapcsolataik méltányos rendezése biztosíttassék.

VIII. fejezet

Lengyelország

87. cikk. Németország, amint ezt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri Lengyelország teljes függetlenségét és Lengyelország javára lemond mindazokra a területekre vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek határai: (... következik az új német—lengyel határvonal meghatározása a 27. és 28. cikkekkel megegyezően).

88. cikk. Felső-Sziléziának az alábbiakban leírt határok által körülzárt részében a lakosságot fel fogják hívni arra, hogy népsza-

[8] Németország Csehszlovákia javára a Felső-Sziléziától délre fekvő ún. hlučini körzetről és — a német—lengyel határ megállapításától függően — az ún. leobschützi kerület feléről mondott le.

vazás útján döntsön afelől, hogy Németországhoz vagy Lengyelországhoz kíván-e tartozni. (... következik a határvonal meghatározása.)

Németország Lengyelország javára már most lemond Felső-Szilézia azon részére vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely a Szövetséges és Társult Főhatalmak által a népszavazás alapján megállapítandó határvonalon kívül fekszik.[9]

.....

93. cikk. Lengyelország elfogadja azokat a rendelkezéseket — hozzájárulván azoknak a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötendő szerződésbe való felvételéhez —, amelyeket e Hatalmak Lengyelországban a nemzeti, nyelvi és vallási kisebbségek érdekeinek megvédelmezése céljából szükségesnek tartanak.

Ugyanígy hozzájárulását adja Lengyelország ahhoz, hogy a Szövetséges és Társult Főhatalmak egy vele kötendő szerződésbe olyan rendelkezéseket vegyenek fel, amelyeket e Hatalmak szükségesnek tartanak annak érdekében, hogy más nemzetek számára az átmenő forgalom szabadsága és kereskedelmi kapcsolataik méltányos rendezése biztosíttassék.

IX. fejezet

Kelet-Poroszország

94. cikk. Kelet-Poroszországnak a jelen Szerződés II. része (Németország határai) 28. cikkében megállapított déli határa és az alább megjelölt vonal között fekvő terület lakosságát fel fogjuk hívni arra, hogy népszavazás útján döntsön afelől, hogy melyik államhoz kíván tartozni: (... következik az említett vonal meghatározása).[10]

.....

[9] A felső-sziléziai népszavazást 1921. március 20-án tartották meg, amikor is a városokban a szavazatok többségét a németek, a falvakban viszont a lengyelek nyerték el. A Nemzetek Szövetsége által kiküldött négyes bizottság ezek után úgy döntött, hogy Felső-Szilézia felosztását javasolja Németország és Lengyelország között, s a megoldást az antant hatalmak október 27-én elfogadták. Ily módon Felső-Szilézia déli és délkeleti része, a szénbányák 91%-a Lengyelországhoz került.

[10] Az 1920. július 11-én megtartott népszavazáson a szavazatok 92—97%-át Németország mellett adták le.

98. cikk. Németország és Lengyelország a jelen Szerződés hatálybalépését követő egy éven belül nézeteltérés esetén a Nemzetek Szövetségének Tanácsa által megállapítandó szövegű egyezményeket fognak kötni avégből, hogy egyfelől Németország részére teljes és kielégítő könnyítéseket biztosítsanak a Kelet-Poroszország és Németország másik része között lengyel területen keresztül való vasúti, távíró és távbeszélő összeköttetés tekintetében, másfelől Lengyelország részére ugyanezeket a könnyítéseket biztosítsák a Danzig szabad várossal a Visztula jobb partján fekvő német területeken keresztül való esetleges összeköttetés tekintetében.

X. fejezet

Memel

99. cikk. Németország lemond a Szövetséges és Társult Főhatalmak javára mindazokra a területekre vonatkozó jogairól és igényeiről, amelyek a Balti-tenger, Kelet-Poroszországnak a jelen Szerződés II. része (Németország határai) 28. cikkében megállapított északkeleti határa és a régi német—orosz határ között fekszenek.

Németország kötelezi magát, hogy elismeri azokat a rendelkezéseket, amelyeket a Szövetséges és Társult Főhatalmak e területre vonatkozóan, különösképpen a lakosság állampolgárságát illetően hozni fognak.[11]

XI. fejezet

Danzig Szabad Város

100. cikk. Németország lemond a Szövetséges és Társult Főhatalmak javára mindazokra a területekre vonatkozó jogairól és igényeiről, amelyek a következő határok között fekszenek: (... következik a határok leírása).

.....

.....

[11] Memel az 1924. május 8-i párizsi egyezmény értelmében mint autonóm terület Litvánia részévé vált. Az autonómiát részleteiben a Litvánia által kiadott és a párizsi egyezmény függelékét képező Memel-statutum szabályozta.

102. cikk. A Szövetséges és Társult Főhatalmak kötelezik magukat, hogy Danzig városát a 100. cikkben meghatározott területtel együtt szabad várossá nyilvánítják. A szabad várost a Nemzetek Szövetségének védelme alá fogják helyezni.

103. cikk. Danzig Szabad Város alkotmányát, a Nemzetek Szövetsége Főbiztosával való egyetértésben a Szabad Város szabályszerűen kijelölt képviselői fogják kidolgozni. Az alkotmányt a Nemzetek Szövetsége garanciája alá helyezik.[12]

A Főbiztos megbízást kap arra is, hogy első fokon eljárjon minden olyan jogvitában, amely Lengyelország és a Szabad Város között a jelen Szerződés vagy az azt kiegészítő megállapodások és egyezmények tárgyában felmerülne.

A Főbiztos Danzigban fog székelni.

104. cikk. A lengyel kormány és Danzig Szabad Város egyezményt fog kötni, amely letárgyalására a Szövetséges és Társult Főhatalmak kötelezik magukat és amely Danzig Szabad Város létesítésével egyidőben lép életbe. Az egyezmény célja, hogy

1. Danzig Szabad Várost a lengyel vámterület határai közé helyezze és gondoskodjék a kikötőben szabad övezet létesítéséről;

2. Korlátozás nélkül biztosítsa Lengyelországnak a Szabad Város területén levő, Lengyelország behozatala és kivitele szempontjából szükséges vízi utak, dokkok, kikötőmedencék, rakpartok és egyéb berendezések szabad használatát és igénybevételét;

3. Biztosítsa Lengyelországnak a Visztula, valamint a Szabad Város területén levő egész vasúti hálózat ellenőrzését és igazgatását, kivéve a közuti villamosvasutakat és az elsősorban a Szabad Város szükségleteinek kielégítésére szolgáló egyéb vasutakat, úgyszintén biztosítsa a Lengyelország és Danzig kikötője közötti posta-, távíró- és távbeszélő-forgalom ellenőrzését és igazgatását;

4. Biztosítsa Lengyelország jogát a fent említett vízi utak, dokkok, kikötőmedencék, rakpartok, vasutak és egyéb berendezések és közlekedési eszközök fejlesztésére és megjavítására, valamint az e célból szükséges területek és egyéb javak megfelelő feltételek mellett történő bérlésére vagy megvételére;

5. Gondoskodjék arról, hogy Danzig Szabad Városban semmiféle hátrányos megkülönböztetés ne történjék lengyel állampolgárok és más lengyel származású vagy anyanyelvű személyek hátrányára;

[12] A danzigi alkotmány kelte 1920. augusztus 11., módosítva 1930. július 4-én.

6. Biztosítsa Danzig Szabad Város külügyeinek a lengyel kormány által való vitelét, úgyszintén állampolgárai külföldi országokban való védelmét.[13]

.....

107. cikk. A Német Birodalomnak vagy a német államoknak Danzig Szabad Város területén fekvő minden tulajdona a Szövetséges és Társult Főhatalmakra száll, amelyek azokat aszerint, ahogyan méltányosnak ítélik, a Szabad Városnak, vagy a lengyel államnak engedik át.

.....

XII. fejezet

Schleswig

109. cikk. A Németország és Dánia közötti határt a lakosság kívánságának megfelelően fogják megvonni (... következik annak a vonalnak a meghatározása, amelytől északra fekvő területek lakosait fel fogják hívni, hogy népszavazás útján döntsenek, melyik államhoz kívánnak tartozni).[14]

XIII. fejezet

Helgoland

115. cikk. Helgoland szigetének és a Düna-szigetek erődítményeit, katonai berendezéseit és kikötőit a Szövetséges Főhatalmak Kormányainak felügyelete alatt a német Kormány saját költségére a nevezett Kormányok által megállapítandó határidőn belül lerombolni tartozik.

.....

[13] Az említett egyezményt Lengyelország és Danzig Párizsban 1920. november 9-én kötötte meg, amelyet a Varsóban 1921. október 24-én kötött egyezmény kiegészített.

[14] Észak-Schleswigben két szakaszban folyt le a népszavazás. Az északi övezetben 1920. február 10-én: 74,2% Dánia és 24,9% Németország javára. A déli övezetben 1920. március 14-én: 80% Németország és 20% Dánia javára.

116. cikk. Németország elismeri mindazoknak a területeknek a függetlenségét, amelyek 1914. évi augusztus hó 1-én a volt Orosz Birodalom részei voltak és kötelezi magát, hogy ezt a függetlenséget tiszteletben tartja, mint olyan, amely állandó és amelyről nem lehet lemondani.

A jelen Szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) és X. részének (Gazdasági rendelkezések) 259. és 292. cikkeibe foglalt rendelkezéseknek[15] megfelelően, Németország végérvényesen elismeri a breszt-litovszki szerződéseknek, valamint mindazoknak az egyéb szerződéseknek, egyezményeknek és megállapodásoknak semmissé nyilvánítását, amelyeket az oroszországi maximalista Kormánnyal kötött.

A Szövetséges és Társult Hatalmak kifejezetten fenntartják Oroszország jogát arra nézve, hogy Németországtól a jelen Szerződés elvein alapuló minden térítést és jóvátételt megkapjon.

117. cikk. Németország kötelezi magát, hogy elismeri mindazoknak a szerződéseknek vagy megállapodásoknak teljes érvényességét, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak azokkal az Államokkal fognak esetleg megkötni, amelyek az 1914. évi augusztus hó 1-én fennállott Orosz Birodalom egész területén vagy területeinek egyes részein már eddig alakultak vagy ezután alakulni fognak, továbbá kötelezi magát, hogy elismeri ezeknek az Államoknak a határait úgy, amint azokat meg fogják állapítani.

[15] A **259. cikk** 6. pontja a következőképpen rendelkezik: „A jelen Szerződés X. részének (Gazdasági rendelkezések) 292. cikkébe foglalt rendelkezések érintetlenül hagyásával Németország megerősíti az 1918. évi november hó 11-én kelt fegyverszüneti egyezmény 15. cikkébe foglaltakat, amelyek szerint a bukaresti és a breszt-litovszki békeszerződésekben, valamint az ezeket kiegészítő egyéb szerződésekben részére megállapított minden kedvezményről lemond."

A **292. cikk** a következőképpen rendelkezik: „Németország kijelenti és elismeri, hogy mindazok a szerződések, egyezmények vagy megállapodások, amelyeket 1914. évi augusztus hó 1. napja előtt, vagy ez időpont után a jelen Szerződés hatálybalépéséig Oroszországgal vagy bármely Állammal vagy Kormánnyal, amelynek területe azelőtt Oroszországhoz tartozott, úgyszintén Romániával megkötött, érvénytelenek és azok is maradnak."

IV. rész

NÉMET JOGOK ÉS ÉRDEKEK NÉMETORSZÁGON KÍVÜL

118. cikk. Németország lemond a jelen Szerződés által megállapított európai határain kívül fekvő területekre vonatkozó vagy azokkal kapcsolatos mindazokról a jogokról, igényekről és kiváltságokról, amelyek őt vagy szövetségeseit megillették, továbbá mindazokról a jogokról, igényekről és kiváltságokról, amelyek őt bármely címen a Szövetséges és Társult Hatalmakkal szemben megillették.

Németország már most kötelezi magát, hogy elismeri és elfogadja mindazokat a rendszabályokat, amelyeket a Szövetséges és Társult Főhatalmak, szükség esetében más hatalmakkal egyetértve a fenti rendelkezésekből folyó következmények meghatározása végett már megállapítottak vagy ezután meg fognak állapítani.

Németország nevezetesen elfogadja a következő cikkeknek egyes különleges kérdésekre vonatkozó rendelkezéseit.

I. fejezet

Német gyarmatok

119. cikk. Németország a Szövetséges és Társult Főhatalmak javára lemond tengerentúli birtokaira vonatkozó minden jogáról és igényéről.[16]

(A további fejezetek cikkeiben Németország lemond minden jogáról, igényéről és kiváltságáról Kínában, Sziámban, Libériában, Marokkóban, Egyiptomban, Törökországban, Bulgáriában, valamint Kiau-Csauban, Santungban, elismeri Franciaország marokkói és Nagy-Britannia egyiptomi protektorátusát.)

[16] A volt német gyarmatok nagyrészt népszövetségi mandátumok lettek. Kamerun és Togo mandátumát Anglia és Franciaország felosztotta egymás között. Német Délnyugat-Afrika a Dél-Afrikai Unió mandátuma lett. Német Kelet-Afrika mandátumát Nagy-Britannia, kisebb részben Belgium és Portugália, Új-Guinea és Nauru mandátumát Ausztrália, Nyugat-Szamoa mandátumát Új-Zéland kapta meg. Az Egyenlítőtől északra fekvő csendes-óceáni szigetek (Mariana-, Karolina- és Marshall-szigetek) mandátumát, valamint Kiau-Csaut és a santungi német koncessziós területet mandatárius megbízatás nélkül Japán szerezte meg. A mandátumokra vonatkozóan lásd a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 22. cikkéhez fűzött lábjegyzetet.

V. rész

KATONAI, HADIHAJÓZÁSI ÉS LÉGHAJÓZÁSI RENDELKEZÉSEK

Avégből, hogy az összes nemzetek fegyverkezésének általános korlátozása előkészíthető legyen, Németország kötelezi magát az alább meghatározott katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések szigorú megtartására.

159. cikk. A német katonai erőket az alább megszabott mértékig le kell szerelni.

160. cikk. 1. Legkésőbb 1920. március 31-én a német hadsereg legfeljebb hét gyaloghadosztályból és három lovashadosztályból állhat.

Ettől az időponttól kezdődően a Németországot alkotó államok hadseregének összlétszáma nem haladhatja meg a 100 000 főt, ideértve a tiszteket és a pótkeretek csapatait. A hadsereget kizárólag a belső rend fenntartására és a határvédelemre szabad alkalmazni.

A tisztek száma, ideértve a törzskari tiszteket, bármilyen legyen is a tisztikar összeállítása, a 4000 főt nem haladhatja meg.

.....

169. cikk. A jelen Szerződés hatálybalépésétől számított két hónapon belül a Szövetséges és Társult Főhatalmak részére ki kell szolgáltatni azokat a német fegyvereket, lőszert és hadianyagot, ideértve minden légelhárító-anyagot is, amely Németországban a megengedett mennyiségen felül található, avégett, hogy azokat megsemmisítsék vagy használhatatlanná tegyék. Ugyanez vonatkozik a hadianyag előállítására szolgáló mindennemű gépi berendezésre is, kivéve azt, amelynek szükségessége a német hadsereg felfegyverzéséhez és felszereléséhez — megengedett nagyságának figyelembevételével — elismerést nyer.

A kiszolgáltatás német területen a nevezett kormányok által meghatározott helyeken fog végbemenni.

173. cikk. Az általános hadkötelezettséget Németországban el kell törölni. A német hadsereget a jövőben csak önkéntes belépés alapján lehet felállítani és kiegészíteni.

.....

178. cikk. Mozgósítást elrendelő vagy mozgósításra vonatkozó minden intézkedés tilos.

Az alakulatokhoz, igazgatási szervekhez és törzsekhez kiegészítő keretek semmi esetre sem tartozhatnak.

.....

181. cikk. A jelen Szerződés életbelépésétől számított két hónap elteltével a német tengeri haderő nem állhat többől, mint:

6 Deutschland- vagy Lothringen típusú csatahajó, 6 könnyű cirkáló, 12 romboló, 12 torpedónaszád, vagy ugyanilyen számú hajó, amelyeket pótlásukra építenek, amint erről a 190. cikk[17] említést tesz.

Tengeralattjárók nem lehetnek köztük.

Amennyiben a jelen Szerződés másként nem rendelkezik, minden más hajót tartalékba kell helyezni, vagy kereskedelmi célokra kell felhasználni.

.....

198. cikk. Németország haderejének katonai vagy hadi tengerészeti repülőszolgálata nem lehet.

.....

VII. rész

BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEK

227. cikk. A Szövetséges és Társult Hatalmak a Hohenzollern házból származó II. Vilmos volt német császárt a nemzetközi erkölcsnek és a szerződések szentségének legsúlyosabb megsértése miatt nyilvánosan vád alá helyezik.

Külön Bíróságot fognak felállítani, hogy a vádlott felett, a védelemhez való jogának maradéktalan biztosítása mellett, ítélkezzék. A Bíróság öt bíróból fog állni, akiket a következő öt hatalom: az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán neveznek ki.

A Bíróság ítéletét a nemzetközi politika legmagasztosabb elvei alapján fogja meghozni és gondoskodni fog arról, hogy az ünnepélyes kötelezettségvállalások és a nemzetközi szerződések, valamint a nemzetközi erkölcs tiszteletben tartását biztosítsa. Joga lesz a kiszabandó büntetést mérlegelése szerint meghatározni.

A Szövetséges és Társult Hatalmak a németalföldi kormányhoz a volt német császárnak a felette való ítélkezés végett leendő kiadatása iránt megkeresést fognak intézni.

228. cikk. A német kormány elismeri a Szövetséges és Társult Hatalmaknak azt a jogát, hogy katonai bíróságaik elé állíthassák

[17] A 190. cikk az egyes hajótípusok tonnatartalmának felső határát szabályozza: csatahajó 10 000 tonna, kis cirkáló 6000 tonna, romboló 800 tonna, torpedónaszád 200 tonna.

mindazokat a személyeket, akiket a háború törvényeivel és szokásaival ellenkező cselekmények elkövetésével vádolnak. A bűnösöknek talált személyekre a törvényben előírt büntetéseket kell alkalmazni. Ezt a rendelkezést Németországnak vagy szövetségeseinek bíróságai előtt netalán folyamatba tett eljárásra vagy felelősségrevonásra való tekintet nélkül alkalmazni kell.

A német kormány köteles a Szövetséges és Társult Hatalmaknak vagy közülük annak, amely őt eziránt megkeresi, kiszolgáltatni a háború törvényeivel és szokásaival ellenkező cselekmények elkövetésével vádolt minden személyt, akár név szerint nevezik meg őket, akár pedig azt a rangfokozatot, tisztséget vagy hatáskört jelölik meg, amelyben a német hatóságok az illető személyeket alkalmazták.[18]

VIII. rész

JÓVÁTÉTEL

231. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok kijelentik és Németország elismeri, hogy Németország és szövetségesei mint e veszteségek és károk okozói, felelősek mindazokért a veszteségekért és károkért, amelyeket a Szövetséges és Társult Kormányok, valamint polgáraik a Németország és szövetségesei támadása folytán reájuk kényszerített háború következményeképpen elszenvedtek.

232. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok elismerik, hogy Németország jövedelemforrásai, tekintettel e jövedelemforrásoknak a jelen Szerződés egyéb rendelkezéseiből folyó állandó jellegű csökkenésére, nem elegendők arra, hogy e veszteségek és károk teljes jóvátételét biztosítsák.

A Szövetséges és Társult Kormányok mégis megkövetelik és Németország kötelezi magát, hogy jóváteszi mindazokat a károkat, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak polgári lakosságában és javaiban szárazföldi, tengeri és légi támadása okozott az alatt az idő alatt, amíg ez a hatalom Németországgal hadi állapotban volt, valamint általában az idecsatolt I. Függelékben közelebbről meghatározott károkat.

233. cikk. Azoknak a károknak összegét, amelyeknek jóvátételére Németország köteles, szövetségközi bizottság állapítja meg, amelynek „Jóvátételi Bizottság" lesz a neve s amelynek szervezetét és hatáskörét az alábbi rendelkezések és a II.—VI. Függelékek határozzák meg.

[18] E rész rendelkezései a gyakorlatban nem kerültek alkalmazásra.

A Jóvátételi Bizottság a követeléseket felülvizsgálja és méltányos módon alkalmat nyújt a német kormánynak arra, hogy meghallgassák.

E Bizottságnak a fent említett károk nagyságára vonatkozó határozatát legkésőbb 1921. évi május hó 1-ig kell meghozni és a német kormánnyal mint kötelezettségeinek teljes összegét közölni.

A Bizottság egyúttal fizetési tervezetet készít, amely megállapítja, hogy Németország 1921. évi május hó 1-től kezdve harminc éven át mely határidőkben és milyen módozatokkal tartozik teljes tartozását törleszteni. Abban az esetben pedig, ha Németország ez alatt az idő alatt tartozásának törlesztésével hátralékban maradna, minden kiegyenlítetlen részösszeg fizetése a Bizottság tetszése szerint későbbi évekre elhalasztható vagy olyan módon kezelhető, aminőt a Szövetséges és Társult Kormányok a jelen Szerződés jelen részében megszabott eljárásnak megfelelően meg fognak állapítani.[19]

234. cikk. A Jóvátételi Bizottság 1921. évi május hó 1-től kezdve időnként köteles megvizsgálni Németország jövedelmi forrásait és fizetőképességét és miután méltányos módon alkalmat nyújtott Németország képviselőinek meghallgatására, ez alapon a

---

[19] A párizs-környéki békeszerződések a jóvátételek fizetésére egyetemlegesen kötelezték Németországot és szövetségeseit. A jóvátételi kötelezettség mértékét nem határozták meg, hanem annak összegszerű megállapítását a versailles-i szerződés 233. cikkében meghatározott *Jóvátételi Bizottságra* bízták.

A jóvátétel kérdése a háborút követő évtized egyik legsúlyosabb problémája lett. Tovább bonyolította a kérdést az, hogy a szövetségesek egymás közötti (az Egyesült Államokkal szembeni) háborús adósságaikat is a német jóvátételi fizetésekből kívánták rendezni. A szövetségesek párizsi jóvátételi konferenciájukon (1921. január 24—29.) határozatot hoztak, amely szerint Németországnak 42 éven át 226 milliárd aranymárkát (fokozatosan növekvő arányban évi 2—6 milliárd márkát) kell jóvátételként fizetnie. A határozatot Németország elutasította és csak 50 milliárd márka fizetését vállalta, amelyből állítása szerint 20 milliárd ellenértéket a békeszerződés 235. cikkének megfelelően már teljesített is. Ezt követően a Jóvátételi Bizottság 1921. április 27-én 132 milliárd aranymárkában állapította meg Németország jóvátételi kötelezettségét, a szövetségesek pedig május 5-én ultimátum formájában szólították fel Németországot a határozat elfogadására, ami május 11-én meg is történt. A német márka fokozódó elértéktelenedése miatt azonban Németország 1922-ben már képtelen volt az esedékes részletek teljesítésére és november 14-i jegyzékében 3—4 évi moratóriumot kért. Az angol közvetítő javaslat elutasítása után francia—belga csapatok a német fa- és szénszállítá-

233. cikkhez képest belátása szerint a határidőket kitolhatja s a megállapított fizetési feltételeket megváltoztathatja; nem engedheti el azonban a tartozásnak semmilyen részét sem a Bizottságban képviselt kormányoknak erre vonatkozó külön meghatalmazása nélkül.

235. cikk. Avégből, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak már most megkezdhessék ipari és gazdasági életük újjáépítését, Németország még jóvátételi igényeik végleges nagyságának megállapítása előtt az 1919. és 1920. év folyamán, valamint az 1921. év első négy hónapjában a fenti követelésekbe beszámítandó 20 milliárd (húsz milliárd) aranymárka ellenértéket fizet, mégpedig annyi részletben és olyan módon (aranyban, árukban, hajókban, értékpapírokban vagy egyéb módon), ahogyan azt a Jóvátételi Bizottság megállapítja. Ezt az összeget elsősorban a megszálló hadseregnek az 1918. november 11-i fegyverszünet után felmerült költségeire kell fordítani; annyi élelmiszer és nyersanyag, amennyi a Szövetséges és Társult Főhatalmak megítélése szerint szükséges ahhoz, hogy Németország képes legyen jóvátételi kötelezettségeinek teljesítésére, szintén fizethető a nevezett kormányok jóváhagyásával az említett összegből. A fennmaradó összeg Németország jóvátételi tartozásából

---

sok elmaradására való hivatkozással 1923. január 11-én *megszállták a Ruhr-vidéket,* amire a német kormány passzív ellenállással, a Franciaország és Belgium javára történő jóvátételi szolgáltatások felfüggesztésével felelt. (A Ruhr-vidék megszállásával Németország elvesztette szenének 88%-át, nyersvasának 48%-át és öntöttvasának 70%-át.)

A Jóvátételi Bizottság a válság megoldására 1923. november 30-án két szakértői bizottságot küldött ki, az egyiket Charles Dawes amerikai bankár elnökletével a német márka stabilizációjának és a költségvetés egyensúlyának megvizsgálására, a másikat a német tőke-menekülés megakadályozására. Az 1924. április 9-én előterjesztett szakértői jelentés, az ún. *Dawes-terv* újból rendezte a német jóvátétel kérdését. A Dawes-terv nem állapította meg a Németország által fizetendő jóvátétel végleges összegét, hanem csak a soron következő évekre vonatkozóan rendelkezett akként, hogy 1927—28-ig Németország növekvő arányban évi 1—1,75 milliárd aranymárkát, 1928—29-ben pedig 2,5 milliárd aranymárkát köteles fizetni. Ugyanakkor 800 millió aranymárka nemzetközi, főként amerikai kölcsönt bocsátottak Németország rendelkezésére. A jóvátételi fizetések fedezeti forrásaként a német nehézipar és a vasút által kibocsátandó különleges kötelezvényeket és az állami költségvetés meghatározott vám- és adóbevételeit kötötték le. A Dawes-terv alapvető gondolata az volt, hogy az európai háborús adósságoknak az Egyesült Államok részére történő visszafizetését a német fizetőképesség helyreállítása, illetőleg a német jóvátételi fizetések teljesítése révén biztosítja, továbbá

levonandó. Németország azonfelül letétbe helyezi a II. Függelék 12. §-a c) pontjának intézkedése értelmében az ott említett kötelező jegyeket.

236. cikk. Németország beleegyezik abba is, hogy a gazdasági erőforrásai közvetlenül felhasználtassanak jóvátételre, úgy, amint ezt a kereskedelmi hajózásra, a természetbeni újjáépítésre, a szén és széntermékekre, a festőanyagokra és egyéb kémiai termékekre vonatkozólag a III., IV., V. és VI. Függelékek részletezik; természetesen azt az értéket, amelyet az átruházott javak és ezeknek a javaknak a Függelékek szerint megvalósult felhasználása az ott meghatározott megállapítás szerint képviselnek, Németország javára kell írni és azt az előző cikkekben megszabott tartozásból le kell vonni.

[A fent említett III. Függelék értelmében Németország az elsüllyesztett szövetséges hajók kárpótlásaként köteles a szerződés életbelépésétől számított két hónapon belül valamennyi 1600 tonnás és annál nagyobb német tulajdonban levő kereskedelmi hajót, az 1000 tonnánál nagyobb kereskedelmi hajók felét és a halászhajók egynegyedét a szövetségeseknek kiszolgáltatni, ezenkívül köteles két éven át évi 200 000 tonna térfogatú kereskedelmi hajót építeni. A

---

az, hogy a német termelést és kivitelt a szovjet piac meghódítása felé irányítsa. A Dawes-tervet végleges formájában a londoni konferencia (1924. július 16—augusztus 16.), illetőleg az 1924. augusztus 30-án aláírt *londoni jegyzőkönyv* elfogadta, kiegészítve ezzel a versailles-i szerződés vonatkozó jóvátételi rendelkezéseit. Ugyanakkor a konferencia résztvevői között lefolyt levélváltásban kimondották, hogy a Ruhr-vidéket egy éven belül ki kell üríteni, ami 1924. augusztus 28-ig meg is történt.

A Dawes-terv alapján Németország néhány éven át teljesítette jóvátételi fizetéseit, világossá vált azonban, hogy ezt nem kiviteli többletéből, hanem elsősorban a külföldi kölcsönökből fedezte. Ennek folytán Németország sürgetésére a Dawes-tervet is felülvizsgálták. Amikor Németország a Nemzetek Szövetsége 1928. szeptemberi közgyűlése alkalmából felvetette a Rajna-vidék kiürítésének kérdését, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Japán és Belgium a kérdés tárgyalását a német jóvátételi fizetések rendezésétől tették függővé és 1928. szeptember 16-án Genfben megállapodtak abban, hogy a német jóvátételi kérdés végleges rendezésére szakértői bizottságot küldenek ki. Az Owen D. Young amerikai bankár elnöklete alatt álló szakértői bizottság 1929. június 7-én terjesztette elő jelentését, az ún. *Young-tervet*. A tervet *az első hágai jóvátételi konferencián* (1929. augusztus 6—31.) aláírt jegyzőkönyv jóváhagyta, majd véglegesen kidolgozott formájában a *második hágai konferencián* (1930. január 3—20.) aláírt egyezmények (záróokmány) fo-

IV. Függelék értelmében Németország a háború által érintett területek újjáépítésére élő állatokat, különféle építőanyagokat, gépeket és mindenféle iparcikket köteles a szövetségeseknek szállítani az általuk előterjesztett listák szerint. Az V. Függelék értelmében Németország a következő szénszállításokra köteles: Franciaországnak 10 éven át 210 millió tonnát (az első öt évben évi 27 millió, a másik öt évben évi 13 millió tonna), Belgiumnak 10 éven át 80 millió (évi 8 millió) tonnát, Olaszországnak 10 éven át 43 millió (évi 4,5—8,5 millió) tonnát. A szövetségesek 4—3 tonna arányban szén helyett koksz szállítását is kérhetik. A VI. Függelék értelmében Németország köteles a festőanyagok és a kémiai-gyógyszerészeti termékek készletének felét és 1925. január 1-ig ezen termékek évi termelésének egynegyedét a szövetségeseknek kiszolgáltatni. A VI. Függelék a tengeri kábelek átengedéséről rendelkezik.]

237. cikk. A folytatólagos fizetéseket, ideértve az előző cikkekben tárgyaltakat is, amelyeket Németország a jóvátételi követelések kielégítésére teljesít, a Szövetséges és Társult Kormányok egymás közt a méltányosság és mindegyikük jogai alapján előre megállapított arány szerint osztják fel. A felosztásnál a 243. cikkben és a III., IV., V. és VI. Függelékekben megállapított jóváírások ér-

---

gadták el. Ekkor jött létre a megegyezés az osztrák, bolgár és — részben — a magyar jóvátételi kérdésben is. A Young-terv a Dawes-tervtől eltérően már meghatározta a német jóvátétel teljes összegét: 57 éven át fizetendő 113,9 milliárd aranymárkában. A létrejött egyezmények értelmében Németország a legközelebbi 37 éven át, tehát 1966-ig növekvő arányban évi 1,7—2,2 milliárd márkát, a következő 22 évben pedig, tehát 1988-ig a hitelező hatalmak háborús tartozásai évi törlesztésének megfelelő összeget fizet. A Jóvátételi Bizottság és Németország pénzügyi ellenőrzése megszűnt, a fizetések technikai lebonyolítására megalakult a Nemzetközi Fizetések Bankja.

Egy évvel később a világgazdasági válság (1929—1933) hatása alatt a *Hoover-moratórium* 1931. június 20-án egy évre felfüggesztette az összes államközi háborús adósságok, a jóvátételek és a szövetségesközi adósságok fizetését, minthogy az ellenszolgáltatás nélkül teljesített fizetések csak súlyosbították a gazdasági válságot. Az 1932. július 9-én létrejött *lausanne-i szerződés* végleg eltörölte a német jóvátételi fizetéseket, három milliárd márkának egyszeri befizetése mellett az 1935. július 9-én esedékes adósságjóváírás útján. A jóvátételi fizetések elmaradása miatt — az Egyesült Államok tiltakozása ellenére — Nagy-Britannia, Franciaország és többi adós államok beszüntették a szövetségesközi adósságok fizetését az Egyesült Államoknak, kivéve az egyetlen Finnországot, amely a második világháború kitöréséig teljesítette fizetéseit. (L. az 1932. évi lausanne-i konferenciához fűzött jegyzetet is.)

téke oly módon számít, mint az ugyanabban az évben teljesített fizetéseké.[20]

.....

IX—XIII. részek

[A *IX. rész* (Pénzügyi rendelkezések) 248-tól 263-ig terjedő cikkeinek rendelkezései jellegükben, sok helyütt szövegükben is értelemszerűen megegyeznek a többi párizs-környéki, köztük a trianoni békeszerződés megfelelő rendelkezéseivel.[21]

A *X. résznél* (Gazdasági rendelkezések) hasonló a helyzet.

A *XI. rész* (Légi közlekedés) és *XII. rész* (Kikötők, vízi utak és vasutak) rendelkezéseire szintén vonatkoznak a fentiek. A XII. rész 331. cikke nemzetközinek nyilvánítja a következő folyókat: az Elbát a Vltava (Moldva) torkolatától, a Moldvát Prágától, az Oderát az Oppa torkolatától, a Nyement Grodnótól és a Dunát Ulmtól. Az Elba, az Odera és a Nyemen nemzetközi bizottság igazgatása alá kerülnek (340. cikk). A Dunára vonatkozó rendelkezések megegyeznek a trianoni békeszerződés megfelelő rendelkezéseivel. A 354. cikk szerint a Rajnán és Moselen való hajózást szintén nemzetközi ellenőrzés alá helyezik. A 363. cikk szerint Hamburg és Stettin kikötőjében Németország Csehszlovákiának 99 évre szabad övezetet ad bérbe. A 380. cikk szerint a Kieli-csatornán a Németországgal békés viszonyban álló államok kereskedelmi és hadihajói szabadon átkelhetnek.

A *XIII. rész* (Munka) megegyezik a trianoni békeszerződés XIII. részével.]

XIV. rész

VÉGREHAJTÁSI BIZTOSÍTÉKOK

I. cím

Nyugat-Európa

428. cikk. A jelen Szerződés Németország részéről történő végrehajtásának biztosítékául a Szövetséges és Társult Hatalmak csapa-

[20] A spai konferencia (1920. július 5—16.) a következő arányokban állapította meg a szövetségesek részesedését a német jóvátételből: Franciaország 52%, Nagy-Britannia 22%, Olaszország 10%, Japán 0,75%, Belgium 8%, Portugália 0,75%, Görögország, Hollandia, Jugoszlávia és a konferencián nem képviselt többi államok 6,5%.

[21] Az egész IX. részt (248—263. cikkek) az 1932. július 9-i lausanne-i szerződés hatályon kívül helyezte.

tai a Rajnától nyugatra fekvő német területeket, ideértve a hídfőket is, a jelen Szerződés hatálybalépésétől számított 15 év tartamára meg fogják szállni.[22]

429. cikk. Ha a jelen Szerződés feltételeinek Németország híven eleget tesz, akkor a 428. cikkben említett megszállást fokozatosan a következő módon kell csökkenteni:

1. Öt év elteltével ki kell üríteni: a kölni hídfőt és az attól a vonaltól északra fekvő területeket, amely a Ruhr folyását, majd a Jülich—Düren—Euskirchen—Rheinbach vasútvonalat, továbbá a Rheinbachtól Sinzing felé vezető utat követi és a Rajnával az Ahr torkolatánál találkozik, úgyhogy a fent említett utak, vasutak és helységek a szóban levő kiürítési övezeten kívül maradnak.

2. Tíz év elteltével ki kell üríteni: a koblenzi hídfőt és az attól a vonaltól északra fekvő területeket, amely Belgium, Németország és Hollandia határainak metszőpontjából indul ki, Aachentől kb. négy kilométerre délre, majd a Vorst—Gemünd-i magassági vonulatig, azután az Urf-völgyi vasútvonaltól keletre, majd Blankenheinon, Waldorfon, Dreisen, Ulmenen keresztül a Moselig halad, innen a folyót Bremmtől Nehrenig követi, majd Kappelen és Simmernen keresztül a Simmern és a Rajna közötti magassági vonal mentén halad és ezt a folyót Bacharachnál éri el, miközben az említett összes helységek, völgyek, utak és vasutak a kiürítési zónán kívül maradnak.

3. Tizenöt év elteltével ki kell üríteni: a mainzi és a kehli hídfőt és a megszállt német terület többi részét.

Ha az említett időpontban a Szövetséges és Társult Kormányok a Németország részéről fenyegető nem provokált támadással szembeni biztosítékokat nem tartanák kielégítőknek, a megszálló csapatok visszavonása olyan mértékben késleltethető, ahogyan ez az említett biztosítékok megszerzése szempontjából szükségesnek mutatkozik.

430. cikk. Ha a Jóvátételi Bizottság akár a megszállás alatt, akár a fent említett tizenöt év eltelte után megállapítja, hogy Németország vonakodik a jelen Szerződés értelmében reáháruló jóvátételi kötelezettségeknek egészben vagy részben eleget tenni, a Szö-

[22] A versailles-i szerződéssel egy időben írták alá az Egyesült Államok, Belgium, a Brit Birodalom, Franciaország és Németország képviselői a Rajna-vidék megszállásának egyes kérdéseit szabályozó megállapodást *(Rheinlandstatut)*.

vetséges és Társult Hatalmak csapatai a 429. cikkben meghatározott területeket egészben vagy részben azonnal újból meg fogják szállni.

431 cikk. Ha Németország a tizenöt év eltelte előtt a jelen Szerződés reáháruló összes kötelezettségeinek eleget tesz, a megszálló csapatokat azonnal visszavonják.

432. cikk. A megszállás és a jelen Szerződés által nem rendezett kérdéseket későbbi megállapodások fogják szabályozni, amelyeknek elismerésére Németország már most kötelezi magát.

II. cím

Kelet-Európa

433. cikk. A jelen Szerződés rendelkezései végrehajtásának biztosítékául, amely Szerződésben Németország végérvényesen elismeri a breszt-litovszki szerződésnek, valamint mindazoknak az egyéb szerződéseknek, egyezményeknek és megállapodásoknak semmissé nyilvánítását, amelyeket az oroszországi maximalista Kormánnyal kötött, úgyszintén avégből, hogy a balti államokban a béke helyreállítását és jó kormányzat létesítését biztosítsák, azok a német csapatok, amelyek jelenleg az említett területeken tartózkodnak, visszavonulnak Németország határai mögé, mihelyt a Szövetséges és Társult Főhatalmak Kormányai erre az időpontot az említett területek belső helyzetére való tekintettel elérkezettnek tartják. Ezek a csapatok kötelesek tartózkodni mindennemű olyan rekvirálástól, lefoglalástól és minden egyéb kényszerintézkedéstől, amelyeknek az volna a célja, hogy Németországba irányuló szállítmányokat szerezzenek, úgyszintén semmi módon sem szabad beavatkozniok azokba a nemzeti védelmi intézkedésekbe, amelyeket Észtország, Lettország és Litvánia ideiglenes kormányai foganatosítanak.[23]

Semmiféle más német csapat sem tartózkodhatik az említett területeken azok kiürítéséig vagy végleges kiürítésük után.

[23] Azzal, hogy a német csapatok további intézkedésig a balti államokban maradnak, Németország részesévé vált a Szovjet-Oroszország elleni intervenciónak.

Az egész XIV. részt (428—433. cikkek) egyébként a Young-tervet elfogadó első hágai konferencián, 1929. augusztus 31-én aláírt jegyzőkönyv hatálytalanította.

XV. rész

VEGYES RENDELKEZÉSEK

434. cikk. Németország kötelezi magát mindazon békeszerződések és kiegészítő egyezmények teljes érvényének az elismerésére, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak a Németország oldalán harcolt hatalmakkal kötni fognak, valamint arra, hogy tudomásul fogja venni azokat a rendelkezéseket, amelyeket a volt Osztrák-Magyar Monarchia, a Bolgár Királyság és a Török Birodalom területére vonatkozóan hozni fognak és el fogja ismerni — a részükre megállapított határokon belül alakult — új államokat.

A jelen Szerződés, amelynek francia és angol szövege a hiteles, meg fog erősíttetni.

.....

Kelt Versailles-ban, az egyezerkilencszáztizenkilencedik évi június hó 28. napján, egyetlen példányban, amely a Francia Köztársaság Kormányának levéltárában marad elhelyezve és amelynek hiteles másolatát minden egyes aláíró Hatalom részére meg kell küldeni.

Az angol–francia és az amerikai–francia garanciális szerződés

Versailles, 1919. június 18.

Forrás: Documents relatifs aux négociations concernant les garanties de sécurité contre une agression de l'Allemagne. Paris, 1924. 56. old.

Szerződés
Franciaország és Nagy-Britannia között nem provokált német támadás esetén
Franciaországnak nyújtandó segítség tárgyában[1]

Tekintettel arra, hogy fennáll a veszély, hogy a Rajna bal partjára vonatkozóan a Versailles-ban a mai napon aláírt békeszerződésbe foglalt rendelkezések a Francia Köztársaságnak nem nyújtanak azonnal megfelelő biztonságot és védelmet,

tekintettel arra, hogy Ő Brit Királyi Felsége parlamentjének hozzájárulásától feltételezetten és attól függően, hogy az Amerikai Egyesült Államok hasonló kötelezettséget vállalnak, kívánatosnak tartja a francia kormány támogatására kötelezettség vállalását Németországnak Franciaország ellen irányuló nem provokált támadó cselekménye esetére,

tekintettel arra, hogy a Francia Köztársaság elnöke és Ő Brit Ki-

[1] Az angol—francia garanciális szerződést a szerződő felek ratifikálták és a megerősítő okiratokat Párizsban 1919. november 20-án cserélték ki. Mivel azonban az Egyesült Államok sem a versailles-i békeszerződést, sem az amerikai—francia garanciális megállapodást nem erősítette meg, az angol—francia szerződés sem lépett hatályba.

Ez a körülmény sértette Franciaország biztonsági igényeit és felborította azokat a francia elképzeléseket, amelyek értelmében az első világháború után kialakult európai rend konszolidálásának az amerikai és angol garancia kettős pillérén kellett volna nyugodnia. A következő években a francia diplomácia fő törekvése az volt, hogy az angol—amerikai garancia elmaradását más szerződéses konstrukciókkal pótolja és a versailles-i rendszer fenntartását és megszilárdítását ily módon is biztosítsa.

rályi Felsége elhatározták, hogy ebből a célból Szerződést kötnek és evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kölcsönös kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg.

1. cikk. Abban az esetben, ha a Németországgal kötött és Versailles-ban, 1919. június 28-án más hatalmakon kívül a Brit Birodalom, a Francia Köztársaság és az Amerikai Egyesült Államok kormányai által aláírt békeszerződésnek a Rajna bal partjára vonatkozó alábbi rendelkezései, nevezetesen:

„42. cikk. — Tilos Németországnak akár a Rajna bal partján, akár annak jobb partján e folyótól keletre 50 km-es távolságban megvont vonaltól nyugatra erődítményeket fenntartani vagy létesíteni."

„43. cikk. — Ugyancsak tilos a 42. cikkben említett övezetben fegyveres erők tartása vagy összevonása, akár állandó, akár időleges jelleggel, úgyszintén tilos bármilyen katonai gyakorlat tartása és a mozgósítás megkönnyítésére szolgáló bármilyen anyagi berendezés fenntartása."

„44. cikk. — Ha Németország a 42. és 43. cikk rendelkezéseit bármilyen formában megszegné, ezt a jelen Szerződést aláíró hatalmakkal szemben tanúsított ellenséges cselekménynek és a világbéke megzavarására irányuló kísérletnek kell tekinteni."

nem nyújtanának Franciaországnak azonnal megfelelő biztonságot és védelmet, Nagy-Britannia egyetért azzal, hogy azonnal Franciaország segítségére siet a Németország részéről Franciaország ellen irányuló bármilyen nem provokált támadó cselekmény esetében.

2. cikk. A jelen Szerződés, amelynek szövege megfelel az ugyanezen a napon és ugyanilyen célból a Francia Köztársaság és az Amerikai Egyesült Államok között létrejött és egy másolati példányban idecsatolt szerződésnek, csak akkor lép hatályba, amikor az utóbbit megerősítették.

3. cikk. A jelen Szerződést a Nemzetek Szövetségének Tanácsa elé kell terjeszteni és azt a Tanácsnak, amennyiben annak helye van, tudomásul kell vennie szótöbbséggel hozott határozattal mint olyan kötelezettségvállalást, amely a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának megfelel; a Szerződés mindaddig hatályban marad, amíg a Tanács a fenti Szerződő Felek egyikének kérelmére, amennyiben annak helye van, szótöbbséggel el nem vállalja, hogy maga a Nemzetek Szövetsége nyújt elegendő védelmet.

4. cikk. A jelen Szerződést, mielőtt azt Ő Brit Királyi Felsége megerősítené, jóváhagyás végett a parlament elé kell terjeszteni.

A szerződést a Francia Köztársaság elnöke által történő megerősítés előtt jóváhagyás végett a francia nemzetgyűlés két háza elé kell terjeszteni.

5. cikk. A jelen Szerződés a Brit Birodalom egyik dominiumára sem hárít semmiféle kötelezettséget, kivéve ha és amennyiben azt az érdekelt dominium parlamentje jóváhagyja.

Ezt a Szerződést meg kell erősíteni és az a 2. és 4. cikkekben foglaltaktól feltételezetten, ugyanabban az időpontban lép hatályba, mint amelyben a mai kelettel Németországgal kötött békeszerződés a Francia Köztársaság és a Brit Birodalom vonatkozásában hatályba fog lépni.

Ennek hiteléül a fent megnevezett meghatalmazottak a jelen — francia és angol nyelven készített — szerződést aláírták.

Készült két példányban, Versailles-ban, 1919. évi június hó 28. napján.

Megállapodás az Amerikai Egyesült Államok és Franciaország között nem provokált német támadás esetén Franciaországnak nyújtandó segítség tárgyában

Tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok és a Francia Köztársaság kormánya egyaránt a Versailles-ban, 1919. június 28-án aláírt békeszerződéssel olyan szerencsés módon helyreállított világbéke fenntartását óhajtják, amely szerződés véget vetett a Német Birodalom agressziója következtében megindult és e hatalom vereségével véget ért háborúnak,

tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok és a Francia Köztársaság kormánya teljességgel meg vannak győződve arról, hogy Németországnak Franciaország ellen irányuló nem provokált támadó cselekménye nem csupán a versailles-i szerződés betűjével és szellemével állna ellentétben, amely szerződésnek az Amerikai Egyesült Államok és a Francia Köztársaság egyaránt részesei, és nem csupán Franciaországot tenné ki egy nem provokált háború mérhetetlen terheinek, hanem a Németország részéről kiinduló ilyen agresszió a szóban levő szerződés valamennyi aláíró hatalma ellen irányuló és a versailles-i szerződés által is ilyennek minősített és a világbéke megzavarását jelentené, elkerülhetetlenül és közvetlenül háborúba sodorván az európai államokat és közvetve az

egész világot, amint azt a tapasztalat teljességgel és végzetesen bebizonyította,

tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok és a Francia Köztársaság kormánya attól tartanak, hogy az említett versailles-i békeszerződésnek a Rajna bal partjára vonatkozó rendelkezései egyfelől Franciaországnak, másfelől az Egyesült Államoknak, mint a versailles-i szerződést aláíró egyik hatalomnak nem képesek azonnal megfelelő biztonságot és védelmet nyújtani,

aminél fogva az Amerikai Egyesült Államok és a Francia Köztársaság kormánya elhatározván, hogy e szükséges célok megvalósítása érdekében szerződést kötnek, Woodrow Wilson, az Amerikai Egyesült Államok elnöke és Robert Lansing, az Egyesült Államoknak e célból az Egyesült Államok elnöke által külön meghatalmazott államtitkára, valamint Georges Clemenceau miniszterelnök, hadügyminiszter és Stephen Pichon külügyminiszter, Raymond Poincaré, a Francia Köztársaság elnöke által e célból külön meghatalmazva, a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. Abban az esetben, ha a Németországgal kötött és Versailles-ban, 1919. június 28-án más hatalmakon kívül az Amerikai Egyesült Államok és a Francia Köztársaság kormánya, úgyszintén a Brit Birodalom által aláírt békeszerződésnek a Rajna bal partjára vonatkozó alábbi rendelkezései, nevezetesen:

„42. cikk. — Tilos Németországnak akár a Rajna bal partján, akár annak jobb partján e folyótól keletre 50 km-es távolságban megvont vonaltól nyugatra erődítményeket fenntartani vagy létesíteni."

„43. cikk. — Ugyancsak tilos a 42. cikkben említett övezetben fegyveres erők tartása, vagy összevonása, akár állandó, akár időleges jelleggel, úgyszintén tilos bármilyen katonai gyakorlat tartása és a mozgósítás megkönnyítésére szolgáló bármilyen anyagi berendezés fenntartása."

„44. cikk. — Ha Németország a 42. és 43. cikk rendelkezéseit bármilyen formában megszegné, ezt a jelen Szerződést aláíró hatalmakkal szemben tanúsított ellenséges cselekménynek és a világbéke megzavarására irányuló kísérletnek kell tekinteni."

nem nyújtanának Franciaországnak azonnal megfelelő biztonságot és védelmet, az Egyesült Államok tartoznak azonnal Franciaország segítségére sietni a Németország részéről Franciaország ellen irányuló bármilyen nem provokált támadó cselekmény esetében.

2. cikk. A jelen Szerződés, amelynek szövege megfelel az ugyanezen a napon és ugyanilyen célból Nagy-Britannia és a Fran-

cia Köztársaság között létrejött és egy másolati példányban idecsatolt szerződésnek, csak akkor lép hatályba, amikor az utóbbit megerősítették.

3. cikk. A jelen Szerződést a Nemzetek Szövetségének Tanácsa elé kell terjeszteni és azt a Tanácsnak, amennyiben annak helye van, szótöbbséggel hozott határozattal tudomásul kell vennie, mint olyan kötelezettségvállalást, amely a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának megfelel; a Szerződés mindaddig hatályban marad, amíg a Tanács a fenti Szerződő Felek egyikének kérelmére, amennyiben annak helye van, szótöbbséggel el nem vállalja, hogy maga a Nemzetek Szövetsége nyújt elegendő védelmet.

4. cikk. A jelen Szerződést megerősítés előtt jóváhagyás végett a francia nemzetgyűlés két háza elé kell terjeszteni. A Szerződés az Egyesült Államok szenátusa elé terjesztendő azzal egyidejűleg, amikor a versailles-i szerződést állásfoglalás és a megerősítéshez való hozzájárulás céljából a szenátus elé terjesztik. A megerősítő okiratokat a versailles-i szerződés megerősítő okiratainak Párizsban történő letétele alkalmával vagy ezt követően a lehető legrövidebb időn belül ki kell cserélni.

Ennek hiteléül a fentnevezett meghatalmazottak, mégpedig

.....

a fenti — angol és francia nyelven szövegezett — rendelkezéseket aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Készült két példányban, Versailles városában, a kegyelem 1919. éve, az Amerikai Egyesült Államok függetlensége 143. éve június havának 28. napján.

A Lengyelország függetlenségéről és a kisebbségek védelméről szóló szerződés

Versailles, 1919. június 28.

Forrás: Colliard: Droit international et histoire diplomatique. Paris, 1950. I. kötet. 391—395. old.

Szerződés Lengyelország függetlenségének elismeréséről és a kisebbségek védelméről[1, 2]

Tekintettel arra, hogy a Szövetséges és Társult Főhatalmak fegyvereik sikerével visszaadták a lengyel nemzetnek függetlenségét, amelytől jogtalanul fosztották meg,

tekintettel arra, hogy az orosz kormány 1917. március 30-iki publikációjában beleegyezett a független lengyel állam helyreállításába,

figyelemmel arra, hogy a lengyel államot, amely a szuverenitást a régi Oroszország túlnyomóan lengyelek által lakott területein jelenleg ténylegesen gyakorolja, a Szövetséges és Társult Főhatalmak szuverén és független államként már elismerték,

tekintettel arra, hogy a Németországgal kötött békeszerződés ér-

[1] Hatályba lépett 1920. január 10-én, majd a Nemzetek Szövetsége Tanácsának 1920. február 13-i határozata értelmében a Nemzetek Szövetségének védelme alá helyezték.

[2] Lényegében azonos tartalmú kisebbségvédelmi szerződéseket kötöttek a Szövetséges és Társult Főhatalmak Versailles-ban 1919. június 28-án Lengyelországban, Saint-Germain en Laye-ben 1919. szeptember 10-én Csehszlovákiával és a Szerb-Horvát-Szlovén Királysággal, Párizsban 1919. december 9-én Romániával, valamint a Sèvres-ben 1920. augusztus 10-én Görögországgal. Közülük a Lengyelországgal és Csehszlovákiával kötött szerződéseket közöljük.

Míg a Központi Hatalmak magukban a békeszerződésekben, addig az utódállamok a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötött külön szerződéseikben vállaltak kötelezettséget faji, nyelvi és vallási kisebbségeik védelmére. Ezzel a kisebbségekkel való bánásmód megszűnt kizárólagos belügy lenni, de a kötelezett államok legtöbbje ennek ellenére sem tartotta meg a szerződések legelemibb rendelkezéseit.

telmében, amelynek egyik aláírója Lengyelország, a régi Német Birodalom egyes részei Lengyelország területéhez csatoltatnak,

tekintettel arra, hogy Lengyelországnak az említett békeszerződés értelmében eddig még meg nem állapított határait a Szövetséges és Társult Főhatalmak utólag fogják meghatározni,

egyfelől az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán, megerősítve az említett határok között megalakult lengyel államnak a nemzetek családja tagjaként való elismerését és a Németországgal kötött szóban levő békeszerződés 93. cikke végrehajtásának biztosítását tartva szem előtt,

másfelől Lengyelország, attól az óhajtól vezettetve, hogy intézményeit a szabadság és igazság elveinek megfelelően alakítsa ki és a szuverenitása alá került területek összes lakosainak erre nézve biztos garanciát nyújtson,

a Magas Szerződő Felek, képviselőik, éspedig

.....

útján, jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után, a következő rendelkezésekben állapodtak meg.

I. fejezet

1. cikk. Lengyelország kötelezi magát, hogy a jelen fejezet 2—8. cikkeibe foglalt rendelkezéseket alaptörvényekül ismerik el, hogy semminemű törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés ezekkel a rendelkezésekkel nem lesz ellentmondásban vagy ellentétben, és hogy ezekkel szemben semmiféle törvény, rendelet, vagy hivatalos intézkedés nem lesz hatályos.[3]

2. cikk. A lengyel kormány kötelezi magát, hogy minden lakosnak, születési, nemzetiségi, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül az élet és szabadság védelmét biztosítja.

Lengyelország minden lakosát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában szabadon gyakoroljon, amennyiben ezeknek gyakorlata a közrenddel és a jó erkölcsökkel nem ellenkezik.

3. cikk. Lengyelország a törvény erejénél fogva és minden alakiság nélkül lengyel állampolgárokként elismeri azokat a német, osztrák, magyar vagy orosz állampolgárokat, akik e Szerződés ha-

[3] A Lengyelországgal kötött szerződés I. fejezetének 1—2. és 6—9. cikkei, valamint a 12. cikk azonosak a trianoni békeszerződés III. rész VI. címének 54—55. és 57—60. cikkeivel.

tályba lépésekor olyan területen laknak, amelyet Lengyelország részeként elismertek vagy el fognak ismerni, azonban fenntartva a Németországgal, illetőleg Ausztriával kötött békeszerződés minden olyan rendelkezését, amely e területeken egy meghatározott időpont után lakóhellyel bíró személyekre vonatkozik.

Mindamellett a fent jelzett személyek, ha 18 évnél idősebbek, a mondott szerződésekben megállapított feltételek mellett optálhatnak minden más állampolgárság javára, amely számukra nyitva áll. A férj opciója maga után vonja a feleség és a szülők opciója a 18 évnél fiatalabb gyermeki opcióját.

Az optálás jogával élő személyeknek az optálást követő 12 hónapon belül, hacsak a német békeszerződés rendelkezései eltérően nem rendelkeznek, át kell költözniök abba az Államba, amelynek javára optáltak. A lengyel területen levő ingatlan javaikat megtarthatják. Mindennemű ingóságukat magukkal vihetik. Ezen a címen semmiféle kiviteli vámot reájuk kivetni nem szabad.

4. cikk. Lengyelország a törvény erejénél fogva és minden alakiság nélkül lengyel állampolgárokként elismeri azokat a német, osztrák, magyar és orosz nemzetiségű személyeket, akik az említett területeken lakó szülőktől születtek, akkor is, ha a jelen Szerződés hatályba lépésekor az illetők maguk nem is laknak e területeken.

Mindamellett e Szerződés hatálybalépését követő két éven belül ezek a személyek a lakóhelyük országában levő illetékes lengyel hatóságok előtt kijelenthetik, hogy a lengyel állampolgárságról lemondanak, amely esetben nem fogják őket többé lengyel állampolgároknak tekinteni. Ebben a tekintetben a fél nyilatkozatát a feleségre, a szülők nyilatkozatát pedig a 18 évnél fiatalabb gyermekeikre nézve is érvényesnek kell tekinteni.

5. cikk. Lengyelország kötelezi magát, hogy semmiképpen sem fogja megakadályozni a Szövetséges és Társult Főhatalmak által Németországgal, Ausztriával, Magyarországgal vagy Oroszországgal kötött vagy kötendő békeszerződésekben biztosított opció jog gyakorlását, amely az érdekeltek számára a lengyel állampolgárság megszerzését vagy meg nem szerzését lehetővé teszi.

6. cikk. A lengyel területen való születés puszta tényével jogérvényesen megszerzi a lengyel állampolgárságot minden személy, akit születésénél fogva valamely más állampolgárság nem illet meg.

7. cikk. Minden lengyel állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezi.

Vallási, hitbeli vagy felekezeti különbség a polgári és politikai jogok élvezete, így nevezetesen: nyilvános állások, hivatalok és mél-

tóságok elnyerése vagy a különféle foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében egyetlen lengyel állampolgárra sem lehet hátrányos.

Egyetlen lengyel állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallás, a sajtó útján történő vagy bármilyen természetű közzététel terén, vagy a nyilvános gyűléseken.

A lengyel kormánynak a hivatalos nyelv megállapítására vonatkozó intézkedését nem érintve, a nem lengyel nyelvű lengyel állampolgárok nyelvüknek a bíróságok előtt akár szóban, akár írásban való használata tekintetében megfelelő könnyítésekben fognak részesülni.

8. cikk. Azok a lengyel állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanazt a bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi lengyel állampolgárok. Nevezetesen: joguk van saját költségükön jótékonysági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket szabadon használják és vallásukat szabadon gyakorolják.

9. cikk. Olyan városokban és kerületekben, ahol nem lengyel nyelvű lengyel állampolgárok jelentékeny arányban laknak, a lengyel kormány a közoktatásügy terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni avégből, hogy ily lengyel állampolgárok gyermekeit az elemi iskolákban saját nyelvükön tanítsák. Ez a rendelkezés nem akadályozza a lengyel kormányt abban, hogy a lengyel nyelv oktatását az említett iskolákban is kötelezővé tegye.

Azokban a városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban élnek oly lengyel állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezeknek a kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az összegeknek élvezetéből és felhasználásából, amelyek a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékonysági célokra fordíttatnak.

10. cikk. A lengyelországi zsidó hitközségek által kijelölt helyi iskolabizottságok az állam általános ellenőrzése alatt biztosítani fogják mindazoknak a közalapoknak az arányos felosztását, amelyek a 9. cikk értelmében a zsidó iskolákat illetik, úgyszintén ezeknek az iskoláknak a megszervezését és igazgatását is.

A 9. cikknek az iskolai nyelv használatra vonatkozó rendelkezéseit a nevezett iskolák tekintetében is alkalmazni kell.

11. cikk. A zsidók nem kényszeríthetők semmiféle olyan cse-

lekedetre, amely a sabbath megsértését jelentené és nem érheti őket hátrány abból, ha szombati napon a bíróságok előtt való megjelenést vagy valamely hivatalos ténykedés végzését megtagadják. Mindazonáltal ez a rendelkezés nem menti fel a zsidókat azon kötelezettségek alól, amelyek a katonai szolgálat, honvédelem vagy a közrend fenntartásának szükségességéből minden lengyel állampolgárra egyformán hárulnak.

Lengyelország kijelenti azt a szándékát, hogy tartózkodni fog általános vagy helyi választásoknak szombati napra való kiírásától vagy engedélyezésétől; semmiféle választási vagy más összeírást szombati napon kötelező módon foganatosítani nem szabad.

12. cikk. Lengyelország hozzájárul ahhoz, hogy amennyiben a fenti cikkek rendelkezései olyan személyeket érintenek, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezek a rendelkezések nemzetközi érdekű kötelezettségek és a Nemzetek Szövetségének védelme alatt fognak állani. Ezek a rendelkezések a Nemzetek Szövetségének Tanácsa többségének hozzájárulása nélkül nem változtathatók meg. A Tanácsban képviselt Szövetséges és Társult Hatalmak kölcsönösen kötelezik magukat arra, hogy nem tagadják meg hozzájárulásukat az említett cikkeknek egyetlen oly módosításától sem, amelyet a Nemzetek Szövetsége Tanácsának többsége megfelelő formában elfogadott.

Lengyelország hozzájárult ahhoz, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa minden egyes tagjának meglegyen az a joga, hogy a Tanács figyelmét e kötelezettségek valamelyikének bárminemű megsértésére vagy megsértésének veszélyére felhívja és hogy a Tanács oly módon járhasson el és oly utasításokat adhasson, amelyek az adott esetben alkalmasaknak és hathatósaknak mutatkoznak.

Lengyelország azonkívül hozzájárul ahhoz, hogy abban az esetben, ha ezekre a cikkekre vonatkozó jogi vagy ténykérdésekről a lengyel kormány és oly Szövetséges és Társult Hatalom vagy bármely más oly Hatalom között merülne fel véleménykülönbség, amely Hatalom a Nemzetek Szövetsége Tanácsának tagja, ez a véleménykülönbség a Nemzetek Szövetségéről szóló Egyességokmány 14. cikke értelmében nemzetközi jellegű vitának tekintendő. A lengyel kormány hozzájárul ahhoz, hogy minden ilynemű vitás kérdés, ha a másik fél kéri, a Nemzetközi Állandó Bíróság (Cour permanente de Justice) elé terjesztessék. Az Állandó Bíróság döntése ellen fellebbezésnek nincs helye s a határozat ugyanolyan erejű és érvényű, mint az Egyességokmány 13. cikke értelmében hozott határozatok.

(A II. fejezet a záró rendelkezéseket tartalmazza.)

A Csehszlovákia függetlenségéről és a kisebbségek védelméről szóló szerződés

Saint-Germain en Laye, 1919. szeptember 10.

Forrás: Colliard: Droit international et histoire diplomatique. Paris, 1950. I. kötet, 395—399. old.

Szerződés
Csehszlovákia függetlenségének elismeréséről és a kisebbségek védelméről[1]

Egyfelől az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán, mint Szövetséges és Társult Főhatalmak,

másfelől Csehszlovákia,

tekintettel arra, hogy az egykori Cseh Királyság, Morva Őrgrófság és Sziléziai Hercegség, továbbá a volt Osztrák-Magyar Monarchia területei között azelőtt fennállott egység végérvényesen megszűnt,

tekintettel arra, hogy Csehországnak, Morvaországnak és Szilézia egy részének népei, úgyszintén Szlovákia népe saját akaratukból elhatározták, hogy Csehszlovák Köztársaság név alatt egy egységes, szuverén és független állam létesítése céljából állandó szövetségben egymással egyesülnek és ezt az egyesülést végre is hajtották,

figyelemmel arra, hogy a Kárpátoktól délre lakó rutén nép ehhez a szövetséghez csatlakozott,

tekintettel arra, hogy a Csehszlovák Köztársaság a fent jelzett területeken a szuverenitást ténylegesen gyakorolja és hogy a Szövetséges és Társult Főhatalmak a Csehszlovák Köztársaságot szuverén és független államként már elismerték,

egyfelől az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán megerősítve a Csehszlovák Köztársaságnak az Ausztriával mai napon kelt békeszerződés rendelke-

[1] Hatályba lépett 1920. július 16-án, a Nemzetek Szövetségének védelme alá helyezve a Nemzetek Szövetsége Tanácsának 1920. november 29-i határozatával.

zéseinek megfelelően megállapított vagy megállapítandó határok között a nemzetek családja szuverén és független tagjaként való elismerését,

másfelől Csehszlovákia, attól az óhajtól vezettetve, hogy intézményeit a szabadság és igazság elveinek megfelelően alakítsa ki és a szuverenitása alá került területek összes lakosainak erre nézve biztos garanciát nyújtson,

a Magas Szerződő Felek az Ausztriával kötött említett békeszerződés 57. cikkének végrehajtását biztosítani kívánván,

evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

I. fejezet

1. cikk. Csehszlovákia kötelezi magát arra, hogy a jelen fejezet 2—8. cikkeibe foglalt rendelkezéseket alaptörvényekül ismeri el, hogy semminemű törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés ezekkel a rendelkezésekkel nem lesz ellentmondásban, vagy ellentétben, és hogy ezekkel szemben semmiféle törvény, rendelet, vagy hivatalos intézkedés sem lesz hatályos.[2]

2. cikk. Csehszlovákia kötelezi magát, hogy minden lakosának születési, nemzetiségi, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja.

Csehszlovákia minden lakosát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában szabadon gyakoroljon, amennyiben ezeknek gyakorlata a közrenddel és a jó erkölcsökkel nem ellenkezik.

3. cikk. Az alább említett szerződések különleges rendelkezéseinek sérelme nélkül Csehszlovákia a törvény erejénél fogva és mindennemű alakiság nélkül csehszlovák állampolgárokként elismeri azokat a német, osztrák vagy magyar állampolgárokat, akiknek az eset körülményei szerint lakóhelyük vagy községi illetékességük (pertinenza — Heimatsrecht) a jelen Szerződés életbelépésének idején olyan területen van, amelyet a Németországgal, Ausztr-

[2] A Csehszlovákiával kötött szerződés I. fejezetének 1—2. és 6—9. cikkei, valamint II. fejezetének 14. cikke azonosak a trianoni békeszerződés III. rész VI. címének 54—55. és 57—60. cikkeivel.

riával vagy Magyarországgal kötött szerződések, vagy pedig ezeknek a kérdéseknek szabályozása céljából kötött bármely más szerződés értelmében Csehszlovákia részeként elismertek vagy el fognak ismerni.

Mindamellett a fent jelzett személyek, ha 18. évnél idősebbek, a mondott szerződésekben megállapított feltételek mellett optálhatnak minden más olyan állampolgárság javára, amely számukra nyitva áll. A férj opciója maga után vonja a feleség, és a szülők opciója a 18 évnél fiatalabb gyermekei opcióját.

Az optálás jogával élő személyeknek az optálást követő 12 hónapon belül át kell költözniök abba az Államba, amelynek javára optáltak. A csehszlovák területen levő ingatlan javaikat megtarthatják. Mindennemű ingóságukat magukkal vihetik. Ezen a címen semmiféle kiviteli vámot reájuk kivetni nem szabad.

4. cikk. Csehszlovákia a törvény erejénél fogva és minden alakiság nélkül állampolgárokként elismeri azokat a német, osztrák vagy magyar nemzetiségű személyeket, akik az eset körülményei szerint a fent említett területen lakó vagy ott községi illetőséggel (Pertinenza — Heimatsrecht) bíró szülőktől születtek, akkor is, ha a jelen Szerződés hatálybalépésekor az illetők maguk nem laknak is e területen, illetve ott községi illetőségük nincsen.

Mindamellett e szerződés hatálybalépését követő két éven belül ezek a személyek a lakóhelyük országában levő illetékes csehszlovák hatóságok előtt kijelenthetik, hogy a csehszlovák állampolgárságról lemondanak, amely esetben nem fogják őket többé csehszlovák állampolgároknak tekinteni. Ebben a tekintetben a férj nyilatkozatát a feleségre, a szülők nyilatkozatát pedig a 18 évnél fiatalabb gyermekeikre nézve is érvényesnek kell tekinteni.

5. cikk. Csehszlovákia kötelezi magát, hogy semmiképpen sem fogja megakadályozni a Szövetséges és Társult Főhatalmak által Németországgal, Ausztriával vagy Magyarországgal kötött vagy kötendő békeszerződésekben biztosított opció-jog gyakorlását, amely az érdekeltek számára a csehszlovák állampolgárság megszerzését, vagy meg nem szerzését lehetővé teszi.

6. cikk. A csehszlovák területen való születés puszta tényével jogérvényesen megszerzi a csehszlovák állampolgárságot minden személy, akit születésénél fogva valamely más állampolgárság nem illet meg.

7. cikk. Minden csehszlovák állampolgár faji, nyelvi, vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezi.

Vallási, hitbeli, vagy felekezeti különbség a polgári és politikai

jogok élvezete, így nevezetesen: nyilvános állások, hivatalok és méltóságok elnyerése, vagy a különféle foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében egyetlen csehszlovák állampolgárra sem lehet hátrányos.

Egyetlen csehszlovák állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallás, a sajtó útján történő vagy bármilyen természetű közzététel terén, vagy a nyilvános gyűléseken.

A csehszlovák kormánynak a hivatalos nyelv megállapítására vonatkozó intézkedését nem érintve, a nem cseh nyelvű csehszlovák állampolgárok nyelvüknek a bíróságok előtt akár szóban, akár írásban való használata tekintetében megfelelő könnyítésekben fognak részesülni.

8. cikk. Azok a csehszlovák állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanazt a bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi csehszlovák állampolgárok. Nevezetesen: joguk van saját költségükön jótékonysági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, vezetni és ellenőrizni, azzal a joggal, hogy azokban saját anyanyelvüket szabadon használják és vallásukat szabadon gyakorolják.

9. cikk. Olyan városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban nem cseh nyelvű csehszlovák állampolgárok laknak, a csehszlovák kormány a közoktatásügy terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni avégből, hogy az ily csehszlovák állampolgárok gyermekeit saját nyelvükön tanítsák. Ez a rendelkezés nem akadályozza a csehszlovák kormányt abban, hogy a cseh nyelv tanítását kötelezővé tegye.

Azokban a városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban élnek oly csehszlovák állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezeknek a kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az összegeknek az élvezetéből és felhasználásából, amelyek a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékonysági célokra fordíttatnak.

II. fejezet

10. cikk. Csehszlovákia kötelezi magát, hogy a Kárpátoktól délre lakó rutének területét a Szövetséges és Társult Főhatalmak által megállapított határok között a Csehszlovák Államon belül olyan autonóm egység alakjában fogja megszervezni, amely a Cseh-

szlovák Állam egységével összeegyeztethető legszélesebbkörű önkormányzattal lesz felruházva.

11. cikk. A Kárpátoktól délre lakó rutének területének külön tartományi gyűlése lesz. Ez a tartományi gyűlés fogja a törvényhozó hatalmat gyakorolni nyelvi, közoktatási, vallási, helyi közigazgatási és minden olyan egyéb kérdésben, amelyet a Csehszlovák Állam törvényei hatáskörébe utalnak. A rutén terület kormányzóját a Csehszlovák Köztársaság elnöke fogja kinevezni és ez a rutén tartományi gyűlésnek lesz felelős.

12. cikk. Csehszlovákia egyetért azzal, hogy a rutén terület tisztviselőit a lehetőséghez képest e terület lakosai közül fogják kiválasztani.

13. cikk. Csehszlovákia a rutén területnek megfelelő képviseletet biztosít a Csehszlovák Köztársaság országgyűlésében, amelybe e terület a Csehszlovák Köztársaság alkotmányának megfelelően megválasztott képviselőket fog küldeni. Mindazonáltal ezek a képviselők a Csehszlovák Köztársaság országgyűlésében, a rutén tartományi gyűlés elé utalt ügyekkel azonos természetű törvényhozási ügyekben nem gyakorolhatnak szavazati jogot.

14. cikk. Csehszlovákia hozzájárul ahhoz, hogy amennyiben az I. és II. fejezetekbe foglalt rendelkezések oly személyeket érintenek, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezek a rendelkezések nemzetközi érdekű kötelezettségek és a Nemzetek Szövetségének védelme alatt fognak állni. Ezek a rendelkezések a Nemzetek Szövetségének Tanácsa többségének hozzájárulása nélkül nem változtathatók meg. Az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán kötelezik magukat arra, hogy nem tagadják meg hozzájárulásukat az említett cikkeknek egyetlen olyan módosításától sem, amelyet a Nemzetek Szövetsége Tanácsának többsége megfelelő formában elfogadott.

Csehszlovákia hozzájárult ahhoz, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa minden egyes tagjának meglegyen az a joga, hogy a Tanács figyelmét e kötelezettségek valamelyikének bárminemű megsértésére vagy megsértésének veszélyére felhívja és hogy a Tanács oly módon járhasson el és oly utasításokat adhasson, amelyek az adott esetben alkalmasaknak és hathatósaknak mutatkoznak.

Csehszlovákia azonkívül hozzájárul ahhoz, hogy abban az esetben, ha ezekre a cikkekre vonatkozó jogi vagy ténykérdésekről a csehszlovák kormány és a Szövetséges és Társult Főhatalmak bármelyike vagy a Nemzetek Szövetsége Tanácsában helyet foglaló bármely hatalom között véleménykülönbség merülne fel, ez a véle-

ménykülönbség a Nemzetek Szövetségéről szóló Egyességokmány 14. cikke értelmében nemzetközi jellegű vitának tekintendő. A csehszlovák kormány hozzájárul ahhoz, hogy minden ilynemű vitás kérdés, ha a másik Fél kéri, az Állandó Nemzetközi Bíróság elé terjesztessék. Az Állandó Bíróság döntése ellen fellebbezésnek nincs helye s a határozat ugyanolyan erejű és érvényű, mint az Egyességokmány 13. cikke értelmében hozott határozatok.

III. fejezet

(Ez a fejezet a zárórendelkezéseket tartalmazza.)

A trianoni békeszerződés

Párizs, 1920. június 4.

Forrás: Magyar Törvénytár. 1921. évi törvénycikkek (1921: XXXIII. tv.) Budapest, 1922.

Békeszerződés[1]

(Kivonatos közlés)

Az Északamerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán,

amely Hatalmakat a jelen Szerződés Szövetséges és Társult Főhatalmaknak nevez,

Belgium, Kína, Kuba, Görögország, Nikaragua, Panama, Lengyelország, Portugália, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Állam, Sziám és Cseh-Szlovákország,

[1] A magyar állam törvényei közé beiktatva mint az 1921:XXIII. tv. Kihirdetve az Országos Törvénytárnak 1921. évi július 31. napján kiadott 14. számában. A megerősítő okiratok letételéről felvett első jegyzőkönyv kelte: 1921. július hó 26., amely napon a szerződés hatályba lépett. (A békeszerződésnek az Országos Törvénytárban kihirdetett szövegében több értelemzavaró hiba és sajtóhiba van; ezeket a hibákat az Országos Törvénytár 14. számához csatolt jegyzék tünteti fel. A jelen kötet a hivatalos magyar fordítást javított szövegében, az említett hibák nélkül közli.)

A trianoni békeszerződés a mindkét részről imperialista célokból folytatott első világháborút lezáró imperialista béke, amelynek szigorú feltételeit a háborúban győztes hatalmak kényszerítették rá a legyőzött félre. A trianoni szerződést az 1919-ben megkötött varseilles-i, saintgermaini és neuilly-i békeszerződések létrejötte után, csak 1920. június 4-én, a honvédő háborút folytató Magyar Tanácsköztársaság külföldi katonai intervencióval történt megdöntése után írták alá az antant által uralomra juttatott Horthy-rendszer képviselői.

A Magyar Tanácsköztársaságot az antant hatalmak verték le csehszlovák és román csapatok segítségével. A román királyi hadsereg a Horthy tengernagy és Mardarescu román tábornok között létrejött

amelyek a fentebb megnevezett Főhatalmakkal együtt a Szövetséges és Társult Hatalmakat alkotják,

egyrészről;
és Magyarország
másrészről;

tekintettel arra, hogy Békeszerződés köthetése céljából Ausztria-Magyarország volt császári és királyi Kormányának kérelmére a Szövetséges és Társult Főhatalmak 1918. évi november hó 3-án Ausztria-Magyarországnak fegyverszünetet engedélyeztek és ezt Magyarországra vonatkozólag az 1918. évi november hó 13-án kötött katonai egyezménnyel kiegészítették,

tekintettel arra, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak szintén óhajtják, hogy szilárd, igazságos és tartós béke lépjen annak a háborúnak helyébe, amely háborúba, közvetlenül vagy közvetve,

---

egyezmény alapján vonult be Budapestre. Az 1920. június 4-i trianoni békeszerződés sokkal súlyosabb területi és egyéb rendelkezéseket tartalmazott, mint a Károlyi-kormány által Belgrádban 1918. november 13-án kötött fegyverszüneti egyezmény. Szovjet-Oroszország nem írta alá a trianoni békediktátumot és megbélyegezte azt. A trianoni békeszerződés új viszályok és ellentétek forrása lett a Duna-medencében, ami kitűnő lehetőséget nyújtott a nacionalizmus kölcsönös felszítására, az itt élő népek megosztására és egymás elleni kijátszására az imperialista politikát folytató nagyhatalmak expanzív törekvései szolgálatában. A Duna-medence államai az együttműködés helyett az egymással szemben álló hatalmi csoportosulásokhoz csatlakoztak.

A trianoni békeszerződés szovjetellenes élére jellemző a 72. cikk, amely azoknak az államoknak Magyarország részéről történő elismeréséről rendelkezik, amelyek a volt Orosz Birodalom területéhez tartoztak és Szovjet-Oroszországtól az antant hatalmak tervei értelmében elszakadtak vagy elszakadni fognak. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása folytán újonnan keletkezett vagy megnagyobbodott államokat is az antant hatalmak a szovjetellenes *cordon sanitaire* megteremtésére használták fel és ugyanígy szovjetellenes politikájának méltánylásaként segítették elő a Horthy-rendszer konszolidálódását.

A trianoni békeszerződés 14 részből, ezen belül 364 cikkből és ezeknek számos függelékéből áll. Jóllehet nagy terjedelme miatt (a Magyar Törvénytárban 130 oldalt tesz ki) teljes szövegében nem hozhatjuk, az itt közölt anyag hű képet ad a szerződésről, annak felépítéséről, jellegéről és legfontosabb rendelkezéseiről, ideértve a jóvátételi, pénzügyi és gazdasági rendelkezéseket is, amelyek élesen rávilágítanak a szerződés imperialista jellegére, a legyőzött ország lakosságára kirótt, gazdasági teherbíróképességével arányban nem álló súlyos kötelezettségekre.

Ausztria-Magyarország ellen, többen közülük egymásután sodródtak bele, s amely háború Ausztria-Magyarország volt császári és királyi Kormányának 1914. évi július hó 28-án Szerbiához intézett hadüzenetével és az Ausztria-Magyarországgal Szövetséges Németországnak ellenségeskedéseivel kezdődött,

tekintettel arra, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchia ma már nem áll fenn és helyébe Magyarországon magyar nemzeti Kormány lépett;

evégből a Magas Szerződő Felek meghatalmazottaikká kijelölték, még pedig:

(következik a Szövetséges és Társult Főhatalmak meghatalmazottainak megnevezése),

Magyarország: Benárd Ágost munkaügyi és népjóléti miniszter urat;

tordai Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter urat;

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

A jelen Szerződés életbelépésével a hadiállapot megszűnik.

Ettől az időtől kezdve s a jelen Szerződés rendelkezéseinek fenntartásával, a Szövetséges és Társult Hatalmak Magyarországgal hivatalos érintkezésbe lépnek.

I. rész

A NEMZETEK SZÖVETSÉGÉNEK EGYESSÉGOKMÁNYA

(Az 1—26. cikkek a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányát tartalmazzák, amelyet a kötet 36—50. oldalán közlünk.)

II. rész

MAGYARORSZÁG HATÁRAI

(A 27. cikk Magyarország határainak részletes leírását tartalmazza Ausztriával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Romániával és Cseh-Szlovákországgal szemben, a 28. cikk a szerződéshez mellékelt 1 : 1 000 000 léptékű térképre utal, a 29—35. cikkek a határoknak határrendező bizottságok által a helyszínen való megállapításáról rendelkeznek.)

III. rész

EURÓPÁRA VONATKOZÓ POLITIKAI RENDELKEZÉSEK

I. cím

Olaszország

36. cikk. Magyarország a maga részéről lemond Olaszország javára mindazokról a jogokról és igényekről, amelyekre számot tarthatna a volt Osztrák-Magyar Monarchia azon területei tekintetében, amelyet a Szövetséges és Társult Hatalmak és Ausztria között 1919. évi szeptember hó 10-én kötött békeszerződés 36. cikkének első bekezdése Olaszországhoz tartozóknak ismer el.

37. cikk. Olaszország a római „Palazzo Venezia" birtokba vétele fejében semmiféle fizetést nem tartozik teljesíteni.[2]

.....

.....

II. cím

Szerb-Horvát-Szlovén Állam

41. cikk. Magyarország, amint azt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri a Szerb-Horvát-Szlovén Állam teljes függetlenségét.

42. cikk. Magyarország a maga részéről lemond a Szerb-Horvát-Szlovén Állam javára a volt Osztrák-Magyar Monarchiának mindazokra a területeire vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. cikkében megállapított határain kívül esnek és amelyeket a jelen Szerződés, vagy a jelen ügyek rendezését célzó bármely más szerződés a Szerb-Horvát-Szlovén Államhoz tartozóknak ismert el.

43. cikk. A II. rész (Magyarország határai) 27. cikkének 2. pontjában megjelölt határvonalnak a helyszínen való megállapítására, a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül héttagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet a Szerb-Horvát-Szlovén Állam, egyet pedig Magyarország neveznek ki.

[2] A Palazzo Venezia az Osztrák-Magyar Monarchia római követségének palotája volt.

44. cikk. A Szerb-Horvát-Szlovén Állam Magyarországgal szemben elismeri és megerősíti azt a kötelezettségét, hogy hozzájárult a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötött szerződésbe oly rendelkezéseknek felvételéhez, amelyeket ezek a Hatalmak szükségeseknek ítéltek abból a célból, hogy a Szerb-Horvát-Szlovén Államban a népesség többségétől eltérő fajú, nyelvű és vallású lakók érdekei, valamint a forgalom szabadsága és más Nemzetek kereskedelmének méltányos szabályozása védelemben részesüljenek.

Magyarország azon pénzügyi terheinek aránya és természete, amelyeket a Szerb-Horvát-Szlovén Államnak a szuverenitása alá helyezett területekkel kapcsolatban kell elvállalnia, a jelen Szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 186. cikke értelmében fog megállapíttatni.

Mindazokat a kérdéseket, amelyeket a jelen Szerződés nem szabályoz és amelyek az említett területek átengedése folytán felmerülhetnek, későbbi egyezmények fogják rendezni.

III. cím

Románia

45. cikk. Magyarország a maga részéről lemond Románia javára a volt Osztrák-Magyar Monarchiának mindazokra a területeire vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. cikkében megállapított határain kívül esnek és amelyeket a jelen Szerződés, vagy a jelen ügyek rendezését célzó bármely más szerződés Romániához tartozónak ismer el.

46. cikk. A II. rész (Magyarország határai) 27. cikkének 3. pontjában megjelölt határvonalnak a helyszínen való megállapítására a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül hattagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet Románia, egyet pedig Magyarország neveznek ki.

47. cikk. Románia Magyarországgal szemben elismeri és megerősíti azt a kötelezettségét, hogy hozzájárult a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötött szerződésbe oly rendelkezéseknek felvételéhez, amelyeket ezek a Hatalmak szükségeseknek ítéltek abból a célból, hogy Romániában a népesség többségétől eltérő fajú, nyelvű és vallású lakók érdekei, valamint a forgalom szabadsága és más Nemzetek kereskedelmének méltányos szabályozása védelemben részesüljenek.

Magyarország azon pénzügyi terheinek aránya és természete, amelyet Romániának a szuverenitása alá helyezett területeikkel kapcsolatban kell elvállalnia, a jelen szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 186. cikke értelmében fog megállapíttatni.

Mindazokat a kérdéseket, amelyeket a jelen Szerződés nem szabályoz és amelyek az említett területek átengedése folytán felmerülhetnek, későbbi egyezmények fogják rendezni.

IV. cím

Cseh-Szlovák Állam

48. cikk. Magyarország, amint azt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri a Cseh-Szlovák Állam teljes függetlenségét, amely Állam magában foglalja a ruténeknek a Kárpátoktól délre fekvő autonóm területét.

49. cikk. Magyarország a maga részéről lemond a Cseh-Szlovák Állam javára a volt Osztrák-Magyar Monarchiának mindazokra a területeire vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. cikkében megállapított határain kívül esnek és amelyeket a jelen Szerződés, vagy a jelen ügyek rendezését célzó bármely más szerződés a Cseh-Szlovák Államhoz tartozóknak ismer el.

50. cikk. A II. rész (Magyarország határai) 27. cikkének 4. pontjában megjelölt határvonalnak a helyszínen való megállapítására a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül héttagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet a Cseh-Szlovák Állam, egyet pedig Magyarország neveznek ki.

51. cikk. A Cseh-Szlovák Állam kötelezi magát, hogy semmiféle katonai művet nem emel területének Pozsonytól délre, a Duna jobb partján fekvő részén.

52. cikk. Magyarország azon pénzügyi terheinek aránya és természete, amelyeket a Cseh-Szlovák Államnak a szuverenitása alá helyezett területekkel kapcsolatban kell elvállalnia, a jelen Szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 186. cikke értelmében fog megállapíttatni.

Mindazokat a kérdéseket, amelyeket a jelen Szerződés nem szabályoz és amelyek az említett területek átengedése folytán felmerülhetnek, későbbi egyezmények fogják rendezni.

V. cím

Fiume

53. cikk. Magyarország lemond Fiuméra és a körülötte fekvő azokra a területekre vonatkozó minden jogáról és igényéről, amely területek a volt Magyar Királysághoz tartoztak, s amelyek később meghatározandó határok között feküsznek.

Magyarország kötelezi magát, hogy elismeri mindazokat a rendelkezéseket, amelyeket a jelen ügyek rendezését célzó szerződések ezekre a területekre vonatkozólag, különösen pedig a lakosok állampolgársága tekintetében meg fognak állapítani.

VI. cím

A kisebbségek védelme[3]

54. cikk. Magyarország kötelezi magát arra, hogy a jelen címben foglalt rendelkezéseket alaptörvényekül ismeri el; hogy semminemű törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés ezekkel a rendelkezésekkel nem lesz ellenmondásban vagy ellentétben és hogy ezekkel szemben semmiféle törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés nem lesz hatályos.

55. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy az ország minden lakosának, születési, nemzetiségi, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül, az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja.

Magyarország minden lakosát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában szabadon gyakoroljon, amennyiben ezeknek a gyakorlata a közrenddel és a jó erkölcsökkel nem ellenkezik.

56. cikk. Magyarország magyar állampolgároknak ismeri el jogérvényesen és mindennemű alakiság nélkül mindazokat a személyeket, akiknek a jelen Szerződés életbelépésének idejében magyar területen van illetőségük (pertinenza) és nem állampolgárai más Államnak.

[3] Lényegileg ugyanilyen rendelkezéseket tartalmaznak a Szövetséges és Társult Főhatalmaknak Lengyelországgal (Versailles, 1919. június 28.), Csehszlovákiával (Saint-Germain en Laye, 1919. szeptember 10.), a Szerb-Horváth-Szlovén Állammal (Saint-Germain en Laye, 1919. szeptember 10.) és Romániával (Párizs, 1919. december 9.) kötött kisebbségvédelmi szerződései.

57. cikk. A magyar területen való születés puszta tényével jogérvényesen megszerzi a magyar állampolgárságot minden személy, akit születésénél fogva valamely más állampolgárság nem illet meg.

58. cikk. Minden magyar állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezi.

Vallási, hitbeli vagy felekezeti különbség a polgári és politikai jogok élvezete, így nevezetesen: nyilvános állások, hivatalok és méltóságok elnyerése vagy a különféle foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében egyetlen magyar állampolgárra sem lehet hátrányos.

Egyetlen magyar állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallás, a sajtó útján történő vagy bármilyen természetű közzététel terén, vagy a nyilvános gyűléseken.

A Magyar Kormánynak a hivatalos nyelv megállapítására vonatkozó intézkedését nem érintve, a nem-magyar nyelvű magyar állampolgárok nyelvüknek a bíróságok előtt akár szóban, akár írásban való használata tekintetében megfelelő könnyítésekben fognak részesülni.

Azok a magyar állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanazt a bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi magyar állampolgárok. Nevezetesen: joguk van saját költségükön jótékonysági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket szabadon használják és vallásukat szabadon gyakorolják.

59. cikk. Olyan városokban és kerületekben, ahol nem magyar nyelvű magyar állampolgárok jelentékeny arányban laknak, a Magyar Kormány a közoktatásügy terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni avégből, hogy ily magyar állampolgárok gyermekeit az elemi iskolákban saját nyelvükön tanítsák. Ez a rendelkezés nem akadályozza a Magyar Kormányt abban, hogy a magyar nyelv oktatását az említett iskolákban is kötelezővé tegye.

Azokban a városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban élnek oly magyar állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezeknek a kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az összegeknek élvezetéből és felhasználásából, amelyek a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékonysági célokra fordíttatnak.

60. cikk. Magyarország hozzájárul ahhoz, hogy amennyiben a jelen cím előző cikkeinek rendelkezései oly személyeket érintenek, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezek a rendelkezések nemzetközi érdekű kötelezettségek és a Nemzetek Szövetségének védelme alatt fognak állani. Ezek a rendelkezések a Nemzetek Szövetségének Tanácsa többségének hozzájárulása nélkül nem változtathatók meg. A Tanácsban képviselt Szövetséges és Társult Hatalmak kölcsönösen kötelezik magukat arra, hogy nem tagadják meg hozzájárulásukat az említett cikkeknek egyetlen oly módosításától sem, amelyet a Nemzetek Szövetsége Tanácsának többsége megfelelő formában elfogadott.

Magyarország hozzájárul ahhoz, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa minden egyes tagjának meg legyen az a joga, hogy a Tanács figyelmét e kötelezettségek valamelyikének bárminemű megsértésére vagy megsértésének veszélyére felhívja és hogy a Tanács oly módon járhasson el és oly utasításokat adhasson, amelyek az adott esetben alkalmasaknak és hathatósaknak mutatkoznak.

Magyarország azonkívül hozzájárul ahhoz, hogy abban az esetben, ha ezekre a cikkekre vonatkozó jogi vagy ténykérdésekről a Magyar Kormány és oly Szövetséges és Társult Hatalom vagy bármely más oly Hatalom között merülne fel véleménykülönbség, amely Hatalom a Nemzetek Szövetsége Tanácsának tagja, ez a véleménykülönbség a Nemzetek Szövetségéről szóló Egyességokmány 14. cikke értelmében nemzetközi jellegű vitának tekintendő. A Magyar Kormány hozzájárul ahhoz, hogy minden ilynemű vitás kérdés, ha a másik fél kéri, a Nemzetközi Állandó Bíróság (Cour permanente de justice internationale) elé terjesztessék. Az Állandó Bíróság döntése ellen fellebbezésnek nincs helye s a határozat ugyanolyan erejű és érvényű, mint az Egyességokmány 13. cikke értelmében hozott határozatok.

VII. cím

Az állampolgárságról szóló rendelkezések

61. cikk. Mindazok a személyek, akiknek illetősége (pertinenza) oly területen van, amely azelőtt a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeihez tartozott, a magyar állampolgárság kizárásával jogérvényesen annak az Államnak az állampolgárságát szerzik meg, amely az említett területen az állami főhatalmat gyakorolja.

62. cikk. Nem érintve a 61. cikk rendelkezését, azok a szemé-

lyek, akik a jelen Szerződés értelmében a Szerb-Horvát-Szlovén vagy a Cseh-Szlovák Államhoz csatolt valamely területen 1910. évi január hó 1-je után szereztek illetőséget, csak oly feltétellel szerzik meg a szerb-horvát-szlovén vagy a cseh-szlovák állampolgárságot, ha a Szerb-Horvát-Szlovén, illetőleg a Cseh-Szlovák Államtól erre engedélyt nyernek.

Ha az előbbi bekezdésben említett engedélyt nem kérték, vagy azt tőlük megtagadták, az érdekeltek jogérvényesen annak az Államnak állampolgárságát szerzik meg, amely az állami főhatalmat azon a területen gyakorolja, ahol az illetőknek azelőtt volt illetőségük.

63. cikk. Azoknak a 18 évesnél idősebb személyeknek, akik magyar állampolgárságukat elvesztik és a 61. cikk értelmében jogérvényesen új állampolgárságot szereznek, jogukban áll a jelen Szerződés életbelépésétől számított egy évi időtartamon belül annak az Államnak állampolgárságát igényelni (opció), amelyben illetőségük volt, mielőtt illetőségüket az átcsatolt területen megszerezték.

A férj opciója maga után vonja a feleségét és a szülőké a 18 évesnél fiatalabb gyermekét.

Azok a személyek, akik a fentemlített opció-jogot gyakorolták, az ezt követő tizenkét hónapon belül kötelesek abba az Államba áttenni lakóhelyüket, amelynek állampolgárságát optálták.

Jogukban áll azonban megtartani azokat az ingatlanokat, amelyeket annak a másik Államnak területén birtokolnak, amelyben opciójukat megelőzően laktak.

Magukkal vihetik bármi néven nevezendő ingó vagyonukat. Emiatt sem kilépési, sem belépési díjakkal vagy illetékekkel nem terhelhetők.

64. cikk. Azok a személyek, akiknek a volt Osztrák-Magyar Monarchiához tartozó valamely területen van illetőségük és ott a lakosság többségétől fajra és nyelvre nézve különböznek, a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapi időtartamon belül Ausztria, Magyarország, Olaszország, Lengyelország, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Állam vagy a Cseh-Szlovák Állam javára optálhatnak, aszerint, amint a lakosság többsége ott ugyanazt a nyelvet beszéli és ugyanahhoz a fajhoz tartozik, mint ők. A 63. cikknek az opciójog gyakorlására vonatkozó rendelkezései a jelen cikkben megállapított jog gyakorlására is alkalmazást nyernek.

65. cikk A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy semmi akadályt sem gördítenek a jelen Szerződésben, vagy a Szövetséges és Társult Hatalmak és Németország, Ausztria vagy Orosz-

ország között, vagy maguk a nevezett Szövetséges és Társult Hatalmak között kötött szerződésekben megállapított oly opciójog gyakorlása elé, amely az érdekelteknek minden más, számukra elérhető állampolgárság megszerzését megengedi.

66. cikk. A jelen cím rendelkezéseinek alkalmazása tekintetében a férjes asszonyok férjük, a 18 évesnél fiatalabb gyermekek szüleik állapotát mindenben követik.

VIII. cím

Egyes európai államokra vonatkozó politikai rendelkezések

1. Belgium

67. cikk. Elismerve azt, hogy azok az 1839. évi április hó 19-én kelt szerződések, amelyek a háború előtt Belgium jogi helyzetét meghatározták, a jelenlegi viszonyoknak többé már nem felelnek meg. Magyarország a maga részéről beleegyezik ezeknek a Szerződéseknek hatályon kívül helyezésébe, s már most kötelezi magát, hogy elismeri és megtartja mindazokat az egyezményeket, bármilyenek is legyenek azok, amelyeket a Szövetséges és Társult Főhatalmak vagy közülük egyesek Belgium vagy Németalföld Kormányaival az említett 1839. évi szerződések helyébe esetleg kötni fognak. Magyarország már most kötelezi magát, hogy amennyiben ezekhez az egyezményekhez vagy rendelkezéseikhez alakszerű hozzájárulását fogják kívánni, ezt megadja.

2. Luxemburg

68. cikk. Magyarország kijelenti, hogy a maga részéről Luxemburg Nagyhercegség semlegességének megszüntetéséhez hozzájárul és már előre elfogadja a Szövetséges és Társult Hatalmaknak a Nagyhercegségre vonatkozó összes nemzetközi megállapodásait.

3. Schleswig

69. cikk. Magyarország kijelenti, hogy a maga részéről elismeri a Szövetséges és Társult Hatalmaknak mindazokra a területekre vonatkozólag Németországgal kötött megállapodásait, amely területeknek átengedésére az 1864. évi október hó 30-án kelt szerződés kötelezte Dániát.

4. Törökország és Bulgária

70. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy a maga részéről elismeri és elfogadja mindazokat a megállapodásokat, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak Törökországgal és Bulgáriával azokra a jogokra, érdekekre és kiváltságokra vonatkozólag kötni fognak vagy már megkötöttek, amelyeket Magyarország vagy magyar állampolgárok Törökországban vagy Bulgáriában igényelhetnének, s amelyekre nézve a jelen Szerződés rendelkezést nem tartalmaz.

5. Ausztria

71. cikk. Magyarország Ausztria javára lemond a volt Magyar Királyságnak azokra a területeire vonatkozó minden jogáról és igényéről, amely területek Magyorországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. cikkének 1. pontjában megállapított határain kívül esnek.[4]

A fentebb megjelölt határvonalnak a helyszínen való megállapítására a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül héttagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet Magyarország és egyet Ausztria neveznek ki.

A jelen cikkben érintett területek lakosainak állampolgársága a 61. és a 63—66. cikkek rendelkezéseinek megfelelően nyer szabályozást.

6. Oroszország és az Orosz Államok

72. cikk. 1. Magyarország elismeri mindazoknak a területeknek függetlenségét, amelyek 1914. évi augusztus hó 1-én a volt Orosz Birodalom részei voltak, s kötelezi magát, hogy ezt a függetlenséget tiszteletben tartja, mint olyat, amely állandó s amelyről nem lehet lemondani.

[4] A Magyarországtól elcsatolt területek közül egyedül Sopron és környékén volt népszavazás. Magyarország ugyanis vonakodott Nyugat-Magyarországot, az ún. Burgenlandot Ausztriának átadni. Az ebből keletkezett vitát az 1921. október 11-i *velencei jegyzőkönyv* zárta le, amely szerint Ausztria nyomban megkapja Nyugat-Magyarországot, kivéve Sopron városát és a környéke hat községét, amelyek hovatartozásának eldöntésére népszavazás tartásában egyeztek meg. A december 14-i népszavazás 60%-os többséggel Magyarország javára döntött.

A jelen Szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 193. cikkébe és X. részének (Gazdasági rendelkezések) 227. cikkébe felvett rendelkezéseknek megfelelően,[5] Magyarország a maga részéről végérvényesen elismeri a breszt-litovszki szerződéseknek, valamint mindazoknak a többi szerződéseknek, megegyezéseknek vagy egyezményeknek semmissé nyilvánítását, amelyeket a volt Osztrák-Magyar Kormány az oroszországi maximalista Kormánnyal kötött.

A Szövetséges és Társult Hatalmak kifejezetten fenntartják Oroszországnak jogát arra nézve, hogy Magyarországtól a jelen Szerződés elvein alapuló minden térítést és jóvátételt megkapjon.

2. Magyarország kötelezi magát, hogy elismeri mindazoknak a szerződéseknek vagy megállapodásoknak teljes érvényességét, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak azokkal az Államokkal fognak esetleg megkötni, amelyek az 1914. évi augusztus hó 1-én fennállott volt Orosz Birodalom egész területén vagy területeinek egyes részein már eddig alakultak, vagy ezután alakulni fognak, továbbá kötelezi magát, hogy elismeri ezeknek az Államoknak határait úgy, amint azokat meg fogják állapítani.

IX. cím

Általános rendelkezések

73. cikk. Magyarország nem mondhat le függetlenségéről, csak a Nemzetek Szövetsége Tanácsának beleegyezésével. Következésképpen Magyarország kötelezi magát, hogy az említett Tanács beleegyezésének esetét kivéve, tartózkodni fog minden oly természetű cselekedettől, amely közvetlenül vagy közvetve és bármely módon,

[5] A 193. cikk 2. bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„Magyarország a maga részéről a jelen Szerződés X. része (Gazdasági rendelkezések) 227. cikkének épségben tartásával lemond a bukaresti és a breszt-litovszki békeszerződéseknek, valamint az ezeket kiegészítő szerződéseknek bárminemű rendelkezéseiben az ő javára biztosított kedvezményekről."

A 227. cikk a következőképpen rendelkezik:

„Magyarország kijelenti és elismeri, hogy mindazok a szerződések, egyezmények vagy megegyezések, amelyeket ő vagy a volt Osztrák-Magyar Monarchia 1914. évi július hó 28-a előtt, vagy ez időpont után a jelen Szerződés életbelépéséig Oroszországgal vagy bármely Állammal vagy Kormánnyal, amelynek területe azelőtt Oroszországhoz tartozott, avagy Romániával megkötött, érvénytelenek."

főként addig, amíg a Nemzetek Szövetségébe tagul fel nem veszik, valamely más Hatalom ügyeiben való részvétel útján, függetlenségét veszélyeztethetné.

74. cikk. Magyarország már most kijelenti, hogy elismeri és elfogadja Ausztria, Bulgária, Görögország, Lengyelország, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Állam és a Cseh-Szlovák Állam határait úgy, amint ezeket a határokat a Szövetséges és Társult Főhatalmak megállapítják.

Magyarország kötelezi magát, hogy elismeri mindazoknak a békeszerződéseknek és pótegyezményeknek teljes érvényességét, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak kötöttek vagy kötni fognak azokkal a Hatalmakkal, amely Hatalmak a volt Osztrák-Magyar Monarchia oldalán küzdöttek; kötelezi magát, hogy elfogadja azokat a rendelkezéseket, amelyeket a volt Német Birodalomra, Ausztriára, a Bolgár Királyságra és az Ottomán Birodalomra vonatkozólag megállapítottak, vagy meg fognak állapítani s hogy elismeri az új Államokat a számukra ilymódon megállapított határok között.

.....

76. cikk. A volt Osztrák-Magyar Monarchia területeinek egyik lakosát sem lehet zavarni vagy zaklatni sem amiatt a politikai magatartása miatt, amelyet az illető 1914. évi július hó 28. napjától kezdve az említett területek állami fennhatóságának végleges elismeréséig tanúsított, sem pedig állampolgársági viszonyainak a jelen Szerződés alapján való rendezése miatt.

.....

IV. rész

MAGYARORSZÁG ÉRDEKEI EURÓPÁN KÍVÜL

79. cikk. A jelen Szerződés által megállapított határain kívül, Magyarország a maga részéről lemond az Európán kívüli területekre vonatkozó mindazokról a jogokról, igényekről és kiváltságokról, amelyek a volt Osztrák-Magyar Monarchiát vagy szövetségeseit esetleg illették, továbbá lemond mindazokról a jogokról, igényekről és kiváltságokról, amelyek őt bármely címen a Szövetséges és Társult Hatalmakkal szemben esetleg megillették.

Magyarország már most kötelezi magát, hogy elismeri és elfogadja mindazokat a rendszabályokat, amelyeket a Szövetséges és

Társult Főhatalmak, szükség esetében más hatalmakkal egyetértve, a fenti rendelkezésből folyó következmények meghatározása végett már megállapítottak, vagy ezután meg fognak állapítani.

(A 80—101. cikkek a 79. cikknek megfelelően a Marokkóra, Egyiptomra, Sziámra és Kínára vonatkozó rendelkezéseket tartalmazzák.)

V. rész

KATONAI, HADIHAJÓZÁSI ÉS LÉGHAJÓZÁSI RENDELKEZÉSEK

Avégből, hogy az összes Nemzetek fegyverkezésének általános korlátozása előkészíthető legyen, Magyarország kötelezi magát az alább meghatározott katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések szigorú megtartására.

I. cím

Katonai rendelkezések

I. fejezet

Általános rendelkezések

102. cikk. A jelen Szerződés életbelépését követő három hónapon belül Magyarország katonai erőit az alább megszabott mértékig le kell szerelni.

103. cikk. Az általános hadkötelezettséget Magyarországon meg kell szüntetni. A magyar hadsereget a jövőben csak önkéntes belépés alapján lehet felállítani és kiegészíteni.

II. fejezet

A magyar hadsereg létszáma és tagozása

104. cikk. A magyar hadsereg katonai erőinek összessége nem haladhatja meg a 35 000 főt, beleértve a tiszteket és a pótkeretek csapatait is.

.....

A magyar hadsereget kizárólag a rendnek Magyarország területén való fenntartására és határrendőr-szolgálatra szabad alkalmazni.

105. cikk. A Magyarország által felállítható törzsek és összes

alakulatok legnagyobb létszámát a jelen címhez csatolt Táblázatok[6] tüntetik fel. Ezeket a számokat nem kell pontosan betartani, de túllépni nem szabad.

Csapatvezetésre vagy a háború előkészítésére vonatkozó minden más szervezet tilos.

106. cikk. Mozgósítást elrendelő vagy mozgósításra vonatkozó minden intézkedés tilos.

.....

III. fejezet

Hadkiegészítés és katonai kiképzés

109. cikk. Minden tisztnek hivatásos tisztnek kell lennie. Azoknak a jelenleg szolgáló tiszteknek, akik a hadseregben megmaradnak, kötelezniök kell magukat arra, hogy legalább 40 éves korukig szolgálnak. Azok a jelenleg szolgáló tisztek, akik az új hadseregben szolgálatot nem vállalnak, minden katonai szolgálati kötelezettség alól mentesek; ezeknek semminemű elméleti vagy gyakorlati katonai továbbképzésben résztvenniök nem szabad.

Az újonnan kinevezett tiszteknek kötelezniök kell magukat arra, hogy legalább húsz egymást követő éven át tényleges szolgálatot teljesítenek.

.....

IV. fejezet

Katonai iskolák, tanintézetek, társulatok és egyesületek

.....

V. fejezet

Fegyver, lőszer és hadianyag

113. cikk. A jelen szerződés életbelépését követő három hónap elteltével a magyar hadsereg fegyverzete nem haladhatja meg a jelen címhez csatolt V. Táblázatban 1000 főre megállapított mennyiségét.

A létszámhoz viszonyított fölöslegek kizárólag a netalán szükségessé válható pótlások céljára szolgálhatnak.

[6] Lásd a 119. cikk végénél.

114. cikk. A magyar hadsereg rendelkezésére álló lőszerkészlet nem haladhatja meg a jelen címhez csatolt V. Táblázatban megállapított mennyiséget.

A jelen Szerződés életbelépését követő három hónapon belül a Magyar Kormány a jelenleg meglevő fegyver- és lőszerfölösleget a Szövetséges és Társult Főhatalmak által közlendő helyeken letétbe fogja helyezni.

Más lőszerkészletet, lőszerraktárt vagy lőszertartalékot létesíteni nem szabad.

115. cikk. Fegyvert, lőszert és bármilyen hadianyagot csak egy gyárban szabad előállítani. Ennek a gyárnak az Állam igazgatása alatt és tulajdonában kell állania, s termelését szigorúan arra a mértékre kell korlátozni, amely a 104., 107., 113. és 114. cikkekben meghatározott létszámok és fegyverzet számára szükséges. Mindazonáltal a Szövetséges és Társult Főhatalmak felhatalmazást adhatnak arra, hogy a részükről megfelelőnek talált határidő alatt a fentebb jelzett gyártásokat a 137. cikkben említett Ellenőrző Bizottságtól[7] kijelölt vagy több más gyárban is végeztessék.

.....

118. cikk. Mindennemű fegyvernek, lőszernek és hadianyagnak behozatala Magyarországba kifejezetten tilos. Hasonlóképpen tilos bárminő fegyvernek, lőszernek és hadianyagnak külföld részére való gyártása és kivitele.

119. cikk. Minthogy lángvetőket, fojtó, mérgező vagy hasonló gázokat, valamint ezekkel rokon folyadékokat, anyagokat és eljárásokat használni nem szabad, azoknak előállítása Magyarországon és behozatala Magyarországba szigorúan tilos.

Ugyanez áll azokra az anyagokra is, amelyek az említett termékek vagy eljárások előállítására, megóvására vagy felhasználására vannak rendelve.

Hasonlóképpen tilos páncélos járműveket, tankokat vagy hadicélokra felhasználható más hasonló gépeket Magyarországon gyártani és Magyarországba behozni.

(Az itt következő I. Táblázat a gyaloghadosztály szervezetét és legnagyobb létszámát, a II. Táblázat a lovashadosztály szervezetét és legnagyobb létszámát, a III. Táblázat a vegyes dandár szervezetét és legnagyobb létszámát, a IV. Táblázat az egységek legkisebb létszámát, tekintet nélkül a hadsereg szervezetére, végül az V.

[7] Lásd a 9. sz. jegyzetet.

Táblázat a fegyverzet és lőszer engedélyezett legnagyobb mennyiségét határozza meg.)

II. cím

Hadihajózási rendelkezések

120. cikk. A jelen Szerződés életbelépésének időpontjával az összes osztrák—magyar hadihajók — beleértve a tengeralatjárókat is — a Szövetséges és Társult Főhatalmak részére végérvényesen kiszolgáltatottaknak jelentetnek ki.

A dunai flottilákhoz tartozó minden monitort, torpedóhajót és felfegyverzett vízi járművet ki kell szolgáltatni a Szövetséges és Társult Főhatalmaknak.

Magyarországnak mindamellett jogában áll, hogy a dunai folyamrendőri szolgálat céljaira a jelen Szerződés 138. cikkében meghatározott Bizottságtól[8] kiválasztandó három felderítő naszádot tartson. A Szövetséges és Társult Főhatalmak felemelhetik ezt a számot abban az esetben, ha azt az említett Bizottság helyszíni szemle alapján elégtelennek ítélné.

.....

III. cím

A katonai és haditengerészeti léghajózásra vonatkozó rendelkezések

128. cikk. Magyarország haderejének katonai vagy hadihajózási repülőszolgálata nem lehet.

Kormányozható léghajót megtartania nem szabad.

.....

IV. cím

Szövetségközi Ellenőrző Bizottságok

133. cikk. A jelen Szerződésben foglalt összes olyan katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezéseket, amelyeknek végrehajtására bizonyos határidő van megszabva, Magyarország a Szövetsé-

[8] Lásd a 9. sz. jegyzetet.

ges és Társult Főhatalmak által erre a célra külön kinevezett Szövetségközi Bizottságok ellenőrzése alatt köteles végrehajtani.

Az említett Bizottságok a Magyar Kormánynál a Szövetséges és Társult Főhatalmakat a katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések végrehajtására vonatkozó minden ügyben képviselik. Ezek fogják a magyar hatóságokkal tudatni mindazokat a határozatokat, amelyeknek meghozatalát a Szövetséges és Társult Főhatalmak maguknak fenntartották, vagy amelyeket az említett rendelkezéseknek végrehajtása szükségessé tehet.[9]

.....

V. cím

Általános rendelkezések

140. cikk. A jelen Szerződés életbelépésétől számítandó háromhónapi határidőn belül a Magyar Kormánynak az idevágó magyar törvényeket a jelen Szerződésnek ezzel a részével összhangban meg kell változtatnia, s így kell fenntartania.

Ugyanezen határidőn belül a Magyar Kormánynak a jelen rész végrehajtására vonatkozó összes közigazgatási és más intézkedéseket meg kell tennie.

.....

VI. rész

HADIFOGLYOK ÉS SÍRHELYEK

I. cím

Hadifoglyok

144. cikk. A magyar hadifoglyok és polgári internáltak hazaszállítása a jelen Szerződés életbelépése után a lehető legrövidebb időn belül kezdetét veszi és a legnagyobb gyorsasággal fog végbemenni.

.....

[9] A 137. cikk a Katonai Szövetségközi Ellenőrző Bizottság, a 138. cikk a Hadihajózási Szövetségközi Ellenőrző Bizottság, a 139. cikk a Léghajózási Szövetségközi Ellenőrző Bizottság feladatát állapítja meg.

II. cím

Sírhelyek

155. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok és a Magyar Kormány gondoskodnak arról, hogy a területeiken eltemetett katonák és tengerészek sírhelyei tiszteletben és jókarban tartassanak.

.....

VII. rész

BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEK[10]

157. cikk. A Magyar Kormány elismeri a Szövetséges és Társult Hatalmaknak azt a jogát, hogy katonai bíróságaik elé állíthassák mindazokat a személyeket, akiket a háború törvényeivel és szokásaival ellenkező cselekmények elkövetésével vádolnak. A bűnösöknek talált személyekre a törvényekben előírt büntetések nyernek alkalmazást. Ezt a rendelkezést Magyarországnak vagy szövetségeseinek bíróságai előtt netalán folyamatba tett eljárásra vagy felelősségrevonásra való tekintet nélkül alkalmazni fogják.

A Magyar Kormány köteles a Szövetséges és Társult Hatalmaknak vagy közülök annak, amely őt eziránt megkeresi, kiszolgáltatni a háború törvényeivel és szokásaival ellenkező cselekmények elkövetésével vádolt minden személyt, akár név szerint nevezik meg őket, akár pedig azt a rangfokozatot, tisztséget vagy hatáskört jelölik meg, amelyben a magyar hatóságok az illető személyeket alkalmazták.

158. cikk. Azokat, akik a Szövetséges és Társult Hatalmak közül csupán egynek állampolgárai ellen követtek el büntetendő cselekményt, ennek a Hatalomnak katonai bíróságai elé fogják állítani.

Azokat, akik több Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárai ellen követtek el büntetendő cselekményt, az érdekelt Hatalmak katonai bíróságainak tagjaiból alakult bíróság elé fogják állítani.

.....

[10] E rész rendelkezései nem kerültek végrehajtásra.

VIII. rész

JÓVÁTÉTEL[11]

I. cím

Általános rendelkezések

161. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok kijelentik és Magyarország elismeri, hogy Magyarország és szövetségesei, mint e veszteségek és károk okozói, felelősek mindazokért a veszteségekért és károkért, amelyeket a Szövetséges és Társult Kormányok, valamint polgáraik az Ausztria—Magyarország és szövetségesei támadása folytán reájuk kényszerített háború következményeképpen elszenvedtek.

162. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok elismerik, hogy Magyarország jövedelemforrásai, tekintettel e jövedelemforrásoknak a jelen Szerződés egyéb rendelkezéseiből folyó állandó jellegű csökkenésére, nem elegendők arra, hogy e veszteségek és károk teljes jóvátételét biztosítsák.

A Szövetséges és Társult Kormányok mégis megkövetelik és Magyarország kötelezi magát, hogy az alább megszabott módozatok szerint jóváteszi mindazokat a károkat, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak polgári lakosságában és javaiban szárazföldi, tengeri és légi támadása okozott az alatt az idő alatt, amíg a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyike háborút viselt Magyarországgal, valamint általában az idecsatolt I. Függelékben meghatározott károkat.

[11] A trianoni békeszerződés — a többi párizs-környéki békeszerződésekhez hasonlóan — a jóvátételek fizetésére egyetemlegesen kötelezte Németországot és szövetségeseit. A jóvátételi kötelezettség mértékét nem határozta meg, hanem a Jóvátételi Bizottságot bízta meg azzal, hogy a német jóvátétel teljes összegének megállapítása után vesse ki Magyarországra a jóvátételi tartozásnak reá eső részét és állapítsa meg a fizetési határidőket és módozatokat. A jóvátételi követelések megfizetésére a párizs-környéki békeszerződések általános zálogjogot létesítettek, így magyar viszonylatban a trianoni békeszerződés 180. cikke kimondotta, hogy „Magyarország minden vagyona és jövedelme rangsorbani elsőbbséggel szavatol a jóvátételi követelések megfizetéséért."

A Jóvátételi Bizottság 1924. február 21-én, az egyetemlegesség elvének elvetése nélkül, Magyarország terhére 200 millió aranykoronában állapította meg az 1924-től 1943-ig terjedő időszakban fizetendő jóvátétel összegét és ugyanerre az időre felfüggesztette az általános zálogjogot.

Az első hágai jóvátételi konferencia (1929. augusztus 6—31.), amely jóváhagyta a német jóvátételt újólag rendező Young-tervet, a nem német jóvátételek rendezésére külön bizottságot létesített. A második

163. cikk. Azoknak a károknak összegét, amelyeknek jóvátételére Magyarország köteles, szövetségközi bizottság állapítja meg, amelynek „Jóvátételi Bizottság" lesz a neve s amelynek szervezetét és hatáskörét a jelen Szerződés, nevezetesen az e címhez tartozó II—V. Függelék határozzák meg. Ez a Bizottság, a jelen Szerződésből folyó eltérésektől eltekintve, azonos a Németországgal kötött Szerződés 233. cikkében meghatározott bizottsággal; a Bizottság a jelen Szerződés alkalmazásából eredő különleges kérdések számára külön Osztályt alakít; ennek az Osztálynak csupán tanácsadó hatásköre lesz, kivéve azokat az eseteket, amelyekben a Jóvátételi Bizottság ruház reá megfelelő hatáskört.

A Jóvátételi Bizottság a követeléseket felülvizsgálja és méltányos módon alkalmat nyújt a Magyar Kormánynak arra, hogy meghallgassák.

A Bizottság egyúttal fizetési tervezetet készít, amely megállapítja, hogy Magyarország 1921. évi május hó 1-től kezdődő harminc éven át, mely határidőkben és milyen módozatokkal tartozik a jóvátételi tartozásnak azt a részét törleszteni, amelyet reá ki fognak vetni, miután a Bizottság már megállapította volt azt, hogy Németország képes-e az ellene és szövetségesei ellen támasztott és a Bizottság által felülvizsgált követelések teljes összegének fennmaradó részét megfizetni. Abban az esetben pedig, ha Magyarország ezalatt az idő alatt tartozásának törlesztésével hátralékban maradna, minden kiegyenlítetlen részösszeg fizetése a Bizottság tet-

---

hágai jóvátételi konferencián (1930. január 3—20.), amelyen teljes és végleges megegyezés jött létre a német, osztrák és bolgár jóvátételre nézve, a magyar jóvátétel és a vitás pénzügyi kérdések tárgyában jegyzőkönyvi megállapodásban állapították meg az egyetértést és négy egyezménytervezetet (függeléket) parafáltak. A végleges rendezést a párizsi tárgyalások (1930. február 5—április 28.) befejezésekor aláírt *párizsi egyezmények* (egy bevezető egyezmény és négy további egyezmény) hozták létre (l. ott). Ezekben a magyar kormány összes kötelezettségeinek teljes és végleges rendezésére a már korábban megállapított 200 millió aranykoronán felül további 310 millió aranykorona fizetését vállalta (23 éven át 1966-ig, évi 13,5 millió aranykorona). Zömben ezekből a felemelt fizetésekből kellett fedezni az optáns-perek magyar földbirtokosainak kártalanítását. Az 1930. április 28-i párizsi egyezmények értelmében az általános zálogjog végleges megszüntetésével Magyarország visszanyerte pénzügyi szuverenitását, a Jóvátételi Bizottság megszűnt és a teljesítendő fizetések lebonyolítását a Nemzetközi Fizetések Bankja vette át. Az 1931. június 20-i Hoover-moratórium, majd az 1932. július 9-i lausanne-i egyezmény a magyar jóvátételi fizetéseket is felfüggesztette, illetőleg eltörölte.

szése szerint későbbi évekre elhalasztható vagy olyan módon kezelhető, aminőt a Szövetséges és Társult Kormányok a jelen Szerződés jelen részében megszabott eljárásnak megfelelően meg fognak állapítani.

164. cikk. A Jóvátételi Bizottság 1921. évi május hó 1-től kezdve időnkint köteles megvizsgálni Magyarország jövedelmi forrásait és teljesítőképességét és miután méltányos módon alkalmat nyújtott Magyarország képviselőinek meghallgattatására, ez alapon a 163. cikkhez képest belátása szerint a határidőket kitolhatja s a megállapított fizetési feltételeket megváltoztathatja; nem engedheti el azonban a tartozásnak semmilyen részét sem a Bizottságban képviselt Kormányoknak erre vonatkozó külön meghatalmazása nélkül.

165. cikk. Magyarország 1920-ban és az 1921. év első négy hónapjában oly részletekben és oly módon (aranyban, árukban, hajókban, értékapapírokban vagy más módon), amint azt a Jóvátételi Bizottság megállapítja, a fentemlített követelésekre méltányos részfizetést teljesít, amelynek nagyságát a Jóvátételi Bizottság állapítja meg; ezt az összeget elsősorban a megszálló hadseregnél, az 1918. évi november hó 3-i fegyverszünet után felmerült s a 181. cikkben tárgyalt költségeknek fizetésére kell fordítani; annyi élelmiszer és nyersanyag, amennyi a Szövetséges és Társult Főhatalmak Kormányainak megítélése szerint szükséges ahhoz, hogy Magyarország képes legyen jóvátételi kötelezettségének teljesítésére, szintén fizethető a nevezett Kormányok jóváhagyásával az említett összegből. A fennmaradó összeg Magyarország jóvátételi tartozásaiból levonandó. Magyarország azonfelül letétbe helyezi a II. Függelék 12. §-a *c)* pontjának intézkedése értelmében az említett kötelező jegyeket.

166. cikk. Magyarország beleegyezik abba is, hogy gazdasági erőforrásai közvetlenül felhasználtassanak jóvátételre, úgy, amint ezt a kereskedelmi hajózásra, a természetbeni újjáépítésre és a nyersanyagokra vonatkozólag a III., IV. és V. Függelékek részletezik; természetesen azt az értéket, amelyet az átruházott javak és ezeknek a javaknak a Függelékek szerint megvalósult felhasználása, az ott meghatározott megállapítás szerint képviselnek, Magyarország javára kell írni és azt az előző cikkekben megszabott tartozásból le kell vonni.

(A 166. cikkben említett III. Függelék értelmében Magyarország a Szerződés életbelépésétől számított két hónapon belül köteles minden magyar tulajdonban levő kereskedelmi és halászhajó kiszolgáltatására. A IV. Függelék értelmében Magyarország köteles

a Szövetséges és Társult Hatalmak által előterjesztett kimutatások alapján ugyannyi állatot, gépet, vasúti anyagot, felszerelést, esztergapadot és a kereskedelmi forgalomban szereplő hasonló árucikket kiszolgáltatni, mint amennyit Magyarország lefoglalt, felhasznált, elpusztított vagy amelyek közvetlenül a hadműveletek következtében semmisültek meg. Továbbá Magyarország köteles az elpusztított területek újjáépítésére szükséges anyagok: kő, tégla, tűzálló tégla, fedőcserép, épületfa, ablaküveg, acél, mész, cement, gépek, fűtőkészülékek, bútorok és egyéb árucikkek gyártására és szállítására. Az V. Függelék értelmében Magyarország opciót biztosít a szövetségeseknek épületfa és fatermékek, valamint vas és vasöntvények a Szerződés életbelépésétől számított öt éven át való szállítására, opciót biztosít továbbá a Szerb-Horvát-Szlovén Állam javára öt éven át a pécsi szénbányából származó vontatószén szállítására.)

167. cikk. A folytatólagos fizetéseket, ideértve az előző cikkekben tárgyaltakat is, amelyeket Magyarország a jóvátételi követelések kielégítésére teljesít, a Szövetséges és Társult Kormányok egymás közt a méltányosság és mindegyikük jogai alapján előre megállapított arány szerint osztják fel.

A felosztásnál a 173. cikkben és a III., IV. és V. Függelékben megállapított jóváírások értéke oly módon számít, mint az ugyanabban az évben teljesített fizetéseké.

168. cikk. A fentebb megállapított fizetéseken felül Magyarország a Jóvátételi Bizottság részéről megállapított eljárás szerint visszaszolgáltatja mindazt a készpénzt, valamint visszaszolgáltatja mindazokat az állatokat, különféle tárgyakat és értékpapírokat, amelyeket elvett, lefoglalt vagy zár alá vett, amennyiben az azonosság megállapítása akár Magyarországnak, akár szövetségeseinek területén, akár azokon a területeken, amelyek a jelen Szerződés teljes végrehajtásáig Magyarországnak vagy szövetségeseinek birtokában maradnak, lehetséges lesz.

169. cikk. A Magyar Kormány kötelezi magát, hogy a 168. cikkben megszabott visszaszolgáltatásokat és a 163., 164., 165. és 166. cikkekben megszabott fizetéseket és szolgáltatásokat azonnal teljesíti.

.....

172. cikk. A jelen Szerződés jelen részének rendelkezései nem érintik a jelen Szerződés X. része (Gazdasági rendelkezések) III. és IV. címének rendelkezéseit.

173. cikk. Magyarország javára írandók jóvátételi kötelezettségek címén a következő tételek:

a) a jelen Szerződés X. részének (Gazdasági rendelkezések) III. és IV. címe alapján Magyarország javára megállapított végleges fizetési egyenleg;

b) mindazok az összegek, amelyek Magyarországot a IX. részben (Pénzügyi rendelkezések) és a XII. részben (Kikötők, víziutak és vasutak) megszabott jogátruházások folytán megilletik;

c) mindazok az összegek, amelyeknek Magyarország javára való írását a Jóvátételi Bizottság elrendeli, vagyontárgyaknak, jogoknak, engedélyeknek (koncesszióknak) és egyéb érdekeknek a jelen Szerződésben megszabott bármely más átruházása alapján.

Semmi esetre sem írhatók azonban Magyarország javára a 168. cikk értelmében foganatosított visszaszolgáltatások.

.....

II. cím

Különös rendelkezések

177. cikk. Magyarország visszaszolgáltatja az érdekelt Szövetséges vagy Társult Kormányok mindegyikének, az őt megillető részben, a közintézményeinek birtokában levő mindazokat a hivatalos iratokat, okmányokat és történeti feljegyzéseket, amelyek közvetlen összefüggésben állanak az átengedett területek történetével és amelyeket ezekről a területekről 1868. évi január hó 1. napja óta szállítottak el. Ez az utóbbi határidő Olaszország tekintetében a Királyság kikiáltásának időpontjától (1861) kezdődik.

.....

178. cikk. A volt Osztrák-Magyar Monarchiából keletkezett új Államok és azok az Államok, amelyek a nevezett Monarchia területéből részesedtek, a maguk részéről kötelezik magukat arra, hogy a Magyar Kormánynak visszaszolgáltatják azokat a hivatalos iratokat, okmányokat és feljegyzéseket, amelyek húsz évnél nem régibbek és amelyek közvetlen vonatkozásban állanak a magyar terület történetével vagy közigazgatásával s esetleg az átcsatolt területen vannak.

.....

IX. rész

PÉNZÜGYI RENDELKEZÉSEK

180. cikk. A Jóvátételi Bizottság részéről engedélyezhető kivételek fenntartásával Magyarország minden vagyona és jövedelme rangsorbeli elsőbbséggel szavatol a jóvátételi követelések megfizetéséért és azokért az egyéb terhekért, amelyek a jelen Szerződésből vagy az ezt kiegészítő szerződésekből és egyezményekből, vagy pedig azokból a megállapodásokból származnak, amelyeket Magyarország a Szövetséges és Társult Hatalmakkal az 1918. évi november hó 3-án aláírt fegyverszünet ideje alatt kötött.

Az 1921. évi május hó 1. napjáig a Magyar Kormány a Jóvátételi Bizottságban képviselt Szövetséges és Társult Hatalmak előzetes engedélye nélkül maga aranyat ki nem vihet, s aranyra nézve nem rendelkezhetik és egyúttal aranykiviteli és rendelkezési tilalmat köteles megállapítani.

181. cikk. A jelen cikk ötödik bekezdésének fenntartásával Magyarországot terheli az 1918. évi november hó 3-i fegyverszüneti szerződés aláírásától kezdve a Szövetséges és Társult Hatalmak mindazon hadseregei fenntartásának minden költsége, amely hadseregek Magyarországnak a jelen Szerződésben megszabott határain belül fekvő területet tartottak megszállva.

.....

186. cikk. 1. Mindazok az Államok, amelyekhez a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeiből valamely részt csatoltak és mindazok az Államok, amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, ideértve Magyarországot is, amennyiben a jelen Szerződés területeket juttatott nekik, kötelesek a volt Magyar Kormánynak az 1914. évi július hó 28. napján fennállott oly adósságából, amelynek biztosítására vasutak, vagy más javak különösen le vannak kötve, részt vállalni. Mindegyik állam akkora részt vállal át, aminő a Jóvátételi Bizottság megítélése szerint megfelel a biztosított adósság zálogául szolgáló vasutak és egyéb javak azon részének, amelyet a jelen Szerződésnek vagy a kiegészítő szerződéseknek és egyezményeknek rendelkezései az illető Államnak juttatnak.

A Jóvátételi Bizottság a méltányosság elvei szerint megállapítja annak a kötelezettségnek nagyságát, amely minden egyes Államot,

kivéve Magyarországot, a biztosított adósságból terhelni fog. Az ekként megállapított értéket le kell vonni abból az összegből, amit az illető Állam Magyarországnak tartoznék fizetni a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormány rendelkezése alá tartozó azon javakért és vagyontárgyakért, amelyeket a hozzácsatolt területtel együtt megkap. Minden Állam a biztosított adósságnak csak azért a részéért felelős, amelyet a jelen cikk rendelkezései értelmében átvállalt és a biztosított adósság valamely utódló Állam részéről átvállalt részének címlettulajdonosai semmiféle más Állam ellen igényt nem támaszthatnak.

Azok a javak, amelyek a jelen cikkben megjelölt valamely adósság külön biztosítására voltak lekötve, lekötve maradnak az új adósságok biztosítására is. Abban az esetben azonban, ha az ilyen javak a jelen Szerződés rendelkezései következtében több Állam területére oszolnak szét, az egyik Állam területén fekvő vagyonrész azért az adósságrészért szavatol, amelyet az illető Állam vállalt át, de nem szavatol az adósság többi részéért.

.....

2. Mindazok az Államok, amelyekhez a volt Osztrák-Magyar Monarchia területéből valamely részt csatoltak és mindazok az Államok, amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, ideértve Magyarországot is, kötelesek részt vállalni a külön nem biztosított, de címletszerű magyar államadósságból az 1914. évi július hó 28-án fennállott állapot szerint; e rész kiszámításánál alapul szolgál azoknak a jövedelemágaknak egyrészt a jelen Szerződésnek megfelelően átcsatolt területeken, másrészt az egész volt magyar területen, az 1911., 1912. és 1913. pénzügyi évek középeredménye szerint vett aránya, amely jövedelemágak a Jóvátételi Bizottság nézete szerint legalkalmasabbak arra, hogy belőlük az illető területek pénzügyi teljesítőképessége igazságosan megállapíttassék. Ennél a számításnál Bosznia és Hercegovina jövedelmeit nem kell figyelembe venni. Mindazonáltal, amennyiben az 1914. évi július hó 28-ik napja előtt a nem biztosított címletszerű magyar államadósságra vonatkozólag pénzügyi egyezmények állottak fenn, a Jóvátételi Bizottság ennek az adósságnak a fentebb említett Államok között való felosztásnál ezeket az egyezményeket tekintetbe veheti.

.....

188. cikk. A jelen Szerződés életbelépésétől számított két hónapon belül mindazok az Államok, amelyekhez a jelen Szerződés értelmében a volt Osztrák-Magyar Monarchia területéből valamely részt

csatoltak, vagy amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, ideértve Magyarországot is, kötelesek külön erre a célra szolgáló s államonkint egymástól eltérő bélyeggel ellátni azokat a különböző címleteket, amelyeket a volt Magyar Kormány 1918. évi október hó 31-ike előtt törvényesen felvett hadiadóssága ellenértékéül bocsátott ki és amelyek területükön vannak, hacsak ez a lebélyegzés már előbb meg nem történt.

Az ily módon lebélyegzett értékpapírokat igazolványokkal kell becserélni és be kell vonni; számaikat jegyzékbe kell foglalni és az értékpapirokat a becserélésre vonatkozó minden irattal a Jóvátételi Bizottsághoz kell átküldeni.

Valamely Államnak az a ténye, hogy a jelen cikk rendelkezései értelmében címleteket lebélyegzett és igazolványokkal cserélt ki, nem vonja maga után az illető Államra azt a kötelezettséget, hogy ez alapon bárminemű terhet átvállaljon vagy elismerjen, hacsak ez az Állam önmaga kifejezetten nem fűzte ezt a hatást a lebélyegzés és a becserélés tényéhez.

A fentemlített Államokat, kivéve Magyarországot, a volt Magyar Kormány hadiadósságaiból kifolyólag semminemű kötelezettség nem terheli, bárhol is vannak ezen hadiadóssági címletek, de viszont ezeknek az Államoknak sem Kormányai, sem állampolgárai más Államokkal szemben, ideértve Magyarországot, a tulajdonukban vagy állampolgáraik tulajdonában álló hadiadóssági címletek alapján semmiféle esetben sem támaszthatnak igényt.

(A **189. cikk** értelmében azok az államok, amelyekhez az Osztrák-Magyar Monarchia területéből valamely részt csatoltak, vagy amelyek a Monarchia feldarabolásából keletkeztek, kötelesek az Ausztriával kötött békeszerződés életbelépésétől számított két hónapon belül az Osztrák-Magyar Banknak saját területeiken levő bankjegyeit felülbélyegezni és tizenkét hónapon belül e bankjegyeket saját pénzjegyeikre vagy valamely új pénznemre becserélni. Ugyanez a cikk rendelkezik az Osztrák-Magyar Bank felszámolásáról. A felszámolást a Jóvátételi Bizottság részéről e célra kinevezett biztosok végzik.)

.....

191. cikk. Azok az Államok, amelyekhez a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeiből valamely részt csatoltak, vagy amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, megszerzik a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormánynak saját területeiken fekvő összes javait és birtokait.

A jelen cikk értelmében a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormány javait és birtokait úgy kell értelmezni, hogy azok magukban foglalják a volt Magyar Királyság javait és ennek a Királyságnak részesedését az Osztrák-Magyar Monarchia közös javaiban, valamint az összes Korona-birtokokat és Ausztria-Magyarország volt uralkodócsaládjának összes magánjavait is.

A fentemlített Államok mindazonáltal semminemű követeléssel sem léphetnek fel Magyarország volt vagy jelenlegi Kormányának olyan javai és birtokai tekintetében, amelyek az ő területeiken kívül esnek.

A Jóvátételi Bizottság megállapítja, Magyarország kivételével, a különféle Államok részéről megszerzett javak és birtokok értékét avégből, hogy ezt az értéket a megszerző Állam jóvátételi számlájának terhére, viszont Magyarország jóvátételi számlájának javára írja. Az ilyen módon megszerzett közvagyon értékéből a Jóvátételi Bizottság levon megfelelő összeget azoknak a kiadásoknak fejében, amelyeket tartományok. községek, vagy más önkormányzati helyi hatóságok közvetlenül fordítottak pénzben, telekben vagy anyagban a kérdéses közvagyonra.

.....

192. cikk. Magyarország a maga részéről lemond mindazokról a képviseleti vagy részvételi jogokról, amelyek őt vagy állampolgárait szerződések, egyezmények vagy megállapodások alapján a Szövetséges és Társult Államok bármelyikében, Németországban, Ausztriában, Bulgáriában vagy Törökországban, vagy ezeknek az Államoknak birtokain vagy az ezektől az Államoktól függő területeken, valamint a volt Oroszbirodalomban működő bizottságoknak, állami intézményeknek, állami bankoknak, vagy bármilyen más nemzetközi jellegű pénzügyi és gazdasági-szervezeteknek igazgatásában és ellenőrzésében megillették.

.....

194. cikk. Fenntartván Magyarországnak a jelen Szerződés más rendelkezéseiben megállapított lemondását az őt vagy állampolgárait megillető jogokról, a Jóvátételi Bizottság a jelen Szerződés életbelépésétől számított egy éven belül kívánhatja, hogy Magyarország szerezze meg állampolgárainak minden jogát vagy érdekét bármely közhasznú vállalatban vagy bármely koncesszióban, amely Oroszországra, Törökországra, Németországra, Ausztriára vagy Bulgáriára, vagy ezeknek az Államoknak birtokaira, vagy ezektől az

Államoktól függő területekre, vagy olyan területekre vonatkoznak, amely előbb Magyarországhoz vagy szövetségeseihez tartozott, s amelyet a Szövetséges és Társult Hatalmakkal kötött valamelyik szerződés értelmében Magyarország vagy szövetségesei más Államnak engednek át, vagy amelyet ily szerződés értelmében valamely megbízott Hatalom fog igazgatni. Viszont Magyarország az ekként megszerzett jogoknak és érdekeknek, valamint a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormányt esetleg eredetileg megillető hasonló jogoknak és érdekeknek összességét a Bizottság kérelmének keltétől számított hat hónapon belül köteles a Jóvátételi Bizottságra átruházni.

Magyarország viseli a kisajátított jogokért saját állampolgárainak járó kárpótlás terheit és a Jóvátételi Bizottság Magyarország jóvátételi számlája javára írja az átruházott jogoknak és érdekeknek a Bizottság részéről megállapított értékét. Magyarország a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül közli a Jóvátételi Bizottsággal a kérdésben forgó valamennyi jognak és érdeknek jegyzékét, tekintet nélkül arra, hogy már megszerzett jogról, várományos vagy még nem gyakorolt jogosultságról van-e szó és kifejezetten lemond a maga és állampolgárai nevében a Szövetséges és Társult Hatalmak javára a kérdéses természetű mindazokról a jogokról és érdekekről, amelyek a fentemlített jegyzékbe esetleg nincsenek felvéve.

.....

196. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmakra átruházza a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormány jóvátételre irányuló minden követelését vagy jogát Németországgal, Ausztriával, Bulgáriával vagy Törökországgal szemben, különösen pedig átruházza mindazokat a jóvátételi követeléseket vagy jogokat, amelyek az 1914. évi július hó 28. napjától a jelen Szerződés életbelépéséig vállalt kötelezettségek teljesítéséből származtak vagy származnak.

.....

Ezeknek a jóvátételi követeléseknek vagy jogoknak értékét a Jóvátételi Bizottság állapítja meg és azt Magyarország jóvátételi számlája javára írja.

X. rész

GAZDASÁGI RENDELKEZÉSEK

I. cím

Kereskedelmi vonatkozások

I. fejezet

Vámszabályok, vámdíjak és vámkorlátozások

200. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy bármelyik Szövetséges és Társult Államnak magyar területre bárhonnan bevitt áruit, nyersterményeit vagy ipari gyártmányait nem fogja más, vagy magasabb vámokkal vagy illetékekkel sújtani — ideértve a belső adókat is —, mint aminők az említett Államok bármelyikének vagy akármely más külföldi országnak ugyanolyan áruit, nyersterményeit vagy ipari gyártmányait terhelik.

Magyarország bármelyik Szövetséges és Társult Állam áruinak, nyersterményeinek vagy ipari gyártmányainak magyar területre bárhonnan történő bevitelére nézve nem fog oly tilalmat vagy korlátozást fenntartani vagy létesíteni, amely egyaránt ki ne terjedne az említett Államok bármelyikének, vagy akármely más külföldi ország ugyanolyan áruinak, nyersterményeinek vagy ipari gyártmányainak bevitelére is.

201. cikk. Magyarország továbbá kötelezi magát, hogy bármelyik Szövetséges és Társult Állam kereskedelmének rovására az említett Államok akármelyikével vagy bármely más külföldi országgal szemben a bevitel szabályozása tekintetében nem fog megkülönböztetést tenni, még közvetett módon, így például a vámigazgatási és elvámolási eljárás, a vizsgálati vagy vegyvizsgálati módszerek, a vámfizetésre vonatkozó rendelkezések, a tarifaszerű osztályozás és a vámtarifa értelmezése, vagy végül az egyedárusági szabályok alkalmazása útján sem.

202. cikk. A kivitelt illetőleg Magyarország kötelezi magát, hogy a magyar területről bármelyik Szövetséges Társult Államok területére kivitt árukat, nyersterményeket vagy ipari gyártmányokat nem fogja más, vagy magasabb vámokkal vagy illetékekkel sújtani — ideértve a belső adókat is —, mint aminők az említett Államok bármelyikébe vagy akármely más külföldi országba kivitt ugyanolyan áruikat terhelik.

Magyarország bármelyik Szövetséges és Társult Államba magyar területről küldött mindenféle áruk kivitelére nézve nem fog oly ti-

lalmat vagy korlátozást fenntartani vagy létesíteni, amely egyaránt ki ne terjedne az említett Államok bármelyikébe vagy akármely más országba küldött ugyanolyan áruknak, nyerstermékeknek vagy ipari gyártmányoknak kivitelére is.

203. cikk. Az áruk bevitelére, kivitelére vagy átvitelére vonatkozó minden kedvezmény, mentesség vagy kiváltság, amit Magyarország bármelyik Szövetséges és Társult Államnak vagy akármely más külföldi országnak nyújtana, egyúttal és feltétlenül kiterjed minden további kérelem vagy ellenszolgáltatás nélkül valamennyi Szövetséges és Társult Államra is.

204. cikk. A jelen Szerződés XII. részének (Kikötők, víziutak és vasutak) 270. cikkében foglalt rendelkezésekkel szemben, azokon a kikötőkön átmenő áruk, amelyek a háború előtt a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeihez tartoztak, a jelen Szerződés életbelépésétől számított három éven belül Magyarországba való bevitelüknél arányos vámmérsékléseket fognak élvezni azoknak a vámoknak megfelelően, amelyek az 1906. évi osztrák—magyar vámtarifa alapján az említett kikötőkön át bevitt ugyanolyan árukra alkalmazást nyertek.

205. cikk. A 200—203. cikkben foglalt rendelkezéseket nem érintve, a Szövetséges és Társult Hatalmak kijelentik, hogy nem hivatkoznak ezekre a rendelkezésekre avégből, hogy önmaguknak előnyöket biztosítsanak azokból a különös megállapodásokból, amelyeket a Magyar Kormány Ausztria vagy a Cseh-Szlovák Állam Kormányaival netalán kötne oly célból, hogy ezekből az országokból eredő és onnan származó bizonyos nyerstermények vagy ipari készítmények érdekében, amelyeket a kérdéses megállapodások felsorolnak, különös vámelbánást biztosítanak, feltéve, hogy ennek a megállapodásnak érvényessége a jelen Szerződés életbelépésétől számított öt évnél hosszabb időre nem terjed.

.....

207. cikk. 1. Lengyelország, a Cseh-Szlovák Állam és Magyarország külön megállapodást fognak egymással kötni a szénnek, ideértve a barnaszenet, úgyszintén élelmiszereknek és nyersanyagoknak kölcsönös szállítására vonatkozólag.

2. Ezeknek a megállapodásoknak megkötéséig, de semmi esetre sem a jelen Szerződés életbelépését követő öt éven túl, a Cseh-Szlovák Állam és Lengyelország kötelezik magukat, hogy semmiféle kiviteli vámnak, sem bármily természetű korlátozásnak nem vetik alá a Magyarországba irányított oly mennyiségű szén vagy barnaszén kivitelét, amelyet az érdekelt Államok megegyezésének hiá-

nyában, a Jóvátételi Bizottság állapít meg. Ennek a mennyiségnek meghatározása végett a Jóvátételi Bizottság figyelembe veszi az összes körülményeket, ideértve annak a szénnek, valamint barnaszénnek mennyiségét is, amelyet a háború előtt egyrészről Magyarország mostani területe, másrészről Szilézia és a volt Osztrák Birodalomnak olyan területei között cseréltek ki, amelyeket a békeszerződések értelmében a Cseh-Szlovák Államhoz és Lengyelországhoz csatoltak, valamint ezekben az országokban a kivitelre most rendelkezésre álló mennyiségeket is. A viszonosságnak megfelelően Magyarország köteles a Cseh-Szlovák Állam és Lengyelország részére az 1. szakaszban említett barnaszenet, élelmiszereket és nyersanyagokat oly mennyiségben szállítani, amint azt a Jóvátételi Bizottság meghatározza.

3. A Cseh-Szlovák Állam és Lengyelország kötelezik magukat továbbá arra, hogy az említett időtartam alatt minden szükséges intézkedést megtesznek annak biztosítása végett, hogy a Magyarországon lakó vevők a szenet — ideértve a barnaszenet is — éppen olyan előnyös feltételek mellett szerezhessék meg, mint amelyek a hasonló körülmények között ugyanilyen terményekre irányadók a Cseh-Szlovák Államban vagy Lengyelországban lakó vevők részére saját országukban vagy bármely más országban.

4. A 2. és 3. szakaszok rendelkezései, amelyek megtiltják a kiviteli vámokat vagy korlátozásokat és meghatározzák az eladás feltételeit, alkalmazást fognak nyerni a Magyarország részéről Lengyelország vagy a Cseh-Szlovák Állam számára szállított barnaszénre is.

5. A fenti rendelkezések valamelyikének végrehajtása vagy értelmezése körül felmerülő nézeteltérés esetében a Jóvátételi Bizottság dönt.

6. Avégből, hogy Lengyelországnak, Romániának, a Szerb-Horvát-Szlovén Államnak, Cseh-Szlovákországnak, Magyarországnak és Ausztriának kölcsönös támogatása lehetővé váljék oly termékek tekintetében, amelyek eddig ez Államok területei közt csereforgalom tárgyai voltak s amelyek e területek termelésére vagy kereskedelmére nézve nélkülözhetetlenek, ezeknek az Államoknak egyike vagy másika a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül tárgyalásokat fog kezdeményezni oly célból, hogy az említett többi Államok egyikével vagy másikával a jelen Szerződés rendelkezéseinek, nevezetesen a 200—205. cikkeknek megfelelő külön egyezményeket kössön.

E határidő leteltével az az Állam, amely ilyen egyezmény kötését kezdeményezte, de azt megkötni nem tudta, a Jóvátételi Bizottság-

hoz fordulhat és ettől az egyezmény megkötésének siettetését kérheti.

208. cikk. 1. Magyarország és Ausztria külön megállapodásokat fognak egymással kötni az élelmiszerek, nyersanyagok és ipari gyártmányok kölcsönös szállítása tárgyában.

2. Ezeknek a megállapodásoknak megkötéséig, de semmi esetre sem a jelen Szerződés életbelépését követő öt éven túl, Magyarország kötelezi magát, hogy a Magyarországon termelt mindenféle élelmiszereknek Ausztriába való kivitelét semmiféle kiviteli vámnak, sem bármily természetű korlátozásnak nem veti alá oly mennyiség erejéig, amelyet az érdekelt Államok megegyezésének hiányában a Jóvátételi Bizottság állapít meg. Ennek a mennyiségnek meghatározása végett a Jóvátételi Bizottság figyelembe veszi az összes körülményeket, különösen az érdekelt két ország termelését és a fogyasztás szükségleteit. A viszonosságnak megfelelően Ausztria köteles lesz Magyarország részére az 1. szakaszban említett nyersanyagokat és ipari gyártmányokat oly mennyiségben szállítani, amint azt a Jóvátételi Bizottság meghatározza.

3. Magyarország kötelezi magát továbbá arra, hogy az említett időtartam alatt minden szükséges intézkedést megtesz annak biztosítása végett, hogy az Ausztriában lakó vevők mindezeket a termékeket éppen olyan előnyös feltételek mellett szerezhessék meg, mint amelyek hasonló körülmények között ugyanolyan termékekre irányadók Magyarországon lakó vevők részére, saját országukban vagy bármely más országban.

4. A fenti rendelkezések valamelyikének végrehajtása vagy értelmezése körül felmerülő nézeteltérés esetében a Jóvátételi Bizottság dönt.

(A II. fejezet a hajózás szabályozásáról, a III. fejezet a tisztességtelen versenyről szól.)

IV. fejezet

Bánásmód a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgáraival

211. cikk. Magyarország kötelezi magát arra, hogy

a) a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárait nem zárja el szakma, hivatás, kereskedelem és ipar gyakorlásától semmiféle olyan tiltó rendszabállyal, amely egyformán alkalmazást nem nyerne minden külföldi állampolgárra kivétel nélkül;

b) a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgáraival szemben nem állapít meg az *a)* pontban körülírt jogokat érintő semmiféle

olyan rendelkezéseket vagy korlátozásokat, amelyek közvetlenül vagy közvetve az idézett pont szabályait sértenék, vagy amelyek a legtöbb kedvezményt élvező külföldi állampolgárokra alkalmazott szabályoktól eltérők vagy azoknál kedvezőtlenebbek volnának;

c) a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgáraira, javaikra, jogaikra vagy érdekeikre, ideértve azokat a társaságokat és egyesületeket is, melyekben érdekelve vannak, nem vet ki semmiféle más, vagy magasabb terhet és illetéket vagy egyenes vagy közvetett adót. mint aminők saját állampolgárait vagy javaikat, jogaikat vagy érdekeiket terhelik, vagy terhelnék;

d) nem veti alá egyik Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárait sem olyan korlátozásnak, amely ezeknek a Hatalmaknak állampolgáraival szemben 1914. évi július hó 1. napján nem volt alkalmazható, kivéve, ha ugyanez a korlátozás egyaránt vonatkozik saját állampolgáraira is.

.....

V. fejezet

Általános rendelkezések

215. cikk. A fenti I. fejezetben Magyarországra rótt kötelezettségek érvényessége a jelen Szerződés életbelépésétől számított öt év múlva megszűnik, hacsak a szövegből más nem következik, vagy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ennek a határidőnek eltelte előtt legalább tizenkét hónappal akként nem határoz, hogy ezek a kötelezettségek változtatással vagy anélkül további időre is érvényben maradjanak.

De megegyezés áll fenn arra nézve, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ellenkező határozata nélkül a 200., 201., 202. vagy 203. cikkekben Magyarországra rótt kötelezettségekre a jelen Szerződés életbelépésétől számított háromévi határidő eltelte után nem hivatkozhatik az a Szövetséges és Társult Hatalom, amely nem részesítené Magyarországot a viszonosságnak megfelelő elbánásban.

A 211. cikk változtatással vagy anélkül ennek az ötévi határidőnek eltelte után is érvényben marad arra az időre, amelyet a Nemzetek Szövetségének Tanácsa szótöbbséggel fog meghatározni, de ez az idő öt évet nem haladhat meg.

216. cikk. Ha a Magyar Kormány nemzetközi kereskedelmi tevékenységet folytatna, ebben a tekintetben nem illetik meg őt az állami felségjogból eredő jogok, kiváltságok és mentességek és nem is tekinthető olyannak, mintha ilyenekkel rendelkeznék.

II. cím

Nemzetközi szerződések

(A **217. cikk** és a következő cikkek meghatározzák, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchia által kötött kétoldalú vagy többoldalú szerződések, egyezmények és megegyezések közül az egyes Szövetséges és Társult Hatalmak melyeket tartják fenn Magyarországgal szemben, meghatározzák továbbá azt, hogy Magyarország mely nemzetközi szerződésekhez köteles csatlakozni és melyeket nyilvánít érvénytelennek.)

.....

III. cím[12]

Tartozások

231. cikk. A pénztartozásoknak azok a fajai, amelyeket a Magas Szerződő Felek mindegyike részéről az *e)* alatti pontban megállapított bejelentéstől számított három hónapon belül felállítandó Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalok közvetítésével kell rendezni, a következők:

[12] A III. és IV. címben foglalt rendelkezések a gazdasági rész jellegzetes rendelkezései, amelyek a győztes hatalmak állampolgárai, elsősorban tőkései magángazdasági követeléseinek legmesszebbmenő kiegészítéséről gondoskodnak akként, hogy ennek terheit a legyőzött államra, illetőleg a háború pusztításai által legsúlyosabban érintett dolgozó népének tömegeire hárítják át. A legyőzött állam ugyanakkor saját tőkéseivel szemben is terhes kötelezettségeket vállalt magára. A 231. cikk értelmében a háború előtt vagy alatt lejárt tartozásokat, értékpapírok után járó kamatokat vagy tőkeösszegeket a győztes állam pénznemében, valorizált értékben kell kifizetni, s ezekért maga az állam szavatol. Ugyanígy a 232. cikk szerint Magyarország köteles megtéríteni mindazokat a károkat és hátrányokat, amelyek a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak javait, jogait és érdekeit a háború következtében érték, ideértve azokat a társaságokat vagy társulatokat is, amelyekben érdekelve voltak. Másfelől viszont a magyar államnak kártalanítania kell saját állampolgárait is a Szövetséges és Társult Hatalmak területén levő javaik, jogaik és érdekeik felszámolásáért vagy visszatartásáért (232. cikk *j)* pont). Ugyanígy az optáns-perekből származó igényeket (l. 13. sz. jegyzet) is zömmel az 1930. április 28-i párizsi egyezményekben a magyar állam részéről vállalt jóvátételi fizetések (1966-ig) terhére elégítették volna ki, ha a közbejött események a megegyezés végrehajtását fel nem borítják.

1. a háború előtt lejárt azok a tartozások, amelyekkel a Szerződő Hatalmak valamelyikének saját területén lakó állampolgára valamelyik ellenfélként szereplő Hatalom saját területén lakó állampolgárának tartozik;

2. valamelyik Szerződő Hatalomnak saját területén lakó állampolgára javára a háború folyamán lejárt azok a tartozások, amelyek valamely ellenfélként szereplő Hatalomnak saját területén lakó állampolgárával kötött olyan ügyletből vagy szerződésből erednek, amelynek teljesítését a háborús állapot folytán egészben vagy részben felfüggesztették;

3. a háború előtt vagy a háború alatt lejárt és valamelyik Szerződő Hatalom állampolgárának járó kamatok olyan értékpapírok után, amelyeket valamely ellenfélként szereplő Hatalom bocsátott ki, vagy vett át, feltéve, hogy ezeknek a kamatoknak e Hatalom állampolgárai, vagy a semlegesek részére való fizetését a háború alatt nem függesztették fel;

4. a háború előtt vagy a háború alatt esedékessé vált és valamelyik Szerződő Hatalom állampolgárának járó tőkeösszegek olyan értékpapírok után, amelyeket valamely ellenfélként szereplő Hatalom bocsátott ki, feltéve, hogy az ily tőkeösszegnek e Hatalom állampolgárai vagy a semlegesek részére való kifizetését a háború alatt nem függesztették fel.

.....

A jelen cikkben megjelölt műveleteket az alább következő alapelvek szerint és a jelen címhez tartozó Függelék rendelkezéseinek megfelelően kell végrehajtani:

a) A Magas Szerződő Felek mindegyike a jelen Szerződés életbelépésétől kezdve megtiltja a tartozásoknak minden olyan kiegyenlítését, olyan fizetések elfogadását, valamint az érdekelt feleknek az ilyen tartozások rendezését célzó minden olyan érintkezését, amely nem a fentjelzett Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalok útján történik.

b) A Magas Szerződő Felek mindegyike a maga részéről felelős lesz állampolgárai tartozásainak említett kiegyenlítéséért, kivéve, ha az adós a háború előtt csődben volt, fizetésképtelen lett, vagy fizetéseinek beszüntetését bejelentette, vagy ha a tartozás olyan társaságot kötelezett, amelynek ügyeit a háború alatt a háborús kivételes jogszabályok alapján felszámolták.

c) Azokat az összegeket, amelyekkel valamelyik Szerződő Hatalom állampolgárának ellenfélként szereplő Hatalom állampolgára tartozik, az adós országa Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalának

terhére kell írni és a hitelező részére saját országa Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatala útján kell fizetni.

d) A tartozásokat annak a Szövetséges és Társult Hatalomnak (ideértve a Szövetséges Hatalmak gyarmatait és protektorátusait, a Brit Dominiumokat és Indiát) pénznemében kell kifizetni vagy jóváírni, amelyik érdekelve van. Ha a tartozást más pénznemben kellene kiegyenlíteni, akkor azt az érdekelt Szövetséges és Társult Hatalom (gyarmat, protektorátus, Brit Dominium vagy India) pénznemében kell kifizetni vagy jóváírni. Az átszámítás a háború előtti árfolyam szerint történik.

.....

e) A jelen cikk és a hozzátartozó Függelék rendelkezései csak abban az esetben nyernek alkalmazást egyrészt Magyarország, másrészt a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyike, azok gyarmatai és protektorátusai, vagy valamely Brit Dominium vagy India között, ha a jelen Szerződés megerősítő okiratának az érdekelt Hatalom részéről foganatosított letételéből, vagy a jelen Szerződésnek a kérdéses Dominium vagy India részére szóló megerősítésétől számított egy hónapon belül Magyarország erre vonatkozólag a kérdéses Szövetséges és Társult Hatalom, Brit Dominium vagy India kormányától az eset körülményeihez képest megfelelő bejelentést kap.

.....

IV. cím

Javak, jogok és érdekek

232. cikk. I. Az ellenséges országokban levő magánjavak, jogok és érdekek kérdése a jelen címben foglalt elvek és a csatolt Függelék rendelkezései szerint nyer megoldást.

a) A csatolt Függelék 3. szakaszában közelebbről meghatározott háborús kivételes intézkedések és elidegenítést rendelő intézkedések közül azokat, amelyeket a volt Magyar Királyság területén a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak javaira, jogaira és érdekeire vonatkozóan hoztak, ideértve azokat a társaságokat és társulatokat is, amelyekben ezek az állampolgárok érdekelve voltak, azonnal meg kell szüntetni vagy fel kell függeszteni, feltéve, hogy a felszámolás még nem nyert befejezést: a szóbanforgó javakat, jogokat és érdekeket a jogosultak részére vissza kell adni.

b) A jelen Szerződésben esetleg foglalt ellentétes rendelkezések sérelme nélkül a Szövetséges és Társult Hatalmak fenntartják maguknak azt a jogot, hogy visszatartsák és felszámolják a területeiken, gyarmataikban, birtokaikon és a protektorátusuk alatt álló országokban — ideértve a jelen Szerződés értelmében nekik átengedett vagy a nevezett Hatalmak ellenőrzése alatt álló területeket is — levő és a jelen Szerződés életbelépésének időpontjában a volt Magyar Királyság állampolgárainak vagy az ellenőrzésük alatt álló társaságoknak tulajdonában álló javakat, jogokat és érdekeket.

A felszámolás az érdekelt Szövetséges és Társult Állam törvényeinek megfelelően történik és a tulajdonos az érdekelt Állam beleegyezése nélkül e javak, jogok és érdekek tekintetében nem rendelkezhetik, sem azokat semmiképpen meg nem terhelheti.

A jelen pontban foglaltak szempontjából nem tekintetnek magyar állampolgároknak azok a személyek, akik a jelen Szerződés életbelépésének időpontjától számított hat hónapon belül igazolják, hogy a jelen Szerződés rendelkezéseinek megfelelően valamelyik Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárságát jogérvényesen megszerezték; ide kell érteni azokat is, akik ezt az állampolgárságot a 62. cikk értelmében az illetékes hatóságok beleegyezésével, előző időből származó illetőség (pertinenza) alapján szerezték meg.

c) A *b)* pontban említett jog gyakorlásából eredő árakat vagy kártérítéseket annak az országnak törvényhozásában meghatározott becslési és felszámolási módozatok szerint kell megállapítani, amelyben a javakat visszatartották vagy felszámolták.

d) A Szövetséges és Társult Hatalmak vagy azok állampolgárai között egyrészről és a volt Magyar Királyság állampolgárai között másrészről, valamint egyrészről Magyarország, másrészről a Szövetséges és Társult Hatalmak és azok állampolgárai között fennálló viszonyban a jelen Szerződésben megállapított megszorítások mellett véglegeseknek és mindenkire nézve kötelezőknek kell tekinteni minden háborús kivételes intézkedést vagy elidegenítést rendelő intézkedést vagy ez intézkedések értelmében végrehajtott vagy végrehajtandó cselekményeket úgy, amint azok a csatolt Függelék 1. és 3. szakaszaiban közelebbről meg vannak határozva.

e) A Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak joguk van kártérítésre mindazokért a károkért vagy hátrányokért, amelyek a csatolt Függelék 1. és 3. szakaszaiban meghatározott háborús kivételes intézkedések és elidegenítést rendelő intézkedések alkalmazása folytán javaikat, jogaikat vagy érdekeiket érték, ideértve a volt Magyar Királyság területén levő társaságokat vagy társulatokat is, amelyekben ők érdekelve voltak. Az említett állampolgá-

rok részéről ebben a tárgyban beadott felszólalásokat a VI. címben meghatározott Vegyes Döntőbíróság vagy az e Bíróság által kijelölendő döntőbíró vizsgálja meg és állapítja meg a kártérítés összegét; a kártérítések Magyarországot terhelik és a volt Magyar Királyság állampolgárai vagy a volt Magyar Királyság állampolgárainak ellenőrzése alatt álló társaságok olyan javainak terhére, amelyek a felszólaló Államának területén vannak vagy a felszólaló Államának ellenőrzése alatt állanak, előre akként fedezhetők, amint az a *b)* pontban meg van határozva. Ezek a javak az ellenséges kötelezettségek záloga gyanánt a csatolt Függelék 4. szakaszában meghatározott feltételek betartása mellett lefoglalhatók. Ezeket a kártérítéseket a Szövetséges és Társult Hatalom is kifizetheti és az összeget Magyarország terhére írhatja.

f) Ha valamelyik Szövetséges és Társult Hatalomnak olyan állampolgára, aki tulajdonosa olyan jószágnak, jognak vagy érdeknek, amely a volt Magyar Királyság területén elidegenítést rendelő intézkedés alá esett, úgy kívánja, az *e)* pontban említett felszólalásnak, amennyiben a kérdéses jószág természetben még megvan, az illető jószág visszaadásával kell helyt adni.

Ebben az esetben Magyarországnak meg kell tennie minden szükséges intézkedést abból a célból, hogy a tulajdonától megfosztott tulajdonos ismét jószágának birtokába kerüljön, még pedig mindennemű olyan tehertől vagy szolgalomtól mentesen, amellyel a tulajdont a felszámolás után esetleg megterhelték volna és Magyarországnak kártalanítania kell a visszaadás folytán károsult minden harmadik személyt.

Ha a jelen pontban körülírt visszahelyezés nem volna lehetséges, az érdekelt Hatalmak vagy a III. címhez csatolt Függelékben említett Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalok közvetítésével külön megállapodások jöhetnek létre annak biztosítása végett, hogy az illető Szövetséges és Társult Hatalom állampolgára az *e)* pontban érintett kárért olyan előnyök vagy ellenértékek nyújtásával kártalaníttassék, amelyeket a tőle megvont javak, jogok vagy érdekek fejében hajlandó elfogadni.

A jelen cikknek megfelelően foganatosított visszahelyezéseknél az *e)* pontban foglaltak alkalmazásával megállapítandó becsárakat vagy kártalanítási összegeket csökkenteni kell a visszaadott jószág jelenlegi értékével, azonban figyelembe kell venni a használattól való megfosztás fejében vagy a megrongálásért járó kártalanítást.

g) Az *f)* pontban említett jog olyan Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárai kötelékébe tartozó tulajdonosokat illeti meg, amely Hatalmak területén az ellenséges javak, jogok vagy érdekek

általános felszámolását elrendelő törvényhozási rendelkezések a fegyverszünet aláírása előtt nem voltak alkalmazásban.

h) Kivéve azt az esetet, ha az *f)* pont alkalmazásával természetben való visszahelyezés történt, a bárhol levő ellenséges javaknak, jogoknak és érdekeknek akár a háborús kivételes törvényhozás alapján, akár a jelen cikk alkalmazásával történt felszámolásból származó tiszta jövedelemre, valamint általában az összes ellenséges készpénzkövetelésekre nézve, ide nem véve olyan javak felszámolásának jövedelmét vagy olyan készpénzköveteléseket, amelyek a Szövetséges és Társult Országokban a *b)* pont utolsó bekezdésében megjelölt személyeket illetnek, a következőképen kell eljárni:

1. Ami a III. címet és ennek Függelékét elfogadó Hatalmakat illeti, az említett jövedelmeket és követeléseket az említett cím és Függelék alapján létesített Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatal közvetítésével annak a hatalomnak javára kell írni, amelynek a tulajdonos állampolgára; minden, Magyarország javára mutatkozó aktív egyenleg a jelen Szerződés VIII. részének (Jóvátétel) 173. cikkében körülírt elbánásban fog részesülni.

2. Ami a III. címet és ennek Függelékét el nem fogadó Hatalmakat illeti, a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak Magyarország által lefoglalt javainak, jogainak és érdekeinek jövedelmét, valamint készpénzköveteléseit az arra jogosultaknak vagy e jogosultak Kormányának részére azonnal ki kell fizetni. Minden egyes Szövetséges és Társult Hatalom saját törvényei és rendeletei szerint rendelkezhetik a részéről lefoglalt oly javak, jogok és érdekek jövedelme, valamint oly készpénzkövetelések felett, amelyek a volt Magyar Királyság állampolgárának vagy a felügyeletük alatt álló társaságoknak tulajdonában voltak, úgy, amint azt a *b)* pont kimondja és ezeket a jövedelmeket a jelen cikkben vagy a csatolt Függelék 4. szakaszában meghatározott felszólalások és követelések fedezésére fordíthatja. Minden jószág, jog vagy érdek, vagy a jószág felszámolásából eredő jövedelem, továbbá minden olyan készpénzkövetelés, amelyről a fentiek értelmében rendelkezés nem történik, az illető Szövetséges és Társult Hatalom részéről visszatartható és ebben az esetben annak készpénzértéke a jelen Szerződés VIII. részének (Jóvátétel) 173. cikkében meghatározott elbánás alá esik.

i) A 250. cikk rendelkezéseinek fenntartásával oly felszámolások esetében, amelyeket akár a jelen Szerződést Szövetséges és Társult Hatalmakként aláíró új Államokban, akár a Magyarország részéről fizetendő jóvátételekben nem részesülő Államokban foganatosítottak, az ezeknek az Államoknak részéről foganatosított felszámolá-

sok jövedelmét közvetlenül a tulajdonosoknak kell kifizetni, úgy azonban, hogy a Jóvátételi Bizottságnak a jelen Szerződésben meghatározott jogai, különösen pedig a VIII. rész (Jóvátétel) 165. cikkében és a IX. rész (Pénzügyi rendelkezések) 191. cikkében megállapított jogok érintetlenül maradjanak. Ha a tulajdonos a jelen rész VI. címében említett Vegyes Döntőbíróság vagy az e Bíróság részéről kijelölt döntőbíró előtt igazolja, hogy az eladás feltételei vagy az illető Állam Kormányának rendes törvényhozásán kívül tett intézkedései az árra nézve igazságtalanul hátrányosak voltak, a Bíróság vagy a döntőbíró az arra jogosultnak méltányos kártérítést ítélhet meg, amelyet az illető Állam köteles megfizetni.

j) Magyarország kötelezi magát, hogy állampolgárait a Szövetséges és Társult Országokban levő javaik, jogaik vagy érdekeik felszámolásáért vagy visszatartásáért kártalanítja.

.....

k) A tőkevagyonra kivetett illetékeknek és adóknak azt az összegét, amelyet Magyarország a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak javaira, jogaira és érdekeire 1918. évi november hó 3-tól kezdve a jelen Szerződés életbelépésétől számított három hónap elteltéig, vagy ha olyan javakról, jogokról vagy érdekekről van szó, amelyek háborús kivételes intézkedések alá estek, a jelen Szerződés rendelkezéseinek megfelelő visszatérítésükig behajtott vagy be kellett volna hajtani, a jogosultak részére vissza kell téríteni.

II. Az előző rendelkezések fenntartásával, semmiseknek és meg nem történteknek nyilváníttatnak a fentemlítettek kivételével mindazok az intézkedések, amelyeket a törvényes vagy tényleg működött hatóságok a volt Magyar Királyság területén 1918. évi november hó 3-a óta a jelen Szerződés életbelépéséig tettek és amelyek a Szövetséges és Társult Hatalmaknak vagy állampolgáraiknak, ideértve azokat a társaságokat és társulatokat is, amelyeknél azok érdekelve voltak, javait, jogait és érdekeit sértik.

A fenti *a)*, *e)*, *f)*, *h)* és *k)* pontok rendelkezései alkalmazandók a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak, ideértve azokat a társaságokat vagy társulatokat is, amelyekben azok érdekelve voltak, tulajdonában levő javakra, jogokra és érdekekre, amelyek tárgyai voltak kártokozó intézkedéseknek, így kisajátításnak, elkobzásnak, lefoglalásnak, rekvirálásnak, elpusztításnak vagy rongálásnak, akár törvények vagy rendeletek, akár a Magyarországon törvényesen vagy tényleg működött hatóságok, akár a magyar lakosság erőszakos ténykedései idézték elő azokat.

.....

233. cikk. A Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak, valamint azoknak a társaságoknak vagy társulatoknak, amelyekben ezek az állampolgárok érdekelve voltak, a 232. cikk alkalmazásával visszatérített javak, jogok és érdekek tekintetében Magyarország kötelezi magát, hogy

a) a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak javait, jogait és érdekeit, a jelen Szerződésben kifejezetten megállapított kivételektől eltekintve, abba a jogi állapotba helyezi és hagyja meg, amelyben a háború előtt érvényben volt törvények szerint a volt Magyar Királyság állampolgárainak javai, jogai és érdekei voltak;

b) a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak javait, jogait vagy érdekeit, a tulajdonjogot sértő semmiféle oly intézkedésnek alá nem veti, amely nem nyerne alkalmazást ugyanúgy a magyar állampolgárok javaira, jogaira vagy érdekeire, ha pedig ilyen intézkedést tenne, megfelelő kártalanításokat fog fizetni.

V. cím

Szerződések, elévülések, ítéletek

.....

VI. cím

Vegyes Döntőbíróság

239. cikk. *a)* Egyfelől az egyes Szövetséges és Társult Hatalmak mindegyike, másfelől pedig Magyarország között a jelen Szerződés életbelépését követő három hónapi határidőn belül Vegyes Döntőbíróságokat kell felállítani. Ezek a bíróságok három tagból állanak. Egy-egy tagjukat az egyes érdekelt Kormányok jelölik ki. Az elnököt a két érdekelt Kormány közös megegyezésével kell választani.

.....

b) Az *a)* pont értelmében felállított Vegyes Döntőbíróságok a III., IV., V. és VII. címek rendelkezései szerint hatáskörükbe utalt vitás kérdésekben ítélnek.

.....

VII. cím

Ipari tulajdon

241. cikk. A Magas Szerződő Felek a jelen Szerződés életbelépésétől kezdve és rendelkezéseinek fenntartásával ismét megadják vagy visszaállítják saját területeiken a 220. és 222. cikkekben em-

lített párisi és berni nemzetközi egyezményekben megállapított ipari, irodalmi vagy művészeti tulajdonjogokat azoknak javára, akik a hadiállapot kezdetének időpontjában az említett jogok élvezetében voltak, valamint ezek jogutódainak javára. Hasonlóképen az igényjogosultak javára elismerik és eredményeseknek tekintik a jelen Szerződés életbelépésétől kezdve mindazokat a jogokat is, amelyeket ipari tulajdoni jogvédelem iránt előterjesztett kérvény, avagy valamely irodalmi vagy művészeti mű közzététele alapján a háború tartama alatt megszerezhettek volna, ha a háború ki nem tör.

.....

VIII. cím

Az átcsatolt területekre vonatkozó különleges rendelkezések

246. cikk. Azok közül a természetes és jogi személyek közül, akik, illetőleg amelyek azelőtt hozzátartozói voltak a volt Magyar Királyságnak, beleértve Bosznia-Hercegovinát is, mindazok, akik, illetőleg amelyek a jelen Szerződés alapján jogérvényesen valamelyik Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárságát nyerik el, az alább következő rendelkezésekben mint „a volt Magyar Királyság állampolgárai", a többiek pedig mint „magyar állampolgárok" jelöltetnek meg.

247. cikk. A jelen Szerződés alapján Magyarországtól elszakított területek lakói, tekintet nélkül ezeknek a területeknek elszakítására és állampolgárságuknak ebből előálló megváltozására, Magyarországon teljes és egész élvezetében maradnak mindazoknak az ipari, irodalmi és művészeti tulajdonjogoknak, amelyeknek az elszakítás időpontjában fennálló törvények értelmében birtokosai voltak.

.....

249. cikk. A Magyar Kormány a volt Magyar Királyság állampolgárait magyar területen fekvő javaik, jogaik és érdekeik birtokába haladéktalanul visszahelyezi.

.....

250. cikk. A 232. cikk és a IV. címhez tartozó Függelék rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával a magyar állampolgároknak vagy a magyar állampolgárok által ellenőrzött társaságoknak a volt

Csatrák-Magyar Monarchia területein fekvő javai, jogai és érdekei nem esnek az említett rendelkezésekben megszabott lefoglalás vagy felszámolás alá.

Ezek a javak, jogok és érdekek a jogosultaknak — minden ilynemű rendszabálytól vagy a kisajátításra, kényszerkezelésre vagy zár alá vételre vonatkozólag 1918. évi november hó 3-ától a jelen Szerződés életbelépéséig alkotott bármily más rendelkezéstől mentesen — fognak visszaadatni. Az említett javak, jogok és érdekek abban az állapotban fognak visszaadatni, amelyben azok a szóbanlevő rendszabályok alkalmazása előtt voltak.[13]

[13] Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia a területükön levő bizonyos nagyságot meghaladó földbirtokokat földreform címén kisajátították, tekintet nélkül arra, hogy tulajdonosaik hazai vagy külföldi (magyar) állampolgárok voltak. Az érintett magyar nagybirtokosok, akik magyar állampolgárságuk fenntartása érdekében optáltak, a trianoni szerződés 63. és a 250. cikke alapján földjeik visszaadását vagy megfelelő kártalanítást követeltek. Ebből keletkeztek az ún. *optáns-perek*, amelyek, részben a Nemzetek Szövetsége Tanácsának részvételével, évekig húzódtak. Az optáns-pereket a jóvátételi kötelezettségek végleges rendezésével kapcsolatban Hágában 1930. január 20-án parafált és Párizsban 1930. április 28-án aláírt egyezmények sorozata rendezte (l. ott). A rendezés lényege az, hogy jogi személy jellegével bíró Agráralapot, ún. A-alapot, valamint külön B-alapot létesítettek. A párizsi II. és III. számú egyezmény értelmében az alperesként szereplő Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia helyét az A-alap foglalja el, amely gondoskodik a magyar földbirtokosok igényeinek kielégítéséről. Az alap tőkéjét 219,5 millió aranykoronában állapították meg; alimentálására a nagyhatalmak felajánlották a magyar és bolgár jóvátételi fizetésekből nekik járó évi részleteket, a hitelezői hatalmak összessége a párizsi I. sz. egyezmény alapján „különleges tartozások" címén Magyarországtól járó annuitások felét, végül a földreformot végrehajtó államok megfelelő kártalanítási összeget. A külön alap, az ún. B-alap a magyar állampolgárok (vállalatok) *nem* földreformból eredő igényeinek kielégítéséről gondoskodott. A 100 millió aranykorona névleges tőkével rendelkező B-alap alimentálását a párizsi IV. sz. egyezmény szerint szintén a három nagyhatalom, illetőleg a hitelező hatalmak összessége a magyar jóvátétel reájuk eső részének és a „különleges tartozások" címén Magyarország által fizetendő összegnek a terhére kívánták biztosítani. Tekintettel arra, hogy a magyar jóvátételi fizetések a Hoover-moratórium, illetőleg az 1932. évi lausanne-i szerződés következtében megszűntek, és a hitelező hatalmak sem fizettek az alapokba, ezek az alapok kis összegű kifizetések teljesítése után beszüntették működésüket és a második világháború után, 1949-ben formálisan is megszűntek.

Azokat a felszólalásokat, amelyeket magyar állampolgárok a jelen cikk alapján esetleg elő fognak terjeszteni, a 239. cikkben említett Vegyes Döntőbíróság fogja elbírálni.

A jelen cikkben érintett javak, jogok és érdekek közé nem tartoznak azok a javak, amelyek a IX. rész (Pénzügyi rendelkezések) 191. cikke alá esnek.

.....

254. cikk. A 231. cikk *d)* pontjának kivételével, a III. cím nem nyer alkalmazást olyan tartozásokra, amelyek magyar állampolgárok és a volt Magyar Királyság állampolgárai között jöttek létre.

Az újonnan alakult Államok számára a 231. cikk *d)* pontjában foglalt különleges rendelkezések fenntartásával, a jelen cikk 1. bekezdésében említett tartozásokat olyan pénznemben kell fizetni, amely a fizetés időpontjában törvényes fizetési eszköz az Államban, amelynek a volt Magyar Királyság állampolgára polgárává lett. Ilyen tartozáskiegyenlítésnél a genfi tőzsdének az 1918. évi november hó 1-ét megelőző két hónapban jegyzett átlagos árfolyamát kell, mint átszámítási árfolyamot alkalmazni.

.....

XI. rész

LÉGI KÖZLEKEDÉS

260. cikk. A Szövetséges és Társult Hatalmak kötelékébe tartozó légi járóművek Magyarország területén teljesen szabadon repülhetnek és leszállhatnak és általában véve ugyanazokat a kedvezményeket élvezik, mint a magyar légi járóművek, különösen veszély esetében.

.....

267. cikk. Az előző rendelkezésekben megszabott kötelezettségek az 1923. évi január hó 1. napjáig maradnak érvényben, hacsak Magyarországot a Nemzetek Szövetségébe előbb fel nem veszik, vagy a Szövetséges és Társult Hatalmak Magyarországot előbb fel nem hatalmazzák arra, hogy az említett Hatalmak között a légi közlekedésre vonatkozólag kötött egyezményhez csatlakozhasson.

XII. rész

KIKÖTŐK, VÍZI UTAK ÉS VASUTAK

I. cím

Általános rendelkezések

268. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy a nemzetközi átmenő forgalomra legalkalmasabb utakon, nevezetesen vasúton, hajózható vízi utakon vagy csatornákon szabad átmenetet engedélyez területén keresztül bármelyik szomszédos vagy nem szomszédos Szövetséges és Társult Hatalom területéről származó vagy oda irányított személyek, áruk, hajók, vasúti kocsik és a posta számára.

A személyek, áruk, hajók, vasúti kocsik és a posta semmiféle átmeneti illetéknek, sem pedig szükségtelen késedelemnek vagy korlátozásnak nem vethetők alá és Magyarországon a belföldiekkel azonos elbánásra lesz joguk, különösen az illetékek és könnyítések tekintetében, valamint minden más tekintetben is.

Az átmeneti áruk mentesek mindennemű vámtól vagy más hasonló illetékektől.

.....

270. cikk. Magyarország lemond arról, hogy megkülönböztetést tegyen vagy akár közvetlen, akár közvetett előnyöket nyújtson a területére való bevitelben, vagy a területéről való kivitelben, vámok, illetékek és tilalmak, valamint — a jelen Szerződésben foglalt különös rendelkezések fenntartásával — a területére utazó személyeknél és odarendelt áruknál, továbbá a területéről utazó személyeknél és onnan származó áruknál a menet- és szállítási díjak és szállítási feltételek tekintetében akár a be- vagy kilépés határpontja, akár a használt szállítóeszközök (ideértve a légi járóműveket) mineműsége, tulajdonosa vagy lobogója, akár a hajó, vasúti kocsi, légi járómű vagy más szállítóeszköz eredeti vagy közbeeső kiindulási pontja, végső vagy közbenső rendeltetési helye, a megtett út, vagy az átrakodás helye alapján, vagy azon az alapon, hogy az árukat közvetlenül valamely magyar kikötőn, vagy közvetve valamely külföldi kikötőn át hozták be, vagy vitték ki, akár pedig azon az alapon, hogy az áruk behozatala, vagy kivitele a földön, vagy légi úton történik-e.

.....

II. cím

Hajózás

I. fejezet

A hajózás szabadsága

274. cikk. A Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárai, úgyszintén javaik és hajóik Magyarország összes kikötőiben és belhajózási utain minden tekintetben ugyanolyan elbánásban fognak részesülni, mint a magyar állampolgárok, javak és hajók.

.....

II. fejezet

A Dunára vonatkozó rendelkezések

1. Közös szabályok a nemzetközieknek nyilvánított vízhálózatokra

275. cikk. A Duna Ulmtól kezdve nemzetközinek nyilváníttatik; ennek a vízhálózatnak minden hajózható része, amely egynél több Állam részére a tengerhez természetes kijáratként szolgál egyik hajóból a másikba való átrakodással vagy anélkül, úgyszintén azok az oldalcsatornák és vízmedrek, amelyek akár az említett vízhálózat természettől fogva hajózható szakaszainak megkettőzésére vagy megjavítására, akár ugyanazon víziút természettől hajózható két szakaszának összekötésére szolgálnak.

.....

2. A Dunára vonatkozó különös szabályok[14]

285. cikk. Az Európai Dunabizottságnak újból az a hatásköre lesz, amely a háború előtt megillette. Egyelőre azonban csak Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Románia képviselői lesznek tagjai ennek a Bizottságnak.

286. cikk. Attól a ponttól, ahol az Európai Bizottság hatásköre

[14] A párizs-környéki békeszerződések rendelkezései alapján az 1921. július 23-án létrejött *párizsi egyezmény* szabályozta részletesen a dunai hajózás rendjét. (1923:XIV. tv.) Az egyezmény fenntartotta a régi Európai Dunabizottságot (Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Románia részvételével — Németország, Ausztria-Magyarország és Szovjet-Oroszország kihagyásával) és megalakította a Nemzetközi Dunabizottságot a parti államok és nem parti államok képviselőiből.

megszűnik, a Dunának a 275. cikkben megjelölt hálózata Nemzetközi Bizottság igazgatása alá jut, amely alakul:

a német parti Államok 2 képviselőjéből;

a többi összes parti Államok 1—1 képviselőjéből;

mindazoknak a nem parti Államoknak 1—1 képviselőjéből, amelyek a jövőben Európai Dunabizottságban képviseltetik magukat.

.....

(A III. fejezet a vízügyi rendelkezéseket tartalmazza.)

III. cím

Vasutak

I. fejezet

Az átmenet szabadsága Magyarország részére az Adriai-tengerhez

.....

294. cikk. Az Adriai-tengerhez a szabad hozzájutás Magyarország részére engedélyeztetik és evégből részére az átmenet szabadsága a volt Osztrák-Magyar Monarchiától elszakított területeken és kikötőkön át biztosíttatik.

Az átmenet szabadsága a 268. cikkben megállapított szabad átmenetnek felel meg mindaddig, amíg ebben a tárgyban a Szövetséges és Társult Hatalmak általános egyezményt kötnek, amikor is az új egyezmény rendelkezései lépnek életbe.

Az érdekelt Államok vagy igazgatások között létesítendő külön egyezmények határozzák meg a fent biztosított jog gyakorlásának feltételeit, szabályozzák különösen a kikötők és ottlevő szabad területek, valamint a rendszerint odavezető vasúti vonalak használásának módját, a nemzetközi (közös) szolgálatok és díjszabások létesítését, ideértve a közvetlen menetjegyeket és fuvarleveleket, valamint az 1890. évi október hó 14-én Bernben kelt egyezmény rendelkezéseinek és a kiegészítő szabályoknak fenntartását addig is, amíg azokat új egyezmény helyettesíti.

Az átmenet szabadsága kiterjed a postára, a távírókra és a távbeszélőkre is.

II. fejezet

A nemzetközi szállításra vonatkozó rendelkezések

295. cikk. A Szövetséges és Társult Hatalmak területéről származó és Magyarországba rendelt áruk, úgyszintén Magyarországon

átmenő azok az áruk, amelyek a Szövetséges és Társult Hatalmak területéről származnak vagy oda rendeltetnek, a magyar vasutakon a szedett díjak (figyelembe véve az összes visszatérítéseket és díjmérsékléseket) és könnyítések tekintetében, valamint minden más tekintetben jogérvényesen abban a legkedvezőbb elbánásban részesülnek, amely a magyar vonalak bármelyikén, akár a belforgalomban, akár a kivitelben, behozatalban vagy átvitelben ugyanolyan nemű árukra azonos szállítási feltételek mellett, különös tekintettel a megtett út hosszúságára, alkalmazást nyer. A Szövetséges és Társult Hatalmak közül egynek vagy többnek kívánságára ugyanez a szabály irányadó a tőlük névszerint megjelölt olyan árukra, amelyek Magyarországból érkeznek és az ő területeikre vannak rendelve.

A Szövetséges és Társult Hatalmak valamelyikének kívánságára Magyarország köteles életbe léptetni az előbbi bekezdésben említett díjtételek alapján létesített és a közvetlen fuvarlevelekre kiterjeszkedő nemzetközi díjszabásokat.

Mindazonáltal Magyarország kötelezi magát, hogy a 272. és 273. cikkekben foglalt rendelkezések[15] sérelme nélkül, az Adriai- és a Fekete-tenger kikötőihez vezető forgalomban saját vonalain fenntartja, az északnémet kikötőkkel való versenyük szempontjából, a háború előtt érvényben volt díjszabások rendjét.

(A II. fejezet a gördülő anyagokról, a IV. fejezet a vasúti vonalak átengedéséről szól.)

V. fejezet

Egyes vasúti vonalakra vonatkozó rendelkezések

.....

305. cikk. A jelen Szerződés életbelépésétől számított öt évi határidő alatt a Cseh-Szlovák Állam kívánhatja annak a vonalnak megjavítását, amely magyar területen át Pozsony (Bratislava) és Nagykanizsa állomásokat köti össze.

A költségek megosztása az érdekelt Hatalmak ebből származó előnyeinek arányában történik. Megegyezés hiányában a megosztást a Nemzetek Szövetségétől kijelölt döntőbíró végzi.

[15] Az említett cikkek szerint a Szövetséges és Társult Hatalmak tengeri kikötői élvezik mindazokat a kedvezményeket és mérsékelt díjszabásokat, amelyeket Magyarország bármely más hatalom kikötője javára nyújt.

306. cikk. Tekintettel arra, hogy milyen fontossága van a Cseh-Szlovák Államra nézve az Adriai-tengerhez való szabad közlekedésnek, Magyarország elismeri a Cseh-Szlovák Államnak azt a jogát, hogy vonatait átvezethesse a következő vonalaknak magyar területen levő részvonalain:

1. Pozsonyból (Bratislavából) Fiumába Sopronon, Szombathelyen és Murakeresztúron keresztül és a Murakeresztúrtól Pragerhofig vezető elágazáson át;

2. Pozsonyból (Bratislavából) Fiumába Hegyeshalom—Csorna—Hegyfalu—Zalabér—Zalaszentiván—Murakeresztúron keresztül és a hegyfalu—szombathelyi, valamint a murakeresztúr—pragerhofi elágazáson át.

Egyik vagy másik fél kívánságára azokat a vonalakat, amelyeken az átvezetés jogát gyakorolják, ideiglenesen vagy véglegesen meg lehet változtatni a cseh-szlovák vasutaknak és azoknak a vasutaknak igazgatása között létrejött megegyezéssel, amely vasutakon az átvezetés jogát gyakorolják.

(A VI. fejezet az átmeneti rendelkezésekről, a VII. fejezet a távírókról és távbeszélőkről szól.)

IV. cím

Vitás kérdések eldöntése
és az állandó érvényű rendelkezések felülvizsgálása

.....

V. cím

Különös rendelkezés

.....

XIII. rész

MUNKA

(A XIII. rész a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet felállításáról intézkedik. Tekintettel arra, hogy a második világháború után a párizs-környéki békeszerződéseknek a Szervezetre vonatkozó szövegét módosították, e szöveg közlését mellőzzük és a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet jelenleg érvényes alkotmányát az 1945—1965. időszakot felölelő, előkészítés alatt álló kötetben közöljük.)

364. cikk. A jelen Szerződésnek ez a kifejezése: „a volt Magyar Királyság" magában foglalja Bosznia-Hercegovinát is, hacsak a szöveg mást nem mond. Ez a rendelkezés nem érinti Ausztriának erre a két területre vonatkozó jogait és kötelezettségeit.

A jelen Szerződés, amely francia, angol és olasz nyelven készült, meg fog erősíttetni; eltérés esetében a francia szöveg lesz irányadó, kivéve az I. részt (A Nemzetek Szövetségének Egyességokmánya) és a XIII. részt (Munka), amelyekre nézve a francia és az angol szövegek ereje azonos lesz.

A megerősítő okiratok letétele, mihelyt lehetséges, Párizsban fog végbemenni.

Azok a Hatalmak, amelyek Kormányának Európán kívül van székhelye, arra szorítkozhatnak, hogy párisi diplomáciai képviselőjük útján tudatják a Francia Kormánnyal a saját megerősítésük megtörténtét és ebben az esetben mielőbb át kell szolgáltatniok a vonatkozó okiratot.

Az első jegyzőkönyvet a megerősítő okiratok letételéről fel kell venni, mihelyt a Szerződést egyrészről Magyarország, másrészről a Szövetséges és Társult Főhatalmak közül három megerősítette.

Az első jegyzőkönyv keltének időpontjában a Szerződés életbe lép azok között a Magas Szerződő Felek között, amelyek azt ekként megerősítették.

A jelen Szerződésben kitűzött összes határidők számításánál ez a kelet lesz az életbelépés időpontja.

Minden más tekintetben a Szerződés minden egyes Hatalomra nézve a saját megerősítő okirata letételének időpontjában lép életbe.

A Francia Kormány minden aláíró Hatalommal közli a megerősítő okiratok letételéről felvett jegyzőkönyveknek megfelelően hitelesített egy-egy másolatát.

Ennek hiteléül a fentnevezett meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták.

Kelt a Trianonban, az egyezerkilencszázhuszadik évi július hó 4. napján, egyetlen példányban, amely a Francia Köztársaság Kormányának levéltárában marad elhelyezve és amelynek hiteles másolatát minden egyes aláíró Hatalom részére meg kell küldeni.

JEGYZŐKÖNYV

Azoknak a feltételeknek szabatos meghatározása végett, amelyeknek szem előtt tartásával kell a mai napon aláírt Szerződés némely rendelkezését végrehajtani, a Magas Szerződő Felek között egyetértés áll fenn arra nézve, hogy:

1. Azoknak a személyeknek a névsorát, akiket Magyarország a 157. cikk második bekezdéséhez képest a Szövetséges és Társult Hatalmaknak kiszolgáltatni köteles, a Szerződés életbelépését követő hó folyamán fogják a Magyar Kormánnyal közölni.

2. A 170. cikkben és a IV. Függelék 2., 3. és 4. szakaszaiban említett Jóvátételi Bizottság, valamint a 163. cikkben megjelölt Külön Osztály a gyártási titkoknak vagy más bizalmas természetű adatoknak közlését nem követelhetik.

3. A Szerződés aláírásának időpontjától kezdve s az ezt követő négy hónap alatt Magyarország számára fennáll a lehetőség arra nézve, hogy a jóvátételre vonatkozó munkálatok gyorsítása, az eljárás megrövidítése és a határozathozatal siettetése céljából a Szövetséges és Társult Hatalmaknak megvizsgálás végett okiratokat és javaslatokat terjeszthessen elő.

4. Azok ellen, akik a magyar javak felszámolásánál büntetendő cselekményt követnek el, eljárást kell indítani, s a Szövetséges és Társult Hatalmak átveszik mindazokat az adatokat és bizonyítékokat, amelyeket a Magyar Kormány ebben a tekintetben rendelkezésükre bocsát.

Kiállíttatott a francia, angol és olasz nyelven azzal, hogy eltérés esetében a francia szöveg az irányadó, a Trianonban, az egyezerkilencszázhuszadik évi június hó 4. napján.

NYILATKOZAT

Abból a célból, hogy a háború alatt történt hajó- és hajórakománysüllyesztés folytán keletkezett veszteségeket a legkisebb mértékre szorítsa és hogy a megmenthető hajóknak és hajórakományoknak visszaszerzését, valamint a magánosok részéről erre vonatkozólag emelhető kártérítési igények rendezését megkönnyítse, a Magyar Kormány kötelezi magát, hogy közölni fogja mindazokat a birtokában levő adatokat, amelyek a magyar tengeri haderő részéről az ellenségeskedések időtartama alatt elsüllyesztett vagy megrongált hajókra vonatkoznak és amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárai felhasználhatnak.

A jelen Nyilatkozat francia, angol és olasz nyelven állíttatott ki azzal, hogy eltérés esetében a francia szöveg az irányadó, a Trianonban, az egyezerkilencszázhuszadik évi június hó 4. napján.

Az Egyesült Államokkal kötött magyar békeszerződés

Budapest, 1921. augusztus 29.

Forrás: Magyar Törvénytár. 1921. évi törvénycikkek. (1921:XLVIII. tv.) Budapest, 1922.

Békeszerződés[1]

Az Amerikai Egyesült-Államok és Magyarország:

tekintettel arra, hogy az Egyesült-Államok hadviselő társaival egyetemben 1918. évi november hó 3-án Ausztria-Magyarországgal Békeszerződés köthetése céljából fegyverszünetre léptek;

tekintettel arra, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchia megszűnt és helyét Magyarországon magyar nemzeti kormány foglalta el;

tekintettel arra, hogy a trianoni Békeszerződés, amelynek Magyarország is egyik szerződő fele, 1920. évi június hó 4-én aláíratott és 364. cikkének rendelkezései értelmében életbelépett, azonban az Egyesült-Államok által nem erősíttetett meg;

tekintettel arra, hogy az Egyesült-Államok Kongresszusa az Elnök által 1921. évi július hó 3-án jóváhagyott együttes Határozatot hozott, amelynek kivonatos szövege a következő:

„Az Egyesült-Államok Szenátusa és Képviselőháza Kongresszuson egybegyűlve elhatározta, ...

[1] Az Egyesült Államok aláírta a trianoni békeszerződést, a kongresszus azonban valamennyi párizs-környéki békeszerződés, köztük a trianoni békeszerződés ratifikálását is elutasította. Ennélfogva az Egyesült Államok 1921. augusztus 29-én Budapesten Magyarországgal külön békeszerződést kötött, amely fenntartja a trianoni szerződésben az Egyesült Államok javára biztosított jogokat és előnyöket.

A magyar állam törvényei közé beiktatva mint az 1921. évi XLVIII. tv. Kihirdetve az Országos Törvénytár 1921. évi december 30-án kiadott 24. számában. A megerősítő okiratokat Budapesten 1921. december 17-én cserélték ki, amely napon a szerződés életbe lépett.

Hogy a Kongresszusnak 1917. évi december hó 7-én jóváhagyott, együttes Határozatával a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány és az Amerikai Egyesült-Államok között fennállónak kijelentett háborús állapot ezennel megszűntnek mondatik ki.

4. szakasz. Hogy e nyilatkozattal és mint annak része, az Amerikai Egyesült-Államok és honosai részére kifejezetten fenntartatnak az összes jogok, előjogok, kártérítések, jóvátételek vagy előnyök, ezek érvényesítésének jogával együtt, amelyek az 1918. évi november hó 3-án aláírt fegyverszünet rendelkezései, vagy annak kiterjesztése, vagy megváltoztatása következtében őket megilletik; vagy amelyek a háborúban való részvétel folytán az Amerikai Egyesült-Államoknak birtokában vannak, vagy általa megszereztettek, vagy amelyek ennek következtében az Egyesült Államok honosait jogosan megilletik; vagy amelyek a Saint-Germain en Laye-i vagy a Trianoni Békeszerződéssel az Egyesült-Államok vagy honosai javára megállapíttattak; vagy amelyek őket mint a szövetséges és társult főhatalmak egyikét megilletik; vagy amelyek a Kongresszus által hozott valamely törvény vagy törvények erejénél fogva, vagy más módon őket megilletik.

5. szakasz. A Német Császári Kormány, vagy annak utóda, vagy utódai, valamint minden német honos tulajdonát képező javak, amelyek 1917. évi április hó 6-án az Amerikai Egyesült-Államok vagy hivatalnokai, képviselői, vagy alkalmazottai birtokában voltak, vagy ezen időpont óta bárhonnan, vagy bármily közreműködés következtében az említettek birtokába vagy ellenőrzése alá kerültek, vagy amelyekre ezek követelést támasztottak, valamint a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány, annak utóda vagy utódai és minden osztrák-magyar honos tulajdonát képező javak, amelyek 1917. évi december hó 7-én az Amerikai Egyesült-Államok vagy ennek hivatalnokai, képviselői, vagy alkalmazottai birtokában voltak, vagy ezen időpont óta bárhonnan, vagy bármely közreműködés következtében az említettek birtokába, vagy ellenőrzése alá kerültek, vagy amelyekre ezek követelést támasztottak, az Amerikai Egyesült-Államok által vissza fognak tartatni anélkül, hogy velük bármi rendelkezés történik, ha csak erre vonatkozólag már eddig törvényes intézkedése nem rendelkeznék, vagy ezután különösen nem fog rendelkezni, mindaddig, amíg a Német Császári Kormány és a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány vagy azoknak utóda, vagy utódai részéről megfelelő gondoskodás nem történik az Amerikai Egyesült-Államoknak bárhol lakó állandó hűségre kötelezettjei által támasztott igények kielégítésére, amennyiben ily amerikai honosok a Német Császári Kormány vagy kö-

zegeinek, vagy a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány vagy közegeinek tettei által 1914. évi július hó 31-ike óta veszteségeket, károkat vagy sérelmeket szenvedtek, akár személyükben, akár vagyonukban közvetve vagy közvetlenül, avagy a német, osztrák-magyar, amerikai vagy más társaságok részvényeinek birtoklása révén vagy ellenségeskedések, vagy hadműveletek következtében, vagy más módon mindaddig, amíg az Amerikai Egyesült-Államokkal szemben állandó hűségre kötelezett személyeknek a legtöbb kedvezményt nem biztosítják, legyen nemzeti vagy más nemű és vonatkozzék a tartózkodás, kereskedelem, hivatás, ipar, hajózás, valamint kereskedelmi és ipari jogokra, és mindaddig, amíg a Német Császári Kormány és a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány vagy ezeknek utóda, vagy utódai minden bírságot, pénzbüntetést, elkobzást, amelyet a háború tartama alatt az Amerikai Egyesült-Államok kiróttak vagy elrendeltek, akár a Német Császári Kormány vagy a német alattvalók, akár a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány vagy osztrák-magyar alattvalók tulajdonát képező javakra vonatkozólag el nem ismerik és amíg az Amerikai Egyesült-Államokkal szemben minden és összes pénzbeli követeléseikről le nem mondottak."

A két nemzet között barátságos viszony biztos létesítését óhajtván,

ebből a célból meghatalmazottaikká kijelölték: még pedig az Amerikai Egyesült-Államok Elnöke E. Grant-Smith urat, az Egyesült-Államok magyarországi megbízottját és Magyarország Gróf Bánffy Miklós m. kir. külügyminiszter urat;

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után a következőkben állapodtak meg:

I. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy az Egyesült-Államok részére biztosítja, az Egyesült-Államok pedig megkapják és élvezni fogják mindazokat a jogokat, előjogokat, kártérítéseket, jóvátételeket vagy előnyöket, amelyeket az Egyesült-Államok Kongresszusának 1921. évi július hó 2-án kelt, előbb említett együttes Határozata felsorol, ide értve mindazokat a jogokat és előnyöket is, amelyeket az Egyesült-Államok javára a Trianoni Szerződés megállapít és amelyeket az Egyesült-Államok teljes mértékben élvezni fognak annak ellenére, hogy ezt a Szerződést az Egyesült-Államok nem erősítették meg. Az Egyesült-Államok ennek a szerződésnek rendelkezéseiben megállapított jogokat és előnyöket oly módon fogják igénybe venni, hogy az ezekben a rendelkezésekben Magyarország részére biztosított jogokkal összhangban álljon.

II. cikk. Abból a célból, hogy Magyarországnak az előbbi cikkben megállapított kötelezettségei a Trianoni Szerződés bizonyos rendelkezéseire vonatkozólag részletesebb meghatározást nyerjenek, a Magas Szerződő Felek között megállapodás és egyetértés áll fenn arra nézve:

1. Hogy az Egyesült-Államok javára az említett Szerződésben megállapított azok a jogok és előnyök, amelyeket az Egyesült-Államok megkapnak és élvezni fognak, az V., VI., VIII., IX., X., XI., XII. és XIV. részekben vannak meghatározva.

2. Hogy az Egyesült-Államokra az említett Szerződés I. részének rendelkezései nem kötelezők, mint ahogy nem kötelezők a szerződés egyéb oly rendelkezései sem, ide értve a jelen cikk 1. pontjában foglaltakat is, amelyek a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányára vonatkoznak, nem kötelező továbbá az Egyesült-Államokra a Nemzetek Szövetségének vagy a Szövetség Tanácsának, vagy Közgyűlésének semmiféle ténykedése sem, kivéve, hogy az Egyesült-Államok ily ténykedéshez határozottan hozzájárulnak.

3. Hogy az Egyesült-Államok az említett Szerződés II., III., IV. és XIII. részében foglalt vagy azokra vonatkozó rendelkezések tekintetében semminemű kötelezettséget sem vállalnak.

4. Hogy bár az Egyesült-Államoknak joga van az említett Szerződés VIII. részének rendelkezései értelmében a Jóvátételi Bizottságban és az említett Szerződéssel vagy egyéb kiegészítő megállapodással létesített bármely bizottságban résztvenni, az Egyesült-Államokra nézve semmiféle bizottságban való részvétel nem kötelező, kivéve, ha a részvétel mellett határoznának.

5. Hogy azok a határidők, amelyekre a Trianoni Szerződés 364. cikke hivatkozik, az Egyesült Államok bármely ténykedésére vagy elhatározására nézve a jelen Szerződés életbelépésének keltétől veszik kezdetüket.

III. cikk. A jelen Szerződés a Magas Szerződő Felek alkotmányának megfelelő módon meg fog erősíttetni és haladéktalanul életbe lép, mihelyt a megerősítő okiratok kicseréltetnek, ami a lehetőség szerint minél előbb Budapesten fog végbemenni.

Aminek hiteléül a meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Kelt két példányban, Budapesten, az 1921. augusztus hó 29. napján.

A Besszarábia bekebelezéséről szóló szerződés

Párizs, 1920. október 28.

Forrás: Martens: Nouveau Recueil Général de Traités. 3. Serie. 12. kötet. 481. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. Berlin, 1936. I. kötet. 18—20. old.

Szerződés
a Szövetséges Főhatalmak és Románia között
Besszarábia tárgyában[1]

A Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán Szövetséges Főhatalmak és Románia

tekintettel arra, hogy az európai általános béke érdekében fontos, hogy Besszarábia felett haladéktalanul olyan főhatalmat biztosítsanak, amely megfelel a lakosság törekvéseinek, és az itt élő faji, vallási vagy nyelvi kisebbségeknek az őket megillető védelmet szavatolja,

[1] Románia a fiatal szovjet hatalom gyengeségét kihasználva, 1918. január 13-án az antant hatalmak tudtával elfoglalta Besszarábiát. Az antant hatalmak azzal a szándékkal ígérték oda Besszarábiát Romániának, hogy rábírják az 1920. évi szovjet—lengyel háborúba való beavatkozásra Lengyelország oldalán. Románia ennek ellenére tartózkodott a beavatkozástól.

Az 1920. október 28-i párizsi szerződésben Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán elismerte Besszarábia bekebelezését. A jogellenes és erőszakos annexió ellen a szovjet kormány tiltakozott és a szerződés érvényét sohasem ismerte el. Románia 1918-ban elfoglalta a túlnyomórészt ukránok lakta Bukovinát is. A Saint-Germain en Layeben 1919. szeptember 10-én Ausztriával kötött békeszerződés 59. cikke Bukovinát Romániához csatolta.

A Besszarábiára vonatkozó párizsi szerződés megerősítő okiratait Nagy-Britannia 1922. április 14-én, Románia 1922. május 19-én, Franciaország 1924. április 30-án tette le. Az 1926. június 10-én aláírt francia—román barátsági szerződésben Franciaország újólag megerősítette Besszarábia annexióját, majd az 1926. szeptember 16-án aláírt olasz—román barátsági szerződésben Olaszország ismerte el újólag Besszarábia

tekintettel arra, hogy földrajzi, néprajzi, történelmi és gazdasági szempontból Besszarábiának Romániával való egyesítése teljesen indokolt,

tekintettel arra, hogy Besszarábia lakossága annak az óhajának adott kifejezést, hogy Besszarábia Romániával egyesüljön,

végül tekintettel arra, hogy Románia saját akaratából mind a régi Román Királyság, mind az újonnan hozzácsatolt területek lakosainak a Párizsban, 1919. december 9-én aláírt szerződésnek[2] megfelelően fajra, vallásra és nyelvre való tekintet nélkül a szabadság és az igazságosság szilárd biztosítékait kívánja nyújtani,

elhatározták, hogy a jelen Szerződést megkötik és ebből a célból meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

akik a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A Magas Szerződő Felek kijelentik, hogy elismerik Románia felségjogát Besszarábia területére, amely Románia jelenlegi határa, a Fekete-tenger, a Dnyeszternek a torkolatától addig a pontig terjedő folyása, ahol a Bukovina és Besszarábia közötti régi határvonal e folyót metszi, és e régi határvonal között fekszik.

(A 2—8. cikkek a bekebelezéssel kapcsolatos állampolgári stb. kérdéseket szabályozzák.)

9. cikk. A Magas Szerződő Felek Oroszországot, mihelyt annak általuk elismert kormánya lesz, meg fogják hívni a jelen szerződéshez való csatlakozásra. Fenntartják maguknak a jogot arra, hogy a Nemzetek Szövetsége Tanácsának döntőbíráskodása alá bocsássanak minden olyan kérdést, amelyet az orosz kormány e Szerződés részletei tekintetében felvethet, feltéve, hogy a jelen Szerződésben meghatározott határok, ideértve Romániának e területek feletti felségjogát, nem képezik vita tárgyát.

---

bekebelezését és 1927. május 23-án letette a párizsi szerződést megerősítő okiratot. Japán ezek után sem ratifikált, úgyhogy a párizsi szerződés nem lépett hatályba. Románia ennek ellenére ténylegesen birtokolta Besszarábiát 1940-ig.

Az 1940. június 26—28-i szovjet—román jegyzékváltás eredményeként Románia visszaadta Besszarábiát a Szovjetuniónak és átadta Észak-Bukovinát is (l. ott).

[2] A Románia függetlenségéről és a kisebbségek védelméről kötött szerződés.

Ugyanígy fognak eljárni minden olyan nehézség esetében, amely utóbb a Szerződés alkalmazása során felmerülhet.

A jelen Szerződést az aláíró hatalmaknak meg kell erősíteniök. Csupán a megerősítő okiratok letétele után és a Szövetséges és Társult Főhatalmak és Románia között 1919. december 9-én aláírt szerződés hatálybalépésétől kezdődően fog hatályba lépni.

A megerősítő okiratok letétele Párizsban fog megtörténni.

Az olyan hatalmak, amelyeknek kormánya Európán kívül székel, jogosultak párizsi diplomáciai képviseletük útján annak a ténynek a Francia Köztársaság kormányával való közlésére szorítkozni, hogy a megerősítés megtörtént, és ebben az esetben az okiratot, mihelyt lehetséges, tartoznak megküldeni.

A megerősítő okiratok letételéről jegyzőkönyvet kell felvenni.

A francia kormány a megerősítő okiratok letételéről szóló jegyzőkönyv hitelesített másolatát valamennyi aláíró hatalomnak meg fogja küldeni.

Készült Párizsban, 1919. október 28. napján egyetlen példányban, amely a Francia Köztársaság kormányának irattárában marad letéve és amelynek hiteles kiadmányait a Szerződés valamennyi aláíró hatalmának meg fogják küldeni.

Azok a meghatalmazottak, akik annak folytán, hogy jelenleg Párizson kívül tartózkodnak, a jelen Szerződést nem írhatták alá, az 1920. december 15. napjáig fogják aláírni.

Ennek hiteléül a lentebb megnevezett meghatalmazottak, akiknek meghatalmazásait jó és kellő alakban levőeknek találták, a jelen Szerződést aláírták.

A kisantant-szerződések

1921—22

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 6. kötet. 210. és 216. old., 13. kötet 232. old., 54. kötet 258. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. 7., 8., 42. és 46. old.

Szövetségi szerződés Jugoszlávia és a Csehszlovák Köztársaság között[1, 2]

Belgrád, 1920. augusztus 14.

Szilárdan eltökélve, hogy a mérhetetlen áldozatok árán létrejött és a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányával megteremtett békét, valamint a Trianonban, 1920. június 4-én egyfelől a Szövetséges és Társult Főhatalmak, másfelől Magyarország között kötött béke által létrehozott rendet fenntartják, a Csehszlovák

[1] A kisantant különböző időpontokban kötött, szövegükben egymáshoz hasonló kétoldalú szövetségi szerződések alapján jött létre. Közvetlen célja a trianoni, illetőleg a neuilly-i békeszerződések rendelkezései fenntartásának biztosítása volt. A három állam szövetsége Magyarország, román—jugoszláv viszonylatban Bulgária és mint az antant hatalmak által létesített *cordon sanitaire* része a Szovjetunió ellen is irányult.

A kisantant alapja az 1920. augusztus 14-én kötött *jugoszláv—csehszlovák* szövetségi szerződés. A szerződés megerősítő okiratainak kicserélése Belgrádban, 1921. február 10-én történt meg.

1921. április 23-án létrejött a *román—csehszlovák* védelmi szövetségi szerződés. A megerősítő okiratokat Bukarestben, 1921. május 27-én cserélték ki. A szerződés érvényét az 1923. május 7-én kelt prágai és az 1926. június 13-án kelt bukaresti jegyzőkönyvekkel további három-három évi időtartamra meghosszabbították.

1921. június 7-én aláírták a *román—jugoszláv* védelmi szövetségi szerződést. A megerősítő okiratok kicserélése Bukarestben 1921. július 8-án történt meg. A szerződés érvényét az 1923. július 7-én, illetve az 1926. június 13-án kelt bukaresti jegyzőkönyvekkel további három-három évi időtartamra meghosszabbították.

1922. augusztus 31-én kiegészítő szerződést írtak alá az 1920. évi *jugoszláv—csehszlovák* szövetségi szerződéshez. A megerősítő okiratok

Köztársaság elnöke és Őfelsége a Szerbek, Horvátok és Szlovének királya megállapodtak abban, hogy védelmi szerződést kötnek.

Evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után az alábbi cikkekben állapodtak meg:

1. cikk. Abban az esetben, ha a Magas Szerződő Felek egyikét Magyarország részéről nem provokált támadás érné, a másik Fél kötelezi magát, hogy a jelen Szerződés 2. cikkében foglalt megállapodás által meghatározott módon a megtámadott Fél védelmére kel.

2. cikk. A Csehszlovák Köztársaságnak és a Szerbek, Horvátok és Szlovének Királyságának illetékes szakszervei a jelen Szerződés végrehajtásához szükséges rendelkezéseket közös egyetértéssel fogják meghatározni.

3. cikk. Egyik Magas Szerződő Fél sem köthet szövetséget harmadik hatalommal, anélkül, hogy erről a másik Felet előzetesen ne tájékoztatta volna.

---

kicserélése Belgrádban, 1922. október 3-án történt meg. A szerződés érvényét az 1928. szeptember 19-én kelt genfi jegyzőkönyvvel határozatlan időre meghosszabbították.

Mindhárom szerződést Belgrádban 1929. május 21-én, tehát ugyanazon a napon, de külön-külön kétoldalú jegyzőkönyvekkel öt évi időtartamra meghosszabbították és egyben békéltető eljárási és választott bírósági (döntőbírósági) egyezményeket is aláírtak. A kisantant államai 1933. február 16-án szervezeti paktumot kötöttek (l. ott), amelynek 11. cikke értelmében a szövetségi szerződéseket határozatlan időre meghoszabbították.

[2] A kisantant a versailles-i rendszer fontos láncszeme volt Közép- és Délkelet-Európában. Franciaország az egyes kisantant-államokkal szövetségi szerződéseket kötött, mégpedig Csehszlovákiával 1924-ben, Romániával 1926-ban és Jugoszláviával 1927-ben (l. ott). A kisantant, amely voltaképpen már megalakulásától kezdve a francia diplomácia törekvéseit szolgálta, ugyanekkor nagy súlyt helyezett saját hatalmi állásának kiépítésére és megerősítésére. Vezető állama Csehszlovákia volt, amely a két világháború közötti korszakban kimagasló szerepet játszott és kiváltságos helyzetet élvezett.

A Magyarország és a kisantant közötti ellentétek tág teret adtak az itt élő népek megosztásának és az expanzív nagyhatalmak térhódításának a Duna-völgyében, aminek végül a kisantant is áldozatául esett. (Lásd a kisantant 1933. évi szervezeti paktumához fűzött 2. sz. jegyzetet is.)

4. cikk. A jelen Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésének napjától számított két évig marad érvényben. E határidő lejártával a jelen Szerződést bármelyik Szerződő Fél felmondhatja. A felmondás időpontját követően a Szerződés mindazonáltal hat hónapig érvényben marad.

5. cikk. A jelen Szerződést a Nemzetek Szövetségével közölni kell. (Nemzetek Szövetségének Egyességokmánya.)

6. cikk. Ezt a Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Belgrádban, mihelyt lehetséges, ki kell cserélni.

Ennek hiteléül alulírott meghatalmazottak ezt a Szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Belgrádban, 1920. augusztus 14. napján, két példányban.

Védelmi szövetségi szerződés a Román Királyság és a Csehszlovák Köztársaság között

Bukarest, 1921. április 23.

Szilárdan eltökélve, hogy a mérhetetlen áldozatok árán létrejött és a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányával megteremtett békét, valamint a Trianonban, 1920. június 4-én egyfelől a Szövetséges és Társult Főhatalmak, másfelől Magyarország között kötött béke által létrehozott rendet fenntartják, a Csehszlovák Köztársaság elnöke és Őfelsége Románia királya megállapodtak abban, hogy védelmi szerződést kötnek.

Evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után az alábbi cikkekben állapodtak meg:

1. cikk. Abban az esetben, ha a Magas Szerződő Felek egyikét Magyarország részéről nem provokált támadás érné, a másik Fél kötelezi magát, hogy a jelen Szerződés 2. cikkében foglalt megállapodás által meghatározott módon a megtámadott Fél védelmére kel.

2. cikk. A Csehszlovák Köztársaságnak és a Román Királyságnak illetékes szakszervei a jelen Szerződés végrehajtásához szükséges rendelkezéseket közös egyetértéssel megkötendő katonai egyezményben fogják meghatározni.

3. cikk. Egyik Magas Szerződő Fél sem köthet szövetséget harmadik hatalommal, anélkül, hogy erről a másik Felet előzetesen ne tájékoztatta volna.

4. cikk. Avégből, hogy békés erőfeszítéseiket egymással összhangba hozzák, a két kormány kötelezi magát, hogy a Magyarországgal fennálló kapcsolataikat érintő külpolitikai kérdésekben egyetértően fog eljárni.

5. cikk. A jelen Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésének napjától számított két évig marad érvényben. E határidő lejártával a jelen Szerződést bármelyik Szerződő Fél felmondhatja. A felmondás időpontját követően a Szerződés mindazonáltal hat hónapig még érvényben marad.

6. cikk. A jelen Szerződést a Nemzetek Szövetségével közölni kell. (Nemzetek Szövetségének Egyességokmánya.)

7. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Bukarestben, mihelyt lehetséges, ki kell cserélni.

Ennek hiteléül alulírott meghatalmazottak ezt a Szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Bukarestben, 1921. április 23. napján, két példányban.

Védelmi szövetségi szerződés
Románia és a Szerbek, Horvátok és Szlovének Királysága között

Belgrád, 1921. június 7.

Szilárdan eltökélve, hogy a mérhetetlen áldozatok árán létrejött és a Trianonban, 1920. június 4-én egyfelől a Szövetséges és Társult Főhatalmak, másfelől Magyarország között, valamint a Neuilly sur Seine-ben, 1919. november 27-én egyfelől a Szövetséges és Társult Főhatalmak, másfelől Bulgária között kötött béke által létrehozott rendet fenntartsák, Őfelsége Románia királya és Őfelsége a Szerbek, Horvátok és Szlovének királya megállapodtak abban, hogy védelmi szerződést kötnek.

Evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után az alábbi cikkekben állapodtak meg:

1. cikk. Abban az esetben, ha a Magas Szerződő Felek egyikét Magyarország vagy Bulgária, vagy e két hatalom részéről együttesen nem provokált támadás érné, azzal a célzattal, hogy a trianoni vagy a Neuilly sur Seine-i béke által megteremtett rendet megdöntsék, a másik Fél kötelezi magát, hogy a jelen Szerződés 2. cikkében foglalt megállapodás által meghatározott módon a megtámadott Fél védelmére kel.

2. cikk. Romániának és a Szerbek, Horvátok és Szlovének Királyságának illetékes szakszervei a jelen Szerződés végrehajtásához szükséges rendelkezéseket közös egyetértéssel a legrövidebb időn belül megkötendő katonai egyezményben fogják meghatározni.

3. cikk. Egyik Magas Szerződő Fél sem köthet szövetséget harmadik hatalommal anélkül, hogy erről a másik Felet előzetesen ne tájékoztatta volna.

4. cikk. Avégből, hogy békés erőfeszítéseiket összhangba hozzák, a két kormány kötelezi magát, hogy a Magyarországgal és Bulgáriával fennálló kapcsolataikat érintő külpolitikai kérdésekben egyetértően fognak eljárni.

5. cikk. A jelen Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésének napjától számított két évig marad érvényben. E határidő lejártával a jelen Szerződést bármelyik Szerződő Fél felmondhatja. A felmondás időpontját követő hat hónapig a Szerződés mindazonáltal még érvényben marad.

6. cikk. A jelen Szerződést a Nemzetek Szövetségével közölni kell. (A Nemzetek Szövetségének Egyességokmánya.)

7. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat a lehető legrövidebb időn belül ki kell cserélni.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak ezt a szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Belgrádban, 1921. június 7. napján két példányban.

A Jugoszlávia és a Csehszlovák Köztársaság között létrejött szövetségi szerződés kiegészítése

Marianské Lázne, 1922. augusztus 31.

A Szerbek, Horvátok és Szlovének Királyságának és a Csehszlovák Köztársaságnak kormányai attól az óhajtól vezettetve, hogy a közöttük 1920. augusztus 14-én kötött megállapodás érvényét meghosszabbítsák és azt új rendelkezésekkel egészítsék ki, amelyeknek célja:

a) a béke megszilárdítása és fenntartása,

b) a két állam közötti politikai és gazdasági kapcsolatok megerősítése és szélesebb alapokra fektetése,

közös egyetértéssel a következő cikkeket fogadták el.

Evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbiakban állapodtak meg:

1. cikk. A Szerbek, Horvátok és Szlovének Királysága és a Csehszlovák Köztársaság között 1920. augusztus 14-én kötött megállapodás a jelen Szerződés érvényességének időtartamára meghosszabbíttatik.

2. cikk. A Magas Szerződő Felek tudomásul veszik egyfelől a Csehszlovák Köztársaságnak Romániával, Ausztriával, valamint Lengyelországgal kötött politikai és katonai szerződéseit és megállapodásait, másfelől a Szerbek, Horvátok és Szlovének Királyságának Romániával és Olaszországgal kötött hasonló megállapodásait.

3. cikk. A Magas Szerződő Felek arra fognak törekedni, hogy összes gazdasági, pénzügyi és szállítási kapcsolataikat szilárd alapokra helyezzék és hogy e téren a legszorosabb együttműködést biztosítsák; evégből megállapodásokat, különösképpen e céllal összhangban álló kereskedelmi szerződést fognak kötni.

4. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy nemzetközi kapcsolataik terén egymásnak általánosságban minden politikai és diplomáciai támogatást meg fognak adni; arra az esetre, ha közös érdekeiket veszélyeztetve látnák, kötelezik magukat, hogy az azok megvédelmezéséhez szükséges intézkedéseket egyetértően fogják megtenni.

5. cikk. A Szerbek, Horvátok és Szlovének Királyságának és a Csehszlovák Köztársaságnak illetékes hatóságai a jelen Szerződés végrehajtásához szükséges összes intézkedések megtétele céljából meg fognak állapodni egymással.

6. cikk. A jelen Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésének napjától számított öt évig marad érvényben.

Ennek az öt évnek a lejártával a jelen Szerződést a Magas Szerződő Felek mindegyike — a másik Félhez intézett hat hónapi előzetes értesítéssel — felmondhatja.

7. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Belgrádban, mihelyt lehetséges, ki kell cserélni.

8. cikk. A jelen Szerződést a Nemzetek Szövetségével közölni kell.

Ennek hiteléül alulírott meghatalmazottak ezt a szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Marianské Lázneban, 1922. augusztus 31. napján, két példányban.

A francia–lengyel politikai egyezmény

Párizs, 1921. február 19.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 18. kötet. 12. old. — Bruns — Gretschaninow. Politische Verträge. I. kötet 23—24. old.

Politikai egyezmény
Franciaország és Lengyelország között[1, 2]

A lengyel kormány és a francia kormány egyaránt arra törekedve, hogy azoknak a szerződéseknek a fenntartása révén, amelyeket mindketten aláírtak vagy a jövőben kölcsönösen el fognak ismerni, megőrizzék Európa békéjét, területük biztonságát és védelmét, valamint közös politikai és gazdasági érdekeiket, a következőkben állapodtak meg:

1. A két kormány békés erőfeszítéseik összhangba hozatala céljából kötelezi magát arra, hogy a két államot érintő minden olyan külpolitikai kérdésben, amely a nemzetközi viszonyoknak a szerződések szellemében és a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának megfelelően történő rendezésére vonatkozik, egyetértően fognak eljárni.

2. Minthogy a gazdasági felemelkedés a nemzetközi rend és az európai béke helyreállításának elsőrendű feltétele, a két kormány e tekintetben azonos eljárás és kölcsönös támogatás céljából érintkezésbe fog lépni egymással.

[1] A megerősítő okiratok kicserélése Párizsban 1922. június 27-én történt meg.

[2] A francia—lengyel egyezmény Franciaország kelet- és délkelet-európai szövetségi rendszerének első láncszeme. A kisantant államaival Franciaország csak a későbbi évek folyamán kötött szövetségi szerződéseket, jóllehet e szerződések létrejötte előtt is szoros kapcsolatot tartott fenn velük.

1925. október 16-án Locarnóban — egyidejűleg a francia—belga—német határt garantáló locarnói szerződéssel — francia—lengyel garanciális szerződést írtak alá, amely nem provokált támadás esetén azonnali segítség és támogatás nyújtására kötelezte a szerződő feleket (l. ott).

A két kormány gazdasági kapcsolataik fejlesztésére fog törekedni; ennek érdekében megállapodásokat és kereskedelmi szerződést fognak egymással kötni.

3. Ha a két szerződő Állam egyikét vagy mindkettőjüket őszintén békés szándékaik és célkitűzéseik ellenére nem provokált támadás érné, a két kormány a bevezető részben meghatározott keretek között területük védelme és jogos érdekeik megőrzése céljából, egyetértően fog eljárni.

4. A két kormány kötelezi magát, hogy minden olyan új egyezmény megkötése előtt, amely a közép- és kelet-európai politikájukat érinti, egymással tanácskozni fognak.

5. A jelen Egyezmény csak a jelenleg tárgyalás alatt álló kereskedelmi megállapodások aláírása után lép hatályba.

Párizs, 1921. február 19.

A szovjet–perzsa barátsági szerződés

Moszkva, 1921. február 26.

Forrás: Dokumenti vnyesnyej politiki SZSZSZR. III. kötet. Moszkva, 1959. 536. old.

Barátsági szerződés az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság és Perzsia között[1, 2]

Egyfelől az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság kormánya, másfelől Perzsia kormánya attól az óhajtól áthatva, hogy az orosz és a perzsa nép között a jövőben tartós jószomszédi és testvéri kapcsolatokat építsenek ki, elhatározták, hogy ebből a célból tárgyalásokat kezdenek és ezért meghatalmazottaikká kinevezték

.....

[1] Hatályba lépett az aláírással. A megerősítő okiratokat Teheránban 1922. február 26-án cserélték ki. A szerződést határozatlan időre kötötték.

[2] Szovjet-Oroszország 1921-ben megszilárdította és új alapokra helyezte kapcsolatait déli szomszédaival: Törökországgal, Perzsiával és Afganisztánnal. Ennek a folyamatnak első láncszeme az 1921. február 21-i szovjet—perzsa barátsági szerződés.

Perzsia (a későbbi Irán) régóta az angol—orosz vetélkedés színtere volt, területén keresztezték egymást az angol és orosz expanziós törekvések Ázsiának ebben a részében. Az 1907. évi angol—orosz szerződés Perzsiát angol és orosz befolyási övezetekre osztotta fel. Az első világháború után Nagy-Britannia az 1919-i szerződésben egész Perzsiát angol befolyás alá kívánta vonni, a szerződés aláírását azonban az akkori perzsa sah és az uralomra jutott nemzeti kormány megtagadta. Az 1921. február 26-án aláírt szovjet—perzsa barátsági szerződésben a szovjet kormány a nemzetközi szerződések történetében szokatlan, éles hangnemben bélyegzi meg a cári Oroszországnak az ázsiai népek elnyomására irányuló erőszakpolitikáját, amellyel a szovjet kormány végleg szakított. A szovjet kormány semmisnek és érvénytelennek nyilvánította a cári kormány által Perzsiával kötött egyenlőtlen szerződéseket, visszaadta a

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kölcsönös megvizsgálása után a következőkben állapodtak meg:

I. cikk. Az oroszországi szovjet kormány egybehangzóan azokkal a nyilatkozataival, amelyeket Oroszországnak a perzsa néppel szemben folytatandó politika alapjait illetően az 1918. január 14-én

---

korábban perzsa területen szerzett koncessziókat, törölte Perzsiának a cári Oroszországgal szemben fenálló összes tartozásait és lemondott a konzuli bíráskodás jogáról is. A szerződés V—VII. cikkeiben a szerződő felek kötelezték magukat, hogy megakadályozzák harmadik állam csapatainak területükön való tartózkodását, ha azok veszélyeztethetik a másik szerződő fél biztonságát. Ezen túlmenően a szovjet kormány jogot kapott arra, hogy Perzsia területére csapatokat küldjön, ha egy harmadik hatalom Perzsia területét Szovjet-Oroszország elleni hadműveletek bázisául használná fel.

1927. október 1-én a Szovjetunió és Perzsia — az 1921. évi barátsági szerződés valamennyi rendelkezésének fenntartása mellett — *garanciális és semlegességi szerződést* kötött egymással három évi időtartamra, aminek elteltével, előzetes felmondás hiányában, a szerződés érvénye évről évre automatikusan meghosszabbodik. (A továbbiakra vonatkozóan lásd az 1942. január 29-i szovjet—angol—iráni szerződést.)

Az 1921. évi szovjet—perzsa szerződés szellemében fogant az 1921. február 28-án Moszkvában aláírt *szovjet—afgán barátsági szerződés* is. A szovjet kormány elismerte az eddig angol befolyás alatt álló ország függetlenségét, és a szerződő felek kötelezték magukat, hogy harmadik államokkal nem kötnek olyan katonai vagy politikai megállapodást, amely a szerződő felek egyikének érdekeit sértené. Ezt követően, az 1921. november 22-én aláírt angol—afgán szerződésben Nagy-Britannia is elismerte Afganisztán függetlenségét és lemondott az afgán külpolitika ellenőrzéséről. 1926. augusztus 31-én szovjet—afgán *semlegességi és megnemtámadási szerződést* kötöttek, amelyet némi szövegváltoztatással 1931. június 24-én további öt évre megújítottak. A szerződést azóta folyamatosan meghosszabbították, legutóbb Moszkvában 1965. augusztus 6-án aláírt jegyzőkönyvvel tíz évi időtartamra.

Szovjet-Oroszországnak déli szomszédaival kötött szerződés-sorozatának harmadik láncszeme a Moszkvában 1921. március 16-án aláírt *szovjet—török barátsági és testvériségi szerződés*. A szerződés megkötésével Törökország hatalmas segítséget kapott nemzeti-felszabadító harcában, amelyet Musztafa Kemal Atatürk vezetésével ebben az időben a sèvres-i békeszerződés és az idegen intervenció ellen folytatott. A szovjet—török barátsági szerződésben a szovjet kormány semmisnek és érvénytelennek nyilvánította a Törökországra ráerőszakolt cári szerződéseket, lemondott a kapitulációs rezsimről és eltörölte a cári Oroszországgal szemben fennálló török adósságokat. 1925. december 16-án szovjet—török *semlegességi és megnemtámadási szerződést* kötöttek. (L. ott.)

és 1919. június 26-án kelt jegyzékek tartalmaznak, ünnepélyesen kinyilatkoztatja, hogy Oroszország végérvényesen lemond Perzsiával szemben arról az erőszakpolitikáról, amelyet Oroszországnak a munkások és parasztok akaratából megdöntött imperialista kormányai folytattak.

Ebből kiindulva és attól az óhajtól vezettetve, hogy a perzsa népet függetlennek és virágzónak lássa, és hogy számára nemzeti vagyonával való szabad rendelkezés megadassék, az oroszországi szovjet kormány semmisnek és érvénytelennek nyilvánítja mindazokat a megállapodásokat, szerződéseket és egyezményeket, amelyeket a volt cári kormány Perzsiával kötött és amelyek a perzsa nép jogainak eltiprását jelentették.

II. cikk. Az oroszországi szovjet kormány megbélyegzi azt a politikát, amelyet a cári Oroszország kormányai folytattak azáltal, hogy az ázsiai népek függetlensége biztosításának ürügye alatt, beleegyezésük nélkül, az európai hatalmakkal olyan szerződéseket kötöttek Keletre vonatkozóan, amelyek végső célja e népek fokozatos leigázását szolgálta. Az oroszországi szovjet kormány feltétel nélkül felhagy ezzel a bűnös politikával, amely nem csupán az ázsiai országok szuverenitását sértette, hanem a Kelet életerős népeit az európai rablók szervezett mohóságának és zsarnokságának példájául szolgáltatta ki.

Ennek és e Szerződés I. és IV. cikkeiben foglalt elveknek megfelelően az oroszországi szovjet kormány visszautasít minden olyan akcióban való részvételt, amely Perzsia szuverenitását gyengíthetné és sérthetné és semmisnek és érvénytelennek tekinti mindazokat a szerződéseket, megállapodásokat, egyezményeket, amelyeket a volt régi orosz kormány Perzsiára vonatkozóan vagy annak hátrányára harmadik hatalommal kötött.

III. cikk. A Magas Szerződő Felek egyetértenek abban, hogy elfogadják és tiszteletben tartják a Perzsia és az Oroszország közötti államhatárokat, úgy, amint azokat a Határmegállapító Bizottság 1881-ben megvonta.

Ugyanakkor az oroszországi szovjet kormány, amely nem kívánja Oroszország volt cári kormány hódító politikájának gyümölcseit élvezni, lemond az Azur Ada szigetek és Perzsia asztrabadi tartománya egyéb szigeteinek használatáról és ezzel együtt visszaadja Perzsiának Firuzeh városát a környező területekkel, amelyeket Perzsia az 1893. május 28-án kelt Egyezmény értelmében engedett át Oroszországnak. Perzsia kormánya viszont a maga részéről beleegyezik abba, hogy Seraksz városa, amelyet „Orosz-Seraksz" vagy „Ó-Seraksz" néven neveznek, valamint a körzetébe tartozó

és a Seraksz folyóval határos területek Oroszország birtokában maradjanak.

A Magas Szerződő Felek az Atrek folyót, úgyszintén a többi határfolyót és határvizet egyenlő joggal fogják használni. A határvizek, úgyszintén minden vitás határ- és területi kérdés végleges eldöntése céljából Perzsia és Oroszország képviselőiből álló *ad hoc* bizottságot fognak kinevezni.

IV. cikk. Annak elismerése mellett, hogy minden népnek megvan a joga ahhoz, hogy politikai életét saját maga szabadon határozza meg, mindkét Magas Szerződő Fél kijelenti, hogy szigorúan tartózkodni fog a másik Fél belügyeibe való beavatkozástól.

V. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy:

1. megtiltják minden olyan szervezetnek és csoportosulásnak — bármilyen néven működjenek is — területeiken való megalakulását és tartózkodását, ideértve az egyéneket is, amelyeknek célja ellenséges cselekmények véghezvitele Perzsia, illetve Oroszország vagy ez utóbbi szövetségesei ellen; ugyancsak meg fogják tiltani, hogy területeiken ilyen szervezetek hadseregének vagy fegyveres erőinek személyi állományába toborozzanak vagy mozgósítsanak;

2. nem fogják megengedni olyan harmadik államnak vagy szervezetnek, az utóbbi bármilyen néven működjék is, amely a másik Magas Szerződő Féllel szemben ellenséges magatartást tanúsít, hogy bármelyik Magas Szerződő Fél területére behozzon vagy azon átszállítson olyan eszközöket, amelyeket a másik Magas Szerződő Fél ellen lehet felhasználni.

3. minden rendelkezésükre álló eszközzel megakadályozzák valamely harmadik állam csapatainak vagy fegyveres erőinek területeiken való tartózkodását, amennyiben ezek ottléte a másik Magas Szerződő Fél határai, érdekei vagy biztonsága veszélyeztetésének lenne tekinthető.

VI. cikk. A Magas Szerződő Felek egyetértenek abban, hogy ha egy harmadik hatalom megkísérelné, hogy fegyveres beavatkozás útján Perzsia területén kizsákmányoló politikát folytasson vagy Perzsia területét Oroszország elleni hadműveletek bázisául kívánná felhasználni, valamint abban az esetben, ha egy külföldi hatalom az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság vagy a vele szövetséges Hatalom határait fenyegetné és Perzsia kormánya a fenyegetést az oroszországi szovjet kormány figyelmeztetésére maga nem tudná felszámolni, az oroszországi szovjet kormánynak joga lesz ahhoz, hogy Perzsia területére csapatokat küldjön a védelméhez szükséges hadműveletek céljából. Mindamellett az oroszországi szovjet kormány kötelezi magát arra, hogy a veszély elhá-

rítása után csapatait haladéktalanul visszavonja Perzsia területéről.

VII. cikk. Minthogy a VI. cikkben említett megfontolások a Kaspi-tenger biztonsága tekintetében is érvényesek, a Magas Szerződő Felek egyetértenek abban, hogy amennyiben a perzsa tengerészet egységeinek állományában harmadik Hatalom olyan polgárai találtatnak, akik a perzsa tengerészetnél való szolgálatukat arra használják fel, hogy Oroszországgal szemben ellenséges tevékenységet folytassanak, az oroszországi szovjet kormánynak joga lesz Perzsia kormányától ezeknek a külföldi állampolgároknak az elbocsátását követelni.

(VIII—XXIII. cikkek *tartalma* a következő:

A VIII. cikkben az oroszországi szovjet kormány megtagadja azt a pénzügyi politikát, amelyet a volt cári kormány vitt Keleten. A szovjet kormány lemond mindazokról a jogokról és előnyökről, amelyeket a volt cári kormány kötött ki, s ezeket érvényteleneknek tekinti. Lemond a szovjet kormány azokról a követelésekről is Perzsiával szemben, amelyeket az említett kiváltságok garantáltak.

A **IX. cikkben** a szovjet kormány megtagadja azt a kapitalista gyarmati politikát, amelynek az volt a célja, hogy gazdaságilag elnyomorítsa Perzsiát. Éppen ezért a szovjet kormány átadja a perzsa népnek a Perzsa Leszámítoló és Hitelbank pénzösszegeit, értékeit, általában aktíváit és passzíváit, továbbá azokat az ingóságait és ingatlanait, amelyek Perzsia területén találhatók. (A IX. cikkhez fűzött megjegyzés szerint Perzsia kormánya beleegyezik abba, hogy azokban a városokban, ahol orosz konzulátus működik, ennek céljára rendelkezésre bocsátja a Perzsa Leszámítoló és Hitelbank épületeit.)

A **X. cikkben** az oroszországi szovjet kormány elítéli azt az imperialista irányzatot, amely idegen országokban a közlekedési utakat és távíróvonalakat nemcsak a népek kulturális fejlődésére, de katonai célok biztosítására használja fel és újólag elítéli a cári Oroszország által e téren Perzsiának okozott károkat, s a perzsa nép kizárólagos tulajdonába adja át a Perzsia területen levő közlekedési utakat, vasútvonalakat, szállítási berendezéseket (áruraktárak, gőzhajók, bárkák), a távíró- és telefonvonalakat ezek felszerelésével együtt, végül Enzeli kikötőjét áruraktáraival, villanytelepével és egyéb berendezéseivel.

A **XI. cikk** utal arra, hogy a jelen Szerződés I. cikke értelmében hatályát vesztette a Perzsia és Oroszország között 1828. február 10-én Turkmancsajában kötött békeszerződés, amelynek VIII.

cikke szerint Perzsiának jogában áll flottát tartani a Kaspi-tengeren. A Magas Szerződő Felek egyetértenek abban, hogy e szerződés aláírásától kezdve a szabad hajózást illetően azonos jogokat élveznek a Kaspi-tengeren.

A **XII. cikkben** az oroszországi szovjet kormány ünnepélyesen lemond azoknak a gazdasági kiváltságoknak az élvezetéről, amelyek katonai hatalmon alapultak; nemlétezőnek tekint minden — a IX. és X. cikkekben felsoroltakon felüli — korábbi koncessziót, amelyet a volt cári kormány kényszerített ki Perzsiától. A Szerződés aláírásával a perzsa kormánynak adnak át minden koncessziót és ezek minden tartozékát. A volt orosz főkonzulátusok, konzulátusok és alkonzulátusok ingatlanai a teheráni és zergendei orosz misszió birtokában maradnak.

A **XIII. cikkben** a perzsa kormány kötelezettséget vállal arra, hogy a Szerződés alapján neki visszaadott koncessziókat (és ezek tartozékait) nem adja harmadik állam tulajdonába, birtokába vagy használatába.

A **XIV. cikk** szerint külön Szerződésben szabályozzák a Felek a Kaspi-tenger déli partvidékén levő halászati üzemek kihasználását Oroszország élelmiszerellátásának segítése céljából.

A **XV. cikk** szerint az Izlám országaiban Oroszország véget vet a misszionáriusok tevékenységének a vallásgyakorlás szabadságának elve alapján; bezárja, megszünteti a missziós telepeket és intézményeket. A misszionáriusok (missziós intézmények) földjét, vagyonát átengedi a perzsa kormánynak; az átengedett vagyontárgyakat Perzsia iskolák s más kulturális intézmények céljaira használja fel.

A **XVI. cikk** szerint, egybehangzóan a szovjet kormány 1919. június 26-i jegyzékében foglaltakkal, megszűnik az orosz konzuli bíráskodás. A Szerződő Felek állampolgárai — kölcsönösen — egyenlő jogokat élveznek Oroszországban, illetőleg Perzsiában és tartózkodási helyük törvényeinek vannak alávetve.

A **XVII. cikk** szerint az Oroszországban élő perzsa és a Perzsiában élő orosz állampolgárok mentesülnek a katonai szolgálat alól.

A **XVIII. cikk** szerint a szabad mozgás tekintetében a perzsa állampolgárok Oroszországban és az orosz állampolgárok Perzsiában a legnagyobb kedvezményt élvező Hatalom polgáraival egyenlő jogokat fognak élvezni, ide nem értve az oroszországi szövetségi államok polgárait.

A **XIX. cikk** szerint a Szerződő Felek a legrövidebb időn belül felújítják a kereskedelmi kapcsolatokat. A be- és kivitelt, a fizetés rendjét, a vámkezelést stb. külön szerződéssel szabályozzák.

A **XX. cikk** szerint az áruk átmenő forgalmát kölcsönösen elősegítik, a legnagyobb kedvezmény elvének alkalmazásával, ide nem értve OSZFSZK szövetségi államai által bírt kedvezményeket.

A **XXI. cikk** szerint a legrövidebb időn belül — külön egyezménnyel — távíró- és postai összeköttetést létesítenek Perzsia és Oroszország között.

A **XXII. cikk** szerint a jószomszédi viszony érdekében a másik Fél fővárosában meghatalmazottakkal képviseltetik magukat a Szerződő Felek; ezek a képviselők élvezik azokat a kiváltságokat és mentességeket, amelyek a nemzetközi jog szabályain, a gyakorlaton és a viszonosságon alapulnak.

A **XXIII. cikk** szerint kölcsönösen konzulátusokat szerveznek majd, kölcsönös megállapodás szerinti helyeken.)

XXIV. cikk. A jelen szerződést három hónapon belül meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat a lehető legrövidebb időn belül Teheránban cserélik ki.

XXV. cikk. A jelen Szerződés perzsa és orosz nyelven, két azonos példányban készült. A Szerződés értelmezésénél mindkét szöveg egyaránt hiteles.

XXVI. cikk. A jelen Szerződés aláírása után nyomban hatályba lép.

Ennek hiteléül alulírottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Készült Moszkvában, 1921. február 26. napján.

A lengyel–román szövetségi szerződés

Bukarest, 1921. március 3.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 7. kötet, 78. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet, 34—36. old.

Védelmi szövetségi szerződés
a Lengyel Köztársaság és a Román Királyság között[1, 2]

Szilárdan eltökélve, hogy a mérhetetlen áldozatok árán létrejött békét megőrizzék, a Lengyel Köztársaság államfője és Őfelsége Románia királya megállapodtak abban, hogy védelmi szövetségi szerződést kötnek.

Evégből meghatalmazottaikká kinevezték:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után az alábbi cikkekben állapodtak meg.

[1] A megerősítő okiratokat Bukarestben, 1921. július 25-én cserélték ki.

[2] Lengyelország nem volt tagja a kisantantnak, jóllehet a kisantantállamokkal együtt beletartozott Franciaország kelet-európai szövetségi hálózatába. Szövetségi szerződést a kisantant államai közül csak Romániával kötött, 1921. március 3-án. Ez a szerződés azonban csak a két ország *keleti* határainak védelmére terjedt ki, a nyugati határokra nem, tehát kifejezetten a Szovjetunió ellen irányult (1. és 2. cikkek). Egyéb tekintetben a szerződés tudomásul veszi egyrészt Romániának Csehszlovákiával és Jugoszláviával, másrészt Lengyelországnak Franciaországgal kötött megállapodásait (6. cikk). Az egyezményhez az egyidőben aláírt titkos katonai egyezmény csatlakozott (3. cikk). Lengyelország és Románia 1926. március 26-án garanciális szerződést kötött egymással (l. ott), amely az 1921-i szerződés helyébe lépett. A garanciális szerződés annyiban ment tovább az 1921-i szerződésnél, hogy — a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya vonatkozó cikkeire támaszkodva — általánosan, minden támadással szemben garantálta a két ország területi épségét.

1. cikk. Lengyelország és Románia kötelezik magukat, hogy kölcsönösen segítséget nyújtanak egymásnak abban az esetben, ha egyiküket jelenlegi keleti határain általa nem provokált támadás érné.

Ennélfogva abban az esetben, ha a két állam egyikét nem provokált támadás érné, a másik Fél háborús állapotban levőnek fogja magát tekinteni és az előbbinek fegyveres segítséget fog nyújtani.

2. cikk. Abból a célból, hogy békés erőfeszítéseiket összhangba hozzák, a két kormány kötelezi magát, hogy keleti szomszédjaikkal fennálló kapcsolataikat érintő külpolitikai kérdésekben egyetértően fognak eljárni.

3. cikk. A két Állam által adott esetben nyújtandó segítség módját katonai egyezmény fogja meghatározni.

Erre az egyezményre, annak tartamát és esetleges felmondását illetően a jelen Szerződés rendelkezései irányadók.

4. cikk. A két Állam arra az esetre, ha békés erőfeszítéseik ellenére az 1. cikknek megfelelően védelmi háború állapotába kerülne, kötelezi magát, hogy a másik nélkül sem fegyverszünetet, sem békét nem köt.

5. cikk. Ennek a Szerződésnek tartama az aláírástól számított öt év, de a két kormány mindegyikének módjában áll azt két év elteltével a másik Félhez intézett hat hónapi előzetes értesítéssel felmondani.

6. cikk. Egyik Magas Szerződő Fél sem köthet szövetséget harmadik hatalommal anélkül, hogy előzetesen a másik hatalommal érintkezésbe ne lépett volna.

A Lengyelország és Románia által együttesen aláírt korábbi szerződések fenntartására kötött szövetségek e kikötés alól mentesek.

Az ilyen szövetségeket mindazonáltal egymással közölni kell.

A lengyel kormány kijelenti, hogy ismeri Romániának más államokkal a trianoni és a neuilly-i békeszerződés fenntartása végett kötött megállapodásait, amelyek szövetségi szerződésekké alakíthatók át.

A román kormány kijelenti, hogy ismeri Lengyelországnak a Francia Köztársasággal kötött egyezményeit.

7. cikk. A jelen Szerződést a versailles-i szerződésnek megfelelően a Nemzetek Szövetségével közölni kell.

8. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Bukarestben, mihelyt lehetséges, ki kell cserélni.

Ennek hiteléül alulírott meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Kelt Bukarestben, 1921. március 3. napján, két példányban.

A rigai békeszerződés

Riga, 1921. március 18.

Forrás: Dokumenti vnyesnyej politiki SZSZSZR. III. kötet. Moszkva, 1919. 618. old.

Békeszerződés
egyfelől Oroszország és Ukrajna, másfelől Lengyelország között[1]

Oroszország és Ukrajna egyfelől, és Lengyelország másfelől, attól a szándéktól vezettetve, hogy a közöttük kitört háborút befejezzék és az előzetes békefeltételekről szóló, 1920. október 12-én aláírt szerződés[2] alapján végérvényes, tartós, becsületes és kölcsönös meg-

[1] A megerősítő okiratokat Minszkben 1921. április 30-án cserélték ki, amikor is a szerződés hatályba lépett.

[2] A rigai békeszerződés az intervenciós háború végén lezajlott 1920. évi szovjet—lengyel háborút (1920. április 25—október 12.) fejezte be. A még a hadműveletek tartama alatt megkezdett tárgyalások során a szovjet kormány elfogadta az ún. *Curzon-vonalat* a területi kérdések rendezésének alapjául. A Curzon-vonalat 1919. december 8-án az antant Legfelső Tanácsa javasolta Lengyelország keleti határául, amely nagyjából megfelelt az etnográfiai határnak is. Curzon angol külügyminiszter a szovjet kormányhoz intézett 1920. július 12-i jegyzékében közölte a javasolt határvonal leírását. Eszerint a határ a következő vonalat követi: a Grodno — Jalowka — Nyemirov — Breszt-Litovszk — Dorokuszk — Usztyilung vonaltól keletre, Grubesovtól keletre, Krilovon át, majd Rava-Russzkajától nyugatra, Przemysltől keletre a Kárpátokig. A varsói csata (1920. augusztus 14—17.) után azonban, amelyben lengyel részről a hadműveleteket Weygand francia tábornok irányította, a lengyelek további követeléseket támasztottak. 1920. október 12-én Rigában aláírták a fegyverszünetről és az előzetes békefeltételekről szóló szerződést, amelyet öt hónap múlva, 1921. március 18-án a végleges békeszerződés megkötése követett. A rigai békeszerződés a Curzon-vonaltól jóval keletebbre állapította meg a szovjet—lengyel határt, úgyhogy Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszia Lengyelországhoz került. Ezeket a területeket csak a második világháború után, az 1945. évi jaltai konferencia határozata alapján csatolták vissza a Szovjetunióhoz (l. ott).

állapodáson nyugvó békét kössenek, elhatározták, hogy béketárgyalásokat kezdenek, és evégből meghatalmazottaikká kinevezték:[3]

.....

Nevezett meghatalmazottak, akik Riga városában találkoztak, meghatalmazásaikat kölcsönösen bemutatták és miután azokat jó és kellő alakban kiállítottaknak találták, a következőkben állapodtak meg:

I. cikk. A Szerződő Felek kinyilvánították, hogy a közöttük fennálló háborús állapot végetért.

II. cikk. A Szerződő Felek a népek önrendelkezési jogának alapelve értelmében elismerik Ukrajna és Belorusszia függetlenségét; beleegyeznek abba és úgy rendelkeznek, hogy Lengyelország keleti határát, vagyis egyfelől az Oroszország, Belorusszia és Ukrajna, másfelől a Lengyelország közötti határt a következő vonal alkossa:
(A határ részletes leírása.)

III. cikk. Oroszország és Ukrajna lemondanak mindazokra a területekre vonatkozó mindennemű jogaikról és igényeikről, amelyek a jelen Szerződés II. cikkében megállapított határtól nyugatra terülnek el. Lengyelország a maga részéről lemond Ukrajna és Belorusszia javára mindazokra a tartományokra vonatkozó bármiféle jogairól és igényeiről, amelyek e határtól keletre terülnek el.

Mindkét Szerződő Fél egyetért abban, hogy amennyiben a jelen

Ugyancsak 1920-ban a szovjet kormány megkötötte a békeszerződéseket a balti államokkal is: mégpedig elsőnek — még a szovjet—lengyel háború előtt — 1920. február 2-án Észtországgal, majd 1920. július 12-én Litvániával, 1920. augusztus 11-én Lettországgal és 1920. október 14-én Finnországgal.

A Lengyelországgal és a balti államokkal való békekötés után a Vörös Hadsereg a Krim-félszigeten szétverte Wrangel tábornok ide visszahúzódott csapatait és ezzel 1920. november 15-én a polgárháború végetért, csupán a Távol-Keleten tartózkodtak még japán intervenciós csapatok.

[3] A szerződést az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság kormánya a saját maga nevében, valamint a Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaság kormánya és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság kormánya meghatalmazása alapján kötötte meg. (Mielőtt a Szovjetunió, a szovjet köztársaságok államszövetsége 1922. december 30-án megalakult, az egyes szovjet köztársaságok esetenként megbízást adtak az Orosz Föderáció kormányának, hogy érdekeiket képviselje és nevükben szerződéseket kössön.)

Szerződés II. cikkében megállapított határtól nyugatra fekvő tartományok olyan területekhez tartoznának, amelyek Lengyelország és Litvánia között vita tárgyát képezik,[4] azt a kérdést, hogy e területek az említett államok egyikéhez vagy másikához tartoznak-e, kizárólag Lengyelország és Litvánia hivatottak eldönteni.

IV. cikk. Abból a tényből, hogy a Lengyel Köztársaság bizonyos területei korábban a volt Orosz Császársághoz tartoztak, Lengyelországra Oroszországgal szemben semmiféle kötelezettség vagy teher nem hárul, kivéve a jelen Szerződésben megállapított kötelezettségeket és terheket.

Éppen így nem keletkezik a jelen Szerződésben megállapított kötelezettségeken vagy terheken felül semmiféle kölcsönös kötelezettség vagy teher Ukrajna, Belorusszia és Lengyelország között azon az alapon, hogy bizonyos területek korábban a volt Orosz Császársághoz tartoztak.

V. cikk. Mindkét Szerződő Fél kölcsönösen garantálja, hogy a másik Fél állami szuverenitását teljes mértékben tiszteletben tartja és tartózkodni fog annak belügyeibe való mindennemű beavatkozástól, különösen az agitációtól, a propagandától, az intervenció bármely formájától vagy ezek támogatásától.

Mindkét Szerződő Fél kötelezi magát, hogy nem fog létrehozni, sem pedig támogatni olyan szervezeteket, amelyeknek célja fegyveres harc folytatása a másik Szerződő Fél ellen vagy amelyek annak területi épsége ellen támadásokat intéznek, továbbá állami vagy társadalmi rendjük erőszakos úton való megdöntését készítik elő, úgyszintén olyan szervezeteket sem, amelyek a másik ország vagy annak egy része kormányának szerepét sajátítják ki maguknak. Erre való tekintettel a Felek kötelezik magukat arra, hogy ilyen szervezeteknek, azok hivatalos képviseleteinek vagy más szerveiknek területükön való tartózkodását nem engedélyezik, továbbá, hogy megtiltják az e szervezetek érdekében történő toborzásokat, valamint e szervezetek céljaira rendelt fegyveres erőknek, fegyvereknek, hadi készleteknek, lőszereknek vagy bármilyen más hadianyagnak területükre való beengedését, illetve területükön való átszállítását.

VI. cikk. (Állampolgársági és opciós rendelkezések.)

[4] Vilna városa a Curzon-vonaltól keletre került el, s az 1920. július 12-i szovjet—litván békeszerződés értelmében Litvániához került. Vilnát 1920 október 9-én a lengyel hadsereg elfoglalta. A vilnai kérdés ettől kezdve állandó feszültség tárgya volt Lengyelország és Litvánia között.

VII. cikk. 1. Lengyelország a Lengyelországban élő orosz, ukrán és belorusz nemzetiségű lakosoknak, a nemzetiségek egyenjogúságának elve alapján megadja mindazokat a jogokat, amelyek a kultúra és a nyelv szabad fejlődését és a szabad vallásgyakorlatot biztosítják. Oroszország és Ukrajna viszont az Oroszországban, Ukrajnában és Belorussziában élő lengyel nemzetiségű személyeknek biztosítja ugyanezeket a jogokat.

A Lengyelországban élő orosz, ukrán és belorusz nemzetiségű személyeket megilleti az a jog, hogy a belső jogszabályok által megállapított kereteken belül anyanyelvüket használhassák, saját iskolákat létesíthessenek és fenntarthassanak, kultúrájukat fejleszthessék és ebből a célból társaságokat és egyesületeket alapíthassanak. Ugyanezeket a jogokat fogják élvezni a belső jogszabályok által megállapított kereteken belül azok a lengyel nemzetiségű személyek is, akik Oroszországban, Ukrajnában és Belorussziában élnek.

2. A két Szerződő Fél kölcsönösen kötelezi magát arra, hogy nem fog sem közvetlenül, sem közvetve olyan ügyekbe beavatkozni, amelyek a másik Fél területén levő egyházak és vallási társulatok szervezetét és életét érintik.

3. Azok az egyházak és vallási társulatok, amelyeknek tagjai Oroszországban, Ukrajnában és Belorussziában élő lengyel nemzetiségű személyek, a belső jogszabályok keretei között belső egyházi életük önálló kialakítására jogosultak.

A fent megjelölt egyházaknak és vallási társulatoknak joguk van ahhoz, hogy a belső jogszabályok keretei között vallásuk gyakorlásához és a papság, valamint az egyházi intézmények fenntartásához szükséges ingó és ingatlan vagyont bírhassanak és szerezhessenek.

Ezeknek az elveknek megfelelően az említett személyeknek joguk van a vallásuk gyakorlásához szükséges templomokat és intézményeket látogatni.

Ugyanezeket a jogokat élvezik a Lengyelországban élő orosz, ukrán és belorusz nemzetiségű személyek is.

VIII. cikk. A két Szerződő Fél kölcsönösen lemond a háborús költségeknek, azaz a másik Fél ellen folytatott háború során felmerült állami kiadásoknak, valamint a hadikároknak, vagyis azoknak a károknak a megtérítéséről, amelyeket az orosz—ukrán—lengyel háború alatt vagy maguk vagy állampolgáraik a hadműveleti területeken hadműveletek és háborús intézkedések következtében szenvedtek.

(A IX—XXIII. cikkek *tartalma* a következő:

A IX. cikk szerint az áttelepülésről (hazatérésről) szóló, 1920. október 12-i szovjet—lengyel szerződés VII. cikke érvényben marad. — E cikk rendelkezik a hadifoglyok tartásával kapcsolatos költségek elszámolásáról és kifizetéséről, továbbá az elhalt katonák és hadifoglyok sírjainak gondozásáról, a holttetemek exhumálásáról és ezek kiszállításáról.

A **X. cikk** rendelkezéseket tartalmaz a politikai bűncselekmények miatt elítéltek amnesztiájáról.

A **XI. cikk** felsorolja az Oroszország és Ukrajna által Lengyelországnak visszaadandó tárgyakat (amelyeket 1772. január 1-től szállítottak ki Lengyelországból). Rendelkezéseket tartalmaz a kulturális és művészeti értékek kölcsönös visszaadásáról.

A **XII. cikk** szabályozza az állami tulajdon fogalmát és körét és rendelkezéseket tartalmaz az állami tulajdon további birtoklásáról, mégpedig úgy, hogy a korábbi állami tulajdont az az állam birtokolja, amelynek területén az van.

A **XIII. cikk** szerint Oroszország és Ukrajna 30 millió aranyrubelt fizet Lengyelországnak azon a címen, hogy a Lengyel Köztársasághoz tartozó területek aktíve résztvettek a volt cári Oroszország gazdasági életében.

A **XIV. cikk** a vasúti felszerelés és a folyami közlekedési eszközök elszállításának rendjét, feltételeit szabályozza.

A **XV. cikk** a Lengyelországba visszaszállítandó ingóságok (magántulajdonban vagy intézmények tulajdonában levők) fogalmát, kellékeit szabályozza. Létrehozza az Áttelepítési Vegyes Bizottságot.

A **XVI. cikk** a volt cári Oroszország hiteleivel kapcsolatos elszámolásokat rendezi, és ezt a feladatot az Elszámolási Vegyes Bizottság hatáskörébe utalja.

A **XVII. cikk** rendezi a betétek, letétek, zálogok elszámolását.

A **XVIII. cikk** a Szerződés XIV—XVII. cikkeiben foglaltak végrehajtására létrehozza az Elszámolási Vegyes Bizottságot.

A **XIX. cikk** rendelkezései felmentik Lengyelországot azon adósságok és egyéb kötelezettségek terhe alól, amelyek a volt Orosz Császársággal szemben keletkeztek.

A **XX. cikk** szerint Oroszország és Ukrajna a Lengyelországgal folytatott kereskedelemben minden külön egyezmény nélkül alkalmazni fogja a legnagyobb kedvezmény elvét.

A **XXI. cikk** a megkötendő kereskedelmi szerződésről rendelkezik.

A **XXII. cikk** rendelkezéseket tartalmaz az átmenő forgalomról (tilalmak: fegyver, katonai felszerelés stb.), harmadik állam részvételéről az átmenő forgalomban, tarifákról stb.

A **XXIII. cikk** szerint az Oroszország és Ukrajna által vállalt jogok és kötelezettségek kiterjednek mindazokra a területekre, amelyek a Szerződés II. cikkében megállapított határvonaltól keletre terülnek el, ideértve Belorussziát és ennek állampolgárait.)

XXIV. cikk. A Szerződő Felek közötti diplomáciai kapcsolatokat a jelen Szerződés megerősítése után haladéktalanul helyre fogják állítani.

XXV. cikk. A jelen Szerződés orosz, ukrán és lengyel nyelven, három eredeti példányban készült.

A Szerződés értelmezésénél mindhárom szöveg egyaránt hiteles.

XXVI. cikk. Ezt a Szerződést meg kell erősíteni, és az a megerősítő okiratok kicserélésének időpontjában lép hatályba, amennyiben magában a Szerződésben vagy annak mellékleteiben eltérő rendelkezés nincsen.

A jelen Szerződést az aláírástól számított harminc napon belül kell megerősíteni.

A megerősítő okiratok kicserélése a jelen Szerződés aláírásának napjától számított negyvenöt napon belül Minszk városában fog megtörténni.

Mindenütt, ahol ebben a Szerződésben vagy ennek mellékleteiben időpont gyanánt a békeszerződés megerősítésének időpontja szerepel, ez alatt a megerősítő okiratok kicserélésének időpontját kell érteni.

Ennek hiteléül a két Szerződő Fél meghatalmazottai ezt a Szerződést sajátkezűleg aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Készült és aláíratott Riga városában, 1921. évi március havának 18. napján.

MELLÉKLETEK

(A szerződésnek tíz melléklete van. Az 1. melléklet a határvonalat feltüntető térképet tartalmazza. A 2—10. mellékletek a VI., XI., XIV., II., VIII., XVI., XVII., XVIII., XXII. és XIV. cikkekben foglalt rendelkezések részleteit szabályozzák.)

A csehszlovák–lengyel politikai egyezmény

Prága, 1921. november 6.

Forrás: Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 57—58. old.

Politikai egyezmény
a Csehszlovák Köztársaság és a Lengyel Köztársaság között[1, 2]

Egyaránt áthatva attól a szándéktól, hogy Európában a békét fenntartsák, és szilárdan óhajtván, hogy a Csehszlovákia és Lengyelország közötti kapcsolatokat a kölcsönös politikai és gazdasági érdekeik azonossága alapján szervezzék meg, a csehszlovák kormány és a lengyel kormány megállapodtak abban, hogy politikai egyezményt kötnek.

Ebből a célból az államfők meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után a következőkben állapodtak meg.

1. cikk. A két állam kölcsönösen szavatolja az azokon a szerződéseken alapuló birtokállapotot, amelyeken Lengyelország és Csehszlovákia függetlensége és állami szervezete nyugszik. A két állam, ha ezt a szükség vagy a körülmények úgy kívánják, az általuk együttesen aláírt szerződések alkalmazásánál egyetértően fognak eljárni.

2. cikk. A két állam kötelezi magát, hogy jóindulatú semlegességet fog tanúsítani abban az esetben, ha egyiküket valamelyik szomszédja megtámadná, és különösképpen biztosítani fogja a hadianyagok szabad átmenő forgalmát.

[1] Az egyezmény nem lépett hatályba.

[2] Lengyelország, amely 1921. március 3-án szövetségi szerződést kötött Romániával, Csehszlovákiával csak politikai egyezményt kötött, amely jóindulatú semlegességet írt elő abban az esetben, ha a másik felet támadás érné.

3. cikk. Csehszlovákia érdektelenségét nyilvánítja Kelet-Galicia kérdésében. Ennek folytán kötelezettséget vállal aziránt, hogy feloszlatja azokat az ukrán alakulatokat, amelyek Csehszlovákiában internálva voltak és megakadályoz minden tevékeny propagandát, amely a Lengyel Köztársaság bármely területének elcsatolását célozza.[3]

Hasonló kötelezettséget vállal Lengyelország Csehszlovákiával szemben.

A jövőre nézve mindkét állam kötelezi magát, hogy nem fog tűrni területén semmiféle olyan politikai vagy katonai szervezetet, amelynek tevékenysége a másik állam épsége vagy biztonsága ellen irányulna.

4. cikk. A két kormány tudomásul veszi az egyfelől Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia között létrejött politikai, katonai és gazdasági egyezményeket, másfelől Lengyelország, Franciaország és Románia között létrejött hasonló tárgyú egyezményeket.

5. cikk. A Csehszlovákia és Lengyelország között kötendő kereskedelmi szerződés fogja szabályozni a két állam közötti összes gazdasági és pénzügyi kérdéseket, úgyszintén az átmenő forgalom kérdését is.

6. cikk. A két Fél kötelezi magát, hogy minden nagyobb jelentőségű vitás kérdésben a két állam döntőbírósághoz fog fordulni. A döntőbíróság által megoldandó kérdések a két kormány közötti közös megegyezéssel *ad hoc* választott döntőbírák döntése alá bocsáthatók, vagy az Állandó Nemzetközi Bíróság elé terjeszthetők.

7. cikk. A két állam kölcsönösen kötelezettséget vállal aziránt, hogy más államokkal semmiféle olyan új megállapodást nem fognak kötni, amely a jelen Egyezménnyel ellentétes lenne.

8. cikk. A jelen Egyezmény a megerősítő okiratok kicserélésétől számítva öt év tartamára szól, de mindkét kormánynak jogában áll azt két év eltelte után a másik államhoz intézett hat hónapi előzetes értesítéssel felmondani.

9. cikk. A jelen Egyezményt meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat a lehető legrövidebb időn belül ki kell cserélni.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak ezt az Egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt két példányban Prágában, 1921. november 6. napján.

[3] Lengyelország, Csehszlovákia és Románia uralma alá hét és fél millió ukrán került.

A csehszlovák–osztrák politikai egyezmény

Prága, 1921. december 16.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 9. kötet. 248. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 75—77. old.

Politikai egyezmény
Ausztria és a Csehszlovák Köztársaság között[1, 2]

A Csehszlovák Köztársaság kormánya egyfelől, és az Osztrák Szövetségi Köztársaság kormánya másfelől, az európai béke fenntartása és kölcsönös politikai és gazdasági kapcsolataik rendezése céljából megállapodtak abban, hogy politikai egyezményt kötnek és evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A két állam az Ausztriával Saint-Germain en Laye-ben 1919. szeptember 19-én és a Magyarországgal Trianonban 1920. június 4-én kötött békeszerződés alapjaira helyezkedve, kötelezi magát, hogy az említett két szerződés rendelkezéseit teljes egészükben végre fogja hajtani.

2. cikk. A két állam kölcsönösen szavatolja egymás területeit, úgy ahogyan azok az 1. cikkben említett békeszerződésben megállapítást nyertek; a béke fenntartása és az említett területek épségének meg-

[1] A megerősítő okiratokat Prágában, 1922. március 15-én cserélték ki, amikor is az egyezmény hatályba lépett. Az egyezményt más néven *lany-i egyezménynek* nevezik, Lanyban volt ugyanis a csehszlovák köztársasági elnök kastélya, ahol az egyezményt letárgyalták.

[2] A szerződő felek az egyezményben elismerik a saint-germaini és trianoni *status quot*, egyikük ellen irányuló támadás esetében pedig semlegesség tanúsítására vállalnak kötelezettséget. 1927. március 15-én az egyezmény lejárt anélkül, hogy meghosszabbítására sor került volna.

óvása céljából kötelezik magukat továbbá arra, hogy egymást politikai és diplomáciai téren kölcsönösen támogatni fogják.

3. cikk. A két állam kötelezettséget vállal aziránt, hogy abban az esetben, ha valamelyikük megtámadtatván, védekezésre kényszerülne, semlegességet tanúsít.

4. cikk. A két állam kötelezi magát arra, hogy nem fognak területeiken megtűrni semmiféle olyan politikai vagy katonai szervezetet, amely a másik szerződő fél területi épsége és biztonsága ellen irányulna. A két állam kötelezi magát, hogy fel fog lépni és egymást kölcsönösen támogatni fogja a régi rendszer visszaállítására irányuló mindennemű tervvel és kísérlettel szemben, akár a külpolitika és belpolitika terén, akár az állam- és kormányforma vonatkozásában. A két állam illetékes hatóságai kölcsönösen segítséget fognak nyújtani egymásnak aziránt, hogy ennek megfelelően hatékonyan vehessék fel a küzdelmet a titkos üzelmekkel.

5. cikk. A csehszlovák kormány közölni fogja az Osztrák Szövetségi Köztársaság kormányával azokat a politikai és gazdasági egyezményeket, amelyeket a Csehszlovák Köztársaság a Szerb-Horvát-Szlovén Királysággal, a Román Királysággal és a Lengyel Köztársasággal kötött. Másfelől az Osztrák Szövetségi Köztársaság az általa kötött hasonló egyezményeket a Csehszlovák Köztársasággal fogja közölni.

6. cikk. A két állam kötelezi magát arra, hogy őrködni fog afelett, hogy a gazdasági, pénzügyi, kisebbségi vagy más kérdéseket rendező — már megkötött vagy a jövőben kötendő — megállapodásokat kellően megtartsák, és a lehető legrövidebb időn belül megállapodásra fognak lépni egymással minden olyan vitás kérdésben, amelynek szabályozása még nem történhetett meg.

7. cikk. Abban az esetben, ha a két állam között a jelen Egyezmény megkötése után a jövőben vitás kérdések merülnének fel, a két kormány kötelezi magát arra, hogy meg fogja kísérelni a kérdések barátságos megállapodás útján történő rendezését és hogy a vitát esetleg az Állandó Nemzetközi Bíróság vagy *ad hoc* választott döntőbíró vagy döntőbírák elé fogják terjeszteni.

8. cikk. A két állam kötelezi magát, hogy egyetlen más állammal sem köt a két Szerződő Fél által most megkötött Egyezménnyel ellentétben álló szerződést. Ezenkívül kijelentik, hogy ez az Egyezmény a korábban kötött egyezményekkel nem áll ellentétben.

9. cikk. A jelen Egyezményt a Felek a megerősítő okiratok kicserélésének napjától számított öt év tartamára kötik; az említett naptól számított három év elteltével mindegyik Szerződő Fél jogosult a jelen Egyezményt hat havi előzetes felmondással felbontani.

10. cikk. A jelen Egyezményt meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Prágában, a lehető leghamarabb ki kell cserélni.

11. cikk. A jelen Egyezményt a Nemzetek Szövetségével közölni kell.

Ennek hiteléül a két meghatalmazott a jelen Egyezményt aláírta és pecsétjével ellátta.

Kelt Prágában, 1921. december 16. napján, két példányban.

A washingtoni négyhatalmi szerződés a csendes-óceáni szigetekről

Washington, 1921. december 13.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 25. kötet. 184. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 65. old.

Szerződés az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország és Japán között a Csendes-óceán övezetében levő szigeti birtokaikról és területeikről[1, 2]

Az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország és Japán

abból a célból, hogy a Csendes-óceán övezetében az általános békét megóvják és az ott levő szigeti birtokaikra és szigeti területeikre vonatkozó jogaikat fenntartsák,

[1] A párizsi békekonferencia (1919. január 18—június 28.), illetőleg a párizs-környéki békeszerződések szerves kiegészítéseként a szövetséges és társult hatalmak a csendes-óceáni kérdéseket a *washingtoni konferencián* (1921. november 21—1922. február 6.) rendezték. Ennélfogva az első világháború után létrejött békerendezést a diplomáciai történelem összefoglaló néven versailles—washingtoni rendszernek nevezi. A washingtoni konferenciára sem Németországot, sem Szovjet-Oroszországot, sem a Távol-Keleti Köztársaságot nem hívták meg, jóllehet ebben az időben folyamatban volt Japán szibériai és észak-szahalini intervenciója. Németország távol-keleti birtokairól a versailles-i békeszerződés vonatkozó cikkei rendelkeztek. Míg Párizsban döntő súllyal Nagy-Britannia és Franciaország érdekei érvényesültek, addig a washingtoni konferencián az Egyesült Államok érdekei jutottak érvényre szövetségeseivel szemben. A washingtoni konferencián három alapvető szerződés jött létre: 1. négyhatalmi szerződés a csendes-óceáni szigetekről 1921. december 13-án, 2. öthatalmi flottaszerződés 1922. február 6-án, 3. kilenchatalmi szerződés Kínáról 1922. február 6-án.

[2] Az 1921. december 13-án kötött szerződés, valamint az 1922. február 6-án kötött pótszerződés megerősítő okiratainak kicserélése Washingtonban, 1923. augusztus 17-én történt meg.

Az 1921. december 13-i szerződésben a szerződő felek elismerték

elhatározták, hogy evégből szerződést kötnek és meghatalmazottaikként kinevezték, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbiakban egyeztek meg:

I. A Magas Szerződő Felek egymás között megállapodnak abban, hogy a Csendes-óceán övezetében levő szigeti birtokaikra és szigeti területeikre vonatkozó jogaikat kölcsönös tiszteletben fogják tartani.

Ha egyes Magas Szerződő Feleknek a Csendes-óceánra vonatkozó valamely kérdésből kifolyólag vitájuk támadna, amely fent említett jogaikat vetné fel és a vita diplomáciai úton kielégítő módon nem lenne rendezhető, hanem az a közöttük jelenleg oly szerencsésen fennálló összhang veszélyeztetésének kockázatát rejtené ma-

---

egymás korábbi birtokait a csendes-óceáni szigeteken, valamint a Brit Birodalom országai, Franciaország és Japán első világháború utáni szerzeményeit is. (Az Egyesült Államok a volt német gyarmatok felosztásából nem részesült.) A szerződés II. cikke ezen túlmenően, ötödik hatalom agressziója esetén, tanácskozást írt elő a négy hatalom között. Az Egyesült Államok külön nyilatkozatban kijelentette, hogy a szerződés megkötését nem lehet a Nemzetek Szövetsége által létesített mandátumokhoz való hozzájárulásnak tekinteni, az 1922. február 6-i pótszerződésben pedig kikötötte, hogy a szerződést Japánnal kapcsolatban csak azokra a szigetekre vonatkozóan kell alkalmazni, amelyeket a pótszerződés taxatíve felsorol. Mindezt kiegészítően, a washingtoni szerződések ratifikációs okiratainak letétele alkalmából az Egyesült Államok képviselője kijelentette, hogy az alapszerződés megerősítő okiratát azzal a fenntartással és értelmezéssel teszi le, hogy „a szerződés nem tartalmaz fegyveres erő kiállítására vonatkozó kötelezettségvállalást és nem jelent sem szövetséget, sem elkötelezést valamely védelemben való részvételre".

A washingtoni szerződés hatálybalépésével egyidejűleg megszűnt az 1911. július 13-i angol—japán szövetségi szerződés érvénye (IV. cikk), amit az Egyesült Államok távol-keleti politikája komoly sikerének könyvelhetett el.

A négy hatalom a washingtoni szerződés hatályát a holland és portugál kormányokhoz intézett 1922. február 4-i, illetőleg február 5-i közlésében a csendes-óceáni holland és portugál birtokokra is kiterjesztette.

gában, ezek a Hatalmak kötelesek lesznek a többi Szerződő Felet együttes értekezletre meghívni és az egész kérdést megvizsgálás és rendezés céljából az elé terjeszteni.

II. Abban az esetben, ha a fent említett jogok bármely másik Hatalom agresszív magatartása folytán lennének veszélyeztetve, a Magas Szerződő Felek kötelesek egymással a legteljesebb és legőszintébb módon érintkezésbe lépni avégből, hogy a helyzet okozta nehézségek leküzdése céljából akár együttesen, akár külön-külön foganatosítandó leghatékonyabb intézkedések tekintetében megegyezésre jussanak.

III. A jelen Szerződés hatálybalépésének napjától számított tíz évig marad érvényben; ennek az időtartamnak a leteltével is érvényben marad, fenntartva mindegyik Magas Szerződő Félnek azt a jogát, hogy tizenkét havi felmondással azt megszüntesse.

IV. A jelen Szerződést, mihelyt lehetséges, a Magas Szerződő Felek alkotmányos eljárásának megfelelően meg kell erősíteni; a szerződés a megerősítő okiratoknak Washingtonban eszközlendő letételével fog életbe lépni; ezzel a Nagy-Britannia és Japán között Londonban, 1911. július 13-án kötött egyezmény hatályát veszti. Az Egyesült Államok kormánya a megerősítő okiratok letétéről szóló jegyzőkönyv hiteles másolatát valamennyi aláíró hatalomnak meg fogja küldeni.

A jelen Szerződés, amely francia és angol nyelven készült, az Egyesült Államok kormányának irattárában marad letéve; annak hitelesített másolatait e kormány valamennyi aláíró Hatalomnak meg fogja küldeni.

Ennek hiteléül a fentebb megnevezett meghatalmazottak a szerződést aláírták.

Készült Washingtonban, 1921. december 13. napján.

NYILATKOZAT

Washington, 1921. december 13.

Az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország és Japán közötti szerződés mai napon történt aláírásakor az aláíró Hatalmak alábbi akaratukat és szándékukat nyilatkoztatják ki:

1. A Szerződést a csendes-óceáni mandátum alatt álló szigetekre azzal a fenntartással kell alkalmazni, hogy a Szerződés megkötését nem lehet az Amerikai Egyesült Államok részéről a mandátumokhoz való hallgatólagos hozzájárulásnak tekinteni és hogy az nem áll útjában annak, hogy az Egyesült Államok az illető mandatárius

hatalmakkal a mandátum alatt álló szigetekre vonatkozón egyezményeket kössenek.

2. Nem vonhatók az első cikk második bekezdésében említett viták körébe azok a kérdések, amelyek a nemzetközi jog elvei szerint kizárólag az érdekelt hatalmak szuverenitása alá tartoznak.

Washington, 1921. december 13. napján.

A FRANCIAORSZÁG RÉSZÉRŐL,

valamint „mutatis mutandis" a négyhatalmi szerződést aláíró többi hatalmak nevében is csendes-óceáni birtokaikra vonatkozóan a holland (1922. február 4.) és a portugál (1922. február 6.) kormányokhoz intézett azonos szövegű közlések

Franciaország 1921-ben szerződést kötött a Brit Birodalommal, az Egyesült Államokkal és Japánnal, amelynek tárgya a béke általános megóvása és szigeti birtokaik, valamint területeik fenntartása a Csendes-óceánon.

Egyetértés jött létre közöttük, hogy idevonatkozó jogaikat kölcsönösen és teljes mértékben tiszteletben fogják tartani.

Bár Hollandia a szóban levő szerződésnek nem aláíró hatalma és ily módon Hollandiának a csendes-óceáni térségben fekvő birtokaira a szóban levő okmány nem terjed ki, a francia kormány e szerződés szellemével ellentétes magyarázatnak elejét kívánja venni és siet kijelenteni, hogy szilárdan el van tökélve arra, hogy Hollandiának a csendes-óceáni térségben fekvő szigeti birtokaira vonatkozó jogait tiszteletben fogja tartani.

PÓTSZERZŐDÉS

az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország és Japán között az 1921. december 13-án a Csendes-óceánra vonatkozóan kötött négyhatalmi szerződéshez

Washington, 1922. február 6.

Az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország és Japán meghatalmazottjaik útján megegyeztek abban, hogy a Washingtonban, 1921. december 13-án a négy hatalom által aláírt szerződést a következő ponttal egészítik ki:

A szóban levő szerződésben használt „szigeti birtokok" és „szigeti területek" kifejezések Japánt illetően csak Karafutora (azaz Szahalin sziget déli részére), Formozára és a Pescadores-szigetekre,

valamint a japán mandátum alá helyezett szigetekre nyernek alkalmazást.

A jelen megállapodásnak a szóban levő szerződéssel egyenlő érvénye és hatálya van, és annak kiegészítő pontját alkotja.

Az említett 1921. december 13-i szerződés IV. cikkének a megerősítésére vonatkozó rendelkezéseit a jelen megállapodásra is alkalmazni kell. E megállapodás, amely francia és angol nyelven készült, az Egyesült Államok irattárában marad letéve. E kormány annak hiteles másolatait valamennyi többi Szerződő Hatalomnak meg fogja küldeni.

Ennek hiteléül a fent nevezett hatalmak meghatalmazottai a jelen megállapodást aláírták.

Készült Washingtonban, 1922. február 6. napján.

A washingtoni flottaszerződés

Washington, 1922. február 6.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 25. kötet. 201. old. — M. O. Hudson: International legislation. II. kötet. (1922—1924). Washington, 1931. 798. old.

Szerződés az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán között a tengeri fegyverkezés korlátozásáról[1, 2]

Az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán

attól az óhajtól vezettetve, hogy az egyetemes béke fenntartásához hozzájáruljanak és a fegyverkezési verseny által reájuk háruló terheket csökkentsék,

elhatározták, hogy ebből a célból szerződést kötnek, amely tengeri haderejüket korlátozza és

[1] A megerősítő okiratok letétele Washingtonban, 1923. augusztus 17-én történt meg.

[2] A washingtoni flottaszerződésben Nagy-Britannia lemondott a *two power standard* hagyományos elvéről, amely szerint az angol flottának olyan erősnek kell lennie, mint a két utána következő tengeri hatalomé együttvéve. A washingtoni szerződés a Brit Birodalom, az Egyesült Államok, Japán, Franciaország és Olaszország flottáinak tonnatartalmát 5:5:3:1,75:1,75 arányában állapította meg. Eszerint az amerikai flotta elérhette az angol flotta erejét, Japán pedig, megelőzve Franciaországot, a harmadik legerősebb tengeri hatalommá lépett elő. Az említett arányszám érvényesült mind a sorhajók (IV. cikk), mind a repülőgépanyahajók (VII. cikk) összes tonnatartalma tekintetében. Az egyes kategóriákban az építhető legnagyobb hajók tonnatartalmát a szerződés a sorhajóknál 35 ezer tonnában, a repulőgépanyahajóknál 27 ezer tonnában állapította meg. A tengeri támaszpontok és erődítmények tekintetében a szerződés, néhány kivétellel, fenntartotta a *status quot*, azaz megtiltotta új támaszpontok és erődítmények létesítését, ami által az Egyesült Államok lemondott Guam szigetének és a Fülöp-szigeteknek megerősítéséről.

evégből a Szerződő Felek meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

I. fejezet

A TENGERI FEGYVERKEZÉS KORLÁTOZÁSÁRA VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

I. cikk. A Szerződő Hatalmak megállapodnak abban, hogy tengeri haderejüket a jelen Szerződésbe foglalt rendelkezéseknek megfelelően korlátozzák.

II. cikk. A Szerződő Hatalmak a II. fejezet 1. részében felsorolt sorhajókat tarthatják meg. A jelen Szerződés hatályba lépésekor és e cikk alábbi rendelkezéseinek fenntartásával az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom és Japán minden egyéb elkészült

---

A korlátozások alá nem eső hadihajó-kategóriákban flottaépítési verseny indult meg, amely az 1922. évi washingtoni szerződésben kialakított egyensúly felbomlásával fenyegetett. Erre való tekintettel összehívták az öt hatalom *londoni konferenciáját* (1930. január 21—április 22.) a Brit Birodalom, az Egyesult Államok, Japán, Franciaország és Olaszország képviselőinek részvételével. A Londonban 1930. április 22-én aláírt, *a tengeri fegyverkezés korlátozásáról és csökkentéséről szóló szerződés* kiegészítette a washingtoni szerződést és az 5:5:3 arányt (Anglia, USA, Japán) a cirkálókra és a torpedórombolókra is kiterjesztette, a tengeralattjárók tekintetében pedig a három hatalom között egyenlő arányt állapított meg. Franciaország és Olaszország között nem jött létre megegyezés, mert Olaszország a Franciaországéval azonos nagyságú és összetételű flotta tartására emelt igényt, amit viszont Franciaország ellenzett. A francia—olasz megegyezés hiányában a londoni szerződést csak a Brit Birodalom, az Egyesült Államok és Japán képviselői írták alá. Időtartama megegyezett a washingtoni szerződésével. Röviddel a konferencia berekesztése után Japán flottaépítési programot fogadott el, majd 1934-ben felmondta a washingtoni szerződést, amely a londoni szerződéssel együtt 1936. december 31-én szabályszerűen lejárt.

Időközben, 1935. június 18-án Nagy-Britannia Németországgal külön flottaegyezményt kotött (l. ott), amely 35:100 arányban állapította meg a brit és német tengeri erők egymáshoz való viszonyát, a tengeralattjárók tekintetében pedig az egyenlő arányt. Az angol—német flotta-

vagy építés alatt álló hajójával a II. fejezet 2. részében előírt módon kell rendelkezni.

A II. fejezet 1. részében felsorolt sorhajókon kívül az Egyesült Államok befejezheti és megtarthatja a West Virginia osztályhoz tartozó, jelenleg építés alatt álló két sorhajót. E két hajó elkészültével a North Dakota és Delaware hajókról a II. fejezet 2. részében foglaltak szerint kell rendelkezni.

A Brit Birodalom a II. fejezet 3. része behelyettesítési táblázatának megfelelően két új sorhajót építhet egyenként maximálisan 35 000 tonna (35 560 metrikus tonna) űrtartalommal. E két hajó építésének befejezésekor a Thunderer. King George V, Ajax és Centurion hajókról a II. fejezet 2. részében előírt módon kell rendelkezni.

III. cikk. A II. cikkben foglalt rendelkezések fenntartásával a

---

egyezmény lehetővé tette Németország számára, hogy flottáját a meglevőnek több mint ötszörösére növelje, azaz Franciaországéval csaknem egyenlő hadiflottát építsen ki.

Még az 1922-i washingtoni szerződés lejárta előtt Londonban újabb *tengerészeti konferencia* ült össze (1935. december 9—1936. március 25.). Japán a konferencián már azt követelte, hogy flottája Nagy-Britannia és az Egyesült Államok tengeri erőivel egyenlő legyen. Amikor a két nagyhatalom ezt elutasította, Japán elhagyta a konferenciát és ettől kezdve minden korlátozás nélkül folytatta tengeri fegyverkezését. 1936. március 25-én Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és Franciaország aláírta az *új flottaszerződést*, amely az 1922. évi washingtoni és az 1930. évi londoni szerződések helyébe lépett. Olaszország 1938. december 2-án csatlakozott a szerződéshez. Az 1935. március 25-i londoni flottaszerződés öt részből áll. Az I. rész a vízkiszorítás és a hajóosztályok fogalmi meghatározását tartalmazza, a II. rész az egyes hajókategóriák maximális tonnatartalmának és fegyverzetének korlátozásáról szól, a III. rész az évi hajóépítési programokra vonatkozó adatok előzetes és kölcsönös közléséről intézkedik, a IV. rész az általános és biztonsági rendelkezéseket, az V. rész pedig a záró rendelkezéseket tartalmazza. Az 1938. június 30-i kiegészítő jegyzőkönyvben az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország megállapodott abban, hogy a csatahajók legmagasabb tonnatartalmára a londoni szerződésben megállapított felső határokat (35 000 tonna) — tekintettel a japán flottaépítkezésekre — 45 000 tonnára emeli fel. (Lásd az angol—német flottaegyezményhez fűzött 2. sz. jegyzetet is.)

A második világháború kitörése után, 1939. november 16-án az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország és Olaszország értesítette a Nemzetek Szövetsége főtitkárát, hogy az 1935. évi londoni szerződésben vállalt kötelezettségeiket felfüggesztik.

Szerződő Hatalmak mellőzni fogják sorhajóépítési programjaik megvalósítását és a behelyettesítési tonnatartalom kivételével, amely a II. fejezet 3. részében meghatározott módon megépíthető vagy beszerezhető, nem fognak építeni vagy beszerezni semmiféle új sorhajót.

A II. fejezet 3. részének megfelelően behelyettesített hajókról a II. fejezet 2. részében előírt módon kell rendelkezni.

IV. cikk. A behelyettesített sorhajóknak a hajók típus-vízkiszorítása szerint számítandó összes tonnatartalma az egyes Szerződő Hatalmak tekintetében a következő mennyiségeket nem haladhatja meg: Amerikai Egyesült Államok 525 000 tonna (533 400 metrikus tonna), Brit Birodalom: 525 000 tonna (533 400 metrikus tonna), Franciaország: 175 000 tonna (177 800 metrikus tonna), Olaszország 175 000 tonna (177 800 metrikus tonna), Japán 315 000 tonna (320 040 metrikus tonna).

V. cikk. A Szerződő Hatalmak kötelezik magukat, hogy nem szereznek be, nem építenek és nem építtetnek 35 000 tonánál (35 560 metrikus tonnánál) nagyobb típus-vízkiszorítású sorhajókat és az ilyenek építését a fennhatóságukhoz tartozó területeken nem fogják engedélyezni.

VI. cikk. Egyik Szerződő Hatalom egy sorhajója sem rendelkezhet 16 hüvelyknél (406 mm-nél) nagyobb űrméretű ágyúval.

VII. cikk. A repülőgép-anyahajóknak a hajók típus-vízkiszorítása szerint számítandó összes tonnatartalma az egyes Szerződő Hatalmak tekintetében a következő mennyiségeket nem haladhatja meg: Amerikai Egyesült Államok 135 000 tonna (137 160 metrikus tonna), Brit Birodalom 135 000 tonna (137 160 metrikus tonna), Franciaország 60 000 tonna (60 960 metrikus tonna), Olaszország 60 000 tonna (60 960 metrikus tonna), Japán 81 000 tonna (83 296 metrikus tonna).

VIII. cikk. A repülőgép-anyahajók behelyettesítése csak a II. fejezet 3. részébe foglalt rendelkezéseknek megfelelően történhetik: mindamellett egyetértés áll fenn arra nézve, hogy az 1921. november 12-én meglevő vagy építés alatt álló valamennyi repülőgép-anyahajót kísérleti hajónak kell tekinteni és azok koruktól függetlenül a VII. cikkben említett összes tonnatartalom korlátain belül behelyettesíthetők.

IX. cikk. A Szerződő Hatalmak kötelezik magukat, hogy nem szereznek be, nem építenek és nem építtetnek 27 000 tonnánál (27 432 metrikus tonnánál) nagyobb típus-vízkiszorítású repülőgép-anyahajót és ilyenek építését a fennhatóságukhoz tartozó területeken nem fogják engedélyezni.

Mindamellett mindegyik Szerződő Hatalom, feltéve hogy a repülőgép-anyahajók tekintetében részére engedélyezett összes tonnatartalmat nem lépi túl, legfeljebb két olyan repülőgép-anyahajót építhet, amelynek típus-vízkiszorítása maximálisan 33 000 tonna (33 528 metrikus tonna); evégből és gazdasági okokból mindegyik Szerződő Hatalom két befejezett vagy építés alatt álló hajóját használhatja fel választása szerint azok közül, amelyeket egyébként a II. cikk rendelkezéseinek megfelelően olyan állapotba kellene hozni, hogy azok harc céljára ne legyenek felhasználhatók. A 27 000 tonnánál (27 432 metrikus tonnánál) nagyobb típus-vízkiszorítású repülőgép-anyahajó fegyverzete tekintetében a X. cikk rendelkezései az irányadók azzal a megszorítással, hogy amennyiben ehhez a fegyverzethez akárcsak egy 6 hüvelyknél (152 mm-nél) nagyobb űrméretű ágyú tartozik, az ágyúk száma együttesen legfeljebb nyolc lehet, ide nem értve a légvédelmi ágyúkat és az 5 hüvelyknél (127 mm-nél) kisebb űrméretű ágyúkat.

X. cikk. Egyik Szerződő Hatalom egy repülőgép-anyahajója sem rendelkezhet 8 hüvelyknél (203 mm-nél) nagyobb űrméretű ágyúval. A IX. cikkben említett kivétel fenntartása mellett, abban az esetben, ha a fegyverzethez 6 hüvelyknél (152 mm-nél) nagyobb űrméretű ágyúk tartoznak, az ágyúk száma együttesen legfeljebb tíz lehet, ide nem értve a légvédelmi ágyúkat és az 5 hüvelyknél (127 mm-nél) kisebb űrméretű ágyúkat. De ha a fegyverzethez 6 hüvelyknél (152 mm-nél) nagyobb űrméretű ágyúk nem tartoznak, az ágyúk száma korlátozva nincsen. E két esetben a légelhárító ágyúk és az 5 hüvelyknél (127 mm-nél) kisebb űrméretű ágyúk száma nincsen korlátozva.

XI. cikk. A Szerződő Hatalmak kötelezik magukat, hogy a sorhajókon és repülőgép-anyahajókon kívül nem szereznek be, nem építenek és nem építtetnek 10 000 tonnánál (10 160 metrikus tonnánál) nagyobb típus-vízkiszorítású csatahajókat és ilyenek építését a fennhatóságukhoz tartozó területeken nem engedélyezik. A jelen cikk korlátozásai nem vonatkoznak azokra a hajókra, amelyek a kisegítő flottaszolgálatokra, csapatszállításokra kerülnek felhasználásra, vagy az ellenségeskedésekben nem csatahajóként vesznek részt, feltéve, hogy azokat nem jellegzetesen csatahajónak építették vagy nem helyezték békeidőben a kormány fennhatósága alá abból a célból, hogy azok harci célokra szolgáljanak.

XII. cikk. A sorhajókon kívül 8 hüvelyknél (203 mm-nél) nagyobb űrméretű ágyúval egyetlen Szerződő Hatalom egyetlen olyan csatahajója sem rendelkezhet, amelyet a jövőben fognak építeni.

XIII. cikk. A IX. cikkben említett kivétel fenntartása mellett a

jelen Szerződés végrehajtása során más osztályba sorolt egyetlen hajót sem lehet újból hadihajóként felhasználni.

XIV. cikk. A kereskedelmi hajókon béke időben semmiféle előkészületeket nem szabad tenni avégből, hogy azokat hadihajókká való átalakítása céljából fegyverekkel szereljék fel, mindamellett megengedett a fedélzetek megerősítése 6 hüvelyknél (152 mm-nél) kisebb űrméretű ágyúk felszerelésével.

XV. cikk. Abban az esetben, ha valamely Szerződő Hatalom fennhatósága alá tartozó területen egy nem Szerződő Hatalom részére hadihajó épülne, ennek vízkiszorítása és fegyverzete nem haladhatja meg a Szerződő Hatalmak által vagy azok számára építendő hasonló hajók tekintetében a jelen Szerződéssel idevonatkozóan megállapított korlátokat. Mindazonáltal valamely nem Szerződő Hatalom részére épített repülőgép-anyahajó típus-vízkiszorításának határa a 27 000 tonna (27 432 metrikus tonna) űrtartalmat egyetlen esetben sem haladhatja meg.

XVI. cikk. Ha egy nem Szerződő Hatalom számlájára valamely Szerződő Hatalom fennhatósága alá tartozó területen bármilyen hadihajó építése venné kezdetét, az említett hatalom, mihelyt lehetséges, a többi Szerződő Hatalmat az építési szerződés aláírásának időpontjáról és a hajóépítés megkezdéséről tájékoztatni fogja; egyben közölni fogja a hajó jellemző adatait, figyelembe véve a II. fejezet 3. része I. szakasza (b) 4. és 5. pontjában foglaltakat.

XVII. cikk. Ha a Szerződő Hatalmak egyike hadiállapotba kerülne, a fennhatósága alá tartozó területen valamely másik hatalom számlájára épülő vagy megépített, de még le nem szállított hadihajókat, bármilyenek legyenek is azok, hadihajóként nem fogja felhasználni.

XVIII. cikk. A Szerződő Hatalmak kötelezik magukat, hogy nem fognak sem ingyenesen, sem visszterhesen, sem egyéb módon hadihajóikkal, bármilyenek legyenek is azok, olyan feltételek mellett rendelkezni, amelyek egy idegen hatalomnak lehetővé tennék, hogy azokat ilyen minőségben felhasználja.

XIX. cikk. Az Egyesült Államok, a Brit Birodalom és Japán megállapodnak abban, hogy erődítmények és tengeri támaszpontok tekintetében az alább megjelölt területeiken és birtokaikon fenntartják a jelen Szerződés aláírásának napján fennálló *status quot:*

(1) Az Amerikai Egyesült Államok csendes-óceáni jelenlegi vagy jövőbeli szigeti birtokain, kivéve *a)* azokat, amelyek az Amerikai Egyesült Államok, Alaszka és a Panama-csatorna Övezet partjaival szomszédosak, ide nem értve az Aleuti-szigeteket, *b)* a Hawaii-szigeteket.

(2) Hong-Kongban és a Brit Birodalom csendes-óceáni jelenlegi vagy jövőbeli szigeti birtokain, amelyek a keleti hosszúság 110 fokos délkörétől keletre terülnek el, kivéve azokat, amelyek *a)* Kanadával, *b)* Ausztráliával és annak területeivel és *c)* Új-Zélanddal szomszédosak.

(3) Japán következő csendes-óceáni szigeti területein és birtokain: Kurili-szigetek, Bonin-szigetek, Amami-Oshima, Liu-Kiu-szigetek, Formoza és a Pescadores-szigetek, úgyszintén Japán minden jövőbeli csendes-óceáni szigetei területén és birtokán.

A fent említett *status quo* fenntartása annyit jelent, hogy a fent említett területeken és birtokokon sem új tengeri támaszpontokat, sem erődítményeket nem fognak létesíteni; semmiféle olyan intézkedést nem fognak tenni, amely alkalmas a tengerészeti erők javítására és fenntartására szolgáló jelenlegi berendezések növelésére, továbbá, hogy a fent említett területek és birtokok partvédelmét nem fogják megerősíteni. Mindamellett ez a megszorítás nem szolgálhat akadályul a tönkrement fegyverzet és felszerelés megjavításának és pótlásának, úgy ahogyan ez a tengerészeti és katonai intézményeknél békeidőben szokásos.

XX. cikk. A vízkiszorítás meghatározásának a II. Fejezet 4. részében megállapított szabályai mindegyik Szerződő Hatalom hajóira egyformán alkalmazást nyernek.

II. fejezet

A SZERZŐDÉS VÉGREHAJTÁSÁRA VONATKOZÓ SZABÁLYOK — A HASZNÁLT FOGALMAK MEGHATÁROZÁSA

1. rész

Sorhajók, amelyeket a Szerződő Hatalmak megtarthatnak

(A hajók megnevezése az egyes államok szerinti csoportosításban.)

2. rész

A hadihajók más osztályba sorolására alkalmazandó szabályok

(A szerződés itt azt a főelvet mondja ki, hogy valamely hajó más osztályba sorolásának feltétele annak olyan állapotba hozása, hogy hadi célokra ne legyen felhasználható, és megállapítja az ennek elérésére szolgáló eszközöket.)

3. rész

Behelyettesítések

(A szerződés e részének I. szakasza a sorhajók és repülőgép-anyahajók behelyettesítése, azaz megépítésük befejezését követő húsz év elteltével újonnan épített hajókkal való kicserélését szabályozza. A II. szakasz az ide vonatkozó táblázatokat közli.)

4. rész

Fogalommeghatározások

A jelen Szerződésben a következő kifejezések az alábbi értelemben használatosak.

Sorhajó

A sorhajó, a jövőben építendő hajókat illetően, olyan hadihajó, amely nem repülőgép-anyahajó és amelynek típus-vízkiszorítása 10 000 tonnánál (10 160 metrikus tonnánál) nagyobb vagy amelynek 8 hüvelyknél (203 mm-nél) nagyobb űrméretű ágyúja van.

Repülőgép-anyahajó

A repülőgép-anyahajó olyan 10 000 tonnánál (10 160 metrikus tonnánál) nagyobb típus-vízkiszorítású hadihajó, amely különösképpen és kizárólagosan repülőgépek hordozására szolgál. Olyan módon kell építeni, hogy a repülőgép arról felszállhasson és arra leszállhasson. Terve és szerkezete nem teheti lehetővé, hogy — az eset körülményei szerint — a IX. cikk, vagy a X. cikk által engedélyezett fegyverzetnél erősebb fegyverzete legyen.

Típus-vízkiszorítás

A hajó típus-vízkiszorítása egy kész hajó vízkiszorítása, teljes személyzetével, gépeivel és kazánjaival együtt, kifutásra készen, ideértve fegyverzetét és összes lőszerkészletét, berendezéseit, felszereléseit, az élelmiszerkészleteket, a személyzet ivóvízkészletét, a különböző használati tárgyakat, bármilyen szerszámokat és cserealkatrészeket, amelyeket háború idején vinnie kell, de a fűtőanyag, valamint a gépek és kazánok táplálására szolgáló tartalék vízkészlet nélkül.

Az e Szerződésben használt „tonna" szó, a „metrikus" megjelölése nélkül, 2240 fontot vagy 1016 kg-ot kitevő tonnát jelent.

A jelenleg kész hajók a továbbiakban azzal a vízkiszorítással szerepelhetnek, amelyet részükre nemzeti becslési rendszerük engedélyez. Mindazonáltal, ha egy hatalom hajóinak vízkiszorítását metrikus tonnában számolja, ennek a Szerződésnek az alkalmazása szempontjából olyannak kell tekinteni, mint amely 2240 fontot kitevő tonnának megfelelő űrtartalommal rendelkezik.

A csak ezután elkészülő hajókat típus-vízkiszorításuk szempontjából olyanoknak kell tekinteni, mint amelyeket a jelen meghatározás 1. bekezdése állapít meg.

III. fejezet

VEGYES RENDELKEZÉSEK

XXI. cikk. Amennyiben e Szerződés tartama alatt valamely Szerződő Hatalom úgy véli, hogy új körülmények nemzeti biztonságának követelményeit a tengeri védelmet illetően ténylegesen érintik, a Szerződő Hatalmak ennek kívánságára értekezletre fognak összejönni, hogy újból megvizsgálják a jelen Szerződés rendelkezéseit és annak módosítására nézve megállapodjanak.

A műszaki és tudományos fejlődés lehetőségeire tekintettel az Egyesült Államok valamennyi Szerződő Hatalom értekezletének összehívását fogja kezdeményezni, a velük folytatott előzetes tanácskozás után. Ezt az értekezletet a jelen Szerződés hatálybalépésétől számított nyolc év eltelte után, mihelyt lehetséges, meg fogják tartani, és az meg fogja vizsgálni a végrehajtandó változtatásokat avégből, hogy — amennyiben ennek helye van — a fejlődéssel számot vessenek.

XXII. cikk. Ha az egyik Szerződő Hatalom oly háborúba sodródik, amely véleménye szerint nemzeti biztonságát a tenger felől veszélyezteti, e Hatalom a többi Szerződő Hatalom előzetes értesítése után az ellenségeskedések tartamára a jelen Szerződésből eredő kötelezettségei alól mentesülhet, kivéve a XIII. és XVII. cikkekben foglalt kötelezettségeket. Mindenesetre ennek a Hatalomnak közölnie kell a többi Szerződő Hatalommal, hogy a helyzet eléggé válságos ahhoz, hogy ilyen intézkedést követeljen meg.

Ebben az esetben a többi hatalom eszmecserét fog folytatni, hogy egyetértésre jussanak azokra az ideiglenes eltérésekre nézve, amelyeket a szerződés végrehajtása során, amennyiben ennek helye van, őket illetően alkalmazni kell. Ha ez az eszmecsere nem vezet a reájuk vonatkozóan irányadó alkotmányos eljárásnak megfele-

lően szabályszerűen kötött megállapodáshoz, bármelyikük, miután erről a többi Hatalmat értesítette, az ellenségeskedések tartamára mentesülhet a jelen Szerződésből eredő kötelezettségek alól, kivéve a XIII. és XVII. cikkekben foglalt kötelezettségeket.

Az ellenségeskedések megszűnése után a Szerződő Hatalmak értekezletet fognak tartani, hogy megvizsgálják a jelen Szerződéssel kapcsolatban végrehajtandó módosításokat, amennyiben ilyeneknek helye van.

XXIII. cikk. Ez a Szerződés 1936. december 31. napjáig marad érvényben. Ha e határidő lejárta előtt két évvel egyik Szerződő Hatalom sem közli azt a szándékát, hogy a Szerződést felbontsa, a Szerződés hatályban marad attól a naptól számított két év lejártáig, amikor a Szerződő Hatalmak egyike azt a szándékát közölte, hogy a Szerződést felbontja. Ebben az esetben a szerződés valamennyi Szerződő Hatalom tekintetében megszűnik. A közlést írásban az Egyesült Államok kormányához kell intézni, amely a többi Hatalomnak haladéktalanul tartozik megküldeni ennek a közlésnek hiteles másolatát, az átvétel keltének megjelölésével. A közlés ezzel az időponttal tekintendő megtörténtnek, s ettől kezdődően válik hatályossá. Abban az esetben, ha az Egyesült Államok kormánya közölné azt a szándékát, hogy a szerződést felbontja, ezt a közlést a többi Szerződő Hatalom washingtoni diplomáciai képviselőihez kell intéznie; a közlés az említett diplomáciai képviseletek értesítésének időpontjától kezdődően tekintendő megtörténtnek és válik hatályossá.

Valamennyi szerződő Hatalomnak értekezletre kell összejönnie attól a naptól számított egy éven belül, amellyel az egyik hatalomnak az a közlése, hogy a Szerződést felbontja, hatályossá válik.

XXIV. cikk. A jelen Szerződést a Szerződő Hatalmaknak saját alkotmányos eljárásuknak megfelelően meg kell erősíteniök. A Szerződés valamennyi megerősítő okirat letételének napjával fog hatályba lépni; a megerősítő okiratok letétele, mihelyt lehetséges, Washingtonban fog megtörténni. Az Egyesült Államok kormánya a megerősítő okiratok letételéről szóló jegyzőkönyv hitelesített másolatát a többi Szerződő Hatalomnak meg fogja küldeni.

A jelen Szerződés, amelynek francia és angol szövege egyaránt hiteles, az Egyesült Államok kormányának irattárában marad letéve; e kormány a Szerződés hiteles kiadmányait a többi Szerződő Hatalomnak meg fogja küldeni.

Ennek hiteléül a fent nevezett meghatalmazottak ezt a szerződést aláírták.

Washington, 1922. február 6.

A washingtoni kilenchatalmi szerződés Kínáról

Washington, 1922. február 6.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 38. kötet. 278. old. — M. O. Hudson: International legislation. II. kötet (1922—1924). Washington, 1931. 823. old.

Szerződés
az Amerikai Egyesült Államok, Belgium, a Brit Birodalom, Kína, Franciaország, Olaszország, Japán, Hollandia és Portugália között a Kínával szemben követendő elvekről és politikáról[1, 2]

Az Amerikai Egyesült Államok, Belgium, a Brit Birodalom, Kína, Franciaország, Olaszország, Japán, Hollandia és Portugália

attól az óhajtól vezettetve, hogy a távol-keleti viszonyok megszilárdítását szolgáló politikát folytassanak, Kína jogait és érdekeit megoltalmazzák, továbbá Kína és a többi hatalom közötti kapcsolatokat az egyenlő előnyök alapján fejlesszék,

elhatározták, hogy ebből a célból szerződést kötnek és evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

[1] A megerősítő okiratok letétele Washingtonban 1925. augusztus 5-én történt meg. A szerződéshez csatlakoztak: Norvégia 1925. november 13-án, Svédország 1925. december 5-én, Dánia 1925. december 29-én.

[2] A kilenchatalmi szerződés elismerte Kína szuverenitását, függetlenségét, valamint területi és igazgatási épségét, de nem helyezte hatályon kívul a Kína érdekei rovására kötött korábbi egyenlőtlen szerződéseket. A kilenchatalmi szerződés lényeges rendelkezése a „nyitott kapu" elvének kimondása, nevezetesen annak részletes szabályozása, hogy valamennyi nemzet kereskedelme és ipara Kína egész területén egyenlő előnyöket élvezhessen. A „nyitott kapu" elvének kimondásával az Egyesült Államok lehetőséget kapott arra, hogy Nagy-Britanniával és Japánnal azonos feltételek mellett hatoljon be Kína gazdasági életébe.

A washingtoni szerződést Japán 1931-ben a Mandzsúria, majd 1937-ben Kína többi részei ellen indított támadásával megszegte.

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kölcsönös kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

I. cikk. A Szerződő Hatalmak, Kína kivételével, megegyeznek abban, hogy:

1. Kína szuverenitását, függetlenségét, valamint területi és igazgatási épségét tiszteletben tartják;

2. Kínának megadják, a legteljesebb mértékben és a legkevésbé sem korlátozva a lehetőséget, hogy magának hatékony és állandó kormányt teremtsen és tartson fenn;

3. Latbavetik befolyásukat avégből, hogy az egyenlő előnyök elvét hatékonyan megvalósítsák és fenntartsák valamennyi nemzet kereskedelme és ipara számára Kína egész területén;

4. Tartózkodni fognak attól, hogy Kína helyzetéből hasznot húzzanak olyan külön jogok vagy kiváltságok megszerzésére, amelyek baráti államok alattvalóinak jogait érinthetik; ugyanígy tartózkodni fognak minden olyan cselekmény előmozdításától, amely az említett baráti államok biztonságának veszélyeztetésével járna.

II. cikk. A Szerződő Hatalmak megegyeznek abban, hogy nem vesznek részt semmiféle olyan szerződésben, egyezményben, megállapodásban vagy megegyezésben, akár egymás között, akár egy vagy több Hatalom között, külön-külön vagy együttesen jöjjön is az létre, amely az I. cikkben lefektetett elveket sértené vagy korlátozná.

III. cikk. Abból a célból, hogy Kínában valamennyi nemzet kereskedelme és ipara számára a nyitott kapu vagy az egyenlő előnyök elvei hatékonyabban kerüljenek alkalmazásra, a Szerződő Hatalmak, Kína kivételével, megegyeznek abban, hogy sem nem fognak arra törekedni, sem állampolgáraikat ezirányú törekvéseikben támogatni, hogy

a) olyan megállapodásokat kössenek, amelyek a kereskedelem vagy a gazdaság fejlesztése terén Kína meghatározott területén javukra a többiekkel szemben általános előjogok biztosítására irányulnának,

b) olyan monopóliumokat vagy kedvezményes elbánást biztosítsanak a maguk számára, amelyek más hatalmak állampolgárait megfoszthatnák attól a joguktól, hogy Kínában bárminő törvényes kereskedelmet vagy ipart folytassanak, vagy résztvegyenek akár a kínai kormánnyal, akár a helyi hatóságokkal közösen, olyan hivatalos jellegű vállalkozásokban, monopóliumokban vagy kedvezményes elbánásban, amelyek horderejüknél, tartalmuknál vagy területi kiterjedésüknél fogva a gyakorlatban az egyenlő előnyök alapelvének megsértését jelentenék. Ennek ellenére ezt a megálla-

podást nem lehet olyképpen értelmezni, hogy az olyan javak vagy jogok megszerzését kívánná tilalmazni, amelyek akár egy bizonyos kereskedelmi, ipari vagy bankvállalat folytatásához, akár találmányok vagy felfedezések támogatásához szükségesek.

A kínai kormány kötelezi magát arra, hogy gazdasági jogok és privilégiumok megszerzése iránt bármely külföldi ország kormánya vagy állampolgárai részéről előterjesztett kérelmek elbírálásánál a fenti elveket fogja irányadókul tekinteni, függetlenül attól, hogy a kérelmezők a szerződés részesei-e vagy sem.

IV. cikk. A Szerződő Hatalmak megállapodnak abban, hogy nem fognak semmiféle olyan megállapodást támogatni, amelyet saját állampolgáraik azzal a célzattal kötnek, hogy maguknak a kínai terület meghatározott részein befolyási szférákat teremtsenek vagy kizárólagos előnyöket biztosítsanak.

V. cikk. Kína kötelezi magát, hogy nem fog semmiféle igazságtalan megkülönböztetést tenni vagy megengedni egyetlen kínai vasútvonalon sem. Különösképpen nem tehetők olyan közvetlen vagy közvetett megkülönböztetések díjszabások vagy fuvarozási kedvezmények tekintetében, amelyeknek alapja

az utasok állampolgársága,

az az ország, ahonnan ezek érkeznek vagy ahova utaznak,

az áruk eredete, a tulajdonosok személye vagy az áruk származási, vagy rendelkezési országa,

az utasok vagy áruk által valamely kínai vasút részéről történő szállításuk előtt vagy azt követően igénybe vett hajó nemzetisége, vagy a hajó, illetve bármilyen más közlekedési eszköz tulajdonosának nemzetisége.

A többi Szerződő Hatalom a maga részéről hasonló kötelezettséget vállal azoknak a kínai vasútvonalaknak a tekintetében, amelyeken saját maguk vagy állampolgáraik valamely koncesszió, különleges megállapodás alapján, vagy egyéb címen ellenőrzést gyakorolhatnak.

VI. cikk. A Szerződő Hatalmak, Kína kivételével, megállapodnak abban, hogy egy olyan háborúban, amelyben Kína nem vesz részt, az utóbbinak mint semleges hatalomnak jogait teljes mértékben tiszteletben fogják tartani. Másfelől Kína kijelenti, hogy amennyiben semleges marad, a semlegesség szabályait meg fogja tartani.

VII. cikk. A Szerződő Hatalmak megállapodnak abban, hogy olyan helyzet bekövetkeztével, amely egyikük vagy másikuk véleménye szerint a jelen Szerződés rendelkezéseinek alkalmazását vonná maga után és ennek megvitatását kívánatossá tenné, az

érdekelt Szerződő Hatalmak evégből egymás között teljes és szabad eszmecserét fognak folytatni.

VIII. cikk. Azokat a Hatalmakat, amelyek a jelen Szerződésnek nem aláírói, amennyiben kormányukat a Szerződő Hatalmak elismerték és Kínával szerződési kapcsolataik vannak, meg fogják hívni, hogy ehhez a Szerződéshez csatlakozzanak. Ebből a célból az Egyesült Államok kormánya azon Hatalmakhoz, amelyek a Szerződésnek nem aláírói, a szükséges közléseket meg fogja tenni; egyben a Szerződő Hatalmakat a kapott válaszokról tájékoztatni fogja. Bármely hatalom csatlakozása akkor válik joghatályossá, mihelyt az arra vonatkozó közlés az Egyesült Államok kormányához beérkezik.

IX. cikk. A jelen Szerződést a Szerződő Hatalmaknak a saját alkotmányos eljárásuknak megfelelően meg kell erősíteniök. A Szerződés valamennyi megerősítő okirat letételének napjával fog hatályba lépni; a megerősítő okiratok letétele, mihelyt lehetséges, Washingtonban fog megtörténni. Az Egyesült Államok kormánya a megerősítő okiratok letételéről szóló jegyzőkönyv hitelesített másolatát a többi Szerződő Hatalomnak meg fogja küldeni.

A jelen Szerződés, amelynek francia és angol szövege egyaránt hiteles, az Egyesült Államok kormányának irattárában marad letéve; e kormány a Szerződés hiteles kiadmányait a többi szerződő hatalomnak meg fogja küldeni.

Ennek hiteléül a fent nevezett meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták.

Készült Washingtonban, 1922. február 6. napján.

A rapallói szerződés

Rapallo, 1922. április 16.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 19. kötet. 248. old. — Deutsches Reichsgesetzblatt, 1928. II. No. 18.

Német—orosz szerződés a barátsági és kereskedelmi kapcsolatok helyreállításáról[1]

A német kormány, dr. Walter Rathenau birodalmi miniszter által képviselve és az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság[2] kormánya, Csicserin népbiztos által képviselve a következő rendelkezésekben állapodtak meg:[3]

[1] A megerősítő okiratokat Berlinben 1923. január 31-én cserélték ki.

[2] Az 1922. november 5-én létrejött kiegészítő egyezmény a rapallói szerződést az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaságra, valamint a többi szovjet köztársaságokra is kiterjesztette.

1922. december 30-án az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság, az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság, a Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaság és a Transzkaukázusi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság mint szövetségi államok megalakították a Szovjetuniót, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét. Később a többi szovjet köztársaságok is csatlakoztak hozzá. A Szovjetunió első alkotmányát 1923. július 6-án tették közzé és az 1924. január 31-én lépett hatályba. 1923. július 23-án a Szovjetunió kormánya a külföldi kormányokhoz intézett jegyzékében közölte, hogy elvállalta valamennyi szovjet köztársaság külügyi kapcsolatainak képviseletét. Az egyes szovjet köztársaságok azonban már ez előtt is esetenként megbízást adtak az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságnak érdekeik képviseletére. Így a Moszkvában 1922. február 22-én aláírt jegyzőkönyv értelmében hét szovjet köztársaság megbízta az Orosz Föderációt érdekeik védelmével és nevükben szerződések kötésével a genuai konferencián.

[3] A rapallói szerződést a *genuai nemzetközi gazdasági konferencia* (1922. április 10—május 19.) tartama alatt kötötték meg a Szovjetunió és Németország képviselői. A genuai konferenciát az antant Legfőbb Tanácsának 1922. január 6-i *cannes-i ülésén* Anglia kezdeményezésére ho-

1. cikk. A két kormány egyetért abban, hogy a Német Birodalom és az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság között fennálló, a Németország és Oroszország közötti hadiállapot idejéből származó kérdésekkel kapcsolatos nézeteltéréseket a következő alapon fogják rendezni:

a) A Német Birodalom és az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság kölcsönösen lemondanak háborús kiadásaiknak, valamint a háborús károknak, azaz azoknak a károknak megtérítéséről, amelyeket maguk és állampolgáraik a háború által érintett területeken katonai intézkedések következtében, ideértve

---

zott határozata alapján hívták egybe abból a célból, hogy Németország és Szovjet-Oroszország, valamint a legyőzött kisebb államok, Ausztria, Magyarország és Bulgária részvételével kiutat keressenek Európa háború utáni súlyos gazdasági nehézségeiből és helyreállítsák a nemzetközi kereskedelmet. Franciaország azonban eleve kikötötte, hogy a német jóvátételek kérdésében nem hajlandó engedményeket tenni. A genuai konferenciát az antant hatalmak, elsősorban Franciaország arra kívánták felhasználni, hogy a szovjet kormányt a háború előtti cári tartozások és az egyéb pénzügyi kötelezettségek elismerésére, valamint az államosított külföldi tulajdonok visszaadására vagy kártalanítására bírják. Ezeknek a feltételeknek elfogadása esetén az antant hatalmak késznek nyilatkoztak Szovjet-Oroszország elismerésére és hitelek nyújtására népgazdaságának helyreállítása céljából. Az antant hatalmak követeléseit, amelyek mintegy 18 milliárd rubelt tettek ki, a szovjet küldöttség nem fogadta el és egyben előterjesztette saját ellenköveteléseit az intervenciós háború és a gazdasági blokád által Szovjet-Oroszországnak okozott mintegy 30 milliárd aranyrubelt kitevő károk megtérítésére, amelyek messze felülmúlják a külföldi államokat és állampolgáraikat ért károsodás nagyságát.

A szovjet kormánynak sikerült megbontania a tőkés országok egységfrontját és Németországgal április 16-án *Rapallóban* (egy Genua melletti tengeri fürdőhelyen) külön szerződést írt alá. A szerződés értelmében a német és szovjet kormány kölcsönösen lemondtak a háborús kiadások és a háborús károk megtérítéséről (a versailles-i békeszerződés 116. cikke elismerte Oroszország jóvátételre való jogosultságát Németországgal szemben), a német kormány továbbá lemondott a Szovjet-Oroszországban államosított német tulajdonokra vonatkozó igényekről, feltéve, hogy a szovjet kormány harmadik államok ezirányú igényeit sem elégíti ki. A két ország között azonnal helyreállították a diplomáciai és konzuli kapcsolatot, a kiépítendő gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok tekintetében pedig kimondották a legnagyobb kedvezmény elvének alkalmazását. A nyugat-európai hatalmak közül Németország ismerte el elsőnek Szovjet-Oroszországot.

az ellenséges országokban végrehajtott összes rekvirálásokat is, elszenvedtek. Ugyanígy lemond mindkét Fél azoknak a polgári károknak a megtérítéséről, amelyeket az egyik Fél állampolgárainak a másik Fél úgynevezett kivételes háborús törvényei vagy az állami szervek kényszerintézkedései okoztak.

b) A hadiállapot által érintett közjogi és magánjogi jogviszonyokat, ideértve a másik Fél hatalmába került kereskedelmi hajók sorsának kérdését is, a viszonosság elve alapján fogják szabályozni.

c) Németország és Oroszország kölcsönösen lemondanak a hadi-

A rapallói szerződés azon túlmenően, hogy keresztülhúzta az antant hatalmak számításait, a breszt-litovszki és versailles-i békeszerződésektől gyökeresen eltérő módon, az egyenjogúság alapján rendezte a két ország gazdasági és diplomáciai kapcsolatait. A rapallói szerződés következtében a két ország kikerült elszigeteltségéből. A szovjet kormány a Genuát követő *hágai konferencián* (1922. június 15—július 20.) sem volt hajlandó teljesíteni az antant hatalmak követeléseit.

Nem sokkal ezután, 1924-ben a tőkés országok egymás után ismerték el *de jure* a Szovjetuniót és vették fel vele a diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatokat, anélkül, hogy a háború előtti tartozások vagy az államosított tulajdonok tekintetében korábbi követeléseiknek érvényt szereztek volna. 1924. február 2-án *Nagy-Britannia* ismerte el a Szovjetuniót, majd augusztus 8-án két szerződést kötött vele: általános szerződést a két ország közötti kapcsolatokról, valamint kereskedelmi szerződést, amely a legnagyobb kedvezmény elvén alapult és az 1921. március 16-i első angol—szovjet kereskedelmi egyezmény helyébe lépett volna. (Nagy-Britannia 1924. november 20-i jegyzékében megtagadta a két szerződés megerősítését, úgyhogy azok egyelőre nem léptek hatályba.) Olaszország 1924. február 7-én ismerte el a Szovjetuniót és kötötte meg vele a kereskedelmi és hajózási szerződést a legnagyobb kedvezmény elve alapján. Az elismerésben a következő országok következtek: 1924. február 13-án Norvégia, 1924. február 25-én Ausztria, 1924. március 8-án Görögország, 1924. március 15-én Svédország, 1924. június 18-án Dánia, 1924. május 31-én Kína, 1924. július 6-án Albánia (a diplomáciai képviseleteket később visszahívták), 1924. augusztus 1-én Mexikó, 1924. szeptember 5-én Magyarország (az egyezményt az akkori magyar kormány nem cikkelyeztette be és így az nem lépett hatályba), végül 1924. október 28-án Franciaország és 1925. január 20-án Japán. Az Egyesült Államok tanúsította a legmerevebb magatartást a korábbi adósságok el nem ismerése és az államosított amerikai tulajdonok kártalanításának elmaradása miatt. A szovjet—amerikai diplomáciai kapcsolatok felvételére csak 1933. november 16-án került sor, mindazonáltal már 1923 óta kereskedelmi kapcsolatok alakultak ki a két ország között.

foglyok ellátására fordított kiadásaik megtérítéséről. A német kormány ugyancsak lemond a Vörös Hadsereg Németországba internált tagjainak ellátására fordított kiadások megtérítéséről is. Az orosz kormány a maga részéről lemond az említett internáltak által Németországba hozott kincstári tulajdonnak Németország által történt eladásából befolyt összegnek a megtérítéséről.

2. cikk. Németország lemond azokról az Oroszországgal szembeni igényekről, amelyek az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság törvényeinek és intézkedéseinek német birodalmi állampolgárokra vagy azok magánjogaira, valamint a Német Birodalom és a tartományok jogaira eddig történt alkalmazásából, úgyszintén az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság vagy annak szervei részéről birodalmi állampolgárokkal vagy azok magánjogaival szemben foganatosított egyéb intézkedéseikből keletkeztek, feltéve, hogy az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság harmadik államok hasonló igényeit sem elégíti ki.

3. cikk. A Német Birodalom és az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság között a diplomáciai és konzuli kapcsolatokat azonnal ismét felveszik. A két állam konzulai működésének engedélyezését külön egyezmény fogja szabályozni.

4. cikk. A két kormány továbbá egyetért abban is, hogy az egyik Fél állampolgárainak a másik Fél területén élvezett általános jogi helyzetére, valamint a kétoldalú kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok általános szabályozására vonatkozóan a legnagyobb kedvezmény elve érvényesüljön. A legnagyobb kedvezmény elve nem terjed ki azokra az előjogokra és kiváltságokra, amelyeket az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság valamely szovjet köztársaságnak vagy olyan államnak nyújt, amely azelőtt az egykori Orosz Birodalom része volt.

5. cikk. A két kormány jóakaratúan kölcsönösen tekintettel lesz a két ország gazdasági szükségleteire. E kérdésnek nemzetközi síkon történő alapvető rendezéséről egymással előzetes eszmecserét fognak folytatni. A német kormány kifejezi készségét arra, hogy a vele legutóbb kötött és magáncégek részéről kezdeményezett megállapodásokat a lehetőség szerint támogatja és megvalósításukat elősegíti.

6. cikk. A jelen szerződés 1. b) és 4. cikkei a megerősítéssel, a szerződés egyéb rendelkezései nyomban hatályba lépnek.

Készült két eredeti példányban, Rapallóban, 1922. április 16. napján.

A francia–csehszlovák szövetségi szerződés

Párizs, 1924. január 25.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 23. kötet. 164. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 141. old.

Szövetségi és barátsági szerződés Franciaország és Csehszlovákia között[1, 2]

A Francia Köztársaság elnöke és a Csehszlovák Köztársaság elnöke

szilárdan ragaszkodva nemzetközi kötelezettségvállalásoknak a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya által ünnepélyesen megerősített elvéhez,

egyformán arra törekedve, hogy megőrizzék a békét, amelynek fenntartása Európa politikai stabilitásához és gazdasági felemelkedéséhez szükséges,

evégből elhatározva, hogy az általuk együttesen aláírt szerződések által teremtett nemzetközi jogi és politikai rend tiszteletben tartását biztosítják,

[1] A megerősítő okiratok kicserélése Párizsban 1924. március 4-én történt meg.

[2] Az 1924. január 25-i francia—csehszlovák szövetségi és barátsági szerződés az első láncszeme a Franciaország és kisantant államai között létrejött szövetségi hálózatnak. (Megjegyezzük, hogy ugyanebben az évben, 1924. július 5-én Csehszlovákia Olaszországgal is együttműködési szerződést kötött.) Egy évvel később újabb francia—csehszlovák szerződés jött létre: 1925. október 16-án Locarnóban — a francia—belga—német határt garantáló locarnói szerződéssel egyidőben — francia—csehszlovák kölcsönös garanciális szerződést (l. ott) írtak alá, amely nem provokált támadás esetében azonnali segítség és támogatás nyújtására kötelezte a szerződő feleket.

Franciaországnak Csehszlovákiával kötött szerződéseit követte az 1926. június 10-i francia—román, majd az 1927. november 11-i francia—jugoszláv barátsági szerződés (l. ott).

tekintettel arra, hogy ennek a célnak az elérése érdekében egy esetleges támadással szemben, közös érdekeik védelmére, kölcsönös biztonsági garanciákra van szükség,

meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A Francia Köztársaság kormánya és a Csehszlovák Köztársaság kormánya kötelezik magukat arra, hogy minden olyan természetű nemzetközi kérdésben, amely biztonságukat veszélyeztetheti, vagy a mindkettőjük által aláírt békeszerződésekkel teremtett rendet sértheti, egyetértően fognak eljárni.

2. cikk. A Magas Szerződő Felek meg fognak állapodni azokban az intézkedésekben, amelyek közös érdekeik veszélyeztetése esetében azok megvédelmezésére alkalmasak.

3. cikk. A Magas Szerződő Felek teljes egyetértésben azoknak a politikai elveknek az általános béke fenntartása szempontjából való fontosságára nézve, amelyeket a mindkettőjük által aláírt, 1919. szeptember 10-én kötött Saint-Germain en Laye-i békeszerződés 88. cikke,[3] valamint az 1922. október 4-i genfi jegyzőkönyvek[4] tartalmaznak,

kötelezik magukat arra, hogy abban az esetben, ha ezeknek az elveknek a tiszteletben tartása veszélyeztetve lenne, a teendő intézkedésekben meg fognak állapodni.

4. cikk. A Magas Szerződő Felek különös figyelemmel a nagykövetek konferenciája által 1920. február 3-án és 1921. április 1-én tett nyilatkozatokra, amelyek politikájukat továbbra is irányítani fogják, valamint a magyar kormány által 1921. november 10-én a szövetségesek diplomáciai képviselői előtt tett nyilatkozatra,[5]

[3] Az osztrák Anschluss tilalmát mondja ki.

[4] Az Ausztria pénzügyi és gazdasági rekonstrukciójáról szóló 1922. október 4-i genfi jegyzőkönyv szintén előírja Ausztria politikai és gazdasági függetlenségének fenntartását. A jegyzőkönyvet Anglia, Franciaország, Olaszország, Csehszlovákia és Ausztria képviselői írták alá.

[5] A nagykövetek konferenciájának a Habsburg-ház magyarországi restaurációja ellen tett nyilatkozatairól, valamint a magyar kormány ilyen értelmű kötelezettségvállalásáról van szó. A magyar országgyűlés törvényt fogadott el IV. Károly király uralkodói jogainak és a Habsburg-ház trónörökösödésének megszüntetéséről. (1921. évi XLVII. tv. Kihirdetve az Országos Törvénytár 1921. évi november hó 6-án kiadott 23. számában.)

kötelezik magukat arra, hogy abban az esetben, ha érdekeik az ezekben a különböző nyilatkozatokba foglalt elvek meg nem tartása folytán veszélyeztetve lennének, egyetértően fognak eljárni.

5. cikk. A Magas Szerződő Felek megerősítik teljes egyetértésüket annak szükségességét illetően, hogy a béke fenntartása céljából egyöntetű magatartást tanúsítsanak a Hohenzollern dinasztia Németországban való restaurálására irányuló minden esetleges kísérlettel szemben és kötelezettséget vállalnak arra, hogy ebben az esetben teendő intézkedések tekintetében egyetértően fognak eljárni.

6. cikk. A Nemzetek Szövetsége Egyességokmányában kinyilatkoztatott elveknek megfelelően a Magas Szerződő Felek megállapodnak abban, hogy abban az esetben, ha közöttük a jövőben olyan vitás kérdések merülnének fel, amelyek barátságos megegyezéssel és diplomáciai úton nem oldhatók meg, a vitát az Állandó Nemzetközi Bíróság vagy az általuk választott egy vagy több döntőbíró elé fogják terjeszteni.

7. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy az általuk korábban kötött és közép-európai politikájukat érintő megállapodásokat egymással közölni fogják és új megállapodások megkötése előtt tanácskozni fognak egymással. Kijelentik, hogy a jelen Szerződés semmi olyant nem tartalmaz, amely az említett megállapodásokkal, különösképpen pedig a Franciaország és Lengyelország között létrejött szövetségi szerződéssel, a Csehszlovákia által az Osztrák Szövetségi Köztársasággal, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Királysággal kötött egyezményekkel vagy megállapodásokkal, sem pedig az olasz kormány és a csehszlovák kormány között 1921. február 8-án levélváltás útján létrejött megállapodással ellentétben lenne.

8. cikk. A jelen Szerződést az Egyességokmány 18. cikkének megfelelően a Nemzetek Szövetségével közölni fogják.

A jelen Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Párizsban a legrövidebb időn belül ki kell cserélni.

Ennek hiteléül az erre kellő felhatalmazással ellátott meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátják.

Készült Párizsban, két példányban, 1924. január 5. napján.

A szovjet–kínai általános egyezmény

Peking, 1924. május 31.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 37. kötet, 175. old. (angol szöveg). — Dokumenti vnyesnyej politiki SZSZSZR. VII. kötet. Moszkva, 1936. 331. old.

Egyezmény
a Szovjetunió és Kína közötti függő kérdések rendezésénél irányt adó általános alapelvekről[1, 2]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Kínai Köztársaság attól az óhajtól vezettetve, hogy az egymás közötti rendes kapcsolatokat helyreállítsák, elhatározták, hogy megállapodást kötnek, amely meghatározza a két állam közötti függő kérdések szabályozásánál irányt adó általános elveket és evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik bemutatása után a következő cikkekben állapodtak meg:

I. cikk. A jelen Egyezmény aláírásától kezdődően a két Szerződő Fél közötti rendes diplomáciai és konzuli kapcsolatok haladéktalanul helyreállnak.

A Kínai Köztársaság kormánya megteszi a szükséges intézkedéseket aziránt, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsé-

[1] Hatályba lépett aláírása napján.

[2] Az 1924. május 31-i kínai—szovjet szerződés fontos állomás Kínának a külföldi befolyás és gyámkodás alól való felszabadításában. A szovjet kormány ebben a szerződésben Kínát egyenjogú államnak ismerte el és a maga részéről semmisnek nyilvánította mindazokat a szerződéseket és megállapodásokat, amelyeket a cári Oroszország harmadik államok kormányaival Kína szuverén jogainak és érdekeinek sérelmére kötött. Lemondott a szovjet kormány a cári kormánynak a kínai kormánnyal kötött egyenlőtlen szerződéseiben, egyezményeiben stb. szerzett jogairól és kiváltságairól, továbbá a kínai területen szerzett koncessziókról és a konzuli bíráskodás jogáról is.

gének kormánya visszakapja azokat a követségi és konzulátusi ingatlanokat, amelyek azelőtt a cári kormányéi voltak.

II. cikk. A két Szerződő Fél kormányai megállapodnak abban, hogy a jelen Egyezmény aláírását követő egy hónapon belül értekezletet fognak összehívni, amely az alábbi cikkekben foglalt elvektől vezettetve, a szóban levő kérdésekre vonatkozó részletes megállapodásokat fog kidolgozni és létrehozni.

E részletes megállapodások kidolgozását, mihelyt lehetséges, mindenesetre azonban legkésőbb a megelőző bekezdésben említett értekezlet megnyitásának napjától számított hat hónapon belül, be kell fejezni.

III. cikk. A két Szerződő Fél kormányai megállapodnak abban, hogy a megelőző cikkben említett értekezleten hatálytalanítani fogják mindazokat az egyezményeket, szerződéseket, megállapodásokat, jegyzőkönyveket, polgári jogi szerződéseket stb., amelyeket a kínai kormány és a cári kormány kötöttek egymással és azokat az egyenlőség, viszonosság és igazságosság alapján, valamint a szovjet kormány 1919. és 1920. évi nyilatkozatainak szellemében kidolgozott szerződésekkel, megállapodásokkal stb. fogják helyettesíteni.

IV. cikk. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya, politikájának és az 1919. és 1920. évi nyilatkozatainak megfelelően kijelenti, hogy mindazok a szerződések, megállapodások stb., amelyeket a régi cári kormány, valamely harmadik Féllel vagy Felekkel Kína szuverén jogainak vagy érdekeinek sérelmére kötött, semmisek és hatálytalanok.

A két Fél kormányai kijelentik, hogy a jövőben a két kormány egyike sem fog olyan szerződéseket és megállapodásokat kötni, amelyek a másik Szerződő Fél szuverén jogait vagy érdekeit sérthetnék.

V. cikk. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya elismeri, hogy Külső-Mongólia a Kínai Köztársaság szerves részét alkotja és Kína szuverenitását ezen a területen tiszteletben tartja.

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya kijelenti, hogy mihelyt a jelen Egyezmény II. cikkében említett konferencia a Külső-Mongóliában állomásozó szovjet csapatok visszavonására vonatkozó — nevezetesen a csapatok visszavonásának határidejével és a határok biztosítására szolgáló intézkedésekkel összefüggő — kérdéseket szabályozni fogja, a Külső-Mongóliában állomásozó valamennyi szovjet csapatot teljes egészében vissza fogja vonni.

VI. cikk. A két Szerződő Fél kormányai kölcsönösen kötelezik magukat arra, hogy területeiken nem fogják megengedni semmiféle olyan szervezet vagy csoport fennállását, vagy működését, amelynek célja az, hogy erőszakos cselekményekkel harcoljon a Szerződő Felek egyikének vagy másikának kormánya ellen.

A két Szerződő Fél kormányai ezenkívül kötelezik magukat, hogy nem fognak a másik Szerződő Fél politikai és társadalmi rendje ellen irányuló propagandát folytatni.

VII. cikk. A két Szerződő Fél kormányai megállapodnak abban, hogy a jelen Egyezmény II. cikkében említett értekezleten nemzeti határaikat újra meg fogják állapítani és hogy addig is, amíg ez az új határmegállapítás meg nem történik, jelenlegi határaikat fogják fenntartani.

VIII. cikk. A két Szerződő Fél kormányai megállapodnak abban, hogy a már fent említett értekezleten az egyenlőség és viszonosság alapján fogják szabályozni a határmenti folyókon, tavakon és más vízterületeken történő hajózás kérdéseit.

IX. cikk. A két Szerződő Fél kormányai megállapodnak abban, hogy a már fent említett értekezleten szabályozni fogják a Kelet-Kínai Vasutak kérdését; ez a szabályozás a következő elveken fog alapulni:

1. A két Szerződő Fél kormányai kijelentik, hogy a Kelet-Kínai Vasutakat merőben kereskedelmi vállalkozásnak kell tekinteni.

A két Szerződő Fél kormányai kölcsönösen kijelentik, hogy a kereskedelmi üzletvitelt érintő kérdések kivételével, amelyek a Kelet-Kínai Vasúttársaság közvetlen ellenőrzése alatt állanak, valamennyi többi — a Kínai Köztársaság nemzeti kormányának és helyi kormányainak jogait érintő kérdést — mint az igazságszolgáltatásra, a polgári igazgatásra, a rendészetre, a helyi igazgatásra, az adóztatásra és a földtulajdonra vonatkozó kérdéseket (a nevezett vasutak számára szükséges földek kivételével) a kínai hatóságok fogják intézni.

2. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya beleegyezését adja a Kelet-Kínai Vasutaknak és minden hozzátartozó vagyonnak a Kínai Köztársaság Kormánya által kínai tőkék segítségével történő visszavásárlásához, úgyszintén az említett vasutak minden részvényének és kötvényének Kínára való átruházásához.

3. A két Szerződő Fél kormányai a visszavásárlás összegét és annak feltételeit, úgyszintén a Kelet-Kínai Vasutak átruházásával kapcsolatos eljárást a jelen Egyezmény II. cikkében említett értekezleten fogják megállapítani.

4. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya átvállalja a Kelet-Kínai Vasutak részvényeseivel, kötvénytulajdonosaival és hitelezőivel szemben az 1917. március 9-i forradalmat[3] megelőző időben keletkezett összes tartozásokat.

5. A két Szerződő Fél kormányai megállapodnak abban, hogy a jövőben a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Kínai Köztársaság a Kelet-Kínai Vasutakra vonatkozó kérdéseket harmadik Fél vagy Felek kizárásával fogják szabályozni.

6. A két Szerződő Fél kormányai megállapodnak abban, hogy a Kelet-Kínai Vasutak ideiglenes igazgatása céljából a jelen cikk 3. pontjában említett függő kérdések rendezéséig megállapodást fognak kötni.[4]

7. Mindaddig, amíg a Kelet-Kínai Vasutakra vonatkozó különböző kérdéseket jelen Egyezmény II. cikkében említett értekezlet nem szabályozza, érintetlenek maradnak mindazok a jogok, amelyek a két kormányt a Kelet-Kínai Vasutak építéséről és hasznosításáról szóló, 1896. augusztus 27-én (szeptember 8.) kelt szerződés alapján megilletik, amennyiben sem a jelen Egyezménnyel, sem a szóban forgó vasutak ideiglenes igazgatása céljából kötött megállapodással nem állnak ellentétben és a Kína szuverenitásából folyó jogokat sem érintik.

X. cikk. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya lemond Kína bármely részén levő koncessziókra vonatkozó minden olyan jogról és kiváltságról, amelyet a cári kormány különböző egyezmények, szerződések, megállapodások stb. alapján szerzett.

XI. cikk. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya lemond a boxerfelkelés kártalanításának orosz hányadáról.

XII. cikk. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya lemond a területenkívüliségi jogokról és a konzuli bíráskodás jogáról.

XIII. cikk. A két Szerződő Fél kormányai kötelezik magukat, hogy a jelen Egyezmény II. cikkében említett értekezleten a keres-

[3] A februári polgári demokratikus forradalom Oroszországban.

[4] A szerződéssel egyidejűleg a Szovjetunió és Kína egyezményt írt alá az annak idején orosz tőkével épített Kelet-Kínai Vasutak ideiglenes igazgatásáról. Az egyezmény értelmében a vasút az idevonatkozó kérdések végleges rendezéséig a két állam közös igazgatásába került. Ugyanilyen tartalmú egyezmény jött létre 1924. szeptember 20-án Mukdenben a Szovjetunió és Kína Három Keleti Tartományának (Mandzsúria) autonóm kormánya között is.

kedelmi szerződés megkötésével egyidejűleg a két Szerződő Fél által alkalmazandó vámtarifát fognak kidolgozni az egyenlőség és viszonosság elveivel összhangban.

XIV. cikk. A két Szerződő Fél kormányai kötelezik magukat, hogy a fent említett értekezleten meg fogják tárgyalni az elszenvedett veszteségek kártalanítása iránti kérelmeket.

XV. cikk. A jelen Egyezmény aláírásának napján lép hatályba.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak ezt a két példányban, angol nyelven szerkesztett Egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Készült Pekingben, a Kínai Köztársaság tizenharmadik éve ötödik hónapjának harmincegyedik napján, azaz 1924. május hó 31. napján.

MELLÉKLETEK

(Az Egyezményt hét nyilatkozat és egy jegyzékváltás egészíti ki, amelyek a következők:

I. Nyilatkozat a Kínát, illetve a volt cári kormányt illető ingó és ingatlan javak kölcsönös átadásáról.

II. Nyilatkozat a Kínában működött orosz ortodox misszió vagyonáról.

III. Nyilatkozat azoknak a szerződéseknek el nem ismeréséről Kína részéről, amelyeket Kína Oroszországgal kötött a cári rezsim idején, vagy harmadik hatalmakkal hozott létre Kína szuverén jogainak és érdekeinek figyelmen kívül hagyásával.

IV. Nyilatkozat azon jogok harmadik hatalom vagy külföldi szervezet részére való átruházásának kizárásáról, amelyekről a Szovjetunió Kína javára lemondott.

V. Nyilatkozat a boxer-lázadással kapcsolatban megállapított azon kártalanítási összegeknek népoktatási célokra való fordításáról, amelyekről a Szovjetunió lemondott.

VI. Nyilatkozat a kínai bíróságok joghatóságának kiterjesztéséről a szovjet állampolgárokra.

VII. Nyilatkozat a Kelet-Kínai Vasutak ideiglenes igazgatásáról.

A jegyzékváltásban a szovjet kormány kéri a kínai hadseregben vagy rendőrségnél szolgáló régi cári tisztek és katonák leszerelését.)

A genfi jegyzőkönyv

Genf, 1924. október 2.

Forrás: Actes de la V. Assemblée de la Société des Nations. Journal Officiel de la S. d. N. Supplément. Spécial No 24. 136. old.

Jegyzőkönyv
a nemzetközi viták békés rendezéséről[1]

Attól a szilárd akarattól áthatva, hogy biztosítsák az általános béke fenntartását és azoknak a népeknek a biztonságát, amelyeknek léte, függetlensége vagy területe fenyegetve lehet;

felismerve azt az összetartozást, amely a nemzetközi közösség tagjait egyesíti;

hangsúlyozva, hogy a támadó háború ennek az összetartozásnak megsértése és nemzetközi bűncselekmény;

[1] Miután a Nemzetek Szövetsége által 1923-ban kidolgozott és különösen a francia diplomácia által szorgalmazott általános garanciális szerződés terve meghiúsult, a közgyűlés V. ülésszakán 1924. október 2-án *határozatot* fogadtak el, amelyhez csatolva van a nemzetközi viták békés rendezéséről szóló jegyzőkönyv. A genfi jegyzőkönyvet a Nemzetek Szövetsége sokoldalú egyezménynek szánta. Fő elvei a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányáéhoz hasonlóan: a biztonság, a leszerelés, a támadó háborúk kizárása és a nemzetközi vitás kérdések békés rendezése, illetőleg az idevonatkozó eljárás meghatározása. A jegyzőkönyv 10. cikke első ízben tartalmazza a támadó fél fogalmának — eléggé általános — meghatározását, amennyiben kimondja, hogy támadó fél az, amely az Egyességokmányban vagy a genfi jegyzőkönyvben foglalt kötelezettségeinek megsértésével háborút indít, illetőleg az ezekben az okmányokban előírt eljárásoknak és a hozott döntéseknek nem veti magát alá. A genfi jegyzőkönyv nemcsak a támadó háborút zárja ki, hanem a 11—15. cikkekben előírja a támadó állam kollektív felelősségrevonását is, nevezetesen a támadóval szemben alkalmazandó szankciókról intézkedik.

A jegyzőkönyvet a következő államok írták alá: Albánia, Belgium, Brazília, Bulgária, Chile, Csehszlovákia, Észtország, Finnország, Fran-

arra törekedve, hogy elősegítsék a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányában az államok közti vitás kérdések békés rendezésére megállapított rendszer teljes alkalmazását és biztosítsák a nemzetközi bűncselekmények megtorlását; és

abból a célból, hogy az Egyességokmány 8. cikkében kifejezett szándékhoz képest megvalósítsák a nemzetek fegyverkezésének csökkentését addig a legalacsonyabb fokig, amely a nemzeti biztonsággal és a nemzetközi kötelezettségeknek együttes eljárás útján való kikényszerítésével még összeegyeztethető,

az alulírottak, erre kellően meghatalmazva, a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. Az aláíró Államok kötelezik magukat, hogy minden tőlük telhető erőfeszítést megtesznek avégből, hogy az Egyességokmányt az alább következő cikkekben foglalt rendelkezések értelmében módosítsák.

Megállapodnak abban, hogy ezek a rendelkezések egymásközti viszonyukban a jelen Jegyzőkönyv érvénybelépésének időpontjától kezdve kötelezőek lesznek és hogy velük szemben ettől az időponttól kezdve a Nemzetek Szövetsége Közgyűlésének és Tanácsának joga lesz gyakorolni mindazokat a jogokat, valamint teljesíteni mindazokat a kötelességeket, amelyeket a Jegyzőkönyv reájuk ruház.

2. cikk. Az aláíró Államok megegyeznek abban, hogy semmi esetre sem indítanak háborút sem egymás ellen, sem olyan Állam ellen, amely adott esetben elfogadja az alább meghatározott kötelezettségeket, kivéve, ha támadó cselekményeket hárítanak el, vagy ha a Nemzetek Szövetsége Tanácsával, vagy Közgyűlésével egyetértésben az Egyességokmány és a jelen Jegyzőkönyv rendelkezései szerint járnak el.

3. cikk. Az aláíró Államok kötelezik magukat, hogy jogszerűen és külön egyezmény nélkül kötelezőnek ismerik el az Állandó Nem-

---

ciaország (elsőnek), Görögország, Haiti, Jugoszlávia, Lengyelország, Lettország, Libéria, Paraguay, Portugália, Spanyolország, Uruguay. A genfi jegyzőkönyv sohasem lépett hatályba, részben amiatt, mert Nagy-Britannia megtagadta annak aláírását, nem kívánván részt venni ilyen széles körű nemzetközi megállapodásban, részben pedig amiatt, mert — egy kivételével — maguk az aláíró államok sem ratifikálták. Mégis a genfi jegyzőkönyv megjavította az általános nemzetközi légkört, inspirálta az 1925. évi locarnói szerződéseket (l. ott) és sok tekintetben az 1928. évi Általános Akta létrejöttét is (l. ott).

zetközi Bíróság joghatóságát a Bíróság Szabályzata 36. cikke 2. pontjában foglalt esetekben anélkül azonban, hogy csorbítanák bármely Államnak azt a jogát, hogy amikor az említett cikk értelmében 1920. december 16-án aláírásra megnyitott külön Jegyzőkönyvhöz csatlakozik, az abban foglalt záradékkal összeférő fenntartásokat tehessen.

Az 1920. december 16-án aláírásra megnyitott külön Jegyzőkönyvhöz való csatlakozás a jelen Jegyzőkönyv érvénybeléptét követő egy hónapon belül jelentendő be.

Azok az Államok, amelyek a jelen Jegyzőkönyvhöz annak érvénybe lépése után csatlakoznak, a csatlakozásukat követő egy hónapon belül tartoznak a fentebbi kötelezettségeknek eleget tenni.

4. cikk. Az Egyességokmány 15. cikkének 4., 5., 6. és 7. bekezdéseiben foglalt rendelkezések kiegészítése céljából az aláíró Államok megállapodnak abban, hogy a következő eljárást fogják követni:

1. A Tanács, ha az eléje terjesztett vitás esetet[2] az említett 15. cikk 3. pontjában előírt módon nem tudta rendezni, úgy arra fogja kötelezni a feleket, hogy a vitás esetet bírósági vagy választott bírósági elintézés alá bocsássák.

2. *a)* Ha a felek ezt megtagadják, akkor a felek közül legalább egynek a kérésére választott bírói bizottságot kell alakítani. A bizottságot, amennyire lehetséges, a felek megegyezésével kell létrehozni.

b) Ha a Tanács által megállapított határidőn belül a felek egészben vagy részben nem állapodtak meg a választott bírák számára, nevére és hatáskörére, úgyszintén az általuk követendő eljárásra nézve, akkor a Tanács szabályozza a függőben maradt pontokat. A felek meghallgatása után sürgősen kijelöli a választott bírákat és elnöküket olyan személyek közül, akikben nemzetiségüknél, jellemüknél és tapasztalataiknál fogva a szakszerűség és pártatlanság legtöbb biztosítékát látja.

c) Miután a felek megtették előterjesztésüket, a választott bírói bizottság — bármelyik fél kívánságára — a vitás jogi kérdések tekintetében a Tanács útján tanácsadó véleményt kér az Állan-

[2] A *différend* szót a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának hivatalos magyar szövege egyes helyeken *vitás esetnek*, más helyeken *vitás kérdésnek* fordítja. Tekintettel arra, hogy a genfi jegyzőkönyv az Egyességokmányra épül fel, a fordításnál és a későbbi hasonló okmányok fordításánál is az egyöntetűség kedvéért megtartottuk az eredeti szóhasználatot, jóllehet az újabb magyar nemzetközi jogi irodalomban következetesen a nemzetközi vitás kérdés kifejezést használjuk.

dó Nemzetközi Bizottságtól, amely ebben az esetben sürgősen összeül.

3. Ha a felek egyike sem kéri az ügynek választott bíróság elé való vitelét, a Tanács újból megvizsgálja a vitás esetet. Abban az esetben, ha a Tanács tagjai által, a vitában álló felek képviselőinek kivételével, egyhangúlag megszavazott jelentést készít, az aláíró Államok megállapodnak abban, hogy a jelentésben ajánlott megoldásokhoz alkalmazkodnak.

4. Abban az esetben, ha a Tanács nem tud, a vitában álló felek képviselőinek kivételével, minden tagja által elfogadott jelentést készíteni, a vitás esetet választott bírói döntés alá bocsátja. Maga fogja szabályozni a választott bírói bizottság összetételét, hatáskörét, valamint eljárását, és a választott bírák kiválasztásában figyelemmel lesz a szakszerűségnek és pártatlanságnak e cikk fentebbi 2. *b)* pontjában említett biztosítékaira.

5. Semmi esetre sem lehet újból kérdésessé tenni olyan megoldást, amely egy ízben már a Tanács által egyhangúlag hozott és az érdekelt felek egyike által elfogadott ajánlás tárgya volt.

6. Az aláíró Államok kötelezik magukat, hogy jóhiszeműen végrehajtják a bírói és választott bírói ítéleteket és a fentebbi 3. bekezdésben foglaltak szerint alkalmazkodnak a Tanács által ajánlott megoldásokhoz. Abban az esetben, ha valamely Állam nem tenne eleget ezen kötelezettségeinek, a Tanács minden befolyását latba fogja vetni, hogy azok tiszteletben tartását biztosítsa. Ha ez a törekvése nem sikerül, a kötelezettségek hatályossá tételére az Egyességokmány 13. cikkének utolsó mondatában foglaltaknak megfelelő intézkedéseket indítványoz. Abban az esetben, ha valamely Állam ezen kötelezettségei ellenére háborút indít, vele szemben azonnal az Egyességokmány 16. cikkében megállapított szankciókat kell alkalmazni, úgy amint azokat a jelen Jegyzőkönyv értelmezi.

7. A jelen cikk rendelkezései nem alkalmazhatók olyan vitás esetek rendezésére, amelyek annak következtében merülhetnek fel, hogy egy vagy több aláíró Állam a Tanáccsal vagy a Közgyűléssel egyetértésben háborús intézkedéseket foganatosít.

5. cikk. Az Egyességokmány 15. cikkének 8. bekezdésében foglalt rendelkezés a Tanács előtt továbbra is alkalmazható.

Ha a fentebbi 4. cikkben előírt választott bírósági eljárások egyike folyamán az egyik fél azt állítja, hogy a nemzetközi jog szerint a vitás eset vagy annak egy része ennek a félnek kizárólagos joghatósága alá tartozó kérdésre vonatkozik, a választott bírák e pontra nézve a Tanács útján ki fogják kérni az Állandó Nemzetközi Bíróság véleményét. A Bíróság véleménye köti a választott bírá-

kat, akik igenlő vélemény esetén csupán annak ítéletükben való megállapítására szorítkoznak.

Ha a kérdést az Állandó Bíróság vagy a Tanács valamely állam kizárólagos joghatósága alá tartozónak ismeri el, a létrejött határozat nem akadálya annak, hogy a helyzetet a Tanács vagy a Közgyűlés az Egyességokmány 11. cikkének megfelelően meg ne vizsgálja.

6. cikk. Ha az Egyességokmány 15. cikkének 9. bekezdése értelmében a vitás esetet a Közgyűlés elé terjesztik, a Közgyűlés a vitás eset rendezése céljából mindazokkal a jogokkal rendelkezik, amelyek a Tanácsot a felek kibékítésére vonatkozó kísérlet tekintetében megilletik, úgy amint azt az Egyességokmány 15. cikkének 1., 2. és 3. bekezdései és a fentebbi 4 cikk 1. pontja megállapítják.

Amennyiben a Közgyűlés nem érne el barátságos rendezést:

ha a felek egyike választott bírósági döntést kér, a Tanács a fentebbi 4. cikk 2. pontjának *a), b)* és *c)* alpontjaiban foglalt módozatok szerint megalakítja a választott bírói bizottságot;

ha egyik fél sem kér választott bíróságot, a Közgyűlés ugyanolyan hatáskörrel, mint amely a Tanácsot megilleti, újból megvizsgálja a vitás esetet. A Közgyűlés jelentésében ajánlott megoldásoknak — amennyiben a jelentést az Egyességokmány 15. cikke 10. bekezdésének végén említett feltételek mellett jóváhagyták — a jelen Jegyzőkönyvben érintett minden kérdésben ugyanolyan érvényük és hatályuk van, mint azoknak a megoldásoknak, amelyeket a Tanács jelentése a fentebbi 4. cikk 3. pontjában megállapított feltételek mellett ajánl.

Ha a szükséges többséget nem lehet elérni, a vitás esetet a választott bíróság elé kell terjeszteni, és a Tanács maga fogja szabályozni a választott bírói bizottság összetételét, hatáskörét és eljárását, úgy, amint azt az említett 4. cikk 4. pontja kimondja.

7. cikk. Abban az esetben, ha két vagy több aláíró Állam között vitás eset merül fel, ezek megállapodnak abban, hogy sem addig, amíg a vitás esetet békés rendezésre irányuló eljárás alá bocsátják, sem ezen eljárás folyamán hadseregüknek sem fegyverzetét, sem létszámát nem növelik oly módon, amely módosíthatná a jelen Jegyzőkönyv 17. cikke szerint a fegyverkezések csökkentése tárgyában egybehívandó értekezleten megállapított helyzetet; éppen így nem foganatosítanak semmiféle katonai, haditengerészeti, légi, ipari vagy gazdasági mozgósítási rendelkezést, sem pedig általában semmiféle olyan cselekményt, amely alkalmas lenne arra, hogy a vitás esetet súlyosbítsa vagy kiterjessze.

Az Egyességokmány 11. cikkének rendelkezései értelmében a Tanács feladatai közé tartozik, hogy megvizsgáljon a fentebbi kötelezettségek megsértésére vonatkozó bármely panaszt, amelyet a vitában álló Államok közül egy vagy több intézne hozzá. Ha a Tanács úgy véli, hogy a panasz elfogadható, akkor, amennyiben ezt célszerűnek tartja, az érdekelt Államok közül egynek vagy többnek a területén vizsgálatokat és nyomozásokat tartozik foganatosítani. Ezeket a vizsgálatokat és nyomozásokat a lehető legrövidebb időn belül kell megejteni, és az aláíró Államok kötelezik magukat, hogy ezek végrehajtását minden tekintetben megkönnyítik.

A Tanácsnak ilyen módon tett intézkedései egyedül arra irányulnak, hogy elősegítsék a vitás esetek békés rendezését és semmiben sem vághatnak elébe magának a rendezésnek.

Ha e vizsgálatok és nyomozások alapján a jelen cikk első bekezdésében foglalt rendelkezések bárminő megsértését állapították meg, a Tanácsnak kötelessége, hogy az ebben vétkes Államot vagy Államokat a jogsértés megszüntetésére felszólítsa. Ha az illető Állam vagy Államok ennek a felszólításnak nem tesznek eleget, a Tanács a nevezett Államokat az Egyességokmány vagy a jelen Jegyzőkönyv megsértésében vétkesnek nyilvánítja és határoz a világ békéjét fenyegető helyzet mielőbbi megszüntetése érdekében teendő intézkedésekről.

A Tanács a jelen cikk alkalmazására vonatkozó határozatát kétharmad szótöbbséggel hozza meg.

8. cikk. Az aláíró Államok kötelezik magukat, hogy tartózkodnak minden cselekménytől, amely támadással való fenyegetést jelenthet valamely más állammal szemben.

Abban az esetben, ha az aláíró Államok egyike úgy véli, hogy egy másik Állam háborús előkészületeket tesz, jogában áll az ügyet a Tanács elé vinni.

A Tanács a tényállás megállapítása után, a 7. cikk 2., 4. és 5. bekezdései értelmében jár el.

9. cikk. Mivel demilitarizált övezetek fennállása alkalmas a támadások megelőzésére és megkönnyíti azoknak az alábbi 10. cikk szerinti, minden kétséget kizáró megállapítását, ilyen övezetek felállítása ajánlatos olyan államok között, amelyek ebbe a maguk részéről is beleegyeznek, mert ez alkalmas eszköz a jelen Jegyzőkönyv megsértésének megelőzésére.

Egyes szerződések vagy egyezmények alapján máris fennálló vagy a kölcsönösen beleegyező Államok között a jövőben létesíthető demilitarizált övezetek egy vagy több szomszédos Állam kéré-

sére és költségére a Tanács által szervezett ideiglenes vagy állandó ellenőrzésnek vethetők alá.

10. cikk. Támadó minden állam, amely az Egyességokmányban vagy a jelen Jegyzőkönyvben foglalt kötelezettségeinek megsértésével háborút indít. Demilitarizált övezet statutumának megsértése háború indításával azonos elbírálás alá esik.

Ellenségeskedések megindulása esetén, a Tanács egyhangúlag hozott ellenkező értelmű határozatát kivéve, támadónak kell vélelmezni:

1. Minden olyan Államot, amely a vitás esetet az Egyességokmány 13. és 15. cikkeiben megállapított és a jelen Jegyzőkönyv által kiegészített békés elintézési eljárás alá történő bocsátását megtagadja — vagy amely megtagadja, hogy akár valamely bírósági, vagy választott bírósági határozatnak, akár a Tanács egyhangú ajánlásának eleget tegyen — vagy amely figyelmen kívül hagyja a Tanács olyan egyhangú jelentését, illetve a bíróság vagy a választott bíróság olyan határozatát, amely elismeri, hogy a közte és a másik hadviselő állam között felmerült vitás eset olyan kérdésre vonatkozik, amelyet a nemzetközi jog az illető Állam kizárólagos joghatóságába utal; mindazonáltal ez utóbbi esetben az Államot csak akkor lehet támadónak vélelmezni, ha a kérdést az Egyességokmány 11. cikke értelmében nem terjesztette előzetesen a Tanács vagy a Közgyűlés elé;

2. Minden olyan Államot, amely megsértett valamely olyan ideiglenes intézkedést, amelyet a Tanács a jelen Jegyzőkönyv 7. cikke értelmében az eljárás tartamára elrendelt.

A jelen cikk 1. és 2. pontjában foglalt esetektől eltekintve, a Tanács, ha a támadót a lehető legrövidebb időn belül nem tudta megállapítani, köteles a hadviselők számára fegyverszünetet elrendelni, amelynek feltételeit kétharmados szótöbbséggel állapíthatja meg és amelynek megtartását ellenőrizi.

Támadónak kell tekinteni minden hadviselőt, amely a fegyverszünetet visszautasította vagy a fegyverszünet feltételeit megsértette.

A Tanács kötelezni tartozik az aláíró Államokat arra, hogy a támadóval szemben haladéktalanul alkalmazzák a jelen Jegyzőkönyv 11. cikkében megállapított szankciókat; minden aláíró Állam, amely ilyen felhívást kapott, e felhívás alapján jogosult lesz a hadviselő jogait gyakorolni.

11. cikk. Mihelyt a Tanács az aláíró Államokhoz kibocsátotta a jelen Jegyzőkönyv 10. cikkének utolsó bekezdésében említett felszólítást, az illető Államoknak az Egyességokmány 16. cikkének

1. és 2. bekezdéseiben megállapított bármely szankció alkalmazására vonatkozó kötelezettségei nyomban hatályossá válnak avégből, hogy ezek a szankciók minden késedelem nélkül érvényesíthessék hatásukat a támadóval szemben.

Ezek a kötelezettségek abban a szellemben értelmezendők, hogy mindegyik aláíró állam, abban a mértékben, amelyet földrajzi helyzete és fegyverkezésének különleges állapota megenged, köteles lojálisan és ténylegesen közreműködni a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya tekintélyének fenntartásában és minden támadó cselekmény elhárításában.

Az Egyességokmány 16. cikkének 3. bekezdésének megfelelően az aláíró Államok egyenként és együttesen kötelezik magukat, hogy a megtámadott vagy fenyegetett Állam segítségére sietnek és hogy egymásnak a nyersanyagokkal és mindenféle élelmiszerekkel való ellátás, a hitelnyújtás, a szállítás és az átmenő forgalom terén megfelelő könnyítések és kölcsönös áruszállítások révén kölcsönös támogatást nyújtanak és ebből a célból minden tőlük telhető intézkedést megtesznek a megtámadott vagy fenyegetett Állammal való szárazföldi és tengeri összeköttetések biztonságának fenntartására.

Ha a 10. cikk értelmében a vitában álló mindkét fél támadó, a gazdasági és pénzügyi szankciókat mindkettőjükkel szemben alkalmazni kell.

12. cikk. Tekintettel arra, hogy azok a feltételek, amelyek mellett a Tanács gazdasági és pénzügyi szankciókra vonatkozó és a fentebbi 11. cikkben említett hatáskörét gyakorolhatja, igen bonyolultak, továbbá abból a célból, hogy a jelen Jegyzőkönyv által az aláíró Államoknak nyújtott biztosítékok szabatosabban megállapíthatók legyenek, a Tanács haladéktalanul fel fogja kérni a Nemzetek Szövetségének gazdasági és pénzügyi szervezeteit, folytassanak tanulmányokat és terjesszenek elő jelentést, arra vonatkozóan, milyen természetű rendelkezéseket kellene hozni az Egyességokmány 16. és a jelen Jegyzőkönyv 11. cikkében említett szankcióknak, valamint a gazdasági és pénzügyi együttműködésre vonatkozó intézkedéseknek hatálybaléptetése céljából.

Ezeknek a tájékoztatásoknak birtokában a Tanács a maga illetékes szervei útján ki fogja dolgozni:

1. A támadó Állam elleni gazdasági és pénzügyi szankciók működésbe léptetésére irányuló akció-terveket;

2. A megtámadott Állam és a neki segítséget nyújtó különböző Államok közti gazdasági és pénzügyi együttműködés terveit.

E terveket közölni fogja a Szövetség tagjaival és a többi aláíró államokkal.

13. cikk. Azoknak a katonai, tengeri és légi szankcióknak tekintetében, amelyek esetleges alkalmazását az Egyességokmány 16. cikke és a jelen Jegyzőkönyv 11. cikke előírja, a Tanács jogosult lesz elfogadni az Államok olyan kötelezettségvállalásait, amelyekben előre meghatározzák, milyen katonai, tengeri és légi haderőkkel tudnak nyomban beavatkozni az Egyességokmányból és a jelen Jegyzőkönyvből e tekintetben származó kötelezettségek végrehajtásának biztosítása végett.

Ezenkívül, mihelyt a Tanács az aláíró Államokhoz elküldte a fentebbi 10. cikk utolsó bekezdésében említett felszólítást, ezek az Államok katonai, tengeri és légi haderőikkel az előzőleg kötött egyezményeik alapján is segítségére siethetnek valamely támadás áldozatául esett Államnak.

Az előző bekezdésben említett egyezményeket a Nemzetek Szövetségének titkársága beiktatja és nyilvánosságra hozza; ezek a Szövetség valamennyi Tagállama számára csatlakozásra nyitva állanak.

14. cikk. Egyedül a Tanácsnak van joga a szankciók alkalmazása megszüntetésének és a normális viszonyok helyreállításának kijelentésére.

15. cikk. A jelen Jegyzőkönyv szellemének megfelelően az aláíró Államok megállapodnak abban, hogy a támadás elhárítására e Jegyzőkönyv rendelkezései szerint végrehajtott katonai, tengeri vagy légi hadműveletek minden költségét, úgyszintén a polgári vagy katonai személyek által elszenvedett és a hadműveletek során mindkét részről okozott anyagi károk megtérítését teherviselő képességének legvégső határáig a támadó Állam tartozik viselni.

Mindazonáltal, az Egyességokmány 10. cikkére való tekintettel, a jelen Jegyzőkönyvben említett szankciók alkalmazása semmi esetre sem érintheti a támadó Állam területi épségét vagy politikai függetlenségét.

16. cikk. Az aláíró Államok megállapodnak abban, hogy ha egyfelől közülük egy vagy több Állam, másrészt a jelen Jegyzőkönyvet alá nem író és a Nemzetek Szövetségében helyet nem foglaló egy vagy több Állam között vitás eset merül fel, ezeket a nem tag Államokat az Egyességokmány 17. cikkében foglalt feltételek mellett fel fogják hívni, hogy a békés rendezés céljából vessék magukat alá a jelen Jegyzőkönyvet aláíró Államok által vállalt kötelezettségeknek.

Ha a felhívott Állam az említett feltételek és kötelezettségek el-

fogadásának megtagadásával háborút indít valamely aláíró Állam ellen, vele szemben az Egyességokmány 16. cikkének a jelen Jegyzőkönyv által közelebbről meghatározott rendelkezéseit kell alkalmazni.

17. cikk. Az aláíró Államok kötelezik magukat, hogy részt vesznek a fegyverkezések csökkentése tárgyában a Tanács által összehívandó értekezleten, amely 1925. június 15-én, hétfőn Genfben ül össze. Erre az Értekezletre meg fogják hívni a többi Államokat is, akár tagjai a Nemzetek Szövetségének, akár nem.

Az Értekezlet egybehívásával kapcsolatban a Tanács a jelen jegyzőkönyv 11. és 13. cikkeiben foglalt kötelezettségek szem előtt tartásával a fegyverkezések csökkentéséről és korlátozásáról általános programot fog kidolgozni, amelyet az Értekezletnek rendelkezésére bocsátanak és a kormányoknak minél hamarább, legkésőbb három hónappal az értekezlet egybeülése előtt megküldenek.

Ha legalább a Tanácsban állandóan képviselt tagok többsége és a Nemzetek Szövetségének tíz másik tagja nem tette volna le 1925. május 1-ig a megerősítő okiratokat, a Szövetség főtitkára haladéktalanul véleményt fog kérni a Tanácstól, vajon érvénytelenítsék-e a meghívásokat, vagy pedig egyszerűen halasszák el az Értekezletet egy későbbi időpontra, amelyet a Tanács fog kitűzni, akként, hogy lehetővé tegye a kellő számú ratifikációk beérkezését.

18. cikk. Valahányszor a jelen Jegyzőkönyv 10. cikkében vagy bármely más rendelkezésében a Tanács határozatáról történik említés, ezt az Egyességokmány 15. cikke szerint kell érteni, vagyis úgy, hogy az egyhangúság vagy a megkívánt többség megállapításánál nem veszik számba a vitában álló felek képviselőinek szavazatát.

19. cikk. A jelen Jegyzőkönyv, amennyiben kifejezetten másképpen nem rendelkezik, nem érinti a Nemzetek Szövetsége tagjainak az Egyességokmányból származó jogait és kötelezettségeit.

20. cikk. A jelen Jegyzőkönyv értelmezésére vonatkozó minden vitát az Állandó Nemzetközi Bíróság elé kell terjeszteni.

21. cikk. A jelen Jegyzőkönyvet, amelynek francia és angol szövege egyaránt hiteles, meg kell erősíteni.

A megerősítő iratokat a Nemzetek Szövetségének Titkárságánál mielőbb le kell tenni.

Azoknak az Államoknak, amelyeknek kormánya Európán kívül székel, joguk van arra szorítkozni, hogy a Nemzetek Szövetségének Titkárságával közöljék a megerősítés megtörténtét; ebben az esetben a megerősítő okiratokat a lehető leghamarább tartoznak megküldeni.

Mihelyt a Tanácsban állandóan képviselt tagok többsége és a Szövetség tíz másik tagja a megerősítő okiratokat letette vagy megerősítést kimondotta, ennek megállapítására a Titkárság jegyzőkönyvet vesz fel.

E jegyzőkönyv felvétele után és mihelyt a fegyverkezések csökkentésének tervét a 17. cikkben említett Értekezlet elfogadta, a Jegyzőkönyv hatályba lép.

Ha bizonyos határidőn belül, amelynek tartamát a fegyverkezések csökkentése tervének elfogadása után az említett Értekezlet állapítja meg, a tervet nem hajtották végre, a Tanács ezt megállapítja; e megállapítás erejénél fogva a jelen Jegyzőkönyv hatályát veszti.

Az Értekezlet maga határozza meg azokat a feltételeket, amelyek alapján a Tanács megállapítja, hogy a fegyverkezések csökkentésével foglalkozó nemzetközi Értekezlet által kidolgozott tervet nem hajtották végre és hogy ennek következtében a jelen Jegyzőkönyv hatályát veszti.

Azok az aláíró Államok, amelyek az Értekezlet által megállapított határidő letelte után nem alkalmazkodnak az Értekezlet által elfogadott tervhez, a jelen Jegyzőkönyv rendelkezéseinek előnyeit nem élvezhetik.

Ennek hiteléül az evégből kellő meghatalmazással ellátott aláírottak a jelen Jegyzőkönyvet aláírták.

Készült Genfben, ezerkilencszázhuszonnégy október másodikán, egyetlen példányban, amely a Nemzetek Szövetsége Titkárságának irattárában marad letéve és amelyet a Titkárság hatályba lépésének időpontjában fog beiktatni.

A mérges gázok és bakteriológiai fegyverek használatát eltiltó egyezmény

Genf, 1925. június 7.

Forrás: Magyar Közlöny, 1955. június 23. (1955 : 20 tvr.)

Jegyzőkönyv
a fojtó, mérges és egyéb hasonló gázok, valamint a bakteriológiai eszközök hadviselési célokra történő használatának eltiltásáról[1]

Az alulírott Meghatalmazottak Kormányaik nevében:

tekintettel arra, hogy a civilizált világ közvéleménye teljes joggal elítélte a fojtó, mérges és egyéb hasonló gázoknak, továbbá bármiféle folyadékoknak, anyagoknak vagy hasonló készítményeknek a használatát;

tekintettel arra, hogy ezt a használatot oly szerződések helyezték tilalom alá, amelyeknek a világ Hatalmainak legnagyobb része részese;

abból a célból, hogy ezt a tilalmat mint a nemzetközi jog szabályát, amelyet a nemzetek lelkiismeretét és gyakorlatát egyaránt köti, egyetemesen elismertessék: kijelentik:

„A Magas Szerződő Felek, amennyiben még nem lennének ezt a használatot megtiltó szerződések részesei, elismerik ezt a tilalmat és elismerik ennek a tilalomnak a bakteriológiai harcieszközök használatára való kiterjesztését és magukat az egymás közötti viszonylatban a jelen nyilatkozatban foglaltak által kötelezettnek tekintik."

A Magas Szerződő Felek minden erőfeszítést megtesznek annak érdekében, hogy a többi államok is csatlakozzanak a jelen Jegyző-

[1] A Magyar Népköztársaság megerősítő okiratának letétele Párizsban, 1952. október 4-én történt meg. (1955. évi 20. sz. törvényerejű rendelet. Kihirdetve a Magyar Közlöny 1955. évi június 23-i 69. számában.)

Az 1925. évi egyezményt az államok hosszú sora ratifikálta, hiányzik azonban közülük az Egyesült Államok, amely mind ez ideig nem csatlakozott az egyezményhez.

könyvhöz. Ezt a csatlakozást a Francia Köztársaság Kormányával kell közölni, ez pedig arról valamennyi aláíró és csatlakozó Hatalmat értesíti. A csatlakozás annak a Francia Köztársaság Kormányával történt közlése napján lép hatályba.

A jelen Jegyzőkönyvet, amelynek angol és francia nyelvű szövege egyaránt hiteles, mielőbb meg kell erősíteni. A Jegyzőkönyv a mai keltezést viseli.

A jelen Jegyzőkönyv megerősítését a Francia Köztársaság Kormányával kell közölni, amely azoknak letételéről valamennyi aláíró és csatlakozó Hatalmat értesíti.

A megerősítő és a csatlakozási okiratokat a Francia Köztársaság Kormányának levéltárában kell megőrizni.

A jelen Egyezmény mindegyik Hatalomra nézve megerősítő okirata letételének időpontjában lép hatályba; ettől az időponttól kezdve a letevő hatalomnak azokkal a Hatalmakkal való viszonylatában, amelyek megerősítő okiratukat már letették, az Egyezmény kötelező.

Melyeknek hiteléül a Meghatalmazottak a jelen Jegyzőkönyvet aláírták.

Készült Genfben, egyetlen példányban, az ezerkilencszázhuszonötödik évi június hó tizenhetedik napján.

A locarnói szerződések

1925. október 16.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 54. kötet. 290. old. — Fritz Berber: Locarno. Berlin, 1936. 49. old.

A locarnói konferencia zárójegyzőkönyve[1, 2]

A német, belga, brit, francia, olasz, lengyel és csehszlovák kormányok képviselői, akik 1925. október 5-től 16-ig Locarnóban összeültek, hogy közös egyetértéssel keressék az eszközöket népeiknek a háború csapásaitól való megóvására és hogy az esetleg közülük egyesek között keletkezhető bármilyen természetű viszályok békés rendezéséről gondoskodjanak,

jóváhagyták az őket érintő szerződéseknek és egyezményeknek a jelen konferencián kidolgozott tervezeteit, amelyek kölcsönösen az alábbiakra vonatkoznak:

[1] A locarnói szerződéseket 1925. október 16-án parafálták és Londonban december 1-én írták alá. A megerősítő okiratokat Genfben 1926. szeptember 14-én tették le.

[2] A locarnói szerződések néven ismert szerződés-rendszer létrejöttét egyfelől Franciaország ama kitartó törekvése érlelte meg, hogy a határai biztonságát és a versailles-i *status quo* fenntartását széles körű garanciális rendszerrel bástyázza körül, másfelől Németország ama törekvése mozdította elő, hogy meggyorsítsa a versailles-i szerződés 428—431. cikkei értelmében 15 évig megszállott Rajna-vidék idő előtti kiürítését, továbbá megalapozza Németország felvételét a Nemzetek Szövetségébe, egyben pedig a felfegyverkezés és a jóvátételek tekintetében is könnyítéseket érjen el. Mindezek mellett alapvetően közrejátszott a locarnói egyezmények létrejöttében a nyugati hatalmaknak az a célkitűzése, hogy Németország bevonásával egységes szovjetellenes frontot alakítsanak ki.

A locarnói tárgyalásokat bevezető közvetlen lépést, az 1924. évi genfi jegyzőkönyv (l. ott) gondolatmenetéhez kapcsolódva, Németország az 1925. február 9-én Franciaországhoz, majd a többi szövetséges hatalmakhoz intézett jegyzékkel tette meg. Ebben felújította Cuno kancellár

Szerződés Németország, Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország között (*A* melléklet).

Választott bírósági egyezmény Németország és Belgium között (*B* melléklet).

Választott bírósági egyezmény Németország és Franciaország között (*C* melléklet).

Választott bírósági szerződés Németország és Lengyelország között (*D* melléklet).

Választott bírósági szerződés Németország és Csehszlovákia között (*E* melléklet).

Ezen okmányokat, amelyek már most *ne varietur* parafálva vannak, a mai nappal keltezik, megegyezés állván fenn az érdekelt Felek képviselői között aziránt, hogy az őket érintő okmányok forma szerinti aláírása végett ez év december 1-én Londonban találkoznak.

Franciaország külügyminisztere közli, hogy a fentebb említett választott bírósági szerződés-tervezetekhez kapcsolódóan Franciaország, Lengyelország és Csehszlovákia Locarnóban hasonlóképpen

---

1922. december 13-i javaslatát egy rajnai garanciális szerződés megkötésére vonatkozóan, amelyet akkor Franciaország nem fogadott el.

A locarnói szerződés-rendszer *1.* garantálja a Franciaország és Németország, illetőleg a Belgium és Németország közötti határok sérthetetlenségét, amelyekért Nagy-Britannia és Olaszország kezességet vállal (az Amerikai Egyesült Államok nem); *2.* kinyilvánítja a háború tilalmát Franciaország és Németország, illetőleg Belgium és Németország között; *3.* az esetleg felmerülő vitás kérdések rendezésére békés eljárást ír elő.

Franciaország a locarnói biztonsági paktum megkötésével csak részleges eredményt könyvelhetett el, mert a szerződés csak Németország nyugati határait garantálta, a keleti határokat és a keleti *status quot* nem; utóbbiakért Nagy-Britannia és Olaszország sem volt hajlandó kötelezettséget vállalni. Németország Anglia támogatásával megtagadta, hogy Lengyelországgal és Csehszlovákiával garanciális szerződéseket kössön, és velük csupán választott bírósági szerződéseket írt alá a vitás kérdések békés rendezésére vonatkozóan. Ezeket a keleti választott bírósági szerződéseket sem helyezték azonban az öt nyugati hatalom garanciája alá, amint ez a német—belga és német—francia választott bírósági egyezmények esetében történt.

Franciaország, kelet-európai szövetségesei megnyugtatására és szövetségi rendszerének megóvása érdekében, ugyancsak Locarnóban és ugyanazon a napon Lengyelországgal és Csehszlovákiával kétoldalú kölcsönös garanciális szerződéseket kötött, ezek a szerződések azonban nem tartoznak a locarnói konferencia zárójegyzőkönyvében felsorolt okmányok közé.

egyezmény-tervezetekben állapodtak meg, hogy az említett szerződések előnyeit egymásnak kölcsönösen biztosítsák. Ezeket az egyezményeket szabályszerűen le fogják tenni a Nemzetek Szövetségénél, de Briand úr másolataikat már most az itt képviselt Hatalmak rendelkezésére tartja.

Nagy-Britannia külügyminisztere javasolja, hogy válaszul bizonyos, Németország kancellárja és külügyminisztere által a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 16. cikkének magyarázatára vonatkozóan előterjesztett kérdésekre, intézzék hozzájuk a tervezetben ugyancsak idecsatolt levelet (*F* melléklet), éspedig egyidőben a fent említett okmányok forma szerinti aláírásával. Ezt a javaslatot elfogadták.

Az itt képviselt kormányok képviselői kifejezik abbeli szilárd meggyőződésüket, hogy ezen szerződések és egyezmények életbe lépése nagymértékben hozzá fog járulni a nemzetek közötti erkölcsi enyhülés előidézéséhez, erősen meg fogja könnyíteni sok politikai és gazdasági problémának a népek érdekeinek és érzéseinek megfelelő megoldását és az európai békét és biztonságot megerő-

---

A locarnói konferencia következményeként Németországot 1926. szeptember 8-án felvették a Nemzetek Szövetségébe, amelyben mint nagyhatalom a Biztonsági Tanács állandó tagja lett. 1926. december 12-én a győztes államok határozatot hoztak Németország katonai ellenőrzésének megszüntetéséről. A francia—német gazdasági közeledés jegyében a francia és a német monopóliumok 1926. szeptember 30-án megkötötték az ún. acél-egyezményt, majd november 6-án a vas-egyezményt, a két ország vas- és acéliparának kartell-megállapodását, Anglia kizárásával.

A Rajna-vidék kiürítését az angol csapatok 1926 novemberében, a francia csapatok 1930. június 29-én fejezték be, tehát a versailles-i szerződésben megállapított 15 évnél korábban.

Hitler uralomrajutása után Németország 1935. március 16-án egyoldalúan felmondta a versailles-i szerződés katonai rendelkezéseit (V. rész), bevezette az általános hadkötelezettséget, majd egy évvel később, 1936. március 7-én felmondta a locarnói szerződést, a versailles-i szerződés 42—43. cikkeit és csapataival megszállta a Rajna-vidék demilitarizált övezetét. Az első hitleri szerződésszegések megtorlására a locarnói szerződés többi részesei a szerződés megszegésének esetére kilátásba helyezett szankciókat nem alkalmazták, s ezzel biztatást adtak az újjáéledő német imperializmus egyoldalú, erőszakos cselekményei folytatásához. A következő lépés az volt, hogy Németország 1936. november 14-én jegyzéket intézett a versailles-i békeszerződés értelmében felállított ún. folyami bizottságokban (Rajna, Elba, Odera stb.) képviselt hatalmak kormányaihoz és közölte, nem szándékozik többé magát a hajózás nemzetközi szabályozására vonatkozó egyezményekben megállapított rendhez tartani.

sítve alkalmas lesz arra, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 8. cikkében előirányzott leszerelést hatékony módon siettesse.

Alulírottak kötelezik magukat, hogy a Nemzetek Szövetsége által a leszerelésre vonatkozóan máris megkezdett munkában őszintén közreműködnek és a leszerelésnek általános megegyezés útján való megvalósítására törekszenek.

Kelt Locarnóban, 1925. október 16-án

Dr. Luther
Stresemann
Emile Vandervelde
Aristide Briand
Austen Chamberlain
Benito Mussolini
Al. Skrzynski
Dr. Eduard Beneš

A) MELLÉKLET

Kölcsönös garanciális szerződés
Németország, Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia
és Olaszország között

A Német Birodalom elnöke, Ő Felsége a belgák királya, a Francia Köztársaság elnöke, Ő Felsége Nagy-Britannia és Írország Egyesült Királyság és a tengerentúli brit területek királya, India császára, Ő Felsége Olaszország királya,

arra törekedve, hogy eleget tegyenek a biztonságra és oltalomra irányuló óhajnak, amely áthatja mindazokat a nemzeteket, amelyeknek az 1914—1918-as háború csapásait el kellett szenvedniök;

megállapítva, hogy a Belgium semlegesítéséről szóló szerződések hatályukat vesztették, és átérezve annak szükségességét, hogy biztosítsák a békét, azon a területen, amely annyiszor volt európai viszályok színhelye;

és ugyanígy áthatva attól az őszinte óhajtól, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának, valamint a közöttük érvényben levő szerződéseknek keretében az összes érdekelt aláíró Hatalmaknak kiegészítő biztosítékokat nyújtsanak;

elhatározták, hogy e célból szerződést kötnek és meghatalmazottaikként kijelölték:

A Német Birodalom elnöke: dr. Hans Luther birodalmi kancellárt, dr. Gustav Stresemann külügyminisztert;

Őfelsége, a belgák királya: Emile Vandervelde külügyminisztert;

A Francia Köztársaság elnöke: Aristide Briand miniszterelnököt, külügyminisztert;

Őfelsége Nagy-Britannia és Írország Egyesült Királyság és a tengerentúli brit területek királya, India császára: Stanley Baldwin titkos tanácsost, a Parlament tagját, a Kincstár első lordját, miniszterelnököt, Joseph Austen Chamberlain titkos tanácsost, a Parlament tagját, külügyminisztert;

Őfelsége Olaszország királya Vittorio Scialoja szenátort,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A Magas Szerződő Felek a következő cikkekben meghatározott módon egyenként és együttesen garantálják a Németország és Belgium, valamint a Németország és Franciaország közötti határokon alapuló területi *status quo* fenntartását és ezeknek a határoknak a sérthetetlenségét, úgy amint azokat az 1919. június 28-án Versailles-ban aláírt békeszerződésben vagy ennek végrehajtása során megállapították, garantálják továbbá a nevezett szerződésnek a demilitarizált övezetre vonatkozó 42. és 43. cikkei rendelkezéseinek megtartását.

2. cikk. Németország és Belgium, valamint Németország és Franciaország kölcsönösen kötelezik magukat, hogy egymás ellen nem intéznek támadást vagy betörést és semmi esetre sem indítanak háborút egymás ellen.

Mindazonáltal ez a kikötés nem nyer alkalmazást, amennyiben a következő esetekről van szó:

1. a jogos önvédelem gyakorlásáról, azaz az előző bekezdésben foglalt kötelezettség megsértésével vagy a versailles-i szerződés 42. vagy 43. cikkei flagráns megszegésével szemben tanúsított ellenállásról, amennyiben az említett cikkek megszegése nem provokált támadó cselekményt jelent és fegyveres erőknek a demilitarizált övezetben történt összevonása miatt azonnali cselekvésre van szükség;

2. a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 16. cikkének alkalmazásaként indított akcióról;

3. a Nemzetek Szövetsége Közgyűlésének vagy Tanácsának határozata alapján, vagy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 15. cikke 7. bekezdésének alkalmazásaként indított akcióról, feltéve, hogy utóbbi esetben ez az akció olyan állam ellen irányul, amely elsőnek folyamodott támadáshoz.

3. cikk. Figyelemmel a jelen Szerződés 2. cikkében kölcsönösen vállalt kötelezettségekre, Németország és Belgium, valamint Németország és Franciaország kötelezik magukat, hogy békés úton és az alább megjelölt módon rendeznek minden olyan kérdést, bármilyen természetű legyen is az, amely nézeteltérést okozhatna kö-

zöttük és rendes diplomáciai eljárás útján nem volna megoldható.

Minden olyan kérdést, amelyben a Felek valamely jog tekintetében vitában állanak egymással, bírák elé terjesztenek és a Felek kötelezik magukat, hogy a bírák határozatához alkalmazkodnak.

Minden más kérdést békéltető bizottság elé terjesztenek, ha pedig e bizottság által javasolt rendezést a két Fél nem fogadja el, a kérdést a Nemzetek Szövetsége Tanácsa elé terjesztik, amely az Egyességokmány 15. cikke értelmében jár el.

A békés rendezésre vonatkozó ezen eljárások közelebbi módozatait a mai napon aláírt külön egyezmények szabályozzák.

4. cikk. 1. Ha a Magas Szerződő Felek egyike úgy véli, hogy a jelen Szerződés 2. cikkét megsértették vagy megsértik, avagy a versailles-i szerződés 42. vagy 43. cikkeit megszegték, vagy megszegik, a kérdést azonnal a Nemzetek Szövetségének Tanácsa elé terjeszti.

2. Mihelyt a Nemzetek Szövetségének Tanácsa megállapította, hogy ilyen megsértés vagy megszegés történt, ezt haladéktalanul közli a jelen Szerződés aláíró Hatalmaival, és ezek mindegyike kötelezi magát, hogy ilyen esetben azonnal segítséget nyújt annak a Hatalomnak, amely ellen a sérelmezett cselekmény irányult.

3. Abban az esetben, ha a Magas Szerződő Felek egyike flagránsan megsérti a jelen Szerződés 2. cikkét vagy flagránsan megszegi a versailles-i szerződés 42. vagy 43. cikkeit, a többi Szerződő Hatalomnak mindegyike már most kötelezi magát, hogy azonnal segítséget nyújt annak a Félnek, amely ellen az ilyen megsértés vagy megszegés irányult, mihelyt az illető Hatalom meggyőződhetett arról, hogy ez a megsértés nem provokált támadó cselekményt jelent és akár a határ átlépése, akár az ellenségeskedések kezdése, akár fegyveres erőknek a demilitarizált övezetben történt összevonása miatt azonnali cselekvésre van szükség. A Nemzetek Szövetségének Tanácsa, amely elé a kérdést a jelen cikk 1. pontja értelmében terjesztették, megállapításainak eredményét mindazonáltal közzé fogja tenni. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy ilyen esetben a Tanácsnak a tanácstagok egyhangú szavazatát elnyert ajánlásai szerint fognak eljárni, nem számítva az ellenségeskedésekbe bonyolódott Felek képviselőinek szavazatait.

5. cikk. A jelen Szerződés 3. cikkének rendelkezéseit az alábbi módon a Magas Szerződő Felek garanciája alá helyezik:

Ha a 3. cikkben említett Hatalmak egyike megtagadja, hogy a békés rendezésre vonatkozó eljárásokat kövesse, vagy hogy egy választott bírósági, vagy bírósági határozatot végrehajtson és megsérti a jelen Szerződés 2. cikkét, vagy megszegi a versailles-i szer-

ződés 42. vagy 43. cikkeit, a jelen Szerződés 4. cikkének rendelkezései kerülnek alkalmazásra.

Abban az esetben, ha a 3. cikkben említett Hatalmak egyike, anélkül, hogy megsértené a jelen Szerződés 42. vagy 43. cikkeit, megtagadná, hogy a békés rendezésre vonatkozó eljárásokat kövesse, vagy hogy valamely választott bírósági vagy bírósági határozatot végrehajtson, a másik Fél a Nemzetek Szövetségének Tanácsához fordul, amely javaslatot tesz a foganatosítandó intézkedésekre vonatkozóan; a Magas Szerződő Felek ezekhez a javaslatokhoz alkalmazkodni fognak.

6. cikk. A jelen Szerződés rendelkezései nem érintik azokat a jogokat és kötelezettségeket, amelyek a Magas Szerződő Felekre nézve a versailles-i szerződésből, valamint az azt kiegészítő megállapodásokból származnak, ideértve a Londonban 1924. augusztus 30-án aláírt megállapodásokat is.[3]

7. cikk. A jelen Szerződés, amelynek rendeltetése a béke fenntartása és amely összhangban van a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányával, nem értelmezhető úgy, mintha korlátozná a Nemzetek Szövetségének azt a feladatát, hogy a világbéke hatékony megőrzése érdekében megfelelő intézkedéseket foganatosítson.

8. cikk. A jelen Szerződést a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya értelmében a Nemzetek Szövetségénél be kell iktatni. Hatályban marad mindaddig, amíg a Tanács, a Magas Szerződő Felek egyikének vagy másikának a többi aláíró Hatalmakkal három hónappal előbb közölt kérelme alapján legalább kétharmad szavazattöbbséggel meg nem állapítja, hogy a Nemzetek Szövetsége a Magas Szerződő Feleknek elegendő garanciát nyújt. Az ettől számított egy év elteltével a Szerződés hatályát veszti.

9. cikk. A jelen Szerződés a brit dominiumokra vagy Indiára semmiféle kötelezettséget sem ró, kivéve, ha valamelyik dominium vagy India kormánya közli, hogy ezeket a kötelezettségeket elfogadja.

10. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni s a megerősítő okiratokat, mihelyt lehetséges, Genfben a Nemzetek Szövetsége levéltárában kell letenni.

A Szerződés életbe lép, mihelyt a megerősítő okiratokat letették és Németország a Nemzetek Szövetségének tagja lett.

[3] A londoni konferencián (1924. július 16—augusztus 16.) újból rendezték a német jóvátétel kérdését és elfogadták az ún. Dawes-tervet. Az erről szóló megállapodásokat augusztus 30-án írták alá. (L. a versailles-i békeszerződéshez fűzött 19., a német jóvátételről szóló jegyzetet.)

A jelen, egyetlen példányban kiállított Szerződést a Nemzetek Szövetsége levéltárában helyezik el, s főtitkárát felkérik, hogy arról a Magas Szerződő Felek mindegyikéhez hiteles másolatokat juttasson el.

Ennek hiteléül a fent nevezett meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták.

Kelt Locarnóban, 1925. október 16. napján.

B) MELLÉKLET

Választott bírósági egyezmény Németország és Belgium között

A kellőképpen meghatalmazott alulírottak,

kormányaiktól meghatalmazást kapván arra, hogy megállapítsák azokat a módozatokat, amelyek szerint, amint ezt a mai napon Németország, Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország között kötött szerződés 3. cikke előírja, békésen oldják meg mindazokat a kérdéseket, amelyek Németország és Belgium között barátságos egyetértéssel nem volnának megoldhatók,

az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

I. rész

1. cikk. A Németország és Belgium között felmerülő, bármilyen természetű olyan vitás kérdést, amelyben a Felek valamely jog fennállása tekintetében vitában állanak egymással és amelyek rendes diplomáciai eljárás útján barátságos egyetértéssel nem volna rendezhetők, az alábbiakban megjelölt módon vagy választott bíróság, vagy az Állandó Nemzetközi Bíróság döntése alá bocsátják. Egyetértés áll fenn abban a tekintetben, hogy a fentebb jelzett vitás kérdések felölelik azokat, amelyeket a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 13. cikke megemlít.

Ez a rendelkezés nem nyer alkalmazást olyan vitás kérdésekre, amelyek a jelen Egyezményt megelőző tényállásból erednek és a múltra vonatkoznak.

Azokat a vitás kérdéseket, amelyeknek megoldására a Németország és Belgium között hatályban levő más egyezmények különleges eljárást írnak elő, ezen egyezmények rendelkezései szerint fogják rendezni.

2. cikk. Minden választott bírósági eljárás vagy az Állandó Nemzetközi Bíróságnál megindítandó eljárás előtt, a vitás kérdést a Felek közös megegyezésével békéltetés végett egy állandó nemzet-

közi bizottság, nevezetesen a jelen Egyezmény értelmében megalakítandó úgynevezett Állandó Békéltető Bizottság elé lehet terjeszteni.

3. cikk. Ha olyan vitás kérdésről van szó, amelynek tárgya a Felek valamelyikének belső jogszabályai értelmében a nemzeti bíróságok hatáskörébe tartozik, a vitás esetet csak akkor vetik alá a jelen Egyezményben előírt eljárásnak, ha az illetékes nemzeti bírói hatóság által ésszerű határidőn belül hozott ítélet már jogerőre emelkedett.

4. cikk. A 2. cikkben megállapított Állandó Békéltető Bizottság öt tagból áll, akiket a következőképpen jelölnek ki: mind a német, mind a belga kormány saját állampolgáraik közül egy-egy biztost neveznek ki, a másik három biztost pedig közös megegyezéssel harmadik Hatalmak állampolgárai közül jelölik ki; ennek a három biztosnak különböző nemzetiségűnek kell lennie, és a német és a belga kormány közülük jelölik ki a Bizottság elnökét.

A biztosokat három évre nevezik ki; megbízatásuk megújítható. Tisztségük újból való betöltéséig, de a megbízatásuk letelte idején folyamatban levő munkáik befejeztéig mindenesetre tovább működnek.

A haláleset, lemondás vagy egyéb akadályoztatás következtében megüresedett állásokat a lehető legrövidebb időn belül, a kinevezésekre megállapított módon be kell tölteni.

5. cikk. Az Állandó Békéltető Bizottságot a jelen Egyezmény életbelépését követő három hónapon belül kell felállítani.

Ha a közösen kijelölendő biztosok kinevezése nem történnék meg az említett határidőn, utódlás esetén pedig az állás megüresedésétől számított három hónapon belül, más megállapodás hiányában a Svájci Szövetség elnökét kérik fel, hogy a szükséges kijelöléseket megejtse.

6. cikk. Az Állandó Békéltető Bizottsághoz közös megegyezés esetén a két Fél részéről, ilyen megegyezés hiányában pedig bármelyik Fél részéről az elnökhöz intézett beadvány útján lehet fordulni.

A beadványban a vita tárgyának rövid ismertetése után fel kell kérni a Bizottságot, hogy tegyen meg a békéltetésre vonatkozó minden alkalmas intézkedést.

Ha a beadványt csupán az egyik Fél terjeszti elő, azt a szemben álló Féllel haladéktalanul közölnie kell.

7. cikk. Attól az időponttól számított 15 napon belül, amelyen a német és a belga kormány valamely vitás kérdést az Állandó Békéltető Bizottság elé terjesztett, a Felek mindegyike e vitás kérdés

megvizsgálására a saját biztosát olyan személyiséggel cserélheti ki, aki annak tárgyában különleges szakértelemmel rendelkezik.

Az a Fél, aki ezzel a jogával él, haladéktalanul közli ezt a másik Féllel, aki ebben az esetben jogosult arra, hogy a közlés kézhezvételétől számított 15 napon belül ugyanígy járjon el.

8. cikk. Az Állandó Békéltető Bizottság feladata az, hogy a vitás kérdéseket tisztázza, hogy evégett az összes célravezető tájékoztatásokat vizsgálat útján vagy más módon beszerezze és hogy a Felek között megegyezés létrehozására törekedjék. Az ügy megvizsgálása után közölheti a Felekkel a megegyezés általa helyesnek talált feltételeit és határidőt tűzhet ki nyilatkozatuk megtételére.

Munkálatai befejeztével a Bizottság jegyzőkönyvet vesz fel, amely az eset körülményei szerint megállapítja vagy azt, hogy a Felek megegyeztek, éspedig milyen feltételek mellett, vagy azt, hogy a Felek között nem lehetett megegyezést létrehozni.

A Bizottság munkálatait, hacsak a Felek másként nem egyeztek meg, azon naptól számított hat hónapon belül be kell fejezni, amelyen a vitás kérdés a Bizottság elé került.

9. cikk. Ellenkező külön megállapodás hiányában az Állandó Békéltető Bizottság maga állapítja meg eljárását, amelynek mindenesetre kontradiktóriusnak kell lennie. Ami a vizsgálatokat illeti, a Bizottság hacsak egyhangúlag másként nem határoz, a nemzetközi viszályok békés rendezéséről szóló 1907. október 18-i Hágai Egyezmény III. címének (Nemzetközi Vizsgáló Bizottságok) rendelkezéseihez fog alkalmazkodni.

10. cikk. Az Állandó Békéltető Bizottság, a Felek ellenkező megegyezése hiányában, az elnök által meghatározott helyen ül össze.

11. cikk. Az Állandó Békéltető Bizottság munkálatai nem nyilvánosak, kivéve ha a Bizottság a Felek hozzájárulásával ellenkező értelmű határozatot hoz.

12. cikk. A Feleket az Állandó Békéltető Bizottságnál megbízottak képviselik, akiknek az a feladata, hogy a Felek és a Bizottság között közvetítőként szerepeljenek; a Felek ezenkívül erre a célra kinevezett tanácsadókat és szakértőket vehetnek igénybe és kérhetik mindazon személyek kihallgatását, akiknek tanúságtétele célirányosnak látszik.

A Bizottság a maga részéről a Felek megbízottaitól, tanácsadóitól és szakértőitől, valamint mindazon személyektől, akiknek kormányaik beleegyezésével történő megidézését célszerűnek tartja, szóbeli felvilágosításokat kérhet.

13. cikk. Amennyiben a jelen Egyezmény másként nem rendel-

kezik, az Állandó Békéltető Bizottság határozatait szótöbbséggel hozza.

14. cikk. A német és a belga kormány kötelezik magukat arra, hogy az Állandó Békéltető Bizottság munkálatait elősegítik, különösképpen pedig arra, hogy a lehető legszélesebb körben rendelkezésére bocsátják az összes tekintetbe jövő okmányokat és tájékoztatásokat, továbbá a rendelkezésükre álló összes eszközöket abból a célból, hogy területükön saját törvényeik szerint lehetővé tegyék tanúk és szakértők megidézését és kihallgatását, valamint helyszíni szemlék tartását.

15. cikk. Az Állandó Békéltető Bizottság munkálatainak tartamára a biztosok mindegyike javadalmazásban részesül, amelynek összegét a német és belga kormányok közös egyetértéssel állapítják meg és azt egyenlő részben viselik.

16. cikk. Ha az Állandó Békéltető Bizottság előtt megegyezés nem jön létre, a vitás kérdést döntőbírósági szerződés alapján vagy az Állandó Nemzetközi Bíróság elé terjesztik az annak Szabályzatában megállapított feltételek és eljárás szerint, vagy pedig egy Választott Bíróság elé, a nemzetközi viszályok békés rendezéséről szóló 1907. október 18-i Hágai Egyezményben megállapított feltételek és eljárás szerint.

Ha a felek a döntőbírósági szerződés tekintetében nem tudnak megegyezni, mindegyikük egy hónapos előzetes bejelentés után jogosult arra, hogy a vitás kérdést keresettel közvetlenül terjessze az Állandó Nemzetközi Bíróság elé.

II. rész

17. cikk. Minden olyan kérdést, amelyre nézve a német és a belga kormány között nézeteltérés van és amelyet a rendes diplomáciai eljárás útján barátságos egyetértéssel nem sikerül rendezni, továbbá amelynek a jelen Egyezmény 1. cikke értelmében bírói ítélettel való megoldása nem szorgalmazható és amelynek rendezésére a Felek között érvényben levő más egyezmények külön eljárást nem írnak elő, az Állandó Békéltető Bizottság elé terjesztenek. Ennek feladata, hogy a Felek részére elfogadható megoldást javasoljon és erről minden esetben jelentést tegyen.

A jelen Egyezmény 6—15. cikkeiben megállapított eljárás kerül alkalmazásra.

18. cikk. Ha az Állandó Békéltető Bizottság munkálatainak befejezésétől számított egy hónapon belül a két Fél nem egyezett meg, a kérdést a Felek egyikének kérelmére a Nemzetek Szövetsé-

gének Tanácsa elé terjesztik, amely az Egyességokmányának 15. cikke értelmében jár el.

Általános rendelkezések

19. cikk. Minden esetben és nevezetesen akkor, ha a kérdés, amelyre nézve a Felek között nézeteltérés van, már bekövetkezett vagy közvetlenül bekövetkezendő cselekményekből ered, az Állandó Békéltető Bizottság, vagy amennyiben ez nem foglalkozik a kérdéssel, a Választott Bíróság vagy az Állandó Nemzetközi Bíróság Szabályzatának 41. cikke[4] értelmében eljárva, a lehető legrövidebb időn belül rendelkezni tartoznak a foganatosítandó ideiglenes intézkedések tárgyában. Amennyiben a Nemzetek Szövetségének Tanácsa foglalkozik a kérdéssel, reá tartozik, hogy hasonlóképpen megfelelő ideiglenes intézkedésekről gondoskodjék. A német és a belga kormány kölcsönösen kötelezik magukat, hogy alkalmazkodnak ezekhez a rendelkezésekhez és tartózkodnak minden olyan intézkedéstől, amely hátrányos hatással lehetne a határozat végrehajtására vagy az Állandó Békéltető Bizottság, illetve a Nemzetek Szövetségének Tanácsa által javasolt rendezésre, és általában nem tesznek semmiféle olyan lépést, bármilyen természetű is legyen az, amely a vitás esetet súlyosbíthatná vagy kiterjeszthetné.

20. cikk. A jelen Egyezmény Németország és Belgium között akkor is alkalmazandó, ha a vitás esetben más hatalmak is érdekelve vannak.

21. cikk. A jelen Egyezményt meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat a Németország, Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország között a mai napon kötött szerződés megerősítő okirataival egyidőben Genfben a Nemzetek Szövetségénél kell letenni.

Ugyanazon feltételek mellett lép hatályba és marad hatályban, mint a nevezett szerződés.

A jelen, egyetlen példányban kiállított Egyezményt a Nemzetek Szövetsége levéltárában helyezik el, s főtitkárát felkérik, hogy a két Szerződő Kormány mindegyikéhez hiteles másolatokat juttasson el.

Kelt Locarnóban, ezerkilencszázhuszonöt október tizenhatodikán.

[4] A 41. cikk így rendelkezik: „A Bíróságnak, ha úgy véli, hogy a viszonyok ezt megkívánják, jogában áll megállapítani, hogy mindegyik fél érdekében ideiglenesen mily jogfenntartó rendszabályokat kell alkalmazni. A végleges határozat meghozataláig ezeket a rendszabályokat haladéktalanul közölni kell a Felekkel és a Tanáccsal." (1926. évi I. törvény.)

C) MELLÉKLET

Választott bírósági egyezmény Németország és Franciaország között

(Az egyezmény szövege megegyezik a Németország és Belgium között létrejött választott bírósági egyezmény szövegével.)

D) MELLÉKLET

Választott bírósági szerződés Németország és Lengyelország között

A Német Birodalom elnöke és a Lengyel Köztársaság elnöke,

egyaránt elhatározva, hogy Németország és Lengyelország között a békét a két ország között esetleg keletkezhető vitás kérdések békés rendezésének biztosítása útján fenntartsák,

megállapítva, hogy a szerződésekbe foglalt vagy a nemzetközi jogból eredő jogokat a nemzetközi bíróságok kötelesek tiszteletben tartani,

egyetértve annak elismerésében, hogy egy állam jogait sem lehet annak hozzájárulása nélkül megváltoztatni,

és tekintettel arra, hogy a nemzetközi vitás kérdések békés rendezését célzó eljárás őszinte követése lehetőséget ad arra, hogy erőszak alkalmazása nélkül oldják meg azokat a kérdéseket, amelyek az államok között nézeteltéréseket okozhatnak,

elhatározták, hogy ez irányú közös széndékaikat szerződésben valósítják meg, és meghatalmazottaikként kinevezték:[5]

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg.

(Az 1-től 20-ig terjedő cikkek megegyeznek Németországnak Belgiummal és Franciaországgal kötött választott bírósági egyezményei vonatkozó cikkeivel.)

21. cikk. A jelen Szerződés, amely megfelel a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának, nem érinti a Magas Szerződő Feleknek a Nemzetek Szövetségében viselt tagságukból eredő jogait és köte-

[5] Németország részéről Stresemann külügyminiszter, Lengyelország részéről gróf Alexandre Skrzynski miniszterelnök és külügyminiszter.

lezettségeit és nem értelmezendő úgy, mintha korlátozná a Nemzetek Szövetségének azt a feladatát, hogy a világbéke hatékony megőrzése érdekében megfelelő intézkedéseket foganatosítson.

(Következik 22. cikként az előző egyezmények 21. cikke.)

E) MELLÉKLET

Választott bírósági szerződés Németország és Csehszlovákia között

(A szerződés szövege megegyezik a Németország és Lengyelország között kötött választott bírósági szerződés szövegével.)[6]

F) MELLÉKLET

Közös jegyzék[7] *Németországhoz az Egyesült Nemzetek Egyességokmánya 16. cikkére vonatkozóan*

A német küldöttség bizonyos közelebbi magyarázatokat kért a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 16. cikkére vonatkozóan.

Nem vagyunk hivatva arra, hogy a Nemzetek Szövetsége nevében beszéljünk, de nem zárkózunk el attól, hogy a Nemzetek Szövetségének Közgyűlésében és bizottságaiban eddig már lefolytatott tanácskozások, valamint a közöttünk kicserélt magyarázatok alapján közöljük Önökkel azt az értelmezést, amelyet a magunk részéről a 16. cikknek adunk.

Ezen értelmezés szerint a Szövetség tagjaira ezen cikkből eredő kötelezettségek úgy értendők, hogy a Szövetség tagállamainak mindegyike köteles lojálisan és hatékonyan közreműködni abban, hogy az Egyességokmánynak tiszteletet szerezzen és fellépjen minden támadó cselekménnyel szemben abban a mértékben, amely katonai helyzetével összeegyeztethető és számot vet földrajzi fekvésével.

(Aláírások)

[6] A meghatalmazottak Németország részéről Stresemann külügyminiszter, Csehszlovákia részéről dr. Eduard Beneš külügyminiszter.

[7] A közös jegyzéket Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, Lengyelország és Csehszlovákia képviselői intézték Németországhoz.

Kölcsönös garanciális szerződés Franciaország és Lengyelország között

A Francia Köztársaság elnöke és a Lengyel Köztársaság elnöke,

egyaránt arra törekedve, hogy az általános béke fenntartására a mai napon vállalt kötelezettségek őszinte tiszteletben tartása útján, megkíméljék Európát a háborútól,

elhatározták, hogy a béke áldásait a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya és a közöttük érvényben levő szerződések keretében kötött szerződéssel egymásnak kölcsönösen biztosítják,

és e célból meghatalmazottaikként kijelölték:[8]

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. Abban az esetben, ha Lengyelországot vagy Franciaországot a mai napon köztük és Németország között az általános béke fenntartására vállalt kötelezettségek meg nem tartása következtében sérelem érné, Franciaország és Lengyelország kölcsönösen kötelezik magukat, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 16. cikke alkalmazásával azonnal segítséget és támogatást nyújtanak egymásnak, amennyiben a kötelezettségek meg nem tartása nem provokált fegyveres erőszakkal párosul.

Abban az esetben, ha a Nemzetek Szövetsége Biztonsági Tanácsának, az említett kötelezettségek értelmében eléje terjesztett kérdésben eljárva, nem sikerült minden tagját — a vitában álló felek képviselőinek kivételével — jelentésének egyhangú elfogadására bírni, és ha Lengyelországot vagy Franciaországot támadás érné anélkül, hogy a támadást provokálta volna, Franciaország, illetőleg Lengyelország a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 15. cikke 7. bekezdése alkalmazásával azonnal segítséget és támogatást nyújtanak egymásnak.

2. cikk. A jelen Szerződés semmiképpen sem érinti a Magas Szerződő Feleknek az Egyesült Nemzetekben viselt tagságukból eredő jogait és kötelezettségeit és nem értelmezhető úgy, mintha korlátozná a Nemzetek Szövetségének azt a feladatát, hogy a világbéke hatékony megőrzése érdekében megfelelő intézkedéseket foganatosítson.

[8] Franciaország részéről Aristide Briand külügyminiszter, Lengyelország részéről gróf Alexandre Skrzynski miniszterelnök és külügyminiszter.

3. cikk. A jelen Szerződést az Egyességokmánynak megfelelően a Nemzetek Szövetségénél be kell iktatni.

4. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat a Németország, Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország között a mai napon kötött szerződés, valamint a Németország és Lengyelország között ugyanezen a napon kötött szerződés megerősítő okirataival egyidőben Genfben a Nemzetek Szövetségénél kell letenni.

Ugyanolyan feltételek mellett lép hatályba és marad hatályban, mint az említett szerződések.

A jelen Szerződést, amely egyetlen példányban készült, a Nemzetek Szövetsége levéltárában helyezik el, s a Főtitkárt felkérik, hogy a Magas Szerződő Felek mindegyikéhez hiteles másolatokat juttasson el.

Ennek hiteléül az alulírott meghatalmazottak ezt a Szerződést aláírták.

Kelt Locarnóban, ezerkilencszázhuszonöt október tizenhatodikán.

Kölcsönös garanciális szerződés Franciaország és Csehszlovákia között

(A szerződés szövege megegyezik a Franciaország és Lengyelország közötti kölcsönös biztonsági szerződés szövegével.)[9]

[9] Meghatalmazottak Franciaország részéről Aristide Briand külügyminiszter, Csehszlovákia részéről dr. Eduard Beneš külügyminiszter.

A szovjet–török semlegességi és megnemtámadási szerződés

Párizs, 1925. december 17.

Forrás: Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet, Berlin, 1936. 168. old. (eredeti francia szöveg). — Dokumenti vnyesnyej politiki SZSZSZR. VIII. kötet. Moszkva, 1963. 739. old.

Semlegességi és kölcsönös megnemtámadási szerződés a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Törökország között[1, 2]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya és a Török Köztársaság kormánya

felismerve, hogy mindkét Szerződő Fél érdekében áll azoknak a pontos feltételeknek a megállapítása, amelyek elősegítik a közöttük fennálló tartós normális kapcsolatok és az őket egyesítő őszinte barátság megszilárdítását.

[1] A megerősítő okiratok kicserélése Konstantinápolyban, 1926. június 29-én történt meg.

[2] A szerződés előzménye a Moszkvában, 1921. március 16-án aláírt szovjet—török barátsági és testvériségi szerződés, amelyben Lenin és Kemal Atatürk vetette meg a két szomszédos ország baráti kapcsolatainak alapjait.

Az 1925. december 17-i szerződés érvényét az Ankarában 1929. december 17-én kelt jegyzőkönyvben további két évre meghosszabbították. A Szovjetunió és Törökország Ankarában 1931. március 7-én jegyzőkönyvet írt alá a tengeri fegyverkezés korlátozásáról. Ebben a felek kötelezettséget vállaltak arra, hogy sem nem építenek, sem külföldön nem építtetnek semmiféle hadihajót, amely megnövelné haditengerészetük jelenlegi erejét a Fekete-tengeren és a környező tengereken. Az 1925. december 17-i szerződést, az 1929. december 17-i jegyzőkönyvet, valamint az 1931. március 7-i haditengerészeti jegyzőkönyvet az Ankarában 1931. október 30-án kelt jegyzőkönyv öt évre, majd az ugyancsak Ankarában 1935. november 7-én kelt jegyzőkönyv további tíz évre meghosszabbította.

A szovjet—török megnemtámadási és semlegességi szerződés közel 20 évig volt érvényben. 1945. március 19-én a szovjet kormány felmondta a szerződést, tekintettel arra, hogy a második világháború alatt bekövet-

erre a célra meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig Georgij Csicserin urat, az SZSZSZK külügyi népbiztosát és Tevfik Rüsti Bey urat, Törökország külügyminiszterét, akik a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. Ha a Szerződő Felek egyike ellen egy vagy több harmadik Hatalom részéről katonai akció indulna, a másik Szerződő Fél kötelezi magát arra, hogy az előbbivel szemben megőrzi semlegességét.

Megjegyzés. Semmiképpen sem szabad a „katonai akció" kifejezés alá vonni a katonai gyakorlatokat, minthogy ezek a másik Fél szempontjából veszélyeztetést nem jelentenek.

2. cikk. Mindegyik Szerződő Fél kötelezi magát arra, hogy a másik Féllel szemben mindennemű agressziótól tartózkodni fog; hasonlóképpen kötelezettséget vállal aziránt, hogy nem vesz részt egy vagy több harmadik Hatalommal semmiféle olyan szövetségben vagy politikai jellegű egyezményben, amely a másik Szerződő Fél ellen irányulna, sem pedig egy vagy több harmadik Hatalommal semmiféle olyan szövetségben vagy egyezményben, amely a másik Szerződő Fél katonai vagy tengerészeti biztonsága ellen irányulna. Ezenfelül a két Szerződő Fél kötelezi magát arra is, hogy nem vesz részt egy vagy több harmadik Hatalom részéről a másik Szerződő Fél ellen irányuló ellenséges cselekményben.

3. cikk. A jelen Szerződés megerősítésének időpontjától kezdődően lép hatályba és három év tartamára szól. Utóbb a Szerződés automatikusan további egy év tartamára meghosszabbítottnak tekintendő, mindaddig, amíg Szerződő Felek egyike a szerződés lejárta előtt hat hónappal azt fel nem mondja.

Készült Párizsban, 1925. december 17. napján.

---

kezett alapvető változások folytán az nem felelt meg többé a követelményeknek, és egyben kifejezte készségét új szerződés megkötésére. (L az 1941. évi német—török barátsági szerződéshez fűzött 2. sz. jegyzetet is.)

Az 1925. évi szovjet—török megnemtámadási és semlegességi szerződés létrejöttének időszakában a Szovjetunió hasonló szerződéseket kötött másik két déli szomszédjával is. Nevezetesen: 1926. augusztus 31-én Afganisztánnal semlegességi és megnemtámadási szerződést, amelyet 1931 június 24-én némi szövegváltoztatással további öt évre, ennek elteltével automatikusan egy-egy évre, majd legutóbb, 1965. augusztus 6-án tíz évre meghosszabbítottak. Perzsiával a Szovjetunió 1927. október 1-én garanciális és semlegességi szerződést kötött három évre, amelynek elteltével a szerződés, előzetes felmondás hiányában, évről évre automatikusan meghosszabbítottnak tekintendő. 1942. január 29-én szovjet—angol—iráni szövetségi szerződést írtak alá (l. ott)

I. SZÁMÚ JEGYZŐKÖNYV

Mindegyik Szerződő Fél harmadik Hatalmak irányában fennálló minden kapcsolatát illetően minden esetre megőrzi teljes cselekvési szabadságát, azoknak a kötelezettségeknek a sérelme nélkül, amelyeknek feltételeit a jelen Szerződés állapítja meg.

Készült Párizsban, 1925. december 17. napján.

II. SZÁMÚ JEGYZŐKÖNYV

Mindkét Szerződő Fél egyetért abban, hogy a mai napon kelt szerződés 2. cikkében említett „politikai jellegű" kifejezés a Hatalmak között létrejött azokat a pénzügyi és gazdasági egyezményeket is magában foglalja, amelyek a másik Szerződő Fél ellen irányulnak.

Készült Párizsban, 1925. december 17. napján.

III. SZÁMÚ JEGYZŐKÖNYV

Ugyancsak megállapodik a két Szerződő Fél abban, hogy tárgyalásokat fognak folytatni az egymás között netán felmerülő és rendes diplomáciai úton el nem intézhető viták megoldási módozatainak megállapításáról.

Készült Párizsban, 1925. december 17. napján.

A lengyel–román garanciális szerződés

Bukarest, 1926. március 26.

Forrás: Recueil des Traités, de la S. d. N., 60. kötet. 162. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 36. old.

Garanciális szerződés
Lengyelország és Románia között[1, 2]

A Lengyel Köztársaság elnöke és Őfelsége Románia királya, megállapítva az európai egyetemes béke biztosítékainak örvendetes megszilárdulását, arra törekedve, hogy a népeiknek a biztonság iránti vágyakozását kielégítsék, attól az óhajtól vezettetve, hogy országaik megkíméltessenek a háborútól, úgyszintén attól az őszinte vágytól áthatva, hogy népeik számára a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának és az általuk aláírt szerződéseknek a keretében kiegészítő biztosítékokat adjanak, elhatározták, hogy evégből szerződést kötnek és meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig:

.....

[1] A megerősítő okiratokat Varsóban, 1927. február 9-én cserélték ki.

[2] Előzménye az 1921. március 3-i lengyel—román védelmi szövetségi szerződés (l. ott). Az 1926. március 26-i lengyel—román garanciális szerződés a locarnói szerződések által teremtett helyzet figyelembevételével jött létre és nem provokált támadás esetében haladéktalan segélynyújtást írt elő. A szerződés lejárta előtt a két ország Genfben, 1931. január 15-én öt évi időtartamra újabb garanciális szerződést kötött, amelynek szövege csaknem mindenben azonos az 1926. évi szerződéssel, és ha a felek egyike nem mondja fel, a szerződés öt évenként hallgatólagosan megújítottnak tekintendő.

Lengyelország az 1926. évi lengyel—román garanciális szerződéssel csaknem egyidőben, nevezetesen 1926. szeptember 18-án Genfben Jugoszláviával barátsági és szívélyes együttműködési szerződést kötött, amely a két országot érdeklő külpolitikai kérdésekben tanácskozást írt elő. A szerződést 1930. december 3-án jegyzékváltással meghatározatlan időre meghosszabbították.

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. Lengyelország és Románia kötelezik magukat, hogy kölcsönösen tiszteletben tartják és minden külső támadással szemben megőrzik jelenlegi területi épségüket és politikai függetlenségüket.

2. cikk. Abban az esetben, ha Lengyelországot vagy Romániát a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 12., 13. és 15. cikkeiben foglalt kötelezettségek ellenére nem provokált támadás érné, egyfelől Lengyelország és másfelől Románia, a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 16. cikkének megfelelően eljárva, kötelezik magukat, hogy haladéktalanul segítséget és támogatást nyújtanak egymásnak.

Abban az esetben, ha a Nemzetek Szövetsége Tanácsának a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya rendelkezéseinek megfelelően eléje terjesztett kérdésben eljárva, nem sikerülne minden tagját, a vitában álló felek képviselőinek szavazatát nem számítva, jelentésének elfogadására bírni, és ha Romániát vagy Lengyelországot nem provokált támadás érné, egyfelől Lengyelország és másfelől Románia, a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 15. cikk 7. bekezdésének megfelelően eljárva, a másiknak haladéktalanul segítséget és támogatást fog nyújtani.

Abban az esetben, ha a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 17. cikkében meghatározott vitás eset merülne fel és Lengyelországot vagy Romániát nem provokált támadás érné, egyfelől Lengyelország és másfelől Románia kötelezik magukat, hogy haladéktalanul segítséget és támogatást nyújtanak egymásnak.

A fenti rendelkezések végrehajtásának módozatai technikai megállapodások tárgyát fogják alkotni.

3. cikk. A két Állam, arra az esetre, ha békés erőfeszítéseik ellenére az 1. és 2. cikkeknek megfelelően védelmi háború állapotába sodródnék, kötelezi magát, hogy sem fegyverszüneti, sem béketárgyalásokat a másik nélkül nem fog folytatni és sem fegyverszünetet, sem békét a másik nélkül nem fog kötni.

4. cikk. A két kormány békés erőfeszítéseik összhangbahozatala végett kötelezi magát, hogy a két Szerződő Felet érdeklő külpolitikai jellegű kérdésekben egyetértően fog eljárni.

5. cikk. A Magas Szerződő Felek egyike sem köthet szövetséget egy harmadik Hatalommal anélkül, hogy előzetesen a másik Féllel érintkezésbe ne lépne.

A Lengyelország és Románia által együttesen aláírt korábbi szerződések fenntartása érdekében kötött szövetségek e kikötés alól mentesek.

Az ilyen szövetséget mindazonáltal egymással közölni kell.

6. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy békéltető vagy döntőbírósági eljárásnak vetik magukat alá mindazon kérdésekben, amelyekben véleményük eltér vagy amelyeket nem lehetett rendes diplomáciai úton megoldani. Ennek a békés rendezési eljárásnak a módozatait külön egyezmény fogja szabályozni, amelyet a lehető legrövidebb időn belül meg kell kötni.

7. cikk. A jelen szerződés időtartama az aláírástól számított öt év, de mindegyik kormány két év után szabadon felmondhatja, amennyiben erről a másik felet hat hónappal előbb értesítette.

8. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Varsóban a lehető legrövidebb időn belül ki kell cserélni.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak ezt a Szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Bukarestben, 1926. március 26. napján, két példányban.

A berlini szerződés

Berlin, 1926. április 24.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 53. kötet. 388. old. — Reichsgesetzblatt. 1926. II. Nr. 30. (orosz és német szöveg)

Barátsági szerződés
Németország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között[1, 2]

A német kormány és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya,

attól az óhajtól vezérelve, hogy mindent megtegyenek, ami az általános béke fenntartását előmozdíthatja,

és abban a meggyőződésben, hogy a német népnek és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége népeinek érdeke állandó bizalomteljes együttműködést követel meg,

[1] A megerősítő okiratokat Berlinben 1926. június 29-én cserélték ki. A berlini szerződést — az 1929. január 25-én megkötött békéltető eljárási egyezménnyel együtt — Moszkvában 1931. június 24-én öt évre meghosszabbították. Az erről szóló jegyzőkönyv megerősítő okiratait Moszkvában 1933. május 5-én cserélték ki. Újabb öt év múltán a hitleri kormány a szerződést már nem hosszabbította meg.

[2] Az 1925. évi locarnói szerződésekkel a nyugati hatalmak, élükön Angliával és Franciaországgal, el kívánták téríteni Németországot a rapallói politikától és a maguk oldalára kívánták vonni. Ugyanakkor Németország a maga részéről a locarnói tárgyalásokon és azok előkészületei során is, diplomáciai helyzetének erősítésére, felhasználta a Szovjetunióval kötendő további megállapodások lehetőségének fegyverét.

Locarno révén újra előtérbe került a Szovjetunió elszigetelésének politikája, egy szovjetellenes tömb megszervezése, amelyben Németországnak is tekintélyes helyet szántak. Ennek ellensúlyozására, kevéssel Locarno után, 1926. április 24-én a Szovjetunió Németországgal barátsági és semlegességi szerződést kötött, ami a szovjet diplomácia jelentős sikere volt. A szerződés létrejöttében szerepet játszott Stresemannak az a megfontolása is, hogy nem akarta magát egyoldalúan lekötni a „nyu-

megállapodtak abban, hogy a közöttük fennálló baráti kapcsolatokat külön szerződéssel megerősítik. és ebből a célból meghatalmazottaikat kinevezték. éspedig

....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

---

gati orientáció" mellett. A rapallói politika folytatása ugyanis nem csekély gazdasági és egyéb előnyökkel kecsegtette Németországot, míg annak feladása mindenképpen rontotta volna esélyeit. Még a locarnói konferencia tartama alatt, 1925. október 12-én írták alá a német—szovjet gazdasági szerződést, majd Locarno után a berlini barátsági és semlegességi szerződést.

Az 1926. április 24-i német—szovjet barátsági és semlegességi szerződés megerősíti, hogy a két ország közötti kapcsolatok alapja a rapallói szerződés marad. A szerződő felek kötelezik magukat, hogy ha egyikük harmadik hatalom részéről támadás érné, a másik fél a viszály egész tartama alatt semleges marad, ha pedig harmadik hatalmak között olyan szövetkezés (koalíció) jön létre, amelynek célja a szerződő felek egyikével szemben gazdasági vagy pénzügyi bojkott alkalmazása, a másik fél nem csatlakozik ehhez a szövetkezéshez. A barátsági szerződéshez csatlakozó *jegyzékváltásban* a német kormány arra adott biztosítékot, hogy mint a Nemzetek Szövetségének leendő tagja az Egyességokmány 16. és 17. cikke alapján nem kényszeríthető arra, hogy a Szovjetunió ellen irányuló, német felfogás szerint jogosulatlan intézkedésekben résztvegyen. Ennek megértéséhez emlékeztetnünk kell arra, hogy abban az időben a Szovjetunió még nem volt tagja a Nemzetek Szövetségének, amelyet szovjetellenes politikára bármikor felhasználhattak. A német—szovjet szerződés megkötésével a szovjet diplomácia jelentékenyen tompította a locarnói szerződések szovjetellenes élét.

Locarnót követően a Szovjetunió — Németországon kívül — megszilárdította kapcsolatait déli szomszédaival és Litvániával is. Így 1925. december 17-én Törökországgal semlegességi és megnemtámadási szerződést, 1926. augusztus 31-én Afganisztánnal semlegességi és megnemtámadási szerződést, 1927. október 1-én Perzsiával biztonsági és semlegességi szerződést kötött. (L. az előző okmányt.) Litvániával 1926. szeptember 28-án megnemtámadási szerződést írt alá, amelyet az 1931. május 6-án kelt jegyzőkönyvvel, majd az 1934. április 4-én kelt jegyzőkönyvvel 1945. december 31-ig meghosszabbítottak.

Jellemző a megváltozott helyzetre, hogy amikor Anglia 1927. május 27-én felmondta az 1921. évi szovjet—angol kereskedelmi egyezményt és átmenetileg megszakította a Szovjetunióval a diplomáciai kapcsolatot, a többi államok nem követték Angliát a gazdasági és politikai bojkott útján

1. cikk. A Németország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége közötti kapcsolatok alapja a rapallói szerződés marad.

A német kormány és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya barátságos érintkezésben maradnak egymással avégből, hogy országaikat közösen érintő minden politikai és gazdasági természetű kérdésben egyetértésre jussanak.

2. cikk. Ha a Szerződő Felek valamelyikét békés magatartása ellenére harmadik Hatalom vagy több harmadik Hatalom részéről támadás érné, a másik Szerződő Fél a viszály egész tartama alatt semleges marad.

3. cikk. Ha a 2. cikkben említett jellegű viszály következtében, vagy akár olyankor is, amikor a Szerződő Felek egyike sincs háborús bonyodalmakba belevonva, harmadik Hatalmak között szerződés jönne létre abból a célból, hogy a Szerződő Felek egyikével szemben gazdasági vagy pénzügyi bojkottot alkalmazzanak, a másik Szerződő Fél ilyen szövetkezéshez nem fog csatlakozni.

4. cikk. Ezt a Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Berlinben kell kicserélni.

A Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésével lép hatályba és öt év tartamára szól. A két Szerződő Fél e határidő lejárta előtt idejében megállapodásra fog jutni egymással politikai kapcsolataik további kialakítását illetően.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak ezt a Szerződést aláírták.

Készült két eredeti példányban, Berlinben, 1926. április 24. napján.

JEGYZÉKVÁLTÁS

Berlin, 1926. április 24.

Kresztinszki úrnak, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége németországi nagykövetének,

Berlin

Nagykövet Úr!

Utalással a német kormány és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya között a mai napon aláírt szerződésről folytatott tárgyalásokra, a német kormány nevében van szerencsém a következőket megállapítani:

1. A szerződésről folytatott tárgyalások során és annak aláírásánál mindkét kormány egyetértően abból a felfogásból indult ki, hogy a szerződés 1. cikkének 2. bekezdésében lefektetett

alapelv, hogy a két országot közösen érintő minden politikai és gazdasági természetű kérdésben megegyezésre jussanak, lényegesen hozzá fog járulni az általános béke fenntartásához. A két kormányt eszmecseréik során mindenkor az általános béke fenntartása szükségességének szempontjai fogják vezérelni.

2. Ebben az értelemben tárgyalta meg a két kormány azokat az elvi kérdéseket is, amelyek Németországnak a Nemzetek Szövetségébe való belépésével függnek össze. A német kormány meg van győződve arról, hogy Németországnak a Nemzetek Szövetségébe való tartozása nem lehet akadálya a Németország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége közötti kapcsolatok barátságos fejlődésének. A Nemzetek Szövetségének, alapvető eszméje értelmében, az a rendeltetése, hogy a nemzetközi ellentéteket békésen és igazságosan kiegyenlítse. A német kormány elhatározott szándéka, hogy ennek az eszmének megvalósításában erejéhez képest közreműködjék. Ha mégis — amit a német kormány nem feltételez — a Nemzetek Szövetségének keretén belül esetleg olyan törekvések jelentkeznének, amelyek ellentétben a béke alapvető eszméjével, egyoldalúan a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége ellen irányulnának, úgy Németország az ilyen törekvésekkel teljes nyomatékkal szembe fordulna.

3. A német kormány abból indul ki, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségével szemben követett német politikának ezt az alapvető beállítását nem korlátozhatja azoknak a kötelezettségeknek lojális megtartása sem, amelyek a Nemzetek Szövetségébe való belépése után az Egyességokmánynak a szankciós eljárásra vonatkozó 16. és 17. cikkeiből Németországra hárulnának. Ezen cikkek szerint a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége ellen szankciós eljárás, egyéb feltételektől eltekintve, csak akkor kerülhetne szóba, ha a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége támadó háborút indítana harmadik állam ellen. Emellett figyelembe kell venni, hogy az a kérdés, vajon a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége harmadik állammal való fegyveres viszálya esetén támadó-e, Németországra nézve kötelező hatállyal csak saját hozzájárulásával dönthető el, és hogy ennélfogva ebben a tekintetben más hatalmak részéről a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége ellen emelt, de német felfogás szerint nem jogosult vád Németországot nem kényszerítheti arra, hogy a 16. cikk alapján elrendelt rendszabályokban résztvegyen. Azt a kérdést illetően, vajon Németország adott esetben egyáltalán résztvenne-e és milyen mértékben valamely szankciós eljárásban, a német kormány utal a locarnói szerződés-rendszer

aláírása alkalmával a 16. cikk értelmezéséről a német delegációhoz intézett 1925. december 1-i jegyzékre.

4. Avégből, hogy a közöttük felmerülő minden kérdés súrlódás nélküli elintézésére szilárd alapot teremtsenek, mindkét kormány célszerűnek tartja, hogy haladéktalanul tárgyalásokat indítsanak olyan általános szerződés megkötéséről, amelynek rendeltetése a két fél között esetleg felmerülő viszályok békés megoldása, s ennek során különösen a választott bírósági eljárás és a békéltető eljárás lehetőségei volnának tekintetbe veendők.[3]

Fogadja, Nagykövet Úr, kiváló nagyrabecsülésem ismételt kifejezését.

Stresemann

Berlin, 1926. április 24.

Dr. Stresemann birodalmi külügyminiszter úrnak,

Berlin

Birodalmi Miniszter Úr!

Amidőn igazolom azon jegyzékének vételét, amelyet a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya és a német kormány között a mai napon aláírt szerződésről folytatott tárgyalásokkal kapcsolatban hozzám intézett, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya nevében van szerencsém a következőket válaszolni:

1. A szerződésről folytatott tárgyalások során és annak aláírásánál mindkét kormány egyetértőleg abból a felfogásból indult ki, hogy a szerződés 1. cikkének 2. bekezdésében lefektetett alapelv, hogy a két országot közösen érintő minden politikai és gazdasági természetű kérdésben megegyezésre jussanak, lényegesen hozzá fog járulni az általános béke fenntartásához. A két kormányt eszmecseréik során mindenkor az általános béke fenntartása szükségességének szempontjai fogják vezérelni.

2. Németországnak a Nemzetek Szövetségébe való belépésével összefüggő kérdéseket illetően, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya tudomásul veszi azokat a nyilatkozatokat, amelyek az Ön jegyzékének 2. és 3. pontjában foglaltatnak.

[3] A német—szovjet békéltető eljárásra vonatkozó egyezményt Moszkvában 1929. január 25-én írták alá.

3. Avégből, hogy a közöttük felmerülő minden kérdés súrlódás nélküli elintézésére szilárd alapot teremtsenek, mindkét kormány célszerűnek tartja, hogy haladéktalanul tárgyalásokat indítsanak olyan általános szerződés megkötéséről, amelynek rendeltetése a két fél között esetleg felmerülő viszályok békés megoldása, s ennek során különösen a választott bírósági eljárás és a békéltető eljárás lehetőségei volnának tekintetbe veendők.

Fogadja, Birodalmi Miniszter Úr. kiváló nagyrabecsülésem ismételt kifejezését.

Kresztinszki

Belgium semlegességének megszüntetéséről szóló szerződés

Párizs, 1926. május 22.

Forrás: Belgique. Documents Diplomatiques. Bruxelles, 1929. 24. old. — Bruns--Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 186. old.

Kollektív szerződés az 1839. évi garanciális szerződések érvénytelenítéséről[1]

Őfelsége a belgák királya, a Francia Köztársaság elnöke, Őfelsége Nagy-Britannia Egyesült Királyság, Írország és a tengerentúli brit területek királya és India császára, Őfelsége Hollandia Királynője, mint a Londonban, 1839. április 19-én

1. egyfelől Ausztria, Franciaország, Nagy-Britannia, Poroszország és Oroszország, másfelől Hollandia között,

2. egyfelől Ausztria, Franciaország, Nagy-Britannia, Poroszország és Oroszország, másfelől Belgium között

kötött szerződések aláírói

egyetértésre jutván aziránt, hogy Belgium teljes és sérthetetlen függetlenségének alapján az említett szerződések érvénytelenségét elismerik,

és figyelembe véve azt a szerződést, amelyet Őfelsége a belgák királya és Őfelsége Hollandia királynője Hágában, 1925. április 3-án abból a célból kötöttek, hogy az a Belgium és Hollandia által Londonban, 1839. április 19. napján kötött szerződés rendelkezéseinek helyébe lépjen,

elhatározták, hogy fentiekre vonatkozó kölcsönös egyetértésüket szerződésbe foglalják és maghatalmazottaikként kinevezték, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

[1] Az 1926. május 22-i szerződés, valamint a Belgium és Hollandia között létrejött 1925. április 3-i szerződés nem lépett hatályba.

1. cikk. A Magas Szerződő Felek, mindegyik amennyiben őt érinti, egyetértően elismerik, hogy érvényüket vesztették az 1839. április 19-én

1. egyfelől Ausztria, Franciaország, Nagy-Britannia, Poroszország és Oroszország, másfelől Hollandia között,

2. egyfelől Ausztria, Franciaország, Nagy-Britannia, Poroszország és Oroszország, másfelől Belgium között

kötött szerződések.

A Magas Szerződő Felek ugyanígy egyetértően elismerik, hogy Belgium semlegessége és Anvers kikötő különleges jogállása megszűnt.

2. cikk. A jelen Szerződést minél előbb meg kell erősíteni.

A megerősítő okiratok letétele Párizsban fog megtörténni és a Szerződés ettől az időponttól kezdődően válik érvényessé és hatályossá.

A Francia Köztársaság kormánya meghívja Németországot, Ausztriát és Magyarországot, hogy a jelen Szerződéshez csatlakozzanak.

A Szovjetuniót a Francia Köztársaság kormánya ugyancsak meg fogja hívni, hogy a jelen Szerződéshez csatlakozzék, magától értetődve, hogy ez a rendelkezés vagy a Szovjetunió részéről történő esetleges csatlakozás nem vonja maga után semmiféle címen a Szovjetunió kormányának elismerését azoknak a hatalmaknak a részéről, amelyek azt nem ismerték el.

Ennek hiteléül a fentnevezett meghatalmazottak a Szerződést aláírták.

Készült Párizsban, 1926. május 22. napján.

ALÁÍRÁSI JEGYZŐKÖNYV

A mai napon kelt szerződés aláírásakor egyetértés áll fenn abban a tekintetben, hogy a belga és holland kormányok nem kívánták semmiben sem érinteni az 1815. június 9-i bécsi kongresszus záróaktájának 108—117. cikkeibe foglalt rendelkezéseket, amelyek továbbra is, akárcsak a múltban, a belga és holland területeket elválasztó vagy azokat összekötő hajózható folyamok és folyók helyzete rendezésének alapjául szolgálnak.

A francia–román barátsági szerződés

Párizs, 1926. június 10.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 58. kötet. 226. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. 1. kötet. Berlin, 1936. 189. old.

Barátsági szerződés
Franciaország és Románia között[1, 2]

A Francia Köztársaság elnöke és Őfelsége Románia királya,

attól a közös szándéktól áthatva, hogy Európában a béke állapotát és a politikai stabilitást fenntartsák, amely Franciaország és Románia szociális fejlődéséhez és gazdasági jólétéhez egyaránt szükséges,

szilárdan ragaszkodva a nemzetközi kötelezettségek tiszteletben tartásának a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya által ünnepélyesen megerősített elvéhez,

arra törekedve, hogy az Egyességokmány keretében előre biztosítsák nézeteik azonosságát arra az esetre, ha a részükről aláírt szerződésekben megállapított rendet veszélyeztető helyzet állna elő,

valamint abban a meggyőződésben, hogy a mai kormányok köte-

[1] A megerősítő okiratok kicserélése Párizsban 1926. november 8-án történt meg.

[2] Az 1926. június 10-i francia—román barátsági szerződés része a Franciaország és a kisantant-államok között létrejött szövetségi rendszernek. (Néhány hónappal később, 1926. szeptember 16-án Románia Olaszországgal, Franciaország duna-völgyi riválisával is barátsági és együttműködési szerződést kötött.) A francia—román barátsági szerződés érvényét a Párizsban 1936. november 6-án kelt nyilatkozat tíz évre meghosszabbította.

A Szovjetunió kormánya 1926. október 2-án tiltakozó jegyzéket intézett a francia kormányhoz, majd október 6-án az olasz kormányhoz, mivel a francia—román, illetőleg az olasz—román szerződések kiterjedtek Besszarábia román megszállásának újólagos elismerésére.

lessége, hogy a háborúk megismétlődését a közöttük felmerülhető viták békés elintézéséről való gondoskodás útján elkerüljék,

elhatározták, hogy ebből a célból kölcsönösen a béke, egyetértés és barátság újabb biztosítékait nyújtják egymásnak és evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. Franciaország és Románia kölcsönösen kötelezik magukat, hogy egymás ellen nem intéznek támadást vagy betörést és semmi esetre sem indítanak háborút.

Mindazonáltal ezt a rendelkezést nem alkalmazzák, ha a következő esetekről van szó:

1. a jogos önvédelem gyakorlásáról, vagyis a jelen cikk első bekezdésében foglalt kötelezettség megsértésével szemben tanúsított ellenállásról;

2. a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 16. cikkének alkalmazásával indított akcióról;

3. a Nemzetek Szövetsége Közgyűlésének vagy Tanácsának határozata alapján vagy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 15. cikke 7. bekezdésének alkalmazásával indított akcióról, feltéve, hogy az utóbbi esetben ez az akció olyan állam ellen irányul, amely elsőnek folyamodott támadáshoz.

2. cikk. Figyelemmel a jelen Szerződés első bekezdésében kölcsönösen vállalt kötelezettségekre, Franciaország és Románia kötelezik magukat, hogy békés úton és az alább megjelölt módon rendeznek minden olyan kérdést, bármilyen természetű legyen is az, amely nézeteltérést okozhatna közöttük és rendes diplomáciai eljárás útján nem volna megoldható; minden olyan kérdést, amelyben a Felek valamely jog tekintetében vitában állanak egymással, a bírák elé terjesztenek és a Felek kötelezik magukat, hogy a bírák határozatához alkalmazkodnak; minden más kérdést békéltető bizottság elé terjesztenek, ha pedig e bizottság által javasolt rendezést a két Fél nem fogadja el, a kérdést a Nemzetek Szövetsége Tanácsa elé terjesztik, amely az Egyességokmány 15. cikke értelmében jár el.

Ezen békés rendezésre vonatkozó eljárások részleteit a mai napon aláírt külön egyezmény szabályozza.

3. cikk. A Francia Köztársaság kormánya és a román királyi kormány kötelezik magukat, hogy a Nemzetek Szövetsége Tanácsa vagy Közgyűlése esetleges határozatainak fenntartásával, együtte-

sen fogják megvizsgálni mindazokat a kérdéseket, amelyek Franciaország vagy Románia külső biztonságát veszélyeztetik vagy az általuk aláírt szerződésekben megállapított rendet sértik.

4. cikk. Ha a francia és a román kormány őszintén békés szándékai ellenére Franciaországot vagy Romániát nem provokált támadás érné, a két kormány a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának keretében foganatosítandó eljárásokra vonatkozóan haladéktalanul meg fognak állapodni egymással avégből, hogy jogos nemzeti érdekeiket megvédelmezzék és az általuk aláírt szerződésekben megállapított rendet fenntartsák.

5. cikk. A Magas Szerződő Felek egyetértenek abban, hogy az európai országok politikai státusának megváltoztatása vagy megváltoztatásának kísérlete esetében, a Nemzetek Szövetsége Tanácsa vagy Közgyűlése ilyen esetekben hozandó határozatainak fenntartásával, tanácskozni fognak egymással avégből, hogy az általuk ilyen esetben tanúsítandó magatartásra nézve megállapodásra jussanak.

6. cikk. A Magas Szerződő Felek kijelentik, hogy a jelen Szerződésben foglaltakat semmilyen vonatkozásban nem szabad a Franciaország vagy Románia által aláírt és európai politikájukra vonatkozó, jelen hatályban levő szerződések rendelkezéseivel ellentétes módon értelmezni. Kötelezik magukat arra, hogy az európai politikát érintő kérdésekben békés törekvéseik összehangba hozatala céljából nézeteiket kölcsönösen ki fogják cserélni és evégből a jövőben közlik egymással mindazokat a szerződéseket és egyezményeket, amelyeket ugyanezen tárgyban harmadik Hatalmakkal kötni fognak és amelyek mindig a béke fenntartását szolgálják.

7. cikk. A jelen Szerződés egyik rendelkezése sem értelmezhető vagy alkalmazható olyképpen, hogy ezáltal a Magas Szerződő Felek a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányából eredő jogai és kötelezettségei sérelmet szenvedjenek.

8. cikk. A jelen Szerződést az Egyességokmány 18. cikke értelmében történő beiktatás végett a Nemzetek Szövetségével közölni kell.

9. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Párizsban a lehető legrövidebb időn belül ki kell cserélni.

A Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésével lép hatályba és tíz évig marad érvényben, amelynek lejártával a kilencedik év végén szabályszerűen közölt előzetes értesítés alapján megújítható.

Ennek hiteléül az evégből kellő felhatalmazással ellátott meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Készült Párisban, két példányban, 1926. június 10. napján.

A mai napon, a francia kormánnyal kötött Szerződés aláírásakor Őfelsége Románia királyának meghatalmazottja kormánya nevében kijelenti, hogy Románia, amelynek egyedüli törekvése belső fejlődésének a béke, a *status quo* és a szerződések tiszteletben tartása alapján való előmozdítása, megerősíti M. I. Bratiano, a román küldöttség elnöke által a genuai konferencián az első bizottság ötödik ülésén 1922. május 17-én tett azt a nyilatkozatot, hogy Románia Oroszországgal szemben a *status quo*-n alapuló állandó megnemtámadási kötelezettséget vállal. Románia kész ezt a kötelezettséget az összes szomszédokra kiterjeszteni.

Románia az említett kötelezettségvállalását úgy értelmezte, hogy az őt arra kötelezi, hogy Oroszországot reguláris csapataival ne támadja meg és természetesen arra is, hogy ne tűrje határain irreguláris csapatok felállítását Oroszország elleni támadás céljából.

A Francia Köztársaság meghatalmazottja kormánya nevében a fenti nyilatkozatot tudomásul veszi.

Készült Párizsban, két példányban, 1926. június 10. napján.

Az olasz–magyar barátsági szerződés

Róma, 1927. április 5.

Forrás: Magyar Törvénytár, 1927. évi törvénycikkek. Budapest, 1928. (1927 : XXVIII. tv.)

Barátsági, békéltető eljárási és választott bírósági szerződés Magyarország és Olaszország között[1, 2]

Ő Főméltósága a Magyar Királyság Kormányzója és Ő Felsége Olaszország Királya, megállapítván a két nemzet számos közös érdeke tekintetében fennálló összhangot, áthatva attól az őszinte vágytól, hogy államaik között az igaz barátság kötelékét létesítsék és gondoskodni kívánva arról, hogy a béke és a rend fenntartására irányuló törekvéseiket egyesítsék avégből, hogy ily módon a két népnek jövendő fejlődésükre nézve újabb biztosítékot adjanak, elhatározták, hogy e célból megkötik ezt a barátsági és békéltető

[1] A megerősítő okiratokat Rómában 1927. augusztus 8-án cserélték ki. Magyarország törvényei közé becikkelyezve mint az 1927. évi XXVIII. törvény. Kihirdetve az Országos Törvénytár 1927. évi szeptember 20-án kiadott 11. számában.

[2] Az első világháború utáni időszakban francia—olasz vetélkedés alakult ki a Duna-medencében, a Balkánon és a Földközi-tengeren.

Az 1927. évi olasz—magyar barátsági szerződés megkötése fordulópont Olaszország közép- és délkelet-európai politikájában. Ezt megelőzően ugyanis Olaszország a barátsági és együttműködési szerződések egész sorát kötötte meg a kisantant-államokkal, szinte párhuzamosan Franciaországnak Csehszlovákiával és Romániával kötött szerződéseivel (l. ott). Az 1920. november 12-i rapallói olasz—jugoszláv egyezményben a szerződő felek kötelezettséget vállaltak a trianoni és saint-germaini békeszerződések fenntartására és a Habsburg-restauráció megakadályozására Ausztriában és Magyarországon. Az 1924. január 27-i olasz—jugoszláv barátsági és szívélyes együttműködési szerződésben, valamint az 1924. július 5-i olasz—csehszlovák együttműködési szerződésben a szerződő felek „kölcsönös támogatásra és szívélyes együttműködésre" kötelezték magukat a trianoni, saint-germaini és neuilly-i békeszerződések által teremtett rend fenntartásához. Az 1926. szeptember 16-i olasz—román

eljárási és választott bírósági szerződést és meghatalmazottaikká kijelölték, éspedig:

Ő Főméltósága a Magyar Király Kormányzója: Gróf Bethlen István m. kir. miniszterelnök úr Ő Nagyméltóságát;

Ő Felsége Olaszország Királya: Lovag Mussolini Benito miniszterelnök, első államminiszter és külügyminiszter úr Ő Nagyméltóságát,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik tudomásulvétele után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A Magyar Királyság és az Olasz Királyság között állandó béke és örökös barátság fog fennállani.

2. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy békéltető eljárás és a felmerült esethez képest választott bírósági eljárás alá bocsátják azokat a bármilyen természetű vitás kérdéseket, amelyek közöttük felmerülnek és amelyeket diplomáciai úton megfelelő időn belül megoldani nem lehetett.

---

barátsági és együttműködési szerződésben a fenti békeszerződésekre való konkrét hivatkozás nélkül általában (tehát Románia keleti határaira vonatkozóan is) kötelezték magukat a szerződő felek „a nemzetközi rend fenntartására és az általuk aláírt szerződések végrehajtására".

Az 1927. április 5-i olasz—magyar barátsági szerződés megkötésével Olaszország Magyarországra helyezte át duna-völgyi politikájának súlypontját, viszont Magyarország e szerződés révén csatlakozott a revíziós politikáját támogató fasiszta Olaszország és később a hitleri Németország agresszív külpolitikájához. Az olasz—jugoszláv barátsági szerződés 1929. február 22-én, az olasz—csehszlovák együttműködési szerződés 1929. augusztus 21-én lejárt, anélkül, hogy meghosszabbították volna. Az olasz—román barátsági szerződést három ízben: 1932 júliusában, 1933 januárjában, végül 1933 júliusában 6—6 hónappal meghosszabbították ugyan, de 1934. január 18-án az is lejárt.

Olaszország 1930. február 6-án Ausztriával barátsági, békéltető eljárási és választott bírósági szerződést kötött, majd ezt követően 1931. január 26-án Ausztria és Magyarország között jött létre barátsági, békéltetési és választott bírósági szerződés. A három államot az 1934. március 17-i római jegyzőkönyvek (l. ott) tömörítették politikai és gazdasági csoportba, ekkor még Ausztria függetlenségének védelme alapján. Az abesszíniai olasz agresszió megindulása és a Berlin—Róma tengely megalakulása után azonban Olaszország egyre inkább feladta itteni pozícióit, és átengedte a dunai államokat Németország hódító törekvéseinek. Magyarország a Berlin—Róma tengelyen belül elsősorban Olaszországra kívánt támaszkodni, a német befolyás Olaszország kivonulása révén lett kizárólagossá.

Ez a rendelkezés nem nyer alkalmazást oly tényekből eredő vitás kérdésekre, amely tények a jelen szerződés megkötését megelőzték és amelyek a múlthoz tartoznak.

Azok a vitás kérdések, amelyeknek megoldására nézve a Magas Szerződő Felek között érvényben levő más egyezmények különös eljárást írnak elő, ezeknek az egyezményeknek rendelkezései szerint nyernek szabályozást.

3. cikk. Ha a békéltetés nem jön létre, a Magas Szerződő Felek mindegyike kívánhatja, hogy a vitás kérdés — feltéve, hogy jogi természetű vitáról van szó — választott bírósági eljárás alá bocsáttassék.

4. cikk. A békéltető és a választott bírósági eljárás módozatai a jelen szerződéshez csatolt eljárási jegyzőkönyvben vannak megállapítva.

5. cikk. A jelen szerződés meg fog erősíttetni és a megerősítő okiratok kicserélése Rómában a lehető legrövidebb időn belül meg fog történni.

A szerződés a megerősítő okiratok kicserélésétől számítandó tíz év tartamára köttetett. Amennyiben e határidő lejárta előtt legalább egy évvel fel nem mondják újabb tíz évi időtartamra hatályban marad és így tovább.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak a jelen szerződést aláírták.

Kelt Rómában, az ezerkilencszázhuszonhetedik évi április hó ötödik napján.

JEGYZŐKÖNYV

a békéltető és a választott bírósági eljárás szabályozása tárgyában; melléklet a Magyarország és Olaszország között kötött barátsági, békéltető eljárási és választott bírósági szerződéshez.

1. cikk. Ha olyan vitás kérdésről van szó, amely a szerződő Felek egyikének belső jogszabályai értelmében az illető szerződő Fél nemzeti bíróságainak hatáskörébe tartozik, az alperes Fél ellentmondhat annak, hogy a vitás kérdés az illetékes bírói hatóság jogerős végítéletének meghozatala előtt békéltető vagy választott bírósági eljárás alá kerüljön. Ebben az esetben a békéltetésre irányuló kérelmet legkésőbb az ítélettől számított egy éven belül kell előterjeszteni.

2. cikk. A békéltetésre három tagból álló békéltető bizottság lesz hivatva; a tagokat minden egyes esetben a következő módon jelölik ki: a Magas Szerződő Felek mindegyike saját állampolgárai

közül egy biztost nevez meg és közös megegyezéssel kijelöli a bizottság elnökét harmadik Hatalmak állampolgárai közül.

Ha három hónapi határidőn belül, attól a naptól számítva, amelyen a Szerződő Felek egyike a békéltető eljárás igénybevételére való szándékát a másikkal közölte, a másik Fél részéről a biztos megnevezése vagy a Szerződő Felek részéről a bizottság elnökének közös megegyezéssel való kijelölése nem történt meg, a svájci szövetségi tanács elnöke fog felkéretni a szükséges kijelölések megtételére.

3. cikk. A vitás kérdés a Felek közös megegyezése esetében mindkét Szerződő Fél, közös megegyezés hiányában pedig egyik vagy másik Fél részéről az elnökhöz intézett kereset alapján kerül a bizottság elé. A kereset a vitás kérdés tárgyának rövid megjelölése után a bizottsághoz intézett azt a kérelmet is tartalmazni fogja, hogy a bizottság tegyen meg minden intézkedést, amely a békéltetéshez vezethet.

Ha a keresetet csak az egyik Fél adta be, azt haladék nélkül a másik Féllel közölnie kell.

4. cikk. A bizottság feladata felderíteni a vitás kérdéseket, e célból vizsgálat útján vagy más módon minden hasznos tájékoztató adatot beszerezni és a Felek megegyeztetésére törekedni. A bizottság az ügy megvizsgálása után a Felek elé terjesztheti a szerinte megfelelőnek látszó megállapodás tervezetét és a Feleknek nyilatkozattételre határidőt szabhat.

Munkálatai befejezése után a bizottság jegyzőkönyvet készít, amely az eset körülményeihez képest megállapítja vagy azt, hogy a Felek megegyeztek és ez esetben a megállapodás feltételeit is tartalmazhatja, vagy pedig azt állapítja meg, hogy a Felek nem tudtak megegyezni.

A bizottságnak, hacsak a Felek másban nem állapodtak meg, munkálatait a vitás ügynek eléje terjesztésétől számított hat hónapon belül be kell fejeznie.

5. cikk. Ellenkező megállapodás hiányában a békéltető bizottság maga határozza meg eljárását, amelynek minden esetben kontradiktórius eljárásnak kell lennie. Vizsgálati ügyekben a bizottság, hacsak egyhangúlag másképp nem határoz, a nemzetközi viszályok békés elintézése iránt 1907. október 18-án Hágában kötött egyezmény II. cikkének (nemzetközi vizsgálóbizottságok) rendelkezéseihez fog alkalmazkodni.

6. cikk. A Magas Szerződő Felek ellenkező megállapodásának hiányában a békéltető bizottság az elnök által kijelölt helyen ül össze.

7. cikk. A békéltető bizottság munkálatai nem nyilvánosak, kivéve azt az esetet, ha a Magas Szerződő Felek hozzájárulásával a bizottság ellenkező értelmű határozatot hoz.

8. cikk. A Szerződő Feleket a békéltető bizottság előtt megbízottak fogják képviselni, akiknek az lesz a feladatuk, hogy a Szerződő Felek és a bizottság között közvetítőkként szerepeljenek; a Szerződő Felek egyébként általuk kinevezett tanácsadók és szakértők közreműködését is igénybe vehetik és kérhetik minden oly személy kihallgatását, akiknek tanúvallomását hasznosnak vélik.

A bizottság viszont a maga részéről jogosítva lesz a kormánymegbízottaktól, tanácsadóktól, valamint minden oly személytől, akiknek megjelenését kormányuk hozzájárulásával hasznosnak véli, szóbeli felvilágosításokat kérni.

9. cikk. A jelen jegyzőkönyv ellenkező rendelkezése hiányában a békéltető bizottság határozatait szótöbbséggel hozza.

10. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy a békéltető bizottság munkáját megkönnyítik s különösen a lehető legszélesebb mederben minden bizonyítékot és tájékoztatást a bizottság rendelkezésére bocsátanak és hogy minden eszközt felhasználnak arra, hogy területeiken és belső jogszabályaik szerint tanúk és szakértők megidézése és kihallgatása, valamint helyszíni szemlék foganatosítása lehetővé tétessék.

11. cikk. A Magas Szerződő Felek minden egyes felmerülő esetben külön megállapodást fognak kötni, amely pontosan meg fogja jelölni a vita tárgyát, a bíróság összeállítását és különös hatáskörét, valamint a köztük megállapított összes egyéb feltételeket.

A megállapodás a Szerződő Felek kormányai közötti jegyzékváltás útján jön létre.

12. cikk. Ellenkező megállapodás hiányában a választott bírósági eljárásra a nemzetközi viszályok békés elintézése iránt 1907. évi október hó 18-án Hágában kötött egyezmény 51—85. cikkei nyernek alkalmazást.

13. cikk. A barátsági stb. szerződés 3. cikkének rendelkezései nem lehetnek akadályai annak, hogy valamely jogi természetű vitás kérdés, megegyezés alapján, az Állandó Nemzetközi Bíróság elé vitessék, a most említett bíróság szabályzatában megállapított feltételek és eljárási módozatok mellett.

14. cikk. Ha a 11., illetőleg 13. cikkben említett megállapodás a választott bírósági eljárás kérését tartalmazó hivatalos közlést követő hat hónapon belül nem jön létre, a vitás kérdést a Szerződő Felek mindegyike egyszerű kereset útján az Állandó Nemzetközi Bíróság elé viheti.

15. cikk. A bíróság által hozott határozatot a Szerződő Felek jóhiszeműen végrehajtják.

16. cikk. A Magas Szerződő Felek a békéltető vagy választott bírósági eljárás során tartózkodni fognak minden olyan cselekedettől vagy intézkedéstől, amely a békéltető bizottság javaslatainak elfogadása vagy a határozat végrehajtása tekintetében hátrányos hatással lehetne.

17. cikk. Mindegyik Szerződő Fél maga viseli a saját költségeit, valamint a békéltető és a választott bírósági eljárás költségeinek egyenlő részét.

18. cikk. A jelen Szerződés értelmezése vagy végrehajtása körül felmerülhető vitás kérdések, ellenkező megállapodás hiányában, közvetlenül választott bírósági döntés alá fognak bocsáttatni.

Kelt Rómában, az ezerkilencszázhuszonhetedik évi április hó ötödik napján.

A francia–jugoszláv barátsági szerződés

Párizs, 1927. november 11.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 68. kötet. 374. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 222. old.

Barátsági szerződés
Franciaország és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság között[1, 2]

A Francia Köztársaság elnöke és Őfelsége a Szerbek, Horvátok és Szlovének királya

attól a közös szándéktól áthatva, hogy Európában a béke állapotát és a politikai stabilitást fenntartsák, amely Franciaország és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság szociális fejlődéséhez és gazdasági jólétéhez egyaránt szükséges,

szilárdan ragaszkodva a nemzetközi kötelezettségek tiszteletben tartásának a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya által ünnepélyesen megerősített elvéhez,

[1] A megerősítő okiratokat Párizsban 1927. december 2-án cserélték ki.

[2] Jugoszlávia az első világháború után, fennállásának első szakában olasz tájékozódású politikát folytatott. 1920. november 12-én megkötötte Olaszországgal a — már említett — rapallói egyezményt, amelyben a szerződő felek tisztázták az egymás közötti vitás területi kérdéseket és kötelezettséget vállaltak a trianoni és saint-germaini békeszerződések fenntartására és a Habsburg-restauráció megakadályozására Ausztriában és Magyarországon. A Rómában 1924. január 27-én megkötött barátsági és szívélyes együttműködési szerződésben a két állam újból kölcsönösen kötelezte magát a trianoni, a saint-germaini és a neuilly-i békeszerződések által teremtett helyzet fenntartására, valamint arra, hogy ha valamelyiküket nem provokált támadás érné, semlegesek maradnak. Ezeket a politikai szerződéseket követték, mint azoknak szerves kiegészítői, 1925-ben a nettunói gazdasági megállapodások, amelyekben Olaszország messzemenő előnyökhöz jutott. A nettunói megállapodások megengedték, hogy olasz állampolgárok Dalmáciában a partvidéktől számított 50 km szélességben földbirtokot vásároljanak, ipartelepeket létesítsenek és azokon olasz munkásokat alkalmazzanak.

arra törekedve, hogy az Egyességokmánynak a keretében előre biztosítsák nézeteik azonosságát arra az esetre, ha a részükről aláírt szerződésekben megállapított rendet veszélyeztető helyzet állna elő,

valamint abban a meggyőződésben, hogy a mai kormányok kötelessége, hogy a háborúk megismétlődését a közöttük felmerülhető viták békés elintézéséről való gondoskodás útján elkerüljék,

elhatározták, hogy ebből a célból kölcsönösen a béke, egyetértés és barátság újabb biztosítékait nyújtják egymásnak és evégből meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

I. cikk. Franciaország és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság kölcsönösen kötelezik magukat, hogy egymás ellen nem intéznek támadást vagy betörést és semmi esetre sem indítanak háborút.

Mindazonáltal ezt a rendelkezést nem alkalmazzák, ha a következő esetekről van szó:

1. a jogos önvédelem, vagyis a jelen cikk első bekezdésében foglalt kötelezettség megsértésével szemben tanúsított ellenállásról,

---

A nettunói megállapodásokat a szkupstinában erős támadások érték, amikor pedig Olaszország az 1926. november 27-i első tiranai szerződésben a maga befolyása alá vonta Albániát, Nincsics külügyminiszter megbukott és átadta helyét Marinkovicsnak. 1927. november 11-én megkötötték a francia—jugoszláv barátsági szerződést a *status quo* biztosítása és kölcsönös védelme alapján. Jugoszlávia ezzel a szerződéssel — utolsónak a kisantant-államok közül — beilleszkedett Franciaország közép- és délkelet-európai szövetségi rendszerébe. Az olasz—jugoszláv kapcsolatok megromlottak, az 1924. évi olasz—jugoszláv barátsági szerződés 1929. február 22-én lejárt anélkül, hogy meghosszabbították volna. Jugoszlávia szemére vetette Olaszországnak, hogy támogatja a jugoszláv egység felbomlasztására törekvő horvát usztasákat és hogy igényt emel az Adria „túlsó partjára" *(altra sponda)*. A feszült olasz—jugoszláv viszonyban csak az 1934-ben megindult francia—olasz közeledés hozott enyhülést.

Az 1927. évi francia—jugoszláv barátsági szerződést az 1932. október 28-án, majd az 1937. október 12-én kelt nyilatkozat újabb öt-öt évre meghosszabbította. A szoros francia kapcsolat ellenére azonban ebben az időszakban már kibontakozott Németország gazdasági térhódítása a dunai államokban, így Jugoszláviában is, amit az 1934. évi német—jugoszláv kereskedelmi szerződés megkötése is jelzett.

2. a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 16. cikkének alkalmazásával indított akcióról;

3. a Nemzetek Szövetsége Közgyűlésének vagy Tanácsának határozata alapján vagy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 15. cikke 7. bekezdésének alkalmazásával indított akcióról, feltéve, hogy az utóbbi esetben ez az akció olyan állam ellen irányul, amely elsőnek folyamodott támadáshoz.

II. cikk. Franciaország és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, figyelemmel a jelen Szerződés első bekezdésében kölcsönösen vállalt kötelezettségekre, kötelezik magukat, hogy békés úton és az alább megjelölt módon rendeznek minden olyan kérdést, bármilyen természetű legyen is az, amely nézeteltérést okozhatna közöttük és rendes diplomáciai eljárás útján nem volna megoldható;

minden olyan kérdést, amelyben a Felek valamely jog tekintetében vitában állanak egymással, bírák elé terjesztenek és a Felek kötelezik magukat, hogy a bírák határozatához alkalmazkodnak;

minden más kérdést békéltető bizottság elé terjesztenek, ha pedig e bizottság által javasolt rendezést a két Fél nem fogadja el, a kérdést a Nemzetek Szövetsége Tanácsa elé terjesztik, amely az Egyességokmány 15. cikke értelmében jár el.

Ezen békés rendezésre vonatkozó eljárások részleteit a mai napon aláírt külön egyezmény szabályozza.

III. cikk. A Francia Köztársaság kormánya és a Szerb-Horvát-Szlovén Állam királyi kormánya kötelezik magukat, hogy a Nemzetek Szövetsége Tanácsa vagy Közgyűlése esetleges határozatainak fenntartásával, együttesen meg fogják vizsgálni mindazokat a kérdéseket, amelyek Franciaország vagy a Szerb-Horvát-Szlovén Állam külső biztonságát veszélyeztetik vagy az általuk aláírt szerződésekben megállapított rendet sértik.

IV. cikk. Ha a francia és a szerb-horvát-szlovén kormány őszintén békés szándékai ellenére Franciaországot vagy a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságot nem provokált támadás érné, a két kormány a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának keretében foganatosítandó eljárásukra vonatkozóan haladéktalanul meg fognak állapodni egymással avégből, hogy jogos nemzeti érdekeiket megvédelmezzék és az általuk aláírt szerződésekben megállapított rendet fenntartsák.

V. cikk. A Magas Szerződő Felek egyetértenek abban, hogy az európai országok politikai státusának megváltoztatása vagy megváltoztatásának kísérlete esetében, a Nemzetek Szövetségének Tanácsa vagy Közgyűlése ilyen esetekben hozandó határozatainak fenntartásával, tanácskozni fognak egymással avégből, hogy az ál-

taluk ilyen esetben tanúsítandó magatartásra nézve megállapodásra jussanak.

VI. cikk. A Magas Szerződő Felek kijelentik, hogy a jelen Szerződésben foglaltakat semmilyen vonatkozásban nem szabad a Franciaország vagy a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság által aláírt és európai politikájukra vonatkozóan, jelenleg hatályban levő szerződések rendelkezéseivel ellentétes módon értelmezni. Kötelezik magukat arra, hogy az európai politikát érintő kérdésekben békés törekvéseik összehangba hozatala céljából nézeteiket kölcsönösen ki fogják cserélni és evégből a jövőben közlik egymással mindazokat a szerződéseket és egyezményeket, amelyeket ugyanezen tárgyban harmadik Hatalmakkal kötni fognak, és amelyek mindig a béke fenntartását szolgálják.

VII. cikk. A jelen Szerződés egy rendelkezése sem értelmezhető vagy alkalmazható olyképpen, hogy azáltal a Magas Szerződő Feleknek a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányából eredő jogai és kötelezettségei sérelmet szenvedjenek.

VIII. cikk. A jelen Szerződést az Egyességokmány 18. cikke értelmében történő beiktatás végett a Nemzetek Szövetségével közölni kell.

IX. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Párizsban a lehető legrövidebb időn belül ki kell cserélni.

A Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésével lép hatályba és öt évig marad érvényben, amelynek lejártával a negyedik év végén szabályszerűen közölt előzetes értesítés alapján meghatározott időre megújítható.

Ennek hiteléül az evégből kellő felhatalmazással ellátott meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Párizsban, két példányban, 1927. november 11. napján.

Az olasz–albán szövetségi szerződés

Tirana, 1927. november 22.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 135. kötet. 282. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 225. old.

Védelmi szövetségi szerződés Olaszország és Albánia között[1, 2]

Olaszország és Albánia attól az óhajtól vezettetve, hogy a két Állam között örvendetes módon fennálló szolidaritás kötelékeit ünnepélyesen megerősítsék és tovább fejlesszék és hogy minden erejükkel azon legyenek, hogy leküzdjék azokat a nehézségeket, amelyek a közöttük és más Hatalmak között fennálló békét veszélyeztethetnék,

[1] A megerősítő okiratokat Rómában, 1927. december 23-án cserélték ki.

[2] Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán kormányai 1921. november 9-én közös nyilatkozatot tettek Albániáról. Ebben elismerték Albánia függetlenségét és területi integritását, megállapítva, hogy ennek megsértése veszélyeztethetné Olaszország stratégiai biztonságát.

A következő években az olasz külpolitika arra irányult, hogy Albániát befolyása alá vonja. Ennek első lépése volt a Tiranában 1926. november 27-én megkötött olasz—albán barátsági és biztonsági szerződés, amelyben a szerződő felek kötelezettséget vállaltak arra, hogy Albánia politikai, jogi és területi *status quo*-jának megőrzésére kölcsönös támogatásban részesítik egymást. Ezt követte az 1927. november 22-i olasz—albán védelmi szövetségi szerződés (második tiranai szerződés), amely mintegy olasz védnökség alá helyezte az országot. Olaszország 1939. április 7-én fegyveres erővel megtámadta és április 12-én bekebelezte Albániát.

Olaszország balkáni befolyásának kiterjesztését szolgálták a Rómában 1928. május 30-án Törökországgal, majd az ugyancsak Rómában 1928. szeptember 23-án Görögországgal öt-öt évre kötött semlegességi, békéltetési és döntőbírósági (választott bírósági) szerződések is. A Törökországgal kötött szerződést 1932. május 26-án öt évvel meghosszabbították, a Görögországgal kötött szerződés 1934. október 1-én lejárt.

felismerve azokat az előnyöket, amelyek a két Állam közötti szoros együttműködésből adódhatnak,

és újból hangsúlyozva, hogy egyikük érdekei és biztonsága kölcsönösen a másik érdekeihez és biztonságához vannak kötve,

elhatározták, hogy a jelen Szerződéssel védelmi szövetséget kötnek, amelynek egyedüli célja, hogy a két Állam között örvendetes módon fennálló természetes kapcsolatokat a békés fejlődés politikájának biztosítása érdekében állandósítsák

és ebből a célból meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kölcsönös kicserélése után az alábbiakban állapodtak meg:

1. cikk. Mindazokat a korábbi szerződéseket, amelyeket a Magas Szerződő Felek Albániának a Nemzetek Szövetségébe való felvétele után egymással kötöttek, az ezen szerződések rendelkezései által megállapított kereteken belül pontosan és híven meg fogják tartani, oly módon, hogy a két nép és a két kormány között teljes és őszinte barátság és kölcsönös segítőkészség álljon fenn, amelynek alapján a Magas Szerződő Felek mindegyike a másik érdekeit és javát ugyanolyan nyomatékkal fogja képviselni, mintha saját ügyében járna el.

2. cikk. A jövőre nézve húsz év tartamára Olaszország és Albánia között megmásíthatatlan védelmi szövetség áll fenn, amely a 18. vagy a 19. évek folyamán felmondható. Ha nem mondják fel, ugyanilyen időtartamra hallgatólag meghosszabbítottnak tekintendő.

A Magas Szerződő Felek minden figyelmüket és igyekezetüket arra fogják fordítani, hogy Államaik biztonságát garantálják és minden külső támadással szemben kölcsönösen védelmet és oltalmat nyújtsanak.

3. cikk. A Magas Szerződő Felek a megelőző cikkekben vállalt kötelezettségeik következtében közös egyetértésben a béke és a nyugalom fenntartásán fognak munkálkodni; abban az esetben pedig, ha a Magas Szerződő Felek egyikét általa nem provokált háború fenyegetné, a másik Fél a rendelkezésére álló leghatékonyabb eszközöket fogja alkalmazni nem csupán az ellenségeskedések kitörésének megakadályozása, hanem a fenyegetett Félnek igazságos elégtétel biztosítása végett is.

4. cikk. Arra az esetre, ha a békés elintézés valamennyi eszközének alkalmazása sikertelennek bizonyulna, a Magas Szerződő Felek mindegyike kötelezi magát, hogy a másik sorsában osztozik, amely-

nyiben szövetségesének a konfliktus leküzdésére alkalmas minden katonai, pénzügyi és egyéb erőforrását rendelkezésére bocsátja, amennyiben a fenyegetett Fél ilyen segítséget kér.

5. cikk. A 4. cikkben foglalt bekövetkezésének eshetőségére a Magas Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy közös egyetértés nélkül békét nem kötnek, fegyverszünetben vagy fegyvernyugvásban nem állapodnak meg és ilyen irányú tárgyalásokat sem kezdenek.

6. cikk. A jelen Szerződés négy eredeti példányban készült, ebből kettő olasz, kettő albán nyelven, amelyek egyformán hitelesek.

7. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni és ezt követően a Nemzetek Szövetségénél be kell iktattatni. A megerősítő okiratokat Rómában kell kicserélni.

Kelt Tiranában, 1927. november 22. napján.

I. FÜGGELÉK

Olaszország durazzói követének levele Albánia külügyminiszteréhez

Tirana, 1928. november 22.

Miniszter Úr!

Hivatkozással a mai napon általunk aláírt védelmi szövetségi szerződésre és különösképpen arra a nemkívánatos eshetőségre való tekintettel, hogy a jelen Szerződés 4. cikke egyszer alkalmazásra kerülhet, az olasz kormány az albán kormánynak a következő biztosítékokat és magyarázatot kívánja szolgáltatni:

„Abban az esetben, ha minden lehetősége meghiúsulna annak, hogy a békés elintézés eszközeivel hárítsanak el egy harmadik Állam részéről a két szövetséges Állam egyike ellen irányuló fenyegetést és ez utóbbi Államot nem provokált támadás érné, úgyhogy a megtámadott fél védelme érdekében a szövetséges államtól katonai segítség nyújtásának kérése válnék szükségessé, a szövetséges haderők főparancsnoksága Albániában az albán haderők főparancsnokát, Olaszországban pedig az olasz haderők főparancsnokát fogja megilletni. A békeszerződés aláírásával a másik Fél segítségére sietett szövetséges haderőknek saját eszközeikkel kell hazájukba visszatérniök, mégpedig olyan határidőn belül, amelyet az a főparancsnok állapított meg, akinek parancsnoksága alatt szövetséges területen szolgáltak."

Ez a levél az olasz—albán védelmi szövetségi szerződés szerves kiegészítő részét alkotja; azt e szerződéssel együtt kell megerősíteni és a Nemzetek Szövetségénél beiktattatni.

Kérem, Miniszter Úr, fogadja legmélyebb tiszteletem nyilvánítását.

II. FÜGGELÉK

Az albán külügyminiszter levele a durazzói olasz követhez

Tirana, 1928. november 22.

Követ Úr!

Van szerencsém az Ön mai napon kelt levelének vételét tudomásul venni, amelyben Nagyméltóságod az általunk a mai napon aláírt védelmi szövetségi szerződéssel kapcsolatban az albán kormánynak néhány felvilágosítást és biztosítékot volt szíves szolgáltatni, különösképpen arra az esetre, ha a szerződés 4. cikke, Isten ne adja, alkalmazásra kerülne. Amidőn Önnek az olasz kormány nevében önként tett nyilatkozatáért legmelegebb köszönetemet fejezem ki, örömömre szolgál, hogy az albán kormány nevében az olasz kormánynak a következőkben ugyanezeket a biztosítékokat nyújthatom.

Ez a levél az olasz—albán védelmi szövetségi szerződés szerves kiegészítő részét alkotja; azt e szerződéssel együtt kell megerősíteni és a Nemzetek Szövetségénél beiktattatni.

Kérem Követ Úr, fogadja legmélyebb tiszteletem nyilvánítását.

A Briand–Kellogg paktum

Párizs, 1928. augusztus 27.

Forrás: Magyar Törvénytár. 1928. évi törvénycikkek. Budapest, 1929. (1929 : XXXVII. tv.)

Általános szerződés a háború igénybevételéről való lemondásról[1, 2]

A Németbirodalom elnöke, az Amerikai Egyesült-Államok elnöke, Ő Felsége a Belgák királya, a Francia Köztársaság elnöke, Ő Felsége Nagy-Britannia, Írország és a Tengerentúli Brit Területek királya, India császára, Ő Felsége Olaszország királya, Ő Felsége Japán császára, a Lengyel Köztársaság elnöke, a Csehszlovák Köztársaság elnöke

mélyen átérezve azt a magasztos kötelességet, amely az emberiség jólétének fejlesztése érdekében reájuk háramlik;

[1] Magyarország Budapesten 1929. február 14-én írta alá a szerződést. A csatlakozást megerősítő okiratot 1929. július 23-án tették le az amerikai kormánynál. Magyarország törvényei közé beiktatva mint az 1929. évi XXXVII. törvény. Kihirdetve az Országos Törvénytár 1929. szeptember 10-én kiadott 29. számában.

[2] Briand francia külügyminiszter 1927. június 20-án javaslatot tett az Egyesült Államoknak, hogy a két állam kössön egymással örök barátsági szerződést. Franciaország ezzel a szerződéssel megerősíteni kívánta külpolitikai helyzetét és az európai *status quo* fenntartását szolgáló szövetségi hálózatát. Az Egyesült Államok Kellogg amerikai külügyminiszter december 28-án kelt válaszában viszont azt javasolta, hogy a francia—amerikai szerződés helyett nyerjék meg az összes nagyhatalmak, majd a többi hatalmak hozzájárulását is egy olyan általános nyilatkozathoz, amely elveti a háborút, mint a nemzeti politika eszközét. Az amerikai kormányt az a szempont vezette, hogy kifelé és a közelgő elnökválasztásra való tekintettel demonstrálja a világbéke fenntartására irányuló elhatározottságát, anélkül, hogy konkrét kötelezettséget vállalna.

Kellogg 1928. április 13-án kuldte el a háborúról való lemondásról szóló szerződés tervezetét az angol, a francia, a német, az olasz és a japán kor-

abban a biztos tudatban, hogy elérkezett az ideje annak, hogy a népeik között jelenleg fennálló békés és barátságos viszonyok állandósíthatása végett a háborúról mint a nemzeti politika eszközéről lemondjanak;

meggyőződvén arról, hogy egymáshoz való viszonyaikban minden változást csak békés eszközökkel kell keresni, s a rendes és békés úton megvalósítani, és hogy minden aláíró Hatalmat, amely nemzeti érdekeinek fejlesztését ezentúl háború útján keresné, a jelen Szerződés előnyeitől meg kell fosztani;

remélve, hogy példájuktól felbátorítva a világ összes többi nem-

---

mánynak. Az angol és a francia kormány messzemenő fenntartásokkal élt. Franciaország arra helyezte a fősúlyt, hogy korábbi szövetségi szerződéseit fenntartsa és a kötendő általános szerződésbe beiktassa az önvédelem jogát, valamint a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányában, a locarnói szerződésekben és az egyéb nemzetközi okmányokban foglalt kötelezettségeket. Anglia szintén fenntartotta magának a jogot, hogy bizonyos létfontosságú tengerentúli területek védelmét „a Brit Birodalom önvédelmének" tekintse; ezt a fenntartást az angol kormány a szerződés aláírása előfeltételének nyilvánította. A beérkezett ellenvetésekre *Kellogg 1928. június 23-i jegyzéke* válaszolt. Az eredeti tervezeten mindössze annyit változtatott, hogy a bevezetésbe bevett egy olyan értelmű mondatot, hogy a szerződést megszegő állammal szemben a szerződő felek mentesülnek vállalt kötelezettségeik alól. A többi fenntartás nem került be a szerződésbe. Kellogg azonban említett jegyzékében magyarázatokat fűzött az eredeti szöveghez. Kellogg jegyzéke megállapítja, hogy „az önvédelem minden szuverén állam elidegeníthetetlen joga és implicite bentfoglaltatik minden (nemzetközi) szerződésben", külön utalni reá tehát teljesen felesleges; egyebekben pedig a kötendő szerződés nem juthat ellentétbe a béke biztosítása érdekében vállalt korábbi kötelezettségekkel. Tekintettel arra, hogy Kellogg értelmezését a paktumot aláíró kormányok elfogadták, a június 23-i jegyzék a paktum szerves részeként tekintendő és ugyanolyan jogerővel bír, mint az alapszerződés.

A Briand—Kellogg paktum ünnepélyes aláírása Párizsban 1928. augusztus 27-én történt meg. A szerződés 1929. július 24-én lépett hatályba, miután a szerződés III. cikke értelmében az eredeti aláíró hatalmak megerősítő okiratainak letétele ezen a napon befejeződött. A szerződéshez összesen 59 állam csatlakozott (ebben az időben a világ független államainak száma 63 volt). A paktumhoz csatlakozó államok az aláírás alkalmával csaknem kivétel nélkül külön jegyzékben fejtették ki saját, legkülönbözőbb szempontjaikat.

A paktum az eredeti tervezethez hasonlóan igen szűkszavú, mindössze három cikkből áll. Nem helyezett törvényen kívül minden háborút, amennyiben Kellogg értelmezése szerint elismerte az önvédelem jogát.

zetei hozzá fognak járulni ezekhez az emberies törekvésekhez és a jelen Szerződéshez, mindjárt életbe lépése után csatlakozva, népeik számára is lehetővé teszik, hogy élvezzék a Szerződés jótékony rendelkezéseit s ily módon egyesítsék a világ összes művelt nemzeteit a háborúról, mint nemzeti politikájuk eszközéről való általános lemondásban;

elhatározták, hogy szerződést kötnek és e célból meghatalmazottaikat kijelölték, akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után a következő cikkekben állapodtak meg:

I. cikk. A Magas Szerződő Felek népeik nevében ünnepélyesen kijelentik, hogy a háborúnak a nemzetközi viszályok elintézése

---

Az aláíró államok illetékessége alá tartozott, hogy meghatározzák, milyen körülmények között folyamodnak önvédelmi háborúhoz. Ilyen módon minden agresszív állam védelmi háborúnak minősíthette támadó háborúját is. A szerződés nem tartalmazta az agresszió fogalmának meghatározását, nem írt elő szankciókat a kötelezettségeiket megszegő államokkal szemben és nem határozta meg a nemzetközi viszályok békés rendezésére alkalmazandó eljárást sem.

A Szovjetuniót nem vonták be a paktumot előkészítő tárgyalásokba. Ebben az időben még nem volt diplomáciai viszony a Szovjetunió és az Egyesult Államok között, és a paktum kezdeményezőinél különben is fellelhető volt a Szovjetunió elszigetelésének szándéka. A szovjet kormányt csak a szerződés aláírása után hívták meg csatlakozásra. A szovjet kormány leszögezte, hogy mindenfajta nemzetközi háborút el kell tiltani, ideértve a nemzeti felszabadító mozgalmak elfojtását célzó háborút is, továbbá az olyan cselekedeteket, mint az intervenció, a blokád, az idegen területek és kikötők megszállása stb., kifogásolta továbbá a szovjet kormány, hogy a paktumból hiányzik a leszerelésre vonatkozó bárminő kötelezettség vállalása.

A szovjet kormány, kiemelve ugyan a paktum elégtelenségét és hiányosságait, 1928. szeptember 6-án hivatalosan bejelentette csatlakozását. Ezenkívül javaslattal fordult európai szomszédállamaihoz, hogy a szerződést egymás között még más államok megerősítése előtt léptessék életbe. Ennek megfelelően Moszkvában 1929. február 9-én a Szovjetunió, Észtország, Lettország, Lengyelország és Románia *jegyzőkönyvet* írtak alá a párizsi szerződés azonnali életbeléptetéséről és a háborúról mint a nemzeti politika eszközéről való lemondásról (l. ott).

A Briand—Kellogg paktumra számos későbbi kétoldalú és többoldalú szerződésben történik hivatkozás. A paktum azonban a gyakorlatban nem vált be, nem fékezte meg az agresszív hatalmakat sem erőszakos terjeszkedési politikájukban, sem támadó háborúk indításában.

céljából való igénybevételét elítélik s egymáshoz való viszonyukban erről, mint a nemzeti politika eszközéről lemondanak.[3]

II. cikk. A Magas Szerződő Felek elismerik, hogy a közöttük esetleg felmerülő bármely természetű vagy eredetű vitáknak[4] vagy nézeteltérésnek[5] megoldását vagy elrendezését mindenkor csak békés úton szabad keresni.

III. cikk. A jelen Szerződést a bevezetésben felsorolt Magas Szerződő Felek alkotmányaik követelményeinek megfelelően meg fogják erősíteni s mihelyt minden megerősítő okirat letétetik Washingtonban, a Szerződés közöttük hatályossá válik.

A jelen Szerződés az előző bekezdésben említett módon történő életbelépése után, a világ minden más Hatalmának csatlakozása végett, a szükségesnek mutatkozó ideig nyitva fog állani. Valamely Hatalom csatlakozását megállapító okirat Washingtonban fog letétetni és a Szerződés az ily módon csatlakozó Hatalom és a többi Szerződő Hatalom között közvetlenül e letétel után életbe fog lépni.

Az Egyesült Államok kormánya lesz hivatva arra, hogy a bevezetésben felsorolt, valamint a jelen Szerződéshez később csatlakozó minden Kormányhoz a Szerződésnek és minden megerősítő vagy csatlakozást bejelentő okiratnak hitelesített másolatát eljuttassa. Ugyancsak az Egyesült Államok kormánya lesz hivatva arra, hogy az említett Kormányok részére minden megerősítő vagy csatlakozást bejelentő okiratról közvetlenül a letétel után távirati közlést adjon.

Ennek hiteléül az illető meghatalmazottak a jelen Szerződést, amely a francia és angol nyelven készült s amelynek mindkét szövege egyenlő erejű, aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Párizsban, ezerkilencszázhuszonnyolc évi augusztus hó huszonhetedikén.

[3] A *viszályok* szó hivatalos magyar fordítása pontatlan, mert az eredeti angol szövegben a *controversies*, a francia szövegben a *différends*, azaz viták, vitás kérdések kifejezés szerepel.

[4] Az eredeti angol szövegben *disputes*, a francia szövegben *différends*.

[5] Az eredeti angol és francia szövegben egyaránt a *conflicts* szó szerepel, amely helyesen viszálynak lenne fordítandó.

A genfi Általános Akta

Genf, 1928. szeptember 26.

Forrás: Colliard: Droit International et histoire diplomatique. Paris, 1950. 362. old.

Általános Akta a békéltetésről, a bírói és a választott bírósági rendezésről[1]

I. fejezet

A BÉKÉLTETÉSRŐL

1. cikk. A jelen Általános Aktához csatlakozott két vagy több fél között felmerült bármilyen természetű vitás esetet, amely diplomáciai úton nem volt elintézhető, a 39. cikkben megjelölt esetleges fenntartások sérelme nélkül a jelen fejezetben szabályozott békéltető eljárás alá kell vonni.

2. cikk. A megelőző cikkekben említett vitás esetek az érdekelt Felek által létesített állandó vagy külön békéltető bizottság elé terjeszthetők.

[1] Az Általános Aktát *(Acte général de conciliation, de règlement judiciaire et de règlement arbitral)* 1928. szeptember 26-án fogadta el a Nemzetek Szövetsége közgyűlésének IX. ülésszaka, az egy évvel előbb kiküldött bizottság egyezménytervezete alapján.

Az Általános Aktához 1937. december 31-ig 23 állam csatlakozott, mégpedig: Ausztrália, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Etiópia, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, India, Írország, Kanada, Lettország, Luxemburg, Norvégia, Olaszország, Peru, Spanyolország, Svájc, Svédország, Törökország, Új-Zéland. Ezek az államok valamennyien az Akta egészéhez csatlakoztak, kivéve Hollandiát és Svédországot, amelyek csak a békéltetésről és a bírói rendezésről szóló részekhez, illetőleg az ezen eljárásokra vonatkozó általános rendelkezésekhez csatlakoztak.

Az Általános Aktára több későbbi szerződés is hivatkozik, de a gyakorlatban az Akta sohasem került alkalmazásra.

3. cikk. Az egyik szerződő Fél által egy másik szerződő Félhez ebből a célból intézett kérelemre az állandó békéltető bizottságot hat hónapon belül meg kell alakítani.

4. cikk. Amennyiben az érdekelt Felek másként nem állapodnak meg, a békéltető bizottságot a következőképpen kell megalakítani:

1. A bizottság öt tagból áll. A Felek egy-egy tagot neveznek ki, akit saját állampolgáraik közül választhatnak. A többi három bizottsági tagot harmadik Hatalmak állampolgárai közül közös megegyezéssel kell megválasztani. Ez utóbbiak különböző állampolgárságúak kell hogy legyenek, rendes lakóhelyük nem lehet az érdekelt Felek területén, és nem állhatnak ezek szolgálatában. Ezek közül választják meg a Felek a bizottság elnökét.

2. A bizottsági tagokat három évre választják és újraválaszthatók. A közösen megválasztott tagok megbízatásuk tartama alatt a Felek megállapodásával másokkal helyettesíthetők. Másfelől viszont mindegyik Fél az általa kijelölt bizottsági tagot bármikor mással cserélheti ki. A bizottsági tagok folyó munkájuk befejezése céljából kicserélésük ellenére is tisztükben maradnak.

3. Az elhalálozás, lemondás vagy bármely más akadályoztatás folytán beállott üresedés esetén a tagok pótlásáról a kinevezésükre megállapított módon a legrövidebb időn belül gondoskodni kell.

5. cikk. Abban az esetben, ha a vitás eset felmerülésekor a vitában álló Felek által megalakított állandó békéltető bizottság nincsen, a vitás eset megvizsgálására különleges bizottságot kell alakítani, éspedig attól a naptól számított három hónapon belül, amikor kérelmét az egyik Fél a másik Félhez előterjesztette. A kinevezések a megelőző cikkben meghatározott módon történnek, hacsak a Felek másként nem állapodnak meg.

6. cikk. 1. Ha a közösen jelölendő bizottsági tagok kinevezése a 3—5. cikkekben megállapított határidőn belül nem történik meg, a szükséges kinevezésekről a Felek által közös megegyezéssel kiválasztott harmadik hatalom, vagy ha a Felek úgy kívánják, a Nemzetek Szövetsége Tanácsának mindenkori elnöke fog gondoskodni.

2. Ha fenti eljárások egyike iránt sem jön létre megállapodás, mindegyik Fél más-más hatalmat jelöl ki és a kinevezéseket az ekként kiválasztott Hatalmak közös egyetértésben eszközlik.

3. Ha három hónapon belül e két Hatalom nem tud megegyezésre jutni, mindegyikük egyenlő számú jelöltet állít a kinevezendő tagok számával. Ilyenkor sorshúzás útján kell eldönteni, hogy az ekként állított jelöltek közül kik lesznek a bizottság tagjai.

7. cikk. 1. A békéltető bizottság az elnökhöz a két Fél közös meg-

egyezésével előterjesztett kereset, vagy ilyennek hiányában az egyik Fél keresete folytán ül össze.

2. A keresetben a vitás eset tárgyának rövid ismertetése után a bizottságot fel kell kérni arra, hogy a békéltetéshez vezető minden alkalmas eszköz igénybevételével járjon el.

3. Ha a kérelmet csak az egyik Fél terjesztette elő, azt haladéktalanul közölni kell a másik Féllel is.

8. cikk. 1. Attól a naptól számított tizenöt napon belül, amelyen az egyik Fél egy vitás esetet az állandó békéltető bizottság elé terjesztett, mindegyik Fél jogosult a vitás eset megvizsgálása céljából a saját bizottság tagját más olyan személlyel kicserélni, aki a vonatkozó anyagot illetően különleges szakértelemmel rendelkezik.

2. Az a Fél, amely e jogával él, erről a másik Felet haladéktalanul értesíteni köteles; az utóbbi ebben az esetben a közlés átvételétől számított 15 nap alatt ugyanígy járhat el.

9. cikk. 1. A békéltető bizottság a Felek eltérő megállapodásának hiányában a Nemzetek Szövetségének székhelyén, vagy az ennek elnöke által meghatározott más helyen ül össze.

2. A bizottság minden esetben felkérheti a Nemzetek Szövetségének Főtitkárát, hogy munkájukhoz nyújtson segítséget.

10. cikk. A békéltető bizottság munkája csak akkor nyilvános, ha a bizottság a Felek hozzájárulásával így határoz.

11. cikk. 1. A Felek eltérő megállapodásának hiányában, a békéltető bizottság maga állapítja meg eljárási rendjét, amelynek mindenesetre kontradiktóriusnak kell lennie. Ami az ügy megvizsgálását illeti, a bizottság, amennyiben egyhangúan másként nem határoz, a Hágában, 1907. október 18. napján kelt és a nemzetközi viszályok békés elintézéséről szóló egyezmény III. címében foglalt rendelkezéseket fogja követni.

2. A Feleket a békéltető bizottság előtt meghatalmazottak képviselik, akiknek az a feladatuk, hogy a Felek és a bizottság között közvetítsenek; egyébként a Felek által kinevezett tanácsadók és szakértők támogatását vehetik igénybe, és tanúkénti meghallgatását kérhetik mindazoknak a személyeknek, akiknek tanúvallomását hasznosnak tekintik.

3. A bizottság viszont a maga részéről szóbeli tájékoztatást kérhet a két Fél meghatalmazottaitól, tanácsadóitól, és szakértőitől, úgyszintén mindazoktól a személyektől, akiknek kormányuk hozzájárulásával történő megjelenését hasznosnak tartja.

12. cikk. Ha a Felek másként nem állapodnak meg, a békéltető bizottság határozatait szótöbbséggel hozza, és a bizottság a vitás eset érdemében csak akkor dönthet, ha valamennyi tagja jelen van.

13. cikk. A Felek kötelezettséget vállalnak aziránt, hogy a békéltetés munkáját megkönnyítik, nevezetesen aziránt, hogy a bizottságnak a lehető legszélesebb körben rendelkezésére bocsátják az összes alkalmas okmányokat és tájékoztatásokat, valamint hogy a rendelkezésükre álló összes eszközökkel lehetővé teszik a bizottságnak, hogy területükön és saját jogszabályaiknak megfelelően tanúkat vagy szakértőket idézhessen meg és hallgathasson ki, továbbá, hogy helyszíni szemlét tarthasson.

14. cikk. 1. Munkásságuk tartama alatt a bizottság tagjai tiszteletdíjban részesülnek, melynek összegét a Felek közös megállapodással állapítják meg s azt egyenlő arányban viselik.

2. A bizottság működése folytán felmerült általános kiadásokat hasonló módon kell megosztani.

15. cikk. 1. A békéltető bizottság feladata az, hogy tisztázza a vitás kérdéseket, ebből a célból az összes szükséges felvilágosításokat, akár vizsgálat útján, akár más módon beszerezze és hogy a Felek közötti békéltetés létrehozására törekedjék. Az ügy megvizsgálása után a bizottság a Felek elé terjesztheti a rendezés megfelelőnek tartott pontjait és határidőt állapíthat meg, hogy ezekre nyilatkozzanak.

2. Munkájának befejezésével a bizottság jegyzőkönyvet vesz fel, amely az eset körülményeitől függően megállapítja vagy azt, hogy a Felek megegyeztek, és ebben az esetben a rendezés módozatait is rögzíti, vagy azt, hogy a Felek között nem lehetett megegyezést létrehozni. A jegyzőkönyv nem tehet említést arról, hogy a bizottság határozatait egyhangúan vagy szótöbbséggel hozta-e.

A bizottság munkáját tehát — amennyiben a Felek eltérően nem állapodnak meg — attól a naptól számított hat hónap alatt kell hogy befejezze, amikor a bizottság a vitás esettel foglalkozni kezdett.

16. cikk. A bizottság jegyzőkönyvét haladéktalanul a Felek tudomására kell hozni. A Felekre tartozik, hogy azt közzéteszik-e.

II. fejezet

A BÍRÓI RENDEZÉSRŐL

17. cikk. Minden olyan vitás esetet, amelyben a felek egymás irányában kölcsönösen jogokat tesznek vitássá, a 39. cikkben megjelölt fenntartások sérelme nélkül döntés végett az Állandó Nemzetközi Bíróság elé kell terjeszteni, hacsak a Felek nem egyeznek meg az alább foglaltaknak megfelelően arra nézve, hogy választott bíróság-

hoz fordulnak. Egyetértés áll fenn arra nézve, hogy a szóban forgó vitás esetek alatt az Állandó Nemzetközi Bíróság Szabályzatának 36. cikkében említett eseteket kell érteni.

18. cikk. Ha a Felek között egyetértés áll fenn arra nézve, hogy a megelőző cikkben említett vitás esetet választott bíróság elé terjesztik, választott bírósági megállapodást kell hogy kössenek, amely rögzíti a vita tárgyát, a választott bírák megválasztásának módját és a követendő eljárást. Ha a megállapodás megfelelő útmutatást vagy kielégítő adatokat nem tartalmaz, a szükséghez képest a Hágában 1907. október 18. napján kelt és a nemzetközi viszályok békés elintézéséről szóló egyezmény rendelkezéseit kell alkalmazni.

Ha a megállapodás nem rendelkezik aziránt, hogy a választott bírák milyen anyagi jogszabályokat alkalmazzanak, a bíróság az Állandó Nemzetközi Bíróság Szabályzatának 38. cikkében megjelölt anyagi jogi szabályokat fogja alkalmazni.

19. cikk. Ha a Felek között az előző cikkben említett választott bírósági megállapodás nem jön létre, vagy a választott bírák kijelölésére nem kerül sor, három hónapos előzetes értesítéssel mindegyik Félnek jogában áll, hogy a vitás esetet közvetlenül kereset útján az Állandó Nemzetközi Bíróság elé terjessze.

20. cikk. Az 1. cikkben foglaltaktól eltérően a 17. cikkben említett azokat a vitás eseteket, amelyek a Felek között a jelen fejezetben említett kötelezettségek elvállalása után merülnek fel, békéltetési eljárás alá csak akkor lehet vonni, ha közösen így állapodnak meg.

2. A kötelező békéltetési eljárást továbbra is alkalmazni kell az olyan vitás esetekre, amelyek a 39. cikkben foglalt fenntartások folytán kizárólagos bírósági rendezés alól ki vannak véve.

3. A békéltetési eljárás igénybevétele és ennek az eljárásnak a sikertelensége esetén a békéltető bizottság munkájának befejezésétől számított egy hónapon belül egyik Fél sem viheti a vitás esetet az Állandó Nemzetközi Bíróság elé vagy nem kérheti a 18. cikkben említett választott bíróság megalakítását.

III. fejezet

A VÁLASZTOTT BÍRÓSÁGI RENDEZÉSRŐL

21. cikk. A 17. cikk alá tartozó esetek kivételével minden olyan vitás esetet, amelyeknek tárgyában az I. fejezetben említett békéltető bizottság munkáinak befejezését követő egy hónapon belül a

Felek nem egyeztek meg, a 39. cikkben megjelölt fenntartások sérelme nélkül választott bíróság elé kell terjeszteni, amelyet a Felek eltérő megállapodásának hiányában a következőképpen kell megalakítani.

22. cikk. A bíróság öt tagból áll. A Felek egy-egy tagot neveznek ki, akit saját állampolgáraik közül választhatnak. A másik két választott bírót és a fődöntőbírót Harmadik Hatalmak állampolgárai közül közös megegyezéssel kell megválasztani. Ez utóbbiaknak különböző állampolgárságúaknak kell lenniök, rendes lakóhelyük nem lehet az érdekelt Felek területén, és nem is állhatnak ezek szolgálatában.

23. cikk. 1. Ha a választott bírósági tagok kinevezése attól a naptól számított három hónap alatt, amikor az egyik Fél a másikhoz a választott bíróság megalakítása iránti kérelmét előterjesztette, nem történik meg, a szükséges kinevezések eszközlését a Felek közös megegyezésével választott Harmadik Hatalomra kell bízni.

2. Ha e tárgyban megegyezés nem jön létre, mindegyik fél másmás hatalmat jelöl ki és a kinevezéseket az ekként kijelölt hatalmak közös egyetértésben végzik.

3. Ha három hónapon belül az ekként kijelölt Hatalmak nem tudtak egyetértésre jutni, a szükséges kinevezéseket az Állandó Nemzetközi Bíróság elnöke eszközli. Ha ez akadályozva van, avagy az egyik Fél állampolgára, a jelöléseket a Bíróság azon legidősebb tagja végzi, aki egyik Félnek sem állampolgára.

24. cikk. Az elhalálozás, lemondás vagy bármily más akadályoztatás folytán beállott üresedés esetén a tagok pótlásáról a kinevezésükre megállapított módon a legrövidebb időn belül gondoskodni kell.

25. cikk. A felek tartoznak választott bírósági megállapodást szerkeszteni, amely a vita tárgyát és a követendő eljárást meghatározza.

26. cikk. Ha e megállapodás a megelőző cikkben jelzett kérdésekre nézve nem tartalmaz megfelelő útmutatást vagy kielégítő adatokat, a szükséghez képest a Hágában, 1907. október 18. napján kelt és a nemzetközi viszályok békés elintézéséről szóló egyezmény rendelkezéseit kell alkalmazni.

27. cikk. Ha a bíróság megalakításától számított három hónap alatt választott bírósági megállapodás nem jön létre, bármelyik Fél keresettel fordulhat a bírósághoz.

28. cikk. Ha a választott bírósági megállapodás idevonatkozóan nem rendelkezik, vagy ilyen megállapodás nem jön létre, a bíróság

az Állandó Nemzetközi Bíróság Szabályzatának 38. cikkében felsorolt anyagi jogi szabályokat fogja alkalmazni. Abban az esetben, ha a vitás esetre alkalmazható ilyen szabályok nincsenek, a bíróság ex aequo et bono fog ítélni.

IV. fejezet

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

29. cikk. 1. Az olyan vitás esetekben, amelyek elintézésére a vitában álló Felek között hatályban levő más egyezmények különleges eljárást írnak elő, ezen egyezmények rendelkezéseinek megfelelően kell eljárni.

2. A jelen Általános Akta nem érinti azokat a hatályban levő megállapodásokat, amelyek a Felekre nézve békéltetési eljárást, vagy a választott bíráskodás és a nemzetközi bíráskodás körében más megoldást biztosító kötelezettségeket állapítanak meg. Mindazonáltal ha ezek a megállapodások csak békéltetési eljárást írnak elő, ennek eredménytelensége esetén, a jelen Általános Aktának a nemzetközi bíráskodásra és választott bíráskodásra vonatkozó rendelkezéseit abban a mértékben kell alkalmazni, amelyben a Felek ahhoz csatlakoztak.

30. cikk. Ha a vitában álló egyik Fél a békéltető bizottsághoz fordult olyan ügyben, amelyet a másik Fél a Felek között hatályban levő egyezmények alapján az Állandó Nemzetközi Bíróság, vagy valamely választott bíróság elé terjesztett, a bizottság a vitás eset megvizsgálását felfüggeszti mindaddig, amíg a Bíróság vagy a választott bíróság a hatásköri vita tekintetében nem határozott. Hasonlóképpen kell eljárni, ha a Felek egyike a békéltetési eljárás alatt a Bírósághoz vagy választott bírósághoz fordult.

31. cikk. I. Ha olyan vitás esetről van szó, amelynek tárgya a Felek egyikének belső törvényhozása szerint e Fél igazságügyi vagy közigazgatási hatóságainak hatáskörébe tartozik, ez a Fél tiltakozhat az ellen, hogy a vitás esetet a jelen Általános Akta által meghatározott valamely eljárás alá vonják, mielőtt az illetékes hatóság elfogadható határidőn belül végleges határozatot nem hozott.

II. Az a Fél, amely ebben az esetben a jelen Egyezményben meghatározott eljárásokat kívánja igénybe venni, a fenti határozat meghozatalától számított egy éven belül erre vonatkozó szándékát a másik Fél tudomására hozni tartozik.

32. cikk. Arra az esetre, ha a bírósági vagy választott bírósági ítélet azt mondaná ki, hogy az egyik Fél valamely igazságügyi vagy

más hatósága által hozott határozat, vagy fogonatosított intézkedés egészben vagy részben a nemzetközi jogba ütközik, és ha az említett Fél alkotmányjoga nem engedi meg, vagy nem kielégítő módon engedi meg az ilyen határozat vagy intézkedés következményeinek kiküszöbölését, a Felek megállapodnak arra nézve, hogy a bírósági vagy választott bírósági ítéletben a hátrányt szenvedett Fél számára méltányos elégtételt kell megállapítani.

33. cikk. I. Minden olyan esetben, amikor valamely vitás eset választott bírósági vagy nemzetközi bírósági eljárás tárgyát képezi, nevezetesen, ha az a kérdés, amelyben a Felek nem tudnak egyetértésre jutni, már létrejött vagy küszöbön álló aktusokból ered, az Állandó Nemzetközi Bíróság szabályzata 41. cikkének megfelelően eljárva, vagy a választott bíróság, a legrövidebb időn belül meg fogja állapítani, milyen ideiglenes intézkedéseket kell foganatosítani. A vitában álló felek kötelesek azokhoz alkalmazkodni.

II. Ha a vitás esetet békéltető bizottság elé vitték, ez a Feleknek az általa megfelelőnek tartott ideiglenes intézkedések megtételét javasolhatja.

III. A Felek kötelezik magukat arra, hogy tartózkodni fognak minden olyan intézkedéstől, amely a bírósági vagy választott bírósági határozat végrehajtása, vagy a békéltető bizottság által javasolt rendezés szempontjából hátrányos lehet, és hogy általában nem fognak semmiféle olyan intézkedést tenni, bármilyen természetű legyen is az, amely a vitás eset súlyosbítására, vagy kiterjesztésére alkalmas.

34. cikk. Abban az esetben, ha a jelen Általános Aktához csatlakozott kettőnél több Fél között merül fel vita, a fenti rendelkezésekben meghatározott eljárások alkalmazása céljából az alábbi módozatokat kell figyelembe venni:

a) A békéltető eljárás céljára mindig különleges bizottságot kell alakítani. Ennek összetétele aszerint fog változni, hogy a Felek mindegyikének érdekei különbözőek-e, vagy közülük ketten vagy többen közös ügyet képviselnek.

Az első esetben a maga részéről mindegyik Fél külön bizottsági tagot jelöl, és együttesen jelölik a bizottsági tagokat a vitában nem részes Harmadik Hatalmak polgárai közül, akiknek száma mindig eggyel több kell hogy legyen, a Felek által külön-külön jelölt bizottsági tagok számánál.

A második esetben, a közös ügyet képviselő Felek meg fognak állapodni aziránt, hogy részükről egy bizottsági tagot együttesen jelöljenek ki, és a másik vagy a többi Féllel a Harmadik Hatalmak bizottsági tagjainak jelölése érdekében együtt fognak működni.

Úgy az egyik, mint a másik esetben a Felek, amennyiben másként nem állapodnak meg, a jelen akta 5. és következő cikkeit annyiban fogják alkalmazni, amennyiben azok a jelen cikk rendelkezéseivel összeegyeztethetők.

b) Ami a nemzetközi bírósági eljárást illeti, az Állandó Nemzetközi Bíróság szabályzatát kell alkalmazni.

c) Ami a választott bírósági eljárást illeti, a Feleknek a választott bíróság összetételére vonatkozó megállapodása hiányában, amennyiben a 21. cikkben említett vitákról van szó, a 22. cikkét és az azt követő fenti cikkeket kell alkalmazni, de a különböző érdekű Felek mindegyike egy-egy választott bírót fog jelölni és a Felek által külön-külön jelölt bírák száma mindig eggyel alacsonyabb kell hogy legyen a többi bíró számánál.

35. cikk. I. A jelen Általános Akta az ahhoz csatlakozott Felek között kerül alkalmazásra, mégha Harmadik Hatalom, függetlenül attól, hogy ennek részese-e vagy sem, érdekelve van is a vitában.

II. A békéltetési eljárásban való részvételre a Felek közös megegyezéssel Harmadik Hatalmat is meghívhatnak.

36. cikk. I. A bírósági vagy választott bírósági eljárásban, ha valamely Harmadik Hatalom úgy véli, hogy a vitás eset valamely jogi természetű érdekét érinti, az Állandó Nemzetközi Bírósághoz vagy választott bírósághoz beavatkozási keresettel fordulhat.

II. A kérdésben a Bíróság vagy választott bíróság dönt.

37. cikk. I. Ha olyan egyezmény értelmezéséről van szó, amelynek a vitában álló államokon kívül más államok is részesei, ezeket az Állandó Nemzetközi Bíróság irodája, vagy a választott bíróság haladéktalanul értesíti.

II. Mindegyik ilyen államnak joga van beavatkozni, és ha ezzel a jogával él, az ítélet által adott értelmezés reá nézve kötelező.

38. cikk. A jelen Általános aktához való csatlakozások vonatkozhatnak

a) vagy az egész Aktára (I., II., III. és IV. fejezetek),

b) vagy csak a békéltetésre és a nemzetközi bíráskodásra vonatkozó rendelkezésekre (I. és II. fejezetek), valamint az ezekre az eljárásokra vonatkozó általános rendelkezésekre (I. fejezet), úgyszintén az ezt az eljárást érintő általános rendelkezésekre (IV. fejezet).

A szerződő Felek más Felek csatlakozásait saját javukra csak annyiban érvényesíthetik, amennyiben a szóban forgó kötelezettségeket maguk is elfogadták.

39. cikk. I. A megelőző cikkben említett lehetőségektől függetlenül bármely Fél, amely a jelen Általános Aktához csatlakozik, azt a

következő szakaszban kimerítően felsorolt fenntartásokkal fogadhatja el. Ezeket a fenntartásokat a csatlakozáskor kell megtenni.

II. Ezek a fenntartások úgy fogalmazhatók meg, hogy azok a jelen Akta által meghatározott eljárásokból kizárják:

a) azokat a vitás eseteket, amelyek a fenntartással élő Fél, vagy a vele esetleg vitába kerülő másik Fél csatlakozásánál korábbi tényekből származnak;

b) azokat a vitás eseteket, amelyeknek tárgyát a nemzetközi jog által az államok kizárólagos joghatósága körébe utalt kérdések alkotják;

c) azokat a vitás eseteket, amelyek meghatározott ügyekre, vagy pontosan meghatározott különleges tárgyakra vonatkoznak, mint az állam területének jogi helyzete, avagy pontosan meghatározott kategóriákba tartoznak.

III. Ha a vitában álló valamelyik Fél fenntartással élt, a többi Fél vele szemben hasonló fenntartást érvényesíthet.

IV. A jelen Aktának a nemzetközi bíráskodásra vagy választott bíráskodásra vonatkozó rendelkezéseihez csatlakozott Felek által tett fenntartásokat, kifejezett rendelkezés hiányában, úgy kell érteni, hogy azok a békéltetési eljárásra nem terjednek ki.

40. cikk. Mindegyik Fél, amelynek csatlakozása csak részleges volt, vagy fenntartásokkal történt, csatlakozásának hatályát bármikor egyszerű nyilatkozattal kiterjesztheti, vagy fenntartásáról egészben vagy részben lemondhat.

41. cikk. Azokat a vitás eseteket, amelyek a jelen Általános Akta értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatban felmerülnek, ideértve a viták minősítésére és az esetleges fenntartások körére vonatkozó vitákat, az Állandó Nemzetközi Bíróság elé kell terjeszteni.

42. cikk. A jelen Általános Akta, amelynek francia és angol szövege egyaránt hiteles, 1928. szeptember 26. napjáról lesz keltezve.

43. cikk. I. A jelen Általános Akta csatlakozás céljából nyitva áll a Nemzetek Szövetsége minden tagjának államfője vagy más illetékes hatósága számára, úgyszintén az olyan nem tag államok államfője, vagy más illetékes hatósága számára, amellyel a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ezt evégből másolatban közölte.

II. A csatlakozási okmányokat, valamint a 40. cikkben említett járulékos nyilatkozatokat a Nemzetek Szövetsége Főtitkárának kell megküldeni, aki beérkezésüket a Nemzetek Szövetségének minden tagjával, és a megelőző bekezdésben említett nem tag államokkal közölni fogja.

III. A Főtitkár gondoskodni fog arról, hogy A, B, C betűmegjelöléssel a jelen Akta 38. cikkében említett háromféle változatnak

megfelelő három jegyzéket fektessenek fel, amelyek fel fogják tüntetni a szerződő Felek csatlakozásait és járulékos nyilatkozatait. Ezeket a jegyzékeket, amelyeket naprakész állapotban kell vezetni, a Főtitkár a Közgyűlés elé terjesztendő évi jelentésében fogja közzétenni.

44. cikk. I. A jelen Általános Akta legalább két szerződő Fél csatlakozásának a Nemzetek Szövetsége Főtitkára általi átvételét követő 90-ik napon lép hatályba.

II. Minden olyan csatlakozás, amely a jelen Akta hatályba lépése után fog beérkezni, a csatlakozásnak a megelőző bekezdés rendelkezéseinek megfelelően a Nemzetek Szövetsége Főtitkárához való beérkezését követő kilencvenedik napon lép hatályba. Ugyanez a helyzet a Feleknek a 40. cikkben említett járulékos nyilatkozatai tekintetében is.

45. cikk. I. A jelen Általános Akta hatálybalépésétől számított öt évig marad érvényben.

II. Újabb öt évi időszakra érvényben marad és így tovább mindazokkal a Felekkel szemben, amelyek a határidő lejártát legalább hat hónappal megelőzően azt nem mondták fel.

III. A felmondás a Nemzetek Szövetsége Főtitkárához intézett írásbeli közlés formájában történik, aki arról a Nemzetek Szövetségének összes tagjait és a 43. cikkben említett nem tagállamokat tájékoztatni fogja.

IV. A felmondás lehet részleges is és új fenntartások közlésében is állhat.

V. Annak ellenére, hogy a vitában álló szerződő Felek egyike az egyezményt felmondja, az Általános Akta hatálya megszűnésének időpontjában folyamatban levő eljárásokat rendes befejezésükig folytatni kell.

46. cikk. A jelen Általános Akta a Nemzetek Szövetsége Közgyűlése Elnökének és Főtitkárának aláírásával ellátott egy példányát a Titkárság irattárában kell elhelyezni. Ennek hiteles másolatát a Nemzetek Szövetsége minden tagjának, valamint a Nemzetek Szövetsége Tanácsa által meghatározott államoknak meg kell küldeni.

47. cikk. A jelen Általános Aktát a Nemzetek Szövetségének Főtitkára hatálybalépésének napján be fogja lajstromozni.

A moszkvai jegyzőkönyv

Moszkva, 1929. február 9.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 89. kötet. 370. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 271. old.

Jegyzőkönyv
Észtország, Lettország, Lengyelország, Románia és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között a háború igénybevételéről, mint a nemzeti politika eszközéről való lemondás tárgyában Párizsban, 1928. augusztus 27-én kötött szerződés hatálybaléptetéséről[1]

Az Észt Köztársaság kormánya, a Lett Köztársaság elnöke, a a Lengyel Köztársaság elnöke, Őfelsége Románia Királya, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Központi Végrehajtó Bizottsága attól az óhajtól vezettetve, hogy hozzájáruljanak az országaik között fennálló béke fenntartásához és hogy evégből a háború igénybevételéről, mint a nemzeti politika eszközéről való lemondás tárgyában Párizsban, 1928. augusztus 27-én kötött szerződést ezen országok népeinek vonatkozásában haladéktalanul hatályba léptessék, elhatározták, hogy e szándékukat a jelen Jegyzőkönyv útján megvalósítják és meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik különös közlése után a következőkben állapodtak meg:

I. cikk. A háború igénybevételéről, mint a nemzeti politika eszkö-

[1] A megerősítő okiratokat a Szovjetunió és Lettország 1929. március 5-én, Észtország 1929. március 16-án, Lengyelország és Románia 1929. március 30-án tette le.

A moszkvai jegyzőkönyvhöz csatlakoztak: Törökország 1929. április 1-én, Litvánia 1929. április 5-én. Finnország a Briand—Kellogg paktum becikkelyezése után sem csatlakozott a jegyzőkönyvhöz.

zéről való lemondás tárgyában Párizsban, 1928. augusztus 27-én kötött szerződés, amelynek másolata annak szerves kiegészítő részeként a jelen Jegyzőkönyvhöz van csatolva, a Szerződő Felek között a szóban levő 1928. évi párizsi szerződésnek az illető Szerződő Államok illetékes törvényhozó szervei által történő megerősítése után fog hatályba lépni.

II. cikk. Az 1928. évi párizsi szerződésnek a jelen Jegyzőkönyvet aláíró Felek egymás közötti viszonylatában a Jegyzőkönyv erejénél fogva történő hatálybaléptetése az 1928. évi párizsi szerződés hatálybalépésétől függetlenül úgy fog megtörténni, ahogyan ezt az alábbi III. cikk megállapítja.

III. cikk. 1. A jelen Jegyzőkönyvet a Szerződő Felek illetékes törvényhozó szervei alkotmányaik követelményeinek megfelelően meg fogják erősíteni.

2. A megerősítő okiratokat mindegyik Szerződő Fél a jelen Jegyzőkönyvnek az illető Fél által történt megerősítésétől számított egy héten belül a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányánál fogja letenni.

3. A megerősítő okiratnak két Szerződő Fél által történő letétele napjától kezdődően a jelen Jegyzőkönyv e két Fél között hatályba lép. A többi Szerződő Félnek és azoknak az Államoknak egymás közötti viszonylatában, amelyek tekintetében a Jegyzőkönyv már hatályba lépett, a Jegyzőkönyv az egyes megerősítő okiratok letételéhez képest fog hatályba lépni.

4. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya a jelen Jegyzőkönyv összes aláíróit minden letételről haladéktalanul értesíteni fogja.

IV. cikk. Avégből, hogy a jelen Jegyzőkönyv I. cikkének érvényt szerezzenek, minden Szerződő Fél az 1928. évi párizsi szerződésnek saját törvényhozó szervei által történt megerősítéséről diplomáciai úton haladéktalanul értesíteni fogja a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Kormányát, úgyszintén a jelen Jegyzőkönyv valamennyi többi részesét is.

V. cikk. A jelen Jegyzőkönyv minden Állam kormányának csatlakozásra nyitva áll. A végleges csatlakozást a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányával kell közölni, amely erről a jelen Jegyzőkönyv valamennyi többi részesét értesíteni fogja. A jelen Jegyzőkönyv a csatlakozó Államnak és a jelen Jegyzőkönyv többi résztvevőjének egymás közötti viszonylatában a csatlakozásra vonatkozó említett közlés megérkezésétől kezdődően lép hatályba.

VI. cikk. Az 1928. évi párizsi szerződésnek a jelen Jegyzőkönyv által történő hatálybaléptetése valamely csatlakozó Államnak és a

jelen Jegyzőkönyv valamennyi többi résztvevőjének egymás közötti jogviszonylatában a jelen Jegyzőkönyv IV. cikkében említett úton kell hogy történjék.

VII. cikk. A jelen Jegyzőkönyv egyetlen példányban készült amelynek hiteles másolatát a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya valamennyi aláíró vagy csatlakozó Állammal közölni fogja.

Ennek hiteléül a fent nevezett meghatalmazottak a jelen Jegyzőkönyvet aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Moszkvában, 1929. február 9. napján.

A magyar jóvátételt és egyéb pénzügyi kérdéseket rendező párizsi egyezmények

Párizs, 1930. április 28.

Forrás: Magyar Törvénytár. 1931. évi törvénycikkek. Budapest, 1932. (1931 : XI. tv.)

A trianoni szerződésből folyó kötelezettségekre vonatkozó és Párizsban 1930. évi április hó 28. napján aláírott egyezmények[1, 2]

BEVEZETŐ EGYEZMÉNY

Őfelsége a Belgák Királya Kormányának, Nagy-Britannia Egyesült Királysága és Észak-Írország Kormányának, Kanada Kormányának, az Ausztráliai Commonwealth Kormányának, Új-Zéland Kormányának, a Dél-Afrikai Unió Kormányának, India Kormányának, a Francia Köztársaság Kormányának, a Görög Köztársaság

[1] A megerősítő okiratok letételéről a bevezető egyezmény értelmében felvett első jegyzőkönyv kelte: Párizs, 1931. április 9. — A magyar állam törvényei közé beiktatva mint az 1931. évi XI. törvény. Kihirdetve az Országos Törvénytár 1931. május hó 7-én kiadott 7. számában.

[2] Az *első hágai jóvátételi konferencia* 1929. augusztus 31-én kelt zárójegyzőkönyve, amely jóváhagyta a német jóvátételi kérdést rendező Young-tervet (l. a versailles-i békeszerződéshez fűzött 19. sz. jegyzetet), az osztrák, bolgár és magyar jóvátételi és egyéb vitás pénzügyi kérdések rendezésére külön bizottságot létesített, amelybe az érdekelt államok két-két megbízottat delegáltak (l. a trianoni békeszerződéshez fűzött 11. sz. jegyzetet). A bizottság tárgyalásai azonban eredménytelenek maradtak. Megegyezés csak a *második hágai konferencián* jött létre. Ezen a konferencián, amelyen véglegesen rendezték a német jóvátételeket, 1930. január 20-án a magyar ügyekre vonatkozóan egy bevezető egyezményt írtak alá, amelyhez négy Függeléket csatoltak, azzal, hogy a létrejött megállapodások végleges szövegét Párizsban egy szövegező bizottság fogja megállapítani. A szövegező bizottság 1930. február 5-én ült össze és április 28-ával fejezte be működését.

E napon aláírták a *párizsi egyezményeket,* amelyek a következő részekből állanak: Bevezető egyezmény, amely az egyezmények megerősítésé-

Kormányának, a Magyar Királyság Kormányának, Őfelsége Olaszország Királya Kormányának, Őfelsége Japán Császára Kormányának, a Lengyel Köztársaság Kormányának, a Portugál Köztársaság Kormányának, Őfelsége Románia Királya Kormányának, a Csehszlovák Köztársaság Kormányának és Őfelsége Jugoszlávia Királya Kormányának kellően meghatalmazott képviselői,

Hágában egybegyűltek abból a célból, hogy teljes és végleges módon rendezzék a Trianoni Szerződésből, az 1918. évi november

---

nek és életbeléptetésének feltételeire vonatkozik; pénzügyi egyezmény, amely az I. Egyezmény nevet viseli; a földreformokra és a Vegyes Döntőbíróságokra vonatkozó II. Egyezmény; az agráralap (A-alap) létesítésére és működésére vonatkozó III. Egyezmény; a más mint agrárperekben esetleg pervesztes kinantant-államok segélyezésére a nagyhatalmak által létesített ún. B-alapra vonatkozó IV. Egyezmény. A IV. Egyezményben Magyarország nem szerződő fél.

A párizsi egyezmények a Jóvátételi Bizottság által 1924. február 21-én megállapított, 1944-ig fizetendő 200 millió aranykoronán felül nem terhelték meg Magyarországot újabb jóvátételi fizetésekkel, de ugyanakkor a magyar Kormány „különleges tartozások" kiegyenlítése fejében 1966-ig fizetendő további 310 millió aranykorona fizetését vállalta. Felerészben ezekből a fizetésekből kellett fedezni az ún. optáns-perek (l. a trianoni békeszerződéshez fűzött 13. sz. jegyzetet) magyar földbirtokosainak kártalanítását. A magyar kormány ezzel voltaképpen arra kötelezte a magyar államot, hogy saját terhére kártalanítsa a magyar nagybirtokosokat az utódállamokban a földreformok során kisajátított földjeikért. A párizsi egyezmények értelmében Magyarország az általános zálogjog végleges megszüntetésével visszanyerte pénzügyi szuverenitását, megszűnt a pénzügyi rekonstrukció (1924. március 14.) alkalmával felállított ellenőrző bizottság működése és ugyancsak megszűnt a Jóvátételi Bizottság, amelynek teendői a Nemzetközi Fizetések Bankjára szálltak át. Ugyanakkor a szövetséges és társult hatalmak az optáns-perekkel kapcsolatban lemondtak arról, hogy a magyar állampolgároknak a békeszerződés életbelépésekor területeiken levő javait, jogait és érdekeit *ezentúl* felszámolják, illetve visszatartsák.

Mind az A-alap, mind a B-alap csak kevés fizetést teljesített. Az 1931. június 20-i *Hoover-moratóriumtól* kezdve az alapokba történő magyar befizetések, majd a hitelező hatalmak befizetései is megszűntek. A két alap hivatalosan a második világháború után, 1949-ben mondotta ki megszűnését.

Ebben a gyűjteményben a párizsi egyezmények közül teljes szövegében közöljük a Bevezető egyezményt, valamint az I. Egyezményt, amely az állami szempontból legfontosabb rendelkezéseket tartalmazza. A II., III. és IV. Egyezményeket kivonatosan ismertetjük.

hó 3-án kötött Fegyverszüneti Szerződésből és az ezeket kiegészítő minden szerződésből Magyarországra háruló pénzügyi kötelezettségeket és hogy biztosítsák azoknak a pénzügyi természetű vitás kérdéseknek a rendezését, amelyek egyfelől Magyarország vagy a magyar állampolgárok, másfelől bizonyos Hatalmak vagy ezek állampolgárai között felmerültek.

Ebből a célból 1930. évi január hó 20-án Hágában egy egyezményt írtak alá és annak négy függelékét kézjegyeikkel kellően ellátták. A régi III. Függelékben (jelenlegi IV. Egyezmény) egyes Hatalmak nem vettek részt, mint szerződő felek.

Hágában a Szerződő Felek elhatározták, hogy a szóban forgó Egyezmények végleges megszövegezését egy Bizottság fogja végezni, amely Párizsban fogja üléseit tartani.

Eme Bizottság munkálatainak eredményeképpen az idemellékelt, angol és francia nyelven szerkesztett szövegek, melyek mindegyike egyenlő hatállyal bír, Párizsban, 1930. évi április hó 28-án aláírattak.

Emez Egyezményeket osztatlanul egybetartozóknak kell tekinteni és mint ilyeneket kell megerősíteni.

A megerősítő okiratok letétele, mihelyt lehetséges, Párizsban fog eszközöltetni.

A megerősítő okiratok letételéről az első jegyzőkönyv akkor fog felvétetni, amidőn az Egyezményeket egyfelől Magyarország, másfelől a következő hat Hatalom, úgymint Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia, valamint az öt következő Hatalom, úgymint Belgium, Görögország, Japán, Lengyelország és Portugália közül egy megerősítették.

Ama Hatalmak, melyek Kormányának székhelye Európán kívül van arra szorítkozhatnak, hogy párizsi diplomáciai képviselőjük útján közlik a francia kormánnyal, hogy a megerősítés megtörtént, és ebben az esetben a megerősítési okiratot utólag tartoznak letenni, mihelyt az lehetséges lesz.

Az Egyezmények az azokat ily módon megerősítő Szerződő Felek között emez első jegyzőkönyv felvételének időpontjában lépnek életbe.

A megelőző rendelkezések fenntartása mellett az Egyezmények minden aláíró Kormányra nézve a saját közlésének, illetve a saját megerősítő okirata letételének napján lépnek életbe.

A francia Kormány a közlésről, illetve a megerősítő okirat letételéről felvett jegyzőkönyveket hiteles másolatban közli az összes aláíró Kormányokkal.

A jelen Egyezmények a francia Kormány levéltárában helyez-

tetnek el, amely Kormány az Egyezményekről a Trianoni Szerződést aláíró valamennyi Kormánynak hiteles másolatot fog kiadni.

Kelt Párizsban, egy példányban, 1930. évi április hó 28-án.

(Aláírások)

I. EGYEZMÉNY

Magyarország és a Hitelező Hatalmak között létrejött megállapodások tárgyában

1. cikk. Magyarország a Trianoni Szerződésből, az 1918. évi november hó 3-án kelt Fegyverszüneti Szerződésből és az ezeket kiegészítő minden szerződésből reáháruló terhek teljes és végleges kiegyenlítéseként, azonban az alább következő 2. cikkben foglalt rendelkezések épségben tartása mellett, megerősíti a Jóvátételi Bizottság 1924. évi február hó 21-én kelt 2797. számú Határozata által megszabott összegek fizetése tekintetében fennálló kötelezettségét és kötelezi magát arra, hogy a Békeszerződésen alapuló különleges követelések címén, 1944. évi január hó 1-től kezdődőleg, az 1944. évtől 1966. évig bezárólag terjedő idő alatt évi 13,5 millió aranykorona évi járulékot fizet.

A magyar Kormány másfelől lemond mindazokról a követeléseiről, amelyek őt a Trianoni Szerződés, az 1918. évi november hó 3-án kelt Fegyverszüneti Szerződés és az ezeket kiegészítő minden szerződés alapján a hitelező Hatalmakkal szemben megilletik.

2. cikk. 1. A jelen Egyezmény nem érinti a háború előtti államadósságokra vonatkozó és a Trianoni Szerződés értelmében Magyarországot terhelő kötelezettségeket, sem pedig azokat a kötelezettségeket, amelyek a jelen Egyezmény életbelépésének időpontjáig megkötött bármely más egyezményből vagy megállapodásból akár Magyarországra, akár a többi aláíró Hatalmakra hárulnak.

2. A Trianoni Szerződés 183. cikke és az eme cikkhez tartozó Függelék végrehajtásának módozatait, amennyiben a végrehajtás a Jóvátételi Bizottság feladatát képezte, az érdekelt Felek esetleg külön megállapodással fogják rendezni.

3. A Vegyes Döntőbíróságok által a magyar Kormány ellen oly hitelező Hatalmak állampolgárai javára hozott vagy hozandó ítéleteket, amely hatalmakkal Magyarországnak felülvizsgáló és kiegyenlítő eljárásra vonatkozó megállapodása nincsen, a magyar Kormány a következő módon fogja teljesíteni:

A marasztalási összegek évi 3%-kal fognak kamatozni 1933. évi január hó elsejétől kezdődőleg, amennyiben az ítélet ezen időpont előtt kelt vagy pedig az ítélet meghozatalának napjától kezdődőleg, amennyiben az ítélet ezen időpont után hozatott.

Ezek az egyszerű kamatok nem kerülnek évenként kifizetésre, hanem azokat 1944. évi január hó 1-ig a marasztalási összeghez kell hozzászámítani. Az ily módon számított végösszeg ötévi egyenlő részletben lesz fizetendő, éspedig 1944. évi január hó 1-én, 1945. évi január hó 1-én, 1946. évi január hó 1-én, 1947. évi január hó 1-én és 1948. évi január hó 1-én.

Az utolsó négy fizetéssel egyidejűleg fizetendők azoknak az összegeknek a 3%-os kamatai, amely összegekkel Magyarország az illető fizetések napján még hátralékban van.

A jelen Egyezmény életbelépésétől számítandó három hónapon belül, illetve az ítélet kézbesítésétől számított három hónapon belül Magyarország az igényjogosultaknak kötelezvényeket fog átadni; ezeken öt szelvény lesz, mindegyik szelvény arról az összegről fog szólni, amely a fent meghatározott öt lejárati nap közül a megfelelő napon fizetendő lesz.

3. cikk. Az 1944. évi január hó 1-ig teljesítendő fizetések továbbra is a Magyarország pénzügyi egyensúlyának helyreállítására vonakozólag keletkezett jelenleg érvényben levő szövegekben, különösen pedig a Jóvátételi Bizottság 1924. évi február hó 21-én kelt 2797. számú határozatában foglalt feltételeknek lesz alávetve. Mindazonáltal a fizetések átvételére a Nemzetközi Fizetések Bankja fog a jelen cikkben említett szövegekben meghatározott módozatok szem előtt tartásával megbízást kapni.

4. cikk. Az 1944 után teljesítendő fizetések feltétlen fizetési kötelezettséget képeznek, vagyis semmi jog sincsen azok bárminő felfüggesztésére. Ezek a fizetések a Nemzetközi Fizetések Bankjához fognak teljesíttetni, aranyban vagy arannyal egyenértékű kifizetésben, egyenlő félévi részletekben, minden év január hó 1-én és július hó 1-én, úgy, hogy az első fizetés 1944. évi január 1-én válik esedékessé.

5. cikk. A Nemzetközi Fizetések Bankja minden összeget, amelyet a jelen Egyezmény 3. és 4. cikke végrehajtásaképpen át fog venni, a hitelező Hatalmak javára nyitott számlára fog vezetni.

6. cikk. A Trianoni Szerződés 180. cikkében meghatározott elsődleges zálogjog, mely a jóvátételi követelések és egyéb, a jelzett cikkben említett terhek kiegyenlítéséért Magyarország minden vagyonát és jövedelmét terheli, a jelen Egyezmény életbelépésének napján véglegesen megszűnik.

7. cikk. Mindazonáltal Magyarország kötelezi magát, hogy a jelen Egyezmény életbelépésének napjától kezdve az állam jövedelmei terhére egy oly évi bevételi összeget fenntart, mely legalább 150%-át teszi ki az 1. cikkben említett évi fizetéseknek. Megegyezés van arra, hogy amennyiben ezen fizetések bármelyike az esedékessége napján nem egyenlíttetnék ki, Magyarország öt hitelező Hatalom egyszerű megkeresésére köteles azonnal a jelzett fenntartást zálogga átalakítani.

A zálog megalakításának és kezelésének módozatai a magyar Kormány és a Nemzetközi Fizetések Bankja között külön megállapodás tárgyát fogják képezni és amennyiben köztük e tárgyban egyetértés nem jönne létre, úgy ezeket a módozatokat az Állandó Nemzetközi Bíróság Elnöke által kinevezett három szakértő fogja megállapítani.

8. cikk. A magyar Kormány a jelen Egyezmény életbelépése után a Nemzetközi Fizetések Bankjának, mint a hitelező Hatalmak megbízottjának, az 1. cikkben meghatározott évi fizetéseknek megfelelő kötelezvényeket fog azonnal átadni; a kötelezvények mintáját az alant következő 11. cikk 4. bekezdésében megjelölt bizottság fogja megállapítani.

9. cikk. A jelen Egyezményt aláíró hitelező Hatalmak kötelezik magukat, hogy az Egyezmény életbelépésétől kezdve nem fogják többé gyakorolni azt a jogukat, hogy a Trianoni Szerződés életbelépésének az időpontjában a régi Magyar Királyság állampolgárainak vagy az ezek által ellenőrzött társaságoknak tulajdonában állott javakat, jogokat és érdekeket megtartsák és felszámolják, kivéve, ha ezek a javak, jogok és érdekek már folyóvá tétettek vagy felszámoltattak, hagy ha azok tekintetében már végleges intézkedés történt.

10. cikk. Magyarországot a Németbirodalommal szemben megillető és a Trianoni Szerződés 196. cikkében meghatározott követelések, valamint a Németbirodalmat Magyarországgal szemben megillető és a Versailles-i Szerződés 261. cikkében meghatározott követelések az 1930. évi január hó 20-án a Németbirodalommal Hágában kötött Egyezmény értelmében megsemmisíttettek. Magyarország ezt tudomásul veszi és az említett megsemmisítést elfogadja.

Hasonlóképpen megsemmisíttetnek a Magyarországot Ausztriával és Bulgáriával szemben megillető és a Trianoni Szerződés 196. cikkében meghatározott, valamint az Ausztriát és Bulgáriát Magyarországgal szemben megillető és a Sain-Germain-i Szerződés 213., illetve a Neuilly-i Szerződés 145. cikkében meghatározott összes követelések.

A Jóvátételi Bizottság hatáskörének átszállását végrehajtó szűkebb Bizottságok a szóban forgó követelésekre vonatkozó mindennemű szerződést és okiratot meg fognak semmisíteni.

11. cikk. A Jóvátételi Bizottság és Magyarország között, mihelyt lehetséges, minden jogviszony megszűnik.

A Jóvátételi Bizottság és Magyarország között fennálló számlák a jelen Egyezmény életbelépésének időpontjától kezdve végleg lezártaknak és hatálytalanoknak tekintetnek.

A 2. cikk 2. pontjában foglalt intézkedések épségben tartása mellett, a Jóvátételi Bizottság jogai és hatásköre a szükséges mértékben a Nemzetközi Fizetések Bankjára fognak átszállni.

Emez átszállás módozatait és időpontját egy Bizottság fogja megállapítani, amely a magyar kormány két képviselőjéből, a Jóvátételi Bizottság négy képviselőjéből — közöttük a Jóvátételi Bizottságban helyet foglaló ún. közös Megbízott vagy annak helyettese — és a Nemzetközi Fizetések Bankjának egy képviselőjéből fog állani.

Abban az esetben, ha a Nemzetközi Fizetések Bankja nem fogadná el a maga egészében a jelen Egyezménnyel részére adott megbízást, a jelen cikk alapján megalakítandó Bizottság gondoskodik egy oly megbízott (Trustee) kijelöléséről, akivel a szükséges mértékben a Bankot helyettesíteni lehet.

12. cikk. A Nemzetek Szövetsége Tanácsa jóváhagyásának fenntartásával, a Magyarországot ellenőrző Bizottság működése a jelen Egyezmény életbelépésével meg fog szűnni. Az Egyezmény megerősítési okiratainak egybegyűjtésével is megbízott francia Kormánynak tétetik feladatává, hogy a Nemzetek Szövetsége Tanácsához a szükséges megkeresést intézze.

13. cikk. A Szerződő Felek között a jelen Egyezmény értelmezése és végrehajtása tárgyában felmerülő minden jogvitát végleges eldöntés céljából a Németbirodalommal Hágában, 1930. évi január 20-án kötött Egyezmény által felállított Bíróság elé kell terjeszteni, a hivatkozott Egyezményben meghatározott eljárási módok mellett. Mindazonáltal ily jogviták tárgyalása esetére a Bíróságnak a Németbirodalom által kinevezett tagját egy Magyarország által kinevezendő taggal kell helyettesíteni.

Kelt Párizsban, egy példányban, 1930. évi április hó 28-án.

(Aláírások)

II. EGYEZMÉNY

az agrárügyekre és a Vegyes Döntőbíróságokra vonatkozóan

(A II. Egyezmény az optáns-perekre vonatkozik, azaz szabályozza azokat a kérdéseket, amelyek abból keletkeztek, hogy magyar állampolgárok Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia kormányai ellen ingatlanaiknak az ezekben az államokban végrehajtott földreformok során történt elvétele miatt a trianoni békeszerződés 250. cikke alapján kereseteket indítottak. Az Egyezmény értelmében mindazokban a perekben, amelyeket magyar állampolgárok 1930. évi január 20-át megelőzően a Vegyes Döntőbíróságok előtt Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia ellen agrárreformokból kifolyólag indítottak, az alperesi felelősséget az említett államoktól az ún. „Agráralap" veszi át. A jogi személyiséggel felruházott és pénzügyi autonómiát élvező Alap az említett perekben a három állam helyébe lép, a három állam ellen benyújtott kereseteket hivatalból az Alap ellen benyújtott kereseteknek kell tekinteni.)

III. EGYEZMÉNY

egy agráralap, ún. A-alap létesítése és működése tárgyában

(A III. Egyezmény az A-alap létesítését és működését szabályozza. Eszerint az alap tőkéjét 219 500 000 aranykoronában állapították meg, amely összeg kompromisszumos alapon elegendőnek látszott az agrárperekben támasztott igények rendezésére. [A magyar küldöttség emlékirata szerint Románia 578 556 kat. holdat sajátított ki (kártérítési igény 130 millió aranykorona), Jugoszlávia 150 000 kat. holdat (80 millió aranykorona), Csehszlovákia pedig 500 000 kat. holdat (100 millió aranykorona).] A rendezést kötvénykibocsátás útján kívánták lebonyolítani, s evégből az Alapnak a kötvények kamat- és tőketörlesztési szolgálatának ellátására megfelelő évi annuitásokat bocsátanak rendelkezésére az egyezményben meghatározott forrásokból. Az Alap ennélfogva a következő évi járulékokkal rendelkezett:

1. 1930. évi július hó 1-től kezdve 1943. évig bezárólag a Magyarország által jóvátétel címén fizetett évi járulékokból Belgiumra, a Brit Birodalomra, Franciaországra, Olaszországra, Japánra és Portugáliára a Hitelező Hatalmak között 1930. évi január hó 20-án kötött megállapodás értelmében eső rész felett.

2. Az 1944-től 1966. évig bezárólag terjedő 23 éven át évi 6 100 000 (hatmillió-egyszázezer) aranykorona felett, amely összeget a Hitelező Hatalmak abból az évi 13 500 000 aranykoronából fognak felvenni, amely különleges tartozások címén 1944. évtől 23 éven át való fizetésére Magyarország magát kötelezte.

3. 1930. évi április hó 1-től kezdődőleg és 1966. évi április hó 1-ig jár, minden év október 1-én és április 1-én félévi egyenlő részletekben esedékes évi járulékok felett, amelyeknek első részlete 1930. évi október hó 1-én, az utolsó részlete 1966. évi április hó 1-én lesz fizetendő. Ezeket az évi járulékokat Belgium, a Brit Birodalom, Franciaország és Olaszország fizetik, s azok összege egyenlő lesz azokkal az összegekkel, amelyeket a nevezett Hatalmak a bolgár jóvátétel címén a hitelező Hatalmak között 1930. évi január hó 20-án létrejött megállapodás értelmében kézhez kapnak.

4. Nagy-Britannia, Franciaország és Olaszország által fizetendő évi járulékok felett, melyek maximumai a következőképpen vannak meghatározva:

a) 1931. és 1932. (vagyis 1933. évi január hó 1-ig) évi 800 000 aranykorona, amiből 400 000-et Franciaország és 400 000-et Olaszország fizet. *b)* 1933-tól 1944. évi január hó 1-ig (3 600 000 a. k. + 325 640 + 212 000), vagyis 4 137 640 aranykorona, amiből Nagy-Britannia 827 528, Franciaország 1 680 000, Olaszország 1 630 112 aranykoronát fizet. c) és 1944-től 1967. évi január 1-ig (2 280 000 a. k. + 554 690 + 354 606), vagyis 3 179 296 aranykorona, amiből Nagy-Britannia 879 269, Franciaország 1 340 000, Olaszország 1 260 027 aranykoronát fizet.

5. A Románia, Jugoszlávia és Csehszlovákia által teljesítendő fizetések a következőképpen alakultak:

Románia kötelezte magát, hogy a román agrárreform értelmében saját állampolgárait megillető kártalanítást alkalmazza a magyar felperesekre és az ennek megfelelő évi átalányösszeget befizeti az alapba, mégpedig 1931. évtől kezdődőleg és 1944. évi január hó 1-ig bezárólag, minden év július havának és január havának első napján esedékes félévi egyenlő részletekben 500 000 aranykorona évi járulékot, 1944. évtől kezdődőleg és 1967. évi január hó 1-ig bezárólag pedig ugyanilyen módozatok mellett fizetendő 836 336 aranykorona évi járulékot. Jugoszlávia az A-alappal szemben fennálló kötelezettségeinek teljes kiegyenlítéseként az alapba 1931. évtől kezdődőleg és 1944. évi január hó 1-ig bezárólag, minden év július és január havának első napján esedékes egyenlő félévi részletekben évi 1 000 000 aranykoronát, 1944. évtől kezdődőleg és 1967. évi január hó 1-ig bezárólag pedig ugyanilyen feltételek mel-

lett évi 1 672 672 aranykoronát kitevő járulékot fizet be. Csehszlovákia a helyi törvényei értelmében járó kártalanítást a felperes tulajdonosoknak közvetlenül fizeti ki.

A III. Egyezményhez hozzátartozik, annak mellékleteként a magyar kormány emlékirata, valamint egy Franciaországgal és Olaszországgal kötött pótmegállapodás.)

IV. EGYEZMÉNY

egy B-alap létesítése és működése tárgyában

(A IV. Egyezményt az ún. B-alapra vonatkozóan Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia kötötte, azzal a céllal, hogy a kisantant államoknak megkönnyítse a magyar állampolgárok által a Vegyes Döntőbíróságok előtt ellenük támasztott, *nem* földreformból származó igények rendezését.

A IV. Egyezmény fenntartotta az adós államok alperesi helyzetét. A B-alap a perbe nem lépett be, de kötelezettséget vállalt, hogy az elmarasztalt adós államnak a szükséges összeget kötvényekben vagy készpénzben rendelkezésre bocsátja. A B-alap névleges tőkéjét 100 millió aranykoronában állapították meg. Az évi járulékokat a három nagyhatalom, illetőleg a hitelező hatalmak összessége a magyar jóvátétel reájuk jutó részéből, valamint a „különleges tartozások" címén Magyarország által fizetendő összegekből kívánták befizetni az alapba.)

A lausanne-i szerződés

1932. július 9.

Forrás: Strupp: Der Vertag von Lausanne. Leipzig, 1932. 46. old. — M. O. Hudson: International Legislation. VI. kötet (1932—1934). Washington, 1937. 72. old.

A lausanne-i konferencia záróokmánya[1]

A lausanne-i konferenciát a következő kormányok meghívására hívták össze: Németország, Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság, Olaszország és Japán. Az ezeknek a kormányoknak a nevében Genfben, 1932. február 13-án megszövegezett nyilatkozat a konferencia célját ekképpen körvonalazta:

[1] A német jóvátételi fizetések kérdését az 1921. évi párizsi jóvátételi konferencia, az 1924. évi Dawes-terv és az 1929. évi Young-terv szabályozta. (Lásd a versailles-i békeszerződéshez fűzött 19. sz. jegyzetet.) Az 1929—1933 közötti világgazdasági válság az egyéb okok mellett lehetetlenné tette a Young-terv végrehajtását. Hoover amerikai elnök 1931. június 20-án egy évre felfüggesztette a háborúból eredő összes államközi tartozások, mind a jóvátételek, mind a szövetségesek egymás közötti adósságai fizetését *(Hoover-moratórium)*, minthogy az ellenszolgáltatás nélkül teljesített fizetések csak súlyosbították a világgazdasági válságot. Németország belpolitikai és gazdasági helyzete egyre romlott, a munkanélküliek száma hatmillióra emelkedett, amit a náci demagógia féktelen uszításra használt fel egy Hitler-kormány alakítása érdekében. A Hoover-moratóriumot követően az érdekelt kormányok behatóan foglalkoztak a jóvátételi kérdések rendezésével, ezek közül kiemelkedik a Nemzetközi Fizetések Bankja által folytatott vizsgálat *(baseli jelentés)*, majd Németország, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Belgium és Japán kormányainak 1932. február 13-án közzétett nyilatkozata a lausanne-i konferencia összehívásáról. A *lausanne-i konferencia* (1932. június 16—július 9.), mindjárt összeülésének napján felfüggesztette a jóvátétel vagy háborús adósság címén járó fizetések teljesítését. A július 9-én kelt *záróokmány* öt mellékletet tartalmaz. Ezek közül ebben a kötetben az I., a III. és IV. sz. mellékletet közöljük, nevezetesen a német jóvátéte-

„A baseli jelentésben említett kérdések tartós szabályozásának megteremtése, úgyszintén a szükséges intézkedések megtétele mindazoknak az egyéb gazdasági és pénzügyi kérdéseknek a megoldására, amelyek a jelenlegi világválságot előidézték vagy annak elhúzódásával fenyegetnek.

A fent nevezett kormányok közös akarata e megállapodásokhoz vezetett, amelyektől a nemzetközi helyzet enyhülését remélik."

A konferenciát Lausanne-ban, június 16-án Motta Őexcellenciája, a svájci szövetségi elnök nyitotta meg ..... A fent említett meghívó államokon kívül a következő országok voltak képviselve: Ausztrália, Kanada, Görögország, India, Új-Zéland, Lengyelország, Portugália, Románia, Csehszlovákia, Dél-Afrikai Unió és Jugoszlávia. Bulgária és Magyarország a konferencián csak később képviseltették magukat.

A konferencia munkáját azok az elvek hatották át, amelyeket a német kormánynak az 1929. júniusi szakértői terv[2] 119. szakasza alapján előterjesztett kérelmére a Nemzetközi Fizetések Bankja Tanácsadó Különbizottságának 1931. december 23-án kelt jelentése foglal magában.

1932. június 16. napján Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság, Franciaország, Olaszország, Belgium és Japán kormányainak képviselői a következő nyilatkozatot írták alá.

„Mélységesen áthatva azoknak a gazdasági és pénzügyi veszélyeknek egyre növekvő terhétől, amelyek a világot fenyegetik, és

---

lekre, a nem német jóvátételekre vonatkozó egyezményt, valamint a Közép- és Kelet-Európáról szóló határozatot.

A lausanne-i szerződés végleg eltörölte a német jóvátételi fizetéseket, három milliárd márkának egyszeri befizetése mellett az 1935. július 9-én esedékes adósságjóváírás útján; a nem német jóvátételek fizetésének a konferencia összeülésekor történt felfüggesztését pedig egyelőre 1932. december 15-ig meghosszabbította.

A jóvátételi fizetések elmaradása miatt — az Egyesült Államok tiltakozása ellenére — Nagy-Britannia, Franciaország és a többi adós államok beszüntették a szövetségesközi adósságok fizetését az Egyesült Államok részére, kivéve az egyetlen Finnországot, amely a második világháború kitöréséig teljesítette fizetéseit. A lausanne-i szerződést a jóvátételekre jogosult államok csak abban az esetben voltak hajlandók ratifikálni, ha ugyanakkor az Egyesült Államok elengedi háborús adósságaikat. Ezt azonban az Egyesült Államok nem tette meg. A lausanne-i szerződéssel a jóvátételi fizetések *ténylegesen* megszűntek.

[2] Young-terv.

azoknak a problémáknak a sürgősségétől, amelyeket a lausanne-i konferenciának meg kell vizsgálnia,

szilárdan meggyőződve arról, hogy ezek a problémák az európai életfeltételek megjavítását szem előtt tartó végleges és határozott megoldást igényelnek, és hogy ezt a megoldást állandóan és megszakítás nélkül keresni kell, hogy egy egyetemes rendezés keretében meg lehessen valósítani,

megállapítván, hogy bizonyos jóvátételi fizetések és háborús tartozások az elkövetkező július 1. napjával újból esedékessé válnának,

úgy vélik, hogy az értekezlet munkája megszakítás nélküli továbbfolytatásának lehetővé tétele céljából, anélkül, hogy ezzel a későbbi megoldásoknak bármiképpen is elébe kívánnának vágni, jóvátétel vagy háborús adósság címén a konferencián résztvevő kormányoknak járó fizetések teljesítését a konferencia tartamára, amely konferenciának az aláíró kormányok akarata szerint a legrövidebb időn belül eredményhez kell vezetnie, fel kell függeszteni,

azzal a magától értetődő feltétellel, hogy a piacon kibocsátott kölcsönök szolgálatát ezek a határozatok nem érintik,

az alulírott kormányok kijelentik, hogy a maguk részéről készek a jelenlegi megállapodásnak megfelelően eljárni; felkérik a többi résztvevő hitelező államot is, hogy azok ugyanilyen magatartást tanúsítsanak."

E nyilatkozat utolsó bekezdésébe foglalt felkérésnek a következő országok kormányai tettek eleget: Ausztrália, Kanada, Görögország, India, Új-Zéland, Lengyelország, Portugália, Románia, Csehszlovákia, Dél-Afrikai Unió, Jugoszlávia.

E nyilatkozattal kapcsolatban egyes kormányok a konferencia elnökéhez leveleket intéztek, amelyek az értekezlet irattárában nyertek elhelyezést.

Az 1932. június 16. és július 9. között tartott ülések következményeképpen az alant felsorolt okmányok jöttek létre:

1. Egyezmény a német jóvátételekre vonatkozóan.
2. Átmeneti intézkedések a német jóvátételekre vonatkozóan.
3. Egyezmény a nem német jóvátételekre vonatkozóan.
4. Határozat Közép- és Kelet-Európáról.
5. Határozat egy gazdasági és pénzügyi világkonferenciáról.[3]

Ez az okmány, amelynek francia és angol szövege egyaránt hiteles, a Francia Köztársaság kormányának irattárában marad letéve,

[3] Ezek közül az 1. és 3. egyezményt, valamint a 4. határozatot közöljük.

amely arról a lausanne-i konferencián résztvevő minden kormánynak, valamint minden más kormánynak is, amelyek az 1929—1930. évi hágai konferencián résztvettek, hiteles másolatokat fog küldeni.

Kelt Lausanne-ban, 1932. július 9. napján, egyetlen példányban.

MELLÉKLETEK

I.

Egyezmény a német jóvátételekre vonatkozóan

Őfelsége a belgák királyának kormánya, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság kormánya, Kanada kormánya, Ausztrália kormánya, Új-Zéland kormánya, a Dél-Afrikai Unió kormánya, India kormánya, a Francia Köztársaság kormánya, Őfelsége Olaszország királyának a kormánya, Őfelsége a japán császár kormánya, a Lengyel Köztársaság kormánya, a Portugál Köztársaság kormánya, Őfelsége a román király kormánya, a Csehszlovák Köztársaság kormánya, Őfelsége a jugoszláv király kormánya (alább mint hitelezői kormányok megjelölve) és a Német Birodalom kormánya

elismerik, hogy a Hágában, 1930. január 20 napján aláírt megállapodások joghatálya nem forog szóban,

de tudatában vannak a jelenlegi válság által előidézett gazdasági nehézségeknek,

és az az óhaj vezeti őket, hogy a maguk részéről megtegyék a szükséges erőfeszítéseket a népek közötti normális gazdasági és pénzügyi kapcsolatok kifejlődéséhez múlhatatlanul szükséges bizalom megteremtése végett,

az e célból kormányaik által kellően meghatalmazott alulírottak, a következőkben állapodtak meg:

Nyilatkozat

A jelen Egyezményt aláíró Hatalmak azzal a céllal jöttek össze Lausanne-ban, hogy a háborúból származó problémák egyikét azzal a legőszintébb óhajjal tárgyalják meg, hogy hozzájáruljanak egy olyan új rend kialakulásához, amely lehetővé teszi a népek közötti bizalom megteremtését és kifejlesztését a kölcsönös megbékélés, együttműködés és igazságosság szellemében.

Az aláíró Hatalmak korántsem gondolják azt, hogy a Lausanneban létrehozott és a jóvátételek végleges megszüntetésére hivatott szerződés elegendő lenne a valamennyi nép által óhajtott béke megteremtéséhez. Úgy vélik azonban, hogy ezt az önmagában is rendkívül fontos és annyi fáradtsággal elért eredményt, Európa és az egész világ valamennyi békeszerető tényezője megérti és méltányolja, és hogy azt újabb eredmények fogják követni. Ezek a további eredmények annál könnyebben lesznek megvalósíthatók, ha a népek hatékonyabban fogják támogatni egy reális béke megteremtését, amelynek, hogy teljes legyen, gazdasági és politikai térre egyaránt ki kell terjednie, mint ahogy el kell vetnie a fegyverekhez vagy erőszakhoz való folyamodást.

A jelen Egyezményt aláíró Hatalmak arra fognak törekedni, hogy a jelenlegi vagy a jövőben felmerülő kérdéseket ugyanabban a szellemben oldják meg, mint amely ezt az Egyezményt is áthatja.

(Az itt következő *1—11. cikkek* szabályozzák Németország fennmaradó fizetési kötelezettségeit. Eszerint Németország egyszeriben fizetendő 3 milliárd RM fizetése ellenében mentesül jóvátételi kötelezettsége alól. Nevezetesen a német kormány 3 milliárd aranymárka értékű, 5%-os kamatozású kötvényeket ad át a Nemzetközi Fizetések Bankjának, de a Bank az egyezmény aláírásától számított három évig nem negociálja a kötvényeket. Emellett természetesen fennmaradnak még bizonyos részfizetések, valamint a Dawes- és Young-kölcsönök szolgálatai. Az egyezmény hatályon kívül helyezi az 1930. január 20-i hágai egyezményt és a megerősítő okiratok letételével lép életbe.)

Kelt Lausanne-ban, 1932. július 9-én, egyetlen példányban, amelyet a Francia Köztársaság kormányának irattárában tesznek le, és az arról a többi aláíró kormányoknak hiteles másolatot fog küldeni.

III.

Egyezmény a nem német jóvátételekre vonatkozóan

Alulírott kormányok

attól a szellemtől vezettetve, amely a június 16. napján az öt meghívó hitelező hatalom által aláírt nyilatkozatot áthatotta,

egyetértenek abban, hogy a konferenciának egy bizottság kinevezését fogják ajánlani, amelynek az érdekelt kormányok mindegyikének képviselőjéből kell állnia és amelynek feladata lesz a „nem német jóvátételek" kifejezés alá foglalt kérdéseknek és az

ezekkel összefüggő kérdéseknek összességükben, egy egyetemes rendezés keretében való megvizsgálása.

Véleményünk szerint ahhoz, hogy a fent említett bizottság feladatát eredményesen láthassa el, anélkül hogy bármely elvi kérdésnek vagy későbbi megállapodásnak elébe vágnánk, a fent említett kérdésekkel kapcsolatos fizetések végrehajtását december 15-ig fel kell függeszteni, amennyiben ezen időpont előtt a rendezés nem jönne létre.

Lausanne, 1932. július 7.

IV.

Határozat Közép- és Kelet-Európáról

Abból a célból, hogy Közép- és Kelet-Európa gazdasági és pénzügyi újjáépítését biztosítsák, a konferencia egy bizottság felállítását határozza el, amelynek feladata az lesz, hogy az Európai Unió Tanulmányi Bizottságának legközelebbi ülése elé javaslatokat terjesszen a közép- és kelet-európai országok újjáépítése érdekében foganatosítandó intézkedésekre vonatkozóan, éspedig mindenekelőtt:

a) olyan intézkedésekre vonatkozóan, amelyek alkalmasak az említett országok jelenlegi transzfer nehézségeinek leküzdésére és a jelenlegi devizaellenőrzési rendszer fokozatos megszüntetésének lehetővé tételére a szükséges biztonsági intézkedések mellett,

b) olyan intézkedésekre vonatkozóan, amelyek alkalmasak arra, hogy az említett országok kereskedelmi kapcsolatait, mind az egymás közötti, mind a harmadik államokkal szembeni viszonylatokban, élénkebbé tegyék és hozzájáruljanak azoknak a nehézségeknek a leküzdéséhez, amelyeket a gabonaárak csökkenése Közép- és Kelet-Európa agrárországainak okozott; egyetértés van arra nézve, hogy harmadik országok jogait tiszteletben kell tartani.

Ennek megfelelően a konferencia meghívja Németország, Ausztria, Belgium, Bulgária, Franciaország, az Egyesült Királyság, Görögország, Magyarország, Olaszország, Németalföld, Lengyelország, Románia, Svájc, Csehszlovákia és Jugoszlávia kormányait, hogy a fent nevezett bizottságba legfeljebb két-két képviselőt nevezzenek ki.

Lausanne, 1932. július 7.

A japán–mandzsukuói megállapodás

Hszinking, 1932. szeptember 15.

Forrás: Ministry of Foreign Affairs, Nanking. Information Bulletin No. 7. — Martens: Nouveau Recueil Général de Traités. 28. kötet 671. old.. (angolul). — Brunst—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 328. old.

Jegyzőkönyv a Japán és Mandzsukuo közötti jószomszédi kapcsolatok létesítéséről[1]

Tekintettel arra, hogy japán elismerte azt a tényt, hogy Mandzsukuo lakossága szabad akaratának megfelelően független államként szervezte meg magát és ekként alakult meg,

tekintettel arra, hogy Mandzsukuo annak a szándékának adott kifejezést, hogy a Kína által vállalt minden nemzetközi kötelezettségnek eleget tesz, amennyiben azok Mandzsukuóra vonatkoznak,

Japán és Mandzsukuo kormánya abból a célból, hogy Japán és Mandzsukuo között állandó jószomszédi viszonyt teremtsenek, mindkét Fél tiszteletben tartván a másik Fél területi jogait, valamint hogy a Távol-Kelet békéjét biztosítsák, a következőkben állapodtak meg:

[1] Japán 1931-ben megindította a háborút a Távol-Keleten. 1931. szeptember 18-án megtámadta és 1932. január 3-ra meghódította Mandzsúriát (Északkelet-Kínát), majd területén japán csatlós államot alakított. Ezzel a hadjárattal Japán megkezdte az 1927-ben készült és 1931 szeptemberében nyilvánosságra hozott hírhedt Tanaka-terv végrehajtását. Mandzsúria 1932. február 18-án kikiáltotta függetlenségét Kínától és március 9-én Mandzsukuo néven japán befolyás alatt álló önálló állammá alakult. Japán a Hszinkingben 1932. szeptember 15-én kelt, „a jószomszédi kapcsolatok helyreállításáról" szóló jegyzőkönyvben elismerte Mandzsukuót és vele politikai és katonai megállapodást kötött. Ennek értelmében Mandzsukuo megerősítette Japánnak Mandzsúriában szerzett összes korábbi jogait, a japán fegyveres erők pedig jogot kaptak arra, hogy a két fél „nemzeti biztonságának fenntartására" Mandzsukuó területén állomásozzanak.

A Nemzetek Szövetsége 1933. február 24-én — a helyszínre kiküldött

Mandzsukuo megerősíti és tiszteletben tartja Japánnak vagy állampolgárainak Mandzsukuo területén a kínai—japán egyezmények, megállapodások, más rendezések vagy kínai—japán magán vagy hivatalos szerződések értelmében megillető összes jogait és érdekeit, amennyiben a jövőben Japán és Mondzsukuo között ellenkező megállapodás nem jön létre.

Japán és Mandzsukuo felismerve azt, hogy a Magas Szerződő Felek bármelyikének területe, békéje vagy rendje ellen intézett fenyegetés egyidejűleg a másik Fél biztonsága és léte elleni fenyegetést is jelent, megállapodnak abban, hogy nemzeti biztonságuk fenntartására együttműködnek; egyetértenek abban is, hogy olyan japán erők, amelyek e cél elérésére szükségesek, Mandzsukuóban fognak állomásozni.

A jelen Jegyzőkönyv aláírásának napján lép hatályba.

A Jegyzőkönyvet japán és kínai nyelven vették fel, mindkét nyelven két azonos példányban. Ha a japán és a kínai szöveg között a magyarázat során vita merülne fel, a japán szöveget kell hitelesnek tekinteni.

Ennek hiteléül alulírottak a kormányaik által kapott kellő meghatalmazásaik birtokában, jelen jegyzőkönyvet aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Hszinkingben, Showa 7. éve 9. hónapjának 15. napján, amely megfelel az Első Tatung 9. hónapja 15. napjának.

Lytton-bizottság jelentése (1932. szeptember 4) alapján — törvénytelennek nyilvánította Mandzsúria elfoglalását; megállapította, hogy Japán megszegte az 1922. február 6-i washingtoni kilenchatalmi szerződést, ugyanakkor azonban elismerte Japán különleges jogait és érdekeit Mandzsúriában. Japán a Lytton-bizottság jelentését nem fogadta el és 1933. március 27-én bejelentette kilépését a Nemzetek Szövetségéből. (A mandzsu hatóságok az 1935. március 23-i egyezményben megvették a Szovjetuniótól a kelet-kínai vasút szovjet részesedését.)

Mandzsúria meghódítása után Japán kiterjesztette agresszióját Kína északi tartományaira is. 1933. február 23-án a japán csapatok előretörtek Jeholban, majd az 1933. május 31-i *japán—kínai fegyverszüneti egyezményben* (Tangku-egyezmény) számos katonai és politikai előjogot szereztek a Nagy Faltól délre elterülő hatalmas területen. Ezt a demilitarizált övezetet Japán felvonulási területül használta fel a Kína elleni háború új szakaszának megindítására. A távol-keleti japán agresszió kibontakozása, valamint Hitler erőszakos fellépése Európában késztette az Egyesült Államokat arra, hogy 1933. november 16-án elismerje a Szovjetuniót.

A kisantant szervezeti paktuma

Genf, 1933. február 16.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 139. kötet. 333. old.

A Kisantant szervezeti paktuma[1, 2]

Őfelsége Jugoszlávia királya, Őfelsége Románia királya, a Csehszlovák Köztársaság elnöke

attól az óhajtól vezérelve, hogy a békét fenntartsák és megszervezzék,

azzal az eltökélt szándékkal, hogy a gazdasági kapcsolatokat kivétel nélkül minden Állammal, különösképpen pedig a közép-európai államokkal megerősítsék,

[1] A megerősítő okiratokat Prágában 1933. május 30-án cserélték ki.

[2] A szervezeti paktum megkötése a kisantant megerősítésének célját szolgálta. A paktummal a kisantant államai a kétoldalú szerződéseken nyugvó szövetségi rendszert több oldalú szövetséggé alakították át és a politikai és gazdasági együttműködés fokozására Állandó Tanácsot és Gazdasági Tanácsot létesítettek. A paktum megkötését az 1929—33. évi világgazdasági válság, illetőleg a közép-európai agrárválság következtében a kisantant államai között fellépő ellentétek, továbbá Németország és Olaszország külpolitikai helyzetének megerősödése, Anglia és Franciaország növekvő készsége a német és olasz követelések részbeni kielégítésére, valamint Hitler uralomra jutása Németországban tették indokolttá.

A kisantant megerősítését szolgálta Barthou francia külügyminiszter 1934. évi körútja is a kisantant-államok fővárosaiban és Varsóban.

Mindez azonban nem tudta feltartóztatni a kisantant hanyatlását. 1934 tavaszán Jugoszlávia, majd 1935-ben Románia is fontos gazdasági tárgyalásokat kezdett Németországgal, amelyek rövidesen kihatásaikban igen jelentős megállapodásokra vezettek. (Lásd az 1934. évi római jegyzőkönyvekhez fűzött 2. sz. jegyzetet is.) A német, olasz, lengyel és magyar diplomácia mindent elkövetett a kisantant felbomlasztásának meggyorsítására és Csehszlovákia elszigetelésére. Jugo-

arra törekedve, hogy a békét minden körülmények között megőrizzék, a fejlődést a közép-európai viszonyok végleges megszilárdításának irányában biztosítsák és hogy a három ország közös érdekeit tiszteletben tartassák,

elhatározva, hogy e célból a Kisantant három állama között fennálló baráti és szövetségi kapcsolatoknak szervezeti és állandó alapot adnak és

meggyőződve annak szükségességéről, hogy ezt az állandóságot egyfelől általános politikájuk teljes egységesítésével, másfelől e közös politika irányító szervének létrehozásával valósítsák meg, hogy ily módon a Kisantant három államának csoportja magasabb nemzetközi egységet alkosson, amelyhez az esetenként megállapítandó feltételek mellett más államok is csatlakozhatnak,

elhatározták, hogy az alábbi rendelkezéseket állapítják meg és evégből

meghatalmazottaikul kinevezték, nevezetesen:

.....

akik meghatalmazásaik bemutatása után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. Megalakul a Kisantant államainak Állandó Tanácsa, mint

---

szlávia (a Sztojadinovics-kormány) 1937. március 25-én politikai szerződést írt alá Olaszországgal, miután előzőleg, 1937. január 24-én barátsági szerződést kötött az ugyancsak olaszbarát politikát folytató Bulgáriával. Román vonatkozásban Titulescu külügyminiszter bukása jelezte éles megvilágításban a változás tényeit. A kisantant Állandó Tanácsa 1937. április 1—2-i belgrádi ülésén elvetette a csehszlovák kormány tervezetét, hogy a kisantant védelmi szerződéseit kölcsönös segélynyújtási szerződésekké alakítsák át. Delbos francia külügyminiszter 1937. decemberi újabb kelet-európai körútja már csak a megváltozott helyzetet tudta konstatálni.

Mélyreható ellentétek mutatkoztak a kisantant-államok között a Szovjetunióhoz való viszony kérdésében, valamint az Anschluss kérdésében is. Utóbbit Jugoszlávia és Románia kevésbé tartott veszedelmesnek, mint Csehszlovákia. Csehszlovákia különben a kisantant bomlási időszakában kísérletet tett egy Prága—Budapest—Bécs tengely kialakítására, amit az olasz és a magyar kormány ellenzett, de a kisantant másik két tagállamában sem találkozott tetszéssel. Különben is már késői kísérlet volt a kelet-európai német expanzió ilyetén feltartóztatására. Az 1938. évi müncheni egyezménnyel, illetőleg Csehszlovákia feldarabolásával a kisantant formálisan is megszűnt.

a három állam csoportja közös politikájának irányító szerve, amely az illető államok külügyminisztereiből vagy azoknak e célból kinevezett külön kiküldötteiből áll. Az Állandó Tanács határozatait egyhangúan hozza.

2. cikk. Az Állandó Tanács, a diplomáciai úton szabályszerűen fenntartott kapcsolatokon kívül, évente kötelezően legalább háromszor ülésezik. Az évi kötelező ülések egyikét váltakozva a három állam valamelyikében, a másikat Genfben a Nemzetek Szövetségének Közgyűlése alkalmával tartják.

3. cikk. Az Állandó Tanács elnöke annak az államnak a külügyminisztere, amelynek területén az évi kötelező ülést tartják. Ő kezdeményezi az ülés időpontjának kitűzését és helyének kijelölését, megállapítja annak napirendjét és előkészíti a hozandó határozatokat. A következő év első kötelező üléséig az Állandó Tanács elnöke marad.

4. cikk. A tárgyalásra kerülő minden kérdésben, úgyszintén minden határozat hozatalában, akár a Kisantant-államok egymás közötti viszonyát, akár harmadik államokhoz való viszonyukat érintik azok, a Kisantant három állama teljes egyenjogúságának elvét szigorúan tiszteletben kell tartani.

5. cikk. A körülmények által megkívánt szükséghez képest, az Állandó Tanács elhatározhatja, hogy valamely meghatározott kérdésben a Kisantant államai álláspontjának képviseletével vagy megvédésével egy küldöttét vagy egy állam küldöttségét bízza meg.

6. cikk. A Kisantant bármely államnak minden olyan politikai szerződéséhez, minden olyan egyoldalú cselekményéhez, amely a Kisantant államai egyikének jelenlegi politikai helyzetét harmadik állam irányában megváltoztatja, úgyszintén minden olyan gazdasági megállapodáshoz, amely fontos politikai következményekkel jár, ezentúl a Kisantant Tanácsának egyhangú hozzájárulása lesz szükséges.

A Kisantant mindegyik államának harmadik államokkal kötött jelenlegi politikai szerződéseit fokozatosan és a lehetőséghez képest egységesíteni fogják.

7. cikk. Megalakul a Kisantant államainak Gazdasági Tanácsa a három állam akár egymás közötti, akár harmadik államok viszonylatában fennálló gazdasági érdekeinek fokozatos egybehangolása céljából, a Tanács gazdasági kereskedelmi és pénzügyi szakértőkből fog állni és az Állandó Tanács által folytatott általános politika keretében tanácsadó segédszervként fog működni.

8. cikk. Az Állandó Tanács más állandó vagy ideiglenes szerve-

ket, bizottságokat állíthat fel, akár valamely különleges kérdés, akár meghatározott kérdéscsoportok tanulmányozására és az Állandó Tanács által való megoldásuk előkészítésére.

9. cikk. Az Állandó Tanács mellett Titkárság létesül. Székhelye egy-egy év tartamára mindig az Állandó Tanács hivatalban levő elnöke államának fővárosában van. A Titkárság egyik osztálya állandóan a Nemzetek Szövetségének székhelyén, Genfben fog működni.

10. cikk. Az Állandó Tanács közös politikáját a háború utáni politika valamennyi nagy nemzetközi okmányában, mint a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányában, a Párizsi Paktumban,[3] az Általános Döntőbírósági Aktában,[4] a leszerelésre vonatkozó esetleges egyezményekben és a Locarnói Szerződésekben foglalt általános elvek kell hogy áthassák. Egyébként a jelen Paktum semmiképpen sem állhat ellentétben a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának elveivel és rendelkezéseivel.

11. cikk. A Románia és Csehszlovákia között 1921. április 23-án, a Románia és Jugoszlávia között 1921. június 7-én és a Csehszlovákia és Jugoszlávia között 1922. augusztus 31-én kötött és 1929. május 21-én meghosszabbított szövetségi szerződések, amelyeket a jelen Paktum rendelkezései kiegészítenek, úgyszintén a Belgrádban 1929. május 21-én a Kisantant három állama által aláírt, a békéltetésre, döntőbíráskodásra és bírósági rendezésre vonatkozó okmány határozatlan időre megújíttatnak.

12. cikk. A jelen Paktumot meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Prágában, legkésőbb a legközelebbi kötelező ülés alkalmával ki kell cserélni. A Paktum a megerősítő okiratok kicserélésének napján lép hatályba.

Ennek hiteléül a fent nevezett meghatalmazottak a jelen Paktumot aláírták.

Kelt Genfben, 1933. február 16. napján, három azonos példányban.

[3] Briand—Kellogg paktum.
[4] 1928. szeptember 26.

A támadó cselekmények fogalmának meghatározásáról szóló egyezmény

London, 1933. július 3.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 147. kötet. 68. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 339. old.

Egyezmény
a támadó cselekmény fogalmának meghatározásáról[1]

Őfelsége Románia királya, az Észt Köztársaság elnöke, a Lett Köztársaság elnöke, a Lengyel Köztársaság elnöke, a Török Köztársaság elnöke, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Központi Végrehajtó Bizottsága, Ő Császári Felsége Perzsia sahja és Őfelsége Afganisztán királya

attól az óhajtól vezettetve, hogy az országaik között fennálló békét megerősítsék,

tekintettel arra, hogy a Briand—Kellogg paktum, amelynek valamennyien aláírói, minden támadó cselekményt megtilt,

szükségesnek tartván az általános biztonság érdekében a támadó cselekmény fogalmának lehető legpontosabb meghatározását abból

[1] A megerősítő okiratok letétele Moszkvában a következő időpontokban történt: Románia 1933. október 16-án, Lengyelország 1933. október 16-án, Szovjetunió 1933. október 16-án, Afganisztán 1933. október 20-án, Perzsia 1933. november 16-án, Lettország 1933. december 4-én, Észtország 1933. december 4-én, Törökország 1934. március 23-án. Az egyezményhez csatlakozott Finnország 1934. január 31-én.

A Szovjetunió Londonban 1933. július 4-én azonos szövegű újabb egyezményt kötött Csehszlovákiával, Romániával, Jugoszláviával és Törökországgal. A második londoni egyezmény csak annyiban tér el az elsőtől, hogy beiktattak egy cikket, amely szerint az egyezményhez valamennyi állam csatlakozhatik.

Az első londoni egyezménnyel értelemszerűen azonos kétoldalú külön egyezményt kötött a Szovjetunió Londonban 1933. július 5-én Litvániával, tekintettel arra, hogy a július 3-i egyezmény egyik aláírója, Lengyelország, valamint Litvánia között a vilnai kérdés miatt nem állott fenn diplomáciai viszony.

a célból, hogy elejét vegyék minden ürügynek, amely annak igazolására szolgálhatna,

megállapítva, hogy minden államnak egyenlő joga van a függetlenségre, a biztonságra, saját területének védelmére és intézményeinek szabad kifejlesztésére,

áthatva attól az óhajtól, hogy az általános béke érdekében minden nép számára országuk területének sérthetetlensége biztosíttassék,

hasznosnak tartva az általános béke érdekében, hogy országaik között a támadó cselekményt meghatározó pontos szabályokat léptessenek életbe, addig is, amíg e szabályok általános elfogadásra találnak,

elhatározták, hogy e célból a jelen Egyezményt megkötik és e célból kellőképpen meghatalmazták:

.....

akik a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

I. cikk. A Magas Szerződő Felek mindegyike kötelezi magát, hogy a többi Fél bármelyikével való kölcsönös kapcsolataikban és a jelen Egyezmény hatályba lépésétől kezdődően a támadó cselekménynek azt a meghatározását fogják elfogadni, amelyet a biztonsági kérdések tárgyalására kiküldött bizottságnak a szovjet küldöttség javaslata alapján 1933. május 24-én készített és a fegyverkezés csökkentésével és korlátozásával foglalkozó értekezlet elé terjesztett jelentése (Politis-féle jelentés) kifejtett.[2]

II. cikk. Ehhez képest nemzetközi viszály esetében, a viszályban levő felek között érvényben levő megállapodások sérelme nélkül,

[2] A Nemzetek Szövetsége által összehívott leszerelési konferencia 1932. február 2-án ült össze Genfben. A támadó cselekmény fogalma meghatározásának az 1933. május 24-i jelentésben javasolt lerögzítése elől a nagyhatalmak kitértek. A Szovjetunió ezek után a vele szomszédos államoknak tett ugyanilyen javaslatot, aminek eredményeként létrejöttek az 1933. júliusi londoni egyezmények.

Ezt megelőzően a szovjet kormány egész sor megnemtámadási szerződést kötött nyugati szomszédaival, így 1932. január 26-án Finnországgal, 1932. február 5-én Lettországgal, 1932. május 4-én Észtországgal és 1932. július 25-én Lengyelországgal. A nyugat-európai államok közül a Szovjetunió Franciaországgal 1932. november 29-én megnemtámadási szerződést, Olaszországgal pedig 1933. szeptember 2-án barátsági, megnemtámadási és semlegességi szerződést kötött.

azt az államot fogja támadónak tekinteni, amely elsőnek követi el a következő cselekmények egyikét:

1. hadüzenet más államnak;

2. más állam területére fegyveres erővel történő behatolás, ha nem történt is hadüzenet;

3. más állam területének, hajóinak vagy légi járműveinek szárazföldi, tengeri vagy légi haderőivel való megtámadása, ha nem történt is hadüzenet;

4. más állam tengerpartjának vagy kikötőinek blokád alá helyezése;

5. segítség nyújtása a területén alakult olyan fegyveres csapatoknak, amelyek más állam területére betörnek, avagy az elözönlött államnak kérelme ellenére megtagadása annak, hogy saját területén minden módjában álló intézkedést megtegyen e csapatok támogatásának vagy oltalomban részesítésének megszüntetésére.

III. cikk. Semmiféle politikai, katonai, gazdasági vagy egyéb meggondolás nem szolgálhat a II. cikkben meghatározott támadó cselekmény mentségéül vagy igazolásául (a példákat lásd a Függelékben).

IV. cikk. A jelen Egyezményt a Magas Szerződő Felek a törvényeiknek megfelelő módon meg fogják erősíteni.

A megerősítő okiratokat mindegyik Magas Szerződő Fél a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányánál fogja letenni.

Mihelyt a megerősítő okiratokat két Magas Szerződő Fél letette, a jelen Egyezmény a két Fél között hatályba lép. A többi Magas Szerződő Fél tekintetében az Egyezmény akkor lép hatályba, amikor az utóbbiak a megerősítő okiratokat a maguk részéről leteszik.

A megerősítő okiratok minden letételéről a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya a jelen Egyezményt aláíró összes hatalmakat haladéktalanul értesíteni fogja.

V. cikk. A jelen Egyezményt nyolc példányban írták alá, amelyekből a Magas Szerződő Felek mindegyike egy-egy példányt kapott.

Ennek hiteléül a fent nevezett meghatalmazottak ezt az Egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

FÜGGELÉK

a támadó cselekmény fogalmának meghatározásáról szóló Egyezmény III. cikkéhez

A támadó cselekmény meghatározásáról szóló Egyezményt aláírt Magas Szerződő Felek

attól az óhajtól vezettetve, hogy a támadó megállapítására alkalmas útmutatással szolgáljanak, annak kifejezett fenntartása mellet, hogy az említett Egyezmény III. cikkében foglalt szabály feltétlen hatályát semmiben sem kívánják korlátozni, megállapítják, hogy az említett Egyezmény II. cikke alá eső támadó cselekmények igazolásául egyebek között a következő körülmények egyike sem szolgálhat:

A) *Az állam belső helyzete, például:*

Politikai, gazdasági vagy szociális berendezkedése; az igazgatásának terhére rótt hibák, a sztrájkok, forradalmak, ellenforradalmak vagy polgárháború következtében támadt zavarok.

B) *Az állam nemzetközi magatartása, például:*

Valamely idegen állam vagy polgári anyagi, vagy erkölcsi jogainak és érdekeinek sérelme, vagy veszélyeztetése, a diplomáciai vagy gazdasági kapcsolatok megszakítása; gazdasági vagy pénzügyi bojkott-intézkedések; idegen államokkal fennálló gazdasági, pénzügyi vagy más kötelezettségekre vonatkozó viták; határvillongások, amelyek a II. cikkben megállapított támadó cselekmények egyikének esete alá sem vonhatók.

A Magas Szerződő Felek egyébként egyetértenek abban, hogy a jelen Egyezmény sohasem szolgálhat olyan nemzetközi jogsértések igazolásául, amelyek a fenti felsorolásban felölelt körülményeket magukban foglalhatnák.

ALÁÍRÁSI JEGYZŐKÖNYV

A Magas Szerződő Felek között megállapodás áll fenn aziránt, hogy amennyiben utóbb a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségével közvetlenül szomszédos egy vagy több más állam a jelen Egyezményhez csatlakoznék, ezeket a csatlakozás folytán ugyanolyan jogok fogják illetni, illetve ugyanolyan kötelezettségek fogják terhelni, mint az eredeti aláíró államokat.

London, 1933. július 3.

A négyhatalmi szerződés

Róma, 1933. július 15.

Forrás: Martens: Nouveau Recueil Général de Traités. 28. kötet. 4. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 348. old.

Egyetértési és együttműködési szerződés Németország, Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország között[1]

A Német Birodalom elnöke, a Francia Köztársaság elnöke, Őfelsége Nagy-Britannia, Írország és a tengerentúli brit területek királya, India Császára és Őfelsége Olaszország királya

annak a különös felelősségnek a tudatában, amely őket a Nemzetek Szövetségével és azok tagjaival szemben terheli annak a ténynek a következtében, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsának állandó tagjaiként képviseltetve és hogy a locarnói szerződéseket együttesen írták alá;

abban a meggyőződésben, hogy a világra ránehezedő szorongó

[1] A négyhatalmi szerződést Mussolini olasz miniszterelnök kezdeményezte abban az időszakban, amikor a Hitler-kormány az uralomra jutását (1933. január 30.) Európa-szerte kísérő meghökkenés ellensúlyozására békeszólamokat hangoztatott. A négyhatalmi szerződést Rómában 1933. június 7-én parafálták és ugyancsak Rómában július 15-én írták alá.

A szerződés a négy nagyhatalom, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország és Olaszország direktóriumára kívánta bízni a nemzetközi jelentőségű politikai és gazdasági ügyek intézését és rendezését. Franciaország a szerződés aláírásával eltávolodott eddigi hagyományos politikájától, amelynek a Nemzetek Szövetsége volt a fő támasza. A négyhatalmi szerződés kirekesztette a Szovjetuniót is, ami azt jelentette, hogy a négy vezető nyugat-európai hatalom visszatért a Szovjetunió elszigetelésének politikájához.

A szerződés azonban Angliában és különösen Franciaországban olyan ellenzéssel találkozott, hogy azt nem ratifikálták.

érzésnek az állapota csak szolidaritásuk megerősödése révén küszöbölhető ki, amely egyedül alkalmas arra, hogy Európában a békébe vetett bizalom megszilárduljon;

azokhoz a kötelezettségekhez híven, amelyeket a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányában, a locarnói szerződésekben és a Briand—Kellogg paktumban vállaltak magukra, és hivatkozással az erőszakról való lemondásról szóló nyilatkozatra, amelynek alapelvét a leszerelési konferencián, Genfben, 1932. december 11-én a meghatalmazottaik által aláírt nyilatkozat fektette le és amelyet e konferencia politikai bizottsága 1933, március 2-án elfogadott;[2]

abban a törekvésükben, hogy a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányában foglalt valamennyi rendelkezésnek teljes hatékonyságot biztosítsanak, a bennük előírt módszerek és eljárási módozatok szem előtt tartásával, amelyektől nem kívánnak eltérni;

[2] Öthatalmi nyilatkozat (Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország és Olaszország) a fegyverkezés csökkentéséről és korlátozásáról. A négy pontból álló nyilatkozat 1. pontjában az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország és Olaszország kijelentik, hogy „megadják Németországnak és más, szerződésileg lefegyverzett hatalmaknak az egyenjogúságot olyan rendszer keretében, amely minden nemzetnek biztonságot nyújt", és ezt az elvet beiktatják a megkötendő leszerelési egyezménybe. A 2. pontban Németország kifejezi készségét, hogy újra elfoglalja helyét a leszerelési konferencián. A 3. pontban az öt hatalom kijelenti, hogy hajlandó valamennyi európai állammal közösen ünnepélyes nyilatkozatot tenni arról, hogy a közöttük felmerülő nézeteltéréseket semmiképpen sem kísérlik meg erőszak alkalmazásával megoldani. A 4. pont a leszerelési konferencia munkájának folytatásáról szól, nevezetesen arról, hogy késedelem nélkül kidolgozzák a fegyverkezés csökkentéséről és korlátozásáról szóló egyezményt.

Németország képviselői az 1932. december 11-i öthatalmi nyilatkozat megtétele után újra résztvettek a genfi leszerelési konferencia munkálataiban. (Az 1932. december 11-i nyilatkozatra több későbbi nemzetközi okmányban is hivatkozás történik, így az 1935. január 7-i római francia—olasz egyezményekben, sőt az 1935. áprilisi stresai konferencia határozataiban is.) Később azonban, nevezetesen 1933. október 19-én Németország kilépett a Nemzetek Szövetségéből és végleg elhagyta a leszerelési konferenciát arra való hivatkozással, hogy a kidolgozott leszerelési javaslatokban nem látja biztosítottnak Németország fegyverkezési egyenjogúságának gyakorlati megvalósítását, azaz Németországnak ebben az időben már hatalmas méreteket öltő újrafegyverkezését.

tiszteletben tartva minden állam jogait, amelyekről az érdekelt nélkül nem lehet rendelkezni;

elhatározták, hogy evégből szerződést kötnek és meghatalmazottaikat kinevezték:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A Magas Szerződő Felek minden reájuk tartozó kérdésben egyetértően fognak eljárni. Kötelezik magukat, hogy mindent el fognak követni aziránt, hogy a Nemzetek Szövetségének keretében a béke fenntartása érdekében valamennyi hatalom között a hatékony együttműködés politikája valósuljon meg.

2. cikk. A Nemzetek Szövetségének Egyességokmányára, különösképpen pedig annak 10., 16. és 19. cikkeire tekintettel, a Magas Szerződő Felek elhatározzák, hogy egymás között és azoknak a határozatoknak a fenntartásával, amelyeket csak a Nemzetek Szövetségének rendes szervei hozhatnak, a fenti cikkek kellő hatékonyságát előmozdító módszerekre és eljárási módozatokra vonatkozó minden javaslatot meg fognak vizsgálni.[3]

3. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy a leszerelési konferencia sikerének biztosítása érdekében minden lehetőt el fognak követni; fenntartják maguk számára azt a lehetőséget, hogy amennyiben egyes őket különösképpen érdeklő kérdések a konferencia befejezésekor függőben maradnának, azokat a jelen Szerződés alkalmazásával újból megvizsgálják avégből, hogy azok megfelelő módon való megoldását lehetővé tegyék.

4. cikk. A Magas Szerződő Felek újból kinyilvánítják azt a szándékukat, hogy egyetértően fognak eljárni minden olyan gazdasági jellegű kérdésben, amelynek rendezése Európa, különösen pedig annak gazdasági újjáépítése szempontjából közös érdekükben áll, avégből, hogy ezekre a Nemzetek Szövetségének keretében megoldást találjanak.

5. cikk. A jelen Szerződés a hatálybalépésétől számított tíz év tartamára szól. Ha a nyolcadik év lejárta előtt egyik Szerződő Fél sem közli azt a szándékát, hogy a Szerződést felmondja, azt megújítottnak kell tekinteni és időbeli korlátozás nélkül hatályban marad. Ebben az esetben mindegyik Magas Szerződő Félnek megvan

[3] Az 1935. március 18-án kelt eredeti olasz tervezet határozottabban hivatkozott a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 19. cikkének alkalmazására.

a joga arra, hogy a Szerződést erre vonatkozó nyilatkozata útján két évi határidővel felmondja.

6. cikk. A jelen Szerződést, amely német, angol, francia és olasz nyelven készült és amelyek közül eltérés esetében a francia szöveg irányadó, meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat, mihelyt lehetséges, Rómában kell letenni. Az olasz királyi kormány mindegyik Magas Szerződő Félnek a letételekről szóló jegyzőkönyvek hiteles másolatait meg fogja küldeni.

A jelen Szerződés valamennyi megerősítő okirat letételével lép hatályba.

A Szerződést a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának megfelelően a Nemzetek Szövetségénél be kell iktatni.

Kelt Rómában, 1933. június 7. napján, egyetlen példányban, amely az olasz királyi kormány irattárában marad letéve és amelynek hiteles másolatát mindegyik Magas Szerződő Félnek meg fogják küldeni.

Ennek hiteléül a fent nevezett meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták.

A francia kormány 1933. június 7-én és 8-án kelt nyilatkozatai szövetségeseihez a négyhatalmi szerződéssel kapcsolatban

A francia külügyminiszter Románia párizsi követéhez[2]

1933. június 7.

Követ Úr!

A mai napon a német, brit, francia és olasz kormányok nevében a jelen Jegyzékhez másolatban csatolt Szerződés került aláírásra.

Arra törekedve, hogy alkalmazkodjék az 1926. június 10-én kelt szerződés rendelkezéseihez, amelyek révén a két kormány arra kötelezte magát, hogy egymást kölcsönösen tájékoztatni fogják azokról a szerződésekről és megállapodásokról, amelyeket harmadik Hatalmakkal az európai politikát érintő kérdésekben kötnének, a Köztársaság kormánya szükségesnek tartotta a román kormányt részletesen tájékoztatni azokról a körülményekről, amelyek között az imént befejezett tárgyalások megindultak és azokról a feltételekről, amelyek mellett azok tovább folytak.

[2] Azonos szövegű jegyzéket intézett a francia külügyminiszter 1933. június 7-én a párizsi jugoszláv és csehszlovák követhez és lényegében ugyanilyen értelemben tájékoztatta a francia külügyminiszter 1933. június 8-án — varsói követsége útján — a lengyel kormányt is.

Ugyanebben a szellemben és attól az óhajtól áthatva, hogy újból hangsúlyozza azt a tényt, hogy az új Szerződés semmiben sem érinti azt a politikát, amelyet a két kormány az őket egyesítő szerződés alapján folytat, a Köztársaság kormánya fel szeretné hívni a román kormány figyelmét a mai napon aláírt szerződés 2. cikkének végleges szövegére.

Minthogy ez a rendelkezés, amely kizárja a revízió elvének és az ennek alkalmazásával kapcsolatos konkrét eseteknek a megvizsgálását, azoknak a módszerekre és eljárási módozatokra vonatkozó javaslatoknak a megvizsgálásához vezethet, amelyek alkalmasak arra, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya cikkeinek, nevezetesen a felsorolásban említett néhány cikknek, mint amilyen a 19. cikk is, teljes hatékonyságot biztosítsanak, a Köztársaság kormánya pontosan meg kívánja határozni azokat az elveket, amelyeket a 19. cikket illetően irányadóul fog tekinteni.

Mindenekelőtt nem lehet szó semmiféle revíziós kérdés felvetéséről a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 19. cikkében lefektett szabályok keretén kívül. Másfelől az arra az esetre alkalmazható felülvizsgálási eljárás megvizsgálásának lehetőségére tekintettel, amikor egy vagy több állam, amely valamely szerződés által szabályozott, területi kérdést kívánna felvetni, azzal az előterjesztéssel fordulna a Közgyűléshez, hogy e kérdésben a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 19. cikke alapján határozzon, a Köztársaság kormánya nem tenne magáévá semmiféle olyan javaslatot, amely azoknak a feltételeknek a módosítását célozná, amelyek mellett a Közgyűlés az Egyességokmány rendelkezéseinek megfelelően a Nemzetek Szövetségének tagjait érvényesen felhívhatja arra, hogy tegyék újabb vizsgálat tárgyává az alkalmazhatatlanná vált szerződéseket vagy az olyan nemzetközi helyzeteket, amelyeknek fennmaradása a világbékét veszélyeztethetné. A jelenlevő tagok szavazatainak egyhangúságát, ideértve az érdekelt felek szavazatait is, amely jelenleg az Egyességokmány általános elveinek alkalmazásánál szükséges, továbbra is meg kell kívánni ahhoz, hogy a Közgyűlés a szóban levő kérdésben határozhasson.

Kérem Követ Urat, fogadja mély tiszteletem nyilvánítását.

A Saavedra Lamas paktum

Rio de Janeiro, 1933. október 10.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 163. kötet. 404. old. — Colliard: Droit international et histoire diplomatique. Paris, 1950. 372. old.

Háborút kizáró, megnemtámadási és békéltetési szerződés Argentína, Brazília, Chile, Mexikó, Paraguay és Uruguay között[1, 2]

Az alant megnevezett államok, avégett, hogy hozzájáruljanak a béke megszilárdításához és bekapcsolódjanak az összes civilizált nemzeteknek az általános egyetértés szellemének erősítésére irányuló erőfeszítéseibe,

abból a célból, hogy megbélyegezzék a támadó háborúkat és a fegyveres hódítás révén elért területi gyarapodásokat, hogy azokat e Szerződés tételes rendelkezései folytán lehetetlenekké tegyék és törvényteleneknek minősítsék, helyettük az igazságosság és méltányosság nemes eszméin alapuló békés megoldásokat helyezve előtérbe,

abban a meggyőződésben, hogy a béke által a világnak nyújtott erkölcsi és anyagi jótétemények biztosításának leghatékonyabb eszköze a nemzetközi viszályok elintézésére állandó békéltetési rendszer megszervezése, amely az előbb említett elvek megsértése esetében nyomban alkalmazásra kerülnek,

[1] Hatályba lépett 1935. november 13-án.

[2] A paktum megkötését eredetileg, 1932. augusztus 30-án Carlos Saavedra Lamas argentin külügyminiszter javasolta Brazíliának. Végül is 1933. október 10-én hat állam, Argentína, Brazília, Chile, Mexikó, Paraguay és Uruguay részvételével írták alá a szerződést *(tratado antibélico de no-agressión y de conciliation)*. A szerződéshez 1934 áprilisában a Pánamerikai Unió valamennyi tagja csatlakozott, ideértve az Egyesült Államokat. Ezenkívül több európai állam is bejelentette csatlakozását, így Olaszország, Spanyolország, Portugália, Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia, Törökország, Görögország, Norvégia. Olaszország, Törökország és Görögország azonban a megerősítő okiratokat nem tették le.

elhatározták, hogy a meg nem támadás és az egyetértés szolgálatában álló ezen szándékaikat szerződés alakjába foglalják és a jelen Szerződést megkötik. Evégből alulírott meghatalmazottaikat kinevezték, akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik felmutatása után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A Magas Szerződő Felek ünnepélyesen kijelentik, hogy akár az egymás között, akár más államok ellen indított támadó háborúkat elítélik és hogy a közöttük netán felmerülő bármily természetű viszályokat vagy vitákat csupán a nemzetközi jog által szentesített békés eszközökkel szabad rendezniök.

2. cikk. Kijelentik továbbá, hogy a Magas Szerződő Felek közötti területi kérdéseket nem szabad erőszak útján megoldani és hogy nem fognak elismerni semmiféle olyan területi rendezést, amely nem békés úton jönne létre; úgyszintén nem fogják hatályosnak tekinteni az olyan megszállásokat és területszerzéseket sem, amelyek fegyveres erők alkalmazásával jöttek létre.

3. cikk. Arra az esetre, ha a megelőző cikkekben foglalt kötelezettségeknek valamely más állammal összeütközésbe került állam nem tenne eleget, a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak aziránt, hogy minden erejükkel a béke fenntartására fognak törekedni. Ebből a célból mint semleges hatalmak, közös és szolidáris magatartást fognak tanúsítani és élni fognak a nemzetközi jog által megengedett politikai, jogi vagy gazdasági eszközökkel; fel fogják használni a közvélemény befolyását, anélkül, hogy bármely esetben is akár diplomáciai, akár fegyveres úton beavatkoznának; ez azonban nem érinti az olyan egyéb kollektív szerződések által előírt magatartásukat, amelyeknek ezek az államok történetesen aláírói.

4. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy a jelen Szerződéssel létesített békéltető eljárás alá vonják mindazokat a viszályokat, amelyekről külön említés történik, valamint a következő cikkben felsorolt fenntartások sérelme nélkül a kölcsönös kapcsolataikban előforduló egyéb viszályokat is minden olyan vitás esetben, amelyeket ésszerű határidőn belül diplomáciai úton nem sikerült rendezni.

5. cikk. A Magas Szerződő Felek és azok az államok, amelyek a jelen Szerződéshez később fognak csatlakozni, az aláírás, megerősítés vagy csatlakozás pillanatától kezdődően nem élhetnek a békéltető eljárást illetően egyéb fenntartással, mint az alább következők valamelyikével:

a) olyan viták, amelyeknek eldöntésére békés elintézést célzó olyan szerződéseket, egyezményeket, paktumokat vagy megállapo-

dásokat kötöttek, bármilyen jellegűek legyenek is azok, amelyeket a jelen Szerződés nyilvánvalóan nem helyez hatályon kívül, hanem azokat a békét szolgáló eszközként kiegészíti; ugyanez a helyzet a korábbi szerződések által eldöntött kérdések vagy vitapontok tekintetében is;

b) olyan viszályok, amelyeket a Felek inkább közvetlen rendezés útján óhajtanak elintézni vagy közös megállapodással, vagy bírósági úton óhajtják megoldani;

c) olyan kérdések, amelyeket a nemzetközi jog az egyes államok alkotmányos rendszerének megfelelően kizárólagos joghatóságuknak tart fenn, amiből következik, hogy a Felek mindaddig ellenezhetik az ilyen kérdéseknek békéltető eljárás alá vonását, amíg a nemzeti vagy helyi bíróság végérvényesen nem határozott, kivéve a bírói út nyilvánvaló megtagadásának vagy késleltetésének esetét, amikor is a békéltető eljárásnak legkésőbb egy éven belül meg kell indulnia;

d) olyan kérdések, amelyek a viszályban álló Felek alkotmányi szabályait érintik. Kétség esetében mindegyik Fél saját bíróságának vagy legfelső bíróságának indokolt véleményét fogja kikérni, amennyiben a bíróságnak erre hatásköre van.

A Magas Szerződő Felek, a 15. cikkben megállapított alakban, bármikor olyan okiratot közölhetnek egymással, amely megállapítja, hogy a békéltető eljárással szemben általuk támasztott fenntartásokat egészben vagy részben visszavonják.

A Szerződő Felek egyike által támasztott fenntartások azzal a következménnyel járnak, hogy az említett Felek magukat szintén csak a megállapított kivételek keretén belül tekintik kötelezve.

6. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy állandó békéltető bizottság vagy korábbi hatályos egyezmények értelmében e feladattal megbízott nemzetközi szervezet hiányában vitáikat megvizsgálás végett az alábbi módon megalakítandó békéltető bizottság elé terjesztik, kivéve, ha a Felek esetenként eltérően nem állapodnak meg:

A békéltető bizottság öt tagból áll. A viszályban álló Felek mindegyike egy-egy tagot jelöl ki, akit saját állampolgárai közül választhat. A többi három tagot a Felek közös egyetértéssel harmadik Hatalomnak állampolgárai közül jelölik ki; ezeknek különböző állampolgárságúaknak kell lenniök, szokásos lakóhelyük nem lehet az érdekelt Hatalmak területén, nem szabad ezen Hatalmak szolgálatában állaniok. E három tag közül választják meg a Felek a békéltető bizottság elnökét.

Ha e kijelölésekben nem tudnak megállapodásra jutni, a kijelöléseket egy harmadik Hatalomra vagy valamely más fennálló nemzetközi szervezetre bízhatják. Ha az ily módon kijelölt személyeket a Felek vagy azok egyike nem fogadta el, mindegyik Fél a megválasztandó tagokkal egyenlő számú jelölt nevét tartalmazó jegyzéket terjeszt elő, és sorshúzás útján dönthető el, mely jelöltek fogják a békéltetési bizottságot alkotni.

7. cikk. Azokat a bíróságokat vagy legfelső bíróságokat, amelyeknek az egyes államok belső jogszabályainak megfelelően végső vagy egyedüli fokon és az illető jogszolgáltatás szempontjait figyelembe véve az alkotmány, a szerződések és a nemzetközi jog fő elveinek értelmezésére hatáskörük van, a Magas Szerződő Felek a jelen Szerződéssel a békéltető bizottságra bízott funkciók ellátására előnyben részesíthetik. Ebben az esetben a bíróság vagy a legfelső bíróság teljes ülésben vagy egyes kijelölt tagjai útján egyedül vagy más bíróságok tagjaival vegyes bizottságot alkotva jár el, aszerint, hogy a vitában álló Felek hogyan állapodnak meg.

8. cikk. A békéltető bizottság maga állapítja meg eljárási szabályait, amelyeknek minden esetre két oldalú eljárást kell előírniok.

A viszályban álló Felek minden előzményt és szükséges tájékoztatást közölhetnek, a bizottság pedig ezeket bekérheti tőlük. A Felek az eljárásban képviselőik útján, tanácsadók vagy szakértők közreműködésével részt vehetnek és bármilyen természetű bizonyítékot terjeszthetnek elő.

9. cikk. A békéltető bizottság eljárását és tanácskozásait nem hozzák nyilvánosságra, kivéve ha a bizottság a Felek hozzájárulásával ellenkező értelemben másként nem határoz.

Ellenkező kikötés hiányában a bizottság határozatait szótöbbséggel hozza, de a bizottság valamennyi tagjának jelenléte nélkül a kérdés érdemében nem határozhat.

10. cikk. A bizottságnak az a feladata, hogy biztosítsa a megvizsgálás végett eléje terjesztett viták békés elintézését.

A viszály tárgyát alkotó kérdések pártatlan tanulmányozása után munkájának eredményét jelentésben foglalja össze és a Feleknek az igazságos és méltányos megoldáshoz vezető rendezés alapjaira vonatkozóan javaslatot tesz.

A bizottság jelentésének semmi esetre sem lehet ítélet döntőbírósági határozat jellege, akár tények megállapításáról vagy értelmezéséről, akár jogi megfontolásokról vagy következtetésekről legyen is szó.

11. cikk. A békéltető bizottság jelentését első ülésétől számított egy éven belül tartozik előterjeszteni, kivéve, ha a Felek közös

egyetértéssel e határidő megrövidítésében vagy meghosszabbításában állapodnak meg.

A már folyamatba tett békéltető eljárás csak akkor szakítható félbe, ha a Felek a kérdést közvetlenül rendezik, vagy ha utóbb úgy döntenek, hogy a viszályt közös megállapodással döntőbíráskodás alá bocsátják vagy nemzetközi bíróság elé terjesztik.

12. cikk. A békéltető bizottság jelentésének a — Felekkel való közlésekor — a békéltető bizottság a felek részére hat hónapnál nem hosszabb határidőt szab, amely alatt a Felek a bizottság által javasolt rendezés alapjaira vonatkozóan nyilatkozni tartoznak. E határidő lejártával a bizottság záró-okmányban rögzíti a Felek határozatát.

Ha a határidő anélkül jár le, hogy a Felek a rendezést magukévá tették volna, vagy közös megállapodással más békés megoldásban állapodtak volna meg, a vitában álló Felek visszanyerik cselekvési szabadságukat, hogy a jelen Szerződés 1. és 2. cikkeiben megállapított keretek között az általuk megfelelőnek tartott módon járjanak el.

13. cikk. A békéltető eljárás megindulásától kezdve a bizottság által a Felek nyilatkozatára megállapított határidő lejártáig a Felek tartózkodni kötelesek minden olyan intézkedéstől, amely a bizottság által előkészített rendezés végrehajtása szempontjából kedvezőtlen lehet és általában minden olyan cselekedettől, amely a viszályt súlyosíthatná vagy meghosszabbíthatná.

14. cikk. A békéltető eljárás tartalma alatt a bizottság tagjai tiszteletdíjban részesülnek, amelynek összegét a vitában álló Felek közös egyetértéssel állapítják meg. Mindegyikük saját költségeit viseli, a közös költségeket és tiszteletdíjakat egyenlő arányban fedezik.

15. cikk. A jelen Szerződést a Magas Szerződő Felek a lehető legrövidebb időn belül alkotmányos rendelkezéseiknek megfelelően meg fogják erősíteni.

Az eredeti Szerződést és a megerősítő okiratokat az Argentin Köztársaság külügy- és kultuszminisztériumánál fogják letenni, amely a megerősítésekről az aláíró államokat értesíteni fogja. A Szerződés a Magas Szerződő Felek között a vonatkozó megerősítő okiratok letételét követő harmincadik napon lép hatályba, abban a sorrendben, ahogyan a letételek megtörténnek.

16. cikk. A jelen Szerződés minden állam részére csatlakozásra nyitva áll.

A csatlakozás a vonatkozó okmányoknak az Argentin Köztársa-

ság külügy- és kultuszminisztériumánál való letétele útján történik, amely arról a többi érdekelt államot értesíteni fogja.

17. cikk. A jelen Szerződés határozatlan időre szól, de egy évi határidővel felmondható; ennek lejártával a felmondó állammal szemben érvényét veszti, fennmarad azonban azoknak az államoknak a vonatkozásában, amelyek a Szerződést aláírták vagy ahhoz csatlakoztak.

A felmondást az Argentin Köztársaság külügy- és kultuszminisztériumához kell intézni, amely azt a többi érdekelt állammal közölni fogja.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak az egyetlen példányban, spanyol és portugál nyelven kiállított jelen Szerződést Rio de Janeiro-ban, 1933. október 10. napján aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

(Aláírások)

A német–lengyel nyilatkozat

Berlin, 1934. január 26.

Forrás: Martens: Recueil Général de Traités. 28. kötet. 643. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 385. old.

Nyilatkozat a Németország és Lengyelország közötti politikai kapcsolatokról[1, 2]

A német kormány és a lengyel kormány elérkezettnek látják az időt arra, hogy a két Állam közvetlen megegyezésével a Németország és Lengyelország közötti politikai kapcsolatok terén új szakasznak nyissanak utat. Ezért elhatározták, hogy ezzel a Nyilatkozattal megvetik e kapcsolatok jövőbeni alakulásának alapjait.

[1] A megerősítő okiratokat Varsóban 1934. február 24-én cserélték ki.

[2] A német—lengyel nyilatkozat sokkal nagyobb mértékben járult hozzá a hitleri Németország külpolitikai sikereinek kibontakoztatásához és végül is Lengyelország tragédiájához, amint azt a nyilatkozat tényéből és szövegéből következtetni lehetett volna. A nyilatkozatban a két kormány a Briand—Kellogg paktumra támaszkodva lemondott az erőszak alkalmazásáról és feladatul tűzte ki, hogy politikai, gazdasági és kulturális problémáikat „a két Fél érdekeinek igazságos és méltányos összeegyeztetése" útján oldják meg. Jóllehet a nyilatkozat megállapította, hogy az a két kormány által más irányban vállalt nemzetközi kötelezettségeket nem érinti, valójában Lengyelország ezzel a lépésével fellazította Franciaországhoz fűződő szövetségi kapcsolatait, másfelől pedig csatlakozott Németország szovjetellenes politikájához, figyelmen kívül hagyva az 1932. július 25-én megkötött szovjet—lengyel, valamint az ugyanebben a szellemben létrejött 1932. november 29-i francia—szovjet megnemtámadási szerződéseket. Barthou francia külügyminiszter 1934. áprilisi varsói látogatása eredménytelen maradt. Lengyelország Németországgal karöltve 1934. szeptember 27-én elutasította a keleti Locarnónak a szovjet kormány által is támogatott angol—francia tervezetét (l. ott). Az európai kollektív biztonság megteremtésére irányuló törekvések — a kétoldalú megállapodások szirtjein — zátonyra futottak.

Mindkét kormány abból a tényből indul ki, hogy az országaik közötti tartós béke fenntartása és biztosítása az európai általános békének lényeges előfeltétele. Ezért el vannak tökélve arra, hogy kölcsönös kapcsolataik terén az 1928. augusztus 28-i párizsi paktumban foglalt elvekre támaszkodnak és ezeknek az elveknek az alkalmazását — Németország és Lengyelország kölcsönös kapcsolatait illetően — pontosabban meghatározzák.

Emellett mindkét kormány megállapítja, hogy az általuk időközben más irányban vállalt nemzetközi kötelezettségek kölcsönös kapcsolataik békés fejlődését nem akadályozzák, azok ezzel a Nyilatkozattal nem állnak ellentétben és azokat e Nyilatkozat nem érinti. Megállapítják továbbá, hogy e Nyilatkozat nem terjed ki az olyan kérdésekre, amelyeket a nemzetközi jog szerint kizárólag a két Állam valamelyike belügyének kell tekinteni.

Mindkét kormány annak a szándékának ad kifejezést, hogy a kölcsönös kapcsolataikat érintő valamennyi kérdésben, bármilyen természetűek legyenek is azok, egymást közvetlenül tájékoztatni fogják. Ha közöttük vitás kérdések merülnének fel és azok elintézése közvetlen tárgyalások útján nem lenne megvalósítható, akkor minden, a megoldás útját egyes esetben közös egyetértéssel más békés eszközökkel fogják keresni, annak a lehetőségnek a fenntartásával, hogy szükség esetén a közöttük hatályban levő egyéb egyezmények által ilyen esetekre megállapított más eljárási módot alkalmazzanak. Semmilyen körülmények között nem fognak azonban az ilyen viták eldöntése céljából erőszakhoz folyamodni.

A békének a jelen alapelvek által teremtett biztosítéka mindkét kormány számára meg fogja könnyíteni azt a nagy feladatot, hogy politikai, gazdasági és kulturális problémáik elintézésére mindkét Fél érdekeinek igazságos és méltányos összeegyeztetésén nyugvó megoldási módozatokat találjanak.

Mindkét kormány meg van győződve arról, hogy ily módon az országaik közötti kapcsolatok gyümölcsözően fognak fejlődni és jószomszédi kapcsolatok kialakításához fognak vezetni, ami nem csupán saját országaik, hanem Európa többi népe szempontjából is áldásos lesz.

A német—lengyel nyilatkozat mindössze öt évig volt érvényben. Németország 1939. április 28-án felmondta a nyilatkozat érvényét, ugyanazon a napon, amikor felmondta az *appeasement*-politika másik kétoldalú termékét, az 1935. június 18-i angol—német flottaegyezményt is.

A jelen Nyilatkozatot meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat, mihelyt lehetséges, Varsóban kell kicserélni. A Nyilatkozat a megerősítő okiratok kicserélésének napjától számított tíz év tartamára szól. Amennyiben azt ennek az időtartamnak a lejárta előtt hat hónappal a két kormány egyike nem mondja fel, továbbra is hatályban marad, azonban azt mindegyik kormány hat havi határidővel bármikor felmondhatja.

Készült két eredeti példányban, német és lengyel nyelven.

Berlin, 1934. január 26.

A Balkán-paktum

Athén, 1934. február 9.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 153. kötet. 154. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. 2. kötet. Berlin, 1936. 387. old.

Balkáni Szövetségi Paktum
Görögország, Románia, Törökország és Jugoszlávia között[1, 2]

A Görög Köztársaság elnöke, Őfelsége Románia királya, a Török Köztársaság elnöke és Őfelsége Jugoszlávia királya,

attól a szándéktól vezettetve, hogy hozzájáruljanak a balkáni béke megszilárdításához,

a megértésnek és a megbékélésnek attól a szellemétől áthatva, amely a Briand—Kellogg Paktum kidolgozásához és a Nemzetek Szövetsége Közgyűlése idevonatkozó határozatainak meghozatalához vezetett,

[1] A paktum 1934. február 9-én történt aláírásával hatályba lépett.

[2] A Balkán-szövetséget a francia diplomácia kezdeményezésére mint regionális biztonsági szervezetet a balkáni *status quo* fenntartása céljából hozták létre. A szerződést aláíró államok közül kettő tagja volt a kisantantnak, de szervezeti kapcsolat a két csoportosulás között nem állott fenn.

A paktum létrejöttének fontos előfeltétele volt az 1930. október 30-án aláírt görög—török barátsági, semlegességi és békéltető eljárási szerződés, majd az 1933. szeptember 4-én aláírt görög—török szívélyes együttműködési *(entente cordiale)* szerződés, amelyben a szerződő felek kölcsönösen garantálták egymás határait, és véget vetettek a két ország közötti évszázados, voltaképpen Bizánc eleste óta (1453) tartó ellenségeskedéseknek.

Ezenkívül a balkáni paktum létrejöttét megelőzően 1928. március 21-én román—görög megnemtámadási és döntőbírósági szerződést, 1929. március 27-én jugoszláv—görög barátsági, megnemtámadási, békéltető eljárási és döntőbírósági szerződést, majd 1933. október 18-án román—török, 1933. november 7-én pedig jugoszláv—török barátsági, megnemtámadási, döntőbírósági és békéltető eljárási szerződést írtak alá.

szilárdan eltökélve, hogy a már fennálló szerződési kötelezettségek tiszteletben tartását és a Balkán jelenlegi területi rendjének fenntartását biztosítják,

elhatározták, hogy „Balkáni Szövetségi Paktumot" kötnek,

és ebből a célból meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. Görögország, Románia, Törökország és Jugoszlávia balkáni határaik biztonságát kölcsönösen szavatolják.

2. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy egyetértően fognak eljárni mindazon intézkedések tekintetében, amelyeket a jelen megállapodásban meghatározott érdekeikbe ütköző eshetőségek felmerülése esetében foganatosítani kell. Kötelezik magukat, hogy kölcsönös előzetes megállapodás nélkül semmiféle politikai lépést nem tesznek bármely más balkáni országgal szemben, amely a jelen megállapodást nem írta alá, és a többi szerződő Fél hozzájárulása nélkül nem vállalnak semmiféle politikai kötelezettséget bármely más balkáni ország irányában.

3. cikk. A jelen megállapodás hatályba lép, mihelyt azt valamennyi szerződő hatalom aláírta, és azt a lehető leggyorsabban meg kell erősíteni. A megállapodás minden balkáni államnak csatlakozásra nyitva áll. A csatlakozási nyilatkozatok a Szerződő Felek részéről jóindulatú elbírálás tárgyát fogják alkotni és attól az időponttól kezdődően lépnek hatályba, amikor a többi aláíró ország hozzájárulását közölte.

Ennek hiteléül az alulírott meghatalmazottak a jelen paktumot aláírták.

Kelt Athénben, 1934. február 9. napján, négy példányban, amelyekből a Magas Szerződő Feleknek egy-egy példányt átadtak.

JEGYZŐKÖNYV

A Balkáni Szövetségi Paktum aláírásakor Görögország, Románia, Jugoszlávia és Törökország külügyminiszterei szükségesnek tartják, hogy az alábbiak szerint közelebbről megállapítsák az országaik által vállalt kötelezettségek mibenlétét, és kifejezetten leszögezik, hogy ezek a megállapítások a Paktum szerves alkotó részei:

1. Támadónak kell tekinteni minden olyan országot, amely az 1933. július 3-án és 4-én kelt londoni egyezmények[3] 2. cikkében említett támadó cselekményt követ el.

2. A Balkáni Szövetségi Paktum nem irányul egyetlen más Hatalom ellen sem. Célja a balkáni határok biztonságának szavatolása, valamely balkáni állam részéről bekövetkező bárminő támadással szemben.

3. Mindazonáltal, ha a Magas Szerződő Felek egyikét egy nem balkáni hatalom részéről támadás érné, és ha ehhez a támadáshoz egy balkáni állam akár egyidejűleg, akár utólag csatlakoznék, a Balkáni Szövetségi Paktum e balkáni állammal szemben teljes mértékben hatályosulni fog.

4. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy a Balkáni Szövetségi Paktum által követett céloknak megfelelő egyezményeket kötnek. Ezeknek az egyezményeknek a megkötésére irányuló tárgyalások hat hónapon belül meg fognak kezdődni.

5. Minthogy a Balkáni Szövetségi Paktum a korábban vállalt kötelezettségekkel nem áll ellentétben, minden korábbi kötelezettség, úgyszintén az egyébként közzétett korábbi szerződésekből, kötelezettségvállalásokból eredő egyezmények teljes mértékben hatályosulnak.

6. A Paktum bevezetésének ezek a szavai: „szilárdan eltökélve, hogy a már fennálló szerződési kötelezettségek tiszteletben tartását biztosítják", a Magas Szerződő Felekre nézve a balkáni államok között fennálló mindazoknak a szerződéseknek a tiszteletben tartását jelentik, amelyeket a Magas Szerződő Felek egyike vagy ezek közül többen aláírtak.

7. A Balkáni Szövetségi Paktum védelmi szerződés; tehát a Balkáni Szövetségi Paktumból folyó kötelezettségek a Magas Szerződő Felek számára megszűnnek létezni azzal a Magas Szerződő Féllel szemben, amely a londoni egyezmények 2. cikke értelmében támadóvá válnék.

8. A Balkánon jelenleg fennálló területi rend fenntartása a Magas Szerződő Felek számára végleges. Ami a Paktumból folyó kötelezettségeket illeti, ezek a Magas Szerződő Felek által a Paktum aláírását követő két év alatt vagy azt követően megállapítandó idő tartamára szólnak. E két év alatt a Paktumot felmondani nem lehet. A Paktum időtartamát minimálisan öt év tartamára vagy ennél

[3] L. a támadó cselekmény fogalmának meghatározásáról szóló, az előzőekben közölt okmányt.

hosszabb időre kell megállapítani. Ha az aláírást követő két év elteltéig semmiféle időtartamot nem állapítanak meg, a Balkáni Szövetségi Paktum hatálya öt évre szól, amely az aláírást követő két év elteltével veszi kezdetét. Ennek az öt évnek vagy a Magas Szerződő Felek által a megállapított időtartamnak elteltével a Balkáni Szövetségi Paktum hallgatólag automatikusan ugyanolyan időtartamra meghosszabbítottnak tekintendő, mint amely alatt ezt megelőzően hatályban volt, hacsak a Magas Szerződő Felek egyike azt egy évvel a megszűnésére vonatkozóan megállapított nap előtt fel nem mondja. Minden esetre, akár arról az első időszakról van szó, amely alatt a Paktum hatályban van (hét év vagy több mint hét év), akár a hallgatólagos meghoszabbítással automatikusan utólag megállapított időszakról, semmiféle felmondás vagy felmondásra irányuló előzetes közlés nem lehetséges azt a napot megelőző egy évnél korábban, amikor a Paktum hatályát fogja veszteni.

9. Mihelyt a Balkáni Szövetségi Paktum megerősítése az egyes országok törvényhozásának megfelelően megtörténik, a Magas Szerződő Felek erről egymást kölcsönösen tájékoztatni fogják.

Athén, 1934. február 9.

A Balkán-Szövetség statutuma[4]

A képviselt államok,

attól az óhajtól vezérelve, hogy a békét fenntartsák és megszervezzék, szilárdan eltökélve, hogy gazdasági kapcsolataikat kivétel nélkül minden állammal, különösképpen pedig a Balkán-Szövetség államaival megerősítik, elhatározva, hogy a Balkán-Szövetség négy állama között fennálló baráti és szövetségi kapcsolatoknak szerves és maradandó alapot adnak, abban a meggyőződésben, hogy ezt az állandóságot egy a közös politikájukat irányító szerv létrehozásával kell megvalósítaniok, elhatározták, hogy a Balkáni Szövetségi Paktum aláírása óta eltelt idő alatt folytatott közös munka gyakorlatát megerősítik és a jövőre vonatkozóan az alábbiakban állapodnak meg:

1. cikk. A négy állam csoportjának közös politikáját irányító szervként felállítják a Balkán-Szövetség államainak Állandó Tanácsát, amely az illető államok külügyminisztereiből áll. Az Állandó Tanács határozatait egyhangúan hozza.

[4] Elfogadták a Balkán-Szövetség Állandó Tanácsának ankarai ülésén.

2. cikk. Az Állandó Tanács a rendes diplomáciai úton fenntartott kapcsolatain kívül évente kötelezően legalább kétszer tart ülést. Az évi kötelező üléseket váltakozva a négy állam valamelyikében tartják. Ha a szükség úgy kívánja, az Állandó Tanácsot annak elnöke rendkívüli ülésre Genfbe vagy más helyre is összehívhatja.

3. cikk. Jelenleg az Állandó Tanács elnöke 1934. február 9-től, a Balkáni Paktum Athénben történt aláírásától kezdődően egy év tartamára Görögország külügyminisztere. 1935. február 9-én az Állandó Tanács elnöksége teljes joggal Románia külügyminiszterére, 1936. február 9-én Törökország külügyminiszterére és 1937. február 9-én Jugoszlávia külügyminiszterére száll át. Ezután az elnöklés Görögország, Románia, Törökország, Jugoszlávia sorrendben folytatódik, ugyancsak minden év február 9. napjától kezdődően egy év tartamára. Az elnök kezdeményezi az ülés időpontjának kitűzését és helyének kijelölését, megállapítja annak napirendjét és előkészíti a hozandó határozatokat.

4. cikk. A tárgyalás alatt álló összes kérdésekben, valamint akár Balkán-Szövetség államai egymás közötti viszonylatában, akár harmadik államokhoz való viszonyukban hozandó határozatokban a Balkán-Szövetség négy állam teljes egyenjogúságának elvét szigorúan tiszteletben kell tartani.

5. cikk. A négy állam gazdasági érdekeinek fokozatos koordinálása céljából felállítják a Balkán-Szövetség államainak Gazdasági Tanácsát. A Tanács gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi szakértőkből fog állani, és az Állandó Tanács tanácsadó segédszerveként fog működni.

6. cikk. Az állandó Tanács állandó vagy ideiglenes szerveket és bizottságokat alakíthat, akár valamely különleges kérdés, akár bizonyos kérdéscsoport tanulmányozására, és az Állandó Tanács döntésének előkészítésére. Mindezeknek a szerveknek tanácsadó és kisegítő jellegük van.

7. cikk. Az Állandó Tanács mellett Titkárság létesül. Székhelye egy év tartamára mindig az Állandó Tanács hivatalban levő elnöke államának fővárosában van.

Kelt Ankarában, 1934. november 2. napján.

A háromhatalmi nyilatkozatok Ausztria függetlenségéről

London, 1934. február 17.; Genf, 1934. szeptember 27.

Forrás: Martens: Recueil Général de Traités. 30. kötet. 3. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 396. old.

Háromhatalmi nyilatkozat Ausztria függetlensége és területi épsége fenntartásának szükségességéről[1]

1934. február 17.

A brit külügyminisztérium a következő bejelentést tette közzé: Franciaország, Olaszország és az Egyesült Királyság kormányai megegyeztek abban, hogy a következő közleményt adják ki:

„Az osztrák kormány érdeklődött Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország kormányainál, hogy azok milyen álláspontot foglalnak el azzal az iratanyaggal szemben, amelyet az Ausztria belügyeibe történő német beavatkozás megállapítása végett állított össze és közölt velük.

[1] A versailles-i békeszerződés 80. cikke és a saint-germaini békeszerződés 88. cikke kimondotta Ausztria Németországhoz való csatlakozásának (Anschluss) tilalmát. Az Ausztria gazdasági rekonstrukciójáról szóló 1922. október 4-i I. számú genfi jegyzőkönyvben a brit, a francia, az olasz és a csehszlovák kormányok ünnepélyesen kinyilatkoztatták, hogy tiszteletben tartják Ausztria függetlenségét, az osztrák kormány pedig újólag megerősítette a saint-germaini békeszerződés 88. cikkének rendelkezéseit, és kötelezte magát, hogy nem vállal olyan gazdasági vagy pénzügyi kötelezettségeket, amelyek közvetve vagy közvetlenül veszélyeztethetnék Ausztria függetlenségét.

Az 1931. március 19-i *bécsi jegyzőkönyvben* a német és osztrák kormány vámunió létesítését határozta el. A gazdasági Anschluss megvalósítását a nyugati hatalmak meghiúsították. A hágai Állandó Nemzetközi Bíróság 1931. szeptember 5-én kelt tanácsadó véleménye 8:7 szavazatarányban kimondotta, hogy a vámunió összeegyeztethetetlen az 1922. október 4-i genfi jegyzőkönyvvel. Németország és Ausztria még két nappal a vélemény megadása *előtt* lemondott a vámunióról.

Az ebben a kérdésben a három kormány között folytatott tárgyalások amellett tanúskodnak, hogy az idevonatkozó szerződésekkel összhangban azonos álláspontot foglalnak el Ausztria függetlensége és területi épsége fenntartásának szükségessége tekintetében."

Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország nyilatkozata Ausztria függetlenségéről és területi épségéről

Genf, 1934. szeptember 27.

Nagy-Britannia, Franciaország és Olaszország a Nemzetek Szövetségének XV. közgyűlésén az illető kormányok képviseletében résztvevő küldöttségei 1934. szeptember 27-én a következő közleményt írták alá:

„Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország képviselői, miután Ausztria helyzetét újból megvizsgálták, kormányaik nevében

---

Az 1932. július 15-i genfi jegyzőkönyvben az addigi szerződéses kötelezettségek fenntartásával a belga, az angol, a francia, az olasz és a holland kormány 300 millió schilling értékű kölcsönt bocsátott Ausztria rendelkezésére.

Hitler uralomrajutása után Németország féktelen propagandahadjáratba kezdett Ausztria ellen, és egyre erőszakosabb eszközökkel törekedett az Anschluss megvalósítására. Ez a helyzet késztette a három nyugati hatalmat az 1934. február 17-i nyilatkozatok megtételére.

Az Ausztria függetlenségét védelmező erők belső frontjára az osztrák kormány súlyos csapást mért azzal, hogy az olasz fasizmus mintájára szervezett Heimwehrrel együttműködve leverte az 1934. február 12-i munkásfelkelést. 1934. július 25-én az osztrák nácik meggyilkolták Dollfuss kancellárt és puccsal kísérelték meg a hatalom átvételét. Olaszország felvonultatott három hadosztályt a Brenneren, Anglia és Franciaország pedig diplomáciai úton tiltakozott Berlinben. A Nemzetek Szövetsége XV. közgyűlése alkalmából, 1934. szeptember 27-én a három nyugati hatalom újabb közös nyilatkozatot tett Ausztria függetlensége mellett.

Az osztrák függetlenség fenntartásának szükségességét foglalták magukban az ebben az időben létrejött következő egyéb nemzetközi okmányok is: az 1934. március 17-én aláírt olasz—magyar—osztrák római jegyzőkönyvek (l. ott), az 1935. január 7-i római francia—olasz egyezmények (l. ott), az 1935. február 3-i londoni angol—francia nyilatkozat, amelyben Anglia csatlakozott a Közép-Európára vonatkozó római francia—olasz megállapodáshoz, végül a három nyugati hatalom 1935. április 14-i stresai közös nyilatkozata (l. ott).

egyetértően elismerték, hogy az Ausztria függetlensége és területi épsége fenntartásának szükségességéről szóló, 1934. február 17-én kelt nyilatkozat a jelenleg érvényes szerződéseknek megfelelően teljes hatályban van és közös politikájukat továbbra is irányítani fogja."

Barthou, Eden, Aloisi

A római jegyzőkönyvek

Róma, 1934. március 17.; 1936. március 23.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 54. kötet. 282. old. (olasz, német és magyar szöveg)

I. Jegyzőkönyv a Magyarország, Ausztria és Olaszország közötti hatékony együttműködés alapjainak megteremtése érdekében[1, 2]

A Magyar Királyi Miniszterelnök, az Osztrák Köztársaság Szövetségi Kancellárja és Ő Felségének Olaszország Királyának Kormányfője

[1] A római jegyzőkönyvek 1934. július 12-én léptek hatályba.

[2] A római jegyzőkönyvekben eredetileg Olaszországnak az a törekvése jutott kifejezésre, hogy saját vezetése alatt délkelet-európai tömböt hozzon létre, és ezzel ellensúlyozza mind a francia—kisantant befolyást, mind a német terjeszkedést a Duna-völgyében.

Az 1929—1933 közötti világgazdasági válság, a dunai államok mezőgazdasági terményei értékesítésének egyre növekvő nehézségei, úgyszintén az 1931. március 19-i bécsi jegyzőkönyv, a német—osztrák vámunió terve élesen ráirányították a figyelmet Közép- és Délkelet-Európa rendezetlen viszonyaira. A gazdasági Anschluss meghiúsításán túlmenően a francia diplomácia ellenlépések megtételére határozta el magát. Tardieu francia miniszterelnök 1932. március 5-i memoranduma *(Tardieu-terv)* javaslatot tett az öt dunai állam: Ausztria, Magyarország, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia (Bulgária nélkül) *regionális* gazdasági tömbjének megalakítására, amely az egymás közötti preferenciális vámrendszeren épülne fel, de bizonyos mérvű külső támogatást is élvezne. (Anglia ugyanebben az időben hozta létre az ottawai brit birodalmi preferenciális rendszert.) Olaszország és Németország, a Közép- és Délkelet-Európában szintén hegemon szerepre törő másik két nagyhatalom ellenezték a francia tervet, mert abban saját befolyásuk kirekesztését látták, és a Tardieu-terv helyett az itteni államokkal kötendő *kétoldalú* szerződések rendszerének kiépítését javasolták. Elvetette a tervet a magyar kormány is. Ilyen körülmények között a négy nagyhatalom, Anglia, Franciaország, Olaszország és Németország részvételével a dunai

abban a törekvésben, hogy minden állam önállóságának és jogainak tiszteletben tartása alapján a béke fenntartásához és Európa gazdasági újjáépítéséhez hozzájáruljanak;

---

kérdésben megtartott *londoni konferencia* (1932. április 6—7.) Németország és Olaszország ellenkezése miatt eredménytelenül zárult, és a Tardieu-terv lekerült a napirendről.

Ezt követően a *stresai dunai konferencia* (1932. szeptember 5—22.), amely a lausanne-i jóvátételi konferencia határozata értelmében 17 állam részvételével ült össze, foglalkozott Közép- és Délkelet-Európa gazdasági és pénzügyi nehézségeivel. Az elfogadott „ajánlások" javasolták, hogy nyugat-európai államok a közép- és délkelet-európai agrárkiviteli államok részére búzára, árpára, tengerire, továbbá rozsra és zabra kétoldalú szerződések alapján q-ként 2, illetőleg 1 svájci frank preferenciális vámkedvezményeket nyújtsanak. Ezenkívül a konferencia a fenti termények 1929—31. évi átlagtermése alapján az egyes közép- és délkelet-európai államok részére exportkontingenseket állapított meg és elhatározta egy gabona revalorizációs alap létesítését. A stresai dunai konferencia mégoly szerény ajánlásaiból azonban a gyakorlatban semmi sem valósult meg.

A következő lépést egy évvel később Olaszország tette meg, nevezetesen: 1933. szeptember 29-én Angliához, Franciaországhoz, Németországhoz, valamint a hat dunai államhoz (ideértve Bulgáriát is) *memorandumot* intézett, amelyben a stresai ajánlásokból kiindulva azt javasolta, hogy a preferenciákat ne csak a gabonaneműekre, hanem egyéb mezőgazdasági terményekre, valamint az osztrák fára és bizonyos osztrák iparcikkekre is terjesszék ki. A Tardieu-terv regionális elgondolásával ellentétben az olasz dunai emlékirat a kétoldalú szerződések rendszerét javasolta, továbbá azt, hogy a dunai államok részére a preferenciákat ellenszolgáltatás nélkül adják meg.

Az olasz dunai memorandum közvetlen előzménye volt a római jegyzőkönyveknek, amelyeket 1933 végén és 1934 elején készítettek elő. A római jegyzőkönyvek aláírása idején már kialakulóban volt a feszültség Németország és Olaszország, a dunai hegemóniáért vetélkedő két közép- és dél-európai nagyhatalom között. Kevéssel Hitlerék 1933. január 30-án történt hatalomrajutása után Németország fokozott gazdasági és politikai tevékenységbe kezdett Közép- és Délkelet-Európa államaiban, azzal a céllal, hogy ezeket az államokat bekapcsolja a német *Südostraum* rendszerébe. Ennélfogva 1933 őszén sorozatos kereskedelmi tárgyalásokat kezdett az itteni államokkal, amelyeknek eredményeként több megállapodást kötött. Az 1931. július 18-i — gyakorlatilag különben gyengén működő — magyar—német kereskedelmi szerződéshez 1934. február 21-én 2. pótegyezményt írtak alá, amelynek következtében a magyar—német kereskedelmi forgalom ugrásszerűen megnövekedett. Hasonló jellegű egyezményeket kötött Németország Bulgáriával, majd 1934 májusában

meggyőződve arról, hogy a három kormánynak ily irányú együttmunkálkodása meg fogja teremthetni a tárgyi előfeltételeket más Államokkal való tágabbkörű együttműködéshez;

a fentebb megjelölt célok elérésére kötelezik magukat arra: mind-

---

Jugoszláviával és 1935 márciusában Romániával is. Németország ipari kivitelének növelése ellenében vállalta mezőgazdasági kontingensek átvételét a világpiacinál magasabb áron, kompenzációs és kliringmegállapodások keretében. A Jugoszláviával és Romániával kötött kétoldalú kereskedelmi megállapodások annak ellenére jöttek létre, hogy a kisantant-államok az 1933. február 18-án aláírt szervezeti statutum értelmében külön államcsoporttá alakultak és gazdasági együttműködésük elmélyítésére gazdasági tanácsot állítottak fel.

A németek által kezdeményezett tárgyalások időben egybeestek az olasz—magyar—osztrák tárgyalásokkal, amelyeknek eredményeként 1934. március 17-én aláírták *a római jegyzőkönyveket.* Az 1. számú politikai jegyzőkönyvben a három állam állást foglalt Ausztria veszélyeztetett függetlensége mellett, de nem garantálta azt. A 2. és 3. számú jegyzőkönyvek — az eredetileg szóbajött vámunió helyett — a három állam gazdasági kapcsolatainak preferenciális alapon történő fejlesztéséről rendelkeztek. A római jegyzőkönyveket bizonyos németellenes jellegük miatt Franciaország is szimpatikusan fogadta. A német—olasz viszonyt tovább élezte az 1934. július 25-i ausztriai náci puccskísérlet, amelyet Olaszország fegyveres erőinek a Brenneren való felvonultatásával hiúsított meg. Ezzel párhuzamosan francia—olasz közeledés bontakozott ki, amely éreztette hatását Délkelet-Európában is.

A római egyezmények azonban sem politikai, sem gazdasági szempontból nem bizonyultak tartósnak. Jóllehet a három kormány az 1936. március 23-án aláírt kiegészítő jegyzőkönyvekben csoporttá alakult és állandó konzultatív szervet létesített, a római jegyzőkönyvek hamarosan elvesztették jelentőségüket. Az 1935—36. évi olasz—abesszin háború ebben a tekintetben döntő fordulatot hozott. Az abesszíniai háború gazdaságilag meggyengítette Olaszországot, s szembefordította Angliával és Franciaországgal. Olaszország külpolitikai orientációjában 1936 májusától kezdve fokozatosan Németország felé fordult és ennek nyomán mindinkább átengedte a terepet Németországnak a Duna-völgyében. A Berlin—Róma tengely formális létrejötte (1936. október 25.) után a német befolyás fokozatosan felülkerekedett Délkelet-Európa valamennyi államában.

Magyarország külkereskedelmi forgalmában Németország 1935—36-ban Ausztriát megelőzve az első helyre került. Hasonló eltolódások mutatkoztak Németország javára a többi dunavölgyi állam külkereskedelmében is. Ezek az államok, amelyek néhány évvel ezelőtt még szívesen értékesítették nehezen eladható mezőgazdasági termékeiket Németor-

azon kérdésekben, amelyek őket különösen érdeklik, úgyszintén az általános jellegű kérdésekben tanácskozni fognak abból a célból, hogy a Magyarország és Ausztria, a Magyarország és Olaszország és az Ausztria és Olaszország között fennálló barátsági szerződések[3] szellemében, amely szerződések számos közös érdek fennállásának felismerésén alapulnak, az európai Államok, különösképpen pedig Magyarország, Ausztria és Olaszország között a valóságos együttműködés előmozdítására irányuló politikájukat összhangba hozzák.

Evégből a három kormány, valahányszor közülük legalább egy ezt célszerűnek véli, együttesen tanácskozni fog.

Ennek hiteléül az alulírottak a három eredeti példányban, magyar, német és olasz nyelven készült jelen Jegyzőkönyvet aláírták. Eltérés esetében az olasz szöveg az irányadó.

Kelt Rómában, 1934. év március 17-én.

Gömbös, Dollfuss, Mussolini

II. Jegyzőkönyv
Magyarország, Ausztria és Olaszország között a gazdasági viszonyok fejlesztése érdekében

Magyarország, Ausztria és Olaszország Kormányai attól a kívánságtól vezérelve, hogy a Magyarország és Ausztria, Magyarország és Olaszország, valamint Ausztria és Olaszország között a gazdasági kapcsolatokat, az árucserének további ösztönzést adva s ilyképpen a gazdasági önellátás egészségtelen irányzatával szembeszállva,

---

országban, most nyomasztóan érezték a német túlsúly kialakulásának következményeit. Ekkorra az agrárcikkek értékesítési lehetőségei és világpiaci árai is már lényegesen megjavultak (1933 és 1937 között például a búza ára 70%-kal emelkedett), viszont Németország a hadigazdálkodás céljaira egyre növekvő élelmiszer- és nyersanyagszállításokat követelt a délkelet-európai államoktól.

Ausztriának 1938. március 12-én történt bekebelezésével a római jegyzőkönyvek hatályukat vesztették.

[3] Az olasz—magyar barátsági, békéltető eljárási és választott bírósági szerződést 1927. április 5-én, az olasz—osztrák barátsági, békéltető eljárási és választott bírósági szerződést 1930. február 6-án, a magyar—osztrák barátsági, békéltető eljárási és választott bírósági szerződést 1931. január 26-án írták alá.

fejlesszék s hogy konkrét rendszabályokkal előmozdítsák a dunai államok gazdasági helyreállításának munkáját, összhangban a stresai konferencia[4] határozatainak szellemével és az Olaszország részéről 1933. szeptember 29-i kelettel előterjesztett Dunai Emlékiratban[5] foglalt alapelvekkel,

a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. Magyarország, Ausztria és Olaszország kormányai kötelezik magukat arra, hogy az érvényben levő megállapodások terjedelmét bővítik, a kölcsönös kivitelnek adott könnyítéseket fokozva és ezáltal nemzetgazdaságuk kölcsönös kiegészüléséből mindinkább növekvő hasznot húzva. Ebből a célból új kétoldalú megállapodásokat fognak kötni 1934. május 15. előtt.

2. cikk. Magyarország, Ausztria és Olaszország kormányai elhatározzák, hogy megteszik a szükséges intézkedéseket, hogy a búzaár eséséből Magyarországra származó nehézségek legyőzessenek. Az erre vonatkozó megállapodásokat a lehető leggyorsabban, mindenesetre azonban 1934. május 15. előtt meg fogják kötni.[6]

3. cikk. A három kormány kötelezi magát arra, hogy az adriai kikötőkön átmenő forgalmat, amennyire csak lehet, megkönnyíti és előmozdítja. Ebből a célból, amint lehet, kétoldalú megállapodásokat fognak kötni.[7]

4. cikk. A három kormány Állandó Bizottságot fog alakítani három szakértőből, akiknek feladata lesz a három állam közötti gazdasági forgalom fejlődését figyelemmel kísérni és a jelen Jegyzőkönyv szellemének megfelelően a forgalom további fejlesztésének elérésére alkalmas konkrét javaslatokat készíteni.

A jelen Jegyzőkönyv három példányban, magyar, német és olasz

[4] Lásd a 2. sz. jegyzetet.

[5] Lásd a 2. sz. jegyzetet.

[6] A létrejött kétoldalú megállapodásokban Olaszország évi 1 millió q, Ausztria 2,2 millió q búzakontingens átvételére vállalt kötelezettséget a világpiacinál magasabb áron. Ezenkívül több más magyar kiviteli cikkre is preferenciális vámkedvezményeket adtak. Magyarország ugyanakkor megkönnyítette az olasz és osztrák áruk behozatalát. (Az 1934. február 21-i magyar—német 2. pótegyezmény 0,5 millió q búza és több más mezőgazdasági cikk felemelt mennyiségének átvételét írta elő, szintén a világpiacinál magasabb áron, német iparcikkek ellenében.)

[7] A magyar—olasz egyezményt a fiumei kikötőn át irányuló magyar átmenő áruforgalom fejlesztése tárgyában Rómában, 1934. november 18-án írták alá.

nyelven készült. Eltérés esetében az olasz szöveg az irányadó. Ennek hiteléül a magyar, osztrák és olasz kormányok fejei a jelen megegyezést aláírták.

Kelt Rómában, 1934. március 17-én.

Gömbös, Dollfuss, Mussolini

III. Jegyzőkönyv
Ausztria és Olaszország között, az Olaszország, Ausztria és Magyarország közötti gazdasági viszonyok fejlesztése érdekében Rómában 1934. március 17-én aláírt jegyzőkönyv kiegészítéseként

Az Olasz Királyi Kormány és az Osztrák Szövetségi Kormány az eddigi tapasztalatok alapján, amelyek megmutatták, hogy a két nemzetgazdaság messzemenően kiegészíti egymást, elhatározták, hogy lépéseket tesznek abból a célból, hogy a két ország közötti gazdasági kapcsolatokat tovább fejlesszék és elmélyítsék.

Ebből a célból a következő intézkedésekben állapodtak meg:

1. cikk. A két kormány 1934. április 5-én tárgyalásokat fog kezdeni új egyezmény megkötéséről, hogy a két ország között már fennálló gazdasági egyezményeket kiszélesítsék és a jelenlegi viszonyokhoz hozzáillesszék.

Az új egyezményt a lehető legrövidebb időn belül, legkésőbb azonban 1934. május 15-ig fogják megkötni.

2. cikk. Az előző cikkben említett egyezményekre vonatkozóan a következőket állapították meg:

Preferenciális rendszer bevezetése az Ausztriában előállított és Ausztriából származó, Olaszországba való kivitelre szánt áruk lehető nagy számára vonatkozóan;

az előző rendelkezést illetően a két Szerződő Fél figyelembe fogja venni annak szükségességét, hogy a kedvezményeket az Olaszország részéről 1933. szeptember 29-i kelettel előterjesztett Dunai Emlékirat II. cikke c) pontjában foglalt alapelvek értelmében megfelelő határok között tartsák;

1934. május 15. előtt két listát fektetnek fel, amelyek közül az egyik azokat az árukat tünteti fel, amelyekre vámkedvezmények nyújtása a két ország érdekelt termelői közötti előzetes megállapodások útján megkönnyíthető, a másikon azokat az árukat tüntetik fel, amelyekre a kedvezmények a termelők közötti bármilyen előzetes megállapodások nélkül is megadhatók;

az első listában szereplő árukra vonatkozóan a két kormány kötelezi magát, hogy megteszik a szükséges intézkedéseket abból a célból, hogy meggyorsítsák és megkönnyítsék ipari megállapodások létrejöttét.

A jelen Jegyzőkönyv két példányban, olasz és német nyelven készült. Eltérés esetében az olasz szöveg az irányadó.

Ennek hiteléül alulírottak a jelen Jegyzőkönyvet aláírták.

Kelt Rómában, 1934. március 17-én.

Mussolini, Dollfuss

Az 1934. évi március hó 17-i római jegyzőkönyveket kiegészítő jegyzőkönyvek

I. számú kiegészítő jegyzőkönyv

A Magyar Királyi Miniszterelnök, az Osztrák Szövetségi Kancellár és az Olasz Kormány Feje egybegyűlve Rómában, 1936. március hó 23-án

megelégedéssel állapítják meg azon szerencsés eredményeket, amelyekhez a három kormánynak a béke fenntartására és Európa gazdasági újjáépítésére irányuló folytonos együttműködése vezetett,

újból ünnepélyesen kijelentik, hogy szilárd akaratuk az 1934. évi március hó 17-i római jegyzőkönyvek politikai, gazdasági és kulturális elveihez továbbra is híven ragaszkodni,

elismerik, hogy mind a három ország érdekében áll tevékenységüket minden téren mind jobban és jobban összhangba hozni azon jövőbeni fejleményekkel, amelyeket az európai helyzet előidézhet,

és elhatározták, hogy csoporttá alakulnak és evégből egy állandó kölcsönös konzultatív szervet létesítenek.

II. számú kiegészítő jegyzőkönyv

A mai napon kelt I. számú jegyzőkönyvben kifejtett eszmékre támaszkodva, a három kormány újból megerősíti azt az elhatározását, hogy nem fog harmadik államok kormányával semmiféle, a dunai kérdésre vonatkozó fontosabb politikai tárgyalásokat folytatni anélkül, hagy a két másik kormánnyal, amelyekkel az 1934. évi

március hó 17-i római jegyzőkönyveket aláírták, előzetes érintkezésbe nem lépett volna.

Bár mind a három kormány teljesen egyetért a más dunai Államokkal való gazdasági összeköttetései kiszélesítésének hasznos voltát illetőleg, elismeri, hogy jelenleg egy ilyen kifejlesztés csak kétoldalú megegyezések[8] útján volna elérhető.

III. számú kiegészítő jegyzőkönyv

A mai napon kelt I. számú kiegészítő jegyzőkönyvben tervbevett állandó kölcsönös konzultatív szerv a három aláíró állam külügyminisztereiből fog állani. Ez a szerv időszakonként és olyankor fog ülésezni, amikor azt a három kormány kívánatosnak tartja.

Ennek hiteléül alulírottak a három eredeti példányban, magyar, német és olasz nyelven készült jelen Jegyzőkönyvet aláírták. Eltérés esetében az olasz szöveg az irányadó.

Kelt Rómában, 1936. évi március hó 23-án.

Gömbös, Mussolini, Schuschnigg

[8] Utalás arra, hogy a kisantant-államokkal csak külön-külön, nem pedig mint egységes csoporttal hajlandók tárgyalni.

A keleti paktum (keleti Locarno) terve

Párizs, 1934. június 27.

Forrás: Correspodence showing the course of certain diplomatic discussion directed towards securing an European settlement, June 1934 to March 1936. Miscellaneous No. 3. (1936). Cmd. 5143. 7. old. (Angol kék könyv.) — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 417. old.; III. kötet. Berlin, 1940. 59. old.

A francia nagykövet által az angol kormánynak 1934. június 27-én átnyújtott memorandumban körvonalazott Keleti Paktum tervezete[1]

I. Regionális Segélynyújtási Szerződés, megkötendő Lengyelország, Oroszország, Németország, Csehszlovákia, Finnország, Esztország, Lettország és Litvánia között

I. rész

(1) Fenti országok a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya értelmében köteleznék magukat arra, hogy azonnal segítséget nyújtanak egymásnak abban az esetben, ha az egyik szerződő Államot egy másik részéről támadás éri.

(2) Egyik aláíró fél sem nyújtana támogatást olyan támadó országnak, amely nem részese a szerződésnek.

[1] Németországnak 1933. október 19-én történt kilépése a Nemzetek Szövetségéből új ösztönzést adott a *kollektív biztonság* megszervezésére irányuló törekvéseknek. A keleti paktum tervét 1934-ben Barthou francia külügyminiszter kezdeményezte. Elgondolása az volt, hogy a locarnói szerződést ún. „keleti Locarnóval" egészítik ki, és a kollektív biztonság ilyetén megszervezésével útját állják a fenyegető német expanzió kibontakozásának. Barthou 1934 áprilisában terve megvalósítása érdekében látogatást tett keleti szövetségeseinél: Lengyelországban, Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában, majd május 29-én, a leszerelési konferencia főbizottsága új ülésszakának megnyitása alkalmával találkozott Litvinov szovjet külügyi népbiztossal is. Ezen a találkozón *szov-*

(3) Az egyik szerződő ország részéről történő támadás vagy támadással való fenyegetés esetén a többi felek tanácskoznának egymással abból a célból, hogy az összeütközést elkerüljék és a békéhez való visszatérést elősegítsék.

(4) Az aláíró felek ugyanezt a kötelezettséget vállalnák abban az esetben, ha egy szerződő Hatalmat támadás vagy támadással való fenyegetés érne egy nem szerződő Hatalom részéről.

(5) A II. rész (3) és (4) pontjaiban említett tanácskozásokat ki lehetne terjeszteni más érdekelt Hatalmakra vagy olyan Hatalmakra, amelyek más szerződések folytán jogosultak résztvenni ezen tanácskozásokon.

(6) Amennyiben az egyik szerződő országra nézve előny származhatnék a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 10. és 16. cikkeinek rendelkezéseiből, a többi szerződő felek köteleznék magukat, hogy biztosítják ezen rendelkezéseknek a Nemzetek Szövetsége által történő teljes alkalmazását.

---

jet—francia megállapodás jött létre egy keleti paktum megkötésére vonatkozóan. A paktum tervezetét a francia kormánynak az angol kormányhoz intézett 1934. június 27-i, itt közölt *emlékirata* tartalmazza. Eszerint a keleti paktumban résztvevő államok, nevezetesen a Szovjetunió, Németország, Lengyelország, Csehszlovákia, Finnország és a három balti állam köteleznék magukat, hogy háború esetén azonnal segítséget nyújtanak egymásnak. Franciaország kezességet vállal a keleti paktum kötelezettségeinek teljesítéséért, a Szovjetunió viszont a locarnói szerződés szavatolását vállalja, Nagy-Britanniához és Olaszországhoz hasonló módon. Az angol kormány Barthou 1934. július 11—12-i londoni látogatásának eredményeként elfogadta a paktum tervezetét azzal, hogy Franciaország és a Szovjetunió között kötendő egyezmény (1) pontjába a „Franciaországgal" szó után, valamint az egyezmény (2) pontjába az „Oroszországgal" szó után iktassák be az „és Németországgal" szavakat. Megállapodtak továbbá — az angol kormány javaslatára — abban, hogy „ilyen paktum megkötése a legjobb alapja lenne olyan szerződés megkötésére irányuló tárgyalások felvételének, amely előírná a német fegyverkezési egyenjogúság elvének ésszerű alkalmazását egy minden nemzetre kiterjedő biztonsági rendszer keretében". (Utalás az öt hatalom 1932. december 11-i határozatára: Németország az összes nemzetek számára érvényes biztonsági rendszer keretében egyenjogú). Július 12-én az angol és a francia kormány külön-külön elküldte a német, az olasz, a lengyel és a többi érdekelt kormánynak a keleti paktum tervezetét.

Németország nem akarta a keleti Locarnót, nem akarta Franciaország

(1) Oroszország Franciaországgal szemben vállalná a Locarnói Szerződésből származó kötelezettségeket akként, mintha a Szovjetunió aláírója lenne a szerződésnek ugyanazon az alapon, mint Nagy-Britannia vagy Olaszország.

(2) Franciaország Oroszországgal szemben vállalná azon kötelezettségeket, amelyek részére a Regionális Szerződés I. részének (1) és (2) pontjaiból származnak, akként, mintha aláírója lenne a szerződésnek, mégpedig azokban az esetekben, amikor az Egyességokmány 16. cikke teljesítéseként indított akcióról vagy a Közgyűlés vagy a Tanács által az Egyességokmány 15. cikkének 7. pontja teljesítéseként indított döntő akcióról van szó.

(3) Franciaországot meghívnák, hogy adott esetben vegyen részt a Regionális Segélynyújtási Szerződés II. részének (3) cikke értelmében előírt tanácskozásokon.

---

garanciáját Kelet-Európában, még kevésbé a Szovjetunió garanciáját Nyugat-Európában. A német kormány 1934. szeptember 8-i emlékiratában elutasította a paktumban való részvételt azzal, hogy továbbra is előnyben részesíti a szomszédaival kötendő *kétoldalú* megnemtámadási szerződések rendszerét, és különben sem vehet részt bárminemű új nemzetközi biztonsági rendszerekben, amíg más hatalmak kétségbe vonják Németország fegyverkezési egyenjogúságát. A keleti paktum létrejöttét azonban tulajdonképpen Lengyelország hiúsította meg. Lengyelország, amely az 1934. január 26-i német—lengyel megnemtámadási nyilatkozat óta egyre jobban eltávolodott francia szövetségesétől, szeptember 27-i jegyzékében elutasító választ adott az angol—francia javaslatra. Közölte, hogy véleménye szerint Keleten a biztonság kétoldalú szerződések révén eléggé biztosítva van, és hogy a keleti paktumban csak akkor hajlandó résztvenni, ha Németország is részese lesz annak; ellenzi továbbá Litvánia részvételét (lengyel—litván ellentét a vilnai kérdés miatt) és nem kezeskedhetik Csehszlovákia határaiért, hacsak Magyarországot is nem vonják be a szerződésbe. A keleti paktum tervezetére csupán a csehszlovák, az észt, a lett és a litván kormány adott igenlő választ.

1934. szeptember 18-án a Szovjetuniót felvették a Nemzetek Szövetségébe, ami nagyban előmozdította a kollektív biztonság megszervezésének ügyét. Jóllehet Barthou francia külügyminiszternek 1934. október 9-én Marseille-ben történt meggyilkolása csapás volt a kollektív biztonság ügyére, a keleti paktummal kapcsolatos tárgyalások egy ideig még tovább folytak. Az 1934. december 5-i genfi *francia—szovjet jegyzőkönyvben* a felek megállapodtak abban, hogy nem bocsátkoznak olyan két- vagy többoldalú szerződések megkötésére irányuló tárgyalásokba,

Aláírók. — A Regionális Segélynyújtási Szerződést aláíró összes Államok, valamint Franciaország.

(a) A fenti két szerződést olyan jellegűnek ismerik el, hogy az hozzájárul a béke fenntartásához.

(b) E szerződések nem érintik a szerződő felek mint a Nemzetek Szövetsége tagjainak kötelezettségeit és jogait.

(c) A három Akta hatályba lépése azok megerősítésétől, valamint Oroszországnak a Nemzetek Szövetségébe való belépésétől függ.

Francia—szovjet jegyzőkönyv a keleti regionális paktum megkötésére irányuló tárgyalásokról

A Francia Köztársaság külügyminisztere és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége külügyi népbiztosa, akik a kormányaik által kezdeményezett keleti paktum megkötésére irányuló tárgyalások állásáról Genfben eszmecserét folytattak, arra a megállapításra jutottak, hogy mindkét kormány el van határozva arra, hogy a tervezett nemzetközi okmányok létrejöttét szorgalmazza. Most, amikor a tárgyalások aktívabb szakaszba lépnek, kormányaik nevében megállapodtak abban, hogy kölcsönösen a következő magatartást fogják tanúsítani.

1. A két kormány egyike sem fog azokkal a kormányokkal, amelyeket a keleti paktumban való közreműködésre kértek fel és kiváltképpen azokkal, amelyek elvi hozzájárulásukat még nem juttatták kifejezésre, olyan két- vagy többoldalú szerződések megkötésére irányuló tárgyalásokba bocsátkozni, amelyek a keleti regionális

---

amelyek a regionális keleti paktum megkötését veszélyeztetnék. Az 1935. február 3-i londoni angol—francia nyilatkozat, valamint az 1935. április 14-i stresai háromhatalmi határozat is állást foglalt a keleti paktum mellett, de ebben az időben már az angolok a németekkel, a franciák pedig az olaszokkal igyekeztek külön megegyezésre jutni az őket közvetlenül érintő kérdésekben. Voltaképpen az 1935. január 7-i francia—olasz római egyezmények és különösen az 1935. június 18-i angol—német flottaegyezmény már elvetette a kollektív biztonság elvét. A keleti paktumra irányuló tárgyalások végleg az 1935 őszén megindult olasz—abesszin háború folytán kerültek le a napirendről.

paktum és az ezzel kapcsolatos megállapodások előkészítését vagy megkötését veszélyeztethetnék, vagy amelyek ellentétesek lennének azzal a szellemmel, amelyből ezek fakadnak.

2. Ebből a célból a két kormány mindegyike tájékoztatni fogja a másikat minden olyan javaslatról, amelynek ilyen jelentősége lehetne és amelyet a szóban levő kormányok egyike bármely módon eléje terjeszt.

Ezek a kötelezettségek érvényesek minden folyamatban levő diplomáciai akció vagy bármely más ezt követő olyan akció egész tartamára, amely ugyanilyen általános felfogástól és ugyanilyen szándéktól vezettetve, annak helyébe léphetne. Mindkét kormány kötelezi magát arra, hogy ezekről az akciókról nem mond le mindaddig, amíg felesleges voltát közös egyetértéssel meg nem állapítják. Az ilyen esetben tanácskozni fognak olyan új biztosítékokról, amelyeket ugyanilyen szellemben és ugyanilyen célzatból egymásnak nyújtani célszerűnek tartanak.

Mindkét kormány meg van győződve arról, hogy a francia—orosz diplomáciai együttműködés állandóságának és a hatékonyságának ilyen biztosítása a folyamatban levő nemzetközi tárgyalások sikerét megkönnyíti, ugyanakkor általánosságban hozzá fog járulni a kölcsönös bizalom szellemének megerősödéséhez a két ország közötti hivatalos kapcsolatok terén.

Ennek hiteléül alulírottak a kormányaiktól kapott kellő meghatalmazás birtokában, ezt a Jegyzőkönyvet aláírták.[2]

Genf, 1934. december 5.

[2] A jegyzőkönyvhöz 1934. december 11-én Csehszlovákia is csatlakozott.

A római francia–olasz egyezmények

Róma, 1935. január 7.

Forrás: Documentation Internationale, 1935. 12. szám, 187. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 423. old.

A francia és olasz kormány általános nyilatkozata[1]

A Francia Köztársaság külügyminisztere és az olasz kormány miniszterelnöke:

tekintettel arra, hogy a mai napon kelt egyezmények biztosították azoknak a fő kérdéseknek a rendezését, amelyeket a köztük fennálló korábbi egyezmények függőben hagytak, és nevezetesen az

[1] Az 1935. január 7-én Laval francia és Mussolini olasz miniszterelnök által aláírt megállapodások, amelyeket gyűjtőnéven római egyezményeknek nevezünk, a kevéssel azelőtt megindult francia—olasz közeledési politika eredményei. Franciaország igyekezett a maga oldalára vonni Olaszországot a megerősödő német revansizmussal szemben, Olaszország viszont el akarta nyerni Franciaország és azon keresztül Nagy-Britannia támogatását Abesszínia elleni háborújához.

A római francia—olasz egyezmények értelmében Franciaország Kelet-Afrikában kisebb területi engedményeket tett Olaszországnak és kiterjesztette a tunéziai olaszok jogait; Olaszország hozzájárult egy Ausztria függetlenségét garantáló dunai paktum megkötéséhez, amelyben Ausztria és szomszédai, nevezetesen Olaszország, Jugoszlávia, Németország, Csehszlovákia és Magyarország vennének részt és amelyhez Franciaország, Lengyelország és Románia azonnal csatlakozna; a két kormány elismerte — az 1932. december 11-i genfi nyilatkozat értelmében — Németország fegyverkezési egyenjogúságát az általános biztonság keretében, de ellenzett minden egyoldalú lépést Németország részéről a fegyverkezés terén. A római egyezmények megkötése alkalmából folytatott tárgyalások során Laval és Mussolini megegyezett abban, hogy Franciaország nem fogja meggátolni Olaszország abesszíniai agresszióját.

1915. április 26-i londoni egyezmény 13. cikkének[2] alkalmazására vonatkozó összes kérdések rendezését,

tekintettel arra, hogy a kormányaik között a jövőben felmerülhető vitás kérdések vagy diplomáciai tárgyalás útján, vagy pedig a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányában, az Állandó Nemzetközi Bíróság Szabályzatában és az Általános Döntőbírósági Aktában megállapított eljárás szerint nyernek elintézést,

kinyilatkoztatják kormányaik elhatározását, hogy a két nemzetet összekötő hagyományos barátságot továbbfejlesztik és hogy a kölcsönös bizalom szellemében együttműködnek az általános béke fenntartásában.

Ezen együttműködés céljából egymás között tanácskozásokat folytatnak, amint azt a körülmények megkövetelik.

Készült két példányban, Rómában, 1935. január 7-én.

Pierre Laval, Mussolini

A francia kormány 1935. január 9-i hivatalos közleménye a Franciaország és Olaszország között létrejött római egyezményekről

A Francia Köztársaság külügyminisztere és az olasz kormány miniszterelnöke a Rómában tartott megbeszéléseik során megállapították, hogy teljes az egyetértés a francia és olasz kormány között mind az általános politikát, mind pedig a francia—olasz kapcsolatokat különösen érintő kérdésekben. 1935. január 7-én aláírtak egy

[2] Olaszország tagja volt az 1882-ben alakult Hármasszövetségnek (Dreibund). A második világháború kitörésekor semleges maradt, majd 1915. április 26-án Londonban titkos egyezményt kötött Nagy-Britanniával, Franciaországgal és Oroszországgal. Az egyezményt 1920. április végén hozták nyilvánosságra. Olaszország kötelezte magát, hogy egy hónap múlva a szövetségesek oldalán belép a háborúba, aminek ellenében a szövetségesek megígérték, hogy győzelem esetén Olaszország megkapja Ausztriától Trentinót, Dél-Tirolt, Goriziát és Gradiskát, Triesztet, Isztriát a Quarnerói-öbölig (ideértve Fiumét) és Dalmácia nagyobbik részét a hozzátartozó szigetekkel, továbbá Valona albániai kikötőt a Sasseno-szigetekkel, Rhodos szigetét, a Dodekanézosz-szigeteket, Izmirt és környékét Kis-Ázsiában, valamint — a londoni egyezmény 13. cikke értelmében — gyarmati területeket Afrikában. A külön államként felállítandó Albánia a szerződés értelmében olasz befolyás alá került volna.

Olaszország igényeit a háború befejezése után csak részben elégítették ki, ami Olaszország részéről elégedetlenséget szült.

szerződést, valamint különböző jegyzőkönyveket, illetőleg nyilatkozatokat.

A fő kérdések, amelyeket Pierre Laval és Mussolini urak a legbarátságosabb bizalom szellemében megtárgyaltak, a következők voltak:

Határszerződés az afrikai francia és olasz gyarmatbirtokok között; gyarmati gazdasági együttműködés

Az általános baráti együttműködés szellemében, amely arra késztette őket, hogy az afrikai birtokaikra vonatkozó összes függő kérdéseket egymás között véglegesen rendezzék, és amely továbbra is irányítani fogja e téren fennálló kapcsolataikat, a két kormány megegyezett abban, hogy fejlesztik az anyaországi területeik és afrikai gyarmataik, valamint az azokkal szomszédos országok közötti gazdasági kapcsolatokat.

Megállapítják az ezen együttműködés jobb feltételeinek megteremtésére hozandó intézkedéseket, többek között a francia—etiópiai vasútban való olasz részesedés kiterjesztését.[3]

Általános politika

Tekintettel arra, hogy afrikai érdekeik teljes összeegyeztetése, amennyire ez önmagában is hasznos, ezen túlmenően az általános politika területén is jelentősen megkönnyítené együttműködésüket, a két kormány szükségesnek tartotta, hogy ezentúl a nemzetközi szolidaritás szellemében biztosítsák a nézetek közösségét, ami alkalmas arra, hogy megkönnyítse olyan kérdések rendezését, amelyeknek megoldása fontos a béke megszilárdítása szempontjából.

Közép-Európa

A két kormány egyetértésre jutott arra nézve, hogy minden állam azon kötelezettségének megerősítését, hogy tiszteletben tartja más államok függetlenségét és területi épségét, vagyis azt az elvet,

[3] A létrejött egyezmény értelmében Olaszország Francia-Szomáli területéből megkapta a Bab-el-Mandeb tengerszorossal szemben fekvő mintegy 110 000 négyzetmérföldnyi területsávot, amelyre katonailag szüksége volt az Abesszínia elleni felvonuláshoz. Megkapta továbbá Dumayrak szigetét és a Dzsibuti kikötőt Addisz-Abebával összekötő vasút részvényeinek 20%-át.

amelyhez mindketten ragaszkodnak, úgy tekintik, mint hozzájárulást a bizalom érzésének kifejlesztéséhez Európának ebben a részében. Megállapodtak abban, hogy ajánlják a különösképpen érdekelt országoknak, kössenek egyezményt, amely magában foglalná azt a kölcsönös kötelezettséget, hogy nem avatkoznak be egymás belügyeibe és hogy nem szítanak vagy nem támogatnak semmiféle olyan agitációt vagy propagandát, amelynek célja, hogy erőszakkal megsértse a szerződő országok valamelyikének területi épségét vagy politikai és társadalmi rendszerét; ezen országok egyébként a Nemzetek Szövetsége keretében fenti elvek alkalmazásának szavatolására hivatott külön egyezményeket is köthetnek.

Ez az általános egyezmény elsősorban Olaszország, Ausztria, Jugoszlávia, Németország, Csehszlovákia és Magyarország között jönne létre. Franciaország, Lengyelország és Románia azonnal csatlatkozhatnának hozzá és később, szükség esetén, más hatalmak is.

Másrészről anélkül, hogy megvárnák ezen egyezmény megkötését és abban az esetben, ha Ausztria épsége és függetlensége veszélyeztetve lenne, a két kormány tanácskozhatnék egymással és Ausztriával a teendő intézkedések tárgyában, és ezeket a tanácskozásokat kiterjesztenék más kormányokra is közreműködésük elnyerése végett.

Fegyverkezés

A két kormány ugyancsak egyetértésre jutott arra nézve, hogy elismerik, hogy egyetlen ország sem módosíthatja egyoldalúan a fegyverkezésre vonatkozó kötelezettségeit, és megállapodtak abban, hogy egyetértően járnak el abban az esetben, ha ezt az elvet nem ismernék el. Ugyanakkor megállapították, hogy a jogegyenlőség elve, amint azt az 1932. december 11-i nyilatkozat meghatározza, megtartja teljes érvényét.[4]

[4] L. 318. old.

A stresai konferencia

Stresa, 1935. április 14.

Forrás: Martens: Nouveau Recueil Général de Traités. 30. kötet. 647. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 432. old.

A stresai konferencia határozatai[1]

Közös nyilatkozat

Az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország képviselői Stresában megvizsgálták a német kormánynak március 16-án hozott döntése folytán előállott általános európai helyzetet az utóbbi hetekben folytatott eszmecserék és azon értesülések tükrében, amelyeket a brit miniszterek a különböző európai fővárosokban tett látogatásaik során szereztek.

Megfontolván e helyzet következményeit, figyelemmel a Rómában és Londonban létrejött megállapodásokban meghatározott politikára, a megvitatott különböző kérdésekre nézve egyetértésre jutottak.

1. Megállapodtak abban, hogy a francia kormány által a Nemzetek Szövetségének Tanácsa elé terjesztett beadvány megvitatása során azonos magatartást fognak tanúsítani.

[1] 1935. március 16-án Németország egyoldalúan felmondta a versailles-i békeszerződés katonai rendelkezéseit (V. rész) és törvényt hozott az általános védkötelezettség bevezetéséről. Franciaország a Nemzetek Szövetsége azonnali összehívását követelte és egyben javasolta, hogy Nagy-Britannia, Franciaország és Olaszország tegye meg a szükséges lépéseket Németország ellen. A francia javaslat alapján a három hatalom képviselői az észak-olaszországi Stresában ültek össze tanácskozásra.

A stresai konferencián (1935. április 11—14.) a három hatalom képviselői elvetették a szankciók alkalmazását Németország ellen, mindössze határozatot fogadtak el, amelyben sajnálkozásukat fejezik ki Németország egyoldalú szerződésszegése felett. A konferencia viszont világos határozatot hozott az osztrák kérdésben, megerősítette az 1934. február 17-i és szeptember 27-i angol—francia—olasz nyilatkozatot Ausztria függetlenségének megőrzéséről (l. ott), az 1935. január 7-i

2. A kapott értesülések megerősítették őket abban az érzésükben, hogy a kelet-európai biztonság kívánatos fejlesztése érdekében a tárgyalásokat tovább kell folytatni.[2]

3. A három kormány képviselői újból megvizsgálták az osztrák helyzetet.

Megerősítik az 1934. február 17-én és 1934. szeptember 27-én kelt angol—francia—olasz nyilatkozatokat, amelyekben a három kormány elismerte, hogy Ausztria függetlensége és területi épsége fenntartásának szükségessége közös politikájukat továbbra is irányítani fogják.

Hivatkozással az 1935. január 7-én kelt francia—olasz jegyzőkönyvre és az 1935. február 3-án kelt francia—angol nyilatkozatokra, amelyekkel újból kinyilvánították az elhatározásukat, hogy eszmecserét fognak folytatni azokra az intézkedésekre vonatkozóan, amelyeket Ausztria területi épségének és függetlenségének veszélyeztetése esetében foganatosítani kell, megállapodtak abban, hogy egy igen közeli időpontra javasolni fogják a római jegyzőkönyvben felsorolt valamennyi kormány képviselőjének találkozását avégett, hogy Közép-Európára vonatkozóan megállapodásokat kössenek.[3]

4. Ami a javasolt nyugat-európai légi egyezményt illeti, a három kormány képviselői megerősítik a február 3-án kelt londoni közleményben lefektetett elveket és eljárási módozatokat és megállapodnak abban, hogy e kérdést behatóan tanulmányozni fogják annak érdekében, hogy előkészítsék a londoni közleményben említett öthatalmi szerződést, úgyszintén az azt esetleg kiegészítő kétoldalú megállapodásokat.[4]

---

francia—olasz jegyzőkönyv Ausztriára vonatkozó részét (l. ott), valamint az 1935. február 3-i angol—francia nyilatkozatot, amely Ausztria függetlenségének veszélyeztetése esetén kölcsönös tanácskozást írt elő.

Stresában a három hatalom, Nagy-Britannia, Franciaország és Olaszország egységes frontot alakított Németország terjeszkedésével szemben *(stresai front)*, de ennek a tömörülésnek egyik alapvető hibája volt, hogy Olaszország részvételét csak azon az áron biztosította, hogy szemet hunyt annak abesszíniai tervei felett. Később Olaszország nyíltan szembefordult Nagy-Britanniával és Franciaországgal, és a náci Németországgal lépett szövetségre.

[2] Lásd 347. old.

[3] Lásd 355. old.

[4] A tervezett légi egyezményben résztvevő hatalmak (Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Németország és Belgium) kötelezettséget vállaltak volna, hogy nem provokált légitámadás esetén segélynyújtásban részesítik a megtámadott felet.

5. Áttérve a fegyverkezés problémájának megvizsgálására, a három hatalom képviselői emlékeztettek arra, hogy a londoni közlemény a Németországgal szabad tárgyalások útján megvitatandó rendezésre gondolt, amelynek a versailles-i szerződés V. része megfelelő rendelkezéseinek helyébe kellene lépnie.

Felelősségük tudatában megtárgyalták a német kormány legújabb lépését és Sir John Simon jelentését azokról a megbeszélésekről, amelyeket e kérdésben a német kancellárral folytatott.

A három kormány képviselői sajnálattal állapították meg, hogy a német kormány által alkalmazott egyoldalú hatálytalanítás módszere egy olyan időpontban, amikor lépések voltak folyamatban a fegyverkezés kérdése szabad tárgyalások útján való rendezésének előmozdítására, súlyosan megingatta a közvéleménynek egy békés rend szilárdságába vetett bizalmát. Másfelől a bejelentett német újrafegyverkezési program mérete — amely program végrehajtása már igen előrehaladt — minden értéküktől megfosztotta azokat a mennyiségi előirányzatokat, amelyeken a leszerelésre irányuló eddigi erőfeszítések alapultak, megrendítve egyben az ezeket az erőfeszítéseket tápláló reményeket is.

A három hatalom képviselői mindazonáltal újból kinyilatkoztatják mélységes óhajukat aziránt, hogy a békét a biztonság érzésének megteremtésével fenntartsák, és a maguk részéről kijelentik, hogy továbbra is készek csatlakozni minden olyan gyakorlati erőfeszítéshez, amely a fegyverkezés korlátozására vonatkozó nemzetközi rendezés létrejöttének előmozdítását célozza.

6. A három kormány képviselői tudomásul vették, hogy azok az államok, amelyeknek katonai státusát a saint-germaini, a trianoni és a neuilly-i békék meghatározták, e státus felülvizsgálását óhajtják.

Elhatározták, hogy erről a többi érdekelt államot diplomáciai úton értesíteni fogják. Egyetértenek abban, hogy a többi érdekelt államnak e kérdés megvizsgálását ajánlani fogják avégből, hogy az szerződési úton, az általános és regionális biztonsági garanciák keretében rendezést nyerjen.

Angol—olasz nyilatkozat

Az Egyesült Királyság és Olaszország képviselői a locarnói szerződéssel kapcsolatban a következő szövegű közös nyilatkozatot tették:

„Az Egyesült Királyságnak és Olaszországnak, mint olyan hatalmaknak a képviselői, amelyek csak kezesi minőségben részesei a

locarnói szerződésnek, ünnepélyesen megerősítik mindazokat a kötelezettségeket, amelyek e szerződés értelmében e hatalmakra hárulnak, és kijelentik, hogy e hatalmak el vannak tökélve arra, hogy e kötelezettségeket adott esetben híven fogják teljesíteni.

Minthogy a fent említett kötelezettségeket a locarnói szerződésben részes valamennyi többi hatalom irányában vállalták, ezt a Franciaország részvételével tartott stresai konferencián tett közös nyilatkozatot a német és a belga kormánnyal hivatalosan közölni fogják."

Zárónyilatkozat

A három hatalom, amelyeknek politikája a Nemzetek Szövetségének keretén belül a béke kollektív fenntartását tartja szem előtt, megállapítják teljes egyetértésüket abban, hogy minden megfelelő eszközzel szembeszállnak a szerződések bármilyen egyoldalú felbontásával, ami az európai békét veszélyeztetheti. Ebből a célból szoros és szívélyes együttműködésben fognak eljárni.

A francia–szovjet kölcsönös segélynyújtási szerződés

Párizs, 1935. május 2.

Forrás: Documentation Internationale, 1935. 13. szám. 207. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 436. old.

Kölcsönös segélynyújtási szerződés Franciaország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között[1, 2]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Központi Végrehajtó Bizottsága és a Francia Köztársaság elnöke

attól az óhajtól áthatva, hogy az európai békét megerősítsék és annak jótéteményeit államaik számára elérhetővé tegyék azáltal, hogy tökéletesebben biztosítják a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányában foglalt, az államok nemzeti biztonságának, területi épségének és politikai függetlenségének a fenntartását célzó rendelkezéseknek pontos alkalmazását,

elhatározva, hogy erőfeszítéseiket egy ilyen célra rendelt európai egyezmény előkészítésének és megkötésének szentelik, és hogy addig is tőlük telhetően hozzájárulnak a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya rendelkezéseinek hatékony végrehajtásához,

elhatározták, hogy ebből a célból szerződést kötnek és meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig:

.....

[1] A megerősítő okiratokat Moszkvában 1936. március 27-én cserélték ki.

[2] Előzménye az 1932. november 29-i francia—szovjet megnemtámadási szerződés. Az 1935. május 2-i kölcsönös segélynyújtási szerződés megkötésére azután került sor, hogy Németország 1935. március 16-án bevezette az általános védkötelezettséget és a keleti Locarnóra (l. ott) vonatkozó tárgyalások meghiúsultak. Két hét múlva Csehszlovákia is kölcsönös segélynyújtási szerződést kötött a Szovjetunióval. (Lásd a következő okmányt.)

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. Abban az esetben, ha Franciaország vagy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége valamely európai állam részéről fenyegetésnek vagy támadás veszélyének lenne kitéve, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Franciaország kötelezik magukat, hogy azonnal tanácskozni fognak egymással azokra az intézkedésekre vonatkozóan, amelyeket a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 10. cikkében foglalt rendelkezések megtartása céljából foganatosítani kell.

2. cikk. Abban az esetben, ha a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 15. cikkének 7. pontjában megjelölt körülmények között Franciaországot vagy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét őszintén békés szándékaik ellenére valamely európai állam részéről nem provokált támadás érné, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Franciaország haladéktalanul támogatást és segítséget fognak nyújtani egymásnak.

3. cikk. Figyelembe véve, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 16. cikke szerint a Szövetség minden tagja, amely az Egyességokmány 12., 13. vagy 15. cikkeiben foglalt kötelezettségek ellenére háborút indít, *ipso facto* olyannak kell tekinteni, mintha háborús cselekményt követett volna el a Szövetség valamennyi többi tagja ellen, Franciaország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kölcsönösen kötelezik magukat, hogy abban az esetben, ha egyiküket ilyen körülmények között és mindkét állam őszintén békés szándékai ellenére valamely európai állam részéről nem provokált támadás érné, az Egyességokmány 16. cikkének megfelelően eljárva haladéktalanul támogatást és segítséget nyújtanak egymásnak.

Ugyanezt a kötelezettséget vállalják arra az esetre is, ha a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét vagy Franciaországot valamely európai állam részéről a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 17. cikkének 1. és 3. pontjaiban foglalt körülmények között érné támadás.

4. cikk. Minthogy a fent megállapított kötelezettségek a Magas Szerződő Feleknek mint a Nemzetek Szövetsége tagjainak kötelezettségeivel összhangban állanak, a jelen szerződést semmiő vonatkozásban sem lehet majd akképpen értelmezni, mintha az korlátozni kívánná a Nemzetek Szövetségének azt a hivatását, hogy a világbéke biztosítására alkalmas hathatós intézkedéseket tegyen, sem pedig azokat a kötelezettségeket, amelyek a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányából a Magas Szerződő Felekre hárulnak.

5. cikk. A jelen szerződést, amelynek francia és orosz szövege egyaránt hiteles, meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Moszkvában mielőbb ki kell cserélni. A szerződést a Nemzetek Szövetségének Titkárságánál be kell iktatni.

A szerződés a megerősítő okiratok kicserélése után lép hatályba és öt évig marad érvényben. Ha azt a Magas Szerződő Felek egyike e határidő lejárta előtt legalább egy évvel fel nem mondja, időbeli korlátozás nélkül hatályban marad, úgy, hogy azt mindegyik Magas Szerződő Fél egy évi felmondási határidővel megfelelő nyilatkozat útján felbonthatja.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak a jelen szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Párizsban, két példányban, 1935. május 2. napján.

ALÁÍRÁSI JEGYZŐKÖNYV

A mai napon kelt francia—szovjet kölcsönös segítségnyújtási szerződés aláírása alkalmából a meghatalmazottak aláírták a következő jegyzőkönyvet, amelyet a szerződéssel együtt kell megerősíteni.

I. Megállapodás van a tekintetben, hogy a 3. cikkből mindegyik szerződő félre az a kötelezettség hárul, hogy a másik félnek azonnal segítséget nyújtson, a Nemzetek Szövetsége Tanácsának ajánlásai szerint eljárva, mihelyt az azokat az Egyességokmány 16. cikke alapján megtette. Ugyancsak megállapodás van a tekintetben, hogy a két Szerződő Fél egyetértően fog eljárni annak kieszközlése céljából, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ajánlásait a körülmények által megkívánt gyorsasággal adja meg, és hogy abban az esetben, ha a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ennek ellenére valamilyen oknál fogva még sem tenne ajánlást vagy ha a Nemzetek Szövetségének Tanácsában egyhangú határozat nem jönne létre, a segélynyújtási kötelezettségnek változatlanul eleget kell tenni.

Ugyancsak megállapodás van a tekintetben, hogy a jelen szerződésben a segélynyújtásra nézve megállapított kötelezettségek csak arra az esetre vonatkoznak, ha a támadás az egyik vagy másik szerződő fél saját területe ellen irányulna.

II. Minthogy mindkét kormánynak az a közös szándéka, hogy a jelen szerződés semmilyen vonatkozásban se álljon ellentétben azokkal a kötelezettségekkel, amelyeket Franciaország vagy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége a közzétett szerződések alapján harmadik államokkal szemben előzőleg vállalt, megállapo-

dás van a tekintetben, hogy a jelen szerződés rendelkezései nem alkalmazhatók olyan értelemben, amely összeegyeztethetetlen lenne a Szerződő Felek egyike által vállalt kötelezettségekkel és így azt a Felet nemzetközi jellegű szankcióknak tenné ki.

III. Minthogy mindkét kormány kívánatosnak tartja egy olyan regionális megállapodás megkötését, amely a szerződő államok biztonságának megszervezését szolgálja és amely kölcsönös segélynyújtási kötelezettségeket is tartalmazhatna vagy amelyből ilyen kötelezettségek fakadnának, elismerik egymás jogát arra, hogy adott esetben az ilyen megállapodásokban, kölcsönös jóváhagyásuktól feltételezetten, a megfelelőnek látszó közvetlen vagy közvetett formában résztvegyenek, amikor is az ilyen különböző megállapodásokból folyó kötelezettségek a jelen szerződésből eredő kötelezettségek helyébe lépnének.

IV. A kormány megállapítja, hogy a jelen szerződés aláírását eredményező tárgyalások eredetileg azzal a céllal indultak, hogy egy olyan biztonsági megállapodást hozzanak létre, amely Észak-kelet-Európa államait, nevezetesen a Szovjetuniót, Németországot, Csehszlovákiát, Lengyelországot és a Szovjetunióval szomszédos balti államokat ölelte volna fel; e megállapodáson kívül a Szovjetuniónak, Franciaországnak és Németországnak segítségnyújtási szerződést kellett volna kötnie, amely által e három állam mindegyike arra vállalt volna kötelezettséget, hogy segítséget nyújt annak, amelyet e három állam valamelyike részéről támadás érne.

Jóllehet a körülmények egy ilyen megállapodások megkötését, amit a két Szerződő Fél továbbra is kívánatosnak tart, még nem tették lehetővé, mégis áll az, hogy a francia—szovjet segítségnyújtási szerződésben foglalt kötelezettségek úgy értelmezendők, hogy azok csak a korábban tervezett háromhatalmi megállapodásban megszabott korlátok között fejtik ki hatályukat. Egyben a jelen szerződésből folyó kötelezettségektől függetlenül emlékeztetnek arra, hogy az 1932. november 29-én aláírt francia—szovjet megnemtámadási szerződésnek megfelelően és az e szerződésből folyó kötelezettségek egyetemességének sérelme nélkül arra az esetre, ha a két szerződő fél egyikét a fent említett háromhatalmi megállapodásban nem említett egy vagy több európai hatalom részéről támadás érné, a másik szerződő fél az összeütközés tartama alatt tartózkodni köteles a támadónak vagy a támadóknak nyújtandó minden közvetlen vagy közvetett támogatástól vagy segítségtől. Egyébként mindkét fél kijelenti, hogy őket semmiféle olyan segélynyújtási megállapodás nem köti, amely e kötelezettséggel ellentétes lenne.

Kelt Párizsban, 1935. május 2-án.

A csehszlovák–szovjet kölcsönös segélynyújtási szerződés

Prága, 1935. május 16.

Forrás: Journal des Nations, 1935. május 25. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 438. old.

Kölcsönös segélynyújtási szerződés a Csehszlovák Köztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között[1]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Központi Végrehajtóbizottsága és a Csehszlovák Köztársaság elnöke

attól az óhajtól áthatva, hogy az európai békét megerősítsék és annak jótéteményeit államaik számára elérhetővé tegyék azáltal, hogy tökéletesebben biztosítják a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányában foglalt, az államok nemzeti biztonságának, területi épségének és politikai függetlenségének fenntartását célzó rendelkezéseknek pontos alkalmazását,

elhatározva, hogy erőfeszítéseiket egy ily célra rendelt európai egyezmény előkészítésének és megkötésének szentelik, és hogy addig is tőlük telhetően hozzájárulnak a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya rendelkezéseinek hatékony végrehajtásához,

elhatározták, hogy ebből a célból szerződést kötnek, és meghatalmazottaikat kinevezték, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

I. cikk. Abban az esetben, ha a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége vagy a Csehszlovák Köztársaság valamely európai állam részéről fenyegetésnek vagy támadás veszélyének lenne kitéve, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság kötelezik magukat, hogy azonnal tanácskozni fognak egy-

[1] A megerősítő okiratokat Moszkvában 1935. június 8-án cserélték ki.

mással azokra az intézkedésekre vonatkozóan, amelyeket a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 10. cikkében foglalt rendelkezések megtartása céljából foganatosítani kell.

II. cikk. Abban az esetben, ha a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 15. cikkének 7. pontjában megjelölt körülmények között a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét vagy a Csehszlovák Köztársaságot őszintén békés szándékaik ellenére valamely európai állam részéről nem provokált támadás érné, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság haladéktalanul támogatást és segítséget fog nyújtani egymásnak.

III. cikk. Figyelembe véve, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 16. cikke szerint a Szövetség minden tagja, amely az Egyességokmány 12., 13. vagy 15. cikkeiben foglalt kötelezettségek ellenére háborút indít, *ipso facto* olyannak kell tekinteni, mintha háborús cselekményt követett volna el a Szövetség valamennyi többi tagja ellen, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság kölcsönösen kötelezik magukat, hogy abban az esetben, ha egyiküket ilyen körülmények között és mindkét állam őszintén békés szándékai ellenére valamely európai állam részéről nem provokált támadás érné, az Egyességokmány 16. cikkének megfelelően eljárva haladéktalanul támogatást és segítséget nyújtanak egymásnak.

Ugyanezt a kötelezettséget vállalják arra az esetre is, ha a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét vagy a Csehszlovák Köztársaságot valamely európai állam részéről a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 17. cikkének 1. és 3. pontjaiban foglalt körülmények között érné támadás.

IV. cikk. A jelen szerződés fenti rendelkezéseinek sérelme nélkül megállapítást nyert, hogy arra az esetre, ha a szerződő felek egyikét egy vagy több harmadik hatalom részéről olyan körülmények között érné támadás, amelyek a jelen szerződés szerint támogatás vagy segítség nyújtására alapot nem adna, a másik szerződő fél kötelezettséget vállal aziránt, hogy az összeütközés tartama alatt a támadónak vagy a támadóknak sem közvetve, sem közvetlenül támogatást vagy segítséget nem nyújt, amihez mindegyik szerződő fél kijelenti, hogy nem köti semmiféle olyan segélynyújtási megállapodás, amely e kötelezettséggel ellentétben állna.

V. cikk. Minthogy a fent megállapított kötelezettségek a Magas Szerződő Feleknek mint a Nemzetek Szövetsége tagjainak kötelezettségeivel összhangban állanak, a jelen szerződést semminő vonatkozásban sem lehet majd akképpen értelmezni, mintha az korlátozni kívánná a Nemzetek Szövetségének azt a hivatását, hogy a

világbéke biztosítására alkalmas hathatós intézkedéseket tegyen, sem pedig azokat a kötelezettségeket, amelyek a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányából a Magas Szerződő Felekre hárulnak.

VI. cikk. A jelen Szerződést, amelynek orosz és cseh szövege egyaránt hiteles, meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Moszkvában mielőbb ki kell cserélni. A szerződést a Nemzetek Szövetségének Titkárságánál be kell iktatni.

A szerződés a megerősítő okiratok kicserélése után lép hatályba és öt évig marad érvényben. Ha azt a Magas Szerződő Felek egyike e határidő lejárta előtt legalább egy évvel fel nem mondja, időbeli korlátozás nélkül hatályban marad úgy, hogy azt mindegyik Magas Szerződő Fél egy évi felmondási határidővel megfelelő nyilatkozat útján felbonthatja.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak a jelen szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Prágában, két példányban, 1935. május 16. napján.

ALÁÍRÁSI JEGYZŐKÖNYV

A mai napon kelt szovjet—csehszlovák kölcsönös segítségnyújtási szerződés aláírása alkalmából a meghatalmazottak aláírták a következő jegyzőkönyvet, amelyet a szerződéssel együtt kell megerősíteni.

1. Megállapodás van a tekintetben, hogy a III. cikkből mindegyik szerződő félre az a kötelezettség hárul, hogy a másik félnek azonnal segítséget nyújtson, azonnal a Nemzetek Szövetsége Tanácsának ajánlásai szerint eljárva, mihelyt az azokat az Egyességokmány 16. cikke alapján megtette.

Ugyancsak megállapodás van a tekintetben, hogy a két szerződő fél egyetértően fog eljárni annak kieszközlése céljából, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ajánlásait a körülmények által megkívánt gyorsasággal adja meg, és hogy abban az esetben, ha a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ennek ellenére valamely oknál fogva még sem tenne ajánlást vagy ha a Nemzetek Szövetségének Tanácsában egyhangú határozat nem jönne létre, a segélynyújtási kötelezettségnek változatlanul eleget kell tenni. Ugyancsak megállapodás van a tekintetben, hogy a jelen szerződésben a segélynyújtásra nézve megállapított kötelezettségek csak arra az esetre vonatkoznak, ha a támadás az egyik vagy másik szerződő fél saját területe ellen irányulna.

2. A két kormány megállapítja, hogy a jelen szerződés, amelyet attól a szándéktól vezettetve kötöttek, hogy a kelet-európai biztonsági

rendszernek az 1935. május 2-án kelt francia—szovjet szerződéssel megkezdett kiépítését továbbfejlesszék, a jelen szerződés I., II. és III. cikkeiben lefektetett kötelezettségeket az előbb említett szerződés aláírási jegyzőkönyvének 4. pontjában megállapított terjedelemre kívánja korlátozni. Egyidejűleg mindkét kormány elismeri, hogy a kölcsönös segélynyújtási kötelezettségek között csak annyiban lesznek érvényesek, amennyiben a megtámadott félnek a jelen szerződésben megállapított feltételek mellett Franciaország segítséget nyújt.[2]

3. Minthogy mindkét kormány kívánatosnak tartja egy olyan regionális megállapodás megkötését, amely a szerződő államok biztonságának megszervezését szolgálja és amely kölcsönös segélynyújtási kötelezettségeket is tartalmazhatna vagy amelyből ilyen kötelezettségek fakadnának, elismerik egymás jogát arra, hogy adott esetben az ilyen megállapodásokban, kölcsönös jóváhagyásuktól feltételezetten a megfelelőnek látszó közvetlen vagy közvetett formában résztvegyenek, amikor is az ilyen különböző megállapodásokból folyó kötelezettségek a jelen szerződésből eredő kötelezettségek helyébe lépnének.

Kelt Prágában, két példányban, 1935. május 16. napján.

[2] Jóllehet a szerződés aláírási jegyzőkönyv leszögezte, hogy a kölcsönös segélynyújtási kötelezettség csak akkor érvényes, ha a megtámadott félnek egyidejűleg Franciaország is segítséget nyújt, a szovjet kormány a müncheni egyezmény idején felajánlotta katonai segítségét, de az akkori csehszlovák kormány azt visszautasította. (Lásd az 1938. évi müncheni egyezmény jegyzeteit is.)

Az angol–német flottaegyezmény

London, 1935. június 18.

Forrás: Treaty Series. Cmd. 4930. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. I. kötet. Berlin, 1936. 441. old.

Jegyzékváltás a német és a brit kormány között a tengeri fegyverkezés korlátozásáról[1, 2]

Sir Samuel Hoare Ribbentrop úrhoz

Foreign Office, 1935. június 18.

Excellenciás Uram,

1. Az utóbbi napok folyamán a német kormánynak és Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányának képviselői tárgyalásokat folytattak, amelyeknek fő célja az volt, hogy egyengessék az utat

[1] Életbe lépett aláírásával.

[2] A jegyzékváltás formájában kötött angol—német flottaegyezmény a Nagy-Britannia részéről a hitleri Németországgal szemben tanúsított „megbékélési" politika első jelentős terméke. Alig két hónappal a stresai konferencia határozata után Nagy-Britannia egy számára olyan fontos kérdésben, mint a tengeri fegyverkezés, megegyezett Németországgal és ezzel kétoldalú megállapodás útján hatályon kívül helyezte a versailles-i békeszerződés V. részének 181—197. cikkeit. Az angol—német flottaegyezmény nagy megütközést keltett Franciaországban, amely határozott fellépést követelt a hitleri Németországgal szemben. Ugyanekkor azonban Franciaország Olaszország irányában a közeledés és engedékenység politikáját követte és ennek jegyében kötötte meg 1935. január 7-én a római francia—olasz egyezményeket (l. ott), amelyekben Franciaország többek között hallgatólagos beleegyezését adta Olaszország Etiópia ellen indítandó háborújához.

Az angol—német flottaegyezmény 35:100 arányban állapította meg a német tengeri erőknek és a Brit Nemzetközösség tagjai összes tengeri erőinek egymáshoz való viszonyát, a tengeralattjárók tekintetében pedig Anglia elismerte az egyenlő arányt, jóllehet Németország kötelezte magát, hogy tengeralattjáró flottája építésében nem fogja túlhaladni a brit

a tengeri fegyverkezés korlátozása tárgyában megtartandó általános értekezlet felé. Most örömmel közölhetem Excellenciáddal, hogy Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya kifejezetten elfogadta a német kormánynak a fenti tárgyalásokon megvitatott azt a javaslatát, hogy a német hadiflotta ereje a Brit Nemzetközösség tagjai összes haditengerészeti erejéhez viszonyítva a jövőben a 35 : 100 aránynak feleljen meg. Őfelsége Egyesült Királyságbeli

---

tengeralattjáró flotta 45 százalékát. Az angol—német flottaegyezmény értelmében Németország jogot kapott arra, hogy flottája térfogatát ténylegesen mintegy 342 000 tonnával növelje s ily módon a franciával csaknem egyenlő, de jóval korszerűbb hadiflottát építsen ki.

Később, 1937. július 17-én Nagy-Britannia és Németország a tengeri fegyverkezés korlátozásáról és a flottaépítkezésekre vonatkozó kölcsönös felvilágosításokról szóló egyezményt kötött. Ez az egyezmény éppúgy, mint az ugyanezen a napon ugyanebben a tárgyban Nagy-Britannia és a Szovjetunió között, valamint az 1938. április 27-én Nagy-Britannia és Lengyelország között megkötött egyezmény, kiterjeszti az 1936. március 25-én az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország között létrejött *londoni flottaszerződés* rendelkezéseit a másik három tengeri hatalomra, a Szovjetunióra, Németországra és Lengyelországra. Mind az angol—német, mind az angol—szovjet és az angol—lengyel egyezmény a londoni flottaszerződés rendelkezéseit foglalja magában. Az angol—szovjet szerződés ezenfelül feloldja a Szovjetunió távol-keleti flottáját a korlátozások alól, amíg e tárgyban nem jön létre külön megegyezés a Szovjetunió és Japán között. Mindhárom egyezmény — a londoni flottaszerződésnek megfelelően — öt részből áll. Az I. rész a vízkiszorítás és a hajóosztályok fogalmi meghatározását tartalmazza, a II. rész az egyes hajókategóriák maximális tonnatartalmának és fegyverzetének korlátozásáról szól, a III. rész az évi hajóépítési programokra vonatkozó adatok előzetes és kölcsönös közléséről intézkedik, a IV. rész az általános és biztonsági rendelkezéseket, az V. rész pedig a záró rendelkezéseket tartalmazza.

Miután az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország az 1938. június 30-i jegyzőkönyvben megállapodtak abban, hogy a csatahajók legmagasabb tonnatartalmára a londoni szerződésben megállapított felső határokat (35 000 tonna) — tekintettel a japán flottaépítkezésekre — felemeli 45 000 tonnára, az angol—német egyezmény vonatkozó rendelkezéseit az 1938. június 30-i jegyzőkönyvben, az angol—szovjet egyezményét az 1938. július 6-i, az angol—lengyel egyezményét pedig az 1938. július 22-i jegyzőkönyvben módosították.

Németország 1939. április 28-i memorandumában egyoldalúan felmondotta az 1935. június 18-i flottaegyezményt, valamint az 1937. július 17-i egyezmény III. részét, egyidőben azzal, hogy felmondotta az 1934. január 26-i német—lengyel megnemtámadási szerződést is.

kormánya ezt a javaslatot úgy tekinti, mint legnagyobb fontosságú hozzájárulást a tengeri fegyverkezés jövendő korlátozásának ügyéhez. Úgy véli továbbá, hogy a megegyezés, amelyre most a német kormánnyal jutottak és amelyet a két kormány között a mai naptól hatályosnak tartva és végleges megegyezésnek tekint, meg fogja könnyíteni a tengeri fegyverkezés korlátozására vonatkozó általános egyezmény megkötését a világ összes tengeri hatalmai között.

2. Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya ugyancsak egyetért azokkal a magyarázatokkal, amelyeket a német megbízottak a legutóbbi londoni tárgyalások folyamán ezen alapelv alkalmazásának módja tekintetében adtak. Ezek a magyarázatok a következőkben foglalhatók össze:

a) A 35 : 100 arányszám állandó arány, azaz a német flotta összes tonnatartalma sohasem haladhatja meg a Brit Nemzetközösség tagjai tengeri hadereje szerződésileg meghatározott összes tonnatartalmának 35 százalékát, vagy amennyiben ez a tonnatartalom a jövőben nem esik szerződési korlátozás alá, a Brit Nemzetközösség tagjai tényleges összes tonnatartalmának 35 százalékát.

b) Ha a tengeri fegyverkezés korlátozására vonatkozó jövőbeni általános szerződés nem fogadná el a korlátozásnak azt a módszerét, amely a különböző Hatalmak flottái között arányszámot állapít meg, a német kormány nem fog ragaszkodni ahhoz, hogy a megelőző alpontban említett arányszámot ilyen jövőbeni általános szerződésbe belefoglalják, feltéve, hogy a tengeri fegyverkezés jövőbeni korlátozásának abban elfogadott módszere olyan természetű, hogy teljes biztosítékot nyújt Németországnak aziránt, hogy ez az arányszám fenntartható lesz.

c) Németország minden körülmények között tartja magát a 35 : 100 arányszámhoz, vagyis ezt az arányszámot más Hatalmak flottaépítkezései nem fogják befolyásolni. Amennyiben a tengeri fegyverkezésnek a múltban rendes körülmények között fenntartott általános egyensúlyát, más Hatalmak bármilyen rendkívüli és kivételes flottaépítkezésekkel erőszakosan felborítanák, a német kormány fenntartja magának azt a jogot, hogy felhívja Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányát az így keletkezett új helyzet megvizsgálására.

d) A német kormány a tengeri fegyverkezés korlátozása tekintetében azt a módszert részesíti előnyben, amely a hadihajókat kategóriákba sorolja, minden egyes kategóriában megállapítva a hajók maximális tonnatartalmát és/vagy a lövegek maximális űrméretét és amely az egyes Hatalmak részére engedélyezendő tonnatartalmat hajókategóriákként osztja el. Következésképpen a német

kormány kész arra, hogy alapvetően és az alábbi *f)* pont rendelkezéseinek fenntartásával mindegyik fenntartandó hajókategória tonnatartalmánál a 35 százalékos arányt alkalmazza és hogy ettől az arányszámtól egy vagy több kategóriában való bármilyen eltérést a tengeri fegyverkezés korlátozásáról a jövőben kötendő általános szerződés erre vonatkozó esetleges olyan rendelkezéseitől teszi függővé, amelyek azon az alapelven fognak felépülni, hogy az egyik kategóriában történő emelést más kategóriákban történő megfelelő csökkentéssel kell kiegyenlíteni. Amennyiben nem kötnének a tengeri fegyverkezés korlátozásáról szóló általános szerződést, vagy ha a jövőbeni általános szerződés a kategóriánkénti korlátozásra vonatkozóan nem tartalmazna rendelkezést, azt a módot és mértéket, amely szerint a német kormánynak joga lesz egy vagy több kategóriában a 35 százalékos arányt megváltoztatni, a német kormány és Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya, az akkor fennálló flottahelyzet figyelembevételével, egyezmény útján fogja szabályozni.

e) Amennyiben és ameddig más jelentős tengeri Hatalmak a cirkálók és rombolók részére egyetlen kategóriát tartanak fenn, Németországnak jogában van e két hajóosztály részére egyetlen kategóriát fenntartani, habár jobban szeretné e két osztályt két kategóriában látni.

f) A tengeralattjárók tekintetében mindazonáltal Németországnak joga van arra, hogy az össztonnatartalomra vonatkozó 35:100 arányszámot túllépése nélkül a Brit Nemzetközösség tagjai összes tengeralattjáróinak tonnatartalmával egyenlő tonnatartalmú tengeralattjárókkal rendelkezzék. A német kormány azonban kötelezi magát, hogy az alább következő mondatban jelzett körülmények kivételével tengeralattjáróinak tonnatartalma nem fogja meghaladni a Brit Nemzetközösség tagjai birtokában levő tengeralattjárók össztonnatartalmának 45 százalékát. Arra az esetre, ha olyan helyzet állna elő, amely a német kormány véleménye szerint szükségessé teszi, hogy érvényesítse a fent említett 45 százalékot meghaladó százalékú tengeralattjáró-tonnatartalomra vonatkozó igényét, a német kormány fenntartja magának a jogot arra, hogy erről Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányát értesítse és egyetért azzal, hogy a kérdés barátságos megbeszélés tárgya legyen, mielőtt a német kormány ezen jogát gyakorolná.

g) Mivel nagyon valószínűtlen, hogy a 35 százalékos arány kiszámítása minden egyes hajókategóriára nézve olyan tonnaszámokat ad, amelyek az ezen kategóriába tartozó hajókra engedélyezett maximális egyedi tonnatartalommal pontosan oszthatók, szüksé-

gessé válhat, hogy kiigazításokat eszközöljenek avégett, hogy Németország ne legyen korlátozva teljes tonnatartalmának kihasználásában. Következésképpen megegyezés jött létre aziránt, hogy a német kormány és Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya közös egyetértéssel fogják megállapítani, hogy ebből a célból milyen kiigazításra van szükség, és egyetértés van arra nézve is, hogy ez az eljárás nem vezethet a 35 : 100 aránytól való semmilyen lényeges vagy állandó eltérésre az össztonnatartalomra vonatkozóan.

3. Hivatkozással a fentebb említett magyarázat c) alpontjára, tisztelettel értesítem Önt, hogy Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya a fenntartást tudomásul vette és elismeri a benne foglalt jogot, miközben egyetértés van arra nézve, hogy a 35 : 100 arányszámot, hacsak a két kormány ellenkező értelmű megegyezést nem köt, fenntartják.

4. Tisztelettel kérem Excellenciádat, tájékoztasson arról, egyetért-e a német kormány azzal, hogy e jegyzék fenti pontjai helyesen adják vissza a német kormány javaslatát.

Kérem, fogadja stb. *Samuel Hoare*

Von Ribbentrop, a Német Birodalom rendkívüli és meghatalmazott nagykövete Sir Samuel Hoare brit külügyi államtitkárhoz

London, 1935. június 18.

Excellenciás Uram,

Tisztelettel igazolom Excellenciád mai napon kelt levelének vételét, amelyben szíves volt Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya nevében a következőket közölni:

(Következik Sir Samuel Hoare levelének megismétlése.)

Tisztelettel igazolom Excellenciádnak, hogy a fenti levél helyesen adja vissza a Német Birodalom kormányának javaslatát, és örömmel veszem tudomásul, hogy Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya ezt a javaslatot elfogadja.

A Német Birodalom kormánya a maga részéről is úgy véli, hogy a megegyezés, amelyre Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányával most jutottak és amelyet a két kormány között a mai naptól hatályos tartós és végleges megegyezésnek tekint, meg fogja könnyíteni a világ valamennyi tengeri hatalma között ezen kérdésekre vonatkozó általános egyezmény megkötését.

Fogadja, Excellenciás Uram, megkülönböztetett nagyrabecsülésem kifejezését.

von Ribbentrop

A szovjet–mongol kölcsönös segélynyújtási jegyzőkönyv

Ulan-Bator-Khoto, 1936. március 12.

Forrás: Izvesztija, 1936. április 8. (83. sz.) — Documentation Internationale. No 24/25. 86. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III. kötet. Berlin, 1940. 79. old.

Jegyzőkönyv
a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége
és a Mongol Népköztársaság közötti kölcsönös segélynyújtásról[1, 2]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya és a Mongol Népköztársaság kormánya

kiindulva azokból a változhatatlan baráti kapcsolatokból, amelyek országaik között azóta állanak fenn, amióta 1921-ben a Mongol Népköztársaság területét a Szovjetunió területére behatolt fegyveres erőkkel összeköttetésben álló fehérgárdista különítményektől a Vörös Hadsereg támogatásával felszabadították,

[1] Életbe lépett aláírása napján.

[2] A mongol népi forradalom 1921. július 11-én a szovjet csapatok segítségével kiűzte az ország területéről a japánokkal szövetséges orosz fehérgárdista különítményeket, és kivívta Mongólia (a korábbi Külső-Mongólia) szabadságát. (Ez a nap a Mongol Népköztársaság nemzeti ünnepe.) 1921. november 5-én a Szovjetunió Mongóliával barátsági szerződést kötött, amelyben lemondott az 1915. évi orosz—mongol szerződésben biztosított összes előjogokról. 1924. november 26-án kikiáltották a Mongol Népköztársaságot.

Japán 1931-ben elfoglalta Mandzsúriát, majd csapatainak a mandzsu—mongol határon történt összevonásával fokozta előkészületeit a Mongólia elleni agresszióra is. A hírhedt Tanaka-terv elsődleges célja tudvalevően Mandzsúria és Mongólia meghódítása volt. Az 1936. március 12-én aláírt szovjet—mongol kölcsönös segélynyújtási jegyzőkönyv lényegesen hozzájárult a japán támadás elhárításához és ahhoz, hogy a Mongol Népköztársaság megerősítette függetlenségét.

A következő években a japánok megszállták Belső-Mongóliát és egész Észak-Kínát. 1939. május 11-én a japánok nagyobb arányú hadművele-

attól az óhajtól vezérelve, hogy a béke művét a Távol-Keleten megerősítsék és a köztük fennálló baráti kapcsolatok további megszilárdításához hozzájáruljanak;

elhatározták, hogy a jelen Jegyzőkönyvben írásba foglalják a köztük 1934. november 27. óta fennálló Gentlemen's Agreementet, amely katonai támadás veszélyének megelőzésére és elhárítására minden eszközzel való kölcsönös támogatást, valamint bármely harmadik fél részéről az SZSZKSZ vagy a Mongol Népköztársaság ellen intézett támadás esetére kölcsönös segélynyújtást és támogatást ír elő,

és e célból a jelen Jegyzőkönyvet aláírták:

.....

I. cikk. Harmadik Állam részéről az SZSZKSZ vagy a Mongol Népköztársaság területét fenyegető támadás esetére a Szovjetunió és a Mongol Népköztársaság kormányai kötelezik magukat, hogy az előállott helyzetet azonnal közösen fontolóra veszik és megteszik

---

tekbe kezdtek a mandzsu—mongol határon a Galhin-Gol folyónál és betörtek Mongólia területére. A Szovjetunió az 1936. március 12-i jegyzőkönyv értelmében segítséget nyújtott Mongóliának, az augusztus végéig meg-megújuló japán támadásokat a szovjet és mongol csapatok visszaverték. Az ellenségeskedéseknek a Moszkvában 1939. szeptember 15-én aláírt szovjet—japán egyezmény vetett véget, amely rendezte a vitás mongol—mandzsu határkérdéseket. A második világháború után, 1946. február 27-én szovjet—mongol barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződést írtak alá. (A szerződést 1966. február 15-én meghosszabbították, illetőleg az időközben bekövetkezett változások figyelembevételével új szerződést kötöttek.)

Kína az 1945. augusztus 14-i szovjet—kínai barátsági és szövetségi szerződés aláírásával egyidőben kelt szovjet—kínai jegyzékváltásban jogilag is elismerte Mongólia függetlenségét, népszavazás megtartásától függően. Miután az 1945. október 20-i népszavazás a függetlenség mellett döntött, a kínai kormány 1946. január 5-én elismerte Mongóliát független államként. Az 1950. február 14-én a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság között megkötött barátsági, szövetségi és kölcsönös segélynyújtási egyezmény aláírásával egyidejűleg kelt szovjet—kínai jegyzékváltás megállapította, hogy „a két kormány a Mongol Népköztársaság független helyzetét az 1945. évi népszavazás és a Kínai Népköztársaságnak a Mongol Népköztársasággal létesített diplomáciai kapcsolata eredményeképpen teljesen biztosítottnak látja". 1962. december 26-án Pekingben kínai—mongol határegyezményt írtak alá.

mindazokat az intézkedéseket, amelyek területük biztonságának védelme érdekében szükségesnek mutatkozhatnak.

II. cikk. Az SZSZKSZ és a Mongol Népköztársaság kormányai kötelezik magukat, hogy az egyik Szerződő Fél elleni katonai támadás esetén megadnak egymásnak minden segítséget, ideértve a katonai segítséget is.

III. cikk. Az SZSZKSZ és a Mongol Népköztársaság kormányai magától értetődőnek tartják, hogy az egyik Fél csapatai, amelyek az I. és II. cikkekben foglalt kötelezettségek teljesítése végett közös megállapodással a másik Fél területén tartózkodnak, mihelyt ez szükségtelenné válik, az illető területről haladéktalanul visszavonatnak, amint ez 1925-ben a szovjet csapatoknak a Mongol Népköztársaság területéről való visszavonása esetében is történt.

IV. cikk. A jelen Jegyzőkönyvet két példányban, orosz és mongol nyelven állították ki azzal, hogy mindkét szöveg egyenlő érvényű. A Jegyzőkönyv aláírásával életbe lép és tíz évi időtartamra marad érvényben.

Kelt Ulan-Bator-Khoto városában, 1936. március 12-én.

A német–osztrák egyezmény

Bécs, 1936. július 11.

Forrás: Martens: Nouveau Recueil Général des Traités. 32. kötet. 643. old. — Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945. Serie D. I. kötet. Baden-Baden, 1950. 230. old.

Hivatalos közlemény
a Német Birodalom és Ausztria között a kölcsönös politikai kapcsolatok alakulása tárgyában kötött egyezményről[1]

Abban a meggyőződésben, hogy a béke fenntartására irányulo általános európai helyzet alakulásához értékes módon hozzájárulnak,

és abban a tudatban, hogy ezzel szolgálják a legjobban a két német állam sokrétű kölcsönös érdekeit, a Német Birodalom kormánya és az Osztrák Szövetségi Állam kormánya elhatározták, hogy kapcsolataikat ismét rendessé és barátságossá teszik.

Ebből az alkalomból kijelentik:

[1] Az 1934. július 25-i náci puccskísérlet meghiúsulása és az 1934. szeptember 27-i újabb angol—francia—olasz garancia-nyilatkozat elhangzása után Németország átmenetileg meghátrált, taktikát változtatott és színleg az Ausztriához való közeledés politikáját hirdette meg.

Az 1936. július 11-i német—osztrák egyezmény elismerte ugyan Ausztria függetlenségét, de igazi értelmét tekintve ez az egyezmény vezetett az alig két év múlva bekövetkezett Anschlusshoz, Ausztria bekebelezéséhez a Német Birodalomba.

A július 11-i egyezményről a nyilvánosság részére csak a három pontból álló közös közleményt adták ki. A *„Gentlemen-Agreement"* nevet viselő egyezmény teljes szövege csak a második világháború után került nyilvánosságra a német külügyminisztérium titkos okmányainak közzétételével. (Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945. Serie D. I. kötet. Baden-Baden, 1950, 231. old.) Rendelkezései tág teret engedtek a német követelések rugalmas érvényesítésének.

1936. november 21-én Berlinben Neurath német és Schmidt osztrák külügyminiszter az 1936. július 11-i egyezmény egyes kérdéseinek végrehajtásáról jegyzőkönyvet írtak alá.

Az 1936. július 11-i egyezmény alapján kibontakozó további fejleme-

1. A vezér és birodalmi kancellár 1935. május 21-i megállapításai értelmében a német birodalmi kormány elismeri az Osztrák Szövetségi Állam teljes szuverenitását.

2. Mindkét kormány a másik államban fennálló belpolitikai rendet, ideértve az osztrák nemzeti szocializmus kérdését is, a másik állam belügyének tekinti, amelyre sem közvetlenül, sem közvetve nem fog befolyást gyakorolni.

3. Az osztrák szövetségi kormány mind általános, mind pedig a Német Birodalommal szemben folytatott politikáját mindenkor azon az elvi irányvonalon fogja tartani, amely megfelel annak a ténynek, hogy Ausztria német államnak vallja magát. Mindez nem érinti az 1934. évi római jegyzőkönyveket és azok 1936. évi kiegészítő jegyzőkönyveit, valamint Ausztria helyzetét Olaszországgal és Magyarországgal mint ezen jegyzőkönyvek részeseivel szemben.

Attól a megfontolástól vezettetve, hogy a mindkét részről óhajtott enyhülés csak akkor valósítható meg, ha ahhoz mindkét ország kormánya részéről bizonyos előfeltételeket teljesítenek, a német birodalmi kormány, valamint az osztrák szövetségi kormány külön intézkedések sorozatával az ehhez szükséges előfeltételeket meg fogja teremteni.

---

nyeket nagymértékben befolyásolta az egyre erősödő német—olasz közeledés, a Berlin—Róma tengely formális megalakulása, a Németországnak tett egyre nagyobb olasz engedmények. A július 11-i egyezmény alapján Németország aszerint lépett fel újabb és újabb követelésekkel az osztrák kormánnyal szemben, amilyen mértékben Róma és Berlin kapcsolata és együttműködése megszilárdult.

1935 októberétől Olaszország az abesszíniai háborúval volt elfoglalva, és csalódást érzett Anglia és Franciaország magatartása miatt. 1936 tavaszától már szemmelláthatóvá közeledés indult meg közte és Németország között. Miközben Olaszország befejezte Abesszínia meghódítását (1936. május 5.), Németország 1936. március 7-én felmondta a locarnói szerződéseket és megszállta a Rajna-vidéket. Ugyanekkor a normális kapcsolatok helyreállításának jelszavával előkészítette Ausztria bekebelezését. Ezzel a hátsó gondolattal kötötte meg az 1936. június 11-i egyezményt is.

Schuschnigg kancellár 1937. április 22—23-án Mussolininél Velencében tett hivatalos látogatása során Mussolini engedékenységet javasolt részére, többek között náci miniszter bevételét a kormányba, ami rövidesen meg is történt.

1938. február 12-én Schuschnigg kancellár obersalzbergi látogatása során német részről jegyzőkönyvet terjesztettek elé azzal, hogy azt február 18-ig végre kell hajtania. Az *obersalzbergi jegyzőkönyv* fő rendelkezései a következők: az osztrák kormány a két kormányt közösen érintő

(A bizalmasnak minősített, részletekbe menő, terjedelmes egyezmény tíz cikkből áll és *tartalma* a következő:

Az **I. cikk** a szerződő felek állampolgárainak helyzetét szabályozza és tiltja a másik állam belügyeibe való beavatkozást.

A **II. cikk** a kulturális kapcsolatokról szól. A felek kötelezik magukat, hogy „a német kultúrkörhöz való tartozásukból" kiindulva tartózkodnak a rádiónak, a filmnek, a hírszolgálatnak és a színháznak a másik fél ellen irányuló agresszív felhasználásától.

A **III. cikk** a sajtóval foglalkozik és megállapítja, hogy a sajtó tartózkodik a másik állam viszonyaiba való minden politikai beavatkozástól. Az újságok kölcsönös behozatalának tilalmát fokozatosan leépítik.

A **IV. cikk** értelmében az osztrák kormány a lehető leghamarább rendezni fogja a Németországba emigrált osztrák nácik helyzetét.

Az **V. cikk** szerint a másik állam állampolgárai az állam felségjeleit a harmadik államokra vonatkozó előírások keretében használhatják, a másik állam nemzeti himnuszának éneklése, eltekintve hivatalos alkalmaktól, csak az állampolgárok zárt összejövetelein engedhető meg.

A **VI. cikk** szerint a német kormány kész a rendes gazdasági kapcsolatok kiépítésére, ideértve a kis határforgalom újrafelvételét.

---

külpolitikai kérdésekben mindenkor tanácskozik a birodalmi kormánnyal; az osztrák kormány ugyanekkor elismeri, hogy „a nemzeti szocializmus összeegyeztethető Ausztria adottságaival, amennyiben tiszteletben tartja az osztrák alkotmányt"; ennélfogva „az osztrák kormány nem tesz olyan intézkedéseket, amelyek a nemzeti szocialista mozgalom megtiltásaként hatnának"; kötelezi magát, hogy Seyss-Inquart államtanácsost belügyminiszterré és Glaise Horstenau szövetségi minisztert szövetségi hadügyminiszterré nevezi ki; a szövetségi kancellár általános amnesztiát ad a náci tevékenység miatt elítélt személyeknek, előkészítik az osztrák gazdasági rendszernek a német gazdasági rendszerhez való hozzáigazítását.

Ezeket a feltételeket a Schuschnigg-kormány csak részben fogadta el, és március 13-ra népszavazást tűzött ki Ausztria függetlensége kérdésében. De ennek megtartása előtt, március 12-én a német csapatok bevonultak Ausztriába és március 13-án a Seyss-Inquart vezetésével megalakult új osztrák kormány törvényt tett közzé Ausztriának a Német Birodalomba való bekebelezéséről.

Mussolini tétlen magatartását Hitler a következő nevezetessé vált táviratt köszönte meg: „Sohasem fogom ezt Önnek elfelejteni, Duce".

A **VII. cikk** szerint a két állam között előállott feszültség következtében elrendelt utazási korlátozásokat felfüggesztik.

A **VIII. cikk** a külpolitikára vonatkozik. Az osztrák kormány kijelenti, hogy kész külpolitikáját „a német kormány külpolitikája békés törekvéseinek figyelembevételével alakítani". A két kormány az őket közösen érintő külpolitikai kérdésekben mindenkor tanácskozni fog egymással. Mindez nem érinti az 1934. évi római jegyzőkönyveket és azoknak 1936. évi kiegészítéseit, valamint Ausztria helyzetét Olaszországgal és Magyarországgal szemben.

A **IX. cikkben** az osztrák kancellár kijelenti, hogy messzemenő politikai amnesztiát hirdet, továbbá kész arra, hogy megfelelő időpontban az eddigi ún. ausztriai nemzeti ellenzék képviselőit „bevonja a politikai felelősségben való osztozásba".

A **X cikk** az egyezménnyel kapcsolatban felmerült panaszok megvizsgálására a két külügyminisztérium 3—3 képviselőjéből álló bizottságot létesített.

Az egyezményt osztrák részről Schuschnigg kancellár, német részről Papen bécsi követ írta alá.)

A montreux-i tengerszoros-egyezmény

Montreux, 1936. július 20.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 173. kötet. 214. old. — Bruns-Gretschaninow: Politische Verträge. III. kötet. Berlin, 1940. 238. old.

A Tengerszorosok jogi helyzetére vonatkozó egyezmény[1]

Őfelsége a bolgárok királya, a Francia Köztársaság elnöke, Őfelsége Nagy-Britannia, Írország és a tengerentúli brit területek királya, India császára, Őfelsége a hellének királya, Őfelsége Japán császára, Őfelsége Románia királya, a Török Köztársaság elnöke, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Központi Végrehajtó Bizottsága és Őfelsége Jugoszlávia királya,[2]

attól az óhajtól áthatva, hogy az átkelést és a hajózást az együttesen „Tengerszorosok"-nak nevezett Dardanellák szorosán, a Márvány-tengeren és a Boszporuszon akként szabályozzák, hogy Törökország, valamint a fekete-tengeri parti államok biztonsága keretében fenntartsák a Lausanne-ban 1923. július 24-én aláírt Békeszerződés 23. cikkében szentesített elvet,

elhatározták, hogy a Lausanne-ban 1923. július 24-én aláírt Egyezményt jelen Egyezménnyel helyettesítik[3] és meghatalmazot-

[1] Az egyezmény rendelkezéseit ideiglenesen 1936. augusztus 15-től kezdve alkalmazták, az egyezmény véglegesen 1936. november 9-én lépett hatályba. Ezen a napon tették le Párizsban a megerősítő okiratokat, kivéve Japánt, amely részéről az okiratok letétele 1937. április 19-én történt meg.

[2] Az 1923. évi lausanne-i tengerszoros-egyezmény aláírói közül Olaszország azzal a megokolással nem vett részt a montreux-i konferencián, hogy annak résztvevői az abesszíniai háború miatt gazdasági szankciókat alkalmaztak ellene. Olaszország csak 1938. május 2-án csatlakozott az egyezményhez, miután a Balkán-szövetség 1938. február végén elismerte Abesszínia annexióját és jóváhagyta az 1937. március 25-i olasz—jugoszláv barátsági szerződést.

[3] Az 1841. július 13-i *londoni szerződés*, amelyet Ausztria, Franciaország, Nagy-Britannia, Poroszország és Oroszország kötöttek Törökor-

taikként kijelölték, éspedig .....
.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik bemutatása után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A Magas Szerződő Felek elismerik és megerősítik a Tengerszorosokon való tengeri átkelés és hajózás szabadságának elvét.

Az említett szabadság gyakorlását a jövőben a jelen Egyezmény rendelkezései szabályozzák.

---

sággal, megerősítette azt a szabályt *(règle ottoman)*, hogy idegen (nem török) *hadihajók* még béke idején sem haladhatnak át a Boszporuszon és a Dardanellákon. A tengerszorosok lezárása folytán Nagy-Britannia nem hatolhatott be flottájával a Fekete-tengerre, viszont Oroszország sem tudott kijutni a Földközi-tengerre. A krími háborút befejező 1856. március 30-i *párizsi béke* jóváhagyta a londoni szerződést és ezen túlmenően semlegesítette (demilitarizálta) a Fekete-tengert. A Fekete-tenger semlegesítését Oroszország kívánságára csak az 1871. március 13-i *londoni szerződés* szüntette meg. Az orosz—török balkáni háborút befejező 1878. július 13-i *berlini szerződés* újból megerősítette a tengerszorosok lezárásának szabályát, illetőleg az 1856. évi párizsi és az 1871. évi londoni szerződéseket. 1918-ban, a második világháború végén az antant hadiflottája behatolt a tengerszorosokba és a Fekete-tengerre a szovjet partokig. Konstantinápoly nemzetközi ellenőrzés alá került.

A Törökországgal kötött 1920. augusztus 10-i *sèvres-i békeszerződés*, illetőleg az annak helyébe lépő 1923. július 24-i *lausanne-i békeszerződés* 23. cikke kinyilvánította a tengerszorosokon való átkelés szabadságának elvét. A lausanne-i békeszerződéssel egyidőben és annak kiegészítéseként aláírt, a tengerszorosok jogi helyzetére vonatkozó egyezmény kimondotta, hogy a tengerszorosokon való átkelés és hajózás békében és háborúban valamennyi kereskedelmi és hadihajó részére szabad; elrendelte továbbá a Boszporusz és a Dardanellák demilitarizálását, azaz a parti erődítmények lerombolását; a tengerszorosok igazgatására Konstantinápolyban Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, Japán, Bulgária, Görögország, Románia, a Szovjetunió, Jugoszlávia és Törökország képviselőiből nemzetközi tengerszoros-bizottságot állított fel. (A sèvres-i békeszerződésnek és a lausanne-i egyezménynek a tengerszorosokra vonatkozó részei lényegében nem térnek el egymástól.) A Szovjetunió a lausanne-i egyezményt csak később, 1923. augusztus 14-én írta alá Rómában.

Törökország kérésére a lausanne-i egyezményt a *montreux-i konferencián* (1936. június 22—július 20.) felülvizsgálták. Az 1936. július 20-án kelt montreux-i egyezmény visszaállította Törökország felségjogait és

I. szakasz

KERESKEDELMI HAJÓK

2. cikk. Béke idején a kereskedelmi hajókat, nappal és éjjel egyaránt, a Tengerszorosokon való átkelés és hajózás tekintetében teljes szabadság illeti meg, lobogójukra és rakományukra való tekintet és minden formalitás nélkül, az alábbi 4. cikk rendelkezéseinek épségben tartása mellett. Ezektől a hajóktól, amennyiben azok átkelőben vannak anélkül, hogy kikötnének a Tengerszorosok valamelyik kikötőjében, a török hatóságok nem szedhetnek be más illetéket vagy díjat, mint amelyeknek beszedéséről a jelen Egyezmény I. Melléklete intézkedik.

Abból a célból, hogy ezen illetékek és díjak beszedését megkönnyítsék, a Tengerszorosokon átkelő kereskedelmi hajóknak a 3. cikkben említett állomás megbízottaival közölniök kell nevüket, nemzetiségüket, tonnatartalmukat, rendeltetési és kiindulási helyüket.

A révkalauzolás és vontatás igénybevétele fakultatív marad.

újra kezébe adta a tengerszorosok kulcsát. Az egyezmény értelmében a kereskedelmi hajók szabadon átkelhetnek a tengerszorosokon, a fekete-tengeri hatalmak hadihajói békében és háborúban egyaránt szabadon átkelhetnek, a nem fekete-tengeri hatalmak hadihajóinak átkelési joga azonban még béke idején is szigorúan korlátozott. Háború idején valamennyi hadviselő hatalom hadihajóinak tilos az átkelés. Ha Törökország is hadviselő fél, a hadihajók átkelésének engedélyezése teljes mértékben a török kormány belátásától függ.

A második világháború alatt Törökország 1941 július—augusztusban átengedte a tengerszorosokon a „Seefalke" német őrnaszádot és a „Tarvisio" olasz kisegítő hadihajót a Fekete-tenger irányában; 1944 május—júniusban a fekete-tengeri hadműveletekben résztvett néhány kisebb német hadihajó kelt át az Égei-tenger irányában. Egyébként Törökország zárva tartotta a tengerszorosokat a hadviselő felek hajói előtt. A török kormány 1945. január 13-án a Németországgal és Japánnal való diplomáciai kapcsolatok megszakítása után, az Egyesült Nemzetek felkérésére megengedte, hogy szövetséges kereskedelmi hajók hadianyagot szállítsanak a tengerszorosokon át a Szovjetunióba.

Az 1945. február 4—11-i *jaltai konferencián* Sztálin, Roosevelt és Churchill megegyezett, hogy a három külügyminiszter legközelebbi konferenciáján megvizsgálják a szovjet kormánynak a montreux-i egyezmény felülvizsgálásával kapcsolatban előterjesztendő javaslatait. (L. a jaltai értekezlet.)

3. cikk. Minden hajó, amely az Égei-tenger vagy a Fekete-tenger felől a Tengerszorosokba belép, a Tengerszorosok bejáratának közelében fekvő egészségügyi állomáson megállni tartozik, abból a célból, hogy ott a nemzetközi egészségügyi előírások keretében a török rendeletek által megállapított egészségügyi ellenőrzést megejtsék. Azoknál a hajóknál, amelyek kifogástalan egészségügyi nyílt levéllel rendelkeznek vagy olyan egészségügyi nyilatkozatot mutatnak fel, amely tanúsítja, hogy nem esnek a jelen cikk. 2. bekezdése rendelkezéseinek hatálya alá, az ellenőrzést nappal és éjjel egyaránt a lehető leggyorsabban meg kell ejteni, és ezeket a hajókat a Tengerszorosokon való átkelés során semminő egyéb megállásra nem szabad kényszeríteni.

Azok a hajók, amelyeknek fedélzetén pestis, kolera, sárgaláz, kiütéses tífusz vagy himlő megbetegedések vannak vagy ilyen esetek hét napnál rövidebb idővel azelőtt előfordultak, úgyszintén azok a hajók, amelyek ötször huszonnégy óránál rövidebb ideje hagytak el egy fertőzött kikötőt, megállani tartoznak az előző bekezdésben említett egészségügyi állomásnál avégett, hogy fedélzetükre vegyék a török hatóságok által kijelölendő egészségügyi őröket. Ezen a címen nem lehet semmilyen illetéket vagy díjat beszedni, és az őröknek a Tengerszorosok kijáratánál fekvő egyik egészségügyi állomásnál a hajót el kell hagyniok.

4. cikk. Háború idején, ha Törökország nem hadviselő fél, a kereskedelmi hajókat bármilyen legyen is a lobogójuk és a rakományuk, a Tengerszorosokon való átkelés és hajózás szabadsága a 2. és 3. cikkben foglalt feltételek mellett megilleti.

A révkalauzolás és vontatás igénybevétele fakultatív marad.

5. cikk. Háború idején, ha Törökország hadviselő fél, azokat a kereskedelmi hajókat, amelyek nem tartoznak valamely Törökországgal hadban álló országhoz, a Tengerszorosokon való átkelés és hajózás szabadsága, azzal a feltétellel illeti meg, hogy semmi módon sem támogatják az ellenséget.

Ezeknek a hajóknak nappal kell belépniök a Tengerszorosokba, és az átkelésnek minden egyes esetben a török hatóságok által megjelölt útvonalon kell megtörténnie.

6. cikk. Abban az esetben, ha Törökország közvetlen háborús veszélytől fenyegetve érezné magát, a 2. cikk rendelkezéseit ennek ellenére is alkalmaznia kell, azzal az eltéréssel, hogy a hajóknak nappal kell belépniök a Tengerszorosokba és hogy az átkelésnek minden egyes esetben a török hatóságok által megjelölt útvonalon kell megtörténnie.

A révkalauzolás ebben az esetben kötelezővé tehető, de minden ellenszolgáltatás nélkül.

7. cikk. A „kereskedelmi hajók" kifejezés mindazokra a hajókra vonatkozik, amelyek nem esnek a jelen Egyezmény II. szakaszának rendelkezései alá.

II. szakasz

HADIHAJÓK

8. cikk. A jelen Egyezmény szempontjából a hadihajókra és osztályba sorolásukra, valamint tonnatartalmuk kiszámítására a jelen egyezmény II. Mellékletében foglalt meghatározás alkalmazandó.

9. cikk. A haditengerészetnek kifejezetten folyékony vagy nem folyékony üzemanyag szállítására épített segédhajói nem esnek a 13. cikk által előírt előzetes bejelentési kötelezettség alá és a tonnatartalom kiszámítása tekintetében nincsenek alávetve a 14. és a 18. cikkek szerinti korlátozásnak, feltéve, hogy a Tengerszorosokon egyedül kelnek át. Mindazonáltal az átkelés egyéb feltételei tekintetében a hadihajókhoz hasonló elbírálás alá esnek.

Az előző bekezdésben említett segédhajók csak abban az esetben élvezik az ott meghatározott kivételes elbánást, ha fegyverzetük, nevezetesen: úszó célok ellen alkalmazható tüzérségük nem több két, legfeljebb 105 mm-es űrméretű ágyúnál, légi célok ellen alkalmazható tüzérségük pedig nem több két, legfeljebb 75 mm-es űrméretű ágyúnál.

10. cikk. Béke idején a könnyű felszíni hadihajókat, a kis csatahajókat és a segédhajókat, akár a Fekete-tenger parti hatalmaihoz tartoznak, akár nem, bármilyen is a lobogójuk, minden illeték vagy díj nélkül megilleti a Tengerszorosokon való átkelés szabadsága, feltéve, hogy nappal és az alábbi 13. cikkben előírt feltételek mellett lépnek be a Tengerszorosokba.

Az előző bekezdésben említett osztályokba nem tartozó hadihajókat csak a 11. és 12. cikkekben előírt különleges feltételek mellett illeti meg az átkelés joga.

11. cikk. A Fekete-tenger parti államait megilleti az a jog, hogy a 14. cikk első bekezdésében előírt tonnatartalomnál nagyobb tonnatartalmú sorhajóik átvonulhassanak a Tengerszorosokon, azzal a feltétellel, hogy ezek a hajók csak egyenként és legfeljebb két torpedónaszád kíséretében kelnek át.

12. cikk. A Fekete-tenger parti államainak joguk van arra, hogy e tengeren kívül épített vagy vásárolt tengeralattjáróik támaszpontjaik elérése céljából átkeljenek a Tengerszorosokon, ha az

építés megkezdéséről vagy a vételről Törökországot kellő időben értesítették.

Az említett hatalmak tengeralattjárói átkelhetnek a Tengerszorosokon abból a célból is, hogy azokat e tengeren kívül fekvő hajógyárakban kijavítsák, feltéve ha erről Törökországnak pontos adatokat szolgáltatnak.

Mindkét esetben a tengeralattjáróknak nappal, a víz felszínén haladva és egyedül kell átkelniök a Tengerszorosokon.

13. cikk. Hadihajóknak a Tengerszorosokon való átkeléséről diplomáciai úton előzetesen értesíteni kell a török kormányt. Az előzetes értesítés rendes ideje nyolc nap; de kívánatos, hogy a Feketetenger nem parti államaira nézve ez tizenöt nap legyen. Az előzetes értesítésben fel kell tüntetni a hadihajók rendeltetési helyét, nevét, típusát és számát, valamint az átkelés és megfelelő esetben a visszatérés időpontját. Az időpontban bekövetkező minden változást három nappal előbb előzetesen be kell jelenteni.

A Tengerszorosokba az átkelés céljából való belépésnek az eredeti értesítésben jelzett időponttól számított öt napon belül kell megtörténnie. Ez időtartam lejárta után új előzetes értesítést kell adni, ugyanolyan feltételek mellett, mint az eredeti értesítés esetében.

Az átkeléskor a tengeri erők parancsnoka anélkül, hogy meg kellene állnia, a Dardanellák vagy a Boszporusz bejáratánál fekvő jelzőállomással közli a parancsnoksága alatt álló erők pontos összetételét.

14. cikk. A Tengerszorosokon átkelőben levő összes külföldi tengeri erők maximális össztonnatartalma nem haladhatja meg a 15 000 tonnát, kivéve a 11. cikkben és a jelen Egyezmény III. Mellékletében említett eseteket.

Az előző bekezdésben említett erők nem foglalhatnak magukban kilencnél több hadihajót.

Ebbe a tonnatartalomba nem értendők bele a Fekete-tenger parti vagy nem parti hatalmainak azok a hadihajói, amelyek a 17. cikk rendelkezéseinek megfelelően látogatást tesznek a Tengerszorosok egyik kikötőjében.

Nem értendők bele továbbá ebbe a tonnatartalomba azok a hadihajók sem, amelyek az átkelés során hajókárt szenvedtek; ezek a hadihajók javításuk tartama alatt tartoznak a Törökország által foganatosított különleges biztonsági rendelkezéseknek alávetni magukat.

15. cikk. A Tengerszorosokban átkelőben levő hadihajók semmi esetre sem használhatják a fedélzetükön levő repülőgépeket.

16. cikk. A Tengerszorosokon átkelőben levő hadihajók nem tartózkodhatnak ott az átkelés lebonyolításához szükséges időn túl, kivéve a hajókár vagy a tengeri veszély esetét.

17. cikk. Az előző cikkek rendelkezései semmiképpen sem képezhetik akadályát annak, hogy bármilyen tonnatartalmú és bármilyen összetételű tengeri erő a török kormány meghívására korlátozott időtartamú udvariassági látogatást tegyen a Tengerszorosok valamelyik kikötőjében. Ennek a tengeri erőnek a belépéssel azonos útvonalon kell elhagynia a Tengerszorosokat, kivéve, ha eleget tesz a Tengerszorosokon való átkelés tekintetében a 10., 14. és 18. cikkek rendelkezései által megállapított feltételeknek.

18. cikk. 1. A Fekete-tenger nem parti hatalmai által ebben a tengerben békeidőben fenntartható össztonnatartalom a következőképpen van korlátozva:

a) az alábbi *b)* pontban meghatározott eset kivételével nevezett hatalmak össztonnatartalma nem haladhatja meg a 30 000 tonnát.

b) Abban az esetben, ha a Fekete-tenger legerősebb hajóhadának tonnatartalma bármely időpontban legalább 10 000 tonnával haladná meg a jelen Egyezmény aláírásának időpontjában legerősebb fekete-tengeri flotta tonnatartalmát, az *a)* pontban említett 30 000 tonna össztonnatartalom ugyanannyival emelkedik, maximálisan 45 000 tonnáig. E célból mindegyik parti hatalom a jelen egyezmény IV. Melléklete értelmében minden év január 1-én és július 1-én közölni tartozik a török kormánnyal fekete-tengeri flottájának össztonnatartalmát, és a török kormány ezt a közlést megküldi a többi Magas Szerződő Feleknek, valamint a Nemzetek Szövetsége főtitkárának.

c) Az a tonnatartalom, amelyet a nem parti hatalmak bármelyikének joga van a Fekete-tengeren fenntartani, a fenti *a)* és *b)* pontokban jelzett össztonnatartalom kétharmadára van korlátozva.

d) Abban az esetben azonban, ha egy vagy több nem a fekete-tengeri parti hatalom azt kívánná, hogy a Fekete-tengerre humanitárius célból tengeri erőket küldjön, amelyek össztonnatartalma semmi esetre sem haladhatja meg a 8000 tonnát, akkor ezek az erők a jelen Egyezmény 13. cikkében előírt előzetes értesítés nélkül, a török kormánytól kapott engedély alapján beléphetnek a Fekete-tengerbe az alábbi feltételek szerint: ha a kiküldeni kért tengeri erők révén fenti *a)* és *b)* pontokban előírt össztonnatartalmat nem érik el és nem is lépik túl, a török kormány a hozzá intézett kérés vétele után a lehető legrövidebb időn belül megadja a kért engedélyt; ha az említett össztonnatartalmat már kimerí-

tették, vagy ha azt a kiküldeni kért tengeri erők révén túllépnék, a török kormány a Fekete-tenger többi parti hatalmait azonnal értesíti az engedélykérésről, és ha ezek a hatalmak huszonnégy órával tájékoztatásuk után nem tesznek ellenvetést, a török kormány legkésőbb negyvennyolc órán belül értesíti az érdekelt hatalmakat a kérésüket illetően hozott döntésről.

A nem parti hatalmak tengeri erőinek minden további belépése a Fekete-tengerbe csak a fenti *a)* és *b)* pontoknak az össztonnatartalomra vonatkozó korlátozásai mellett történhetik meg.

2. A nem parti hatalmak hadihajói, bármi legyen is a Feketetengeren való tartózkodásuk célja, nem maradhatnak ott huszonegy napon túl.

19. cikk. Háború idején, ha Törökország nem hadviselő fél, a hadihajókat a Tengerszorosokon való átkelés és hajózás tekintetében teljes szabadság illeti meg a 10-től 18-ig terjedő cikkekben megállapított feltételekkel azonos feltételek mellett.

A hadviselő hatalmak hadihajóinak azonban a Tengerszorosokon való áthajózás tilos, kivéve a jelen Egyezmény 25. cikke alá tartozó eseteket, valamint azt az esetet, ha agresszió áldozatává lett államnak olyan Törökországot kötelező kölcsönös segélynyújtási szerződés értelmében nyújtandó segítségről van szó, amely szerződést a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya keretében kötöttek és nevezett Egyességokmány 18. cikkének rendelkezései szerint beiktattak és közzétettek.

Az előző bekezdésben említett kivételes esetekben a 10-től 18-ig terjedő cikkekben megjelölt korlátozások nem nyernek alkalmazást.

A fenti második bekezdésben kimondott átkelési tilalom ellenére a Fekete-tenger parti vagy nem Fekete-tenger parti hadviselő hatalmak honi kikötőiktől távol levő hadihajói jogosultak arra, hogy ezekbe a kikötőkbe visszatérjenek.

A hadviselő hadihajóknak tilos, hogy a Tengerszorosokban elkobzást foganatosítsanak, a hajók átkutatásának a jogát gyakorolják és bármilyen hadi cselekményt végezzenek.

20. cikk. Háború idején, ha Törökország hadviselő fél, a 10-től 18-ig terjedő cikkek rendelkezései nem nyernek alkalmazást; a hadihajók átkelésének engedélyezése teljes mértékben a török kormány belátásától függ.

21. cikk. Abban az esetben, ha Törökország közvetlen háborús veszélytől fenyegetve érezné magát, jogában áll a jelen Egyezmény 20. cikkének rendelkezéseit alkalmazni.

A hadihajók, amelyek azelőtt keltek át a Tengerszorosokon, mielőtt Törökország az előző bekezdésben számára biztosított lehetőséggel élt, és ennek következtében elszakadtak honi kikötőiktől, ezekbe a kikötőkbe visszatérhetnek. Törökország azonban megteheti azt, hogy nem adja meg e jogot azon állam hadihajóinak, amelynek magatartása a jelen cikk alkalmazására okot szolgáltatott.

Ha a török kormány a fenti első bekezdésben részére biztosított lehetőséggel él, erről a Magas Szerződő Feleknek, valamint a Nemzetek Szövetsége főtitkárának értesítést küld.

Ha a Nemzetek Szövetségének Tanácsa kétharmad szavazattöbbséggel úgy dönt, hogy a Törökország által ekként foganatosított intézkedések nem indokoltak, és ha a jelen Egyezményt aláíró Magas Szerződő Felek többségének ugyanez a nézete, a török kormány kötelezi magát, hogy a szóban forgó intézkedéseket, valamint a jelen Egyezmény 6. cikke értelmében foganatosított intézkedéseket visszavonja.

22. cikk. Azok a hadihajók, amelyeknek fedélzetén pestis, kolera, sárgaláz, kiütéses tífusz vagy himlő megbetegedések vannak vagy ilyen esetek hét napnál rövidebb idővel azelőtt előfordultak, úgyszintén azok a hadihajók, amelyek ötször huszonnégy óránál rövidebb ideje hagytak el egy fertőzött kikötőt, a Tengerszorosokon vesztegzár alatt tartoznak átkelni és saját eszközeikkel meg kell tenniök azokat a megfelelő intézkedéseket, amelyek a Tengerszorosok megfertőzése minden lehetőségének elkerülésére szükségesek.

III. szakasz

REPÜLŐGÉPEK

23. cikk. Abból a célból, hogy a polgári repülőgépek átkelését a Földközi-tenger és a Fekete-tenger között biztosítsák, a török kormány kijelöli ezen átkelésre szolgáló és a Tengerszorosok tiltott övezetein kívül fekvő légi utakat; a polgári repülőgépek ezeket az utakat akkor használhatják, ha az átkelés időpontjairól a török kormánynak alkalmi átrepülések esetében háromnapos, a rendszeres járatok átrepülései esetében pedig általános értesítést, előzetes értesítést adnak.

Másfelől, a Tengerszorosok remilitarizálása ellenére, a török kormány a Törökországban érvényben levő szabályok értelmében közlekedésre jogosult polgári repülőgépeknek megadja a szükséges

könnyítéseket ahhoz, hogy a török területnek Európa és Ázsia között való részén teljes biztonságban átrepülhessenek. Az átrepülésre jogosító engedély megadása esetén, a Tengerszorosok övezetében követendő útvonalat időről időre közlik.

IV. szakasz

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

24. cikk. A Tengerszorosok jogi helyzetére vonatkozóan 1923. július 24-én kötött Egyezmény értelmében létesített Nemzetközi Bizottság jogköre átszáll a török kormányra.

A török kormány kötelezi magát, hogy a 11., 12., 14. és 18. cikkek alkalmazására vonatkozó statisztikai adatokat összegyűjti és a felvilágosításokat megadja.

Törökország gondoskodni tartozik a jelen Egyezmény minden olyan rendelkezésének végrehajtásáról, amely hadihajóknak a Tengerszorosokon való átkelésére vonatkozik.

A török kormány, mihelyt értesítést kapott valamely idegen tengeri erőnek a Tengerszorosokon való közeli átkeléséről, közli a Magas Szerződő Felek ankarai képviselőivel ennek az erőnek összetételét, tonnatartalmát, a Tengerszorosokba való belépésének előirányzott időpontját és megfelelő esetben visszatérésének valószínű időpontját is.

A török kormányi évi jelentést terjeszt a Nemzetek Szövetsége főtitkára, valamint a Magas Szerződő Felek elé, amelyben közli az idegen hadihajóknak a Tengerszorosokban végzett mozdulatait és a jelen Egyezményben érintett kereskedelem, tengeri és légi hajózás tekintetében minden hasznos tájékoztatást megad.

25. cikk. A jelen Egyezmény egyetlen rendelkezése sem érinti Törökországnak vagy bármeily más Szerződő Félnek, mint a Nemzetek Szövetsége tagjának a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányából eredő jogait és kötelezettségeit.

V. szakasz

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

26. cikk. A jelen Egyezményt a lehető legrövidebb idő alatt meg kell erősíteni.

A megerősítő okiratokat Párizsban a Francia Köztársaság kormánya levéltárában kell letenni.

A japán kormány a megerősítésről a párizsi diplomáciai képviselője útján értesítheti a Francia Köztársaság kormányát, és ebben az esetben, mihelyt lehetséges, átadja a megerősítő okiratot.

A letételről jegyzőkönyvet kell felvenni, mihelyt hat megerősítő okirat letétele, köztük Törökországé, megtörtént. Ebből a szempontból az előző bekezdésben említett értesítés egyértékű a megerősítő okirat letételével.

A jelen Egyezmény az említett jegyzőkönyv keltének napján lép életbe.

A francia kormány az előző bekezdésben említett jegyzőkönyv, valamint a megerősítő okiratok további letételeiről felvett jegyzőkönyvek hiteles másolatait az összes Magas Szerződő Feleknek megküldi.

27. cikk. A jelen Egyezmény életbelépésétől kezdve csatlakozásra nyitva áll mindazon hatalmak számára, amelyek az 1923. július 24-i Lausanne-i Békeszerződést aláírták.

A csatlakozásokat diplomáciai úton kell közölni a Francia Köztársaság kormányával és általa az összes Magas Szerződő Felekkel.

A csatlakozás a francia kormányhoz intézett közlés napján lép hatályba.

28. cikk. A jelen Egyezmény hatálya életbelépésének napjától számított húsz évre terjed.

Ennek ellenére az átkelés és hajózás szabadságának a jelen Egyezmény 1. cikkében kinyilatkoztatott elve korlátlan ideig érvényben marad.

Ha a húsz évi időtartam letelte előtt két évvel a Magas Szerződő Felek egyike sem küldött a felmondásról előzetes értesítést a francia kormánynak, a jelen Egyezmény valamely felmondásról szóló előzetes értesítés elküldésétől számított két év elteltéig hatályban marad. Ezt az előzetes értesítést a francia kormány a Magas Szerződő Felekkel közli.

Ha az Egyezményt jelen cikk rendelkezései értelmében felmondanák, a Magas Szerződő Felek megegyeznek abban, hogy képviseltetik magukat egy új egyezmény szövegének elkészítése céljából összehívott konferencián.

29. cikk. A jelen Egyezmény életbelépésétől számított minden öt évi időszak leteltekor a Magas Szerződő Felek mindegyike kezdeményezheti az Egyezmény egy vagy több rendelkezésének módosítását.

A felülvizsgálásra vonatkozóan valamely Magas Szerződő Fél által előterjesztett kérelem, amennyiben ez a 14. vagy 18. cikkre vonatkozik, akkor fogadható el, ha azt egy másik Magas Szerződő

Fél, és ha bármely más cikk módosításáról van szó, két másik Magas Szerződő Fél támogatja.

Az ily módon támogatott felülvizsgálati kérelmet a folyó öt évi időszak leteltét megelőzően három hónappal az összes Magas Szerződő Felekkel közölni kell. Ezen előzetes értesítésnek tartalmaznia kell a kérelmet és a javasolt módosítások indító okait.

Ha a javaslatokat illetően diplomáciai úton nem lehetséges megegyezésre jutni, a Magas Szerződő Felek képviseltetik magukat egy e célból összehívott konferencián.

Ez a konferencia csak egyhangú határozatot hozhat, kivéve a 14. és 18. cikkek felülvizsgálását, amelyre vonatkozóan elegendő a Magas Szerződő Felek háromnegyedes szavazattöbbsége.

Ezt a többséget a Fekete-tengeren tengerparttal rendelkező Magas Szerződő Felek, ideértve Törökországot is, háromnegyed részének beszámításával állapítják meg.

Ennek hiteléül a fent nevezett meghatalmazottak a jelen Egyezményt aláírták.

Kelt Montreux-ben, ezenkilencszázharminchat július huszadikán, tizenegy példányban, amelyeknek a meghatalmazottak pecsétjeivel ellátott első példányát a Francia Köztársaság kormányának levéltárában helyezik el, többi példányait pedig az aláíró hatalmaknak adták át.

(Aláírások)

Japán alulírott meghatalmazottai kormányuk nevében kijelentik, hogy a jelen Egyezmény rendelkezései semmiképpen sem módosítják Japánnak mint a Nemzetek Szövetsége nem tagállamának helyzetét sem a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányával, sem pedig az említett Egyességokmány keretében kötött kölcsönös segélynyújtási szerződésekkel szemben, és hogy Japán megőrzi a 19. és 25. cikkekben foglalt, ezen Egyességokmányt és ezen szerződéseket érintő rendelkezések értékelésének teljes szabadságát.

(Aláírások)

I. MELLÉKLET

(Az I. Melléklet felsorolja az átkelésnél nettó regisztertonnánként beszedhető illetékek és költségek táblázatát és annak magyarázatát.)

II. MELLÉKLET

(Tartalmazza a hadihajók vízkiszorításának, osztályainak és kiöregedésének meghatározását, mégpedig a tengeri fegyverkezés korlátozásáról az Egyesült Államok, Franciaország és Nagy-Britannia által Londonban 1936. március 25-én kötött szerződés I. részének rendelkezései szerint.)

III. MELLÉKLET

(Felsorolja azt a három kiöregedett japán iskolahajót, amelyek közül kettőnek együttes átkelése nem számít be a 14. cikk által maximált 15 000 tonnába.)

IV. MELLÉKLET

(Szabályozza a 18. cikk *b)* pontja értelmében a parti államok részéről teendő közlés részletezését a hadihajók osztályai és vízkiszorítása szerint.)

JEGYZŐKÖNYV

A mai napon kelt Egyezmény aláírásakor alulírott meghatalmazottak kormányaik megbízásából kijelentik, hogy elfogadják az alábbi rendelkezéseket:

1. Törökország azonnali hatállyal remilitarizálhatja a Tengerszorosok övezetét, amint azt az említett Egyezmény bevezetése meghatározza;

2. 1936. augusztus 15-től kezdődően a török kormány ideiglenesen alkalmazza az említett Egyezményben meghatározott igazgatási rendet.

3. A jelen Jegyzőkönyv a mai napon életbe lép.

Kelt Montreux-ben, ezerkilencszázharminchat július huszadikán.

A berchtesgadeni (berlini) jegyzőkönyv

Berlin, 1936. október 25.

Forrás: Dr. Johannes Hohlfeld: Dokumente der deutschen Politik und Geschichte. IV. kötet. (1933—1938). Berlin. 306. old. — J. W. Wheeler—Bennett: Documents on International Affairs. London. 1936. 341. old.

Német hivatalos közlés az etiópiai olasz császárság elismeréséről[1]

A Führer és birodalmi kancellár ma fogadta gróf Ciano olasz királyi külügyminisztert. A megbeszélés során a Führer és birodalmi kancellár közölte a fasiszta kormány képviselőjével a birodalmi kormánynak azt az elhatározását, hogy forma szerint is elismeri az etiópiai olasz császárságot. Az olasz külügyminiszter kifejezésre juttatta, hogy a fasiszta kormány ezt a közlést jelentőségének teljes méltánylása mellett elégtétellel tudomásul veszi.

[1] Az első világháború utáni időszakban Németország és Olaszország között számos kérdésben ellentétek állottak fenn. A két ország viszonya Hitler uralomra jutása után javult, de Hitler és Mussolini 1934. június 14—15-i velencei, első személyes találkozója után hűvösre fordult. A német—olasz feszültség 1934. július 25-én, Dollfuss osztrák kancellár meggyilkolásakor érte el tetőpontját. Olaszország fegyveres erőket vonultatott fel a Brenneren és a karinthiai határon, hogy megakadályozza az Ausztria erőszakos bekebelezésére irányuló német kísérletet. Olaszország, amely maga is tartott az újra megerősödő Németország terjeszkedésétől, ebben az időben még a Franciaországhoz és Angliához való közeledéstől várta saját expanzív törekvéseinek kielégítését. Amikor Németország 1935. március 16-án bevezette az általános védkötelezettséget, Olaszország a stresai konferencia 1935. április 14-i határozataiban (l. ott) még Angliával és Franciaországgal közösen foglalt állást az időszerű nemzetközi kérdésekben, többek között az európai biztonság és a német újrafegyverkezés kérdésében is.

Az 1935—1936. évi olasz—abesszin háború, valamint az 1936—39. évi spanyol polgárháború azonban gyökeres változást hozott a német—olasz viszonyban. 1936 tavaszától közeledés indult meg a náci Németország és a fasiszta Olaszország között, s a két nagyhatalom nem-

Hivatalos jelentés gróf Ciano külügyminiszter németországi látogatásáról

Gróf Ciano olasz külügyminiszternek Németországban tett látogatása folyamán a Führerrel és birodalmi kancellárral folytatott megbeszélésen, valamint a közte és a vezető német személyiségekkel folytatott különféle megbeszéléseken megtárgyalták a függőben levő nagyobb jelentőségű politikai, gazdasági és társadalmi kérdéseket, nevezetesen azokat, amelyek mindkét országot közvetlenül érintik.

A megbeszélések a szívélyes barátság légkörében folytak le. Kölcsönös megelégedésre megállapították, hogy a két kormány felfogása és szándékai megegyeznek a tekintetben, hogy közös tevékenységüket az általános béke és az újjáépítés előmozdítására fordítják. A két kormány elhatározta, hogy e törekvések megvalósítása érdekében érintkezésben maradnak egymással.

---

sokára megegyezett egymással érdekövezeteik elhatárolásában és expanzív törekvéseik kölcsönös támogatásában.

Németország nem vett részt az abesszíniai háború miatt Olaszország ellen életbe léptetett gazdasági szankciókban. Olaszország 1936. május 5-én Addisz-Abeba bevételével befejezte Abesszínia megh6dítását, Németország pedig 1936. március 7-én felmondta a locarnói szerződéseket és megszállta a Rajna-vidéket — Olaszország hallgatólagos támogatása mellett. Az 1936. június 18-án kirobbant spanyol polgárháborúban mindketten Franco tábornokot támogatták. Olaszország engedményt tett Ausztria kérdésében is, amikor is hozzájárulását adta az 1936. július 11-i német—osztrák egyezmény megkötéséhez (l. ott). Ez az egyezmény még elismerte Ausztria teljes szuverenitását, viszont megállapította azt is, hogy Ausztria „német állam, amely politikáját ennek megfelelően irányítja", és az osztrák nácik az egyezményben messzemenő engedményeket kaptak.

A *Berlin—Róma tengely* fokozatosan alakult ki. A német—olasz közeledés és együttműködés tényét gróf Ciano olasz külügyminiszter 1936. október 20—25-i berchtesgadeni és berlini látogatása alkalmából öntötték első ízben egyezményes formába. Mussolini az 1936. november 1-i milánói beszédében használta először a Berlin—Róma tengely kifejezést. A Berlin—Róma tengely létrejötte és megerősödése Olaszország földközi-tengeri érdekeinek német részről történt elismerésével, másfelől Olaszország közép-európai befolyásának fokozatos feladásával járt együtt. Olaszország a berchtesgadeni jegyzőkönyv után egy évvel, nevezetesen 1937. november 6-án csatlakozott a német—japán antikomintern paktumhoz.

Gróf Ciano olasz külügyminiszter nyilatkozata németországi látogatásának befejezésekor[2]

Az utóbbi napokban beható eszmecserét folytattam az általános politikai helyzetről Berchtesgadenben a Führerrel és Berlinben von Neurath-tal. Ez az eszmecsere még világosabban kidomborította kormányainknak azt a szilárd szándékát, hogy közös erőfeszítéseinket a béke és újjáépítés nagy művére fordítsuk. Ezeknek a közös erőfeszítéseknek szilárd alappillérét nemcsak a két ország érdekei alkotják, hanem az a magasztos feladat is, amelyet Németország és Olaszország Európa civilizációjának védelmében betölt.

Ebbe a keretbe tartozik, hogy újból megvizsgáljuk azokat a folya-

[2] A berchtesgadeni (berlini) jegyzőkönyv tartalmát Ciano itt közölt müncheni sajtónyilatkozatából ismerjük. A jegyzőkönyv teljes szövege sem a német külügyminisztériumnak a háború végén zsákmányolt titkos irattárában nem volt fellelhető, sem Ciano nem közli azt *L'Europa verso la catastrofa* címen Milánóban 1948-ban megjelent emlékirataiban. A német—olasz jegyzőkönyv értelmében — Ciano müncheni sajtónyilatkozatából kitűnően — Németország elismerte Abesszínia meghódítását, viszont Olaszország magáévá tette a német álláspontot a locarnói szerződések felmondása nyomán előállott helyzetben. A két hatalom megerősítette együttműködését Franco katonai támogatásában és pozitíven értékelte a német—osztrák viszonynak Németország javára történő alakulását. Németország gazdasági segítséget ígért Etiópia természeti kincseinek kiaknázásához, amire vonatkozóan 1937-ben több megállapodást is kötöttek.

Báró Villani Frigyes római magyar követ, akinek Ciano a jegyzőkönyvet megmutatta, fentieken kívül annak tartalmáról még ezeket jelentette a külügyminiszternek:

„Tegnap este felkerestem Cianót, aki betekintést engedett a titkos jegyzőkönyvbe, amelyet csak Berger bárónak mutatnak meg.

A jegyzőkönyv olasz—német nyelven (félhasábosan) van megszerkesztve és a két külügyminiszter által íratott alá.

Tartalmazza mindazt, amit már a Ciano által Münchenben a sajtónak adott nyilatkozatból ismerünk, és azonkívül azokat a megállapodásokat, amelyek nincsenek a nyilvánosság számára szánva.

A jegyzőkönyv mindenekelőtt megállapítja, hogy Olaszország és a Birodalom egyöntetűen járnak el a béke biztosítása érdekében és a szovjettel szemben; ..... a nyugati biztonsági paktumra vonatkozó nemzetközi tárgyalások, illetőleg párhuzamos eljárást konzultációval biztosítják.

Addig, míg Olaszország tagja a Népszövetségnek, az azt érdeklő kérdésekben szintén konzultálják egymást.

matban levő tárgyalásokat, amelyek a locarnói szerződés pótlására irányulnak. Amint tudják, mind a német, mind pedig az olasz kormány már megadta válaszát a brit emlékiratra és mindkét kormány hangoztatta azt a világosan kifejezett akaratát, hogy együttműködjék a biztonság alapjainak olyan megszilárdításában, amilyent egy nyugat-európai biztonsági szerződés nyújthat. Báró Neurath-tal megvitattuk a Népszövetségek problémájának különböző oldalait is. Kormányaink, mint a múltban, továbbra is azon lesznek, hogy szoros és baráti érintkezésben maradjanak egymással.

Ami a Duna-medence kérdését illeti, kijelenthetem, hogy a helyzet megvizsgálása után, amelyet a római jegyzőkönyvek és a július 11-i német—osztrák egyezmény figyelembevételével végeztünk, kölcsönös megelégedésünkre megállapíthattuk, hogy a két ország politikája máris gyakorlati és pozitív eredményeket hozott Ausztria

---

Arra az esetre, ha Olaszország kilépne, a német kormány kötelezettséget vállal, hogy nem fog belépni.

Megállapítják, hogy a római jegyzőkönyvek és a július 11-i német—osztrák megegyezés máris meghozta gyümölcseit és az a jövőben is jó eredményekkel fog járni — különösen Ausztriára nézve.

A két kormány a dunai medence politikai és gazdasági problémáit barátságos kollaboráció szellemében kezeli. (Ez Ciano szerint kezdete annak a *„mezzadria"*-nak, melyet Mussolini meg akar valósítani.)

A két kormány úgy mint eddig, a jövőben is ellenzi a gazdasági kisantant kiépítését (Ciano ezt amúgy is lehetetlennek tartja), valamint a Tardieu-terv megvalósítását.

A spanyol nemzeti kormányt a két nagyhatalom el fogja minél előbb ismerni és azután felmondják a benemavatkozási egyezményt (hogy hathatósabban támogathassák Francót a középtengeri partvidék elfoglalásában, ami csak súlyos harcok árán lehetséges).

Spanyol területek megszerzésére nem fognak igyekezni.

Berlin elismeri Abesszínia annexióját; a német birodalom kiveszi részét a gyarmatosításból és az ország gazdasági kihasználásából. Az 1935. október 3. előtti német koncessziókat az olasz kormány megerősíti, a hadjárat alatt létrejötteket megvizsgálják.

Olaszország egész súlyával támogatja a birodalomnak gyarmatok szerzésére irányuló akcióját, egyöntetűen jár el a két kormány addig is olyan arányban, hogy az angol részről kilátásba helyezett nyersanyag-elosztásnál részesedjék. Egyelőre azonban ez irányban semmiféle lépés nem tétetett."

(A római magyar követ jelentése a külügyminiszternek. Róma. 1936. október 27. Közli: Kerekes Lajos: A Berlin—Róma tengely kialakulása és Ausztria annexiója 1936—1938. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1962. 289—290. old.)

javára. A két kormány a Duna-medencét érintő problémákat a barátságos együttműködés szellemében fogja kezelni.

Megtárgyaltuk Spanyolország helyzetét is és egyetértettünk annak felismerésében, hogy Franco tábornok nemzeti kormányát a spanyol nép szilárd akarata támogatja az államterületnek túlnyomó részében, ahol sikerült a rendet és a polgári fegyelmet ismét helyreállítania, ellentétben azokkal az anarchikus állapotokkal, amelyek ott uralkodtak. Ugyanakkor újból megerősítettük a spanyol ügyekbe való be nem avatkozás elvét és azt, hogy fenntartjuk az ebben a szellemben vállalt nemzetközi kötelezettségeket. Felesleges hangoztatni egyetértésünket arra nézve, hogy Németországnak és Olaszországnak nincs más óhajtása, mint az, hogy Spanyolország — teljes nemzeti és gyarmati épségében — mielőbb ismét elfoglalja a nemzetek életében őt megillető nagy szerepét.

Azokkal a komoly veszélyekkel szemben, amelyek Európa szociális szerkezetét fenyegetik, a Führer, báró Neurath és én megújítottuk a német és az olasz népnek azt a szilárd elhatározását, hogy minden erőnkkel megvédjük az európai civilizáció szent örökségét a családon és nemzeten felépülő nagy intézményeiben.

Ebben a szellemben báró Neurath-tal elhatároztuk azt is, hogy kimélyítjük a kulturális kapcsolatokat Németország és Olaszország között és mihelyt Rómába hazatérek, megkezdjük a megbeszéléseket a két ország kulturális cseréjére vonatkozó megállapodás megkötéséről.

Amint tegnap már közölték, a Führer elhatározta, hogy elismeri az etiópiai olasz császárságot. Felesleges arról beszélnem, hogy milyen megelégedéssel fogadtam ezt az elhatározást. Ebből az alkalomból rendeztük az olasz—német gazdasági kapcsolatokat Etiópiára vonatkozóan, és a különböző függő kérdéseket a két ország kölcsönös megelégedésére fogjuk megoldani.

Mindezeket a pontokat *jegyzőkönyvbe* foglaltuk, amelyet megbeszéléseink befejezésével szövegeztünk meg.

Az antikomintern paktum

Berlin, 1936. november 25.

Forrás: Külügyi Szemle, XVI. év. 2. szám. 1939. április, 234. old. — Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945. Aus dem Archiv des Deutschen Auswärtigen Amtes. Serie D. (1937—1945.) I. kötet. Baden-Baden, 1950. 600. old.[1]

Megállapodás a Kommunista Internacionálé ellen[2]

A Német Birodalom Kormánya és a Japán Császári Kormány

felismerve, hogy a Kominternnek nevezett Kommunista Internacionálé célja a fennálló államoknak minden rendelkezésre álló eszközzel való szétbomlasztása és erőszakos elnyomása,

abban a meggyőződésben, hogy a Kommunista Internacionálé által a nemzetek belügyeibe gyakorolt beavatkozásnak tűrése nemcsak azoknak a belső békéjét és szociális jólétét veszélyezteti, hanem általában a világbékét is fenyegeti,

[1] Az antikomintern paktum itt közölt eredeti magyar szövegét a Magyarország csatlakozásáról szóló, Budapesten 1939. február 24-én kelt Jegyzőkönyv melléklete tartalmazza. A titkos pótegyezmény forrása: az Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945.

[2] Az antikomintern paktum Németország és Japán között jött létre, majd egy év múlva mint eredeti aláíró fél csatlakozott hozzá Olaszország, úgyhogy a paktum három részből áll: az 1936. november 25-i német—japán megállapodásból és pótjegyzőkönyvből, valamint az Olaszország csatlakozásáról szóló 1937. november 6-i jegyzőkönyvből. A német—japán egyezményhez *titkos pótegyezményt* csatoltak, amely csak a második világháború után került nyilvánosságra, amikor közzétették a német külügyminisztérium irattárában talált okmányokat.

Az antikomintern paktumot hivatalosan a „Komintern elleni harc" hangoztatásával kötötték meg, a valóságban azonban a paktum csak álcázta Németország és Japán európai, illetve ázsiai terjeszkedési törekvéseit és éppúgy irányult a Szovjetunió és Kína, mint Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok ellen. Az antikomintern paktum lett az alapja a két vezető agresszív hatalom, Németország és Japán szövetségének.

Japán, miután 1931—32-ben meghódította Mandzsúriát és 1933-ban be-

attól az óhajtól indíttatva, hogy a kommunista bomlasztó munka elleni védekezésben együttműködjenek, a következőkben állapodtak meg:

I. cikk. A Magas Szerződő Államok megegyeznek abban, hogy egymást kölcsönösen tájékoztatni fogják a Kommunista Internacionálé tevékenységéről, tanácskozni fognak a szükséges védekező rendszabályok felől és ezeket szoros együttműködésben fogják végrehajtani.

---

hatolt Jehol tartományba, Németország kifejezett szövetségét kereste, abban a törekvésben, hogy Európa felől lekösse a Szovjetuniót, amely Kínában való további terjeszkedésének útjában állott. Németország és Japán 1936. november 25-én aláírta az ún. antikomintern paktumot és a hozzá csatolt titkos pótegyezményt. Kevéssel ez után, 1937. július 8-án Japán a Lukocsiao észak-kínai város elleni rajtaütéssel megindította hadjáratát Kína ellen. Aránylag rövid idő alatt elfoglalta Kína két legnagyobb kikötőjét, Tiencsint és Sanghajt, valamint az akkori fővárost, Nankingot és Kantont. Kína folytatta az ellenállást és a Nemzetek Szövetségéhez fordult. A Szovjetunió Kína önvédelmi harcának támogatására 1937. augusztus 21-én megnemtámadási szerződést kötött vele. Az 1922. évi washingtoni szerződést aláíró kilenc hatalom által Kína megsegítése érdekében 1937. november 3-án összeült *brüsszeli konferencia* eredménytelenül zárult. A konferencia megelégedett annak megállapításával, hogy Japán megszegte a washingtoni szerződést, szankciók alkalmazásának kérdése azonban fel sem vetődött. A nyugati hatalmak szívesen látták volna, ha a Szovjetunió háborúba keveredik Japánnal, és olyan értelmű javaslatot tettek a szovjet kormánynak, hogy az mozgósítsa haderejét és összpontosítsa csapatait a mandzsu határon, a maguk részéről viszont csak azt vállalták, hogy haditengerészeti egységeiket felvonultatják a távol-keleti vizeken.

Németország ugyanekkor az antikomintern paktum megkötésével európai terjeszkedési politikájának megvalósítását segítette elő. Ennek fontos állomásai Ausztria bekebelezése (1938. március 13.) és Csehszlovákia feldarabolása (1938. szeptember 29.) volt. Olaszország a brüsszeli konferencia tartama alatt, 1937. november 6-án csatlakozott az antikomintern paktumhoz. Következésképpen Japán Elismerte Abesszínia meghódítását, Olaszország pedig elismerte Mandzsukuót és közösséget vállalt Japán távol-keleti politikájával. Németország és Olaszország az antikomintern paktumot felhasználta arra is, hogy ezen a címen folytassák beavatkozásukat a spanyol polgárháborúba (1936—1939).

Olaszországnak az antikomintern paktumhoz való csatlakozásával a Berlin—Róma tengely Berlin—Róma—Tokió háromszöggé bővült. Ebből a „kommunistaellenes" szövetségből fejlődött ki a fasiszta nagyhatalmak tömbje, amely megindította a második világháborút a nyugati hatalmak és a Szovjetunió ellen.

II. cikk. A Magas Szerződő Államok olyan harmadik államokat, amelyeknek belső békéjét a Kommunista Internacionálé bomlasztó munkája fenyegeti, közösen fel fogják kérni arra, hogy ennek a Megállapodásnak szellemében védekező rendszabályokat foganatosítsanak, vagy hogy ehhez a Megállapodáshoz csatlakozzanak.

III. cikk. E Megállapodásnak mind a német, mind a japán szövege eredeti szövegnek tekintendő. E Megállapodás aláírásának napján lép életbe és öt évig fog érvényben maradni. A Magas Szerződő Államok e határidő letelte előtt megfelelő időben meg fognak egyezni együttműködésük további módjairól.

Ennek hiteléül az alulírottak, kormányaiktól jó és kellő alakban meghatalmazva, a Megállapodást aláírták s pecsétjeikkel ellátták.

Készült két példányban Berlinben, 1936. évi november hó 25-én, illetőleg a Syowa korszak 11. évi november hó 25-én.

Joachim von Ribbentrop
a Német Birodalom rendkívüli és meghatalmazott nagykövete

Vicomte Kintomo Mushakoji
japán császári rendkívüli és meghatalmazott nagykövet

PÓTJEGYZŐKÖNYV

a Kommunista Internacionálé elleni Megállapodáshoz

A Kommunista Internacionálé elleni Megállapodás mai aláírása alkalmával az alulírott meghatalmazottak a következőkben állapodtak meg:

a) Mindkét Magas Szerződő Állam illetékes hatóságai a Kommunista Internacionálé tevékenységére vonatkozó híranyag kicserélése, valamint a Kommunista Internacionálé elleni felvilágosító és védekező rendszabályok tekintetében szorosan együtt fognak működni.

b) Mindkét Magas Szerződő Állam illetékes hatóságai a fennálló törvények keretei között szigorú rendszabályokat fognak alkalmazni azok ellen, akik belföldön vagy külföldön, közvetlenül vagy közvetve a Kommunista Internacionálé szolgálatában tevékenykednek vagy annak bomlasztó munkáját előmozdítják.

c) Abból a célból, hogy a két Magas Szerződő Állam illetékes hatóságainak az *a)* alatt megállapított együttműködése megköny-

nyíttessék, állandó bizottság fog felállíttatni. E bizottság fogja a Kommunista Internacionálé bomlasztó munkájának leküzdésére szükséges további védekező rendszabályokat fontolóra venni és megbeszélni.

Berlin, 1936. évi november hó 25-én, illetőleg a Syowa korszak 11. évi november hó 25-én.

Joachim von Ribbentrop

Vicomte Kintomo Mushakoji

JEGYZŐKÖNYV

Olaszország csatlakozásáról

A Német Birodalom Kormánya, az Olasz Kormány és a Japán Császári Kormány

fontolóra véve, hogy a Kommunista Internacionálé a művelt világot Nyugaton és Keleten állandóan tovább veszélyezteti, békéjét és közrendjét zavarja és pusztítja,

meggyőződve arról, hogy e veszélyt csak minden a béke és rend fenntartásában érdekelt államnak szoros együttműködése tudja csökkenteni és elhárítani,

fontolóra véve, hogy Olaszország, amely állam a fasiszta kormányzás kezdete óta e veszély ellen tántoríthatatlan határozottsággal küzdött és a Kommunista Internacionálét területéről kiirtotta, elhatározta, hogy Németországgal és Japánnal, amely államok a maguk részéről a Kommunista Internacionáléval szemben ugyanazzal a védekező szellemmel vannak eltöltve, vállvetve szembeszáll a közös ellenséggel,

a Berlinben, 1936. évi november hó 25-én Németország és Japán között a Kommunista Internacionálé ellen kötött Megállapodás II. cikkével egybehangzóan a következőkben állapodtak meg:

I. cikk. Olaszország hozzájárul az 1936. évi november hó 25-én Németország és Japán között a Kommunista Internacionálé ellen kötött és szó szerinti szövegében idecsatolt Megállapodáshoz és Pótjegyzőkönyvhöz.

II. cikk. A jelenlegi Jegyzőkönyvet aláíró három Hatalom megegyezik abban, hogy Olaszország az előző cikkben említett Megállapodás és Pótjegyzőkönyv eredeti aláírója gyanánt tekintendő, minélfogva a jelenlegi Jegyzőkönyv aláírása egyértelmű a hivat-

kozott Megállapodás és Pótjegyzőkönyv eredeti szövegének aláírásával.

III. cikk. E Jegyzőkönyv a fent említett Megállapodás és Pótjegyzőkönyv szerves kiegészítő részének tekintendő.[3]

IV. cikk. E Jegyzőkönyv német, olasz és japán nyelven van kiállítva, mindegyik szöveg eredeti szövegnek tekintendő. E Jegyzőkönyv aláírásának napján lép életbe.

Ennek hiteléül az alulírottak, kormányaiktól jó és kellő alakban meghatalmazva, e Jegyzőkönyvet aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Készült három példányban Rómában 1937. évi november hó 6-án — a fasiszta időszámítás XVI. évében, illetőleg a Syowa korszak 12. évi november hó 6-án.

Joachim von Ribbentrop, Ciano, H. Hotta

Titkos pótegyezmény a Kommunista Internacionálé elleni megállapodáshoz

Berlin, 1936. november 25.

A Német Birodalom Kormánya és a Japán Császári Kormány,

felismerve, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya a Kommunista Internacionálé céljának megvalósításán dolgozik, és ebből a célból be kívánja vetni hadseregét,

abban a meggyőződésben, hogy ez a tény nemcsak a Magas Szerződő Államok fennállását, hanem általában a világbékét is a legkomolyabb módon fenyegeti,

közös érdekeik védelmére a következőkben állapodtak meg:

I. cikk. Abban az esetben, ha a Magas Szerződő Államok egyike a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége részéről nem provokált támadás vagy nem provokált támadással való fenyegetés tárgya lenne, a másik Magas Szerződő Állam kötelezi magát, hogy nem tesz semmiféle olyan intézkedéseket, amelyek hatásukban alkalmasak volnának arra, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége helyzetét tehermentesítsék.

[3] A fenti három részből álló antikomintern egyezményhez a következő államok csatlakoztak: 1939. február 24-én Magyarország és Mandzsukuó, 1939. március 27-én Spanyolország. 1941. november 25-én az egyezményt további öt évre meghosszabbították. Ebből az alkalomból csatlakozott hozzá Bulgária, Dánia, Finnország, Horvátország, Románia, Szlovákia és a Nankingban székelő japánbarát kínai kormány.

Ha az I. cikkben említett eset bekövetkeznék, a Magas Szerződő Államok azonnal tanácskozni fognak arról, hogy milyen intézkedéseket tesznek közös érdekeik védelmére.

II. cikk. A Magas Szerződő Államok a jelen Egyezmény tartama alatt kölcsönös egyetértés nélkül nem fognak a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségével semmiféle olyan politikai szerződéseket kötni, amelyek nem egyeznek meg a jelen Egyezmény szellemével.

III. cikk. A jelen Egyezménynek mind a német, mind a japán szövege eredeti szövegnek tekintendő. Az Egyezmény a Kommunista Internacionálé ellen a mai napon aláírt megállapodással egyidőben lép életbe és azzal azonos ideig fog érvényben maradni.

Ennek hiteléül az alulírottak, kormányaiktól jó és kellő alakban meghatalmazva, ezen Egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Készült két példányban, Berlinben, 1936. november hó 25-én, illetőleg a Syowa korszak 11. évi november 25-én.

Joachim von Ribbentrop
Vicomte Kintomo Mushakoji

Angol–olasz nyilatkozat a Földközi-tengerre vonatkozóan

Róma, 1937. január 2.

Forrás: Treaty Series (1937), Cmd. 5348. — Bolletino del R. Ministero Degli Affari Esteri. 1937. 2. old. — Recueil des Traités de la S. d. N. 177. kötet 242. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III. kötet. Berlin, 1940. 581. old.

Jegyzékváltás[1]

Nagy-Britannia római nagykövetének jegyzéke Olaszország külügyminiszteréhez

Róma, 1936. december 31.

Nagyméltóságú Uram,

Az olasz királyi kormánynak bizonyára tudomása van arról, hogy az alsóházban december 16-án megkérdezték a külügyminisztert, hogy hajlandó-e a ház asztalára helyezni annak a garanciának pontos szövegét, amelyet az olasz kormány Őfelsége kormányának a Baleári-szigeteknek olasz alattvalók által való elfoglalásával kapcsolatban nyújtott.

[1] Az 1936. december 31-i angol—olasz jegyzékváltás és az azt követő 1937. január 2-i angol—olasz nyilatkozat, amelyet általában angol—olasz *gentlemen's agreement*-nek neveznek, továbbá az 1938. április 16-i angol—olasz egyezmények (l. ott) a fasiszta Olaszországgal szemben követett angol *appeasement*-politika megnyilvánulásai. Ennek a politikának esett áldozatul Abesszínia és a köztársasági Spanyolország.

Olaszországot, amely 1935. október 4-én indította meg támadását *Abesszínia* ellen, a Nemzetek Szövetségének Tanácsa október 7-én agresszornak nyilvánította és kihirdette ellene a pénzügyi és gazdasági szankciókat, majd később javasolta az olajkiviteli tilalom elrendelését is. Anglia, amely a szankciók alkalmazásának fő szószólója volt, 1935 decemberében földközi-tengeri kölcsönös segélynyújtási egyezményeket is kötött Törökországgal, Görögországgal és Jugoszláviával Olaszország ellen.

Olaszország 1936. május 9-én bekebelezte Abesszíniát és azt Olasz Kelet-Afrika néven egyesítette a korábbi olasz gyarmatokkal, Eritreával

Erre a kérdésre Eden úr azt válaszolta, hogy az említett biztosítékok nyújtása szóbelileg történt. A továbbiakban közölte, hogy Őfelsége római ügyvivője, a kapott utasítások alapján eljárva, szeptember 12-én tájékoztatta az olasz külügyminisztert arról, hogy „a Földközi-tenger nyugati medencéjében a *status quo* bármely megváltoztatása a legközelebbről érintené Őfelsége kormányát". Eden úr hozzátette, hogy az olasz külügyminiszter, tudomásul véve ezt

---

és Olasz Szomálifölddel. 1936. június 4-én a Nemzetek Szövetsége felfüggesztette a szankciók további alkalmazását Olaszország ellen. Anglia már akkor hajlandó volt a befejezett tények elismerésére Abesszíniában, de ebbeli szándékának megvalósítását megzavarták a *spanyol polgárháború* eseményei.

Alig ért véget az abesszíniai háború, 1936. július 18-án Sanjurjo és Franco tábornokok lázadást robbantottak ki a törvényes spanyol köztársasági kormány ellen. A lázadást Németország és Olaszország már júliustól kezdve légi és tengeri erőivel, majd később olasz önkéntesekkel, német és olasz sorkatonasággal támogatta. Olasz haditengerészeti egységek elfoglalták a Baleári-szigetekhez tartozó Mallorcát, a Földközi-tenger nyugati medencéjének fontos támaszpontját.

A német és olasz beavatkozás ellenére és a megfelelő ellenintézkedések megtétele helyett Franciaország (Blum-kormány) július 25-én elrendelte a fegyverkiviteli tilalmat Spanyolországba és augusztus 1-én felhívta az érdekelt nagyhatalmakat, hogy Spanyolországra vonatkozóan kössenek egymással benemavatkozási egyezményt. Ennek értelmében augusztus 15-én a francia és angol kormány meghirdette a *benemavatkozási politikát*, azaz azonos tartalmú nyilatkozatban kötelezték magukat, hogy sem közvetlenül, sem közvetve nem avatkoznak be Spanyolország belső ügyeibe és hogy megtiltják fegyverek, lőszer, hadianyag, valamint repülőgépek és hadihajók kivitelét Spanyolországba, ideértve a korábbi szerződéseken alapuló szállításokat is. E kötelezettség végrehajtását attól tették függővé, hogy a német, az olasz, a szovjet és a portugál kormány is csatlakozik a nyilatkozathoz. Augusztus 15-től szeptember 3-ig valamennyi európai ország — a semleges Svájc kivételével, amely önállóan intézkedett — bejelentette csatlakozását (időrendi sorrendben): Románia, Svédország, Belgium, Dánia, Olaszország, Portugália, Csehszlovákia, a Szovjetunió, Jugoszlávia, Hollandia, Németország, Írország, Norvégia, Bulgária, Görögország, Lettország, Lengyelország, Ausztria, Litvánia, Törökország, Magyarország, Finnország, Albánia, Luxemburg és Észtország. Ezekből a francia kormányhoz eljuttatott egyoldalú nyilatkozatokból tevődik össze az ún. *benemavatkozási egyezmény.*

A szerződő államok diplomáciai képviselőiből Londonban megalakult Benemavatkozási Bizottság (International Committee for the Application of the Agreement regarding Non-Intervention in Spain) 1936. szeptember

a közlést, biztosította Ingram urat, hogy az olasz kormány sem a spanyol forradalom előtt, sem az után nem kezdett Franco tábornokkal olyan tárgyalásokat, amelyek a Földközi-tenger nyugati medencéjében a *status quo* megváltoztatására vezethetnének, és a jövőben sem szándékozik ilyen tárgyalásokat kezdeni. Ezt a biztosítékot, tette hozzá a külügyminiszter, később az olasz haditengerészeti miniszter a római brit tengerészeti attasé előtt önként megerősítette és a londoni olasz nagykövet több ízben hasonló szóbeli biztosítékokat adott a külügyminiszternek.

9-én tartotta első ülését. A bizottság hivatva lett volna a külföldi beavatkozásnak útját állani, de ennek a feladatának képtelen volt eleget tenni, sőt voltaképpen fedezte a német és az olasz intervenciót, amely a „kommunista veszély" elleni küzdelem jelszavával zajlott le. A spanyol köztársasági kormány a benemavatkozási egyezményben részes hatalmakhoz szeptember 15-én jegyzéket intézett, amelyben tiltakozott a német és az olasz beavatkozás, továbbá a köztársasági kormányt sújtó fegyverkiviteli tilalom ellen. Október 7-én a szovjet delegátus terjesztett elő panaszt, azzal az indokkal, hogy Németország, Olaszország és Portugália több ízben megszegte a benemavatkozási egyezményt, de ezt a Bizottság többsége nem fogadta el. A Nemzetek Szövetségének Tanácsa is kitért a köztársasági Spanyolország 1936. november 27-én előterjesztett kérelme elől, amelyben az Egyességokmány 11. cikkének alkalmazását kérte, mint ahogy a későbbiek során is tehetetlenséget tanúsított a köztársasági Spanyolország védelmével kapcsolatban. Németország és Olaszország 1936. november 18-án elismerték Franco Burgosban alakult kormányát. A német és az olasz intervenció ellen küzdő Spanyolország védelmére 1936 októberében 52 nemzet önkénteseiből megalakultak a nemzetközi brigádok.

A benemavatkozási politikában vezető szerepet játszó angol diplomácia szemlátomást arra összpontosította erőfeszítéseit, hogy a spanyol polgárháború végső kimenetele ne veszélyeztesse a brit érdekeket. Ebből a meggondolásból született meg az 1936. december 31-i angol—olasz jegyzékváltás és az 1937. január 2-i angol—olasz nyilatkozat, amely azonnali hatállyal életbe is lépett. A nyilatkozatban Nagy-Britannia *de facto* elismerte Abesszínia meghódítását, és egyúttal tudomásul vette Németország és Olaszország beavatkozását a spanyol polgárháborúba, az olasz kormány részéről adott ama biztosítékok ellenében, hogy Olaszország Franco támogatása révén nem törekszik a spanyol területi *status quo* megváltoztatására és egyebekben is tiszteletben tartja a brit érdekeket a Földközi-tenger térségében. Ennél is tovább mentek az 1938. április 16-i angol—olasz egyezmények (l. ott), amelyekben Nagy-Britannia újabb olasz biztosítékok ellenében *de jure* elismerte Abesszínia meghódítását és lényegében elfogadta a köztársasági Spanyolország megdöntésének politikáját.

E biztosítékokra való tekintettel Őfelsége kormánya az Egyesült Királyságban feltételezi, hogy ami Olaszországot illeti, Spanyolország jelenlegi területeinek épsége minden körülmények között érintetlennek és változatlannak kell maradnia. Őfelsége kormánya mindazonáltal hálás lenne, ha Excellenciád módot találna arra, hogy e feltételezés megalapozottságát formailag is megerősítse és következésképpen tisztelettel kérdem Excellenciádat, meg tudná-e adni nekem ezt a megerősítést.

Kérem fogadja stb.

Eric Drummond

Az olasz külügyminiszter válaszjegyzéke

Nagykövet Úr,

Van szerencsém igazolni Nagyméltóságod mai napon kelt jegyzékének vételét, amelyben felhívja a figyelmemet az alsóházban december 16-án feltett kérdésre és a külügyminiszter által adott válaszra azoknak a biztosítékoknak a tárgyában, amelyeket az olasz kormány a Földközi-tenger nyugati medencéjének *status quo-ja* tekintetében adott.

A brit ügyvivő szeptember 12-i közlésére hivatkozva, Nagyméltóságod emlékeztetett engem arra, hogy Ingram urat biztosítottam, hogy az olasz kormány sem a spanyol forradalom előtt, sem az után nem kezdett tárgyalásokat Franco tábornokkal arról, hogy a Földközi-tenger nyugati medencéjében a *status quo-t* megváltoztassák, és a jövőben sem szándékozik ilyen tárgyalásokat kezdeni.

Ennélfogva az olasz kormány nevében minden nehézség nélkül megerősíthetem, hogy a brit kormány helyesen látja, hogy ami Olaszországot illeti, Spanyolország jelenlegi területi épségének minden körülmények között érintetlennek és változatlannak kell maradnia.

Kérem fogadja stb.

Róma, 1936—XV. december 31.

Ciano

Nyilatkozat a Földközi-tengerre vonatkozó bizonyos biztosítékokról

Őfelsége kormánya az Egyesült Királyságban és az olasz kormány attól az óhajtól áthatva, hogy az általános béke és biztonság érdekében egyre inkább hozzájáruljanak az egymás közötti, valamint az

összes földközi-tengeri Hatalmak közötti kapcsolatok megjavításához, és elhatározva, hogy ezen Hatalmak jogait és érdekeit tiszteletben tartják;

elismerik, hogy a Földközi-tengeren a belépés, a kilépés és az átkelés szabadsága mind a Brit Birodalom különböző részeinek, mind Olaszországnak életbevágó érdeke és hogy ezek az érdekek semmiképpen sincsenek ellentétben egymással,

kijelentik, hogy a Földközi-tenger térségében fekvő területek nemzeti szuverenitását érintő *status quo-t* nem szándékoznak módosítani és azt a maguk részéről nem óhajtják módosítva látni,

kötelezik magukat, hogy az említett térségben egymás jogait és érdekeit tiszteletben tartják;

megállapodnak, hogy minden erőfeszítést megtesznek minden olyan tevékenység megakadályozására, amely veszélyeztetné azokat a jó kapcsolatokat, amelynek megszilárdítása a jelen Nyilatkozat célja;

A jelen Nyilatkozat célja a béke előmozdítása, s az nem irányul egyetlen más Hatalom ellen sem.

Róma, 1937. január 2.

Eric Drummond
G. Ciano

A saadabadi szerződés

Teherán, 1937. július 8.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 190. kötet. 21. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III. kötet. Berlin, 1940. 692. old.

Megnemtámadási szerződés Afganisztán, Irak, Irán és Törökország között [1, 2]

Bevezetés

Ő Császári Felsége az iráni sah, Őfelsége Afganisztán királya, Őfelsége Irak királya, a Török Köztársaság elnöke

attól az óhajtól vezérelve, hogy minden hatalmukban álló eszközzel hozzájáruljanak a köztük fennálló baráti kapcsolatok és jó egyetértés fenntartásához;

attól a szándéktól áthatva, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya keretén belül kiegészítő garanciák útján biztosítsák a békét és biztonságot a Közel-Keleten, és ezzel hozzájáruljanak az általános békéhez;

átérezve a háború igénybevételéről való lemondás tárgyában Párizsban, 1928. augusztus 27-én aláírt szerződésből, valamint a

[1] Hatályba lépett 1938. június 25-én a megerősítő okiratok Teheránban történt letételével.

[2] A saadabadi szerződés Irán kezdeményezésére jött létre az angol—olasz földközi-tengeri feszültség idején. A szerződést 1942 decemberében 1948. június 25-ig meghosszabbították.

A szerződés mint regionális biztonsági szerződés a Balkán-paktum vonalát követte. A szerződő felek közül Törökország tagja volt a Balkán-paktumnak, Irak pedig a közel-keleti angol szövetségi rendszernek. Az aláírók közül hárman, Törökország, Irán és Afganisztán tagjai voltak az 1933. július 3-án a Szovjetunióval az agresszió meghatározásáról létrejött londoni egyezménynek. A saadabadi szerződés (IV. cikkében) maga is tartalmazza a támadó cselekmény fogalmának egyfajta meghatározását.

köztük fennálló és a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányával és a háború igénybevételéről való lemondásról szóló szerződéssel összhangban álló egyéb szerződésekből reájuk háruló kötelezettségeket,

elhatározták, hogy a jelen Szerződést megkötik és ebből a célból meghatalmazottaikul kijelölték:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

I. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy teljes mértékben az egymás belügyeibe való beavatkozástól való tartózkodás politikáját fogják követni.

II. cikk. A Magas Szerződő Felek kifejezetten kötelezik magukat arra, hogy tiszteletben tartják közös határaik sérthetetlenségét.

III. cikk. A Magas Szerződő Felek megállapodnak abban, hogy közös érdekeiket érintő minden nemzetközi jellegű viszály esetén tanácskozni fognak egymással.

IV. cikk. A Magas Szerződő Felek mindegyike kötelezi magát arra, hogy akár külön, akár egy vagy több harmadik Hatalommal együttesen semmi esetre sem követ el támadó cselekményt valamelyik másik Szerződő Fél ellen.

Támadó cselekménynek tekintendők:

1. a hadüzenet;

2. az egyik Állam területének a másik Állam fegyveres erői által hadüzenet nélkül való elözönlése;

3. az egyik Állam területének, hajóinak vagy repülőgépeinek egy másik Állam szárazföldi, haditengerészeti vagy légi erői által hadüzenet nélkül való megtámadása;

4. a támadónak közvetlenül vagy közvetett úton nyújtott segítség vagy támogatás.

Nem minősül támadó cselekménynek:

1. a jogos önvédelem jogának gyakorlása, azaz valamely fentebb meghatározott támadó cselekménnyel szemben való ellenállás;

2. a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 16. cikkének alkalmazásaként indított akció;

3. a Nemzetek Szövetsége Közgyűlésének vagy Tanácsának határozata értelmében, vagy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 16. cikke 7. pontjának alkalmazásaként indított akció, feltéve, hogy utóbbi esetben ez az akció az ellen az Állam ellen irányul, amely elsőnek folyamodott támadáshoz;

4. segítség nyújtása olyan Államnak, amelyet valamely másik Magas Szerződő Fél a háború igénybevételéről való lemondás tár-

gyában Párizsban 1928. augusztus 27-én aláírt szerződéssel ellentétben megtámadott, elözönlött vagy ellene háborút indított.

V. cikk. Ha a Magas Szerződő Felek egyike úgy véli, hogy a jelen Szerződés IV. cikkének megsértése bekövetkezett vagy küszöbön áll, a kérdést haladéktalanul a Nemzetek Szövetsége Tanácsa elé terjeszti. Ez a rendelkezés nem érinti az említett Magas Szerződő Félnek azt a jogát, hogy minden intézkedést megtegyen, amelyet az adott körülmények között szükségesnek tart.

VI. cikk. Ha a Magas Szerződő Felek egyike támadást intéz egy harmadik Hatalom ellen, a többi Magas Szerződő Fél a jelen Szerződést a támadóval szemben azonnali hatállyal felmondhatja.

VII. cikk. A Magas Szerződő Felek mindegyike kötelezi magát, hogy határain belül megakadályozza a fennálló intézmények megdöntésére törekvő olyan fegyveres bandák, szövetségek vagy szervezetek megalakulását és ténykedését, amelyeknek az a céljuk, hogy megsértsék akár egy másik Szerződő Fél határmenti, vagy nem határmenti bármely területének belső rendjét vagy biztonságát, akár a másik Fél kormányzati rendszerét.

VIII. cikk. A Magas Szerződő Felek, miután a háború igénybevételéről való lemondásról 1928. augusztus 27-én kötött általános Szerződésben már elismerték, hogy a közöttük esetleg felmerülő bármely természetű és eredetű vitáknak vagy nézeteltéréseknek megoldását, vagy elrendezését mindenkor csak békés úton szabad keresni, megerősítik ezt a rendelkezést és kijelentik, hogy ahhoz a Magas Szerződő Felek között e tekintetben megállapított vagy megállapítandó eljárás szerint alkalmazkodnak.

IX. cikk. A jelen Szerződés egyetlen cikke sem tekinthető úgy, mintha bármiben is csökkenthetné azokat a kötelezettségeket, amelyeket bármelyik Magas Szerződő Fél a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya értelmében vállalt.

X. cikk. A jelen Szerződés, amely francia nyelven négy példányban készült és amelyből mindegyik Magas Szerződő Fél egy példány átvételét elismeri, öt évi időtartamra szól.

Ezen időszak lejártakor, hacsak a Magas Szerződő Felek egyike hat hónapos előzetes értesítéssel fel nem mondja, újabb öt évi időtartamra teljes hatállyal megújítottnak tekintendő, és azután is időről időre mindaddig, amíg egy vagy több Magas Szerződő Fél a Szerződést hat hónapi előzetes értesítéssel fel nem mondja. A Szerződés, ha az egyik Fél felmondja is, a többi Felek között továbbra is fennáll.

A jelen Szerződést a Magas Szerződő Felek mindegyikének saját alkotmánya rendelkezéseinek megfelelően meg kell erősítenie és

azt be kell iktatni a Nemzetek Szövetsége Főtitkáránál, akit felkérnek arra, hogy a Szerződést a Nemzetek Szövetsége többi tagjainak is hozza tudomására.

A megerősítő okiratokat a Magas Szerződő Felek az iráni kormánynál teszik le.

Mihelyt két Magas Szerződő Fél a megerősítő okiratokat letette, a jelen Szerződés e két Fél között hatályba lép. A harmadik Szerződő Féllel szemben akkor lép hatályba, amikor ez a megerősítő okiratokat leteszi, és ugyanígy a negyedik Féllel szemben is.

Az iráni kormány minden egyes megerősítő okirat letételét azonnal közli a jelen Szerződést aláíró valamennyi Féllel.

Kelt a teheráni Saadabad palotában, 1937. július 8-án.

JEGYZŐKÖNYV

A szerződést aláíró Államok a közös érdekeiket érintő kérdések megtárgyalása és ténykedésük összehangolása céljából tanácsot alakítanak, amely az aláíró országok külügyminisztereiből áll és évente legalább egyszer összeül Genfben vagy a tanács által kijelölt más helyen. Az elnöki tisztséget felváltva töltik be Afganisztán, Irak, Irán és Törökország külügyminiszterei. Mindazonáltal, mivel Őfelsége Pahlevi sah kormánya kezdeményezte azokat a tárgyalásokat, amelyek a teheráni Saadabad palotában aláírt szerződés megkötéséhez vezettek, a tanács elnöki tisztségét az első esztendőben Irán külügyminisztere tölti be.

Hasonlóképpen a hivatalban levő elnök mellett titkárságot létesítenek, amely áll egy főtitkárból, akit az elnök saját minisztériumának tisztviselői közül választ ki, és három titkárból, akiket a tanács többi tagjai jelölnek ki.

A szovjet–kínai megnemtámadási szerződés

Nanking, 1937. augusztus 21.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 181. kötet. 102. old. — Bruns-Gretschaninow: Politische Verträge. III. kötet. Berlin, 1940. 757. old.

Megnemtámadási szerződés a Kínai Köztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között[1, 2]

A Kínai Köztársaság Nemzeti Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya, attól az óhajtól áthatva, hogy az általános béke fenntartásához hozzájáruljanak, hogy a közöttük fennálló baráti kapcsolatokat erős és tartós alapon megszilárdítsák és hogy a háború igénybevételéről való lemondásról szóló, Párizsban, 1928. augusztus 27-én aláírt szerződésben kölcsönösen vállalt kötelezettségeket szabatosabb formában megerősítsék, elhatározták, hogy a jelen Szerződést megkötik és ebből a célból meghatalmazottaikká kinevezték, nevezetesen:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik bemutatása után a következő cikkekben állapodtak meg:

1. cikk. A két Magas Szerződő Fél ünnepélyesen megerősíti, hogy a háborúnak nemzetközi viszályok elintézése céljából való igény-

[1] Életbe lépett aláírása napján.

[2] A szovjet—kínai megnemtámadási szerződés az 1937. július 8-án Kína ellen indított japán agresszió után abból a célból jött létre, hogy közvetett támogatást nyújtson Kínának. A szerződés igen fontos tényezőnek bizonyult Kína önvédelmi harcában. A Szovjetunió és Kína 1939. június 16-án kereskedelmi szerződést is kötött egymással.

Az 1945. évi jaltai értekezleten létrejött megállapodás értelmében a Szovjetunió az európai háború befejezését követő három hónap elteltével, 1945. augusztus 8-án háborúba lépett Japán ellen, és fegyveres segítséget nyújtott Kínának a japán iga alól való felszabadításában.

bevételét elítélik és egymáshoz való viszonyukban erről, mint a nemzeti politika eszközéről lemondanak, továbbá ezen kötelezettség értelmében tartózkodnak attól, hogy akár külön, akár egy vagy több más Hatalommal együttesen támadást intézzenek egymás ellen.

2. cikk. Abban az esetben, ha a Magas Szerződő Felek egyike egy vagy több harmadik Hatalom részéről támadás áldozatául esnék, a másik Magas Szerződő Fél kötelezi magát, hogy a konfliktus egész tartama alatt nem nyújt semmiféle közvetlen vagy közvetett támogatást az ilyen harmadik Hatalomnak vagy Hatalmaknak, úgyszintén tartózkodik bárminő olyan ténykedéstől vagy bárminő olyan egyezmény kötésétől, amelyet a támadó vagy a támadók a támadás áldozatává lett Fél hátrányára használhatnának fel.

3. cikk. A jelen Szerződés rendelkezései nem értelmezhetők úgy, mintha érintenék vagy módosítanák azokat a jogokat és kötelezettségeket, amelyek a Magas Szerződő Felekre nézve olyan kétoldalú vagy többoldalú szerződésekből vagy egyezményekből erednek, amelyeknek mindkét Magas Szerződő Fél részese és amelyeket a jelen Szerződés életbelépését megelőzően kötöttek meg.

4. cikk. A jelen Szerződés két angol nyelvű példányban készült. A Szerződés a fent említett meghatalmazottak által történt aláírása napján lép életbe és öt évig marad érvényben. Hat hónappal ezen időszak lejárta előtt a Magas Szerződő Felek mindegyike közölheti a másik féllel a Szerződés megszüntetésére irányuló óhaját. Abban az esetben, ha egyik Fél sem tenne idejében ilyen lépést, a Szerződés az első időszak leteltét követő két évre automatikusan meghosszabbítottnak tekintendő. Ha hat hónappal a két évi időszak lejárta előtt a Magas Szerződő Felek egyike sem közölné a másik Féllel a Szerződés megszüntetésére irányuló óhaját, az újabb két évre érvényben marad, és így tovább.

Fentiek hiteléül a meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Nankingban, 1937. augusztus huszonegyedik napján.

Az angol–olasz egyezmények

Róma, 1938. április 18.

Forrás: Treaty Series (1938). Cmd. 5726. — Recueil des Traités de la S. d. N. 195. kötet. 77. old. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III. kötet. Berlin, 1940. 899. old.

I. Egyezmény az Egyesült Királyság és Olaszország között, amely egy Jegyzőkönyvből és a hozzátartozó Mellékletekből, valamint Jegyzékváltásokból áll[1]

JEGYZŐKÖNYV

Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság kormánya és az olasz kormány, attól az óhajtól áthatva, hogy a két ország közötti kapcsolatokat erős és tartós alapra helyezzék és hogy hozzájáruljanak az általános béke és biztonság ügyéhez, elhatározták, hogy megbeszéléseket kezdenek abból a célból, hogy a közös érdekű kérdésekre vonatkozóan megállapodásra jussanak;

és miután az említett megbeszélések lezajlottak,

[1] Az 1937. január 2-i angol—olasz nyilatkozatot követő 1938. április 18-i angol—olasz egyezményeket abban az időben kötötték meg, amikor az 1936—37. évi sikeres harcok ellenére a köztársasági Spanyolországra nehezedő katonai nyomás a növekvő külföldi beavatkozás következtében erősödött, de az ellenállás folytatódott.

Angliában 1937. május 28. óta Neville Chamberlain volt a miniszterelnök, aki — a Földközi-tengeren 1937-ben előállott kritikus helyzet ellenére — erőteljesen szorgalmazta, hogy a *gentlemen's agreement*-nél szélesebb körű megegyezést hozzon létre Olaszországgal. A Chamberlain-kormány 1938 februárjában e célból úgy határozott, hogy még a spanyolországi olasz önkéntesek visszavonása előtt tárgyalásokat kezd az olasz kormánnyal. Eden külügyminiszter emiatt február 21-én lemondott. Közben Németország 1938. március 13-án bekebelezte Ausztriát, amit az angol kormány április 2-án elismert.

Az 1938. április 18-án megkötött angol—olasz egyezmények részletesen szabályozzák mindazokat a kérdéseket, amelyek a két ország érdekköreit a Földközi-tengeren, a Vörös-tengeren, az Adeni-öbölben, Líbiában, Kelet-Afrikában és a Közel-Keleten érintik. Az egyezményrendszer két fő

Őexcellenciája Right Honorable gróf Perth, G. C. M. G., C. B. Őfelsége római rendkívüli és meghatalmazott nagykövete és

Őexcellenciája gróf Galeazzo Ciano di Cortelazzo külügyminiszter,

kormányaik kellő meghatalmazásának birtokában megszerkesztették a jelen Jegyzőkönyvet és aláírták az annak mellékletét képező Egyezményeket és Nyilatkozatokat, amelyek mindegyike külön és önálló okmánynak tekintendő:

1. A Földközi-tengerre vonatkozó 1937. január 2-i Nyilatkozat és az 1936. december 31-i Jegyzékváltás megerősítése;
2. Egyezmény a katonai tájékoztatások kicseréléséről;
3. Egyezmény a Közép-Kelet bizonyos térségeiről;
4. Nyilatkozat a propagandáról;
5. Nyilatkozat a Tana-tóról;
6. Nyilatkozat Olasz Kelet-Afrika bennszülött lakosságának katonai szolgálatáról;
7. Nyilatkozat a szabad vallásgyakorlatról és a brit vallási testületek kezeléséről Olasz Kelet-Afrikában;
8. Nyilatkozat a Szuezi-csatornáról.

Az említett okmányok a két kormány által közösen meghatározandó időpontban lépnek életbe és azok kivételével, amelyek felül-

---

részre tagozódik: I. az egyes konkrét kérdéseket szabályozó egyezmény, II. a jószomszédsági egyezmény. Az I. egyezmény több részből áll: a jegyzőkönyvből és a mellékletként hozzátartozó nyolc egyezményből, illetőleg nyilatkozatból, továbbá három jegyzékváltásból. *Abesszínia* tekintetében az egyezmény-rendszer mindenütt Olasz Kelet-Afrikáról beszél, amelyhez az olasz kormány Abesszíniát is csatolta, ezzel Nagy-Britannia *de jure* elismerte Abesszínia bekebelezését. Ezen túlmenően az angol kormány vállalta, hogy a Nemzetek Szövetségében lépéseket tesz aziránt, hogy a többi tagállamok is ismerjék el az Abesszínia feletti olasz fennhatóságot. A *spanyol* kérdésben, nevezetesen a külföldi önkéntesek kérdésében elfogadott formula gyakorlatilag lehetővé tette, hogy az olasz önkéntesek egy része továbbra is Spanyolországban maradjon Franco győzelméig.

Az egyezmény-rendszert képező okmányokat nem kellett megerősíteni. Életbeléptetésüket a szerződő felek a spanyol kérdés rendezésétől függően (l. a Spanyolországgal és Abesszíniával kapcsolatos jegyzékváltást) későbbi időpontra halasztották. Erre 1938. november 16-án, a müncheni egyezmény létrejötte után került sor. Az I. egyezmény jegyzőkönyvét és ennek mellékletét képező egyezményeket és nyilatkozatokat az ugyanezen a napon Rómában kelt közös angol—olasz nyilatkozat léptette életbe, miután a három jegyzékváltás, valamint a II. egyezmény már aláírása napján életbe lépett.

vizsgálatukra vagy érvényességük időtartamára vonatkozóan rendelkezéseket tartalmaznak, határozatlan ideig maradnak érvényben, de ha az egyik kormány bármikor úgy tartaná, hogy a körülmények megváltozása valamelyik okmány felülvizsgálását szükségessé teszi, a két kormány a felülvizsgálás tárgyában tanácskozni fog egymással.

A két kormány megállapodik abban, hogy az említett okmányok életbelépése után azonnal tárgyalásokat kezdenek — amelyekre az Egyiptomot és Angol-Egyiptomi Szudánt érintő kérdések megtárgyalásában való részvételre az egyiptomi kormányt is meghívják — abból a célból, hogy egyfelől a Szudán, Kenya és Brit Szomáliföld, másfelől az Olasz Kelet-Afrika közötti határokra vonatkozóan végleges egyezményt kössenek; másfelől egyéb olyan kérdésekről tárgyaljanak, amelyek kölcsönösen érintik *a)* egyfelől az olasz érdekeket, másfelől a brit, egyiptomi és szudáni érdekeket a fent említett területeken és *b)* e területek közötti kapcsolatokat. Ezek a tárgyalások fel fogják ölelni a Szudán és Olasz Kelet-Afrika közötti kereskedelmi kapcsolatokat is.

Megállapodtak abban is, hogy az Egyesült Királyság kormánya és az olasz kormány a lehető leghamarabb tárgyalásokat kezdenek az Olasz Kelet-Afrika, valamint az Egyesült Királyság, India, a brit gyarmatok, tengerentúli területek, protektorátusok és az Egyesült Királyság kormánya által igazgatott mandátumos területek közötti kereskedelmi kapcsolatok tárgyában, ideértve a Rómában 1883. június 15-én aláírt Kereskedelmi és Hajózási Egyezménynek a megállapítandó feltételek szerint egész Olasz Kelet-Afrikára való alkalmazásának kérdését. Ezeket a tárgyalásokat az a közös óhaj fogja áthatni, hogy e területek között a kereskedelmi kapcsolatokat fejlesszék és a kereskedelem számára megfelelő könnyítéseket biztosítsanak.

Készült Rómában, két példányban, 1938. április 18-án, angol és olasz nyelven, azzal, hogy mindkét szöveg egyenlő érvényű.

MELLÉKLETEK

(A mellékletek *tartalma* a következő:

Az *I. Melléklet* megerősíti a Földközi-tengerre vonatkozó 1937. január 2-i Nyilatkozatot és az 1936. december 31-i Jegyzékváltást.

A *II. Melléklet* a katonai tájékoztatások kicseréléséről szóló egyezményt tartalmazza. Eszerint a két kormány minden év januárjában tájékoztatja egymást a Földközi-tenger, a Vörös-tenger és az Adeni-öböl térségében, valamint az Afrikában (a 20. hosszúsági fok-

tól keletre és a 7. szélességi foktól északra) állomásozó fegyveres erőik jelentősebb mozdulatairól vagy átcsoportosításáról. Úgyszintén tájékoztatják egymást a Földközi-tenger keleti medencéjében (a 19. hosszúsági foktól keletre) és a Vörös-tengeren létesítendő új tengeri vagy légi támaszpontokról.

A *III. Melléklet*, vagyis a Közép-Kelet bizonyos térségeire vonatkozó egyezmény fő rendelkezései a következők: A két kormány kötelezi magát, hogy nem köt semmiféle olyan egyezményt és nem tesz semmiféle olyan lépést, amely érinthetné Szaud-Arábia és Jemen[2] függetlenségét vagy integritását, és közös érdeknek nyilvánítja, hogy egyetlen más hatalom se szerezhessen fennhatóságot vagy kiváltságos helyzetet ezen államokban. A Vörös-tenger azon szigeteire, amelyekről Törökország az 1923. július 24-i lausanne-i békeszerződésben lemondott, de amelyek nem tartoznak Szaud-Arábia vagy Jemen területéhez, a szerződő felek nem terjesztik ki szuverenitásukat és nem létesítenek azokon katonai erődítéseket. Angol tisztviselők tartózkodhatnak Kamaran szigetén, hogy biztosítsák a mekkai zarándoklatok egészségügyi szolgálatát, viszont olasz tisztviselők tartózkodhatnak a Nagy Hanish, a Kis Hanish és Dzsebel Zukur szigeteken a halászok védelmére, úgyszintén tűzrendészeti személyzet tartózkodhatik Abu Ali, Centre Peak és Dzseked Teir szigeteken.[3] Arábiának abban az övezetében, amely Szaud-Arábia és Jemen határaitól keletre és délre terül el és amely brit protektorátus alatt áll, az Egyesült Királyság nem foganatosít semmiféle olyan intézkedést, amely csorbítaná Szaud-Arábia és Jemen függetlenségét vagy integritását és fenntartja a protektorátusa alatt álló arab fejedelmek autonómiáját, Olaszország pedig nem törekszik politikai befolyás szerzésére ebben az övezetben. Az Adeni Protektorátus területére[4] az olasz állampolgárok hajóikkal és áruikkal szabadon beléphetnek, letelepedhetnek és más külföldi állampolgárokéval azonos kereskedelmi, ipari és egyéb foglalkozást űzhetnek.

A *IV. Melléklet* egyezményt tartalmaz arra vonatkozóan, hogy

[2] Ebben az időben szoros politikai és gazdasági kapcsolat állott fenn Olaszország és Jemen között. 1926. szeptember 2-án olasz—jemeni barátsági szerződést kötöttek, amelyet 1937. szeptember 4-én megújítottak.

[3] Ezek a szigetek a Vörös-tenger déli bejáratánál Eritrea és Jemen között a jemeni partok közelében fekszenek.

[4] Az 1937. március 18-i brit rendelet értelmében Hadramautot egyesítették Aden koronagyarmattal Adeni Protektorátus néven.

a két kormány tartózkodik az egymás érdekeit veszélyeztető propagandától.[5]

Az *V. Melléklet* az olasz kormány nyilatkozatát tartalmazza, amelyben megerősíti, hogy tiszteletben tartja az Egyesült Királyságnak a Tana-tóra vonatkozó jogait.[6]

A *VI. Melléklet* az olasz kormány nyilatkozatát tartalmazza, amely megerősíti a Nemzetek Szövetségéhez intézett 1936. június 29-i jegyzékében adott biztosítékokat aziránt, hogy Olasz Kelet-Afrika bennszülött lakosságát a helyi rendőrségi szolgálat ellátásán és a terület védelmén kívül nem kényszeríti katonai szolgálatra.

A *VII. Melléklet*ben foglalt nyilatkozat szerint az olasz kormány Olasz Kelet-Afrikában biztosítja a brit állampolgárok szabad vallásgyakorlatát és megvizsgálja a brit vallási testületek emberbaráti tevékenységének engedélyezésére irányuló kérelmeket.

A *VIII. Melléklet* a brit és olasz kormány nyilatkozatát tartalmazza, amelyben megerősítik, hogy tiszteletben tartják a Szuezi-csatorna szabad használatáról 1888. október 29-én kötött konstantinápolyi szerződést.)[7]

JEGYZÉKVÁLTÁS A LÍBIAI OLASZ FEGYVERES ERŐKRŐL

Gróf Ciano levele Lord Perth-hez

Róma, 1938—XVI. április 16.

Excellenciás Uram,

Legutóbbi megbeszélésünk folyamán Excellenciád megemlítette a líbiai olasz fegyveres erők létszámának kérdését.

[5] A Bariban működő olasz rádióállomás arab nyelven éleshangú angolellenes propagandát fejtett ki az arab államok irányában. Az egyezmény aláírása után a barii rádió beszüntette ilyen természetű adásait.

[6] A Nagy-Britannia és Abesszínia között 1902. május 15-én kötött szerződésben Abesszínia kötelezte magát, hogy a Kék-Níluson, a Tana-tavon és a Sobát folyón az Egyesült Királyság kormányával való előzetes megegyezés nélkül nem létesít olyan építményt, amely megakadályozná a Nílus vízellátását. Olaszország Nagy-Britanniának ezt a jogát az 1906. december 13-i angol—francia—olasz szerződésben, majd az 1925. december 14—20-i angol—olasz jegyzékváltásban elismerte.

A Tana-tóra vonatkozó olasz nyilatkozat érvényét az egyidejűleg kelt külön angol—egyiptomi és olasz—egyiptomi jegyzékváltás Egyiptomra is kiterjesztette. (1936. augusztus 26-án angol—egyiptomi szövetségi szerződést írtak alá.)

[7] A nyilatkozat érvényét az egyidejűleg kelt külön angol—egyiptomi és olasz—egyiptomi jegyzékváltás Egyiptomra is kiterjesztette.

Tisztelettel tájékoztatom Excellenciádat, hogy a kormány elnöke elrendelte ezen fegyveres erők létszámának csökkentését. A fegyveres erők visszavonása heti 1000 fővel már megkezdődött és ennél nem kisebb mértékben folytatódik mindaddig, amíg a líbiai olasz fegyveres erők a békelétszámot el nem érik. Ez a végső létszám a megbeszéléseink kezdetén Líbiában állomásozó fegyveres erőknek legalább felével való csökkentését jelenti.

Kérem fogadja ...

Ciano

Lord Perth levele gróf Cianóhoz

1938. április 16.

Excellenciás Uram,

Tisztelettel igazolom Excellenciád mai keltezésű jegyzékét, amelyben Excellenciád tájékoztatott engem az olasz kormány elnökének arról a szándékáról, hogy a líbiai olasz fegyveres erőket fokozatosan csökkenti.

Örömmel fogom közölni ezt a tájékoztatást Őfelsége kormányával az Egyesült Királyságban.

Kérem fogadja ...

Perth

JEGYZÉKVÁLTÁS

a Spanyolországban, a tengerentúli spanyol birtokokon és Marokkó spanyol övezetében követendő politikára vonatkozóan olasz részről adott biztosítékokról, valamint az Egyesült Királyság szándékairól a Nemzetek Szövetsége tagállamai álláspontjának tisztázásáról az Etiópiában előállott helyzettel kapcsolatban.[8]

Gróf Ciano levele Lord Perth-hez

Róma, 1938—XVI. április 16.

Excellenciás Uram,

Excellenciád bizonyára emlékezik rá, hogy legutóbb megbeszélé-

[8] A Földközi-tengeren a helyzet 1937-ben erősen kiéleződött. Jóllehet Németország és Olaszország csatlakozott a benemavatkozási egyezményhez, a német és olasz önkéntesek beözönlése Spanyolországba egyre nagyobb arányokat öltött. A Benemavatkozási Bizottság 1937. február 16-án egyhangú határozatot hozott, amelynek értelmében február 21-én kezdődő hatállyal megtiltják külföldi önkéntesek toborzását és kiutazását

sünk folyamán bizonyos biztosítékokat adtam Excellenciádnak az olasz kormány Spanyolországgal kapcsolatos politikájára vonatkozóan. Ezúttal írásban is meg kívánom erősíteni ezeket a biztosítékokat.

Először, az olasz kormány tisztelettel megerősíti, hogy teljes mértékben csatlakozik az Egyesült Királyságnak a külföldi önkéntesek

---

Spanyolországba, és e határozat végrehajtására március 7-től a spanyol szárazföldi és tengeri határok mentén nemzetközi ellenőrzési rendszert vezetnek be. A francia—spanyol határt, amelyen át a köztársasági Spanyolország fegyverszállítmányokhoz és önkéntesekhez juthatott, 1937. február 21-én le is zárták, viszont Portugálián, valamint a tengereken és a levegőn át tovább özönlöttek a német—olasz hadianyag-szállítmányok és önkéntesek Franco részére. A portugál—spanyol határ ellenőrzését a portugál kormány saját maga végezte, amihez angol megfigyelőket hívott meg. A Benemavatkozási Bizottság március 8-án hozta meg határozatát a francia—spanyol határ, a Gibraltár és Spanyolország közötti határ, az afrikai-spanyol birtokok határai és Spanyolország tengeri határai ellenőrzési rendszeréről. Az ellenőrzési rendszer április 19-én lépett életbe. A tengeri ellenőrzésben négy hatalom: Nagy-Britannia és Franciaország, valamint az intervencióban ténylegesen résztvevő Németország és Olaszország vett részt — a Szovjetunió nélkül. Ezt a szerepet a német és olasz hadihajók a köztársasági Spanyolország partjainak és tengerhajózásának mind teljesebb elzárására igyekeztek felhasználni. 1937. március 20-án Salamancában *német—spanyol titkos jegyzőkönyvet* írtak alá a kölcsönös támogatásról. Az ezt követő júliusi titkos jegyzőkönyvek a gazdasági kapcsolatokat szabályozták. Németország többek között jogot kapott Spanyolország, ideértve a marokkói spanyol protektorátus bányakincseinek kiaknázására.

Németország és Olaszország — a Deutschland csatahajó és a Leipzig cirkáló incidensét felhasználva — 1937. június 23-án visszalépett az ellenőrzési rendszerben való részvételtől, hogy visszanyerje teljes cselekvési szabadságát. A tengeri ellenőrzés rendszere ezzel felborult. 1937 nyarán álcázott olasz tengeralattjárók sorozatos támadásokat intéztek a köztársasági Spanyolországba tartó kereskedelmi hajók ellen. Ez a kalózkodás eredetileg főleg a köztársasági spanyol és a szovjet hajók (a Tyimirjazev és Blagojev elsüllyesztése), majd az angol, francia és más nemzetiségű hajók ellen is irányult és annyira elharapózott, hogy veszélyessé tette a hajózást a Földközi-tengeren.

Erre az angol és francia kormány kezdeményezésére Nyonban összeült a kilenc földközi-tengeri és a fekete-tengeri hatalom: Nagy-Britannia, Franciaország, a Szovjetunió, Törökország, Románia, Bulgária, Görögország, Jugoszlávia és Egyiptom konferenciája (1937. szeptember 9—14.). Olaszország és Németország visszautasította a nyoni konferencián való részvételt, a köztársasági Spanyolországot viszont nem hívták meg. A

Spanyolországból történő fokozatos kivonására vonatkozó formulájához és kötelezettséget vállal aziránt, hogy ezt a kiürítést gyakorlatilag és ténylegesen végrehajtja, olyan időpontban és olyan feltételek mellett, amint azokat a Benemavatkozási Bizottság a fent említett formula alapján meg fogja határozni.

Másodszor, meg óhajtom erősíteni, hogy amennyiben ez a kiürítés a spanyol polgárháború bevégződésekor még nem fejeződött be, az összes még ott levő olasz önkéntesek haladéktalanul elhagyják Spanyolország területét és egyidejűleg minden olasz hadianyagot is elszállítanak onnan.[9]

---

szeptember 14-én aláírt *nyoni egyezmény* kimondja, hogy a szerződő felek megvédik kereskedelmi hajóikat a kalózkodással szemben; azt a tengeralattjárót, amely az egyik spanyol félhez sem tartozó kereskedelmi hajó ellen a nemzetközi jog szabályaival (az 1930. április 22-i londoni flottaszerződés és az 1936. november 6-i londoni jegyzőkönyv) ellentétben támadást intéz, tűz alá veszik és lehetőleg megsemmisítik. A szeptember 17-i *genfi kiegészítő egyezmény* a tengeralattjárók elleni védekezést kiterjesztette a hasonló módon támadó repülőgépekre és felszíni hajókra is. A kalózkodás elleni védekezés hatékonnyá tételére a szerződő felek a nyoni egyezmény értelmében övezetenként felosztották egymás között az őrszolgálatot. Eszerint a Földközi-tenger nyugati és keleti medencéjében (a Tirreni-tenger és az Adriai-tenger kivételével) és a máltai csatornában, tehát Gibraltártól a Szuezi-csatornáig és a Dardanellákig a nyílt tengeren a brit és francia flotta, a parti vizeken pedig az illető állam hajóhada látja el az őrszolgálatot. Szeptember 30-án maga Olaszország is csatlakozott az ellenőrzési rendszerhez és november 10-től ténylegesen résztvett az őrszolgálatban. Ellenőrzési övezetként megkapta az olasz félszigetet övező tengereket, a Tirreni-tengert (ideértve Szardiniát és Sziciliát is), a Joni-tengert és az Adriai tengert, ezenkívül a Tripolisz és Egyiptom partjai mentén húzódó övezetet Port-Szaidig és a Sziciliából Tripoliszba vezető folyosót. A köztársasági Spanyolországot kihagyták a nyoni egyezményből, ami miatt a Nemzetek Szövetségénél hiábavalóan tiltakozott. November 17-én az angol kormány hivatalos képviselőt küldött Franco tábornok vezérkarához Salamancába.

[9] Az 1938. április 16-i angol—olasz egyezményt követően a Benemavatkozási Bizottság 1938. július 5-én egyhangú határozattal elfogadta a még 1937. július 14-én előterjesztett és akkor elvetett angol javaslat módosított változatát. A határozat szerint a külföldi önkénteseket fokozatosan visszavonják, a két spanyol félnek bizonyos feltételek mellett megadják a hadviselőket megillető jogokat a tengeren és bizonyos módosításokkal újra életbe léptetik az 1937. március 8-i határozatban elfogadott ellenőrzési rendszert. A köztársasági Spanyolország oldalán küzdő önkéntesek 1938 őszétől kezdve a Nemzetek Szövetsége által kiküldött bi-

Harmadszor, meg kívánom ismételni azt az általam korábban adott biztosítékot, hogy az olasz kormánynak nincs semminemű területi vagy politikai igénye és nem törekszik kiváltságos gazdasági helyzet elérésére sem a spanyol anyaországban, a Beleári-szigeteken, valamelyik tengerentúli spanyol birtokon vagy Marokkó spanyol övezetében, sem az említett területekkel kapcsolatban, és egyáltalában nincs szándékában, hogy ezen területek valamelyikén bármilyen fegyveres erőket tartson fenn.

Kérem fogadja . . .

Ciano

Lord Perth levele gróf Cianóhoz

Róma, 1938. április 16.

Excellenciás Uram,

Válaszul Excellenciád mai jegyzékére, tisztelettel tudomásul veszem azoknak a biztosítékoknak megerősítését, amelyeket Excellenciád legutóbbi megbeszéléseink folyamán a Spanyolországgal kapcsolatos olasz politikára vonatkozóan már adott nekem. Biztos vagyok benne, hogy Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya, amelynek ezt a közlést továbbítani fogom, meg lesz elégedve annak tartalmával. Ezzel kapcsolatban nyomatékkal bátorkodom emlékeztetni Excellenciádat arra, hogy Őfelsége kormánya a spanyol kérdés rendezését a két kormány közötti Egyezmény életbelépése előfeltételének tekinti.

A továbbiakban tisztelettel tájékoztatom Excellenciádat arról, hogy Őfelsége Kormánya, azt óhajtva, hogy kiküszöböltessenek azok az akadályok, amelyek a tagállamok szabadságát az Etiópia feletti olasz szuverenitás elismerése tekintetében jelenleg korlátozzák, a Nemzetek Szövetsége Tanácsának legközelebbi ülésén lépé-

---

zottság ellenőrzése mellett fokozatosan elhagyták Spanyolországot, de a Franco oldalán harcoló önkéntesek és sorkatonaság legnagyobb részét csak Franco 1939. március 28-án bekövetkezett végleges győzelme (Madrid bevétele) után, azaz májusban és júniusban vonták vissza. A Benemavatkozási Bizottság az angol javaslat elfogadása után nem tartott többé ülést. 1938. november 29-én a belga kormány, 1939. március 1-én a szovjet kormány visszahívta képviselőjét a Bizottságból. A Bizottság április 20-án kimondotta feloszlását. Egy nappal előbb, április 19-én a nyoni egyezményt és a genfi kiegészítő egyezményt is hatályon kívül helyezték.

seket szándékozik tenni abból a célból, hogy ebben a vonatkozásban tisztázzák a tagállamok helyzetét.[10]

Kérem fogadja . . .

Perth

JEGYZÉKVÁLTÁS

a tengeri fegyverkezés korlátozásáról Londonban 1936. március 25-én aláírt szerződésről.[11]

Gróf Ciano levele Lord Perth-nek

Róma, 1938—XVI. április 16.

Excellenciás Uram,

Tisztelettel tájékoztatom Excellenciádat arról, hogy az olasz kormány elhatározta, hogy a Londonban 1936. március 25-én aláírt Tengerészeti Szerződéshez, a Szerződés 31. cikkében foglalt eljárásnak megfelelően csatlakozik.

Ez a csatlakozás meg fog történni, mihelyt a mai napon aláírt Jegyzőkönyv mellékletét képező okmányok életbe lépnek.

Midőn a fentieket Excellenciád tudomására hozom, egyben hozzá kívánom tenni, hogy az olasz kormány időközben a fent említett Szerződés rendelkezéseihez alkalmazkodni kíván.

Kérem fogadja . . .

Ciano

[10] A brit kormány javaslatára a kérdést 1938. május 12-én a Népszövetségi Tanács elé terjesztették. A Tanács formális határozatot ugyan nem hozott, a Tanács elnöke azonban a vita végén megállapította, hogy a tanácstagok nagy többsége osztja a brit kormány felfogását, hogy „Olaszország abesszíniai helyzete elismerésének kérdésében a döntést az egyes tagállamoknak kell átengedni". Az 1936. április 18-i angol—olasz egyezmény november 16-án történt életbelépésével Abesszínia meghódításának angol részről történt *de jure* elismerése hatályossá vált.

[11] Az 1936. március 25-i londoni flottaszerződést, amely az 1922. február 6-i washingtoni és az 1930. április 22-i londoni flottaszerződés helyébe lépett, csak Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és Franciaország írta alá. Japán még 1934-ben felmondta a washingtoni szerződést, az 1936. évi londoni konferenciát pedig azért hagyta el, mert nem ismerték el azt a követelését, hogy flottája az Egyesült Államok és Nagy-Britannia tengeri erőivel egyenlő legyen. Azóta Japán korlátozás nélkül folytatta tengeri fegyverkezését. Olaszország résztvett ugyan a londoni konferencián, de az abesszíniai háború alatt ellene alkalmazott szankciók miatt nem írta alá a szerződést, de az angol—olasz egyezmény életbelépése után a Londonban 1938. december 2-án aláírt jegyzőkönyvben csatlakozott ahhoz.

Róma, 1938. április 16.

Excellenciás Uram,

Tisztelettel igazolom Excellenciád mai keltezésű jegyzékét, amelyben Excellenciád tájékoztatott engem az olasz kormánynak arról az elhatározásáról, hogy csatlakozik a Londonban 1936. március 25-én aláírt Tengerészeti Szerződéshez, mihelyt a mai napon aláírt Jegyzőkönyv mellékletét képező okmányok életbe lépnek és hogy addig is a fent említett Szerződés rendelkezéseinek megfelelően szándékozik eljárni.

Örömmel fogom ezt a döntést Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányával közölni.

Kérem fogadja ...

Perth

II. Jószomszédsági egyezmény az Egyesült Királyság kormánya, az egyiptomi kormány és az olasz kormány között

Egyfelől az olasz kormány, másfelől Kenya és Brit Szomáliföld nevében Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság kormánya, Szudán nevében pedig az Egyesült Királyság kormánya és az egyiptomi kormány;

attól az óhajtól vezetve, hogy Kelet-Afrikában baráti kapcsolatokat hozzanak létre;

kötelezik magukat arra, hogy azonfelül, hogy megfelelő időben megtárgyalják az Olasz Kelet-Afrika és Szudán, Kenya és Brit Szomáliföld közötti határokkal kapcsolatos részletkérdéseket, amint azt az Egyesült Királyság kormánya és az olasz kormány között a mai napon aláírt Jegyzőkönyv előírja, mindenkor együttműködnek egymással az említett területek között jószomszédi kapcsolatok fenntartása érdekében, és minden hatalmukban álló eszközzel igyekeznek megakadályozni, hogy a fent említett területek határain át betörésekre vagy más törvényellenes erőszakos cselekményekre kerüljön sor;

megállapodnak abban, hogy arra való tekintettel, hogy az 1936. április 12-i olasz rendelettel a rabszolgaságot Etiópiában eltörölték, mint ahogyan azt már eltörölték a többi fent említett területeken is, a hivatkozott jószomszédi kapcsolatoknak fel kell ölelniök az arra irányuló együttműködést is, hogy az illető területeken a rabszolgaellenes törvények megszegését megakadályozzák;

megállapodnak abban, hogy a másik fél állampolgárait nem sorozzák be a fent említett területeken fenntartott katonai jellegű bennszülött csapatokba, kötelékekbe vagy alakulatokba, ideértve különösképpen azokat az állampolgárokat is, akik a másik Fél területein fenntartott csapatokból, kötelékekből vagy alakulatokból megszöktek vagy ezekről a területekről elmenekültek.

Ennek hiteléül alulírottak, akik kormányaiktól erre kellő meghatalmazást kaptak, a jelen Egyezményt aláírták.

Készült Rómában, három példányban, 1938. április 16-án, angol és olasz nyelven, azzal, hogy mindkettő egyenlő érvényű.[12]

Perth, Ciano, Mosztafa el Szadek

[12] Az angol—olasz egyezmények, amelyek feláldozták Abesszíniát és a köztársasági Spanyolországot, nem csillapították le az olasz agressziós politikát és nem is térítették le Olaszországot — a Nagy-Britanniával való megegyezés révén — a hitleri Németországgal való szövetkezés útjáról. Spanyolország 1939. március 31-én barátsági szerződést kötött Németországgal. 1939. április 7-én az olasz csapatok megszállták Albániát, ami már nyilvánvalóan beleütközött az angol—olasz egyezmények rendelkezéseibe.

Az angol—olasz egyezmények a Nagy-Britannia és Olaszország közötti hadiállapot beálltával, azaz 1940. június 10-én hatályukat vesztették.

A szaloniki szerződés

Szaloniki, 1938. július 31.

Forrás: Recueil des Traités de la S. d. N. 196. kötet, 372. old. — Bruns-Gretschaninow: Politische Verträge. III. kötet. Berlin, 1940. 978. old.

Szerződés Bulgária és a Balkán-antant államai, Görögország, Románia, Törökország és Jugoszlávia között[1, 2]

Figyelemmel arra,

hogy Bulgária a Balkánon a béke megszilárdítására irányuló politikát követ és át van hatva attól az óhajtól, hogy a Balkáni Államokkal jószomszédi és bizalomteljes együttműködési viszonyt tartson fenn, és

hogy a Balkán-antant Államai Bulgáriával szemben ugyanettől a békés szellemtől és ugyanettől az együttműködési óhajtól vannak áthatva,

az alulírottak:

.....

az általuk képviselt Államok nevében kijelentik, hogy ezen Államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy kölcsönös kapcsolataikban tartózkodnak bárminemű erőszak alkalmazásától, azoknak az egyezményeknek megfelelően, amelyeket ezek az Államok a megnemtá-

[1] Életbe lépett aláírása napján.

A szaloniki szerződést bolgár részről Kiosszeivanov bolgár miniszterelnök és külügyminiszter, a Balkán-szövetség részéről Metaxas görög miniszterelnök és külügyminiszter, a Balkán-szövetség hivatalban levő soros elnöke írta alá.

[2] A Bulgária és a Balkán-szövetség közötti közeledést megelőzően Jugoszlávia 1937. január 24-én örök barátsági szerződést kötött Bulgáriával, majd 1937. március 25-én politikai szerződést Olaszországgal. Az olasz—jugoszláv szerződésben a két állam kötelezte magát, hogy tiszteletben tartják egymás szárazföldi és tengeri határait (Adria) és kölcsönösen lemondanak a háború eszközének igénybevételéről.

madás tárgyában aláírtak, és megállapodnak abban, hogy a maguk részéről lemondanak a neuilly-i szerződés IV. részében (Katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések) foglalt rendelkezések, úgyszintén a Lausanne-ban 1923. július 24-én aláírt, Trákia határára vonatkozó Egyezményben foglalt rendelkezések alkalmazásáról.

Készült Szalonikiban, két példányban, 1938. július 31-én.

Kiosszeivanov
Metaxas

A magyar–kisantant megállapodás

Bled, 1938. augusztus 22.

Forrás: Külügyi Szemle, XV. évfolyam 4. szám, 1938. október. 488. old.

Hivatalos jelentés a kisantant Állandó Tanácsának bledi konferenciájáról

A kisantant Állandó Tanácsa Bledben 1938. augusztus 21-én és 22-én tartotta rendes ülését Sztojadinovics jugoszláv miniszterelnök és külügyminiszter elnöklete alatt, aki ez összejöveteltől kezdve a következő ülésszak évtartamára az Állandó Tanács elnöki tisztét tölti be. Az ülésezésen Csehszlovákiát Krofta külügyminiszter, Romániát Comnen külügyminiszter képviselte.

I.

A három miniszter részleges vizsgálat alá vette az általános külpolitikai helyzetet, továbbá részletesen megvizsgálta mindazokat a külpolitikai kérdéseket, amelyek a kisantantot közelebbről érdeklik. E vizsgálat során megelégedéssel állapították meg, hogy vannak bizonyos bátorító jelek és kifejezték azt a reményüket, hogy ezek a kedvező elemek továbbfejlődjenek és valamennyi érdekelt ország türelmes és kitartó erőfeszítései révén megerősödjenek. Egyidejűleg kifejezésre juttatta a három miniszter a kisantant államainak mély ragaszkodását a béke és a megértés politikájához és kinyilvánították azt az eltökélt szándékukat, hogy ehhez a politikához hívek maradnak. A kisantant Állandó Tanácsa, mint a békés módszerek meggyőződéses híve, örömmel üdvözölte a Balkán-Szövetséget és Bulgáriát a szaloniki egyezmény megkötése alkalmával, amely egyezmény által ezek az országok nemcsak az egyetértést, a megerősödés és a virágzás új korszakát nyitották meg a Balkánon, hanem egyúttal igen értékes módon elősegítették az általános béke ügyét.

1. A kisantant Állandó Tanácsa megelégedéssel állapította meg, hogy a Magyarországgal folytatott tárgyalások lehetővé tették olyan megállapodások megkötését, amely a Magyarország és a kisantant közötti mindennemű erőszakos eszköz alkalmazásáról való lemondást és a három állam részéről Magyarország fegyverkezési egyenjogúságának elismerését tartalmazza.

Azoknak a tárgyalásoknak a során, amelyeknek célja a talaj előkészítése volt a kisantant államok és Magyarország közötti jószomszédi viszony továbbfejlesztése végett, bizonyos kérdések még függőben maradtak s ezért az említett megállapodás közzététele még nem történhetett meg. De a kisantant államai és Magyarország megegyeztek abban, hogy Bledben a kisantant Állandó Tanácsa és Budapesten a magyar kormány azonos szövegű közleményt tesz közzé, amelyben ismerteti a kérdéses tárgyalások jelenlegi állását. A kisantant Állandó Tanácsa örömét fejezve ki a már elért nagyjelentőségű eredmények felett, kifejezi azt a reményét, hogy hála a kölcsönös megértő szellemnek, amely számot vet nemcsak a kérdéses államok, hanem az egész Duna-vidék érdekeivel is, nem fog soká késni a teljes megállapodás létrejötte.[1]

2. A kisantant Állandó Tanácsa teljes mértékben számot vet azzal, hogy a mai helyzetben a Népszövetség nem tud teljes mértékben eleget tenni azoknak a feladatoknak, amelyeket a népszövetségi alapokmány szerzői reá bíztak. Mindamellett a kisantant három államának egyöntetű kívánsága, hogy a lehetőséghez képest továbbra is együttműködjék a Népszövetséggel.

Tekintettel arra, hogy a népszövetségi tanácsban a kisantantot képviselő Románia tanácstagsága szeptemberben lejár, a kisantant tanácsa Jugoszláviát bízta meg, hogy a következő cikluson a kisantantot a népszövetségi tanács kebelében képviselje. Ami a Népszövetség legközelebbi közgyűlése napirendjén szereplő többi kérdést illeti, a három miniszter elhatározta, hogy országaik népszövetségi kiküldöttei úgy mint a múltban, a jövőben is állandó szoros érint-

[1] A Magyarország és a kisantant közötti tárgyalásokat nem folytatták. Az 1938. szeptember 30-i müncheni egyezmény és Csehszlovákia feldarabolása következtében a kisantant gyakorlatilag megszűnt. Németország egyenként és egymás után igázta le gazdaságilag, majd politikailag és katonailag is az egymással szembenálló, az egymással megegyezni nem tudó dunai államokat.

kezést tartanak fenn egymással és igyekeznek mindenkor egyetértésben eljárni.

3. A kisantant Állandó Tanácsa megelégedéssel állapítja meg, hogy a Népszövetség 1938. május 9. és 14. között tartott legutóbbi ülésszaka alkalmából, amikor az angol kormány felvetette a kérdést, hogy vonják le az Etiópiában bekövetkezett helyzet következményeit, a kérdés feletti vita oly módon folyt le, hogy lehetővé tette közös terv alapján való megoldását egy olyan problémának, amely egyik okozója volt az európai feszültségnek.[2]

4. A kisantant Állandó Tanácsa nagy vonásokban vizsgálat alá vette a dunai problémát is. A Tanács elhatározta, hogy a három kormány technikai szakértői legközelebb Belgrádban értekezletre ülnek össze, hogy teljes részletességgel megvizsgálják ezt a kérdést, áthatva attól a kisantant Tanácsa által kifejezett kívánságtól, hogy olyan közös megegyezéses megoldást találjanak, amely lehetővé teszi az együttműködés folytatását minden érdekelt állammal.

5. A kisantant Állandó Tanácsa újból rámutat a Gazdasági Tanács munkájának fontosságára. E tanács törekvése, hogy még szorosabbá tegye a kereskedelmi kapcsolatokat a kisantant államai között. A három állam szilárd meggyőződése, hogy a kölcsönös kereskedelmi forgalmat a lehető legnagyobb mértékben növelni kell a három állam között. A kisantant államainak kormányai minden e tekintetben javasolt intézkedést teljes mértékben támogatnak.

6. A kisantant Állandó Tanácsa legközelebbi ülésezését a Népszövetség 19. közgyűlése alkalmából szeptemberben Genfben tartja.

Hivatalos magyar jelentés

Azok a tárgyalások, amelyek egyrészt Magyarország, másrészt Románia, Jugoszlávia és Csehszlovákia között a múlt év óta folytak, abból a közös vágyból kifolyólag, hogy az útból elháríttassanak a Magyarország és a fent említett három állam közötti jószomszédi viszony kifejlődését zavarni alkalmas tényezők, ideiglenes megállapodásra vezettek. E megállapodások Magyarország fegyverkezési egyenjogúságának a fent említett három állam részéről történő elismerését és Magyarország, valamint a szóban forgó három állam

[2] L. az 1938. évi angol—olasz egyezményekhez fűzött 10. sz. jegyzetet.

között mindennemű fegyveres erőszak alkalmazásáról való lemondást tartalmazzák.

A megállapodások tető alá hozatalát megelőző megbeszélések során az összes egyéb kérdések — amelyek megoldása a dunai államok viszonyát kedvező módon befolyásolhatná — szintén beható és jóindulatú megfontolás tárgyát képezték. A fent említett államoknak e kérdéseket illető magatartását leszögező nyilatkozatok előkészítettek, de végleges formájukban nem voltak lefektethetők.

Remélhető, mihelyt a fennálló nehézségek áthidaltattak, az e kérdésekre irányuló tárgyalások kedvező befejezést nyernek és a létrejött megállapodások, valamint a szóban forgó nyilatkozatok egyidejűleg közzé fognak tétetni.

A müncheni egyezmény

München, 1938. szeptember 29.

Forrás: Further Documents Respecting Czechoslovakia, Miscellaneous No. 8. (1938), Cmd. 5848. — Documents Diplomatiques 1938—1939. Ministère des Affaires Étrangères. Paris, 1939. (Francia Sárga Könyv.)

Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország között Münchenben 1938. szeptember 29-én létrejött egyezmény[1]

Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország, tekintetbe véve a szudétanémet terület elcsatolására vonatkozólag elvben már elért megállapodást, megegyezett ennek az elcsatolásnak alább következő feltételeiben és módozataiban, valamint az ennek következtében foganatosítandó intézkedésekben és a jelen Egyezménnyel egyenként felelősséget vállalnak az Egyezmény végrehajtásának biztosításához szükséges lépésekért.

[1] A müncheni egyezmény az agresszor lecsillapításának, a Nagy-Britannia által kezdeményezett *appeasement*-politikának tetőpontja. A nyugati hatalmak, nevezetesen Nagy-Britannia és Franciaország Olaszország közreműködésével a hitleri Németországnak tett engedményekkel pillanatnyilag megvásárolták a békét, de ugyanezzel a lépéssel elősegítették a további agressziókat és — a második világháborút. Az agressziós fenyegetés előtti kapitulációért, Csehszlovákia feláldozásáért történelmi felelősség terheli a nyugati hatalmakat, de felelős Benes elnök és az akkori csehszlovák kormány is, amely a nemzeti szabadságharc meghirdetése helyett a kapituláció könnyebbik útját választotta, jóllehet a szovjet kormány több ízben támogatásáról biztosította, ideértve a katonai segélynyújtást is.

A müncheni egyezmény szerves kiegészítése az 1938. szeptember 30-i angol—német közös nyilatkozat, amelyben Németország — mintegy ellentételként a Münchenben kapott előnyökért — elismerte a Brit Birodalom birtokállományát; továbbá az 1938. december 6-i francia—német nyilatkozat, amely a francia—német határ végleges voltát ismerte el ünnepélyesen.

A müncheni egyezményben kilátásba helyezett, Nagy-Britannia és Franciaország részéről a maradék Csehszlovákia területi épségét szavatoló garancia nyújtására nem került sor.

1. A kiürítés október 1-én kezdődik.

2. Az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország megállapodnak abban, hogy a terület kiürítése október 10-ig befejeződjék, mégpedig anélkül, hogy a meglevő berendezések bármelyikét lerombolnák, és hogy a csehszlovák kormány felelős azért, hogy a kiürítés az említett berendezések megrongálása nélkül menjen végbe.

3. A kiürítés módozatait részleteiben egy Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország, Olaszország és Csehszlovákia képviselőiből álló bizottság fogja megállapítani.

4. A túlnyomórészt németek lakta területnek német csapatok által való fokozatos megszállása október 1-én kezdődik. A mellékelt

---

Münchent követően, 1938 decemberében *Olaszország* is bejelentette igényeit — Franciaországgal szemben Tunisz, Korzika és Nizza tekintetében. 1938. december 17-i jegyzékében az olasz kormány rögzítette a Franciaországgal szemben fennálló olasz követeléseket Tuniszra, Dzsibutira és a Szuezi-csatorna részvényeire vonatkozóan, majd december 22-én felmondta az 1935. évi francia—olasz egyezményeket.

Németország a müncheni egyezményt néhány hónap múlva megszegte, és ezzel azt önmaga hatályon kívül helyezte. 1939. március 15-én csapataival megszállta Cseh- és Morvaországot és a március 16-án kelt rendelettel Cseh és Morva Protektorátus néven bekebelezte a Birodalomba. Az előző napon, március 14-én Szlovákia német sugalmazásra kikiáltotta függetlenségét, majd a március 18—23-i szerződéssel Németország védelme alá helyezte magát.

A müncheni egyezménynek súlyos hatása volt a *közép- és délkelet-európai államok* magatartására. Az itteni államok kormányai, amelyek úgy érezték, hogy a nyugati hatalmak Németországnak engedték át a vezető befolyást Európának ebben a részében, valósággal versenyeztek egymással a Drittes Reich kegyeinek elnyeréséért. Hitler pedig értette a módját annak, hogy a közép- és délkelet-európai államokat egymással szemben kijátssza és azokat saját követeléseinek teljesítésére kényszerítse.

A müncheni egyezmény után Csehszlovákiában Hácha elnök és Chvalkovsky külügyminiszter mindent elkövettek, hogy elnyerjék Németország jóindulatát. Romániában a két legnagyobb párt vezetői, Bratianu és Maniu az új helyzetre való tekintettel memorandumot intéztek a királyhoz, hogy Románia tájékozódjék Németországra, amit 1940-ben Antonescu kormányalakítása, majd Károly király Hitlernél tett látogatása követett. Jugoszláviában az akkori kormányok szintén igyekeztek fenntartani a zavartalan jóviszonyt Olaszországgal és Németországgal. Csehszlovákia felszámolása után Németország az önálló Szlovákia megteremtésével kapott engedelmes eszközt a kezébe a duna-völgyi népek egymással szembeni kijátszása politikájának foly-

térképen megjelölt négy zónát a német csapatok a következő sorrendben fogják megszállni:

Az I. számmal jelzett zónát október 1-én és 2-án, a II. számmal jelzettet október 2-án és 3-án, a III. számmal jelzettet október 3-án, 4-én és 5-én és a IV. számmal jelzettet október 6-án és 7-én.

A többi, túlnyomórészt német jellegű területeket a fent említett nemzetközi bizottság fogja haladéktalanul meghatározni és azokat a német csapatok október 10-ig szállják meg.

5. A 3. pontban említett nemzetközi bizottság határozza meg azokat a területeket, amelyeken népszavazást kell tartani. Ezeket a területeket a népszavazás befejeztéig nemzetközi alakulatok szállják meg. Ugyanaz a bizottság fogja megállapítani a népszavazás

---

tatásához. Jugoszlávia katonai lerohanása és feldarabolása után az önálló Horvátország is hasonló szerephez jutott.

A magyar kormány, amely ebben az időszakban a *primus inter pares* elvét vallotta, azaz hogy első hely illeti meg a tengelyhatalmak közép- és délkelet-európai kisebb szövetségesei között, nyugtalan féltékenységgel reagált a legkisebb mozzanatra is, amely a román és szlovák vonal erősödését jelezte Berlinben. Németország elsősorban az itteni államok *területi követeléseit, illetőleg ellenköveteléseit* használta fel fegyverül arra, hogy egyre nagyobb gazdasági és politikai, majd katonai engedményeket csikarjon ki tőlük. A Harmadik Birodalom jól kihasználta a maga érdekében Magyarországot, Romániát és Szlovákiát, s e kis államok területi igényeinek és ellenigényeinek napirenden tartásával kézben tudta tartani őket. Az 1938. évi első és az 1940. évi második bécsi döntés (l. ott) csak bevezetői voltak ennek a játszmának, mert Szlovákia és Románia ellenköveteléseket támasztott, és ezeket a követeléseket Németország fenyegetésként felhasználta Magyarország ellen — és fordítva.

„Hitler taktikája az volt — írja Kállai Gyula a magyar függetlenségi mozgalomról szóló művében —, hogy egyik duna-völgyi népet a másikkal tartsa sakkban. Ezt a veszedelmes módszert különösen Magyarország és Románia között alkalmazta eredményesen. Ha érdekei úgy kívánták, Magyarországtól román fenyegetésekkel csikart ki engedményeket és fordítva. 1941 őszén, a bécsi döntés évfordulóján, a román reakció lapjai nyíltan uszítottak Magyarország ellen, és nemcsak Észak-Erdélyt követelték vissza, hanem Románia nyugati határát a Tiszáig akarták kiterjeszteni. Ugyanebben az időben a szlovák lapok arról cikkeztek, hogy Romániának és Szlovákiának egy közös ellensége van: Magyarország. A hitleri „felszabadító" politika és a magyar reakció veszett nemzetiségi politikája jóvoltából Magyarország körül egy új, hitlerista kisantant gyűrű kezdett kialakulni." (Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom 1936—1945. Ötödik kiadás. Kossuth Könyvkiadó, 1965. 121—122. old.)

megtartásának módozatait, figyelemmel a Saar-vidéken megejtett népszavazás módozataira. A bizottság állapítja meg a népszavazás napját is, ez azonban nem eshetik későbbre, mint november végére.

6. A határok végleges megállapítását a nemzetközi bizottság fogja elvégezni. Ennek a bizottságnak joga van arra, hogy bizonyos kivételes esetekben a négy nagyhatalomnak — Németországnak, az Egyesült Királyságnak, Franciaországnak és Olaszországnak — a népszavazás nélkül átadandó zónák szigorúan néprajzi alapon történő meghatározásától — jelentéktelen eltéréseket ajánljon.

7. Optálási jogot nyújtanak mindazoknak, akik az elcsatolt területekről elköltözni óhajtanak, valamint mindazoknak, akik oda kívánnak letelepedni. Az optálási jogot a jelen Egyezmény aláírásától számított hat hónapon belül kell gyakorolni. Egy német—csehszlovák bizottság fogja meghatározni az optálás részleteit, kidolgozni a lakosságcserét megkönnyítő eljárásokat és tisztázni az ebből a lakosságcseréből eredő alapvető kérdéseket.

8. A jelen Egyezmény aláírását követő négy héten belül a csehszlovák kormány a katonai és rendőrségi szolgálatból elbocsátja az összes szudétanémeteket, akik ezt kívánják. Ugyanezen határidőn belül a csehszlovák kormány szabadlábra helyezi azokat a szudétanémet foglyokat, akik politikai bűncselekmények miatt szabadságvesztés büntetésüket töltik.

München, 1938. szeptember 29.

A. Hitler
Ed. Daladier
Mussolini
Neville Chamberlain

KIEGÉSZÍTÉS AZ EGYEZMÉNYHEZ

Őfelsége kormánya az Egyesült Királyságban és a francia kormány azon az alapon csatlakozott a fenti egyezményhez, hogy fenntartja a szeptember 19-i angol—francia javaslatok 6. pontjában foglalt ajánlatot a csehszlovák állam új határainak nem provokált támadás elleni nemzetközi garantálásáról.[1]

Mihelyt a csehszlovákiai lengyel és magyar kisebbségek kérdése rendezést nyer, Németország és Olaszország a maguk részéről szintén garanciát nyújtanak Csehszlovákiának.

München, 1938. szeptember 29.

KIEGÉSZÍTŐ NYILATKOZAT

A négy jelenlevő kormányfő egyetért abban, hogy a jelen Egyezményben megjelölt nemzetközi bizottság a német külügyminisztérium államtitkárából, Anglia, Franciaország és Olaszország Berlinben akkreditált nagyköveteiből és egy a csehszlovák kormány által kinevezendő tagból álljon.

München, 1938. szeptember 29.

KIEGÉSZÍTŐ NYILATKOZAT

A területátadásból eredő összes kérdések a nemzetközi bizottság hatáskörébe tartoznak.

München, 1938. szeptember 29.

KIEGÉSZÍTŐ NYILATKOZAT

A négy hatalom kormányfői kijelentik, hogy a csehszlovákiai lengyel és magyar kisebbségek kérdése, amennyiben azt a következő három hónapon belül az érdekelt kormányok közötti megegyezés útján nem rendezik, a négy hatalom itt jelenlevő kormányfői újabb összejövetelének tárgya lesz.[2]

München, 1938. szeptember 29.

Angol—német nyilatkozat

München, 1938. szeptember 30.

Mi, a Führer és birodalmi kancellár, valamint a brit miniszterelnök újabb megbeszélést tartottunk és egyetértünk annak felismerésében, hogy az angol—német viszony mind a két ország, mind Európa számára elsőrendű jelentőséggel bír.

A tegnap este aláírt Egyezményt és az angol—német flottaegyezményt[3] úgy tekintjük, mint népeink ama óhajának szimbólumát, hogy egymás ellen soha többé ne viseljenek háborút.

[2] A négy hatalom újabb összejövetelére a lengyel és a magyar kisebbségek kérdésében nem került sor.

[3] 1935 június 18. (Lásd 368. old.)

Elhatároztuk, hogy az országainkat érdeklő egyéb kérdéseket is a tanácskozások módszerével kezeljük és továbbra is arra törekszünk, hogy az esetleges nézeteltérések okait kiküszöböljük és ilyen módon is hozzájáruljunk Európa békéjének biztosításához.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain

Francia—német nyilatkozat

Párizs, 1938. december 6.

Georges Bonnet úr, a Francia Köztársaság külügyminisztere és Joachim von Ribbentrop úr, a Német Birodalom külügyminisztere, kormányaik nevében és azok megbízásából Párizsban 1938. december 6-án történt találkozásuk alkalmával a következőkben állapodtak meg:

1. A francia kormány és a német kormány egyek abban a meggyőződésben, hogy a Franciaország és Németország közötti békés és jószomszédi viszony az európai helyzet megszilárdításának és az általános béke fenntartásának egyik leglényegesebb eleme. Ennélfogva mindkét kormány minden erejét latba fogja vetni aziránt, hogy a két ország közötti kapcsolatok ilyen alakulását biztosítsa.

2. Mindkét kormány megállapítja, hogy országaik között nincs többé semmilyen függőben levő területi kérdés, és a két ország között jelenleg fennálló határokat ünnepélyesen végleges határoknak ismerik el.

3. Mindkét kormány elhatározta, hogy harmadik hatalmakkal való különleges kapcsolataik épségben tartása mellett a két országot érintő minden kérdésben érintkezésben maradnak és ha e kérdések későbbi fejlődése nemzetközi nehézségekhez vezetne, úgy tanácskozni fognak egymással.

Ennek hiteléül a két kormány képviselői aláírták a jelen Nyilatkozatot, amely azonnal érvénybe lép.

Kelt két példányban, francia és német nyelven, Párizsban, 1938. december 6-án.

Georges Bonnet
Joachim von Ribbentrop

Az első bécsi döntés

Bécs, 1938. november 2.

Forrás: Magyar Törvénytár. 1938. évi törvénycikkek. (1938: XXXV. tv.) Budapest, 1939.

Döntőbírói határozat[1, 2]

A magyar királyi kormánynak és a csehszlovák kormánynak a német és a királyi olasz kormányhoz intézett ama felkérése alapján, hogy a Magyarországnak átengedendő területeknek a két állam között függőben levő kérdését döntőbírói határozattal rendezzék, valamint az ezt követően az érdekelt kormányok között 1938. október 30-án váltott jegyzékek alapján Ribbentrop Joachim úr német birodalmi külügyminiszter és gróf Galeazzo Ciano úr, Őfelsége

[1] Az első bécsi döntés hivatalos magyar szövegét a Magyarországnak ítélt területek visszacsatolásáról szóló 1938. évi XXXIV. törvény miniszteri indokolása tartalmazza. Kihirdetve az Országos Törvénytár 1938. évi november hó 13-án kiadott 18. számában.

[2] A müncheni egyezményhez fűzött harmadik kiegészítő nyilatkozatban a négy kormányfő kijelentette, hogy amennyiben a csehszlovákiai *lengyel* és *magyar* kisebbségek kérdését a következő három hónapon belül az érdekelt kormányok közötti megegyezés útján nem rendezik, az a négy hatalom kormányfői újabb összejövetelének tárgya lesz.

Szeptember 30-án a lengyel kormány jegyzéket intézett a csehszlovák kormányhoz, amelyben követelte Teschen-Szilézia átadását. A csehszlovák kormány október 1-én elfogadta a lengyel ultimátumot. A lengyel jegyzéknek megfelelően Tešin vidékét a lengyel katonai hatóságoknak október 2-án adták át; a tešini körzet (540 km^2), valamint a freystadti körzet (257 km^2) többi részének kiürítése és a lengyel hatóságoknak való átadása október 10-én történt meg.

A közvetlen magyar—csehszlovák tárgyalások október 9-én Komáromban kezdődtek meg, de nem vezettek eredményre és október 13-án megszakadtak. A két kormány jegyzékváltás útján megegyezett abban, hogy döntőbíráskodásra a német és az olasz kormányt kérik fel.

Olaszország királyának és Etiópia császárának külügyminisztere ma Bécsben összejöttek és kormányaik nevében Kánya Kálmán úr magyar királyi külügyminiszterrel és dr. Chvalkovsky Ferenc úr csehszlovák külügyminiszterrel folytatott újólagos megbeszélés után a következő döntőbírói határozatot hozták:

1. A Csehszlovákia részéről Magyarországnak átengedendő területek a csatolt térképen vannak megjelölve.[3] A határok helyszíni megvonása a magyar—csehszlovák bizottság feladatát képezi.

2. A Csehszlovákia által átengedendő területek kiürítése és Magyarország részéről való megszállása 1938. november 5-én kezdődik és azt 1938. november 10-éig végre kell hajtani. A kiürítés és megszállás egyes szakaszait, úgyszintén annak egyéb módozatait magyar—csehszlovák bizottságnak kell haladéktalanul megállapítania.

[3] Az újonnan megállapított határvonal vázlatos leírása a következő volt: A határ a Csallóköz nyugati végén levő s ezentúl magyar Somorja községtől a Dunától indul ki. Félívben észak felé kanyarodik, úgyhogy a Csallóköz öt legnyugatibb községe Szlovákiáé marad. A Kis-Dunától északra Cseklész — a Pozsony—Érsekújvár vasútvonalon — Magyarországé. Az új határ mentén a Galánta—Pozsony főútvonaltól északra halad el, úgyhogy Szenc magyar területre esik. A határ azután a Pozsony—Érsekújvár vonal fölött marad mintegy Tardoskeddig, ahonnan északra kanyarodik és az Aranyosmaróttól délre levő Verebély fölött és Szelepcsény alatt metszi a vasútvonalat. Innen nagyjából egyenletesen kelet felé tart. Lévától északra halad el, megközelítőleg keleti irányban a Nógrád megyei Kékkőig. Kékkő alatt elkanyarodik, úgyhogy Kékkő Szlovákiáé. Innen északkeletre kanyarodik Losonc felé. Losonctól északra ismét keleti irányban Rimaszombat fölött halad, azután észak felé kanyarodik, úgyhogy Jolsva magyar terület. Most ismét kelet felé tart a határ és Rozsnyótól északra a német nyelvterület határáig keleti irányban vonul el Szomolnoktól és Mecenzéftől délre, amelyek Szlovákiában maradnak.

Mecenzéf alatt ívben Kassa fölé kanyarodik a határ és azt megkerülve keresztezi a Hernádot, majd az Osva völgyét. Az Eperjes-tokaji hegyláncban fekvő és Szlovákiának megmaradó Nagyszalánctól délre kanyarodik el most már eléggé egyenesen keleti irányban, úgyhogy az Ungvár—Nagykapos vasútvonal Magyarországé, szintúgy Ungvár városa is.

Ungvárt megkerülve a határ nagyjából délkelet felé tart. Munkácsot északon és északkeleten körülkerüli, úgyhogy Munkács Magyarországé. Munkácstól keletre kanyargó vonalban bocsátkozik le Ugocsa megyébe a határ. Nagyszőllőstől nyugatra halad el, körülbelül Feketeardóig, amely Magyarországé, azután egyenes vonalban metszve a Királyháza—Halmi vasútvonalat a román határnál véget ér.

3. A csehszlovák kormány gondoskodni fog arról, hogy az átengedendő területek a kiürítéskor rendes állapotukban meghagyassanak.

4. A területátengedésből adódó részletkérdéseket, különösen az állampolgárság és az optálás kérdéseit magyar—csehszlovák bizottságnak kell rendezni.

5. Hasonlóképpen magyar—csehszlovák bizottságnak kell megállapodnia a Csehszlovákia területén megmaradó magyar nemzetiségű egyének és az átengedett területeken megmaradó nem magyar nemzetiségű egyének védelmére vonatkozó közelebbi rendelkezésekben. Ez a bizottság fog különösen arról gondoskodni, hogy a pozsonyi magyar népcsoport ugyanolyan helyzetbe jusson, mint a többi ottani népcsoport.

6. Amennyiben a területek Magyarországnak való átengedéséből a Csehszlovákiának megmaradó terület számára gazdasági vagy forgalomtechnikai természetű hátrányok és nehézségek származnának, a magyar királyi kormány megtesz minden tőle telhetőt, hogy az ilyen hátrányokat és nehézségeket a csehszlovák kormánnyal egyetértésben kiküszöbölje.

7. Amennyiben ennek a döntőbírói ítéletnek keresztülvitele során nehézségek vagy kétségek támadnának, a magyar királyi kormány és a csehszlovák kormány ezek tekintetében közvetlenül egyezik meg. Ha ily módon valamilyen kérdésben nem tudnának megállapodni, ezt a kérdést végérvényes döntés céljából a német és a királyi olasz kormány elé terjesztik.[4]

Wien, 1938. november 2.

Ribbentrop Joachim
Galeazzo Ciano

[4] Az 1938. november 2-i első bécsi döntőbírói ítélet meghozatalában — a müncheni egyezménnyel ellentétben — Anglia és Franciaország képviselői nem vettek részt.

Magyarország az első bécsi ítélet következtében szorosabban hozzázárkózott a Berlin—Róma tengely politikájához. A belvedere-i ítélet után Magyarország 1939. február 24-én csatlakozott az antikomintern paktumhoz, majd Németország kívánságára április 11-én kilépett a Nemzetek Szövetségéből.

Az Egyesült Nemzetek az első bécsi döntőbírói ítéletet nem ismerték el. A második világháború végén Magyarországgal 1945. január 20-án kötött fegyverszüneti egyezmény 19. pontja, valamint a Magyarországgal 1947. február 10-én kötött békeszerződés 1. cikke a döntőbírói határozat rendelkezéseit semmiseknek és érvényteleneknek nyilvánította.

A német–román gazdasági együttműködési szerződés

Bukarest, 1939. március 23.

Forrás: Reichsgesetzblatt, 1939. Teil II. Nr. 22. 780. old. — Bruns-Gretschaninow: Politische Verträge. III. kötet. Berlin, 1940. 1279. old.

Szerződés a Német Birodalom és a Román Királyság közötti gazdasági kapcsolatok fejlesztéséről[1, 2]

A Német Birodalom és a Román Királyság arra törekedve, hogy a két ország között egyre bővülő gazdasági kapcsolatokat elmélyítsék és hogy gazdasági téren a kölcsönös érdekek alapján nagyvonalúan és tervszerűen együttműködjenek, megállapodtak abban, hogy evégből békés céljaik szolgálatában szerződést kötnek.

Ebből a célból meghatalmazottaikat kinevezték,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik bemutatása után az alábbiakban állapodtak meg:

[1] A megerősítő okiratok letétele Berlinben 1939. december 20-án történt meg.

[2] Megjegyezzük, hogy Románia 1939. március 31-én Franciaországgal, május 11-én pedig Nagy-Britanniával is széles körű gazdasági egyezményt kötött.

Az 1939. március 23-i szerződés csak első lépése volt a román olaj és egyéb természeti kincsek megszerzése felé. 1940. december 4-én Berlinben német—román *jegyzőkönyvet* írtak alá a német—román gazdasági kapcsolatok további elmélyítéséről. Eszerint Románia Németország közreműködésével és támogatásával tízéves gazdaságfejlesztési tervet valósít meg. A terv beilleszkedik „Európa új gazdasági rendjébe", azaz Németország hadigazdálkodási szükségleteinek kielégítését szolgálja, ideértve a román olaj felhasználását is.

Ausztriának 1938. március 13-án történt bekebelezésével és Csehszlovákiának 1939. március 15-én bekövetkezett felszámolásával a *délkelet-európai államok* külkereskedelmi forgalmának az a része is, amely eddig a volt Osztrák-Magyar Monarchia iparilag két legfejlettebb országával bonyolódott le, teljes egészében Németországra ment át. A német *Grossraumwirtschaft* megvalósulását Európának ebben a részében szemlél-

I. cikk. A Szerződő Felek együttműködése tárgyában a német—román gazdasági forgalom már fennálló szabályozásának kiegészítéseként többéves gazdasági tervet állítanak fel, amelynek keretében a kölcsönös gazdasági forgalom kiegyenlítését elvben fenn kell tartani.

A gazdasági tervnek egyfelől ki kell elégítenie a német behozatali igényeket, másfelől számolni kell a román termelés fejlődési lehetőségeivel és a belső román szükségletekkel, valamint a más államokkal való román gazdasági forgalom kívánalmaival.

A gazdasági terv különösképpen kiterjesztendő a következő területekre:

1. *a)* A román mezőgazdasági termelés fejlesztése és irányítása. Ezzel kapcsolatban, a mindkét részről szóbajövő hatóságok tapasztalatainak előzetes kicserélése után, hozzá kell fogni új mezőgazdasági termékek meghonosításához és a már eddig termelt mezőgazdasági termékek, különösképpen a takarmányok, olajosmagvak és rostnövények termelésének növeléséhez.

b) A már fennálló mezőgazdasági iparok és növénynemesítő üzemek fejlesztése és újak alapítása.

2. *a)* A román fa- és erdőgazdaság fejlesztése.

b) Faipari üzemek és iparok alapítása, amennyiben ez a 2. *a)* alattiakra tekintettel szükségesnek látszik.

3. *a)* Bányaüzemek részére gépeknek és berendezéseknek Romániába való szállítása.

b) Német—román vegyes társaságok alapítása, a dobrudzsai vörösréz-pirit, a bánáti krómércek és a Vatra Dornei-Brosteni vidéken levő mangánércek feltárása és felhasználása céljából; hasonlóképpen vizsgálat tárgyává kell tenni a bauxitleletek felhasználását és adott esetben az alumíniumipar kiépítését.

---

tetően érzékeltetik a külkereskedelmi forgalom alakulásának adatai. Németország százalékos részesedése a délkelet-európai országok külkereskedelmi forgalmában hat év alatt (1933-tól 1939-ig) a következő arányokban nőtt meg: Bulgáriában az export oldalán 36%-tól 71%-ra, az import oldalán 38,2%-ról 69,5%-ra, Magyarországon az export oldalán 11,2%-ról 52,2%-ra, az import oldalán 19,6%-ról 52,5%-ra, Romániában az export oldalán 16,6%-ról 41%-ra, az import oldalán 18,6%-ról 56,1%-ra, Jugoszláviában az export oldalán 13,9%-ról 45,9%-ra, az import oldalán 13,2%-ról 53,2%-ra. A délkelet-európai piacok megszerzése egybeesett e térség politikai elnyomásával. (Lásd *Berend T. Iván—Ránki György:* Magyarország a fasiszta Németország „életterében" 1933—1939. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1960.)

4. Német—román vegyes társaság alapítása, amely ásványolajkutatásokkal, valamint fúrási és feldolgozási program megvalósításával foglalkoznék.

5. Ipari téren való együttműködés.

6. Szabad zónák felállítása, amelyekben ipari és kereskedelmi vállalatokat, továbbá a német hajózás részére raktárépületeket és átrakodási berendezéseket kell létesíteni.

A román hadsereg, haditengerészet, légierő és a hadiipar részére szolgáló hadianyagok és felszerelési tárgyak szállítása.

8. A közlekedési és szállítási eszközök, továbbá a közúti hálózat és vízi utak kiépítése.

9. Közüzemek létesítése.

10. Német és román bankok mindkét ország érdekében való együttműködése, különösképpen egyes üzleti vállalkozások finanszírozása céljából.

II. cikk. E Szerződés végrehajtásával, a Német Birodalom és a Román Királyság között 1935. március 23-án kötött letelepedési, kereskedelmi és hajózási szerződés 32. cikke által felállított kormánybizottságok lesznek megbízva.

III. cikk. A kormánybizottságok a jelen Szerződés kereteibe vágó szándékaikat egymással minden esetben közölni fogják. Ők döntenek az egyes tervek keresztülviteléről. A két kormány megadja a szükséges támogatást azoknak a gazdasági szervezeteknek és cégeknek, amelyek az I. cikkben megjelölt tervek előkészítésével és megvalósításával foglalkoznak, és megkönnyíti a kormánybizottságok által jóváhagyott tervek megvalósítását, a törvények által megkívánt engedélyek megadásával.

IV. cikk. E Szerződés végrehajtása során a Németországból Romániába és viszont teljesítendő fizetések a német—román fizetési forgalomban általában irányadó rendelkezések szerint történnek. A kormánybizottságok megállapodhatnak abban, hogy az I. cikk 7—9. pontjaiban felsorolt, valamint egyéb áruszállításokból származó bevételeknek bizonyos százaléka tőkerészesedésekre és az I. cikkben megjelölt tervek finanszírozására fordíttassék.

V. cikk. E Szerződést meg kell erősíteni. A Szerződés egy hónappal a megerősítő okiratok kicserélése után, aminek minél előbb Berlinben kell megtörténnie, lép életbe. A Szerződő Felek a Szerződést ideiglenesen már az aláírás napjától kezdve alkalmazni fogják.

A Szerződés 1944. március 31-ig marad érvényben. Ha a szerződést egy évvel ezt az időpontot megelőzően nem mondják fel, akkor

azt bizonytalan időre meghosszabbítottnak tekintik. Ebben az esetben az egy éves időszak betartásával a naptári évnegyed végén mindenkor felmondható.

Kelt Bukarestben, német és román nyelven, két-két eredeti példányban, 1939. március 23-án.

Fabricius Wohltat *Gafencu Bujoiu*

Angol és francia garancia Lengyelországnak, Romániának és Görögországnak

1939. március 31., április 6. és április 13.

Forrás: Documents Concerning German—Polish Relations and the Outbreak of Hostilities between Great Britain and Germany on September 3, 1939. Miscellaneous No. 9. (1939). Cmd. 6106. — Le Temps, 1939. április 15.

Chamberlain brit miniszterelnök nyilatkozata az alsóházban, 1939. március 31-én[1]

Az ellenzék igen tisztelt vezére ma délelőtt azt a kérdést intézte hozzám, vajon tudnék-e az európai helyzetről nyilatkozatot tenni. Amint ma délelőtt mondottam, Őfelsége kormányának nincs olyan értesülése, amely megerősítené a Lengyelország ellen tervezett tá-

[1] Csehszlovákia 1939. március 15-én történt bekebelezése után Neville Chamberlain brit miniszterelnök március 17-i birminghami beszédében bejelentette, hogy az *appaesement*-politika végetért. Az angol kormány március 18-án felvette az érintkezést a szovjet kormánnyal, amely március 19-én javasolta, hogy hívják össze az elsősorban érdekelt hatalmak, a Szovjetunió, Nagy-Britannia, Franciaország, Lengyelország, Románia és Törökország képviselőinek értekezletét Bukarestbe és azon vitassák meg a Németország részéről fenyegető támadó cselekmények elhárításának kérdését. A brit kormány ezt a javaslatot elutasította és helyette március 21-én javaslatot tett, hogy Nagy-Britannia, Franciaország, a Szovjetunió és Lengyelország tegyenek közös nyilatkozatot, hogy egy Lengyelország elleni agresszió esetén tanácskoznak egymással a közösen teendő lépésekről. Lengyelország elutasította egy ilyen nyilatkozatban való csatlakozást. Március végén Moszkvában angol—francia—szovjet tárgyalások indultak meg, amelyek több hónapon át egészen augusztus 21-ig tartottak, de nem vezettek eredményre. Ugyanekkor angol részről a Németországgal való megegyezésre újabb és újabb kísérletek történtek. Halifax külügyminiszter az Angol Külügyi Társaságban június 29-én mondott beszédében is széles körű angol—német megegyezés mellett nyilatkozott meg.

A szükséges angol—francia—szovjet megegyezés helyett csupán *Anglia és Franciaország* fűzte szorosabbra kapcsolatait. Lebrun francia köztársasági elnök londoni látogatása alkalmából, 1939. március 22-én a két

madásról szóló híreszteléseket, és ezért azokat nem kell igaznak elfogadni.

Örömmel ragadom meg ezt az alkalmat, hogy újból nyilatkozzam Őfelsége kormányának általános politikája felől. Őfelsége kormá-

---

nagyhatalom *jegyzékváltás* formájában kötelezte magát, hogy az ellenük, valamint Belgium és Hollandia ellen irányuló támadás esetén kölcsönös segítséget nyújtanak egymásnak. Az angol—francia szövetség megerősítése azonban nem tudta útját állni a második világháború kirobbanásának.

Németország és Olaszország ezalatt folytatta erőszakos terjeszkedési politikáját. Németország március 22-én arra kényszerítette Litvániát, hogy szerződésileg engedje át részére a Memel-vidéket. Március 23-án kierőszakolta a német—román gazdasági szerződés aláírását, amely Románia gazdaságát Németország irányítása alá helyezte. Ugyanebben a hónapban Németország messzemenő, teljesíthetetlen követelésekkel lépett fel Lengyelországgal szemben és egyre nyiltabban készült következő áldozatának lerohanására. Hitler már április 3-án kiadta a parancsot a Wehrmachtnak a Lengyelország elleni támadó háború előkészítésére *(Fall Weiss)*.

Nagy-Britannia Franciaországgal együtt március 31-én egyoldalú garancianyilatkozatot adott Lengyelországnak, április 6-án pedig angol—lengyel kölcsönös segélynyújtási nyilatkozat hangzott el. Miután Olaszország április 7-én megtámadta és április 12-én bekebelezte Albániát, az angol és a francia kormány április 13-án Románia és Görögország függetlenségéért is kezességet vállalt; ugyanekkor a francia kormány nyilatkozatban megerősítette az 1921., illetőleg 1925. évi francia—lengyel szövetségi szerződésben vállalt kötelezettségeit.

1939. május 12-én angol—török nyilatkozatot tettek közzé, amelyben kölcsönös segélynyújtásra vállaltak kötelezettséget abban az esetben, ha támadó cselekmény következtében háborúra kerülne sor a Földközi-tenger térségében. Hasonló nyilatkozat hangzott el június 23-án francia—török viszonylatban is.

Az angol—lengyel kölcsönös segélynyújtási nyilatkozat megtételét Hitler ürügyül használta fel arra, hogy április 27-én felmondja az 1935. évi angol—német flottaegyezményt és az 1934. évi német—lengyel megnemtámadási egyezményt. Kevéssel ezután 1939. május 22-én Németország és Olaszország politikai és katonai szövetségi szerződést (acélpaktum, *patto d'acciaio)* kötött egymással (l. ott).

1939. augusztus 25-én megkötötték az angol—lengyel kölcsönös segélynyújtási szerződést (l. ott), majd a Lengyelország ellen szeptember 1-én megindult német támadás után, szeptember 4-én aláírták az 1921. és 1925. évi francia—lengyel szövetségi szerződéseket megerősítő jegyzőkönyvet. Október 19-én megkötötték az angol—francia—török kölcsönös segélynyújtási szerződést (l. ott).

nya állandóan amellett volt, hogy az érdekelt felek szabad tárgyalások útján intézzék el a közöttük felmerülhető vitás kérdéseket. Azt tartja, hogy ez a természetes és megfelelő eljárás mindott, ahol vitás kérdések forognak fenn. Véleménye szerint nincs olyan kérdés, amelyet békés eszközökkel ne lehetne megoldani, és nem tartaná indokoltnak, ha a tárgyalások módszerét erőszak alkalmazásával vagy erőszakkal való fenyegetéssel helyettesítenék.

Mint a Háznak tudomása van róla, jelenleg bizonyos tanácskozások folynak más kormányokkal. Avégből, hogy teljesen világossá tegyem Őfelsége kormányának álláspontját addig is, amíg ezek a tanácskozások befejeződnek, közölnöm kell a Házzal, hogy abban az esetben, ha ezen időszak alatt bármilyen cselekmény nyilvánvalóan fenyegetné Lengyelország függetlenségét és ennélfogva a lengyel kormány létfontosságúnak tartaná, hogy nemzeti fegyveres erőivel ellenálljon, Őfelsége kormánya legott kötelezve érezné magát arra, hogy a lengyel kormánynak minden hatalmában álló támogatást megadjon. Őfelsége kormánya a lengyel kormánynak ilyen értelmű biztosítékot adott.

Hozzátehetem, hogy a francia kormány felhatalmazott engem annak bejelentésére, hogy ebben a kérdésben ugyanazt az álláspontot foglalja el, mint Őfelsége kormánya.

Chamberlain nyilatkozata az angol—lengyel ideiglenes kölcsönös segélynyújtási megállapodásról, 1939. április 6-án

A következő jelentést terjeszthetem a Ház elé a lengyel külügyminiszterrel folytatott tárgyalásokról. A jelentést a lengyel kormány nevében Beck úr, Őfelsége kormánya nevében a külügyminiszter és jómagam együttesen készítettük el. A Beck úrral folytatott tárgyalások széles területet öleltek fel és azt mutatták, hogy a két kormány bizonyos általános elvekben teljesen egyetért.

Megállapodás jött létre aziránt, hogy a két ország kész egy állandó jellegű és kölcsönösségen alapuló egyezményt kötni, amely az Őfelsége kormánya részéről a lengyel kormánynak adott jelenlegi ideiglenes és egyoldalú biztosíték helyébe lépne. Addig is, amíg az állandó egyezmény létrejön, Beck úr biztosította Őfelsége kormányát, hogy a lengyel kormány kötelezve érzi magát arra, hogy Őfelsége kormányának ugyanazon feltételek mellett nyújtson segítséget, mint amelyeket az Őfelsége kormánya részéről már adott ideiglenes biztosíték tartalmaz.

Miként az ideiglenes biztosíték, az állandó egyezmény sem irányulna egyetlen más ország ellen, hanem arra lenne hivatva, hogy kölcsönös segélynyújtást biztosítson Nagy-Britannia és Lengyelország részére arra az esetre, ha egyikük függetlenségét közvetlen vagy közvetett fenyegetés érné. Elismerést nyert, hogy az állandó egyezmény megkötése előtt bizonyos kérdések, ideértve azoknak a különféle körülményeknek a pontosabb meghatározása, amelyek között az ilyen segélynyújtás szükségessége felmerülhet, további megvizsgálást igényelnek.

Egyetértés állott fenn aziránt, hogy a fent említett megállapodások egyik kormányt sem gátolják meg abban, hogy más országokkal az általános béke megszilárdítása érdekében egyezményeket kössön.

Chamberlain brit miniszterelnök nyilatkozata az alsóházban a Görögországnak és Romániának adott garanciáról, 1939. április 13-án

Őfelsége kormánya a legnagyobb fontosságot tulajdonítja annak, hogy a Földközi-tengeren és a Balkán-félszigeten megakadályozzák a *status quo* erőszakkal vagy erőszakkal való fenyegetésekkel történő megzavarását.

Következésképpen arra az elhatározásra jutott, hogy abban az esetben, ha bármilyen cselekmény nyilvánvalóan fenyegetné Görögország vagy Románia függetlenségét és a görög vagy a román kormány létfontosságúnak tartaná, hogy nemzeti fegyveres erőivel ellenálljon, Őfelsége kormánya legott kötelezve érezné magát arra, hogy a görög vagy a román kormánynak, az esetnek megfelelően, minden hatalmában álló támogatást megadjon. Ezen nyilatkozatot közöltük a közvetlenül érdekelt kormányokkal és másokkal, kiváltképpen Törökországgal, amelynek a görög kormánnyal szoros kapcsolatai ismeretesek.

Tudomásom szerint a francia kormány ma délután hasonló nyilatkozatot tesz. Nem szükséges hozzátennem, hogy a dominiumok kormányait, mint mindig, folyamatosan tájékoztatjuk minden fejleményről.[2]

[2] Az egyoldalú angol és francia garanciát a román és a görög kormány elfogadta.

Franciaország német lerohanása és az 1940. június 22-i compiègne-i fegyverszünet aláírása után Románia fokozottabban közeledést keresett Németországhoz. A Tatarescu-kormány 1940. július 1-én lemondott az

Daladier francia miniszterelnök sajtónyilatkozata a Romániának és Görögországnak adott garanciáról, 1939. április 13-án

A francia nemzethez a Köztársaság kormánya és Nagy-Britannia kormánya által közös egyetértéssel megállapított alábbi nyilatkozatot intézem:

„A francia kormány a legnagyobb fontosságot tulajdonítja annak, hogy a Földközi-tengeren és a Balkán-félszigeten megakadályozzák a *status quo* erőszakkal vagy erőszakkal való fenyegetésekkel történő megzavarását. Tekintetbe véve a legutóbbi hetek eseményei által okozott különleges nyugtalanságot, a francia kormány külön biztosítékot adott Romániának és Görögországnak, hogy abban az esetben, ha bármilyen cselekmény nyilvánvalóan fenyegetné Románia vagy Görögország függetlenségét és a román vagy a görög kormány létfontosságúnak tartaná, hogy nemzeti fegyveres erőivel ellenálljon, a francia kormány kötelezve érezné magát arra, hogy részükre minden hatalmában álló támogatást azonnal megadjon. Az angol kormány ugyanezt az álláspontot tette magáévá."

Másrészt a francia kormány örömmel fogadta, hogy Nagy-Britannia és Lengyelország kölcsönös kötelezettséget vállalt egymással szemben, elhatározván, hogy függetlenségük megvédésére kölcsönös támogatást nyújtanak egymásnak, ha azt közvetlenül vagy közvetve veszély fenyegetné.

A francia—lengyel szövetséget a francia kormány és a lengyel kormány ugyanezen szellemben megerősítette. Franciaország és Lengyelország minden létérdekeiket sértő közvetlen vagy közvetett fenyegetéssel szemben azonnal és közvetlenül ható biztosítékot nyújtanak egymásnak.

Ezt a nyilatkozatot nagyköveteink még ma közlik az összes érdekelt kormányokkal és kiváltképpen Törökországgal.

1939. április 13-i angol és francia garanciáról, amit az angol kormány július 17-i nyilatkozatában tudomásul vett.

A Görögország ellen 1940. október 28-án intézett olasz támadás folytán az angol garancia érvényesítésének feltétele beállott. Az angolok megszállták Kréta szigetét, majd 1941 március elején 50 ezer főnyi brit hadsereget tettek partra a görög szárazföldön. Az 1941. április 8-án megindult német támadás azonban Görögország kiürítésére kényszerítette az angolokat. Nagyobb hadműveletek végrehajtása céljából Nagy-Britannia csak a második világháború végén, 1944. október 4-én szállított partra csapatokat Görögországban.

A német–olasz szövetségi szerződés (acélpaktum)

Róma, 1939. május 22.

Forrás: Reichsgesetzblatt, 1939. II. rész. Nr. 25. 826. old. — Bruns-Gretschaninow: Politische Verträge. III/2. kötet. Berlin, 1942. 1058. old.

Barátsági és szövetségi szerződés Németország és Olaszország között[1, 2]

A Német Birodalmi Kancellár és Őfelsége Olaszország és Albánia királya és Etiópia császára elérkezettnek tartják az időt arra, hogy a barátságnak és együvétartozásnak azt a szoros viszonyát, amely a nemzeti szocialista Németország és a fasiszta Olaszország között fennáll, ünnepélyes szerződéssel erősítsék meg.

[1] A szerződés az aláírással hatályba lépett.

[2] Az 1936. október 25-i berlini jegyzőkönyv (l. ott) aláírása után Németország és Olaszország, a két fasiszta nagyhatalom tényleges együttműködése mind szorosabbá vált. Kölcsönösen elismerték egymás „életterét", azaz Németországét Közép- és Délkelet-Európában, Olaszországét pedig a Földközi-tenger térségében. Az érdekterületek ilyen elhatárolása keretében Németország bekebelezte Ausztriát (1938) és Csehszlovákiát (1939) és magához láncolta előbb gazdaságilag, majd politikailag a többi közép- és délkelet-európai államot. Olaszország gyarmatosította Abesszíniát (1936) és bekebelezte Albániát (1939). Mindketten fegyveres beavatkozással (1936—39) segítették elő Franco végleges győzelmét Spanyolországban (Madrid eleste 1939. március 28.). Egymás után felmondták az *appeasement*-politika szerződéses termékeit: Olaszország az 1935. évi francia—olasz egyezményeket (1938. december 22-én), Németország az 1934. évi német—lengyel szerződést és az 1935. évi német—angol flotta-egyezményt (1939. április 27-én).

A két hatalom között 1939. május 2—7-én Milanóban megszövegezett és május 22-én Berlinben aláírt szövetségi szerződés (acélpaktum, *Stahlpakt, patto d'acciaio)* jogi formába öntötte eddigi tényleges együttműködésüket és a jövőre vonatkozóan kölcsönös katonai segélynyújtást írt elő. Az „acélpaktum" megkötése a tengelyhatalmak agresszív politikájának megerősítését és a második világháború nyílt előkészítését jelentette. Az

Miután a Németország és Olaszország között örök időkre megállapított közös határral biztos alapot teremtettek a kölcsönös segítés és támogatás számára, a két kormány újra hitet tesz a mellett a politika mellett, amelynek alapjaiban és céljaiban már korábban megegyeztek és amely a két ország érdekeinek előmozdítása és az európai béke biztosítása szempontjából egyaránt eredményesnek bizonyult.

Világnézetünk benső rokonsága és érdekeik széles körű összetartozása révén szorosan egymáshoz kötve, a német és az olasz nép elhatározta, hogy a jövőben is egymás oldalán és egyesült erővel fog fellépni életterének biztosítása és a béke fenntartása érdekében.

Németország és Olaszország ezen a történelem által számukra előírt úton kívánják a nyugtalanság és szétbomlás világában megvalósítani feladatukat, az európai civilizáció alapjainak biztosítását.

Ezeknek az alapelveknek szerződésbe foglalására meghatalmazottaikul kinevezték:

a Német Birodalmi Kancellár Joachim von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter urat, Őfelsége Olaszország és Albánia királya és Etiópia császára gróf Galeazzo Ciano di Cortellazzo külügyminisztert,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

I. cikk. A Szerződő Felek állandóan érintkezésben maradnak egymással avégből, hogy a közös érdekeiket vagy az egész európai helyzetet érintő minden kérdésről megegyezésre jussanak.

II. cikk. Abban az esetben, ha a nemzetközi események a Szerződő Felek közös érdekeit bármilyen módon veszélyeztetnék, az érdekeik megvédésére alkalmas intézkedésekről haladéktalanul tanácskozni fognak.

Ha az egyik Szerződő Fél biztonságát vagy más életérdekét kívülről érné fenyegetés, a másik Szerződő Fél a fenyegetés kiküszöbölésére teljes politikai és diplomáciai támogatást fog nyújtani a fenyegetett félnek,

III. cikk. Ha a Szerződő Felek óhajával és reményeivel ellentétben arra kerülne sor, hogy a felek egyike más hatalommal vagy más

---

eltérés a két hatalom között csak abban volt, hogy Mussolini — Olaszország elégtelen felkészültsége miatt — a világháborút csak 1943-ban kívánta kirobbantani. [Mussolini 1939. május 30-i emlékirata Hitlerhez. Dokumente der deutschen Politik und Geschichte. V. kötet (1939—1945.). Berlin, 61. old.]

hatalmakkal háborús bonyodalmakba sodródnék, a másik Szerződő Fél mint szövetségestárs azonnal ennek oldalára áll és ezt minden szárazföldi, tengeri és légi haderejével támogatni fogja.

IV. cikk. Avégből, hogy adott esetben gyorsan végre tudják hajtani a III. cikkben vállalt szövetségi kötelezettségeket, a két Szerződő Fél kormányai katonai téren és a hadigazdálkodás terén tovább mélyítik együttműködésüket.

A két kormány az előző 1. és 2. bekezdésben megjelölt célok érdekében állandó bizottságokat fog alakítani, amelyek a két külügyminiszter vezetése alatt fognak állani.

V. cikk. A Szerződő Felek már most kötelezettséget vállalnak arra, hogy közösen viselt háború esetében fegyverszünetet és békét csak egymással teljes egyetértésben fognak kötni.

VI. cikk. A két Szerződő Fél tudatában van annak a jelentőségnek, amely a velük barátságos hatalmakkal való közös kapcsolatoknak kijár. Eltökélt szándékuk, hogy ezeket a kapcsolatokat, amelyek őket ezekhez a hatalmakhoz kötik, a jövőben is fenntartják és egyező érdekeiknek megfelelően közösen fejlesztik.

VII. cikk. Ez a Szerződés az aláírással azonnal életbe lép. A két Szerződő Fél a Szerződés érvényességének első időszakát közös egyetértéssel tíz évben állapítja meg. E határidő lejárta előtt kellő időben meg fognak állapodni a Szerződés érvényességének meghosszabbításáról.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Készült két eredeti példányban, német és olasz nyelven, azzal, hogy mindkettő egyenlő érvényű.

Kelt Berlinben, 1939. május 22-én — a fasiszta korszak XVII. évében.

Az angol–japán egyezmény

Tokió, 1939. július 21.

Forrás: Parliamentary Debates, Commons. Vol. 350, Nr. 147, col. 992. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III/2. kötet. Berlin, 1942. 1093. old.

Angol—japán egyezmény,

amelyben a brit kormány arra kötelezi magát, hogy tartózkodik a Kínában tartózkodó japán csapatok biztonságának megőrzése és az ellenőrzésük alatt álló területek közrendjének fenntartása szempontjából ártalmas minden cselekménytől és intézkedéstől[1]

Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya teljes mértékben elismeri a jelenlegi helyzetet Kínában, ahol nagyméretű ellenségeskedések vannak folyamatban, és tudomásul veszi, hogy mindaddig, amíg ez az állapot fennáll, a Kínában tartózkodó japán fegyveres

[1] Az angol—japán egyezmény méltán nevezhető afféle „távol-keleti Münchennek", a japán agresszorral kötött kiegyezésnek. Japán, miután 1931—32-ben meghódította Mandzsúriát, 1937. július 8-án megindította támadását Kína központi tartományai ellen. Néhány év alatt elfoglalta Kelet-Kína nagyvárosait és kikötőit, és 1940. március 30-án az általa megszállt kínai területeken Nanking székhellyel japánbarát vazallus kormányt alakított Wang Csing-wei vezetése alatt.

Az 1939. július 21-i angol—japán egyezményt Arita japán külügyminiszter és Craigie tokiói brit nagykövet írta alá (innen az elnevezés: Arita—Craigie egyezmény). Az egyezmény megkötésére azután került sor, hogy július 14-én a japánok blokád alá vették a tiencsini angol és francia engedményes területeket, majd az incidenst tárgyalások útján rendezték. Nagy-Britannia az egyezményben ténylegesen elismerte a Kínában évek óta folyamatban levő japán agresszió tényét és megkönnyítette a japán fegyveres erők tevékenységét.

Az egyezmény alapján a japán kormány 1940. június 24-én azt követelte az angol kormánytól, hogy akadályozza meg a Hongkongon és a burmai úton át Kínába irányuló hadifontosságú anyagok szállítását. Ezeknek a követeléseknek az angol kormány kezdetben ellenállt, de az

erőknek különleges követelményeik vannak saját biztonságuk megőrzése és az ellenőrzésük alatt álló területeken a közrend fenntartása céljából, és hogy el kell fojtaniok vagy meg kell szüntetniök minden olyan cselekményt vagy okot, amely akadályozná őket vagy ellenségük javára szolgálna.

1940. július 17-én aláírt megállapodásban mégis teljesítette azt. A megállapodás, amelyet korlátozott időtartamra (három hónapra) kötöttek, három pontból áll: *1.* Utal arra, hogy fegyverek és lőszer kivitelét Hongkongból már 1939. januárjában megtiltották, és a jövőben is megtiltják. Ezenkívül megtiltják Hongkongból a 2. pontban említett cikkek kivitelét is *2.* A brit kormány az 1939. július 18-tól kezdődő három hónapra megtiltja fegyverek és lőszerek, valamint benzin, teherautók és vasúti anyagok Burmán keresztül való szállítását. *3.* A hongkongi és rangooni japán konzuli tisztviselők szoros kapcsolatot tartanak fenn a brit hatóságokkal, hogy ezt a tilalmat hatékonnyá tegyék.

Az agol kormány 1940. október 8-én közölte a japán kormánnyal, hogy mivel Japán az elmúlt hónapokat nem használta fel a Kínával való megegyezés létrehozására és ehelyett 1940. szeptember 27-én Németországgal és Olaszországgal megkötötte a Háromhatalmi Egyezményt, a lejáró 1940. július 17-i angol—japán megállapodást nem újítja meg. 1940. október 17-én a burmai útat a Kínába irányuló forgalom számára újra megnyitották.

Az Egyesült Államok Japánt tekintette fő ellenségének *(the Pacific First)* és ennélfogva — Angliával ellentétben — szilárdabb politikát követett vele szemben. Az Egyesült Államok kevéssel az 1939. július 21-i angol—japán egyezmény megkötése után, 1939. július 26-án felmondta az 1911. évi amerikai—japán kereskedelmi szerződést, tekintetlel arra, hogy Japán a Kína elleni támadással folyamatosan megsértette a „nyitott kapu" szerződésileg biztosított elvét Kínában.

Azzal, hogy 1941. december 7-én Japán hadüzenet nélkül megtámadta Pearl Harbour-ban az amerikai flottát és hadiállapotba került az Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával, az 1939. július 21-i angol—japán egyezmény hatályát vesztette.

Az 1939. július 21-i angol—japán egyezménnyel azonos egyezmény jött létre 1940. június 20-án Japán és Franciaország között is. Ennek az egyezménynek az alapján követelte már néhány nap múlva a japán kormány Franciaországtól, hogy zárja el a Jünnan-vasúton át a csungkingi kormánynak szóló szállítmányokat, majd további messzemenő követelések teljesítését erőszakolta ki, így az észak-indokínai kikötők japán ellenőrzését és Tonking katonai megszállását.

1940-ben, illetőleg 1941-ben Franciaország német lerohanása után, a japánok megszállták Francia-Indokínát, a francia közigazgatás fenntar-

Őfelsége kormányának nincs szándékában támogatni olyan cselekményeket vagy intézkedéseket, amelyek a fent említett célkitűzéseknek a japán haderők által való elérését hátráltatnák, és fel kívánja használni ezt az alkalmat arra, hogy megerősítse ez irányú politikáját azáltal, hogy tudomására hozza a kínai brit hatóságoknak és a Kínában élő brit állampolgároknak, hogy tartózkodniok kell az ilyen cselekményektől és intézkedésektől.

Hasiro Arita
Sir Robert Craigie

---

tásával. A Vichy-ben székelő francia kormány 1940. szeptember 22-én katonai egyezményt kötött a japán kormánnyal, amelyben Japán formailag elismerte ugyan Indokína területi épségét és Franciaország itteni szuverén jogait, viszont a francia kormány Indokínában különleges könnyítéseket adott a japán hadseregnek és flottának hadműveletek folytatása céljából.

A francia szuverenitást Indokínában a japánok csak 1945. március 9-én szüntették meg, amikor küszöbön állt a szövetségesek partraszállása.

A német–szovjet megnemtámadási szerződés

Moszkva, 1939. augusztus 23.

Forrás: Reichsgesetzblatt, 1939. Teil 2, Nr. 38. 968. old. (Német és orosz szöveg). — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III/2. kötet. Berlin, 1942. 1094. old.

Megnemtámadási szerződés Németország és a Szovjetunió között[1, 2]

A Német Birodalmi Kormány és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya, attól az óhajtól vezérelve, hogy a béke ügyét Németország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok

[1] A szerződést a Szovjetunió és Németország 1939. augusztus 30-án ratifikálta, a megerősítő okiratok kicserélése szeptember 24-én történt meg. A szerződés azonban már az aláírással életbe lépett.

[2] A német—szovjet megnemtámadási szerződés megkötésére azután került sor, hogy a mintegy négy hónapja húzódó angol—francia—szovjet tárgyalások zsákutcába jutottak, majd augusztus 21-én megszakadtak. Ezek a tárgyalások március végén kezdődtek meg Moszkvában, és sikerük biztosította volna a hitleri agresszió megfékezését. A tárgyalásokat szovjet részről Sztálin és Molotov (május 4-ig Litvinov), angol és francia részről Seeds, illetőleg Naggiar nagykövetek folytatták, akikhez később a Foreign Office részéről William Strang is csatlakozott. Augusztus 11-én angol és francia katonai missziók érkeztek a szovjet fővárosba, a katonai tárgyalások folytatására. Míg azonban szovjet részről Vorosilov hadügyi népbiztos és Szapozsnyikov vezérkari főnökök vezették a tárgyalásokat, az angol és francia missziók vezetői másodrangú személyek voltak, akiknek nem volt felhatalmazásuk megegyezés aláírására. Az igen vontatottan haladó moszkvai tárgyalásokkal párhuzamosan az angol kormány Németországgal is tárgyalt az összes vitás politikai és gazdasági kérdések rendezéséről, arra számítva, hogy egy angol—francia—szovjet megegyezés eshetősége Németországot nagyobb engedékenységre késztetheti.

A moszkvai tárgyalásokon angol és francia részről olyan megállapodást óhajtottak létrehozni, amely egyoldalúan kötelezte volna a Szovjetuniót beavatkozásra, ha a vele határos kelet-európai államokat Finnországtól

Szövetsége között erősítsék, és kiindulva az 1926. áprilisában Németország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között kötött semlegességi szerződés alapvető rendelkezéseiből, a következő megállapodásra jutottak:

I. cikk. A két Szerződő Fél kötelezi magát, hogy tartózkodik az egymás ellen irányuló minden erőszakos ténykedéstől, minden támadó cselekménytől és minden támadástól, akár külön, akár más Hatalmakkal együtt.

Romániáig német támadás érné, de nem voltak hajlandók kötelezettséget vállalni a Szovjetunió megsegítésére abban az esetben, ha a kelet-európai államokkal szemben vállalt kötelezettségei teljesítése révén háborúba sodródnék Németországgal. Mindennek hátterében az angol és francia kormányköröknek évek óta megfigyelhető törekvése állott, hogy a német agresszió irányát kelet felé, a Szovjetunió ellen fordítsák, amelyet a mongol—mandzsu határvidéken Japán is fenyegetett.

A szovjet kormány javaslatai ezzel szemben a következőkre irányultak: *1.* kölcsönös segélynyújtási szerződés megkötése Anglia, Franciaország és a Szovjetunió között arra az esetre, ha a szerződő felek valamelyikét támadás éri, *2.* segélynyújtás Anglia, Franciaország és a Szovjetunió részéről közvetlen és közvetett támadás esetére azoknak az államoknak, amelyeknek Nagy-Britannia és Franciaország biztosítékokat adott (Lengyelország, Románia, Görögország, Törökország, Belgium), továbbá a Szovjetunióval határos három balti államnak is (Finnország, Észtország, Lettország), amelyek ilyen biztosítékokat Angliától és Franciaországtól nem kaptak, *3.* katonai egyezmény a fenti két esetben nyújtandó katonai segítség formájáról és mértékéről. A szovjet kormány javasolta továbbá, tegyék lehetővé, hogy a szovjet csapatok szerződéses kötelezettségeik teljesítése során átvonulhassanak Lengyelország és Románia területén, tekintettel arra, hogy a Szovjetuniónak nincs közös határa Németországgal. A lengyel és a román kormány, valamint a balti államok kormányai ellenezték a szovjet segélynyújtást, de az angol és a francia kormány sem értett egyet a szovjet javaslatokkal, és nem érvényesítette befolyását az elsősorban ellenszegülő lengyel kormánynál. Ennek következtében a moszkvai tárgyalások augusztus 21-én megszakadtak.

Ilyen körülmények között a Szovjetunió elfogadta Németország korábbi javaslatát német—szovjet megnemtámadási szerződés kötésére, amelyet Moszkvában 1939. augusztus 23-án aláírtak. Ezt megelőzően, augusztus 19-én német—szovjet kereskedelmi szerződést kötöttek. A megnemtámadási szerződés megkötésével a Szovjetunió elhárította azt a veszélyt, hogy a német agresszió következő láncszeme az ellene indított támadás legyen, és értékes időt nyert a támadás elleni védekezés előkészítésére. A szerződés meghiúsította azt a lehetőséget is, hogy a német támadással egyidőben az antikomintern paktum távol-keleti tagja, Japán is támadást indítson a Szovjetunió ellen. A japán kormány tilta-

II. cikk. Amennyiben a Szerződő Felek egyike egy harmadik Hatalom részéről háborús cselekmények tárgyává lenne, a másik Szerződő Fél ezt a Harmadik hatalmat semmilyen módon nem fogja támogatni.

III. cikk. A két Szerződő Fél kormányai a jövőben tanácskozás céljából folyamatosan érintkezésben maradnak egymással, abból a célból, hogy egymást kölcsönösen tájékoztassák a közös érdekeiket érintő kérdésekről.

IV. cikk. A két Szerződő Fél egyike sem fog részt venni semmiféle olyan hatalmi csoportosulásban, amely közvetve vagy közvetlenül a másik Fél ellen irányul.

V. cikk. Amennyiben a Szerződő Felek közt bárminő kérdés tekintetében viták vagy viszályok keletkeznének, a két Fél ezeket a vitákat vagy viszályokat kizárólag barátságos eszmecsere vagy szükség esetén békéltető bizottságok útján fogja tisztázni.

---

kozó jegyzéket intézett a német kormányhoz a német—szovjet szerződés megkötése miatt. Az új helyzet végül is arra késztette Japánt, hogy 1939. szeptember 15-én aláírja a Szovjetunió és a Mongol Népköztársaság képviselőivel a Galhin-Golnál keletkezett határkonfliktus megszüntetéséről szóló egyezményt.

Németország 1939. szeptember 1-én megtámadta és lerohanta Lengyelországot. A lengyel hadsereg összeomlása és a hitleri csapatok gyors előrenyomulása kelet felé arra késztette a szovjet kormányt, hogy ezt az előretörést, minél távolabb a Szovjetunió központjaitól, ténylegesen megállítsa. A Vörös Hadsereg egységei szeptember 17-én átlépték a szovjet—lengyel határt és rövid idő alatt elfoglalták az 1921. évi rigai szerződésben Lengyelországhoz csatolt Nyugat-Ukrajnát és Nyugat-Belorussziát. Ezeket a területeket újra egyesítették Szovjet-Ukrajnával és Szovjet-Belorussziával. Szeptember 22-én a német hadsereg és a Vörös Hadsereg demarkációs vonalat állapított meg, amely a Pissza, Narev, Visztula és Szan folyó mentén haladt. Szeptember 28-án német—szovjet határegyezményt kötöttek, amelynek október 4-én kelt pótjegyzőkönyve tartalmazza az új német—szovjet határ részletes leírását. Ez a határ az Igorka, Csernaja Gancsa, Pissza, Narev, Ozs, Zapadnij Bug, Szolokija és Szan folyók vonalát követi. Vilna városát és a vilnai területet az 1939. október 10-én kötött szovjet—litván szerződés értelmében Litvániához csatolták. Litvániának a Szovjetunióhoz való csatlakozása után (1940. augusztus 3.) az Igorka folyótól a Keleti-tengerig terjedő német—szovjet határvonalat az 1941. január 10-én aláírt határegyezmény állapította meg.

1940. február 11-én a német és a szovjet kormány a kölcsönös áruszállításokra vonatkozó gazdasági egyezményt kötött, amelyet 1941. január 10-én bővített gazdasági egyezménnyel egészítettek ki.

VI. cikk. A jelen Szerződést tíz év tartamára kötik meg, azzal a kikötéssel, hogy amennyiben azt egy esztendővel e határidőnek a lejárta előtt egyik Szerződő Fél sem mondja fel, a Szerződés hatálya önműködően további öt évre meghosszabbítottnak tekintendő.[3]

VII. cikk. A jelen Szerződést a lehető legrövidebb időn belül meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat Berlinben kell kicserélni. A Szerződés az aláírással azonnal életbe lép.

Kelt két eredeti példányban, német és orosz nyelven.

Moszkva, 1939. augusztus 23.

von Ribbentrop
V. Molotov

[3] Németország alig két évvel a megnemtámadási szerződés megkötése után egyoldalúan megszegte kötelezettségeit és 1941. június 22-én megtámadta a Szovjetuniót.

A Szovjetunió 1941. július 30-án egyezményt kötött a londoni lengyel kormánnyal a Németország elleni háborúban való segélynyújtásról; az egyezmény többek között intézkedik lengyel hadtest felállításáról a Vörös Hadsereg keretében. A Szovjetunió ezt megelőzően, 1941. július 18-án a Londonban székelő csehszlovák emigrációs kormánnyal is katonai egyezményt kötött.

Az angol–lengyel kölcsönös segélynyújtási egyezmény

London, 1939. augusztus 25.

Forrás: Documents Concerning German—Polish Relations and the Outbreak of Hostilities between Great Britain and Germany on September 3, 1939. Miscellaneous No. 9 (1939). Cmd. 6106. — Poland No 1. (1945). Cmd. 6616.

Kölcsönös segélynyújtási egyezmény az Egyesült Királyság és Lengyelország között[1, 2]

Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság kormánya és a lengyel kormány

attól az óhajtól vezérelve, hogy állandó alapra helyezzék az országaik közötti együttműködést, amely abból ered, hogy a védelmi jellegű kölcsönös segélynyújtás iránt már biztosítékokat nyújtottak egymásnak,

elhatározták, hogy ebből a célból Egyezményt kötnek és meghatalmazottaikul kinevezték:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

[1] Hatályba lépett az aláírással.

[2] Amikor Németország 1939. szeptember 1-én megtámadta Lengyelországot, az angol és francia kormány ultimátumban követelte a hadműveletek beszüntetését és a német csapatok haladéktalan visszavonását. Miután e követeléseknek a német kormány nem tett eleget, az angol és a francia kormány bejelentette, hogy szeptember 3-ával beállott a hadiállapot Nagy-Britannia és Franciaország, valamint Németország között. Az angol—lengyel és a francia—lengyel kölcsönös segélynyújtás azonban nem lépett működésbe.

1940. július 18-án az angol és a Londonban megalakult emigráns lengyel kormány a politikai és katonai együttműködésről szóló egyezményt írt alá, amely megerősítette az 1939. augusztus 29-i angol—lengyel kölcsönös segélynyújtási egyezményt és intézkedett lengyel hadsereg felállításáról a brit hadsereg keretében. A lengyel hadsereg szervezetét és jogállását az 1940. augusztus 5-én aláírt katonai egyezmény szabályozta.

1. cikk. Ha a Szerződő Felek egyike valamelyik európai hatalommal, annak az illető Szerződő Fél ellen elkövetett támadása következtében ellenségeskedésekbe kerülne, a másik Szerződő Fél az ellenségeskedésekbe került Szerződő Félnek minden hatalmában álló támogatást és segítséget azonnal megad.

2. cikk. 1. az 1. cikk rendelkezéseit abban az esetben is alkalmazni kell, ha a Szerződő Felek egyikének függetlenségét valamelyik európai hatalom bármilyen cselekménye, közvetlenül vagy közvetve, nyilvánvalóan fenyegetné és ez a fenyegetés olyan természetű lenne, hogy az érintett Fél létfontosságúnak tartaná a fegyveres erőivel való ellenállást.

2. Ha a Szerződő Felek egyike valamelyik európai hatalommal annak következtében kerülne ellenségeskedésekbe, hogy ez a hatalom egy másik európai állam függetlenségét vagy semlegességét olyan módon fenyegetné, amely nyilvánvaló fenyegetést jelent ezen Szerződő Fél biztonsága ellen, az 1. cikk rendelkezéseit alkalmazni kell, azonban a másik európai állam jogainak sérelme nélkül.

3. cikk. Ha valamelyik európai hatalom megkísérelné, hogy a Szerződő Felek egyikének függetlenségét gazdasági behatolással vagy bármely más módon aláássa, a Szerződő Felek az ilyen kísérletekkel való ellenállásban támogatni fogják egymást. Ha a szóban forgó európai hatalom erre ellenségeskedéseket kezdene a Szerződő Felek egyike ellen, az 1. cikk rendelkezéseit kell alkalmazni.

4. cikk. A jelen Egyezményben foglalt kölcsönös segélynyújtási kötelezettségek alkalmazásának módozatait a Szerződő Felek illetékes haditengerészeti, katonai és légügyi hatóságai állapítják meg.

5. cikk. A Szerződő Felek, fentebb említett ama kötelezettségük fenntartásával, hogy az ellenségeskedések kitörésekor azonnal kölcsönös támogatást és segítséget nyújtanak egymásnak, teljes mértékben és gyorsan ki fogják cserélni értesüléseiket bármely olyan fejleményre vonatkozóan, amely függetlenségüket fenyegethetné, és különösképpen bármely olyan fejleményre vonatkozóan, amely az említett kötelezettségeket működésbe léptethetné.

6. cikk. 1. A Szerződő Felek közölni fogják egymással azon segélynyújtási kötelezettségek feltételeit, amelyeket más államokkal szemben már eddig vállaltak vagy a jövőben vállalni fognak.

2 Ha a Szerződő Felek egyike a jelen Egyezmény életbe lépése után szándékoznék ilyen kötelezettséget vállalni, erről a másik Szerződő Felet az Egyezmény kellő működésének biztosítása érdekében értesíteni tartozik.

3. A Szerződő Felek által a jövőben vállalt semmilyen új kötele-

zettség sem nem korlátozhatja a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségeiket, sem pedig nem teremthet új közvetett kötelezettségeket az új kötelezettségvállalásban részt nem vevő Szerződő Fél és a szóban forgó harmadik állam között.

7. cikk. Ha a Szerződő Felek a jelen Egyezmény alkalmazása következtében ellenségeskedésekbe kerülnének, csak kölcsönös megegyezés alapján fognak fegyverszünetet vagy békeszerződést kötni.

8. cikk. 1. A jelen Egyezmény öt évig marad érvényben.

2. Ha az Egyezményt hat hónappal ennek az időszaknak lejárta előtt nem mondják fel, az továbbra is érvényben marad, de ettől kezdve mindegyik Szerződő Félnek jogában áll az Egyezményt bármikor hat hónapi előzetes bejelentéssel felmondani.

3. A jelen Egyezmény aláírásával lép hatályba.

Ennek hiteléül a fentebb megnevezett meghatalmazottak a jelen Egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt angol nyelven, két példányban, Londonban, 1939. augusztus 25-én. A lengyel szövegben a Szerződő Felek később állapodnak meg és mindkét szöveg egyaránt hiteles lesz.

Halifax
Edward Raczynski

JEGYZŐKÖNYV [3]

A lengyel kormány, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság kormánya megállapodtak a mai napon aláírt Kölcsönös Segélynyújtási Egyezmény alábbi, egyedül hiteles és kötelező értelmezésében:

1. *a)* Az Egyezményben használt „valamely európai hatalom" kifejezésen Németországot kell érteni.

b) Abban az esetben, ha az Egyezmény 1. és 2. cikkében említett cselekményt valamely más európai hatalom, azaz nem Németország követi el, a Szerződő Felek az együttesen foganatosítandó intézkedésekről tanácskozni fognak egymással.

2. *a)* A két kormány időről időre kölcsönös egyetértéssel meg fogja állapítani Németország cselekményének azon feltételezhető eseteit, amelyekre az Egyezmény 2. cikkének rendelkezései vonatkoznak.

b) Addig is, amíg a két kormány nem állapodik meg a jelen pont módosításában, ahhoz tartja magát, hogy az az eset, amelyre

[3] A titkos jegyzőkönyvet a brit kormány csak a második világháború vége felé, 1945. április 5-én hozta nyilvánosságra (Cmd. 6616.).

az Egyezmény 2. cikkének 1. pontja utal, Danzig szabad városára vonatkozik; és hogy mindazok az esetek, amelyekre a 2. cikk 2. pontja utal, Belgiumra, Hollandiára és Litvániára vonatkoznak.

c) Lettországot és Észtországot a két kormány azon államok közé soroltaknak tekinti, amelyekre a 2. cikk. 2. pontja utal, attól az időponttól kezdve, amikor Nagy-Britannia és valamely harmadik Állam között az említett két államra is kiterjedő kölcsönös segélynyújtási kötelezettség lép életbe.

d) Ami Romániát illeti, Nagy-Britannia hivatkozik arra a garanciára, amelyet ennek az országnak adott;[4] a lengyel kormány pedig hivatkozik a román—lengyel szövetség kölcsönös kötelezettségeire,[5] amely szövetséget Lengyelország sohasem tekintette összeegyeztethetetlennek a Magyarországhoz fűződő hagyományos barátságával.[6]

3. Amennyiben az egyik Szerződő Fél az Egyezmény 6. cikkében foglalt kötelezettségeket vállalna egy harmadik Állammal szemben, akkor azoknak szükségképpen olyanoknak kell lenniök, hogy teljesítésük a másik Szerződő Fél szuverenitását vagy területi sérthetetlenségét semmiképpen se érintse.

4. A jelen Jegyzőkönyv a mai napon aláírt Egyezmény kiegészítő részét képezi anélkül, hogy annak kereteit túllépné.

Ennek hiteléül a kellőképpen meghatalmazott alulírottak a jelen Jegyzőkönyvet aláírták.

Kelt angol nyelven, két példányban, Londonban, 1939. augusztus 25-én. A lengyel szövegben a Szerződő Felek később állapodnak meg, és mindkét szöveg egyaránt hiteles lesz.

[4] 1939. április 13-án.

[5] Az 1931. január 15-i lengyel—román garanciális szerződés.

[6] Az évszázados magyar—lengyel barátságra való tekintettel az 1939. szeptember 10-én tartott magyar minisztertanács ülésén elutasították a német kormánynak előző nap előterjesztett kérését, hogy a magyar kormány engedje meg, hogy a német csapatok a Kassa—Nagyszalánc és Velejte vonalon vonulhassanak át Szlovákiából Lengyelországba. (Jegyzőkönyv a minisztertanács 1939. szeptember 10-én délelőtt 11 órakor tartott üléséről. Magyarország és a második világháború. Kossuth Könyvkiadó, 1959, 255. old.) A magyar elutasítás következtében a németek a front déli szárnyán közvetlenül Szlovákián át támadtak.

II. rész

A második világháború

Az angol–francia–török kölcsönös segélynyújtási szerződés

Ankara, 1939. október 19.

Forrás: Receuil des Traités de la S. d. N. No. 4689. — Treaty Series No. 4. (1940), Cmd. 6165. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III/2. kötet. Berlin, 1942. 1139. old.

Kölcsönös segélynyújtási szerződés Franciaország, Nagy-Britannia és Törökország között[1]

A Francia Köztársaság Elnöke, Őfelsége Nagy-Britannia, Írország és a tengerentúli brit területek Királya, India Császára (Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságára vonatkozóan), valamint a Török Köztársaság Elnöke,

attól az óhajtól vezérelve, hogy nemzeti biztonságuk érdekében a kölcsönösségen alapuló szerződést kössenek és egymásnak a támadással szemben ellenállásra kölcsönös támogatást biztosítsanak,

meghatalmazottaikként kijelölték:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. Abban az esetben, ha Törökország valamely európai Hatalommal az ezen Hatalom által Törökország ellen elkövetett támadás következtében ellenségeskedésekbe kerülne, Franciaország és az Egyesült Királyság hatékonyan együtt fognak működni Török-

[1] A megerősítő okiratokat Ankarában 1939. november 16-án tették le, de a szerződés az 1. számú jegyzőkönyv értelmében már az aláírással hatályba lépett.

Az angol—francia—török szerződést megelőzte az 1939. május 12-i angol—török, valamint a vele azonos szövegű 1939. június 23-i francia—török nyilatkozat a kölcsönös segélynyújtásra vonatkozóan. Ugyanezen a napon francia—török egyezményt kötöttek, amelyben Franciaország (mint Szíria mandatárius hatalma) átengedte Törökországnak az alexandrette-i szandzsákot.

országgal és neki minden hatalmukban álló segítséget és támogatást megadnak.

2. cikk. 1. Abban az esetben, ha valamely európai Hatalom támadó cselekményt követne el és az a földközi-tengeri térségben olyan háborúra vezetne, amelybe Franciaország és az Egyesült Királyság belebonyolódnék, Törökország hatékonyan együtt fog működni Franciaországgal és az Egyesült Királysággal és nekik minden hatalmában álló segítséget és támogatást megad.[2]

2. Abban az esetben, ha valamely európai Hatalom támadó cselekményt követne el és az a földközi-tengeri térségben olyan háborúhoz vezetne, amelybe Törökország belebonyolódnék, Franciaország és az Egyesült Királyság hatékonyan együtt fog működni Törökországgal és neki minden hatalmában álló segítséget és támogatást megad.

3. cikk. Mindaddig, amíg a Franciaország és az Egyesült Királyság által az 1939. április 13-án kelt nyilatkozataikban Görögországnak és Romániának adott biztosítékok érvényben maradnak, Törökország hatékonyan együtt fog működni Franciaországgal és az Egyesült Királysággal és nekik minden hatalmában álló segítséget és támogatást megad abban az esetben, ha Franciaország és az Egyesült Királyság a fent említett egyik vagy másik garanciából kifolyólag ellenségeskedésekbe kerülne.[3]

[2] Olaszországnak 1940. június 10-én történt hadbalépése után Törökország nem avatkozott be a földközi-tengeri háborúba. Az 1940. június 22-i compiègne-i francia—német fegyverszüneti egyezmény után pedig kifejezetten fenntartotta az angol—török szövetség érvényét.

[3] Az 1940. október 28-án Görögország ellen indított olasz támadás folytán Törökország az 1933. szeptember 14-i görög—török antant-szerződés és az 1934. február 9-i Balkán-szerződés értelmében (a balkáni határok kölcsönös szavatolása) segélynyújtásra volt kötelezve abban az esetben, ha valamely *balkáni* állam, adott esetben Bulgária területi igényeinek katonai eszközökkel való kielégítése céljából a konfliktusba beavatkoznék. Erre azonban nem került sor. Az 1941. február 17-én aláírt török—bolgár egyezményben a szerződő felek kötelezték magukat, hogy tartózkodni fognak minden támadástól és tovább fejlesztik az egymás közötti jószomszédi viszonyt. Bulgária 1941. március 1-én csatlakozott a Háromhatalmi Egyezményhez és engedélyezte német csapatok bevonulását Bulgáriába, de maga nem bocsátkozott hadműveletekbe.

Törökország az 1939. október 19-i angol—francia—török szerződés 3. pontja értelmében támogatásra volt kötelezve annak a garanciának a keretében is, amelyet Nagy-Britannia Görögországgal szemben vállalt. Törökország azonban várakozó álláspontra helyezkedett, és a brit kor-

4. cikk. Abban az esetben, ha Franciaország és az Egyesült Királyság valamely európai Hatalommal az ezen Hatalom által az említett Államok egyike vagy másika ellen elkövetett támadás következtében ellenségeskedésekbe kerülne, anélkül azonban, hogy a 2. és 3. cikkek rendelkezései alkalmazhatók lennének, a Magas Szerződő Felek haladéktalanul tanácskozni fognak egymással.

Mindenesetre megállapodás áll fenn aziránt, hogy ilyen esetben Törökország, Franciaország és az Egyesült Királyság irányában legalábbis jóindulatú semlegességet fog tanúsítani.

5. cikk. A fenti 3. cikk rendelkezéseinek épségben tartása mellett azonban az esetben, ha

1. akár valamelyik európai Hatalom támadást indít olyan másik európai Állam ellen, amellyel szemben a Magas Szerződő Felek egyikének kormánya, az illető Állam hozzájárulásával kötelezettséget vállalt aziránt, hogy neki függetlenségének vagy semlegességének fenntartására egy ilyen támadás ellen segítséget nyújt,

2. akár valamelyik európai Hatalom olyan támadást indít, amely — jóllehet egy másik európai Állam ellen irányul —, de a Magas Szerződő Felek egyike kormányának megítélése szerint saját biztonságát fenyegetné,

a Magas Szerződő Felek azonnal tanácskozni fognak egymással abból a célból, hogy minden hathatósnak ítélt közös akciót foganatba tegyenek.

6. cikk. A jelen Szerződés nem irányul egyetlen ország ellen sem. Célja az, hogy szükség esetén kölcsönös segítséget és támogatást biztosítson Franciaországnak, az Egyesült Királyságnak és Törökországnak avégből, hogy a támadásnak ellenállhassanak.

7. cikk. A jelen Szerződés rendelkezései Törökország és a másik két Magas Szerződő Fél mindegyike között mint kétoldalú kötelezettségek is érvényesek.

8. cikk. Ha a Magas Szerződő Felek a jelen Szerződés alkalmazása következtében ellenségeskedésekbe kerülnének, csak közös egyetértéssel fognak fegyverszünetet vagy békét kötni.

9. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat, mihelyt lehetséges, Ankarában egyidőben kell letenni. A Szerződés a letétel napján lép életbe.

---

mánnyal csupán tanácskozásokat folytatott, valamint bizonyos katonai intézkedéseket foganatosított arra az esetre, ha az olasz—görög háború olyan bonyodalmakkal járna, amelyek Törökország biztonságát is fenyegetnék.

A jelen Szerződést tizenöt évi időtartamra kötötték. Amennyiben a fenti időszak lejárta előtt hat hónappal a Magas Szerződő Felek egyike sem közölte a másik kettővel azt a szándékát, hogy a Szerződést felmondja, a Szerződés hallgatólagos meghosszabbítással újabb öt évi időtartamra megújítottnak tekintendő, és így tovább.

Fentiek hiteléül az alulírottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Készült Ankarában, három példányban, ezerkilencszázharminckilenc október tizenkilencedikén.

1. SZ. JEGYZŐKÖNYV

Az alulírott meghatalmazottak megállapítják, hogy kormányaik egyetértenek abban, hogy a Szerződést már a mai napon történt aláírással életbe léptetik.

A jelen Jegyzőkönyv a Franciaország, az Egyesült Királyság és Törökország között a mai napon kötött Szerződés kiegészítő részének tekintendő.

Készült Ankarában, három példányban, ezerkilencszázharminckilenc október tizenkilencedikén.

2. SZ. JEGYZŐKÖNYV

A Franciaország, az Egyesült Királyság és Törökország közötti Szerződés aláírásakor, az erre kellően meghatalmazott alulírottak a következőkben állapodtak meg:

A Törökország által a fent említett Szerződés alapján vállalt kötelezettségek nem kényszeríthetik ezt az országot olyan akcióra, amelynek hatásaként vagy következményeként fegyveres konfliktusba kerülne a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségével.[4]

[4] A Szovjetunióval szemben az ankarai szerződés 2. sz. jegyzőkönyve kirekesztette annak lehetőségét, hogy Törökország a szerződés alapján fegyveres konfliktusba keveredjék a Szovjetunióval. Ezt a kikötést és egyben az 1925. december 17-i szovjet—török semlegességi és megnemtámadási szerződést is megerősítette az 1941. március 25-én kiadott azonos szövegű *szovjet és török közlemény*, amely szerint: amennyiben Törökországot vagy a Szovjetuniót támadás érné és az területének védelmében kénytelen lenne háborúba lépni, a másik fél fennálló semlegességi és megnemtámadási szerződés értelmében megőrizné semlegességét.

Az 1941. április 6-án Jugoszlávia és Görögország ellen indított német hadjárat folyamán Törökország szintén semleges maradt, sőt 1941. június

A jelen Jegyzőkönyv a Franciaország, az Egyesült Királyság és Törökország között a mai napon kötött Szerződés kiegészítő részének tekintendő.

Készült Ankarában, három példányban, ezerkilencszázharminckilenc október tizenkilencedikén.

KÜLÖN EGYEZMÉNY[5]

A külön egyezmény 5 cikkből áll és bizonyos pénzügyi és gazdasági kérdéseket, valamint a Törökországnak szóló hadianyagszállítások kérdését szabályozza. *Tartalma* a következő:

Franciaország és az Egyesült Királyság 25 millió font sterling hitelt nyújt Törökországnak hadianyagvásárlás céljára. Az összeget 20 év alatt kell visszafizetni, évi 4%-os kamattal. A hadianyagszállításokat lehető legrövidebb időn belül megkezdik. Ha pedig a három állam a Szerződés végrehajtása során ellenségeskedésekbe kerülne, a szükséghez képest további szállításokra nézve is megállapodnak.

Ezenkívül a francia és az angol kormány 15 millió font sterling kölcsönt nyújt Törökországnak, aranyban. Ez a kölcsön is 20 évre szól, évi 3%-os kamattal. A kölcsön kamatszolgálatait és törlesztését török fontban kell teljesíteni, amely összeget török dohány vagy megegyezés szerinti más török áruk vásárlására fordítanak.

Ezenkívül Franciaország francia frankban 1,5 millió font sterling, az angol kormány pedig 2 millió font sterling kereskedelmi kölcsönt nyújt Törökországnak.

A külön egyezmény is a Szerződés kiegészítő részét képezi és ugyanolyan feltételek mellett lép életbe, mint a Szerződés.)

18-án barátsági szerződést írt alá Németországgal, ami lényegében semlegesítette az angol—török szövetséget. A Szovjetunió ellen indított német támadás után, Törökország 1941. június 23-án szintén kinyilvánította semlegességét.

A balkáni fejleményekre vonatkozóan lásd még az 1941. évi szovjet—jugoszláv megnemtámadási szerződésben fűzött jegyzetet is.

[5] A külön egyezményben említett hitelekre és kölcsönökre vonatkozó kiegészítő egyezményeket 1940. január 8-án írták alá.

Az angol–francia közös nyilatkozat

Párizs, 1940. március 28.

Forrás: Le Temps, 1940. március 30. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III/2. kötet. Berlin, 1942. 1162. old.

Az angol és a francia kormány ünnepélyes nyilatkozata[1]

A Francia Köztársaság kormánya és Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság kormánya kölcsönösen kötelezik magukat, hogy a jelenleg folyó háború alatt közös megegyezés nélkül sem nem tárgyalnak, sem nem kötnek fegyverszünetet vagy békeszerződést.

Kötelezik magukat, hogy nem vitatnak meg békefeltételeket, mielőtt teljes megegyezésre nem jutottak egymással azon feltételek tekintetében, amelyek mindegyikük biztonságát hatékonyan és tartósan szavatolják.

Végül kötelezik magukat, hogy a béke helyreállítása után minden területen fenntartják cselekvésük egységét mindaddig, amíg

[1] Németország 1940. április 9-én megtámadta Dániát és Norvégiát, május 10-én Hollandiát, Belgiumot, Luxemburgot és Franciaországot. A szövetségesek támogatására partraszállt angol csapatok június 4-én Dunkerque-nél elhagyták a kontinenst. Június 5-én a németek átkeltek a Somme-folyón, és ezzel megkezdődött a nyugati hadjárat második szakasza, a franciaországi csata. Június 10-én Olaszország is hadat üzent Angliának és Franciaországnak, és belépett a háborúba Németország oldalán.

1940. június 22-én a Pétain-kormány Compiègne-ben fegyverszüneti egyezményt kötött Németországgal, majd június 24-én Rómában Olaszországgal. A külön fegyverszüneti egyezmények megkötése ellentétben áll az 1940. március 28-i angol—francia nyilatkozattal. 1940. június 27-én Nagy-Britannia elismerte a Londonban De Gaulle tábornok elnöklete alatt megalakult ideiglenes francia nemzeti bizottságot. 1943. június 3-án Algériában De Gaulle és Giraud tábornok vezetése alatt megalakult a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság, amely az ideiglenes kormány megalakulásáig a kormányhatalmat gyakorolta.

erre szükség lesz abból a célból, hogy biztonságukat megőrizzék és más nemzetek közreműködésével olyan nemzetközi rendet teremtsenek újjá, amely biztosítja Európában a népek szabadságát, a jog tiszteletben tartását és a béke fenntartását.

Szovjet–román jegyzékváltás Besszarábia visszaadásáról

Moszkva, 1940. június 26—28.

Forrás: Izvesztija, 1940. június 29. — Szbornik gyeisztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. X. kötet. Moszkva, 1955.

Jegyzékváltás a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Románia között a Besszarábia és Észak-Bukovina kérdésében fennálló konfliktus békés rendezéséről

I. A Szovjet Kormány 1940. június 26-i jegyzéke a Román Kormányhoz

Az 1918. évben Románia, Oroszország katonai gyengeségét kihasználva, erőszakosan elszakította a Szovjetuniótól (Oroszországtól) területének egy részét, Besszarábiát és ezzel megsértette a túlnyomórészt ukránok által lakott Besszarábiának az Ukrán Szovjet Köztársasággal alkotott évszázados egységét.[1]

Besszarábia erőszakos elszakításának a tényébe a Szovjetunió sohasem nyugodott bele, amit a Szovjet Kormány több ízben és nyíltan kifejezésre is juttatott az egész világ előtt.

Jelenleg, amikor a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének katonai gyengesége már a múlté és amikor az előállott nemzetközi helyzet megköveteli a múltból örökölt megoldatlan kérdések leggyorsabb megoldását, abból a célból, hogy végre lerakják az országok közötti tartós béke alapjait, a Szovjetunió az igazságosság helyreállítása érdekében szükségesnek és időszerűnek tartja, hogy Romániával közös egyetértésben haladéktalanul megoldják Besszarábiának a Szovjetunió részére történő visszaadása kérdését.

Az SZSZKSZ Kormánya úgy véli, hogy Besszarábia visszaadásának a kérdése szervesen összefügg Bukovina ama részének a

[1] A besszarábiai kérdés előzményeit lásd a Szövetséges Főhatalmak és Románia között Besszarábiára vonatkozóan kötött szerződésnél (1920. október 28.).

Szovjetunió részére történő átadásának kérdésével, amelynek lakossága nagy többségében mind történelmi sorsának, mind nyelvének közössége és nemzeti összetétele révén egybe van kötve Szovjet Ukrajnával.[2] Az ilyen cselekmény annál is inkább igazságos lenne, mert Bukovina északi részének a Szovjetunió részére történő átadása kártérítést jelenthetne — igaz, hogy csak jelentéktelen mértékben — azért a hatalmas kárért, amelyet a 22 évig tartó besszarábiai román uralom a Szovjetuniónak és Besszarábia lakosságának okozott.

Az SZSZKSZ Kormánya javasolja a Román Kormánynak, hogy:

1. Adja vissza Besszarábiát a Szovjetuniónak.

2. Adja át a Szovjetuniónak Bukovina északi részét a csatolt térképen feltüntetett határok szerint.

Az SZSZKSZ Kormánya kifejezi abbeli reményét, hogy a Román Királyi Kormány elfogadja az SZSZKSZ jelen javaslatait és ezzel lehetővé teszi az SZSZKSZ és Románia közötti hosszan tartó konfliktus békés úton történő megoldását.

Az SZSZKSZ Kormánya f. év június 27-e folyamán várja a Román Királyi Kormány válaszát.

II. A Román Kormány 1940. június 27-i jegyzéke a Szovjet Kormányhoz

Az SZSZKSZ Kormánya a Román Kormányhoz jegyzéket intézett, amelyet június 26-án este 10 órakor Őexcellenciája V. Molotov úr, a Népbiztosok Tanácsának elnöke és külügyi népbiztos nyújtott át Davidescu úrnak, Románia moszkvai követének.

A Román Kormány ugyanúgy, mint a Szovjet Kormány attól az óhajtól indíttatva, hogy minden kérdést, amely netalán egyenetlenséget okozhatna az SZSZKSZ és Románia között, békés eszközökkel oldjanak meg, kijelenti, hogy hajlandó haladéktalanul hozzákezdeni a Szovjet Kormánytól eredő minden javaslat legszélesebb körű baráti és közös egyetértéssel történő megtárgyalásához.

Ennek megfelelően a Román Kormány kéri a Szovjet Kormányt, jelölje meg azt a helyet és időpontot, amelyet e célból véglegesen megállapítani óhajt.

Mihelyt a Román Kormány választ kap a Szovjet Kormánytól, kijelöli küldötteit és reméli, hogy a Szovjet Kormány képviselőivel

[2] Bukovinát a Szövetséges Főhatalmak és Ausztria között létrejött és 1919. szeptember 10-én aláírt Saint-Germain-i békeszerződés 59. cikke csatolta Romániához.

folytatandó tárgyalások azzal az eredménnyel járnak majd, hogy megteremtik a jó egyetértés és barátság tartós kapcsolatait az SZSZKSZ és Románia között.

III. A Szovjet Kormány 1940. június 27-i jegyzéke a Román Kormányhoz

Az SZSZKSZ Kormánya pontatlannak véli a Román Királyi Kormány június 27-i keltezésű válaszát, minthogy abban nem mondja ki világosan, hogy elfogadja a Szovjet Kormány javaslatait Besszarábiának és Bukovina északi részének a Szovjetunió részére történő haladéktalan átadásáról. Mivel azonban Davidescu úr, Románia moszkvai követe azt a magyarázatot adta, hogy a Román Királyi Kormány említett válasza a Szovjet Kormány javaslatához való hozzájárulást jelenti, az SZSZKSZ Kormánya, Davidescu úr magyarázatából kiindulva, javasolja, hogy

1. A román csapatok négy nap alatt, amely moszkvai idő szerint június 28-án 2 órakor kezdődik, ürítsék ki Besszarábiának és Bukovina északi részének területét.

2. Ugyanezen idő alatt szovjet csapatok szállják meg Besszarábiának és Bukovina északi részének területét.

3. Június 28-án a szovjet csapatok a következő pontokat szállják meg: Csernovic, Kisinov, Akkerman.

4. A Román Királyi Kormány vállaljon felelősséget a vasútvonalak, a mozdony- és kocsipark, a hidak, raktárak, repülőterek, ipari üzemek, villanytelepek, távíróberendezések sértetlenségéért és állagának megóvásáért.

5. Nevezzenek ki bizottságot, amely a Szovjet Kormány és a Román Kormány két-két képviselőjéből áll, azzal a feladattal, hogy a román csapatoknak és hatóságoknak Besszarábiából és Bukovina északi részéből történt kivonásával kapcsolatos vitás kérdéseket rendezze.

A Szovjet Kormány ragaszkodik ahhoz, hogy a Román Kormány a fent említett javaslatokra legkésőbb június 28-án 12 óráig válaszoljon.

IV. A Román Kormány 1940. június 28-i jegyzéke a Szovjet Kormányhoz

A Román Kormány, avégből, hogy lehetővé tegye azoknak a súlyos következményeknek az elkerülését, amelyek az erőszak alkalmazása és az ellenségeskedések megújítása folytán Európá-

nak ebben a részében előállnának, kényszerítve érzi magát arra, hogy elfogadja a szovjet válaszban közelebbről meghatározott kiürítési feltételeket.

A Román Kormány azonban azt óhajtaná, hogy az 1. és 2. pontban megállapított határidők hosszabbíttassanak meg, tekintettel arra, hogy a területek kiürítésének négy nap alatti lebonyolítása rendkívül nehéz lenne azoknak az esőzéseknek és árvizeknek következtében, amelyek a közlekedési útvonalakat megrongálták.

Az 5. pont alapján szervezendő Vegyes Bizottság megvitathatatná és megoldhatná ezt a kérdést.

E Bizottság román képviselőinek neveit a mai nap folyamán közölni fogják.[3]

[3] A szovjet csapatok 1940. június 28-án átlépték az addigi határt és négy nap alatt megszállták az átengedett területeket.

Románia a második világháború alatt újra elfoglalta és bekebelezte Besszarábiát.

A második világháború után, a Romániával Párizsban 1947. február 10-én kötött békeszerződés megerősítette, hogy a szovjet—román határ az 1940. június 26—28-i jegyzékváltásban megállapított határ.

A második bécsi döntés

Bécs, 1940. augusztus 30.

Forrás: Magyar Törvénytár, 1940. évi törvénycikkek. Budapest, 1941. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III/2. kötet. Berlin, 1942. 1248. old.

Döntőbírói határozat[1]

A Román Királyi és Magyar Királyi Kormány azzal a kérelemmel fordultak a Birodalmi Kormányhoz és az Olasz Királyi Kormányhoz, hogy a Románia és Magyarország között a Magyarország részére átengedendő területnek függőben levő kérdését[2] döntőbírói határozattal rendezzék. Ezen kérelem, valamint a Román Királyi

[1] A második bécsi döntés rendelkező részének (1—7. pont) hivatalos magyar szövegét a Magyarországnak ítélt keleti és erdélyi területeknek a magyar állam területével való egyesítéséről szóló 1940. évi XXVI. törvény miniszteri indokolása tartalmazza. Kihirdetve az Országos Törvénytár 1940. évi október hó 8-án kiadott 15. számában.

Magyarország a második bécsi döntés áraként aláírta a döntőbírói határozattal azonos napon kelt magyar—német kisebbségi megállapodást, amely különleges jogokat biztosított a *Volksbundnak* és valósággal állammá tette azt az államban. Ugyanilyen megállapodás aláírására kényszerítette a német kormány Romániát is az ottani német kisebbségre vonatkozóan. Magyarország ezenkívül 1940. november 20-án elsőnek csatlakozott a német—olasz—japán Háromhatalmi Egyezményhez (l. ott), amelyhez 23-án csatlakozott Románia is.

Az Egyesült Nemzetek a második bécsi döntőbírói ítéletet nem ismerték el. Az olasz kormány 1945. január 19-i nyilatkozatában megtagadta a fasiszta kormány hozzájárulását a második bécsi döntéshez. A Magyarországgal 1945. január 20-án kötött fegyverszüneti egyezmény 19. pontja, valamint az 1947. február 10-én kötött békeszerződés 2. cikke a döntőbírói határozat rendelkezéseit semmiseknek és érvényteleneknek nyilvánította.

[2] Ebben a kérdésben Turnu-Severinben augusztus 16-án közvetlen magyar—román tárgyalások kezdődtek, amelyek azonban augusztus 24-én eredménytelenül megszakadtak.

és a Magyar Királyi Kormánynak e kérelemhez kapcsolt nyilatkozata alapján, hogy ilyen döntőbírói határozatot minden további nélkül magukra nézve kötelezőnek ismernek el, Ribbentrop Joachim német birodalmi külügyminiszter és gróf Ciano Galeazzo, Ő Felsége Olaszország és Albánia királyának, Etiópia császárának külügyminisztere Manoilescu Mihály román királyi külügyminiszterrel és gróf Csáky István magyar királyi külügyminiszterrel folytatott újabb megbeszélés után a mai napon Bécsben az alábbi döntőbírói határozatot hozták:

1. Románia és Magyarország között végleges határként az idemellékelt térképbe berajzolt határ állapíttatik meg.[3] A határnak a helyszínen való pontosabb kijelölése román—magyar bizottság feladata lesz.

2. Az ekként Magyarországnak jutó, eddig román területet a román csapatok 14 napi határidő alatt ki fogják üríteni és rendes állapotukban Magyarországnak át fogják adni. A kiürítés és megszállás egyes szakaszait, valamint egyéb módozatait román—magyar bizottság azonnal megállapítja. A Román Királyi és a Magyar Királyi Kormány gondoskodni tartozik arról, hogy a kiürítés és megszállás teljes nyugalomban és rendben történjék.

3. Mindazok a román állampolgárok, akik a mai napon a Románia által átengedendő területen állandó lakóhellyel bírnak, a magyar állampolgárságot minden további nélkül megszerzik. Jogukban áll hat hónapi határidőn belül a román állampolgárság javára optálni.

[3] Az új határvonal leírása a következő: A határ Kötegyánnál kezdődik, Szalonta alatt megy északkelet felé, Váradlestől kissé keletre Hájó alatt, Telegd alatt vonul, onnan kissé délkelet felé kanyarodik Remetelórév alatt, innen kelet felé megy Zentelke és Nagykalota között. Innen tovább keletre vonul Gyalu alatt, Kolozsvár alatt, Kolos alatt, majd északkelet felé fordul, Szentgotthárd alatt kanyarodik ismét keletre. Közvetlenül Kecsed alatt vonulva Köbölkút felett egyenesen délre kanyarodik, Mezőbándot — amely visszajön — megkerüli. Innen ismét délkeletre kanyarodik Maroskeresztúr alatt, Nyárádtető alatt. Balavásár és Egrestő között megy a határ tovább Nagykend alatt. Innen egyenesen északra Székelykeresztúr alá megy közvetlenül, ugyancsak közvetlenül Kányád alá, Dálya, Darás, Sombor és Felsőrákos alatt eléri az Olt folyót. A folyó mentén dél felé fordulva Bölön alatt fordul ismét délkeletre, Előpatak, Uzon, Nagypatak, Zágon alatt egyenesen keleti irányban fut rá a történelmi határra. Innen északra fordulva a mai magyar—orosz határ sarkáig a régi történelmi határ lesz ismét az újonnan megállapított határ.

Azok a személyek, akik ezzel az optálási joggal élnek, a magyar állam területét további egy évi határidőn belül elhagyni tartoznak és Románia be fogja őket fogadni. Ingó vagyonukat szabadon magukkal vihetik. Ingatlan vagyonukat elköltözésükig értékesíthetik és a befolyt ellenértéket szintén szabadon magukkal vihetik. Ha az értékesítés nem lehetséges, Magyarország tartozik őket kártalanítani. Magyarország az optálók elköltözésével kapcsolatos összes kérdéseket nagylelkűen és előzékenyen fogja kezelni.

4. Azoknak a magyar nemzetiségű román állampolgároknak, akik az 1919-ben Magyarország által Romániának átengedett és most Romániánál megmaradó területen bírnak állandó lakóhellyel, jogukban áll hat hónapi határidőn belül a magyar állampolgárság javára optálni. Azokra a személyekre, akik ezzel az optálási joggal élnek, a megelőző 3. pontban lefektetett elvek alkalmazandók.

5. A Magyar Királyi Kormány ünnepélyesen kötelezettséget vállal aziránt, hogy azokat a személyeket, akik a jelen döntőbírói határozat alapján a magyar állampolgárságot megszerzik, de román nemzetiségűek, az egyéb magyar állampolgárokkal minden tekintetben egyenlőknek veszi. A Román Királyi Kormány ünnepélyesen ennek megfelelő kötelezettséget vállal az állam területén maradó magyar nemzetiségű román állampolgárok tekintetében.

6. Az állami fennhatóság változásából adódó egyéb kérdések rendezése a Román Királyi és a Magyar Királyi Kormány között közvetlen tárgyalások útján fog történni.

7. Amennyiben a jelen döntőbírói határozat végrehajtása során nehézségek vagy kételyek merülnének fel, a Román Királyi és a Magyar Királyi Kormány azok tekintetében közvetlenül fognak megállapodni. Amennyiben valamely kérdésben nem tudnának megegyezni, úgy a kérdést végérvényes eldöntése végett a Birodalmi Kormány és az Olasz Királyi Kormány elé terjesztik.

Német—román jegyzékváltás Románia területi épségének biztosításáról[4]

Bécs, 1940. augusztus 30.

Kegyelmes Uram!

A német kormány nevében és felhatalmazásából van szerencsém Excellenciáddal a következőket közölni:

[4] A második bécsi döntőbírói határozattal egyidejűleg Németország és Olaszország jegyzékváltás útján biztosította Románia 1940. augusztus 30-án fennállott állami területének épségét és sérthetetlenségét. Az Ang-

Németország és Olaszország a mai napi érvénnyel vállalják a román államterület épségének és sérthetetlenségének biztosítását.

Fogadja Excellenciád megkülönböztetett nagyrabecsülésem újólagos kifejezését.

Ribbentrop

Bécs, 1940. augusztus 30.

Kegyelmes Uram!

A román királyi kormány nevében és felhatalmazásából van szerencsém Excellenciád mai keltezésű jegyzékének vételét igazolni, amely szerint Németország és Olaszország mai érvénnyel vállalják a román államterület épségének és sérthetetlenségének biztosítását. A román királyi kormány e közlést megelégedéssel veszi tudomásul és a Romániának nyújtott biztosítékot ezennel elfogadja.

Fogadja Excellenciád megkülönböztetett nagyrabecsülésem újólagos kifejezését.

Manoilescu

Olasz—román jegyzékváltás
Románia területi épségének biztosításáról

Kegyelmes Uram!

Az olasz kormány nevében és felhatalmazásából van szerencsém Excellenciáddal a következőket közölni:

Olaszország a mai napi érvénnyel vállalja a román államterület épségének és sérthetetlenségének biztosítását.

Fogadja Excellenciád megkülönböztetett nagyrabecsülésem újólagos kifejezését.

Ciano

Kegyelmes Uram!

A román királyi kormány nevében és felhatalmazásából van szerencsém Excellenciád mai keltezésű jegyzékének vételét iga-

---

lia és Franciaország részéről 1939. április 13-án adott biztosítékról a román kormány még 1940. július 1-én lemondott.

1940. szeptember 4-én a fasiszta Antonescu tábornok (Conducator) alakított kormányt Romániában. Németország a részéről adott garancia érvényesítésére hivatkozással 1940. október 12-én ún. tancsapatokkal megszállta Romániát, amihez a román kormány hozzájárult.

zolni, amely szerint Olaszország mai érvénnyel vállalja a román államterület épségének és sérthetetlenségének biztosítását. A román királyi kormány e közlést megelégedéssel veszi tudomásul és a Romániának nyújtott biztosítékot ezennel elfogadja.

Fogadja Excellenciád megkülönböztetett nagyrabecsülésem újólagos kifejezését.

Manoilescu

Magyar–német és román–német megállapodás a Volksbund előjogairól

Bécs, 1940. augusztus 30.

Forrás: Budapesti Közlöny, 1940. november 28. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III/2. kötet. Berlin, 1942. 1254. old.

A magyar—német kisebbségi megállapodást tartalmazó jegyzőkönyv[1]

Attól az óhajtól vezérelve, hogy a német népcsoport helyzetét Magyarországon a kölcsönös barátságos kapcsolatoknak megfelelően rendezzék, a magyar királyi kormány és a birodalmi kormány a következő megállapodást kötötték:

I.

A magyar királyi kormány biztosítja a német népcsoporthoz tartozó személyeknek azt a lehetőséget, hogy német népiségüket korlátozás nélkül megőrizhessék. Gondoskodni fog arról, hogy a német népcsoporthoz tartozó személyeknek a népcsoporthoz való tartozás tényéből és amiatt, hogy a nemzeti szocialista világnézetet vallják, semmiféle módon és semmiféle téren hátrányuk ne származzék. A népcsoporthoz az tartozik, aki magát a németséghez tartozónak vallja s akit a Magyarországi Németek Szövetségének („Volksbund der Deutschen in Ungarn") vezetősége népi németnek („volksdeutsch") elismer. Ezeknek az alapelveknek megfelelően kiváltképpen a következők állapíttatnak meg:

1. A német népcsoporthoz tartozó személyeknek az idevonatkozó általános szabályok figyelembevételével joguk van arra, hogy szervezkedjenek és hogy különleges célokra, mint aminők például az ifjúság gondozása, a sport, a művészeti tevékenység stb. egyesüléseket alakítsanak.

[1] A magyar királyi minisztérium a Budapesti Közlöny 1940. november 28-i számában megjelent 8490/1940. M. E. számú rendeletével tette közzé a törvényhozás által az 1940. évi XXVI. tv. 1. §-ával jóváhagyóan tudomásul vett magyar—német kisebbségi megállapodást tartalmazó jegyzőkönyvet.

2. A népcsoporthoz tartozó személyek Magyarországon minden hivatást ugyanolyan előfeltételek és feltételek mellett gyakorolhatnak, mint a többi magyar állampolgárok.

3. A népcsoporthoz tartozó személyekre Magyarország összes népességéhez viszonyított arányszámuknak megfelelően tekintettel lesznek a magyar hivatalok betöltésénél és az önkormányzati testületek megalakításánál, amennyiben a betöltés kinevezés útján történik. A népi német hivatalnokok kiváltképpen a német népi települési területeken működő hatóságoknál s a föléjük rendelt központi hatóságoknál alkalmazandók.

4. A népcsoporthoz tartozó személyek valamennyi gyermekének lehetővé kell tenni, hogy ugyanolyan feltételek mellett mint amilyenek a magyar iskolákra nézve érvényesek, népi német iskolákban nevelkedhessenek éspedig közép-, középfokú és elemi iskolákban, valamint szakiskolákban. Magyar részről mindenképpen elő fogják mozdítani az alkalmas népi német tanítókban elegendő utánpótlás kiképzését.

5. A népcsoporthoz tartozó személyeknek joguk van arra, hogy nyelvüket szóban és írásban mind személyes és gazdasági viszonylataikban, mind pedig nyilvános gyűléseken szabadon használják. Német nyelvű napilapoknak, folyóiratoknak s egyéb kiadványoknak közzétételét nem fogják olyan korlátozásoknak alávetni, mint amilyenek megfelelő magyar nyelvű kiadványok közzétételére nem érvényesek. Olyan közigazgatási körzetekben, ahol a német népcsoporthoz tartozó személyek az összes népességnek legalább egyharmadát teszik ki, ezek az illető kerületekben a hivatalos érintkezésben a német nyelvet használhatják.

6. A népcsoport jogosult a gazdasági önsegélyre és szövetkezeti ügyének kialakítására.

7. Magyar részről kerülni fognak minden olyan rendszabályt, amely a kényszerű asszimiláció célját szolgálhatná, különösen a népi német családnevek magyarosítása útján. A népcsoporthoz tartozó személyeknek joguk van arra, hogy a családjuk által előbb viselt nevet újra felvegyék.

8. A népcsoporthoz tartozó személyeknek kulturális téren joguk van a nagynémet anyaországgal szabadon érintkezni.

II.

A magyar királyi kormány és a birodalmi kormány között teljes egyetértés áll fenn arra nézve, hogy a fenti alapelvek semmiképpen se érintsék a lojalitásnak azt a kötelességét, amellyel a népcsoporthoz tartozó személyek a magyar államnak tartoznak.

III.

A Magyarországgal ismét egyesített, eddig romániai területeken élő és a német népcsoporthoz tartozó személyekre nézve a következő különös megállapodás létesült:

A magyar királyi kormány az ezeken a területeken letelepült népi németek kérelmére biztosítani fogja azt a lehetőséget, hogy a Német Birodalomba átköltözködhessenek. Azoknak a népi németeknek, akik ezzel a joggal élni akarnak, kérelmüket e megállapodás napjától számított két évi határidőn belül kell előterjeszteniök. Az átköltözködésnél a népi németek ingó vagonukat szabadon magukkal vihetik. Ingatlan vagyonukat költözködésük előtt értesíthetik és a befolyt összeget az illető jegybankok által közösen megállapítandó feltételek mellett kivihetik, illetve átutalhatják. Az átköltözködés részleteit a magyar királyi kormány és a birodalmi kormány mihamarabb meg fogja állapítani. E megállapodás keretében szabályoztatni fog az a kérdés is, milyen feltételek mellett fogja a magyar állam azt az ingatlan tulajdont átvenni, amelynek értékesítése a tulajdonosnak az előírt határidőn belül nem sikerült. E tekintetben mindkét kormányt a különös körülmények figyelembevételével azok az alapgondolatok fogják vezetni, amelyek a birodalmi kormány és az olasz királyi kormány számára a dél-tiroli népi németek átköltözködésénél mérvadók voltak.

Bécs, 1940. évi augusztus hó 30. napján

A magyar királyi kormány részéről	A birodalmi kormány részéről
Gróf Csáky István	*Joachim v. Ribbentrop*
magyar királyi külügyminiszter	birodalmi külügyminiszter

Román—német jegyzőkönyv a romániai német népcsoport helyzetéről[2]

Attól az óhajtól vezérelve, hogy a német népcsoport helyzetét Romániában a Német Birodalom és Románia között fennálló barátságos kapcsolatoknak megfelelően rendezzék, a birodalmi kormány és a román királyi kormány az alábbiakban állapodtak meg:

[2] A román—német jegyzőkönyvben vállalt kötelezettségek végrehajtásáról a román kormány 1940. november 20-án külön törvényt bocsátott ki. (Monitorul Oficial 1940. I. rész 275. szám.)

A román királyi kormány vállalja a kötelezettséget, hogy a romániai német népcsoporthoz tartozó személyeket a román nemzetiségű személyekkel minden vonatkozásban egyenrangúaknak kezeli és a német népcsoport helyzetét német népiségének megőrzése céljából a károlyvárosi határozatok szellemében tovább fejleszti.

Bécs, 1940. augusztus 30.

A birodalmi kormány részéről

Joachim v. Ribbentrop
birodalmi külügyminiszter

A román királyi kormány részéről

Manoilescu
román királyi külügyminiszter

A craiovai szerződés

Craiova, 1940. szeptember 7.

Forrás: Monitorul Oficial, 1940. I. rész, 212. sz. — Bruns—Gretschaninow: Politische Verträge. III/2. kötet. Berlin, 1942. 1257. old.

Szerződés Bulgária és Románia között Dél-Dobrudzsa Bulgária részére való visszaadásáról[1]

Őfelsége a Bolgárok Királya egyfelől,

és Őfelsége Románia Királya másfelől,

attól az óhajtól áthatva, hogy a kölcsönös megértés szellemében rendezzék a két ország kapcsolatát érintő összes kérdéseket és hogy pozitív alapokat teremtsenek a népeik közötti baráti együttműködéshez, hozzájárulván ekként a béke megerősítéséhez Délkelet-Európában,

elhatározták, hogy e célból szerződést kötnek és meghatalmazottaikként kijelölték:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

I. cikk. A Duna és a Fekete-tenger közötti szakaszon a Bulgária és Románia közötti határ ezentúl a jelen cikkhez csatolt Jegyzőkönyvben megjelölt vonalat követi (A. Melléklet). Ez a Jegyzőkönyv a jelen Szerződés kiegészítő részét képezi.

A cikk végrehajtásának módozatai a Magas Szerződő Felek között kötött külön Egyezmény[2] tárgyát képezik (B. Melléklet).

II. cikk. A jelen Szerződés alapján a Magas Szerződő Felek ünne-

[1] A megerősítő okiratokat Bukarestben 1940. szeptember 14-én cserélték ki.

[2] A külön egyezmény értelmében Románia 1940. szeptember 20. és október 1. között négy szakaszban üríti ki az átengedett területeket, amelyeket ugyanakkor megszállnak a bolgár csapatok.

pélyesen kijelentik, hogy a köztük megállapított határ végleges és örök.

Következésképpen mindegyik Magas Szerződő Fél kötelezi magát arra, hogy a másik Magas Szerződő Féllel szemben sohasem fog területi jellegű követelést támasztani.[3]

III. cikk. A Magas Szerződő Felek egyetértenek abban, hogy a jelen Szerződés megerősítő okiratainak kicserélésétől számított három hónapon belül megkezdik a Tulcea és Constanza kerületek (utóbbi az 1925. június 14-e előtt fennállott határ szerint) bolgár nemzetiségi származású román állampolgárainak és a Durostor és Caliacra kerületek román nemzetiségi származású bolgár állampolgárainak kötelező kicserélését.

A Románia és Bulgária más vidékein élő bolgár származású román állampolgárok és román nemzetiségi származású bolgár állampolgárok a jelen Szerződés megerősítő okiratainak kicserélésétől számított egy éven belül szabadon választhatnak a hozzájuk nemzetiségileg rokon országba való bevándorlásuk tekintetében.

Mindamellett megegyezés áll fenn aziránt, hogy a Román Kormány elrendelheti bolgár nemzetiségi származású román állampolgárok kötelező kivándorlását Bulgáriába, egyenlő számban azon román nemzetiségi származású bolgár állampolgárokkal, akik kivándorlási jogukat az előző bekezdés értelmében gyakorolták — a Bolgár Kormány pedig kötelezi magát, hogy a fent említett bolgár nemzetiségi származású román állampolgárokat befogadja.

Másfelől a Bolgár Kormány elrendelheti román nemzetiségi származású bolgár állampolgárok kötelező kivándorlását Romániába, egyenlő számban azon bolgár nemzetiségi származású román állampolgárokkal, akik kivándorlási jogukat a jelen cikk második bekezdése értelmében gyakorolták — a Román Kormány pedig kötelezi magát, hogy őket területére befogadja.

A lakosság áttelepülésére vonatkozó technikai kérdéseket a Magas Szerződő Felek közötti Külön Egyezmény szabályozza (C. Melléklet).

IV. cikk. A jelen Szerződésből eredő pénzügyi természetű kérdéseket a Magas Szerződő Felek közötti Külön Egyezmény szabályozza (D. Melléklet).

V. cikk. A Durostor és Caliacra kerületekben (az 1925. június 14-e előtt fennállott határaik szerint) fekvő olyan mezőgazdasági ingat-

[3] A második világháború után a Bulgáriával Párizsban 1947. február 10-én kötött békeszerződés Bulgária 1941. január 1-én fennállott határait ismerte el, ennek értelmében Dél-Dobrudzsa Bulgáriáé maradt.

lanokat — beépített vagy egyéb birtokokat —, amelyeket román törvények alapján szereztek és amelyek olyan románok tulajdonában vannak, akik nem tartoznak az áttelepülő lakosság közé, a jelen Szerződés megerősítő okiratainak kicserélésétől számított tizennyolc hónapon belül tulajdonosaik önként és szabadon, a bolgár törvények vagy közigazgatási rendelkezések szabta korlátozások nélkül felszámolhatják.

Ezen határidő letelte után a bolgár hatóságok ezeket a tulajdonokat, a lakosságcserét intéző Vegyes Bizottság becslése alapján megállapított igazságos és előzetes kártalanítás ellenében kisajátíthatják.

VI. cikk. Három román és három bolgár tagból álló Vegyes Bizottságot alakítanak, amelynek hatáskörébe utalják a jelen Szerződés végrehajtásával kapcsolatos mindazokat a kérdéseket, amelyek megoldására külön eljárást nem írtak elő.

Az említett Bizottság székhelye Giurgiu lesz a jelen Szerződés megerősítő okiratainak kicserélését követő három napon belül összeül.

Ha a Vegyes Bizottságnak valamely kérdésben annak előterjesztésétől számított 10 napon belül nem sikerülne megoldást találnia, akkor az említett kérdést a Vegyes Bizottság egyik tagozatának kérésére diplomáciai úton történő megoldás céljából a két kormány elé terjesztik.

Ha a diplomáciai tárgyalások a két Kormány egyikének a Vegyes Bizottságban helyet foglaló küldöttsége által történt megkeresésétől számított további két hónapon belül nem vezetnének megegyezésre, a vitát választott bíróság elé terjesztik.

A Magas Szerződő Felek mindegyike egy-egy választott bírót jelöl ki. A két választott bíró megegyezik egy döntőbíró kijelölését illetően.

Megegyezés hiányában a döntőbíró kiválasztását egy a Magas Szerződő Felek által közös egyetértéssel kijelölt harmadik Hatalomra bízzák.

VII. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat Bukarestben, legkésőbb 1940. szeptember 15-ig kell kicserélni.

Kelt Craiovában, 1940. szeptember hetedikén, két példányban.

A Háromhatalmi Egyezmény

Berlin, 1940. szeptember 27.

Forrás: Magyar Törvénytár. 1941. évi törvénycikkek. (1941 : I. tv.) Budapest, 1942.

Háromhatalmi Egyezmény
Japán, Németország és Olaszország között[1, 2, 3]

Japán, Németország és Olaszország kormányai a tartós béke előfeltételének tekintik, hogy a világ minden nemzete hozzájusson a neki kijáró térhez. Ezért elhatározták, hogy a nagy kelet-ázsiai térre és az európai területekre vonatkozó törekvéseiket illetően

[1] Magyarország a Bécsben 1940. november 20-án aláírt Jegyzőkönyvben csatlakozott a Háromhatalmi Egyezményhez. A Jegyzőkönyvet, amelynek melléklete a Háromhatalmi Egyezmény eredeti japán, német és olasz szövegének hivatalos magyar fordítását tartalmazza, a magyar törvényhozás az 1941. évi I. törvénnyel iktatta törvénybe. Kihirdetve 1941. február 23-án.

[2] Életbe lépett az aláírás napján.

[3] Az 1936. november 25-i német—japán ún. antikomintern paktum megkötése és Olaszországnak a paktumhoz 1937. november 6-án történt csatlakozása óta a három agresszív nagyhatalom között együttműködés alakult ki. Németország és Olaszország Európában, Japán a Távol-Keleten valósította meg erőszakos terjeszkedési politikáját. A Háromhatalmi Egyezmény megkötésének időpontjában Németország már lerohanta fél Európát, Olaszország a Balkánon és Észak-Afrikában terjeszkedett, Japán pedig elfoglalta Kína jelentős részét és megszállta Észak-Indokínát. A Háromhatalmi Egyezményben a három kormány felosztotta egymás között az érdekövezeteket. Japán elismerte Németország és Olaszország vezető szerepét „az európai új rend" megteremtésében, Németország és Olaszország pedig Japán vezetését „Nagy-Kelet-Ázsia térségében". Egyben kötelezettséget vállaltak arra, hogy egymásnak minden politikai, gazdasági és katonai támogatást megadnak, ha egyiküket olyan hatalom támadja meg, amely korábban nem vett részt az európai vagy a japán—kínai háborúban.

Egy hónappal a Háromhatalmi Egyezmény megkötése után, 1940. no-

vállvetve együtt fognak működni, legfőbb céljuk az lévén, hogy a dolgoknak olyan rendjét teremtsék meg és tartsák fenn, amely alkalmas az ottani népek fejlődésének és jólétének előmozdítására.

Óhaja továbbá a három kormánynak, hogy az együttműködést a világ más részeiben olyan államokra is kiterjesszék, amelyek készek arra, hogy fáradozásaiknak az övékéhez hasonló irányt adjanak, hogy ezáltal a világbékére, mint végső célra irányuló törekvéseik megvalósíthatók legyenek. Ennek megfelelően Japán, Németország és Olaszország kormányai a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. Japán elismeri és tiszteletben tartja Németország és Olaszország vezetését Európában új rend megteremtésénél.

2. cikk. Németország és Olaszország elismerik és tiszteletben tartják Japán vezetését a nagy kelet-ázsiai térben új rend megteremtésénél.

---

vember 30-án Japán, Mandzsukuó, valamint Wang Csing-wei Nankingban székelő kínai vazallus kormánya *közös deklarációt* adott ki „Kelet-Ázsia új rendjének megteremtéséről". Ugyanezen a napon Japán a nankingi kormánnyal *szerződést* kötött, amely hivatva volt állandósítani Japán uralmát Kínában. A 9 cikkből álló szerződés a két kormány közötti „alapvető kapcsolatokat" szabályozza és „Kelet-Ázsia új rendje felépítésének" szellemében szoros politikai, gazdasági és kulturális együttműködést ír elő. A szerződés 3. cikke értelmében Japán jogot kapott arra, hogy „a kommunizmus elleni védelem" céljából a szükséges időtartamra csapatokat állomásoztasson Belső-Mongólia és Észak-Kína meghatározott pontjain. A 4. cikk szerint az „általános nyugalom és rend fenntartásához" szükséges japán csapatok Kína más részein is bentmaradnak. Az 5. cikk szerint „a szükséges időig" japán haditengerészeti egységek állomásozhatnak Kína felségterületén. A 6. cikk Kína természetes kincseinek kiaknázásáról intézkedik. Az alapszerződéshez fűzött kiegészítő jegyzőkönyvben a nankingi kormány kötelezte magát, hogy a Kína felségterületén folyamatban levő japán hadműveletek célkitűzéseit megfelelő intézkedésekkel elősegíti.

A nankingi kínai vazallus kormányt ezzel egyidejűleg, azaz 1940. november 30-án elismerte Japán és Mandzsukuó, majd 1941. július 1-én Németország, Olaszország, Spanyolország, Magyarország, Románia, Bulgária, Horvátország és Szlovákia, augusztus 22-én pedig Dánia. A többi államok a Csungkingban székelő Csang Kai-sek kormányát ismerték el továbbra is Kína törvényes kormányának.

Miután Japán 1941. december 7-én a Pearl Harbour-i rajtaütéssel hadiállapotba került az Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával, december 11-én Japán, Németország és Olaszország egyezményt kötöttt az USA és Nagy-Britannia elleni együttes hadviselésről (l. ott).

3. cikk. Japán, Németország és Olaszország megegyeznek abban, hogy fáradozásaik során a megelőzőkben megjelölt alapon együtt fognak működni. Kötelezettséget vállalnak továbbá arra, hogy egymást minden politikai, gazdasági és katonai eszközzel kölcsönösen támogatják abban az esetben, ha a három Szerződő Fél egyikét olyan hatalom támadja meg, amely jelenleg nem vesz részt az európai háborúban vagy a kínai—japán konfliktusban.

4. cikk. A jelen Egyezmény végrehajtása céljából haladéktalanul közös szakbizottságok fognak összeülni, amelyeknek tagjai Japán, Németország és Olaszország kormányai által nevezendők ki.

5. cikk. Japán, Németország és Olaszország kijelentik, hogy a fenti megállapodások semmiképpen sem érintik azt a politikai állapotot, amely jelenleg a három Szerződő Fél mindegyike és Szovjet-Oroszország között fennáll.

6. cikk. A jelen Egyezmény az aláírással azonnal életbe lép és életbelépésének napjától számított 10 éven át érvényben marad.

Megújítása felől a Magas Szerződő Felek, amennyiben valamelyikük úgy kívánja, az említett határidő lejárta előtt kellő időben tárgyalásokba fognak bocsátkozni.[4]

[4] A Háromhatalmi Egyezményhez a következő országok csatlakoztak: *Magyarország* a Bécsben 1940. november 20-án aláírt jegyzőkönyvben, *Románia* a Berlinben 1940. november 23-án aláírt jegyzőkönyvben, *Szlovákia* a Berlinben 1940. november 24-én aláírt jegyzőkönyvben, *Bulgária* a Bécsben 1941. március 1-én aláírt jegyzőkönyvben, *Jugoszlávia* a Bécsben 1941. március 25-én aláírt jegyzőkönyvben, végül *Horvátország* a Bécsben 1941. január 15-én aláírt jegyzőkönyvben.

Romániát az Antonescu-kormány hozzájárulásával még előzően, 1940. október 12-én ún. német tancsapatok szállták meg. *Bulgária* a csatlakozással egyidőben szerződést kötött Németországgal, amelynek értelmében 1941. március 2-án a német csapatok Románia felől átkeltek a Dunán és megszállták az országot. *Jugoszláviában* a csatlakozást követő második napon, 1941. március 27-én a Cvetkovics-kormányt megdöntötték és Pál régensherceget elmozdították. Szimovics Dusán tábornok alakította meg az új kormányt, amely érvénytelennek nyilvánította a Háromhatalmi Egyezményhez való csatlakozást.

A Háromhatalmi Egyezmény eredeti aláíró hatalmai közül *Olaszország* 1943. szeptember 3-án fegyverszünetet kötött a szövetséges hatalmakkal, majd október 13-án hadat üzent Németországnak. Olaszorszg 1945. júliusában hadat üzent Japánnak is. Az olasz kormány már előzőleg, 1945. január 19-én nyilatkozatot tett közzé, hogy semmi módon nem helyesli azt a támogatást és elismerést, amelyben az olasz fasiszta kormány Japán távol-keleti agressziós politikáját részesítette; ugyanebben a nyilatkozatában az olasz kormány közölte, hogy nem óhajt kapcsolatot fenntar-

Ennek hiteléül az alulírottak, kormányaik által kellően meghatalmazva, a jelen Egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt három eredeti példányban, Berlinben, 1940. év — a fasiszta korszak XVIII. éve — szeptember havának 27-én, ami megfelel a Syowa 15. éve 9. hónapja 27. napjának.

S. Kurusu *Joachim von Ribbentrop* *Ciano*

---

tani Japán távol-keleti csatlós kormányaival (a mandzsukuói és a nankingi kínai kormánnyal) és a csungkingi kormányt ismeri el Kína egyedüli törvényes kormányának.

Japán 1945. május 15-én mondta fel a Háromhatalmi Egyezményt, hivatkozással arra, hogy Németország kapitulált, anélkül, hogy erről előzetesen tanácskozott volna a japán kormánnyal, s ezzel flagráns módon megsértette a Háromhatalmi Egyezményt.

A magyar–jugoszláv barátsági szerződés

Belgrád, 1940. december 12.

Forrás: Magyar Törvénytár, 1941. évi törvénycikkek. (1941 : II. tv.) Budapest, 1942.

Barátsági szerződés
a Magyar Királyság és a Jugoszláv Királyság között[1, 2]

Ő Főméltósága a Magyar Királyság Kormányzója és
Ő Felsége Jugoszlávia Királyának nevében a Királyi Régensek

Figyelembe véve a nemzeteik között örvendetesen fennálló jószomszédságon, őszinte megbecsülésen és kölcsönös bizalmon alapuló kapcsolatokat;

Óhajtva, hogy kapcsolataiknak szilárd és tartós alapot adjanak;

Abban a meggyőződésben, hogy a politikai, gazdasági és kulturális téren fennálló kölcsönös kötelékeknek megszilárdítása és szorosabbá tétele a két szomszédos ország érdekeit, valamint a Duna vidékének békéjét és jólétét fogják szolgálni;

Elhatározták, hogy Barátsági Szerződést kötnek és ebből a célból meghatalmazottaikká kijelölték:

[1] A magyar törvényhozás a szerződést az 1941. évi II. törvénnyel törvénybeiktatta. Kihirdetve 1941. február 28-án. (Eredeti francia szöveg, hivatalos magyar fordítás.)

[2] Jugoszlávia ellen 1941. április 6-án megindított német támadásba április 11-én Magyarország is bekapcsolódott, s ezzel megszegte a nem egészen négy hónappal előbb kötött barátsági szerződést. A szerződésszegés felborította gróf Teleki Pál miniszterelnöknek a magyar—jugoszláv baráti kapcsolat megőrzéséhez fűzött külpolitikai elgondolásait. Miután a minisztertanács hozzájárult Magyarország részvételéhez a Jugoszlávia elleni háborúban, Teleki április 3-án öngyilkosságot követett el. „Szószegők lettünk gyávaságból, — a mohácsi beszéden alapuló örökbéke szerződéssel szemben" — írja többek között Horthy kormányzóhoz intézett búcsúlevelében. A Teleki halála után megalakult Bárdossy-kormány alatt Magyarország részt vett a Jugoszlávia elleni háborúban.

Ő Főméltósága a Magyar Királyság Kormányzója:

gróf Csáky István magyar királyi titkos tanácsos, magyar királyi külügyminiszter úr Őnagyméltóságát,

Ő Felsége Jugoszlávia Királyának nevében a Királyi Régensek:

Alexandre Cincar-Markovic jugoszláv királyi külügyminiszter úr Őnagyméltóságát:

Akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. A Magyar Királyság és a Jugoszláv Királyság között állandó béke és örökös barátság fog fennállani.

2. cikk. A Magas Szerződő Felek egyetértenek abban, hogy tanácskozni fognak mindazokban a kérdésekben, amelyek megítélésük szerint kölcsönös kapcsolataikat érinthetik.

3. cikk. A jelen Szerződés meg fog erősíttetni és a megerősítő okiratok, mihelyt lehetséges, Budapesten ki fognak cseréltetni.

A Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésének napján lép életbe.

Aminek hiteléül fent nevezett meghatalmazottak ezt a szerződést pecsétjeikkel ellátva aláírták.

Kelt két eredeti példányban, Belgrádban, ezerkilencszáznegyven évi december hó 12. napján.

A bolgár–török megnemtámadási egyezmény

Ankara, 1941. február 17.

Forrás: Külügyi Szemle. XVIII. évfolyam, 3. szám. 1941. május 297. old. — Archiv der Gegenwart. 11. Jahrgang. Wien, 1941. 4895. old.

Nyilatkozat[1]

A török és bolgár kormány megállapítja, hogy a vélemények kölcsönös kicserélése szerencsés eredményekre vezetett. Már több ízben hozzáláttak a két ország külpolitikai irányának meghatározásához, a közös célok kidomborítása mellett, hogy érintetlenül megtartsák a bizalmat és a barátságot a két ország között. Hűen kitartanak a mellett a baráti szerződés[2] mellett, amely megtörhetetlen békét állapított meg a két ország között, az őszinteség és az örök barátság alapján. Át vannak hatva attól az óhajtól, hogy a kölcsönös bizalom politikáját folytatják, amely a legsúlyosabb pillanatokban is biztosíthatja a békét és a biztonság kölcsönös tiszteletét. Elhatározták, hogy új eszmecserét folytatnak, amelynek során, tekintet nélkül azokra a szerződésbeli kötelezettségekre, amelyek más államokkal szemben fennállanak, a következő egyezményt kötötték:

[1] Az 1941. február 17-i megnemtámadási egyezményt közös nyilatkozat formájában tették közzé. Az egyezmény megakadályozta, hogy a tengelyhatalmak oldalán álló Bulgária háborúba kerüljön Törökországgal, amely Nagy-Britanniával és Franciaországgal 1939. október 19-én kölcsönös segélynyújtási szerződést kötött. Amikor Bulgária 1941. március 1-én csatlakozott a Háromhatalmi Egyezményhez és a német csapatok megszállták az országot, az ezzel kapcsolatban kiadott bolgár kormánynyilatkozat kifejezetten fenntartotta a bolgár—török nyilatkozat érvényét. (Lásd az 1941. április 5-i szovjet—jugoszláv barátsági és megnemtámadási szerződéshez fűzött jegyzetet is, valamint az 1943. évi teheráni konferenciának a török—bolgár viszonyra való határozatát.)

[2] Az Ankarában 1929. március 6-án aláírt bolgár—török semlegességi, békéltető eljárási, jogsegély- és döntőbírósági szerződés, amelyet lejártakor meghosszabbítottak.

1. cikk. Törökország és Bulgária külpolitikájuk változatlan alapjául fogadják el azt, hogy tartózkodni fognak minden támadástól.

2. cikk. Mindkét kormány át van hatva a legbarátságosabb szándékoktól egymás iránt és el vannak határozva arra, hogy még jobban kifejlesztik az egymás közötti jószomszédi viszonyt.

3. cikk. Mindkét kormány kijelenti, hogy hajlandó módot keresni a két ország közötti kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésére, a fennálló gazdasági rendszer keretén belül.

4. cikk. Mindkét kormány reméli, hogy a két ország sajtóját a barátság és az egymás közötti bizalom hatja át.

Ankara, 1941. február 17.

A lend-lease szállítások intézménye

Washington, 1941. március 11.

Forrás: Congressional Record. Vol. 87. Part 2. 2097. old.

Az Egyesült Államok védelmének előmozdításáról szóló törvény[1]

Az Amerikai Egyesült Államok szenátusa és képviselőháza kongresszusban összegyűlve, a következő, „Az Egyesült Államok védelmének előmozdításáról szóló törvényt" alkotta:

2. szakasz. *a)* E törvényben a „védelmi eszköz" kifejezés használata az alábbiakat jelenti:

[1] *An Act to Promote the Defense of the United States;* röviden *Lend-Lease Act* (kölcsön-bérleti törvény). A lend-lease intézményét létrehozó törvény szövegét közöljük ebben a gyűjteményben, mert a törvény alapján kötött egyezmények megértéséhez okvetlenül szükséges. Másfelől a kölcsön-bérleti törvény megalkotása igen jelentős fordulat volt az Egyesült Államok magatartásában, amennyiben szakítást jelentett a korábbi amerikai *semlegességi* politikával.

A két világháború közötti korszakban az Egyesült Államok kongresszusa négy semlegességi törvényt alkotott, illetőleg az elsőhöz módosításokat fogadott el. Az első semlegességi törvény 1935. augusztus 31-én jött létre, a külföldre irányuló fegyverszállításokat vizsgáló Ney-bizottság megállapításainak, az izolacionisták növekvő befolyásának és az abesszíniai háborúval kapcsolatban fenyegető európai összecsapásnak hatása alatt (Neutrality Resolution of the United States, August 31, 1935). A törvény hat hónapra felhatalmazta az elnököt, hogy tiltsa meg amerikai fegyverek szállítását hadviselő felek részére. Az 1936. február 29-i módosítás előírta, hogy az elnök köteles fegyverkiviteli tilalmat elrendelni, ha bármikor hadiállapot fennállását állapítja meg. A harmadik, az 1937. május 1-én kelt semlegességi törvény az 1935. évi törvény rendelkezéseinek fenntartásával megengedte egyes hadifontosságú nyersanyagok (de nem fegyverek), mint olaj és acél kivitelét *cash and carry* (fizess és vidd) alapon, azaz készpénzfizetés ellenében és azzal a kikötéssel, hogy a szállítás nem amerikai hajókon történik.

1. Mindenféle fegyvert, lőszert, repülőgépet, hadihajót vagy hajót.

2. Minden gépet, segédeszközt, szerszámot, anyagot vagy készletet, amely ezen bekezdésben felsorolt bármely tárgy gyártásához, előállításához, elkészítéséhez, javításához, karbantartásához vagy bármely módon való használatához szükséges.

3. Az ezen bekezdésben körülírt minden tárgynak anyagát, alkatrészét vagy a hozzá tartozó felszerelést.

4. Védelmi célokat szolgáló bármely mezőgazdasági, ipari vagy egyéb árut vagy tárgyat.

A „védelmi eszköz" magában foglalja az ezen bekezdésben felso-

---

A második világháború kitörése után Roosevelt elnök 1939. szeptember 3-án kinyilvánította az USA semlegességét és elrendelte a fegyverkiviteli tilalmat az összes hadviselő felekre vonatkozóan. 1939. október 2-án a panamai pánamerikai konferencián 21 amerikai állam nyilatkozatot fogadott el, amely az amerikai partok mentén 300 tengeri mérföld szélességben biztonsági övezetet létesített. A fegyverkiviteli tilalom azonban elsősorban Nagy-Britanniát és Franciaországot sújtotta, a felfegyverzett és háborúra felkészült Németországot kevésbé. Erre való tekintettel a kongresszus rövidesen új törvényt alkotott. Az 1939. november 4-én hatályba lépett negyedik semlegességi törvény alapvetően megváltoztatta a korábbi törvényeket, amennyiben a fegyverkiviteli tilalmat felfüggesztette és *cash and carry* alapon engedélyezte mind fegyverek, mind hadifontosságú nyersanyagok kivitelét az összes hadviselő felek részére. Jóllehet az új törvény elvileg lehetővé tette a Németországgal való kereskedelmet is, mégis döntően a tengeri szállítás terén akkor fölényben levő Nagy-Britanniának és szövetségeseinek kedvezett. A búvárhajóháború azonban már 1940-ben komoly nehézségeket okozott az angol hajózásnak. Az angol hajózás védelmének megerősítése céljából az Egyesült Államok az 1940. szeptember 2-án kelt angol—amerikai jegyzékváltás értelmében 50 rombolót engedett át Nagy-Britanniának, aminek ellenében Nagy-Britannia 99 évre támaszpontot adott bérbe az Egyesült Államoknak a Bahama-szigeteken, Jamaica, Santa Lucia, Trinidad, Antigna szigetén, valamint Brit Guyanán. Az idevonatkozó részletes szabályozást az 1941. március 27-én aláírt egyezmény tartalmazza. Újabb nehézség állott elő abból, hogy Nagy-Britannia készpénzfizetési tartalékai fokozatosan kimerültek az Egyesült Államokkal szemben, s így a *cash and carryt* tovább folytatni nem lehetett.

Az 1941. március 11-én hatályba lépett *lend-lease* törvény elsősorban Nagy-Britannia megsegítésének célzatával jött létre, de segélynyújtási rendszere kiterjedt a többi szövetséges hatalmakra is. A lend-lease törvény értelmében az Egyesült Államok azokat az országokat, amelyeknek védelmét az Egyesült Államok védelme szempontjából létfontosságúnak tartja, ellátja a szükséges védelmi eszközökkel *(defense articles)*, fegy-

rolt összes tárgyakat, amelyeket a 3. szakasz alapján állítottak elő vagy szereztek meg és amelyek tulajdonát vagy birtokát az Egyesült Államok, vagy bármely más külföldi kormány bírja, vagy ezután szerzi meg, illetőleg amelyek felett ellenőrzést gyakorol vagy ezután fog gyakorolni.

b) A „védelmi tájékoztatás" fogalma magában foglalja a bármely védelmi eszközre vonatkozó összes terveket, részletes leírásokat, tervrajzokat, mintákat vagy tájékoztatásokat.

3. szakasz. *a)* Tekintet nélkül bármely más törvényi rendelkezésre, az elnök, időről időre — amikor azt a nemzetvédelem érdekében

---

verrel, lőszerrel és nyersanyaggal, mégpedig nem készpénzben történő fizetés ellenében, hanem kölcsön vagy bérlet formájában, s ennek elszámolását későbbi, meg nem határozott időpontra halasztja. Roosevelt szavaival élve a lend-lease intézménye az Egyesült Államokat „a demokrácia arzenáljává" tette, még az Egyesült Államok tényleges hadbalépése előtt.

Közvetlenül a törvény életbelépése után az amerikai elnök Nagy-Britannia és Görögország védelmét, később Kína, Belgium, Norvégia, Hollandia, a legtöbb amerikai köztársaság, majd a Szovjetunió elleni német támadás megindulása után a Szovjetunió védelmét nyilvánította létfontosságúnak az Egyesült Államok védelme szempontjából. Az érdekelt országokkal az Egyesült Államok a lend-lease szállításokra vonatkozó kétoldalú megállapodásokat kötött.

Roosevelt elnök fokozatosan enyhítette az 1939. évi semlegességi törvénynek azt a rendelkezését is, amely megtiltotta amerikai hajóknak hadizónába való behatolását. Nevezetesen 1941 áprilisában a Közel-Keletre a Fokföldön át vezető tengeri utat és a Vörös-tengert, 1941 júniusában pedig a Csendes-óceánon át a szovjet kikötőkbe vezető utat vette ki a tilalmazott övezetek közül. Az atlanti-óceáni szállításokat az a körülmény könnyítette meg, hogy 1941 nyarán Grönlandot és Izlandot nyilvánították az Egyesült Államok védelme szempontjából létfontosságú területnek. Az amerikai csapatok 1941. április 10-én megszállták Grönlandot, majd július 7-én Izlandot. 1941. november 17-én az elnök aláírta a törvényt, amely elrendeli az amerikai kereskedelmi hajók felfegyverzését és engedélyezi részükre, hogy hadműveleti övezetekbe behajózzanak, valamint hadviselő államok kikötőibe befussanak.

Az 1939. évi semlegességi törvényt az Egyesült Államoknak az 1941. december 7-i Pearl Harbour-i japán rajtaütést követő háborúba lépése helyezte hatályon kívül. Az Egyesült Nemzetek 1942. január 1-i nyilatkozatukban (l. ott) kötelezték magukat, hogy katonai és gazdasági erőforrásaikat a közös ellenség ellen vívott háború szolgálatába állítják.

Lásd az 1942. évi amerikai—angol lend-lease egyezményhez fűzött jegyzetet is.

szükségesnek tartja — felhatalmazhatja a hadügyminisztert, a haditengerészeti minisztert vagy bármely más kormányszerv vagy hivatal vezetőjét a következőkre:

1. Bármely ország kormánya részére, amelynek védelmét az elnök az Egyesült Államok védelme szempontjából életbevágó fontosságúnak tartja, védelmi eszközöknek a hatáskörükbe tartozó fegyvergyárakban, gyárakban, hajógyárakban való előállítására vagy másként való megszerzésére, olyan mértékben, amennyiben e célra fedezet áll rendelkezésre vagy amennyiben a vonatkozó munkák kiadásait a kongresszus időről időre engedélyezi, illetőleg mindkettő erejéig.

2. Minden ilyen kormány részére védelmi eszközöknek eladására, tulajdonuk átruházására, cseréjére, bérbeadására, kölcsönadására vagy másként rendelkezésre bocsátására. Mindazonáltal e bekezdés egy rendelkezése alapján sem lehet rendelkezni olyan védelmi eszközök felett, amelyeket nem az 1. pont előírásainak megfelelően állítottak elő vagy szereztek meg, mielőtt a hadsereg vezérkari főnöke vagy a tengeri hadműveletek főnöke, vagy mindkettő véleményét nem nyilvánította. Az e bekezdésben adott felhatalmazás alapján bármiképpen rendelkezésre bocsátható védelmi eszközök értéke, amelyeket már előre előirányzott pénzösszegekből fognak beszerezni, nem haladhatja meg az 1,3 milliárd dollárt. Az ilyen védelmi eszközök értékét az arra illetékes kormányszerv vagy hivatal vezetője, vagy más olyan kormányszerv, hivatal vagy tisztviselő fogja megállapítani, akit illetőleg amelyet az e törvény alapján kibocsátandó rendeletek és végrehajtási utasítások erre a célra kijelölnek. Valamely kormányszerv vagy hivatal részére a jövőben rendelkezésre bocsátandó fedezet terhére beszerzendő védelmi eszközök felett e bekezdés alapján csak akkor lehet rendelkezni, ha a fedezetet e törvény alapján irányozták elő; vagy ha a kongresszus a fedezetet előirányzó törvényben vagy egyéb módon megszabott mérték erejéig az ily rendelkezést engedélyezi.

3. E bekezdés 2. pontja alapján minden ilyen kormány részére bármely védelmi eszköz kipróbálására, megvizsgálására, kijavítására, felszerelésére, helyrehozására vagy másként üzemképessé tételére, éspedig olyan mértékben, amennyiben e célra fedezet áll rendelkezésre, vagy amennyiben a vonatkozó szerződések megkötését a kongresszus időről időre engedélyezi, illetőleg mindkettő erejéig.

4. Minden ilyen kormánynak e bekezdés 2. pontja alapján neki szállított védelmi eszközökről minden védelmi tájékoztatás megadására.

5. Minden védelmi eszköznek, amelyről e bekezdés bármely vonatkozásban rendelkezik, az ilyen kormányoknak való kivitel céljára történő felszabadítására.

b) Az *a)* bekezdés szerint engedélyezett segítséget az ilyen külföldi kormány olyan módozatok és feltételek mellett kapja, amelyeket az elnök megfelelőnek tart; és az Egyesült Államok részére nyújtott ellenszolgáltatás állhat fizetésben, természetben vagy javakban történő megtérítésben, vagy bármely más közvetlen, vagy közvetett juttatásban, amelyet az elnök megfelelőnek tart.

c) Az elnök, valamely kormányszerv vagy hivatal vezetője az *a)* bekezdéssel reá ruházott vagy abból eredő felhatalmazással csupán 1943. június 30-ig, illetőleg a kongresszus két háza által 1943. június 30. előtt olyan egybehangzó határozat meghozataláig élhet, amely az *a)* bekezdésben adott vagy az abból eredő felhatalmazást az Egyesült Államok védelme szempontjából immár szükségtelennek nyilvánítja, kivéve azokat az eseteket, amelyekben a felhatalmazásból folyó jogok gyakorlása 1946. július 1-ig, az 1943. július 1-e előtti vagy a két ház ilyen együttes határozata előtti időből származó, külföldi kormánnyal kötött szerződés vagy megegyezés teljesítéséhez szükséges.

d) E törvény egyetlen rendelkezése sem értelmezhető az amerikai hadiflottát hajók kísérésére felhatalmazó vagy a felhatalmazás megadását engedélyező rendelkezésnek.

e) E törvény egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy, mintha felhatalmazást adna vagy felhatalmazás adását engedélyezné arra, hogy az 1939. évi semlegességi törvény 3. szakaszának megsértésével amerikai hajók hadműveleti területre behatoljanak.

4. szakasz. A védelmi eszközök és védelmi tájékoztatások tárgyában a 3. szakasz alapján kötött minden szerződésnek vagy megegyezésnek olyan záradékot kell tartalmaznia, amelyben a külföldi kormány kötelezi magát arra, hogy az elnök beleegyezése nélkül az ilyen védelmi eszközöket és tájékoztatásokat sem ajándék, sem adásvétel, sem bármely más módon nem ruházza át és azok használatát saját tisztviselőin, alkalmazottain vagy megbízottain kívül senki másnak nem engedi meg.

5. szakasz. *a)* Mihelyt valamely védelmi eszköz vagy tájékoztatás külföldre való kivitelre kerül, a hadügyminiszter, a haditengerészeti miniszter, bármely más érdekelt kormányszerv vagy hivatal vezetője az 1940. július 2-i törvény (54. Stat. 714.) 6. szakasza értelmében az elnök által kijelölt szervnek a kivitelre került javak mennyiségét, minőségét, értékét és rendeltetését, valamint az intézkedés módozatait haladéktalanul bejelenteni köteles.

b) A jelen törvény alapján végzett műveletekről az elnök időről időre, de legalább 90 naponként, a kongresszust tájékoztatni tartozik, kivéve mégis az olyan tájékoztatást, amelynek nyilvánosságra hozatalát a közérdekkel nem tartja összeegyeztethetőnek. Az e bekezdés alapján készült jelentéseket a szenátus titkárának vagy a képviselőház titkárának kell átadni, aszerint egyiknek vagy másiknak, hogy melyik ház nem ülésezik.

6. szakasz. E törvény rendelkezéseinek végrehajtására és céljainak megvalósítására szükséges összeget, amennyiben azok más célra előirányozva nincsenek, a kincstár pénzkészletéből időről időre folyósítani szabad.

A 3. szakasz alapján bármely külföldi kormánytól befolyt minden pénzösszeg és minden pénzösszeggé konvertált vagyontárgy, a költségvetési ügyek igazgatójának hozzájárulásával, annak a költségvetési tételnek a javára fizetendő vissza, amelynek terhére a vonatkozó védelmi eszközökkel és védelmi tájékoztatásokkal kapcsolatban annak idején fizetések történtek. Ezek az összegek a folyó vagy a rákövetkező költségvetési évben felhasználhatók arra a célra, amelyre a kiadást fedező költségvetési tételt a törvény előirányozta. Az így befolyt összegek semmi esetre sem használhatók fel kiadásokra 1946. június 30. után.

7. szakasz. A hadügyminiszter, a haditengerészeti miniszter, bármely más illetékes kormányszervnek vagy hivatalnak a vezetője az e törvény alapján kiszolgáltatható védelmi eszközök és védelmi tájékoztatások tárgyában kötött szerződésekben vagy egyezményekben köteles gondoskodni az ilyen eszközökben és tájékoztatásokban szabadalmi joggal bíró amerikai állampolgárok jogainak teljes mértékben való megóvásáról. Az ilyen szabadalmi jogokért befolyó díjakat a szabadalmi jog tulajdonosának vagy birtokosának ki kell fizetni.

8. szakasz. A hadügyminiszter és a haditengerészeti miniszter ezennel felhatalmaztatnak az olyan országokban előállított fegyver, lőszer és hadianyag megvételére vagy egyébként való megszerzésére, amelyekre a 3. szakasz alkalmazást nyerhet, feltéve, hogy az elnök úgy találja, hogy az ilyen vétel vagy megszerzés az Egyesült Államok védelmének érdekében szükséges.

9. szakasz. Az elnök, esetről esetre, e törvény rendelkezéseinek végrehajtására szükséges és alkalmas rendeleteket és rendelkezéseket bocsáthat ki és a jelen törvény által reá ruházott minden hatáskört vagy jogosítványt az általa kijelölt kormányszerv, hivatal vagy tisztviselő útján gyakorolhat.

10. szakasz. E törvény egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy, mintha az az Egyesült Államok szárazföldi és tengeri haderejének felhasználására vonatkozólag érvényben levő törvényeket megváltoztatná, kivéve azokat az eseteket, amikor védelmi eszközök előállításáról, megszerzéséről és javításáról, továbbá tájékoztatások közléséről vagy egyéb az e törvényben felsorolt, nem hadviselő jellegű célok megvalósításáról van szó.

11. szakasz. Ha e törvény bármely rendelkezése, vagy bármely rendelkezésének valamely tényállásra való alkalmazása alkotmányellenesnek találtatnék, ez nem érinti sem a törvény egyéb rendelkezéseinek érvényét, sem pedig a törvény rendelkezéseinek egyéb tényállásokra való alkalmazhatóságát.

A szovjet–jugoszláv barátsági és megnemtámadási szerződés

Moszkva, 1941. április 5.

Forrás: Pravda, 1941. április 6.

Szerződés a barátságról és a megnemtámadásról a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Jugoszláv Királyság között[1, 2]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége és Őfelsége Jugoszlávia Királya, a két ország között fennálló barátságtól és attól a meggyőződéstől indíttatva, hogy

[1] A szerződés az aláírással hatályba lépett.

[2] A Franciaország felett aratott győzelem és az angliai csata (1940. augusztus 8—október 31.) kudarca után Németország és Olaszország a balkáni hadjárat és a Szovjetunió elleni támadás előkészítésére összpontosította erőfeszítéseit. A Molotov szovjet külügyi népbiztos 1940. november 12—13-i berlini látogatásakor folytatott tárgyalások már világosan felfedték a német és szovjet álláspont között tátongó ellentéteket. Ribbentrop javaslatot terjesztett elő, hogy a Szovjetunió csatlakozzék a Háromhatalmi Egyezményhez. Ezt az ajánlatot a szovjet kormány elutasította.

Az egymásra torlódó balkáni eseményeket — amelyeknek egyes mozzanataira az előző jegyzetekben már utaltunk — a következőkben foglaljuk össze: Romániában 1940. szeptember 4-én a fasiszta Antonescu tábornok alakított kormányt. Hozzájárulásával október 12-én Magyarországon át ún. német tancsapatok megszállták Romániát és a német légierők birtokukba vették a háború folytatása szempontjából annyira fontos román olajmezőket. Erről a német hivatalos közlés a következőképpen hangzott: „A Bécsben Romániával szemben vállalt garanciával összefüggésben a birodalmi kormány a román kívánságoknak megfelelően német katonai missziót küldött Romániába a szükséges oktató alakulatokkal *(Lehrformationen)* és egyidejűleg német vadászrepülőgép-kötelékeket a román olajmezők kiegészítő védelmére. A német Wehrmacht-alakulatok a román haderőnek Antonescu tábornok, a román kormány elnöke által megkezdett újjászervezésénél mint tan- és oktató csapatok fognak közreműködni, és feladatuk teljesítése után visszatérnek Romá-

közös érdekük a béke fenntartása, elhatározták, hogy barátsági és megnemtámadási szerződést kötnek és ebből a célból kijelölték meghatalmazottaikat, éspedig

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége: Vjacseszlav Mihajlovics Molotovot. a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége népbiztosai tanácsának elnökét, külügyi népbiztost;

---

niába. Erről a Németországgal baráti kormányokat, amelyek a német katonai missziónak Romániába való küldésében érdekeltek lehetnek, a birodalmi kormány értesítette." [*J. Hohlfeld:* Dokumente der deutschen Politik und Geschichte. V. kötet. (1939—1945). 227. old.]

Az „ideiglenes" jelleggel Romániába küldött csapatok tartósan berendezkedtek. Németország folyamatosan jelentős páncélos erőket összpontosított Romániában, amelyet felvonulási területül használt fel a balkáni és a Szovjetunió elleni háborúban.

Románia megszállását, az egyoldalú német balkáni erőgyarapodást Mussolini ellenzéssel fogadta és — mint Ciano emlékirataiban megjegyzi — szükségesnek tartotta „az egyensúly helyreállítását". Olaszország a balkáni hegemónia megszerzése céljából 1940. október 28-án megtámadta Görögországot, azzal párhuzamosan, hogy szeptember 13-a óta már folyamatban volt Graziani líbiai támadása Egyiptom ellen. A görögországi olasz vállalkozás csúfos kudarcba fulladt. A görögök megállították az olasz betörést, ellentámadásba mentek át és decemberben már benyomultak Dél-Albániába. Az angolok a Görögországnak adott 1939. április 13-i garancia értelmében elfoglalták Kréta szigetét és Wavell tábornok december 8-án megindult afrikai ellentámadásának folytatásaként előkészületeket tettek a görög szárazföldön való partraszállásra is.

Hitler 1940. december 13-án 20. sz. utasításában elrendelte a balkáni hadjárat előkészítését *(Unternehmen Marita),* amelynek megindítását a kedvező időjárás beálltára, előreláthatóan 1941 márciusára időzítettek. A hadjárat célja az volt, hogy a Románián és Bulgárián át indított támadással birtokba veszik az Égei-tenger partvidékét és szükség esetén megszállják egész Görögországot. A Marita-terv megkerülte Jugoszlávia területét.

Hitler csaknem egyidőben, pontosan 1940. december 18-án 21. sz. utasításában elrendelte a Szovjetunió elleni hadjárat előkészítését is *(Fall Barbarossa).* Az előkészületeket 1941. május 15-ig kellett befejezni, amikorra a számítások szerint a Marita-tervet már végrehajtották. [*J. Hohlfeld:* Dokumente der deutschen Politik und Geschichte. V. kötet. (1939—1945). 262. és 264. old.]

A Marita-terv végrehajtásának keretében, a bolgár kormánnyal való megállapodás alapján 1940. március 2-án a német csapatok Románia felől átkeltek a Dunán és megszállták Bulgáriát. Ezt közvetlenül megelőzően Bulgária az 1941. február 17-i *bolgár—török nyilatkozatban* (l. ott)

Őfelsége Jugoszlávia Királya: Milan Gavrilovicsot, Jugoszlávia rendkívüli követét és meghatalmazott miniszterét, továbbá Bozsin Szimicset és Dragutin Szavics ezredest;

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásuk kicserélése után a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. Mindkét Szerződő Fél kölcsönösen kötelezi magát, hogy az egymás ellen irányuló mindennemű támadástól tartózkodik és

---

biztosította Törökországot, hogy továbbra is tartózkodik minden támadástól. A bolgár kormány, a német csapatok bevonulásával kapcsolatban március 2-án *kormánynyilatkozatot* tett, amely figyelemmel volt Törökországra is és többek között ezeket mondja: „A Német Birodalom kormánya Bulgária kormányának hozzájárulását kérte ahhoz, hogy német csapatokat küldhessen Bulgáriába... A Német Birodalom kormánya határozottan tekintettel volt a fennálló barátsági szerződésekre, amelyeket szomszédainkkal kötöttünk és arra a nyilatkozatra, amelyet nemrégiben szomszédunkkal, Törökországgal közösen írtunk alá és amely újra hangsúlyozta a bolgár kormány békés politikáját.

A bolgár kormány kötelességének tartja kijelenteni, hogy a német csapatok jelenléte az országban semmiképpen sem változtatja meg Bulgária békés politikáját. Bulgária hű marad szerződéses kötelezettségeihez és szilárdan elhatározta, hogy a békés politika alapvonalától nem tágít, ennélfogva tartózkodik bárminemű támadástól és minden olyan intézkedéstől, amely bárkinek érdekeit fenyegethetné."

A Szovjetunió tiltakozott a német kormánynál Bulgária megszállása ellen, amely az 1940. november 25-i szovjet figyelmeztetés ellenére következett be és sértette a Szovjetunió biztonsági érdekeit.

1941. március elején Anglia, Wavell líbiai győzelmének (1941. február 11.) folytatásaként, 50 ezer főnyi angol, ausztráliai és új-zélandi kötelékekből álló hadsereget tett partra Görögországban.

Március 25-én Németország ismételt sürgetésére Jugoszlávia csatlakozott a Háromhatalmi Egyezményhez. A csatlakozáshoz azonban még a németbarát Cvetkovics-kormány is — ellentétben a magyar, román és bolgár csatlakozási jegyzőkönyvekkel — csak messzemenő feltételekkel mert hozzájárulni. Nevezetesen: a csatlakozással egyidőben a német kormány a jugoszláv kormányhoz három jegyzéket intézett, amelyekben *1.* biztosítja Jugoszlávia szuverenitásának és területi épségének tiszteletben tartását; *2.* a jugoszláv kormánnyal egyetértésben kijelenti, hogy a tengelyhatalmak kormányai a háború folyamán nem fognak Jugoszláviával szemben azzal a követeléssel fellépni, hogy engedje meg csapatok átvonulását vagy átszállítását területén keresztül; *3.* az olasz és német kormány a jugoszláv kormánytól nem fog katonai segélynyújtást kérni.

Két nappal a csatlakozás után, március 27-én a Cvetkovics-kormányt államcsínnyel megdöntötték, Pál régensherceget elmozdították és a 17 éves trónörököst II. Péter néven királlyá kiáltották ki. Az új kormányt

tiszteletben tartja a Szovjetunió, illetőleg Jugoszlávia függetlenségét, felségjogait és területi sérthetetlenségét.

2. cikk. Abban az esetben, ha a két Szerződő Fél közül az egyiket harmadik állam részéről támadás érné, a másik Szerződő fél kötelezi magát arra, hogy a megtámadott féllel szemben a baráti kapcsolatok politikáját fogja alkalmazni.

3. cikk. A jelen Szerződés öt évig marad érvényben. Amennyiben a Szerződő Felek egyike sem fogja szükségesnek tekinteni a jelen Szerződés felmondását egy évvel annak lejárata előtt, akkor a jelen Szerződés hatálya automatikusan további öt év tartamára meghosszabbodik.

Szimovics Dusán tábornok alakította meg, a külügyminiszter Nincsics lett. Az új kormány érvénytelennek nyilvánította a Háromhatalmi Egyezményhez való csatlakozást. A jugoszláv fordulat hatására Hitler még március 27-én módosította a Marita-tervet és elrendelte a Jugoszlávia és Görögország ellen egyidejűleg indítandó hadjárat előkészítését. Ugyanekkor Hitler a balkáni hadjárat kiterjesztése miatt kénytelen volt a Barbarossa-terv végrehajtásának megkezdését az eredeti május 15. helyett június második felére halasztani.

1941. április 6-án Németország (a Klagenfurt—Graz térségből, valamint Magyarország, Románia és Bulgária felől) Olaszország közreműködésével megtámadta, majd néhány nap alatt (április 17.) megszállta Jugoszláviát. Április 10-én Kveternik és Pavelics kikiáltották az „önálló" Horvátországot. Magyarország április 11-én kapcsolódik be a Jugoszlávia elleni hadjáratba. Április 8-án a német csapatok Bulgária és Jugoszlávia felől elözönlötték Görögországot is. Belgrád április 13-án, Athén április 27-én esett el. (Ezzel párhuzamosan Rommel Afrikakorps-ja április 27-én megindította egyiptomi offenzíváját.) Május 2-án az utolsó brit csapatok is elhagyták a görög szárazföldet, június 1-én pedig kiürítették Kréta szigetét.

A Szovjetunió közvetlenül a Jugoszlávia elleni német támadás megindulása előtti napon, 1941. április 5-én barátsági és megnemtámadási szerződést kötött Jugoszláviával. A szerződés a német agressziót már nem tudta feltartóztatni, de felbecsülhetetlen értékű erkölcsi, majd anyagi támogatás és segítség alapjait vetette meg. A Jugoszláviának nyújtott szovjet támogatás a háború egész tartalma alatt érvényesült. 1945. április 11-én szovjet—jugoszláv barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződést írtak alá.

Jugoszláviával kötött szerződésen kívül a Szovjetunió még ugyanabban az évben, nevezetesen 1941. július 18-án a londoni csehszlovák emigráns kormánnyal egyezményt kötött a fasizmus elleni harcban való együttműködésről, majd július 30-án a londoni lengyel emigráns kormánnyal kötött egyezményt a hitleri Németország elleni háborúban való segélynyújtásról.

4. cikk. A jelen Szerződés aláírásával lép érvénybe. A Szerződést a lehető legrövidebb időn belül meg kell erősíteni. A megerősítő okiratok kicserélésének Belgrádban kell megtörténnie.

5. cikk. A jelen Szerződés két eredeti példányban, orosz és szerbhorvát nyelven készült, azzal, hogy mindkét szöveg egyformán hiteles.

Moszkva, 1941. április 5.

A szovjet–japán semlegességi szerződés

Moszkva, 1941. április 13.

Forrás: Pravda, 1941. április 14.

Semlegességi szerződés
a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Japán között[1, 2]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának elnöksége és Őfelsége Japán császára, attól az óhajtól vezettetve, hogy megerősítsék a két ország közötti békés és baráti kapcsolatokat, elhatározták, hogy semlegességi szerződést kötnek és ebből a célból meghatalmazottaikká kijelölték:

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Taná-

[1] Hatályba lépett 1941. április 26-án a megerősítő okiratok távirati úton történt kicserélésével.

[2] A Japánnal való semlegességi szerződést a szovjet kormány a Jugoszlávia ellen intézett német támadás után és a Szovjetunió ellen készülő német támadás megindulása előtt kötötte meg öt évi időtartamra, Macuoka japán külügyminiszter moszkvai látogatása alkalmából. A szerződés a Szovjetunió részére értékes eszköz volt a kétfrontos háború elkerülésére Európában és a Távol-Keleten a legválságosabb időszakban.

A szerződést a szovjet kormány nem hosszabbította meg, hanem az egyéves előzetes felmondás jogával élve, 1945. április 5-én április 13-i hatállyal felmondotta. A felmondási nyilatkozat emlékeztet arra, hogy a szerződést Németországnak a Szovjetunió elleni támadása, valamint a Japán, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok közötti háború kitörése előtt kötötték meg. Azóta a helyzet alapjában megváltozott. Németország megtámadta a Szovjetuniót, miközben Japán mint Németország szövetségese támogatta Németországot a Szovjetunió elleni háborúban. Ezenkívül Japán háborút visel Nagy-Britannia és az Egyesült Államok, a Szovjetunió szövetségesei ellen. Ilyen körülmények között a semlegességi szerződés elvesztette értelmét, meghosszabbítása lehetetlenné vált, úgyhogy a Szovjetunió a szerződést annak 3. cikke értelmében felmondja.

csának elnöksége: Vjacseszlav Mihajlovics Molotovot, a Népbiztosok Tanácsának elnökét, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének külügyi népbiztosát;

Ő Felsége Japán Császára: Juszuke Macuoka külügyminisztert, Zsüszanmit,[3] a Szent Kincs-rend I. osztályának lovagját, és Joszicugu Tatekava rendkívüli és meghatalmazott nagykövetet a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségénél, altábornagyot, Zsüszanmit, a Felkelő Nap rendje I. osztályának lovagját, az Arany Saskeselyű-rend IV. osztályának lovagját,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következőkben állapodtak meg:

Első cikk. A két Szerződő Fél kötelezi magát arra, hogy fenntartja az egymás közötti békés és baráti kapcsolatokat és kölcsönösen tiszteletben tartja a másik Szerződő Fél területi épségét és sérthetetlenségét.

Második cikk. Abban az esetben, ha az egyik Szerződő Fél egy vagy több harmadik állam részéről hadicselekmények tárgyává válnék, akkor a másik Szerződő Fél a viszály egész tartamára megőrzi semlegességét.

Harmadik cikk. A jelen Szerződés azon a napon lép életbe, amikor azt a két Szerződő Fél megerősítette, és öt évig marad érvényben. Ha a két Szerződő Fél egyike sem mondja fel a Szerződést egy évvel annak lejárta előtt, akkor azt automatikusan további öt évre meghosszabbítottnak fogják tekinteni.

Negyedik cikk. A jelen Szerződést a lehető legrövidebb időn belül meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat Tokióban kell kicserélni, ugyancsak a lehető legrövidebb időn belül.

Ennek hiteléül fent nevezett meghatalmazottak a jelen Szerződést, amely orosz és japán nyelven készült, két példányban aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Kelt Moszkvában, 1941. év április 13-án, ami megfelel a Syowa 16. éve negyedik hónapja 13. napjának.

NYILATKOZAT

Megegyezően a Szovjetunió és Japán között 1941. április 13-án kötött Semlegességi Szerződés szellemével, a Szovjetunió kormánya és Japán kormánya a két ország közötti békés és baráti kap-

[3] Magas japán méltóság.

csolatok biztosítása érdekében ünnepélyesen kijelentik, hogy a Szovjetunió kötelezi magát Mandzsukuo területi épségének és sérthetetlenségének,[4] Japán pedig a Mongol Népköztársaság területi épségének és sérthetetlenségének a tiszteletben tartására.

Moszkva, 1941. április 13.

[4] A jaltai konferencián (1945. február 4—11.) a Japánra vonatkozóan létrejött egyezményben (l. ott) a Szovjetunió, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok elismerte Kína teljes szuverenitását Mandzsuriában.

A német–török barátsági szerződés

Ankara, 1941. június 18.

Forrás: Reichsgesetzblatt, 1941. Teil II. 261. old. — Hohlfeld: Dokumente der deutschen Politik und Geschichte. V. kötet. (1939—1945.) 317. old.

Barátsági szerződés
a Német Birodalom és a Török Köztársaság között[1, 2]

A Német Birodalom és a Török Köztársaság attól az óhajtól áthatva, hogy a két ország kapcsolatait a kölcsönös bizalom és az őszinte barátság alapjára helyezzék, a két ország jelenlegi kötelezettségeinek fenntartásával megállapodtak abban, hogy szerződést kötnek.

[1] A szerződés az aláírással hatályba lépett. A szerződés aláírásával egyidőben jegyzékváltás történt a kölcsönös gazdasági kapcsolatok fejlesztéséről. 1941. október 9-én német—török árucsereforgalmi és fizetési egyezményt írtak alá.

[2] Törökországot a második világháborúban a hadviselő felekhez különféle szerződések fűzték és magatartását messzemenően célszerűségi szempontok határozták meg. Érvényben levő szerződései voltak mind a szövetségees hatalmakkal, mind a tengelyhatalmakkal. A Szovjetunióval szemben érvényben volt az 1925. december 18-án kötött szovjet—török megnemtámadási és semlegességi szerződés. 1939. október 19-én angol—francia—török kölcsönös segélynyújtási szerződést kötöttek 1941. február 19-én közös bolgár—török nyilatkozat hangzott el, amelynek célja annak elkerülése volt, hogy a tengelyhatalmak oldalán álló Bulgária esetleg háborúba kerüljön Törökországgal. Törökország a tráciai határon 27 hadosztályt vont össze. 1941. március 25-én Moszkvában és Ankarában egyidejűleg azonos szövegű szovjet—török nyilatkozatot adtak ki, amely a balkáni helyzet kiéleződését, a német agresszió kibontakozását figyelembe véve megerősítette az 1925. évi szovjet—török szerződést. A nyilatkozat így szól: „A külföldi sajtóban hírek jelentek meg, hogy amennyiben Törökország belépni kényszerülne a háborúba, a Szovjetunió a Törökország nehéz helyzetét arra használná fel, hogy megtámadja Törökországot. Az ezzel kapcsolatban feltett kérdésre vá-

Ebből a célból meghatalmazottaikat kinevezték:

A német birodalmi kancellár Papen Ferenc urat, a Német Birodalom rendkívüli és meghatalmazott nagykövetét,

a Török Köztársaság elnöke Sükrü Szaracsoglu őexcellenciáját, Izmir követét, külügyminisztert,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik felmutatása után a következőket határozták:

1. cikk. A Német Birodalom és a Török Köztársaság kötelezik magukat, hogy egymás állami területének épségét és sérthetetlenségét kölcsönösen tiszteletben tartják és semmiféle olyan rendszabályhoz nem nyúlnak, amely közvetlenül vagy közvetve a másik Szerződő Fél ellen irányul.

2. cikk. A Német Birodalom és a Török Köztársaság kötelezik magukat, hogy a jövőben a közös érdekeiket érintő minden kérdésben baráti szellemben érintkezésbe lépnek egymással, abból a célból, hogy ily kérdések kezelése tekintetében egyetértésre jussanak.

---

laszolva a szovjet kormány a következőkről értesíti a török kormányt: 1. Ezek a hírek semmiképpen nem fedik a szovjet kormány álláspontját. 2. Abban az esetben, ha Törökországot ténylegesen támadás érné és területének védelmében kénytelen lenne háborúba lépni, a Törökország és a Szovjetunió között fennálló megnemtámadási szerződés értelmében a Szovjetunió teljes megértésére és semlegességére számíthat. A török kormány ezért a nyilatkozatért legőszintébb köszönetét fejezte ki a szovjet kormánynak és a maga részéről kijelentette, hogy ha a Szovjetunió kerülne hasonló helyzetbe, Törökország teljes megértésére és semlegességére számíthat." (Izvesztyija, 1941. március 25.)

1941. június 18-án Törökország barátsági szerződést kötött Németországgal is. A német—szovjet háború kitörése után Törökország 1941. június 23-án kinyilvánította semlegességét. A török kormány 1944. augusztus 2-án felmondotta a német—török barátsági szerződést, majd megszakította a diplomáciai és gazdasági kapcsolatokat Németországgal. 1945. február 2-án Törökország hadat üzent Németországnak és Japánnak, február 24-én pedig csatlakozott az Egyesült Nemzetekhez.

1945. március 19-én a szovjet kormány az 1925. december 17-i szovjet—török megnemtámadási és semlegességi szerződés küszöbön álló lejártával kapcsolatban közölte a török kormánnyal, hogy a szerződést az 1935. november 7-i jegyzőkönyvnek a felmondás módozatait szabályozó rendelkezéseinek megfelelően felmondja. A szovjet kormány közlése megállapította, hogy „különösen a második világháború alatt bekövetkezett alapvető változások következtében, a szerződés nem felel meg többé a jelenlegi helyzetnek és ezért alapvető tökéletesítésre szorul". Egyben kifejezte készségét új szerződés megkötésére. (L. a jaltai értekezlethez fűzött 27. sz. jegyzetet.)

3. cikk. A jelen Szerződés aláírása napján lép életbe és ettől számítva tíz év tartamára szól; a Szerződő Felek adott időben érintkezésbe fognak lépni egymással avégett, hogy a Szerződés meghosszabbítása kérdésében megállapodjanak.

A Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat a lehető leghamarább Berlinben kell kicserélni.

Kelt két eredeti példányban, német és török nyelven, azzal, hogy mindkét szöveg egyaránt hiteles.

Ankara, 1941. június 18-án.

Az Atlanti Charta

1941. augusztus 14.

Forrás: Yearbook of the United Nations, 1946—47. New York, 1947. 2. old. — Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XI. kötet. Moszkva, 1955. 41 old.

Az Egyesült Államok elnökének és Nagy-Britannia miniszterelnökének közös nyilatkozata[1]

Az Egyesült Államok elnöke és Churchill miniszterelnök mint Ő Felsége Egyesült Királyságbeli kormányának képviselője, találkozván egymással, helyénvalónak találják, hogy kinyilvánítsák országaik nemzeti politikájának bizonyos közös alapelveit, amelyekre a világ jobb jövőjébe vetett reményüket alapozzák:

[1] Roosevelt és Churchill 1941. augusztus 9-én az újfoundlandi Placentia-öbölben találkozott. A tárgyalások az Augusta amerikai cirkáló és a Prince of Wales brit csatahajó fedélzetén zajlottak le.

Az Atlanti Charta (*Atlantic Charter*) az Egyesült Államok és Nagy-Britannia politikájának közös alapelveit hozta a világ tudomására. Az Atlanti Chartában lefektetett alapelvekhez 1941. szeptember 24-i nyilatkozatában a szovjet kormány is csatlakozott. A csatlakozás a Londonban 1941 szeptemberében megtartott szövetségesközi értekezlet alkalmából történt meg, amikor a Szovjetunión kívül a konferencián résztvevő kilenc más állam is bejelentette csatlakozását, nevezetesen: Belgium, Csehszlovákia, Görögország, Jugoszlávia, Hollandia, Lengyelország, Luxemburg, Norvégia és a Szabad Franciaország.

Az amerikai izolacionizmus felszámolásához és az Atlanti Charta deklarálásához kétségtelenül hozzájárult Németországnak a Szovjetunió ellen 1941. június 22-én, a megnemtámadási szerződés felrúgásával elkövetett agressziója. Roosevelt közvetlenül a német támadás megindulása után a Szovjetunió védelmét az Egyesült Államok védelme szempontjából létfontosságúnak nyilvánította és bevonta a Szovjetuniót az 1941. március 11-i törvényen alapuló lend-lease szállítások körébe. 1941. július 12-én Moszkvában angol—szovjet egyezményt írtak alá a Németország elleni háborúban való együttműködésről, augusztus 16-án angol—szovjet kereskedelmi és hitelegyezményt kötöttek, majd 1942. május 26-án szovjet—angol szövetségi szerződést írtak alá (l. ott).

Először országaik nem törekednek semmiféle területi vagy egyéb növekedésre.

Másodszor, nem kívánnak semmiféle olyan területi változásokat, amelyek nem egyeznének meg az érdekelt népek szabadon kifejezett óhajával.

Harmadszor, tiszteletben tartják minden nép jogát arra, hogy megválassza azt a kormányformát, amely alatt élni akar; kívánják továbbá, hogy állítsák vissza mind azoknak a népeknek szuverén jogait és önkormányzatát, amely népeket ettől erőszakkal megfosztottak.

Negyedszer, fennálló kötelezettségeik kellő tiszteletben tartása mellett arra törekednek, hogy minden állam, legyen az nagy vagy kicsi, győztes vagy legyőzött, egyenlő feltételekkel vegyen részt a világkereskedelemben és jusson hozzá a világ nyersanyagforrásaihoz, amelyekre gazdasági virágzásához szüksége van.

Ötödször, azt kívánják, hogy gazdasági téren megvalósuljon minden nemzet legszorosabb együttműködése abból a célból, hogy mindannyiok számára biztosítsák a jobb munkakörülményeket, a gazdasági haladást és a szociális biztonságot.

Hatodszor, remélik, hogy a náci zsarnokság végleges szétzúzása után olyan békét teremtenek, amely minden nemzet számára lehetővé teszi, hogy saját határain belül biztonságban éljen, és amely biztosítékot nyújt arra, hogy minden ember minden országban félelem és szükség nélkül élhessen.

Hetedszer, egy ilyen békének minden ember számára lehetővé kell tennie, hogy akadály nélkül kelhessen át a tengereken és az óceánokon

Nyolcadszor, meg vannak győződve arról, hogy a világ valamennyi nemzetének, gyakorlati vagy eszmei okokból el kell jutni odáig, hogy lemondjon az erőszak alkalmazásáról. Mivel a jövő békéje nem tartható fenn, ha azok a nemzetek, amelyek határaikon kívül támadással fenyegetnek vagy fenyegethetnek, továbbra is rendelkeznek szárazföldi, tengeri és légi fegyverzettel, meg vannak győ-

---

A Moszkvában 1941. szeptember 29-től október 1-ig tartott értekezleten az amerikai, angol és szovjet megbízottak jegyzőkönyvet írtak alá a kölcsönös katonai szállítások tárgyában, majd ezt követően az Egyesült Államok a kölcsönbérleti törvény és a november 2—4-i szovjet—amerikai levélváltás értelmében 1 milliárd dollár értékű fegyver- és nyersanyagszállításra vállalt kötelezettséget. 1942. június 11-én aláírták az amerikai—szovjet egyezményt az agresszió elleni háborúban való kölcsönös segélynyújtásról.

ződve arról, hogy addig is, amíg az általános biztonság szélesebb és állandó rendszerét meg nem teremtik, lényeges követelmény ezeknek a nemzeteknek a lefegyverzése. Hasonlóképpen támogatni és elősegíteni fognak minden egyéb olyan gyakorlati intézkedést, amelyek csökkentik a békeszerető népekre nehezedő fegyverkezés nyomasztó terhét.

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányának 1941. szeptember 24-i nyilatkozata a londoni szövetségesközi konferencián az Atlanti Chartához való csatlakozásról

A jelen konferencia Londonban azokban a napokban ült össze, amikor a hitleri Németország, amely leigázta és feldúlta Európa számos országát, különleges erővel és hallatlan kegyetlenséggel rabló háborút folytat a Szovjetunió ellen. Három hónap telt el attól a naptól, amikor a hitleri Németország páncélos hordái álnokul rátámadtak a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségére, betörtek a Szovjetunió határain. A szovjet nép és dicső Vörös Hadserege, Haditengerészeti Flottája és Légi Hadereje három hónapja hősi csatákat vív az aljas ellenséggel, vállán viselve a szabadságszerető népek szociális és politikai vívmányait, a kultúrát és a civilizációt alapjaiban fenyegető véres agresszor elleni harc fő terhét.

Ebben a háborúban, amelyet a hitleri fasizmus kényszerített a demokratikus országokra, sok évtizedre eldől Európa és az egész emberiség sorsa. Nem szabad megengedni, hogy békés és szabadságszerető népek sorsát a nácizmus igája fenyegesse, hogy a hitleri rablók állig felfegyverzett bandája, amely magát túl sokra tartotta és felsőbbrendű fajnak nyilvánította, büntetlenül romboljon városokat és falvakat, feldúlja a szántóföldeket, elpusztítsa a békés emberek sokezreit és százezreit a hitleri banda világuralmi fantazmagóriája megvalósításának jelszavával.

A hitleri Németország és szövetségesei elleni, reájuk kényszerített háborút folytatni kényszerülő népeknek és államoknak az a feladatuk, hogy az agresszorokat minél hamarabb és végleg megsemmisítsék, hogy e feladat tökéletes végrehajtására minden erejüket és minden eszközüket mozgósítsák és rendelkezésre bocsássák, hogy e cél megvalósításának leghatékonyabb módjait és módszereit meghatározzák. E feladat egyesíti az adott pillanatban országainkat és kormányainkat, amelyek elküldték képviselőiket a jelen konferenciára.

Országaink előtt áll az a szintén rendkívül fontos feladat, hogy

meghatározzuk a nemzetközi kapcsolatok szervezetének és a világ háború utáni berendezkedésének útját és eszközeit, abból a célból, hogy népeinket és a jövő nemzedéket az emberi kultúrával összeegyeztethetetlen bűnös, véres fasizmustól megszabadítsuk.

A Szovjetunió mélyen meg van győződve arról, hogy ez a feladat is sikeresen megoldódik és hogy a hitlerizmus feletti teljes és végleges győzelem eredményeként lerakják a nemzetközi együttműködésnek és barátságnak helyes, a szabadságszerető népek óhajainak és eszményeinek megfelelő kapcsolatok alapjait. Ezek a törekvések lelkesítik a Szovjetunió valamennyi népét. Ezek a törekvések vezérlik a szovjet kormány minden tevékenységét és külpolitikáját.

A Szovjetunió külpolitikájában megvalósította és megvalósítja a népek szuverén jogai tiszteletben tartásának magasztos elveit. A Szovjetuniót külpolitikájában a nemzetek önrendelkezésének elve vezérelte és vezérli. A Szovjetunió államrendszerének alapját képező nemzetiségi politikájában ebből az elvből indul ki, amelynek alapja a nemzetek szuverenitásának és egyenjogúságának az elismerése. Ebből az elvből kiindulva a Szovjetunió védelmezi minden nép jogát az állami függetlenségre és országa területi sérthetetlenségére, jogát olyan társadalmi rendszer megteremtésére és olyan kormányzási forma megválasztására, amilyet az célszerűnek és szükségesnek tart, abból a célból, hogy országa gazdasági és kulturális felvirágzását biztosítsa.

Egész politikájában és más népekkel való minden kapcsolatában ezektől az elvektől vezéreltetve, a Szovjetunió változatlanul teljes következetességgel és határozottsággal fellépett a népek szuverén jogainak bármiféle megsértése ellen, az agresszió és az agresszorok ellen, az agresszív országoknak minden és mindenféle olyan kísérletei ellen, hogy a népekre rákényszerítsék saját akaratukat és háborúba sodorják őket. A Szovjetunió állhatatosan és határozottan védelmezte és védelmezi — mint ezeknek az elveknek a diadaláért, a békéért és a népek biztonságáért folyó harc egyik hatékony eszközét — az agresszorok elleni kollektív cselekvés szükségességét.

A Szovjetunió, miközben arra törekedett, hogy radikálisan megoldja azt a feladatot, hogy a szabadságszerető népeket az agresszorok részéről fenyegető minden veszélytől megóvja, egyidejűleg harcot folytatott a teljes és általános leszerelésért. Bár a Szovjetunio kész méltóan válaszolni az agresszor bármely támadására, ugyanakkor egész külpolitikáját a békés és jószomszédi kapcsolatokra való törekvés alapjára építette és építi mindazon országokkal, amelyek tiszteletben tartják határai épségét és sérthetetlenségét, és kész minden lehető támogatást megadni azoknak a népeknek, ame-

lyek az agresszió áldozataivá váltak és harcolnak hazájuk függetlenségéért.

A Szovjetunió által tántoríthatatlanul folytatott, fent említett elvekre támaszkodó és nagyszámú aktában és okmányban kifejezésre jutó politikának megfelelően a szovjet kormány kifejezi egyetértését az Egyesült Államok elnöke, Roosevelt úr és Nagy-Britannia miniszterelnöke, Churchill úr nyilatkozatának alapelveivel, a jelenlegi nemzetközi helyzetben oly nagy jelentőséggel bíró elvekkel.

A szovjet kormány, szem előtt tartva, hogy a fent említett elvek gyakorlati megvalósításának elkerülhetetlenül alkalmazkodnia kell majd az egyik vagy másik ország körülményeihez, szükségleteihez és történelmi sajátosságaihoz, szükségesnek tartja kijelenteni, hogy ezeknek az elveknek a következetes megvalósítása biztosítja számukra a legerőteljesebb támogatást a szovjet kormány és a Szovjetunió népei részéről.

A szovjet kormány egyúttal szükségesnek tartja különös erővel hangsúlyozni, hogy a hitleri agresszió szétverésének és a náci iga megsemmisítésének szükségességét elismerő népek alapvető feladata az, hogy a szabadságszerető népek minden gazdasági és hadi erőforrásaikat a hitleri hordák elnyomása alatt sínylődő népek teljes és mielőbbi felszabadítására összpontosítsák.

Nagy jelentőséget tulajdonítva minden anyagi erőforrás és élelmiszerkészlet helyes felhasználásának a háború utáni időszakban, a szovjet kormány úgy véli, hogy napjaink legfontosabb és parancsoló feladata: minden gazdasági erőforrás és hadi felszerelés helyes elosztásának a megszervezése Európa népeinek a véres hitleri rezsim elnyomása alóli gyors és végleges felszabadítása céljából.

A német–olasz–japán egyezmény az együttes hadviselésről

Berlin, 1941. december 11.

Forrás: Reichsgesetzblatt, 1942. II. rész. 132. old. — Johannes Hohlfeld: Dokumente der deutschen Politik und Geschichte. V. kötet (1939—1945.) 354. old. — M. O. Hudson: International Legislation. VIII. kötet (1938—1941). Wishington, 1949. 635. old.

Egyezmény az együttes hadviselésről[1, 2]

Attól a tántoríthatatlan elhatározástól vezettetve, hogy addig nem teszik le a fegyvert, amíg az Amerikai Egyesült Államok és Anglia ellen együttesen viselt háborút sikeresen be nem fejezik, a német kormány, az olasz kormány és a japán kormány a következő rendelkezésekben állapodott meg:

[1] Hatályba lépett az aláírással.

[2] Az 1940. szeptember 27-i Háromhatalmi Egyezmény arra az esetre írt elő kölcsönös politikai, gazdasági és katonai támogatást, ha a három hatalom egyikét olyan hatalom támadja meg, amely eddig nem vett részt az európai vagy a japán—kínai háborúban. A Háromhatalmi Egyezmény aláírása óta Japán a német kormány előzetes értesítése nélkül 1941. április 13-án semlegességi szerződést kötött a Szovjetunióval, hogy fedezze hátát az angolszász hatalmakkal való összetűzés esetére. Ugyanakkor Japán tárgyalásokat kezdett az Egyesült Államokkal is. Ezek során az amerikai kormány csendes-óceáni megnemtámadási szerződés kötését javasolta Japánnak, a következő feltételekkel: Japán kiüríti Kínát, aminek ellenében az USA hajlandó felvenni a tárgyalásokat új kereskedelmi szerződés megkötéséről (az 1911. évit az USA 1939. július 26-án mondotta fel), elismeri továbbá Mandzsukuót. Kína kiürítéséhez a japán kormány és hadsereg nem járult hozzá, ily módon a tárgyalások megszakadtak.

A német—szovjet háború kitörése után a japán kormány június 28-án úgy határozott, hogy a német—szovjet háborúban semleges marad, viszont megszállja Indokínát, a francia szuverenitás névleges fenntartása mellett. Indokína megszállására válaszul az Egyesült Államok július 26-án elrendelte az összes japán követelések befagyasztását, amihez csatlakozott Nagy-Britannia és Hollandia is. Ezek az intézkedések csaknem teljesen megbénították Japán tengeri kereskedelmét és elzárták olaj- és egyéb nyersanyagforrásaitól.

I. cikk. Németország, Olaszország és Japán az Amerikai Egyesült Államok és Anglia által reájuk kényszerített háborút minden rendelkezésükre álló eszközzel a végső győzelemig közösen folytatják.

II. cikk. Németország, Olaszország és Japán kötelezik magukat, hogy teljes kölcsönös egyetértés nélkül nem kötnek fegyverszünetet vagy békét sem az Amerikai Egyesült Államokkal, sem Angliával.

III. cikk. Németország, Olaszország és Japán a háború győzelmes befejezése után is az 1940. szeptember 27-én kötött Háromhatalmi Egyezmény szellemében a legszorosabban együtt fognak működni abból a célból, hogy igazságos új rendet valósítsanak meg.

IV. cikk. A jelen Egyezmény aláírásával azonnal életbelép és ugyanaddig marad érvényben, mint az 1940. szeptember 27-én kelt Háromhatalmi Egyezmény.

A Magas Szerződő Felek az érvényesség időtartamának letelte előtt kellő időben meg fognak állapodni a jelen Egyezmény 3. cikkében foglalt együttműködés további módozatai tekintetében.

Ennek hiteléül az alulírottak, kormányaik kellő meghatalmazásainak birtokában, a jelen Egyezményt aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Kelt három eredeti példányban, német, olasz és japán nyelven, Berlinben 1941. december 11-én — a fasiszta korszak XX. évében — a Syowa-korszak 16. éve 12. hónapjának 11. napján.

v. Ribbentrop *Dino Alfieri* *Oshima*

1941. december 7-én Japán a Pearl Harbour ellen intézett rajtaütéssel megindította támadását az Egyesült Államok és Nagy-Britannia ellen, aminek következtében december 8-án az Egyesült Államok és Nagy-Britannia hadat üzent Japánnak. A Háromhatalmi Egyezmény tagjai december 11-én egyezményt kötöttek a Nagy-Britannia és az USA elleni együttes hadviselésről, s ezzel egyidejűleg Németország és Olaszország hadat üzent az Egyesült Államoknak. Az 1941. december 11-i egyezményt 1942. január 18-án katonai egyezménnyel egészítették ki, amely a hadműveleti területek határát az Indiai-óceánon áthúzódó 70. délkör vonalán állapította meg.

1943. január 20-án Berlinben német—japán gazdasági egyezményt írtak alá. A négy cikkből álló egyezményben a két fél kötelezte magát, hogy a folyó háborúban „az európai új rend" és „Nagy-Kelet-Ázsia" felépítése érdekében minden gazdasági és pénzügyi erejükkel támogatják egymást. Az egyezmény a katonai helyzet kedvezőtlen alakulása miatt hatástalan maradt. Az előirányzott 1 milliárd yen értékű kölcsönös árucsereforgalom helyett mindössze 100 millió yen értékű forgalmat bonyolítottak le.

Az Egyesült Nemzetek nyilatkozata

Washington, 1942. január 1.

Forrás: Yearbook of the United Nations, 1946—47. New York, 1947. 1. old.

Közös nyilatkozat

az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Kína, Ausztrália, Belgium, Kanada, Costa Rica, Kuba, Csehszlovákia, a Dominikai Köztársaság, El Salvador, Görögország, Guatemala, Haiti, Honduras, India, Luxemburg, Hollandia, Új-Zéland, Nicaragua, Norvégia, Panama, Lengyelország, Dél-Afrika, Jugoszlávia részéről[1]

Az alulírott kormányok magukévá téve a céloknak és elveknek közös programját, amelyet az Amerikai Egyesült Államok elnökének, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság miniszterelnökének 1941. augusztus 14-én kelt Atlanti Charta néven ismert közös nyilatkozata foglal magában,

[1] Az Egyesült Nemzetek nyilatkozata a Hitler-ellenes koalíció létrejöttének okmánya. A koalícióban az európai háború fő terhét 1941. júniusától a Szovjetunió viselte; a második front megnyitására, a szovjet kormány ismételt sürgetései ellenére, a nyugati szövetségesek részéről csak három év múlva, 1944. június 6-án került sor.

Az Egyesült Nemzetek nyilatkozatához az aláíró 26 nemzeten kívül 1945. március 1-ig, a jaltai konferencia által kitűzött határidőig még 21 nemzet csatlakozott: Mexikó 1942. június 5., Fülöp-szigetek 1942. június 10., Etiópia 1942. július 28., Irak 1943. január 16., Brazília 1943. február 8., Bolívia 1943. április 27., Irán 1943. szeptember 10., Columbia 1943. december 22., Libéria 1944. február 26., Franciaország 1944. december 28., Ecuador 1945. február 7., Peru 1945. február 11., Chile 1945. február 12., Paraguay 1945. február 12., Venezuela 1945. február 16., Uruguay 1945. február 23., Törökország 1945. február 24., Egyiptom 1945. február 27., Szaud-Arábia 1945. március 1., Libanon 1945. március 1., Szíria 1945. március 1.

meg lévén győződve arról, hogy az ellenségeik feletti teljes győzelem elengedhetetlenül szükséges az élet, a szabadság, a függetlenség és a vallásszabadság megvédéséhez, valamint az emberi jogok és az igazságosság fenntartásához mind saját országaikban, mind más országokban, tudatában lévén továbbá annak, hogy jelenleg olyan nyers és durva erők ellen folytatnak közös harcot, amelyek a világ leigázására törnek, a következőket nyilatkoztatják ki:

1. Mindegyik kormány kötelezi magát arra, hogy teljes katonai és gazdasági erejét beveti a Háromhatalmi Egyezmény azon tagjai és támogatói ellen, amelyekkel hadban áll.

2. Mindegyik kormány kötelezi magát arra, hogy a többi aláíró kormányokkal együttműködik és nem köt külön fegyverszünetet vagy különbékét az ellenséggel.

Ehhez a nyilatkozathoz csatlakozhatnak más olyan nemzetek, amelyek anyagi segítséget és hozzájárulást nyújtanak vagy nyújthatnak a hitlerizmus felett aratandó győzelemért folyó harcban.

Kelt Washingtonban, 1942. január 1-én.

Az angol–szovjet–iráni szövetségi szerződés

Teherán, 1942. január 29.

Forrás: British Parliamentary Papers, Persia No. 1. (1942), Cmd. 6335. — M. O. Hudson: International Legislation IX. kötet (1942—1945). New York, 1950. 7. old.

Szövetségi szerződés[1, 2]

Őfelsége Nagy-Britannia, Írország és a tengeren túli brit Dominiumok királya, India császára és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége egyrészről, és Ő Császári Felsége Irán sahinsahja másrészről;

figyelemmel az Egyesült Államok elnöke és az Egyesült Királyság miniszterelnöke közötti megegyezés alapján 1941. augusztus

[1] Hatályba lépett az aláírással.

[2] 1941 augusztus elején Nagy-Britannia és a Szovjetunió az iráni kormányhoz jegyzéket intéztek, amelyben figyelmeztették a németek Iránba való beszivárgására. Augusztus 16-án második figyelmeztető jegyzéket is küldtek az iráni kormányhoz, majd miután augusztus 22-én ki nem elégítő választ kaptak, az angol és szovjet csapatok augusztus 25-én bevonultak Iránba. Új kormány alakult, amely szeptember 9-én elfogadta az angol és szovjet feltételeket és bezáratta az iráni német képviseleteket. Szeptember 16-án a németbarát Riza sah lemondott fia, Mohamed Riza Pahlevi javára.

Itt jegyezzük meg, hogy az iráni német beszivárgással csaknem egyidőben Irakban 1941. április 3-án felkelés tört ki az angolok ellen. A felkelést május 30-án verték le. Ugyanebben az időszakban, nevezetesen június 8-án angol és szabad-francia csapatok átlépték a Vichy ellenőrzése alatt álló Szíria határát és július 11-re megszállták az országot.

Az 1942. január 29-én aláírt angol—szovjet—iráni szerződésben Nagy-Britannia és a Szovjetunió kötelezték magukat, hogy tiszteletben tartják Irán függetlenségét és megvédik az országot harmadik hatalmak támadásával szemben. Az angol és szovjet csapatokat hat hónappal a fegyverszünet vagy a béke megkötése után ki kell vonni Irán területéről. Irán ugyanakkor kötelezte magát, hogy megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat a tengelyhatalmakkal és az általuk megszállt országokkal, továbbá rendelkezésre bocsátja közlekedési eszközeit és a szükséges

14-én létrejött és általuk a világ tudomására hozott Atlanti Charta elveire, amelyeket a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya 1941. szeptember 24-én magáévá tett és amelyekkel Ő Császári Felsége a sahinsah teljes egyetértését fejezi ki és amelyek előnyeiből a világ más nemzeteivel egyenlő alapon kíván részesedni; és

erősen óhajtva, hogy egymás között a baráti kötelékeket és a kölcsönös megértést erősítsék; és

úgy vélve, hogy ezeket a célokat a legjobban Szövetségi Szerződés megkötése által érhetik el;

megegyeztek, hogy e célból szerződést kötnek és meghatalmazottaikként kijelölték:

Őfelsége Nagy-Britannia, Írország és a tengeren túli brit Dominiumok királya, India császára

Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság részéről Sir Reader William Bullardot,

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Andrej Andrejevics Szmirnovot,

Ő Császári Felsége Irán sahinsahja Ali Soheilyt,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után az alábbiakban állapodtak meg:

1. cikk. Őfelsége Nagy-Britannia, Írország és a tengeren túli brit Dominiumok királya, India császára és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége (a továbbiakban Szövetséges Hatalmaknak nevezve) együttesen és külön-külön kötelezik magukat, hogy tiszteletben tartják Irán területi épségét, szuverenitását és politikai függetlenségét.

2. cikk. Egyrészről a Szövetséges Hatalmak, másrészről Ő Császári Felsége Irán sahinsahja között szövetség jött létre.

3. cikk. *(i)* A Szövetséges Hatalmak együttesen és külön-külön kötelezik magukat, hogy minden rendelkezésükre álló eszközzel megvédik Iránt Németország vagy bármely más Hatalom részéről ellene indított agresszió ellen.

(ii) Ő Császári Felsége a sahinsah kötelezi magát, hogy

---

munkaerőt a tengerentúlról a Szovjetunióba irányuló szövetséges utánpótlásnak a Perzsa-öblön és Irán területén való átszállításának elősegítésére. Irán 1942. szeptember 9-én hadat üzent a tengelyhatalmaknak. Az 1943. december 1-i teheráni nyilatkozatban (l. ott) az Egyesült Államok, a Szovjetunió és Nagy-Britannia újból megerősítette Irán függetlenségét és elismerte az általa a szövetségeseknek nyújtott segítség jelentőségét, egyben gazdasági támogatást helyezett kilátásba részére.

a) minden rendelkezésére álló eszközzel és minden lehető módon együttműködik a Szövetséges Hatalmakkal abból a célból, hogy fenti kötelezettségeiket teljesíthessék. Az iráni csapatok segítsége mindazonáltal, hogy a belső biztonságnak iráni területen való fenntartására szorítkozik;

b) korlátlan jogot biztosít a Szövetséges Hatalmak részére aziránt, hogy — csapatoknak és utánpótlásnak az egyik Szövetséges Hatalomtól a másikhoz való átszállítására vagy más hasonló célokra — egész Iránban használják, fenntartsák, őrizzék és katonai szükség esetén minden általuk megkövetelhető módon ellenőrizzék az összes közlekedési eszközöket, ideértve a vasutakat, utakat, folyókat, repülőtereket, kikötőket, olajvezetékeket és telefonhálózatokat, távíró- és rádióberendezéseket;

c) a (b) pontban említett közlekedési eszközök fenntartása és javítása céljából anyagbeszerzés és munkaerőtoborzás tekintetében minden lehető segítséget és könnyítést megad;

d) a Szövetséges Hatalmakkal együttműködve olyan ellenőrzési intézkedéseket hoz létre és tart fenn, amelyeket a Szövetséges Hatalmak a (b) pontban említett összes közlekedési eszközök ellenőrzésére szükségesnek találhatnak.

(iii) Magától értetődő, hogy a jelen cikk (ii) pontja (b), (c) és (d) bekezdései alkalmazásánál a Szövetséges Hatalmak teljes mértékben tekintetbe veszik Irán alapvető szükségleteit.

4. cikk. *(i)* A Szövetséges Hatalmak iráni területen általuk szükségesnek ítélt létszámban szárazföldi, tengeri és légihaderőket tarthatnak fenn. E haderők elhelyezéséről, ameddig a stratégiai helyzet megengedi, az iráni kormánnyal való megegyezés alapján kell dönteni. A Szövetséges Hatalmak haderői és az iráni hatóságok közötti kapcsolatokat érintő minden kérdést, a lehetőséghez képest, az iráni hatóságokkal együttműködve kell rendezni, oly módon, hogy a nevezett haderők biztonsága meg legyen őrizve. Egyetértés van arra nézve, hogy e haderők jelenléte iránti területen nem jelent katonai megszállást és a lehető legkisebb mértékben fogja zavarni Irán közigazgatását és biztonsági erőit, az ország gazdasági életét, a lakosság normális mozgását és az iráni törvények és rendelkezések alkalmazását.

(ii) A jelen Szerződés életbe lépése után, mihelyt lehetséges, külön egyezményt vagy egyezményeket kell kötni azon pénzügyi kötelezettségekre vonatkozóan, amelyeket a jelen cikk és az előző 3. cikk (ii) pontja (b), (c) és (d) bekezdései rendelkezéseinek alapján a Szövetséges Hatalmaknak kell viselniök, mint a helyi vásárlások, épületek és üzemek bérbevétele, munkaerő alkalmazása, szállítási költ-

ségek stb. A szövetséges kormányok és az iráni kormány között külön egyezményt kell kötni a Szövetséges Hatalmak által iráni területen létrehozott épületeknek és más létesítményeknek a háború után az iráni kormány részére való átadási feltételeinek. Ezen egyezmények fogják rendezni az Iránban állomásozó szövetséges haderőket megillető mentességeket is.

5. cikk. A Szövetséges Hatalmak haderőit iráni területről vissza fogják vonni, nem később, mint hat hónappal azután, hogy a Szövetséges Hatalmak és Németország, valamint szövetségesei között minden ellenségeskedést fegyverszünet vagy fegyverszünetek megkötésével felfüggesztettek, avagy egymással békét kötöttek, aszerint, hogy mely időpont a korábbi.[3] A kifejezés, hogy Németország „szövetségesei" jelenti mindazon Hatalmakat, amelyek ellenségeskedéseket kezdtek vagy a jövőben kezdhetnek a Szövetséges Hatalmak bármelyike ellen.

6. cikk. *(i)* A Szövetséges Hatalmak kötelezettséget vállalnak arra, hogy idegen országokkal való kapcsolataikban nem foglalnak el olyan álláspontot, amely Irán területi épségére, szuverenitására vagy politikai függetlenségére sérelmes lenne, valamint hogy nem kötnek olyan szerződéseket, amelyek nem egyeztethetők össze a jelen Szerződés rendelkezéseivel. Kötelezik magukat, hogy Irán közvetlen érdekeit érintő minden ügyben tanácskoznak Ő Császári Felsége a sahinsah kormányával.

(ii) Ő Császári Felsége a sahinsah kötelezettséget vállal aziránt, hogy idegen országokkal való kapcsolataiban nem foglal el olyan álláspontot, amely nem egyeztethető össze a szövetséggel, valamint hogy nem köt olyan szerződéseket, amelyek nem egyeztethetők össze a jelen Szerződés rendelkezéseivel.

7. cikk. A Szövetséges Hatalmak együttesen kötelezettséget vállalnak arra, hogy legjobb igyekezetükkel megoltalmazzák az iráni nép gazdasági életét a jelen háborúból eredő nélkülözésektől és nehézségektől. A jelen Szerződés életbelépése után tárgyalásokat kell kezdeni Irán kormánya és a Szövetséges Hatalmak kormányai között a fenti kötelezettség végrehajtásának lehető legjobb módszereiről.

8. cikk. A jelen Szerződés rendelkezései mint kétoldalú kötelezettségek, egyformán kötelezőek Ő Császári Felsége a sahinsah és a másik két Magas Szerződő Fél mindegyike között.

9. cikk. A jelen Szerződés aláírása napján lép életbe és a Szövet-

[3] A háború befejeztével az angol csapatok 1946. március 2-án, a szovjet csapatok május 6-án ürítették ki Iránt.

séges Hatalmak haderőinek iráni területről való kivonására az 5. cikk szerint megállapított időpontig marad érvényben.

Ennek hiteléül a fent nevezett meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Készült Teheránban, 1942. január 29. napján, három példányban angol, orosz és perzsa nyelven, azzal, hogy valamennyi egyformán hiteles.

1. MELLÉKLET

Őfelsége követének és a szovjet nagykövetnek az iráni külügyminiszterhez intézett azonos szövegű jegyzéke

Hivatkozással a mai napon aláírt Szövetségi Szerződés 6. cikke (i) pontjára, Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya / a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya részéről van szerencsém biztosítani Excellenciádat, hogy kormányom ezen pont rendelkezéseit úgy értelmezi, hogy azokat a jelen háború befejezésekor tartandó békekonferencián vagy békekonferenciákon vagy más általános nemzetközi konferenciákon alkalmazni kell. Következésképpen kötelezettnek tekintik magukat arra, hogy ilyen konferencián semmi olyasmit nem hagynak jóvá, amely sérelmes lenne Irán területi integritására, szuverenitására vagy politikai függetlenségére és nem vitatnak meg ilyen konferencián az iráni kormánnyal való tanácskozás nélkül semmi olyasmit, amely Irán közvetlen érdekeit érinti.

Őfelsége kormánya / a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya a továbbiakban meg fog tenni minden tőle telhetőt annak biztosítására, hogy Irán az egyenjogúság alapján legyen képviselve bármely érdekeit közvetlenül érintő béketárgyalásokon.

2. MELLÉKLET

Az iráni külügyminiszter azonos szövegű jegyzéke Őfelsége követéhez és a szovjet nagykövethez

Hivatkozással a mai napon aláírt Szövetségi Szerződés 6. cikke (ii) pontjára, az iráni kormány részéről van szerencsém biztosítani Excellenciádat, hogy az iráni kormány az ezen pont alapján fennálló kötelezettségeivel ellentétben állónak tekintené, hogy diplomáciai kapcsolatokat tartson fenn bármely állammal, amely a Szövetséges Hatalmak egyikével sincs diplomáciai kapcsolatban.

3. MELLÉKLET

Őfelsége követének és a szovjet nagykövetnek azonos szövegű jegyzéke az iráni külügyminiszterhez

Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya / a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya részéről van szerencsém Excellenciáddal a következő biztosítékokat közölni:

(1) Hivatkozással a mai napon aláírt Szövetségi Szerződés 3. (ii) (a) cikkére, a Szövetséges Hatalmak nem fogják megkövetelni Iránról, hogy fegyveres erőivel résztvegyen bármely idegen Hatalom vagy Hatalmak elleni háborúban vagy katonai műveletekben.

(2) Hivatkozással a 4. (ii) cikkre, egyetértés van arra nézve, hogy a Szerződésben nincs olyan rendelkezés, amely megkövetelné, hogy az iráni kormány viselje azon munkálatok költségeit, amelyeket a Szövetséges Hatalmak saját katonai céljaikra végeznek el és amelyek Irán szükségletei szempontjából nem szükségesek.

(3) Egyetértés van arra nézve, hogy az 1. Melléklet még akkor is érvényben marad, ha a Szerződés érvénye még a béke megkötése előtt a 9. cikk rendelkezéseinek megfelelően megszűnnék.

Az angol–amerikai lend-lease egyezmény

Washington, 1942. február 23.

Forrás: Department of State Publication 1790, United States Executive Agreement Series, No 241. Washington, 1942. — A Decade of American Forreign Policy. Basic Documents, 1941—49. Washington, 1950.

Előzetes egyezmény az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság között[1]

Tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság kormányai kijelentik, hogy minden hasonló nézetet valló nemzettel vagy néppel együttes vállalkozásban való részvételre vannak kötelezve, azzal a céllal, hogy saját nemzeteik és minden más nemzet számára le-

[1] A *lend-lease* törvény célkitűzései, az Egyesült Nemzetek 1942. január 1-i nyilatkozatával összhangban, kétoldalú egyezmények útján valósultak meg. Az első ilyen egyezményt az Egyesült Államok Nagy-Britanniával kötötte meg 1942. február 23-án. Az amerikai—angol egyezmény egyszersmind mintája (master lend-lease agreement) az Egyesült Nemzetek többi tagjaival kötött egyezményeknek. Hasonló egyezmények jöttek létre Ausztráliával, Új-Zélanddal, a Szovjetunióval, Kínával, Belgiummal, Csehszlovákiával, Abesszíniával, Görögországgal, Libériával, Hollandiával, Norvégiával, Lengyelországgal, Jugoszláviával, Izlanddal, valamint Argentína és Panama kivételével valamennyi latin-amerikai köztársasággal, végül 1943. szeptember 25-én Franciaországgal, miután az 1941-ben és 1942-ben létrejött megállapodások a lend-lease törvény rendszerébe már bevonták Francia Észak-Afrikát és Francia Nyugat-Afrikát. Az amerikai—szovjet kölcsönbérleti egyezményt Washingtonban 1942. június 11-én írták alá, címe „Egyezmény a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Amerikai Egyesült Államok között az agresszió elleni háborúban való kölcsönös segélynyújtás elveiről".

Mindegyik kétoldalú egyezmény a nyújtandó védelmi segítséget a kölcsönösség alapjára helyezi. A kapott amerikai áruszállítmányok ellenében a Szovjetunió nagy mennyiségű nyersanyagot szállított az Egyesült Államoknak és Nagy-Britanniának; Nagy-Britannia, Franciaország, Belgium, Hollandia, Ausztrália, Új-Zéland és India, főleg a háború má-

rakják a jogra támaszkodó, igazságos és tartós világbékét biztosító rendszer alapjait;

tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok elnöke az 1941. március 11-i kongresszusi törvény értelmében megállapította, hogy az Egyesült Királyság megvédése minden támadással szem-

---

sodik szakaszában, az európai, illetőleg a távol-keleti hadszíntereken működő amerikai expedíciós hadsereget látta el áruszállításokkal és szolgáltatásokkal *(Revers lend-lease)*.

A kölcsönös szállításokat az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, a Szovjetunió és (1943-tól) Kanada között a fennálló kétoldalú szerződések alapján, de közös rendszer szerint bonyolították le. A három, illetőleg négy hatalom évenként közös jegyzőkönyvet írt alá, amelyben megállapították a cikklistákat, a szállítási határidőket és egyéb feltételeket. Az első ilyen hármas jegyzőkönyvet még a lend-lease egyezmények megkötése előtt Moszkvában 1941. október 1-én írták alá, a másodikat Washingtonban, a harmadikat (már Kanada részvételével) Londonban, a negyediket Ottawában.

Az Egyesült Államok lend-lease kiadásai 1941. március 11-től 1945. augusztus 1-ig 46 milliárd dollárt tettek ki, összes háborús kiadásainak 13%-át, összexportjának 50%-át. A Brit Birodalom országai 30,3 milliárd dollár (ezen belül Nagy-Britannia 16 milliárd dollár), a Szovjetunió 9,8 milliárd dollár, Franciaország 3 milliárd dollár, Kína 1,5 milliárd dollár értékű áruszállításban részesült. A lend-lease keretében kapott szállítmányok a Szovjetunió összes háborús kiadásainak 6%-át tették ki. Ellenszolgáltatásként az Egyesült Államok a szövetségesektől összesen mintegy 7,9 milliárd dollár értékű juttatásban részesült.

Az Egyesült Államok a lend-lease szállításokat 1945. augusztus 21-én hirtelen beszüntette, jóllehet kevéssel előbb a törvény hatályát 1946. június 30-ig meghosszabbították. A lend-lease elszámolásoknál az Egyesült Államok a szállított hadianyagok nagy részének ellenértékét elengedte az adós államoknak.

Az amerikai kezdeményezésre létrejött 1945. október 15-i szovjet—amerikai egyezményben az Egyesült Államok vállalta, hogy azokat a különféle anyagokat és felszereléseket, amelyeket a Szovjetunió a háború alatt a lend-lease keretében már megrendelt, de még nem kapott meg, továbbra is hitelben szállítja. 1947 elején azonban az Egyesült Államok külkereskedelmi szervei egyoldalúan megszüntették az említett árucikkek szállítását, majd 1947 nyarán külön törvénnyel kizárták a Szovjetuniót a lend-lease megrendelések realizálásából.

A már lebonyolított szállítások kölcsönös elszámolásáról éveken át eredménytelen szovjet—amerikai tárgyalások folytak. Az USA eredetileg 2,6 milliárd dollárra értékelte az amerikai követeléseket, később ezt az összeget 800 millió dollárra szállította le; a Szovjetunió viszont maximálisan 300 millió dollár tartozást volt hajlandó elismerni.

ben az Amerikai Egyesült Államok védelme szempontjából életbevágó fontosságú;

tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok kiterjesztette és továbbra is kiterjeszti segítségét az Egyesült Királyságra a támadással szemben tanúsított ellenállásában;

és tekintettel arra, hogy célszerű, ha azoknak a módozatoknak és feltételeknek végleges megállapítását, amelyek mellett az Egyesült Királyság kormánya az említett segítséget kapja, úgyszintén azoknak a juttatásoknak végleges megállapítását is, amelyekben az Amerikai Egyesült Államok ennek fejében részesül, akkorra halasszák, amikor a védelmi segítség terjedelme ismeretes lesz és amikor az események előrehaladása világosabbá teszi azokat a végleges feltételeket, valamint azokat a juttatásokat, amelyek az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság kölcsönös érdekeinek megfelelnek és a világbéke megteremtését és fenntartását előmozdítják;

és tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság kormányai kölcsönösen óhajtják, hogy már most előzetes egyezményt kössenek a védelmi segítség nyújtására, valamint bizonyos ellenszolgáltatásokra vonatkozóan, amelyeket a fent említett feltételek megállapításánál számításba fognak venni, és mivel ilyen egyezmény megkötésére minden vonatkozásban kellő felhatalmazást kaptak és ilyen egyezménynek az Amerikai Egyesült Államok, illetőleg az Egyesült Királyság törvényei szerint való megkötése előtt, az egyezmény létrehozásához, teljesítéséhez vagy végrehajtásához szükséges összes törvényeket, feltételeket és alakszerűségeket szabályszerűen létrehozták, teljesítették és végrehajtották,

alulírottak, akik kormányaiktól e célból kellő meghatalmazást kaptak, az alábbiakban állapodtak meg:

I. cikk. Az Egyesült Államok kormánya továbbra is ellátja az Egyesült Királyság kormányát azokkal a védelmi eszközökkel, szolgáltatásokkal és tájékoztatásokkal, amelyeknek átruházására vagy rendelkezésre bocsátására az elnök felhatalmazást ad.

II. cikk. Az Egyesült Királyság kormánya továbbra is hozzájárul az Amerikai Egyesült Államok védelméhez és annak megerősítéséhez és rendelkezésre bocsátja mindazokat a cikkeket, szolgáltatásokat, kedvezményeket vagy tájékoztatásokat, amennyire ezt helyzete megengedi.

III. cikk. Az Egyesült Királyság kormánya az Amerikai Egyesült Államok elnökének beleegyezése nélkül nem ruházza át azon védelmi eszközök vagy védelmi tájékoztatások jogát vagy birtokát, ame-

lyeket az említett törvény alapján kapott, és azok használatát az Egyesült Királyság kormányának tisztviselőin, alkalmazottain vagy megbízottjain kívül senki másnak nem engedi meg.

IV. cikk. Amennyiben bármely védelmi eszköznek vagy védelmi tájékoztatásnak az Egyesült Királyság kormánya részére való átruházása folytán szükségessé válnék, hogy e kormány lépéseket tegyen vagy fizetést teljesítsen avégett, hogy az Amerikai Egyesült Államok valamely polgárának jogai, nevezetesen bármely ilyen védelmi eszközre vagy tájékoztatásra vonatkozó vagy azzal kapcsolatos szabadalmi jogai teljes védelemben részesüljenek, az Egyesült Királyság kormánya az Amerikai Egyesült Államok elnökének kívánságára az ilyen lépéseket megteszi vagy az ilyen fizetést teljesíti.

V. cikk. Az Egyesült Királyság kormánya a jelenlegi szükséghelyzet megszűntével az elnök által megállapított módon visszaadja az Egyesült Államoknak mindazokat a védelmi eszközöket, amelyeket a jelen Egyezmény alapján kapott és amelyek nem semmisültek meg, nem vesztek el vagy nem használtattak el és amelyek az elnök megállapítása szerint felhasználhatók az Amerikai Egyesült Államok vagy a nyugati félteke védelmére, avagy másként felhasználhatók az Amerikai Egyesült Államok által.

VI. cikk. Azoknak a juttatásoknak végleges megállapításánál, amelyeket az Egyesült Királyság Kormánya az Amerikai Egyesült Államoknak nyújtani fog, teljes mértékben tekintetbe kell venni mindazokat a javakat, szolgáltatásokat, tájékoztatásokat, kedvezményeket vagy egyéb juttatásokat és ellenszolgáltatásokat, amelyeket az Egyesült Királyság kormánya 1941. március 11-ét követően nyújtott és amelyeket az elnök az Amerikai Egyesült Államok nevében elfogadott vagy elismert.

VII. cikk. Azoknak a juttatásoknak végleges megállapításánál, amelyeket az Egyesült Királyság kormánya az 1941. március 11-i kongresszusi törvény alapján kapott segítség fejében az Amerikai Egyesült Államoknak nyújtani fog, e juttatások módozatainak és feltételeinek olyanoknak kell majd lenniök, hogy a két ország közötti kereskedelmet ne terheljék meg, hanem hogy közöttük a kölcsönösen előnyös gazdasági kapcsolatokat előmozdítsák és az egész világra kiterjedő gazdasági kapcsolatokat is megjavítsák. Evégből rendelkezéseket kell tartalmazniok az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság olyan közös akciójára vonatkozóan, amelyhez minden hasonló nézetet valló ország csatlakozhatik és amely arra irányul, hogy megfelelő nemzetközi és belső intézkedésekkel növelje a termelést, a foglalkoztatottságot, a javak cseréjét és fo-

gyasztását, ami minden nép szabadságának és jólétének anyagi alapját képezi; hogy a nemzetközi kereskedelemben kiküszöbölje a hátrányos megkülönböztetés minden formáját és csökkentse a vámokat és az egyéb kereskedelmi korlátozásokat; és általában hogy megvalósítsa azokat a gazdasági célkitűzéseket, amelyeket az Amerikai Egyesült Államok elnökének és az Egyesült Királyság miniszterelnökének 1941. augusztus 14-i közös nyilatkozatában[2] lefektettek.

Egy közeli alkalmas időpontban a két kormány tárgyalásokat fog kezdeni abból a célból, hogy az uralkodó gazdasági körülmények megvilágításában meghatározzák azokat az eszközöket, amelyek a legalkalmasabbak arra, hogy a fentebb említett célkitűzéseket saját közös akciójuk, valamint a hasonló nézetet valló kormányok közös akciója révén megvalósíthassák.

VIII. cikk. A jelen Egyezmény a mai napon hatályba lép és a két kormány által meghatározandó időpontig marad hatályban.

Aláírták és pecsétjükkel ellátták Washingtonban, két példányban, 1942. február huszonharmadikán.

Summer Welles
Halifax

[2] Atlanti Charta.

Az angol–szovjet szövetségi és kölcsönös segélynyújtási szerződés

London, 1942. május 26.

Forrás: Great Britain. Treaty Series, No 2 (1942). Cmd. 6376. — Basic Documents of International Relations. New York, 1951. 148. old.

Szövetségi és kölcsönös segélynyújtási szerződés az Egyesült Királyság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között[1]

Őfelsége Nagy-Britannia, Írország és a tengeren túli brit területek királya, India császára és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége,

megerősíteni óhajtva Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya között Moszkvában 1941. július 12-én aláírt egyezmény[2] rendelkezéseit, amely a Németország elleni háborúban közös cselekvést ír elő és helyettesíteni óhajtva azt egy jó és kellő alakú szerződéssel;

hozzájárulni óhajtva a háború után a béke fenntartásához és ahhoz, hogy megakadályozzanak minden újabb agressziót Németország vagy az európai agressziós cselekményekben vele szövetkezett államok részéről;

kifejezésre óhajtva juttatni ezenkívül azt a szándékukat, hogy egymással, valamint a többi Egyesült Nemzetekkel szorosan együtt-

[1] A megerősítő okiratokat Moszkvában 1942. július 4-én cserélték ki.

[2] A kevéssel a Szovjetunió elleni német támadás megindítása után, 1941. július 12-én megkötött, a Németország elleni háborúban való közös cselekvésről szóló egyezmény szövege a következő: „*1. cikk.* A két kormány kötelezi magát arra, hogy mindennemű segítséget és támogatást kölcsönösen megadnak egymásnak a Hitler-Németország ellen viselt jelenlegi háborúban. — *2. cikk.* Kötelezik magukat továbbá arra, hogy e háború tartama alatt közös egyetértés nélkül fegyverszünetről vagy békeszerződésről nem tárgyalnak és ilyeneket nem kötnek. — A Szerződő Felek megegyeztek abban, hogy ez az Egyezmény az aláírással érvénybe lép és nem szorul megerősítésre." (*Times*, 1941. július 14.)

működjenek a békerendezés és ezt követően az újjáépítés időszakában, azoknak az elveknek alapján, amelyeket az Amerikai Egyesült Államok elnöke és Nagy-Britannia miniszterelnöke az 1941. augusztus 14-én kelt nyilatkozatukban kinyilvánítottak és amely nyilatkozathoz a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya is csatlakozott;

végül kölcsönös segélynyújtást óhajtva biztosítani egymásnak arra az esetre, ha a Magas Szerződő Felek valamelyikét támadás érné Németország vagy az európai agressziós cselekményekben vele szövetkezett bármely más állam részéről;

elhatározták, hogy ebből a célból szerződést kötnek és meghatalmazottaikként kijelölték:

Őfelsége Nagy-Britannia, Írország és a tengeren túli brit területek királya, India császára, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság részéről: Anthony Eden képviselőt, külügyminisztert,

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége: Vjacseszlav Mihajlovics Molotovot, külügyi népbiztost,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

I. rész

1. cikk. Az Egyesült Királyság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között fennálló szövetség értelmében a Magas Szerződő Felek kölcsönösen kötelezik magukat, hogy mindennemű katonai és egyéb segítséget és támogatást megadnak egymásnak a Németország és az európai agressziós cselekményekben vele szövetkezett Államok elleni háborúban.

2. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy nem bocsátkoznak tárgyalásokba a hitleri kormánnyal, sem bármely más olyan német kormánnyal, amely kifejezetten nem mond le minden agressziós szándékról, és hogy kölcsönös egyetértés nélkül nem tárgyalnak fegyverszünetről vagy békeszerződésről és nem kötnek ilyeneket Németországgal vagy az európai agressziós cselekményekben vele szövetkezett bármely más Állammal.

II. rész

3. cikk. 1. A Magas Szerződő Felek kinyilvánítják abbeli óhajukat, hogy egyesüljenek más, hasonló nézeteket valló Államokkal avégett, hogy olyan javaslatokat fogadjanak el, amelyek a béke

fenntartására és az agresszióval szembeni ellenállásra a háború utáni időszakban közös cselekvést írnak elő.

2. Addig is, amíg ezeket a javaslatokat elfogadják, a Magas Szerződő Felek az ellenségeskedések beszüntetése után minden hatalmukban álló intézkedést megtesznek aziránt, hogy lehetetlenné tegyék az agresszió megismétlődését és a béke megsértését Németország vagy az európai agressziós cselekményekben vele szövetkezett bármely állam részéről.

4. cikk. Ha a Magas Szerződő Felek egyike a háború utáni időszakban ellenségeskedésekbe bonyolódnék Németországgal vagy a 3. cikk 2. bekezdésében említett bármely Állammal, annak következtében, hogy az támadást intézett az említett Fél ellen, a másik Magas Szerződő Fél az ily módon ellenségeskedésekbe bonyolódott Szerződő Félnek minden rendelkezésére álló katonai és egyéb támogatást és segítséget haladéktalanul megad.

Ez a cikk mindaddig érvényben marad, amíg a Magas Szerződő Felek kölcsönös megállapodással el nem ismerik, hogy annak helyébe elfogadásuk után a 3. cikk 1. bekezdésében említett javaslatok léptek. E javaslatok elfogadásának hiányában a cikk húsz évi időtartamra továbbra is érvényben marad és az után is mindaddig, amíg a Magas Szerződő Felek valamelyike annak hatályát a 8. cikk előírásai szerint meg nem szünteti.

5. cikk. A Magas Szerződő Felek tekintetbe véve mindegyikük biztonságának érdekeit, megegyeznek abban, hogy a béke helyreállítása után szoros és baráti együttműködésben fognak együtt munkálkodni Európa biztonságának és gazdasági jólétének megszervezése érdekében.

E célkitűzések megvalósításánál figyelembe veszik az Egyesült Nemzetek érdekeit és a következő két elv értelmében járnak el: nem törekednek területi növekedésre és nem avatkoznak be más Államok belügyeibe.

6. cikk. A Magas Szerződő Felek megegyeznek abban, hogy a háború után minden lehető gazdasági segítséget megadnak egymásnak.

7. cikk. A Magas Szerződő Felek mindegyike kötelezi magát, hogy nem köt semmiféle olyan szövetséget és nem vesz részt semmiféle olyan szövetkezésben, amely a másik Magas Szerződő Fél ellen irányul.

8. cikk. A jelen Szerződést a lehető legrövidebb időn belül meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat, mihelyt lehetséges, Moszkvában kell kicserélni.

A Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésével lép hatályba és ettől kezdve Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya között Moszkvában 1941. július 12-én aláírt egyezmény hatályba lép.

A jelen Szerződés I. része mindaddig érvényben marad, amíg a béke a Magas Szerződő Felek, valamint Németország és az európai agressziós cselekményekben vele szövetkezett hatalmak között helyre nem áll.

A jelen Szerződés II. része húsz évig marad érvényben. Ezután, hacsak a Felek valamelyike tizenkét hónapos előzetes értesítés mellett nem közölte, hogy a Szerződést az említett húsz év leteltekor megszünteti, további tizenkét hónapon át azután is érvényben marad, hogy a Magas Szerződő Felek egyike írásban közölte a másik Féllel azt a szándékát, hogy a Szerződést megszünteti.

Ennek hiteléül az alább megnevezett meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Készült két példányban, Londonban, 1942. május 26-án angol és orosz nyelven, azzal hogy mindkét szöveg egyaránt hiteles.[3]

[3] A Szovjetunió az 1942. május 26-i angol—szovjet szövetségi szerződést a Nyugat-Németország újrafelfegyverzését lehetővé tevő párizsi szerződések (1954. október 23.) életbelépésének másnapján, 1955. május 7-én felmondotta.

A casablancai értekezlet

Casablanca, 1943. január 14—24.

Forrás: A Decade of American Foreign Policy. Basic Documents, 1941—49. Washington, 1950. 6. old.

Hivatalos közlemény, 1943. január 26.[1]

Az Egyesült Államok elnöke és Nagy-Britannia miniszterelnöke január 14-től kezdve Casablanca közelében tanácskozásokat folytattak. Elkísérték őket a két ország egyesített vezérkarainak főnökei, nevezetesen

az Egyesült Államok részéről: George C. Marshall tábornok, az Egyesült Államok hadseregének vezérkari főnöke, Ernest J. King tengernagy, az Egyesült Államok haditengerészetének főparancsnoka, H. H. Arnold tábornok, az Egyesült Államok légierejének parancsnoka, és

Nagy-Britannia részéről: Sir Dudley Pound tengernagy, a haditengerészet első lordja, Sir Alan Brooke tábornok, a birodalmi vezérkar főnöke és Sir Charles Portal légimarsall, a légierők vezérkari főnöke.

(Itt következik a konferencián részt vevő egyéb katonai és polgári személyiségek nevének felsorolása.)

Az egyesített vezérkarok tíz napon át folyamatosan üléseztek, naponta két-három ülést is tartottak és tanácskozásaik előmeneteléről időnként beszámoltak az elnöknek és a miniszterelnöknek.

Hadszintérről hadszintérre megvizsgálták a katonai helyzetet az egész világon és számbavették mindazokat az erőforrásokat,

[1] A casablancai értekezleten mondották ki Roosevelt javaslatára a feltétlen kapituláció (*unconditional surrender*) elvét. Az értekezletről kiadott hivatalos közleménybe azonban ez az elv nem került bele, a világ Rooseveltnek a közlemény közzétételével kapcsolatban elhangzott nyilatkozatából értesült róla. Roosevelt ebben a nyilatkozatában megállapította, hogy a világbékét csak Németország, Olaszország és Japán feltétel nélküli megadásával lehet biztosítani.

amelyeket a háborúnak szárazföldön, tengeren és levegőben való erőteljesebb folytatása céljából felhasználni kívánnak.

Ilyen hosszan tartó megbeszélésre a két szövetséges között még nem került sor. A két ország vezetői és vezérkari főnökeik teljes megegyezésre jutottak azon haditervek és vállalkozások tekintetében, amelyeket a Németország, Olaszország és Japán ellen 1943-ban indítandó hadműveletek folyamán végre fognak hajtani, abból a célból, hogy a legmesszebbmenően kihasználják az események szemlátomást kedvező alakulása következtében 1942 végén előállott helyzetet.[2]

Sztálin miniszterelnököt szívélyesen meghívták, hogy találkozzék az elnökkel és a miniszterelnökkel, amely esetben a találkozót valamilyen jóval keletebbre fekvő helyen tartották volna meg. De Sztálin a jelen időpontban nem hagyhatta el Oroszországot, tekintettel a nagy offenzívára, amelyet főparancsnoki minőségében személyesen irányít.[3]

Az elnök és a miniszterelnök teljes mértékben elismerik annak a háborús tehernek óriási voltát, amelyet Oroszország szárazföldi frontjának egész hosszában eredményesen visel, és fő céljuknak tekintik, hogy a lehető legnagyobb mértékben tehermentesítsék az orosz haderőket azáltal, hogy az ellenséget a lehető legerősebben lekössék a legjobban kiválasztott pontokon.

Sztálin miniszterelnököt a katonai tervekről kimerítően tájékoztatták.

[2] 1942. október 23-án a brit csapatok Montgomery parancsnoksága alatt El Alameinnél megállították az észak-afrikai német támadást, és sikeres ellentámadásba mentek át. November 8-án megtörtént az angol—amerikai partraszállás Algériában és Marokkóban. Az 1943. január 14—24-i casablancai értekezleten előkészítették az olaszországi partraszállás tervét. A szövetséges haderők Algéria és Líbia felől előnyomulva 1943. május 12-én elfoglalták Tuniszt, majd 1943. július 10-én partraszálltak Szicíliában, szeptember 3-án pedig az olasz félsziget déli csücskén, Calabriában. Ugyanezen a napon Olaszország aláírta a fegyverszüneti egyezményt.

[3] A volgográdi szovjet ellentámadás 1942. november 19-én indult meg és 1943. február 2-án a 6. német hadsereg teljes megsemmisítésével végződött. A szovjet csapatok különben 1942 december végétől 1943 márciusáig a front teljes hosszában nagyszabású téli offenzívát bontakoztattak ki, amelynek során felszabadították a Kaukázust, valamint visszafoglalták Rosztovot, Harkovot, Kurszkot, Vjazmát, Rzsevet, Velikije Lukit és kelet felé erős rést vágtak a Leningrád körüli ostromgyűrűn.

Az elnök és a miniszterelnök állandó érintkezésben állottak Csang Kai-sek tábornaggyal. Értesítették azokról az intézkedésekről, amelyeket annak érdekében tesznek, hogy támogassák őt Kínának a közös ügy győzelméért vívott nagyszerű és fáradhatatlan harcában.

Az elnöknek és a miniszterelnöknek ez a találkozója időszerűvé tette, hogy Giraud tábornokot az egyesített vezérkarok főnökeivel való tárgyalásra meghívják és hogy találkozót hozzanak létre közte és de Gaulle tábornok között.[4] A két tábornok beható tanácskozásokat folytatott.

Az elnök és a miniszterelnök, valamint egyesített vezérkaraik, miután az 1943. évre szóló offenzív hadműveleti terveik kidolgozását befejezték, azzal váltak el egymástól, hogy ezeket a terveket tevékenyen és összehangolva hajtják végre.

[4] Henri Giraud tábornok ebben az időben Francia Észak-Afrika főbiztosa, Charles de Gaulle tábornok pedig az 1940. június 18-án Londonban alakult ideiglenes francia nemzeti bizottság elnöke, a „harcoló Franciaország" csapatainak parancsnoka volt. A két riválisközül Giraud az amerikaiak, de Gaulle az angolok támogatását élvezte.

1943. június 3-án Giraud és de Gaulle tábornokok között Algírban megegyezés jött létre, amelynek értelmében megalakították a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottságot (Comité Français de la Libération Nationale). Ennek közös elnökei Giraud és de Gaulle, tagjai Catroux tábornok, Georges tábornok, René Massigli, Jean Monnet és André Phillipp lettek. A Bizottság képviseli a központi francia hatalmat, vezeti a francia haderőt és gyakorolja a francia szuverenitást mindazokon a területeken, amelyek nincsenek az ellenség kezén. A Giraud és de Gaulle tábornokok között lefolyt levélváltásnak megfelelően a Bizottság átadja majd hatalmát annak az ideiglenes kormánynak, amely a főváros, legkésőbb azonban egész Franciaország felszabadulásakor megalakul. A Bizottság ünnepélyesen kötelezte magát arra, hogy visszaállítja a szabadságjogokat, a köztársaság törvényeit és eltörli az önkényuralmat és az országra kényszerített személyi hatalmat.

Giraud tábornok 1943. november 9-én visszalépett társelnöki tisztségétől.

Az ideiglenes francia kormány de Gaulle elnöklete alatt 1944. szeptember 9-én alakult meg a felszabadított Párizsban.

Az olasz fegyverszüneti egyezmény

Fairfield Camp, 1943. szeptember 3.

Forrás: Manley O. Hudson: International Legislation. IX. kötet, (1942—1945). New York, 1950. 51. old.

Az olasz katonai fegyverszünet feltételei[1]

Fairfield Camp, Sicily, 1943. szeptember 3.

Dwight D. Eisenhower tábornok, a szövetséges erők főparancsnoka, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányai nevében, valamint az Egyesült Nemzetek érdekében eljárva, az alábbi fegyverszüneti feltételeket terjesztette elő, és azokat Pietro Badoglio marsall, az olasz kormány elnöke elfogadta.

[1] Az amerikai és angol haderők 1943. július 10-én partraszálltak Szicíliában. A szövetségesek gyors előrenyomulásának hatására július 25-én megbukott Mussolini, akit őrizetbe vettek. III. Viktor Emánuel király Badoglio marsallt bízta meg az új kormány megalakításával, aki augusztus elején titkos fegyverszüneti tárgyalásokat kezdett a szövetségesekkel. Ugyanazon a napon, amikor szeptember 3-án a szövetséges csapatok az olasz félsziget déli csücskén, Calabriában partraszálltak, Olaszország Fairfield Camp-ben (Eisenhower szicíliai katonai állomásán. Cassibile helység közelében) katonai fegyverszünetet kötött a szövetséges hatalmakkal. A fegyverszüneti egyezményt, amelyet csak később hoztak nyilvánosságra, Eisenhower, a szövetséges erők főparancsnoka és Walter B. Smith vezérkari főnök, valamint Badoglio marsall olasz miniszterelnök és Castellano tábornok írták alá.

A katonai fegyverszünet kiegészítéseként Máltán 1943. szeptember 29-én *kapitulációs okmányt* írtak alá. A 44 pontból álló okmány 1/A pontja kimondta: „Az olasz szárazföldi, haditengerészeti és légierők, bárhol állomásozzanak is azok, ezennel feltétel nélkül kapitulálnak." Ugyanez az okmány a fegyverszünet rendelkezései végrehajtásának ellenőrzésére és a szövetséges hadműveletek elősegítésére Szövetséges Ellenőrző Bizottság (Allied Control Commission for Italy) létesítését rendelte el.

1. Az olasz fegyveres erők haladéktalanul beszüntetnek minden ellenséges tevékenységet.

2. Olaszország minden tőle telhetőt megtesz, hogy a németektől megvonjon minden olyan kedvezményt, amelyet azok az Egyesült Nemzetek ellen felhasználhatnak.

3. Az Egyesült Nemzetek összes hadifoglyait és internáltjait haladéktalanul át kell adni a szövetséges főparancsnoknak és közülük senkit sem lehet most vagy bármely más időpontban Németországba áttelepíteni.

4. Az olasz hadiflottát és az olasz légierőt haladéktalanul átadják, a szövetséges főparancsnok által megjelölt helyeken és az általa meghatározott részletes leszerelési előírások szerint.

5. Az olasz kereskedelmi flottát a szövetséges főparancsnok lefoglalhatja, hogy katonai-haditengerészeti programjának szükségleteit kielégíthesse.

6. Korzika és Olaszország egész területe, a szárazföld és a szigetek egyaránt haladéktalanul megadják magukat a szövetségeseknek, hogy azok e területeket hadműveleti bázisként és a szövetségesek által célszerűnek tartott más célokra felhasználhassák.

7. Haladéktalanul biztosítják valamennyi olasz területen levő repülőtérnek és tengeri kikötőnek szabad használatát a szövetségesek részére, tekintet nélkül arra, hogy a német erők milyen ütemben ürítik ki Olaszország területét. E kikötőket és repülőtereket az olasz fegyveres erők védelmezik mindaddig, amíg ezt a feladatot tőlük a szövetségesek át nem veszik.

8. Az olasz fegyveres erőknek a folyó háborúban való mindennemű részvételét megszüntetik és e fegyveres erőket minden területről, bárhol tartózkodjanak is jelenleg azok, haladéktalanul visszavonják Olaszországba.

Miután Olaszország felmondta a Háromhatalmi Egyezményt, és október 13-án hadat üzent Németországnak, a szövetséges országok kormányai Olaszországot a szövetségesek oldalán hadat viselő félnek *(co-belligerent)* ismerték el. A Brindisiben november 9-én kelt jegyzőkönyv módosította a máltai kapitulációs okmány néhány pontját, többek között törölte a feltétel nélküli kapituláció kifejezéséből a „feltétel nélküli" szavakat.

1943. november 10-én megalakult az olaszországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság és 1945-ig működött. Ekkor a Bizottság elnöke 1945. február 24-én kelt emlékiratában az ellenőrzés hatáskörét az olasz kormányra ruházta át, majd a Bizottság 1947. február 7-én formailag is megszűnt. Az olasz békeszerződést Párizsban 1947. február 10-én írták alá.

9. Az olasz kormány szavatolja, hogy szükség esetén minden rendelkezésére álló fegyveres erejét felhasználja arra, hogy a jelen fegyverszünet rendelkezéseinek azonnali és pontos teljesítését biztosítsa.

10. A szövetséges erők főparancsnoka fenntartja magának a jogot, hogy megtegye mindazokat az intézkedéseket, amelyek véleménye szerint szükségesek lehetnek a szövetséges erőknek a háború folytatásával kapcsolatos érdekeinek védelmére, és az olasz kormány kötelezi magát, hogy megteszi mindazokat az igazgatási vagy más lépéseket, amelyeket a főparancsnok megkövetelhet, különösképpen, ha a főparancsnok szövetséges katonai kormányzatot kíván létesíteni Olaszország területének olyan részein, ahol azt a Szövetséges Nemzetek katonai érdekei szempontjából szükségesnek tartja.

11. A szövetséges erők főparancsnoka teljhatalmat kap arra, hogy a lefegyverzésre, leszerelésre és demilitarizálásra vonatkozó intézkedéseket elrendelje.

12. Az egyéb politikai, gazdasági és pénzügyi természetű feltételeket, amelyeket Olaszország teljesíteni köteles, későbbi időpontban határozzák meg.

A jelen fegyverszünet feltételeit a szövetséges főparancsnok előzetes jóváhagyása nélkül nem hozzák nyilvánosságra. Az angol nyelvű szöveg tekintendő hivatalos szövegnek.

Pietro Badoglio
marsall, az olasz kormány elnöke

Dwight D. Eisenhower
tábornok, a szövetséges erők főparancsnoka

Giuseppe Castellano,
az olasz főparancsnoksághoz beosztott brigádtábornok

Walter B. Smith,
vezérkari főnök

A moszkvai értekezlet

Moszkva, 1943. október 19—30.

Forrás: The United Nations Yearbook 1946. — Basic Documents of International Relations. New York, 1951. 157. old. — Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij, zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XI. kötet. Moszkva, 1955. 46. old.

A moszkvai értekezleten elfogadott nyilatkozatok[1]

1. Négy nemzet nyilatkozata az általános biztonságról

Az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, a Szovjetunió és Kína kormányai:

egységesen abbeli elhatározásukban, hogy az Egyesült Nemzetek 1942. január 1-i nyilatkozatának és az ezt követő nyilatkozatok-

[1] A moszkvai értekezlet (1943. október 19—30.) az első azoknak a nagy jelentőségű értekezleteknek a sorozatában, amelyeken a három szövetséges hatalom, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság összehangolták háborús céljaikat. A moszkvai értekezleten a három hatalom külügyminiszterei, V. Molotov, Cordell Hull és Anthony Eden vettek részt tanácsadóik kíséretében, és november 1-i keltezéssel *négy nyilatkozatot* fogadtak el. Az első, az általános biztonságról szóló nyilatkozatot a három hatalom külügyminiszterein kívül Fu Ping-shang, Kína moszkvai nagykövete is aláírta; az Olaszországról és Ausztriáról szóló nyilatkozatot a külügyminiszterek írták alá; a német kegyetlenkedésekről szóló háromhatalmi nyilatkozatot a kormányfők, Roosevelt, Churchill és Sztálin aláírásával adták ki.

E nyilatkozatokon kívül az értekezlet határozatot hozott, hogy az európai kérdések megvizsgálására közös tanácsadó szervet *Európai Tanácskozó Bizottságot* (European Advisory Commission = EAC) létesítenek. Működése során elsősorban a következő kérdésekkel foglalkozott és terjesztett elő azokra vonatkozó javaslatokat: a csatlós államokkal (Finnország, Magyarország, Romania, Bulgária) kötendő fegyverszüneti egyezmények, Németország feltétel nélküli kapitulációjának okmánya, a németországi és ausztriai megszállási övezetek határának megállapítása, az ezekben az országokban létesítendő megszállási és ellenőrzési rendszerek stb. Az Európai Tanácskozó Bizottság tagjai angol részről Sir William Strang, illetőleg Ronald I. Campbell, amerikai részről Gil-

nak megfelelően a hadműveleteket azon tengelyhatalmak ellen, amelyekkel az illető kormányok hadiállapotban vannak,[2] mindaddig folytatják, amíg ezek a hatalmak feltétel nélküli kapituláció[3] alapján le nem tették a fegyvert;

tudatában aziránti felelősségüknek, hogy megszabadítsák saját népeiket, valamint a velük szövetkezett népeket az agresszió fenyegetésétől;

felismerve annak szükségességét, hogy biztosítsák a háborúból a békébe való gyors és rendezett áttérést és megteremtsék és fenntartsák a nemzetközi békét és biztonságot, a világ embertartalékainak és gazdasági erőforrásainak fegyverkezési célokra való lehető legkisebb igénybevétele mellett;

együttesen kijelentik, hogy:

1. Egyesített akciójukat, amelynek a saját ellenségeik ellen viselt háború szolgálatába való állítására kötelezték magukat, a béke és biztonság megszervezésének és fenntartásának érdekében folytatni fogják.

---

bert Winant nagykövet, szovjet részről Fedor A. Guszev nagykövet voltak. 1944. november 11-én Franciaország is képviseletet kapott a bizottságban René Massigli nagykövet személyében.

Első ténykedéseként a Bizottság 1944. július 25-én előterjesztette a Németország feltétel nélküli kapitulációjáról szóló okmány első tervezetét. Az Európai Tanácskozó Bizottság dolgozta ki az 1944. szeptember 12-i londoni egyezményt, amely megállapította Németország megszállási övezeteinek határait és szabályozta Nagy-Berlin igazgatásának rendjét. Ugyanígy az Európai Tanácskozó Bizottság szövegezte meg brit javaslat alapján a Németországra vonatkozó június 5-i berlini nyilatkozatok tervezetét, valamint dolgozta ki az Ausztria megszállási övezeteiről szóló 1945. július 9-i egyezményt. (Lásd később.)

A Bizottság működését az 1945. évi potsdami konferencián hozott határozat szüntette meg. Helyébe a Külügyminiszterek Tanácsa lépett.

Az Európai Tanácskozó Bizottsággal egyidőben *Olaszországi Tanácskozó Bizottságot* (Advisory Council for Italy) is létesítettek, amelynek tagjai lettek a három kormány és a Francia Nemzeti Felszabadító Bizottság képviselői, később Görögország és Jugoszlávia képviselői is.

[2] Ennek a szövegezésnek magyarázata az, hogy a Szovjetunió ebben az időben még nem állott háborúban a tengelyhatalmak távol-keleti partnerével, Japánnal.

[3] A feltétel nélküli kapituláció elvét először Roosevelt és Churchill casablancai konferenciáján (1943. január 14—24.) fogadták el, de az elv megfogalmazása nem került bele a konferenciáról kiadott hivatalos nyilatkozatba. Okmányszerűen elsőnek a moszkvai nyilatkozat tartalmazza a feltétel nélküli kapituláció elvét.

2. Közülük azok, amelyek közös ellenséggel vannak hadiállapotban, az ellenség kapitulációjával és lefegyverzésével kapcsolatos minden kérdésben együttesen járnak el.

3. Megtesznek minden olyan intézkedést, amelyet szükségesnek tartanak az ellenségre kényszerített feltételek bármilyen megsértésének megelőzésére.

4. Elismerik annak szükségességét, hogy a lehető legrövidebb időn belül a nemzetközi béke és biztonság fenntartására általános nemzetközi szervezetet létesítsenek,[4] amely az összes békeszerető államok szuverén egyenlőségén alapul és nyitva áll minden ilyen — nagy és kis — állam tagként való belépésére.

5. Addig is, amíg a törvény és rend uralmát újra helyre nem állítják és egy általános biztonsági rendszert meg nem teremtenek, a nemzetközi béke és biztonság fenntartása céljából tanácskozni fognak egymással és szükség szerint az Egyesült Nemzetek más tagjaival is azzal a szándékkal, hogy a nemzetek közössége nevében együttesen járjanak el.

6. Az ellenségeskedések befejezése után fegyveres erőiket más államok területén csak a jelen nyilatkozatban jelzett célok és csak együttes tanácskozás után fogják felhasználni.

7. Tanácskozni és együttműködni fognak egymással és az Egyesült Nemzetek más tagjaival abból a célból, hogy egy gyakorlatilag megvalósítható általános egyezményt hozzanak létre a fegyverkezés szabályozásáról a háború utáni időszakban.

2. Nyilatkozat Olaszországról[5]

Az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és a Szovjetunió külügyminiszterei megállapították, hogy kormányaik teljesen egyetértenek abban, hogy a szövetségesek Olaszországgal szemben követendő politikájának azon az elven kell alapulnia, hogy a fasizmust és annak minden káros befolyását és következményét teljesen megsemmisítsék és hogy az olasz népnek minden

[4] A moszkvai értekezlet határozata alapján ült össze Dumbarton Oaks-ban a világbiztonsági értekezlet (1944. augusztus 21—október 7.), amelyen kidolgozták az ENSZ alapokmányának első tervezetét.

[5] Olaszország 1943. szeptember 3-án fegyverszünetet kötött a szövetséges hatalmakkal, majd felmondta a Háromhatalmi Egyezményt és október 13-án hadat üzent Németországnak.

lehetőséget megadjanak arra, hogy demokratikus elveken alapuló állami és egyéb intézményeket hozzon létre.

Az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság külügyminiszterei kijelentik, hogy kormányaik akciója, amióta Olaszország területének inváziójat megkezdték, ezen a politikán alapult, amennyire az elsőrendű katonai követelmények ezt megengedték.

Ennek a politikának jövőbeni elősegítése érdekében a három kormány külügyminiszterei megegyeztek, hogy az alábbi intézkedések fontosak és azokat végre kell hajtani:

1. Lényeges követelmény, hogy az olasz kormányt demokratikusabbá tegyék az olasz nép azon rétegei képviselőinek bevonásával, akik mindig szemben állottak a fasizmussal.

2. A szólásszabadságot, valamint a vallásgyakorlat, a politikai véleménynyilvánítás szabadságát, a sajtó- és a gyülekezési szabadságot teljes mértékben vissza kell adni az olasz népnek, amelynek joga kell hogy legyen arra is, hogy antifasiszta politikai csoportokat alakítson.

3. A fasiszta rendszer által teremtett összes intézményeket és szervezeteket fel kell oszlatni.

4. Az összes fasiszta vagy fasisztabarát elemeket a közigazgatásból, a közintézményekből és szervezetekből el kell távolítani.

5. A fasiszta rendszer összes politikai foglyait szabadon kell bocsátani és teljes amnesztiában kell részesíteni.

6. Meg kell teremteni a helyi önkormányzat demokratikus szerveit.

7. A fasiszta vezetőket és más háborús bűnösként ismert vagy gyanúsított személyeket le kell tartóztatni és az igazságszolgáltatásnak átadni.

A három külügyminiszter ezzel a nyilatkozattal kapcsolatban elismeri, hogy amíg az Olaszországban folyó tényleges hadműveletek folynak, azt az időpontot, amikor a fentebb lefektetett elveknek teljes mértékben érvényt lehet majd szerezni, a főparancsnokok határozzák meg azoknak az utasításoknak alapján, amelyeket az egyesített vezérkaroktól kapnak. A jelen nyilatkozatot tevő három kormány e tárgyban bármelyikük kérésére tanácskozni fog egymással.

Egyetértés áll fenn továbbá a tekintetben, hogy ennek a határozatnak egyetlen része sem csorbíthatja az olasz népnek azt a jogát, hogy végül is maga válassza meg kormányformáját.

3. Nyilatkozat Ausztriáról[6]

Az Egyesült Királyság, a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok kormányai megegyeztek abban, hogy Ausztriát, a hitleri agresszió áldozatául esett első szabad országot fel kell szabadítani a német uralom alól.

Ausztriának Németország által 1938. március 15-én történt bekebelezését semmisnek és meg nem történtnek tekintik. Ez időpont óta Ausztriában bekövetkezett bárminemű változásokat semmiképpen sem tekintik magukra nézve kötelezőnek. Kinyilvánítják azt az óhajukat, hogy Ausztria szabad és független országként visszaállíttassék, és ezáltal az osztrák nép részére éppúgy, mint azon szomszédos államok részére, amelyek hasonló problémákkal kerülnek majd szembe, megnyissák az utat, amelyen megtalálhatják azt a politikai és gazdasági biztonságot, amely a tartós béke egyedüli alapja.

Ausztriát mindazonáltal emlékeztetik arra, hogy a hitleri Németország oldalán viselt háborúban való részvétele miatt felelősség terheli, amely alól nem szabadulhat, és hogy a végső rendezés során elkerülhetetlenül figyelembe fogják venni, mennyiben járult hozzá önmaga felszabadításához.

4. Háromhatalmi nyilatkozat a kegyetlenkedésekről

Az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok és a Szovjetunió sok helyről bizonyítékokat kaptak a hitleri fegyveres erők által elkövetett kegyetlenkedésekről, mészárlásokról és hidegvérrel végrehajtott tömeges kivégzésekről sok olyan országban, amelyeket ezek az erők lerohantak és amelyekből most folyamatosan kiűzik őket. A hitleri uralom erőszakoskodásai nem új dolgok, és a karmaik közé került összes népek vagy területek kénytelenek voltak elszenvedni a terror útján való kormányzás legszörnyűbb formáit. Új helyzet állott elő annyiban, hogy most sok ilyen területet a felszabadító hatalmak előrenyomuló csapatai felmentenek, a visszaözönlő hitlerista hunok pedig kétségbeesésükben megkétszerezik könyörtelen kegyetlenkedéseiket. Ezt most különösen szemléltetően tanúsítják a hitleristáknak a Szovjetunió most felszabaduló

[6] Az Ausztriáról szóló nyilatkozathoz 1943. november 16-án csatlakozott Franciaország is, nevezetesen a francia szuverenitást képviselő Francia Nemzeti Felszabadító Bizottság.

területén, valamint Franciaország és Olaszország területén elkövetett szörnyű gaztettei.

Ennélfogva a fent nevezett három szövetséges hatalom, a harminckét Egyesült Nemzetek érdekében szólva, ezennel ünnepélyesen kinyilvánítja és komoly figyelmeztetésnek szánja az alábbi nyilatkozatot:

Amikor majd fegyverszünetet engedélyeznek valamely Németországban megalakuló kormánynak, azokat a német tiszteket és katonákat, valamint náci párttagokat, akik a fent említett kegyetlenkedésekért, mészárlásokért és kivégzésekért felelősek vagy azokban beleegyezően részt vettek, visszaküldik azokba az országokba, amelyekben förtelmes bűntetteiket elkövették, avégből, hogy a felszabadított országok és az ott megalakuló szabad kormányok törvényei szerint ítélkezhessenek felettük és büntethessék meg őket. Ezekben az országokban lehetőleg minden részletre kiterjedő listákat fognak összeállítani, különös tekintettel a Szovjetunió elözönlött részeire, Lengyelországra és Csehszlovákiára, Jugoszláviára és Görögországra, ideértve Kréta szigetét és más szigeteket, továbbá Norvégiára, Dániára, Hollandiára, Belgiumra, Luxemburgra, Franciaországra és Olaszországra.

Így azok a németek, akik részt vesznek olasz tisztek tömeges agyonlövetésében vagy francia, holland, belga vagy norvég túszok vagy krétai parasztok kivégzésében, vagy akik részt vettek a lengyel nép soraiban vagy a Szovjetunió azon területein elkövetett öldöklésekben, amelyekről most söprik ki az ellenséget, tudni fogják, hogy vissza fogják őket vinni bűncselekményeik színhelyére, és az általuk gyalázatosan bántalmazott népek fognak ítélkezni felettük. Azok pedig, akik eddig még nem mocskolták be kezüket ártatlanok vérével, óvakodjanak attól, hogy csatlakozzanak a bűnösök soraihoz, mert a három szövetséges hatalom teljes biztonsággal a világ legtávolabbi búvóhelyéig üldözni fogja őket és kiszolgáltatja őket vádlóiknak, hogy elvegyék igazságos büntetésüket.

Fenti nyilatkozat semmiképpen sem érinti azoknak a főbűnösöknek az esetét, akiknek bűncselekményei nincsenek földrajzilag helyhez kötve és akiket a szövetséges országok kormányai együttes döntésének megfelelően fognak megbüntetni.[7]

[7] Erre vonatkozóan lásd az 1945. évi jaltai és potsdami értekezletek idevágó határozatait is, valamint az 1945. augusztus 8-i londoni egyezményt.

A kairói értekezlet

Kairó, 1943. november 22—25.

Forrás: A Decade of American Foreign Policy. Basic Documents, 1941—1949. Washington, 1950. 22. old.

Hivatalos nyilatkozat[1]

A különböző katonai missziók megállapodtak a Japán ellen folytatandó jövőbeni katonai műveletekben. A Három Nagy Szövetséges kinyilvánította abbeli elhatározását, hogy brutális ellenségeiket a tengeren, a szárazföldön és a levegőben kérlelhetetlen nyomásnak vetik alá. Ez a nyomás máris egyre erősödik.[2]

A Három Nagy Szövetséges avégből viseli ezt a háborút, hogy Japán agresszióját megfékezze és megtorolja. A maguk számára

[1] A kairói értekezlet (1943. november 22—25.) közvetlenül a teheráni értekezlet előtt zajlott le Roosevelt, Churchill és Csang Kaj-sek részvételével. A Szovjetunió a kairói értekezleten nem vett részt, tekintettel arra, hogy ebben az időben még nem állott hadiállapotban Japánnal. A kairói nyilatkozatot december 1-én, a teheráni konferenciáról kiadott nyilatkozattal egy időben tették közzé. A nyilatkozatban kimondották, hogy a háborút Japán feltétel nélküli megadásáig folytatják. Elveszik Japántól az 1914 óta elfoglalt csendes-óceáni szigeteket, Kína visszakapja Japánnal szemben elvesztett területeit, Korea pedig újra független lesz.

[2] A csendes-óceáni háborúban 1942 júniusában döntő fordulat állott be. A japán flotta az 1942. június 4—6-i Midway-szigeti csatában súlyos vereséget szenvedett. A szakadatlan japán előretörést megállították, a szövetségesek ettől kezdve szigetről szigetre szorítják vissza a japán inváziós erőket. 1942. augusztus 7-én az amerikai tengerészgyalogság partra szállt a Salamon-szigeteken, amelyet 1943. február 10-ig elfoglalt. 1943. november 21-én a Gilbert-szigeteken, 1944. január 31-én a Marshall-szigeteken szálltak partra a szövetségesek és gyűrték le a japán ellenállást. Az 1944. június 19—20-án a Mariana-szigetek körül lefolyt hatalmas tengeri ütközet folyományaként július 9-én az amerikaiak elfoglalták a rendkívül fontos Saipant, amit rövidesen Guam visszafoglalása követett.

nem törekednek semmiféle nyereségre és nem gondolnak területi terjeszkedésre. Céljuk, hogy Japánt megfosszák mindazoktól a csendes-óceáni szigetektől, amelyeket az 1914-es első világháború kezdete óta birtokba vett vagy elfoglalt, és hogy mindazokat a területeket, amelyeket Japán Kínától elrabolt, úgymint Mandzsúriát, Formózát és a Pescadores-szigeteket visszaadják a Kínai Köztársaságnak. Japánt ki fogják űzni mindazokról az egyéb területekről is, amelyeket erőszakkal és kapzsisággal elvett. A fent említett három nagyhatalom, figyelembe véve Korea népének leigázottságát, elhatározta, hogy Korea annak idején szabad és független lesz.

Ezeket a célkitűzéseket szem előtt tartva a Három Szövetséges, egyetértve a Japánnal hadban álló Egyesült Nemzetekkel, rendületlenül folytatja a súlyos és kiterjedt hadműveleteket, hogy kikényszerítse Japán feltétel nélküli megadását.

Roosevelt
Churchill
Csang Kaj-sek

A teheráni értekezlet

Teherán, 1943. november 28—december 1.

Forrás: The United Nations Yearbook, 1946. — A Decade of American Foreign Policy. Basic Documents, 1941—49. Washington, 1950. 23. old. — Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami, XI. kötet. Moszkva, 1955. 53. old.

A három hatalom nyilatkozata[1]

Mi, az Egyesült Államok elnöke, Nagy-Britannia miniszterelnöke és a Szovjetunió miniszterelnöke az elmúlt négy nap folyamán találkoztunk iráni szövetségesünk fővárosában és kialakítottuk és megerősítettük közös politikánkat.

Kifejezzük eltökéltségünket arra, hogy nemzeteink szorosan együtt fognak működni egymással mind a háborúban, mind az elkövetkezendő békében.

A háborút illetően — katonai vezérkaraink csatlakoztak kerekasztal-megbeszéléseinkhez, és a német haderő szétzúzására irányuló terveinket összeegyeztettük. Teljes megegyezésre jutottunk a kelet, nyugat és dél felől megindítandó hadműveletek terjedelme és időzítése tekintetében.

Itt elért egyetértésünk biztosítéka annak, hogy miénk lesz a győzelem.

A békét illetően pedig — bizonyosak vagyunk afelől, hogy összetartásunk tartós békét fog lehetővé tenni. Teljes tudatában vagyunk annak a magasztos felelősségnek, amely reánk, valamint az Egyesült Nemzetekre hárul abban a tekintetben, hogy olyan békét alkossunk, amely a világ népei túlnyomó többségének megelégedésére szolgál és amely sok nemzedéken át száműzi a háború csapásait és rémségeit.

Diplomáciai tanácsadóinkkal együtt áttekintettük a jövő feladatait. Keresni fogjuk minden olyan nemzet — legyen az nagy vagy

[1] A teheráni értekezleten első ízben találkoztak a három nagyhatalom kormányfői, Roosevelt, Churchill és Sztálin. Az elfogadott határozatok döntően hozzájárultak Németország legyőzéséhez.

kicsi — együttműködését és cselekvő részvételét, amelynek népei a mi népeinkhez hasonlóan szívvel és értelemmel ragaszkodnak a zsarnokság és rabszolgaság, az elnyomás és a türelmetlenség megszüntetéséhez. Örömmel fogjuk üdvözölni belépésüket a demokratikus nemzetek világának családjába, ha ezt az utat választják.

Nincs az a hatalom a földön, amely megakadályozhatna bennünket abban, hogy Németország hadseregeit a szárazföldön, tengeralattjáróit a tengeren és hadianyaggyárait a levegőből megsemmisítsük.

Támadásaink könyörtelenek és egyre erősebbek lesznek.

E szívélyes tanácskozások végeztével bizalommal tekintünk az elé, amikor a világ valamennyi népe megszabadulva a zsarnokságtól, saját vágyai és lelkiismerete szerinti szabad életet fog élni.

Reménységgel és eltökéltséggel gyűltünk itt egybe. Tettekben, lélekben és célokban barátokként távozunk most innen.

Kelt Teheránban, 1943. december 1.

Roosevelt
Sztálin
Churchill

A három hatalom nyilatkozata Iránról[2]

Az Egyesült Államok elnöke, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének miniszterelnöke és az Egyesült Királyság miniszterelnöke, egymással és Irán miniszterelnökével folytatott tanácskozások után, ki óhajtják nyilvánítani a három kormány kölcsönös egyetértését Iránhoz fűződő kapcsolataikat illetően.

Az Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Egyesült Királyság kormányai elismerik azt a segítséget, amelyet Irán a közös ellenség elleni háború folyamán nyújtott, különösen azáltal, hogy megkönnyítette a tengerentúlról származó utánpótlásnak a Szovjetunióba való szállítását.

A három kormány megértéssel van a háború által Iránnak okozott különleges gazdasági nehézségek iránt és egyetért abban, hogy az iráni kormánynak továbbra is minden lehető gazdasági segítséget megadjanak, tekintetbe véve a világméretű katonai hadműveleteik következtében reájuk háruló terheket, valamint a szállítási

[2] Megelőzően, 1942. január 29-én angol—szovjet—iráni szövetségi szerződést kötöttek (l. ott).

eszközök, a nyersanyagok és a polgári fogyasztásra szolgáló termékek világszerte mutatkozó hiányát.

A háború utáni időszakot illetően, az Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Egyesült Királyság kormányai egyetértenek az iráni kormánnyal abban, hogy mindazokat a gazdasági problémákat, amelyekkel Irán az ellenségeskedések beszüntetésekor szembe fog kerülni, a nemzetközi gazdasági kérdésekkel foglalkozó konferenciáknak és a meglevő vagy felállítandó nemzetközi szervezeteknek kellő figyelemben kell részesíteniök, az Egyesült Nemzetek más tagjainak ilyen problémáival együtt.

Az Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Egyesült Királyság kormányai teljes mértékben osztják az iráni kormánynak azt az óhaját, hogy fenntartsa Irán függetlenségét, szuverenitását és területi épségét. Számítanak arra, hogy a háború után Irán az összes többi békeszerető nemzettel együtt részt vesz a nemzetközi béke, biztonság és jólét megteremtésében, a mind a négy kormány által aláírt Atlanti Charta elveinek megfelelően.

Teherán, 1943. december 1.

Winston S. Churchill
Joszif V. Sztálin
Franklin D. Roosevelt

A teheráni értekezlet katonai következtetései[3]

A konferencián:

1. Megegyeztek abban, hogy a jugoszláv partizánokat utánpótlás és felszerelés szállításával, valamint kommandó-hadmuveletekkel is, a lehető legnagyobb mértékben támogatni kell.[4]

[3] A titkos katonai jegyzőkönyvet 1947. március 24-én hozták nyilvánosságra.

[4] A jugoszláv partizánokat eddig kizárólag a Szovjetunió támogatta, Nagy-Britannia a londoni jugoszláv emigráns kormányt és a Draga Mihajlovics tábornoknak, a londoni kormány hadügyminiszterének vezetése alatt működő csetnikeket részesítette katonai segítségben. A teheráni értekezlet határozata értelmében a németek ellen eredményesen küzdő jugoszláv nemzeti felszabadító mozgalmat angol és amerikai részről is katonai támogatásban részesítik. (Lásd a jaltai értekezlethez fűzött 12. sz. jegyzetet.)

2. Megegyeztek abban, hogy katonai szempontból fölöttébb kívánatos, hogy Törökország az év vége előtt a szövetségesek oldalán belépjen a háborúba.

3. Tudomásul vették Sztálin marsall abbeli nyilatkozatát, hogy abban az esetben, ha Törökország háborúba kerülne Németországgal és ennek következtében Bulgária hadat üzenne Törökországnak vagy megtámadná azt, a Szovjetunió azonnal hadiállapotba kerülne Bulgáriával. A konferencia továbbá tudomásul vette, hogy ezt a tényt kifejezetten meg lehetne említeni azokon a tárgyalásokon, amelyeket abból a célból fognak folytatni, hogy Törökországot rábírják a háborúba való belépésre.[5]

4. Tudomásul vették, hogy az Overlord hadműveletet 1944 májusában indítják meg, egy dél-franciaországi hadművelettel kapcsolatban.[6] Utóbbi hadműveletet olyan nagy erőkkel hajtják végre, amint azt a rendelkezésre álló partraszállási eszközök lehetővé teszik. A konferencián továbbá tudomásul vették Sztálin marsall nyilatkozatát, hogy a szovjet haderők ugyanezen időpont körül támadást indítanak abból a célból, hogy megakadályozzák német haderők átszállítását a keleti frontról a nyugati frontra.[7]

[5] Törökország 1944. augusztus 2-án felmondta az 1941. június 18-án kötött német—török barátsági szerződést, 1945. január 3-án megszakította a diplomáciai kapcsolatokat Németországgal, majd február 2-án hadat üzent Németországnak és Japánnak. Bulgária fegyveres beavatkozására a tengelyhatalmak oldalán ezt követően sem került sor.

A második világháború alatt Törökország — a németek és olaszok javára tett három kisebb engedménytől eltekintve — zárva tartotta a tengerszorosokat mindkét hadviselő fél hajói előtt. A török kormány csak 1945. január 13-án, a Németországgal és Japánnal való diplomáciai kapcsolatok megszakítása után tett eleget az Egyesült Nemzetek felkérésének és engedte meg, hogy a szövetségesek kereskedelmi hajói hadianyagot szállítsanak a Dardanellákon át a Szovjetunióba.

[6] A partraszállás Normandiában 1944. június 6-án történt meg, Dél-Franciaországban augusztus 15-én. A szövetségesek augusztus 23-án felszabadították Párizst, ahol kevéssel utóbb de Gaulle elnöklete alatt megalakult az ideiglenes francia kormány, amelyet október 23-án a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia elismert. Az év decemberéig a szövetségesek, miután felszabadították egész Franciaországot, Belgiumot és Hollandia nagy részét, elérték Németország nyugati határát és elfoglalták Aachen városát. (A teheráni konferencián elejtették Churchill balkáni partraszállási tervét.)

[7] A szovjet offenzíva 1944. június 11-én indult meg a front teljes hosszában. A szovjet csapatok az év végéig felszabadították a Szovjetunió

5. Megegyeztek aziránt, hogy a három hatalom katonai vezérkarainak, tekintettel a küszöbön álló európai hadműveletekre, ezentúl szoros érintkezésben kell maradniok egymással. Megegyeztek aziránt is, hogy a vezérkaroknak ezekkel a hadműveletekkel kapcsolatban az ellenség megtévesztése és félrevezetése céljából egy fedőtervet is ki kell dolgozniok.

Teherán, 1943. december 1.

Franklin D. Roosevelt
Joszif V. Sztálin
Winston S. Churchill

---

egész területét, továbbá Lengyelország nagy részét és elérték a Visztula vonalát. Északon elfoglalták a Baltikumot és ebből az irányból előretörve október 18-án Goldapnál benyomultak német területre, Kelet-Poroszországba.

Délen az 1944. augusztus 20-án megindult romániai offenzíva eredményeként a szovjet csapatok benyomultak a Balkánra és a Duna-medencébe, és az év végéig felszabadították Romániát, Bulgáriát, Albániát, valamint Jugoszlávia és Magyarország nagy részét. Október 6-án a Duklai-szorosnál végrehajtott áttöréssel észak felől is benyomultak a Kárpát-medencébe és felszabadították Szlovákia keleti részét.

A szovjet–csehszlovák szövetségi és kölcsönös segélynyújtási szerződés

Moszkva, 1943. december 12.

Forrás: Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XI. kötet. Moszkva, 1955. 28. old.

Barátsági, kölcsönös segélynyújtási és háború utáni együttműködési szerződés a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság között[1]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának elnöksége és a Csehszlovák Köztársaság Elnöke

attól az óhajtól vezérelve, hogy módosítsák és kiegészítsék a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság között fennálló, Prágában 1935. május 16-án aláírt kölcsönös segélynyújtási szerződést és hogy megerősítsék a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya és a Csehszlovák Köztársaság Kormánya között a Németország elleni háborúban foganatosítandó közös intézkedésekre vonatkozóan Londonban 1941. július 18-án aláírt egyezmény[2] rendelkezéseit,

attól az óhajtól vezérelve továbbá, hogy a háború után a béke fenntartásában és a Németország részéről kiinduló újabb támadás megelőzésében együttműködjenek és hogy egymás között az állandó barátságot és a háború utáni békés együttműködést biztosítsák,

elhatározták, hogy e célból szerződést kötnek és meghatalmazottaikká kinevezték:

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége: Vjacseszlav Mihajlovics Molotovot, külügyi népbiztost;

[1] A megerősítő okiratokat Moszkvában 1943. december 22-én cserélték ki.

[2] Az egyezményt 1941. július 18-án a Londonban székelő csehszlovák emigrációs kormány és a szovjet kormány képviselői írták alá.

a Csehszlovák Köztársaság Elnöke: Zdenek Fierlingert, a Csehszlovák Köztársaság nagykövetét a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségében,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. A Magas Szerződő Felek kölcsönösen megegyezvén abban, hogy egyesülnek az állandó barátság és a háború utáni baráti együttműködés, valamint a kölcsönös segélynyújtás politikájában, kötelezik magukat, hogy mindennemű katonai és egyéb segítséget és támogatást megadnak egymásnak a Németország és az európai agressziós cselekményekben vele szövetkezett Államok ellen viselt jelenlegi háborúban.

2. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy a jelenlegi háború folyamán nem bocsátkoznak semmiféle tárgyalásba a hitleri kormánnyal, sem bármely más olyan német kormánnyal, amely kifejezetten nem mond le minden agressziós szándékról, és hogy kölcsönös egyetértés nélkül nem tárgyalnak fegyverszünetről vagy békeszerződésről és nem kötnek ilyeneket Németországgal vagy az európai agressziós cselekményekben vele szövetkezett bármely más Állammal.

3. cikk. Megerősítve a békére és kölcsönös segélynyújtásra irányuló háború előtti politikájukat, úgy amint azt a Prágában 1935. május 16-án aláírt szerződés kifejezésre juttatta, a Magas Szerződő Felek a következő kötelezettséget vállalják: abban az esetben, ha a háborút követő időszakban bármelyikük ellenségeskedésekbe bonyolódnék a „Drang nach Osten" politikáját felújító Németországgal vagy bármely más olyan állammal, amely Németországgal közvetlenül vagy bármely más formában ilyen háborúra szövetkeznék, a másik Magas Szerződő Fél az ilyen módon ellenségeskedésekbe bonyolódott Szerződő Félnek minden rendelkezésére álló katonai és egyéb segítséget és támogatást haladéktalanul megad.

4. cikk. A Magas Szerződő Felek, tekintetbe véve mindegyikük biztonságának érdekeit, megállapodnak abban, hogy a béke helyreállítását követő időszakban szoros és baráti együttműködést tartanak fenn és hogy függetlenségük és szuverenitásuk kölcsönös tiszteletben tartása, valamint a másik Állam belügyeibe való be nem avatkozás elveinek megfelelően járnak el.

Megállapodnak továbbá abban, hogy gazdasági kapcsolataikat a lehető legnagyobb mértékben fejlesztik és hogy a háború után minden lehető gazdasági segítséget megadnak egymásnak.

5. cikk. A Magas Szerződő Felek mindegyike kötelezi magát, hogy nem köt semmiféle olyan szövetséget és nem vesz részt semmiféle olyan szövetkezésben, amely a másik Magas Szerződő Fél ellen irányul.

6. cikk. A jelen Szerződés aláírásakor azonnal életbe lép, és azt a lehető legrövidebb időn belül meg kell erősíteni; a megerősítő okiratokat, mihelyt lehetséges, Moszkvában kell kicserélni.

A jelen Szerződés az aláírásától számított húsz évig marad érvényben, de ha az említett időszak lejárta előtt 12 hónappal a Magas Szerződő Felek egyike sem közli a Szerződés felmondására irányuló óhaját, a Szerződés a következő öt évre érvényben marad, és azután is mindaddig, amíg a Magas Szerződő Felek egyike a folyamatban levő öt évi időszak letelte előtt 12 hónappal előzetes írásbeli értesítésben nem közli a Szerződés megszüntetésére irányuló szándékát.[3]

Fentiek hiteléül a meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Készült két példányban, mindegyik orosz és cseh nyelven.

Mindkét szöveg egyenlő érvényű.

Moszkva, 1943. évi december 12.

JEGYZŐKÖNYV

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság között 1943. december 12-én megkötött barátsági, kölcsönös segélynyújtási és háború utáni együttműködési szerződéshez

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság közötti barátsági, kölcsönös segélynyújtási és háború utáni együttműködési szerződés megkötésekor a Szerződő Felek megállapodtak abban, hogy abban az esetben, ha valamely olyan harmadik ország — amely határos a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségével vagy a Csehszlovák Köztársasággal és ebben a háborúban a német támadás tárgya lett — csatlakozni kíván ehhez a Szerződéshez, utólag megadják számára a lehetőséget, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Cseh-

[3] Az 1943. december 12-i szovjet—csehszlovák barátsági, kölcsönös segélynyújtási és háború utáni együttműködési szerződést az 1963. november 27-én kelt jegyzőkönyvvel 20 évre meghosszabbították.

szlovák Köztársaság kormányainak kölcsönös megegyezése alapján ezt a Szerződést aláírja, amely ily módon háromoldalú szerződéssé válik.

A jelen Jegyzőkönyv készült két példányban, mindegyik orosz és cseh nyelven.

Mindkét szöveg egyenlő érvényű.

Moszkva, 1943. évi december 12.

A Németország megszállási övezeteiről és Nagy-Berlin igazgatásáról szóló egyezmény

London, 1944. szeptember 12.

Forrás: Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XI. kötet. Moszkva, 1955. 55. old. — Dokumente zur Berlin-Frage 1944—1962. München, 1962.

Jegyzőkönyv
a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság kormányai között Németország megszállási övezeteiről és „Nagy-Berlin" igazgatásáról szóló egyezményről[1]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság kormányai a Németország feltétel nélküli kapituláció-

[1] Az 1944. szeptember 12-i londoni egyezmény, illetőleg az azt kiegészítő november 14-i egyezmény megállapította Németország megszállási övezeteit és szabályozta Nagy-Berlin közös igazgatását.

Ugyancsak november 14-én a három hatalom egyezményt kötött *Németország ellenőrzési rendszeréről* a kapitulációt követő megszállási időszak tartamára. Ebben az egyezményben megállapodtak a németországi szövetséges Ellenőrző Tanács és a berlini Komendatura felállításában. (Lásd a Németország ellenőrzési rendszeréről szóló 1945. június 5-i 3. számú berlini nyilatkozatot.)

Az 1945. február 4—11-i jaltai értekezleten, amelyen a londoni egyezményeket jóváhagyták, egyben határozatot hoztak arról, hogy Franciaországot is bevonják Németország megszállásába. Ennek megfelelően a három hatalom az ideiglenes francia kormánnyal 1945. május 1-én egyezményt kötött, amelynek értelmében Franciaország résztvesz Németország ellenőrzési rendszerében és helyet kap a szövetséges Ellenőrző Tanácsban és a berlini Komendaturában; az 1945. július 26-i egyezmény pedig a megszállási övezetekről szóló 1944. szeptember 12-i, illetőleg a november 14-i egyezményt módosította akként, hogy az angol és amerikai övezeteknek Franciaországgal határos részéből külön *francia megszállási övezetet* hasítanak ki (ennek határát az egyezmény részletesen leírja) és Nagy-Berlinben (annak legészakibb részében) szintén

járól szóló okmány 11. cikkének[2] végrehajtására vonatkozóan a következő megegyezésre jutottak:

1. Németországot, az 1937. december 31-én fennállott határai szerint, a megszállás céljából három övezetre fogják felosztani, amelyekből egyet-egyet juttatnak a három Hatalomnak, továbbá különválasztják Berlin körzetét, amelyet a három hatalom együttesen száll meg.

2. A három övezet és a berlini körzet határaira, valamint a három övezetnek a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság közötti felosztására vonatkozóan a következőkben állapodtak meg:

Keleti övezet (a mellékelt „A" térkép szerint). Németországnak azt a területét (beleértve Kelet-Poroszország tartományt is), amely attól a vonaltól keletre terül el, amely a Lübecki-öböl partjának ama pontjától indul ki, ahol Schleswig-Holstein és Mecklenburg határai találkoznak, majd Mecklenburg nyugati határa mentén Hannover tartomány határáig, azután Hannover keleti határa mentén Braunschweig határáig, majd Szászország porosz tartomány nyugati határa mentén Anhalt nyugati határáig, innen Anhalt nyugati határa mentén, majd Szászország porosz tartomány nyugati határa és Thüringia nyugati határa mentén halad egészen odáig, ahol ezt a határt Bajorország határa metszi, majd innen tovább halad keletre Bajorország északi határa mentén az 1937. évi csehszlovák határig, a Szovjetunió fegyveres erői szállják meg,

---

francia övezetet létesítenek. A francia megszállási övezethez került a Saar-vidék és Pfalz tartomány, valamint Baden és Württemberg tartományok nagy része. Berlinben a franciák az angoloktól megkapták Reinickendorf és Wedding kerületeket.

[2] A német kapitulációs okmány eredeti tervezetéről van szó, amelyet az Európai Tanácskozó Bizottság dolgozott ki 1944. július 25-én. A tervezetet a szövetségesek az 1945. február 4—11-i jaltai konferencián némi módosítással jóváhagyták, de később elejtették. Ilyenformán a kapitulációs rendelkezéseket — az eredeti tervezet lényeges elemeinek fenntartásával — két okmány tartalmazza: a katonai rendelkezéseket az 1945. május 8-i okmány, az általános rendelkezéseket pedig az 1945. június 5-i 1. számú berlini nyilatkozat (l. ott). A 2. és 3. számú berlini nyilatkozatok a németországi megszállási övezetekről és az ellenőrzési rendszerről szóló londoni egyezményeket erősítik meg.

kivéve Berlin körzetét, amelyre nézve az alábbiakban különleges megszállási rendet írnak elő.[3]

Északnyugati övezet (a mellékelt „A" térkép szerint). Németországnak azt a területét, amely a fent leírt vonaltól nyugatra terül el és amelyet délről az a vonal határol, amely Thüringia nyugati határa és Bajorország határa metszési pontjától indul ki és tovább halad nyugatra a porosz Hessen-Nassau és a porosz Rajnai tartomány déli határai mentén egészen Franciaország és a Rajnai tartomány határainak metszési pontjáig ..... fegyveres erői szállják meg.[4]

Délnyugati övezet (a mellékelt „A" térkép szerint). Nyugat-Németország területének fennmaradó részét, amely az északnyugati övezet leírásánál már ismertetett vonaltól délre terül el, ... fegyveres erői szállják meg.[5]

Az övezetek fent említett leírásában szereplő németországi Landok és tartományok határai azonosak az 1941. június 25-i rendelet hatályba lépése után fennállott határokkal (közzétéve a Reichsgesetzblatt 1941. július 3-i 72. számának 1. részében).

Berlini körzet (a mellékelt „B" térkép szerint négy lapon). Berlin körzetét (ez alatt a kifejezés alatt „Nagy-Berlin"-nek az a területe értendő, amelyet az 1920. április 27-i törvény állapított meg) az SZSZKSZ-nek, az USA-nak és az Egyesült Királyságnak az

[3] A németországi szovjet megszállási övezetnek az 1944. szeptember 12-i egyezményben megállapított határát az angol és amerikai csapatok a hadműveletek utolsó szakaszában csaknem teljes hosszában átlépték és benyomultak olyan területekre is, amelyeket az egyezmény értelmében a szovjet csapatoknak kellett volna megszállniok. Az amerikaiak 1945 április végén és május elején a szovjet övezetből megszállták Thüringia és Szászország tartományok egy részét, Erfurt, Weimar, Jena, Plauen és Lipcse városokkal, az angolok pedig Mecklenburg és Szász-Anhalt tartományok egy részét, Wismar, Schwerin és Magdeburg városokkal.

Az 1945. június 5-i berlini nyilatkozatok a keleti és nyugati megszállási övezeteket változatlanul a londoni egyezmények értelmében állapították meg. Ennélfogva az amerikai és angol csapatoknak ki kellett üríteniök a szovjet övezetnek általuk megszállt részeit, ugyanakkor pedig, ugyancsak a londoni egyezmények értelmében, az angol és amerikai csapatok bevonulhattak Nagy-Berlin részükre kijelölt megszállási övezeteibe. (L. A berlini nyilatkozatok 4. sz. jegyzetét is.)

[4] Lásd a november 14-i módosító egyezmény 1. pontját.

[5] Lásd a november 14-i módosító egyezmény 2. és 3. pontját.

illetékes főparancsnokok által kijelölt fegyveres erői együttesen szállják meg. Ebből a célból „Nagy-Berlin" területét a következő három részre osztják fel:[6]

„Nagy-Berlin" északkeleti része (kerületei: Pankow, Prenzlauerberg, Mitte, Weissensee, Friedrichshain, Lichtenberg, Treptow, Köpenick), amelyet a Szovjetunió fegyveres erői szállnak meg;

„Nagy-Berlin" északnyugati része (kerületei: Reinickendorf, Wedding, Tiergarten, Charlottenburg, Spandau, Wilmersdorf), amelyet ..... fegyveres erői szállnak meg;[7]

„Nagy-Berlin" déli része (kerületei: Zahlendorf, Steglitz, Schöneberg, Kreuzberg, Tempelhof, Neukölln), amelyet ..... fegyveres erői szállnak meg.[8]

A fenti leírásokban a „Nagy-Berlinen" belüli kerületek határai azonosak az 1938. március 27-én kiadott rendelet hatályba lépése után fennállott határokkal. (Amtsblatt der Reichshauptstadt Berlin. 1938. március 27-i 13. száma, 215. old.)

3. A megszálló fegyveres erők a három övezet mindegyikében, amelyekre Németországot felosztották, annak a főparancsnoknak vannak alárendelve, akit annak az országnak a kormánya nevezett ki, amelynek fegyveres erői az adott övezetet megszállva tartják.

4. A három Hatalom mindegyike saját belátása szerint felvehet a főparancsnokának parancsnoksága alatt álló és a megszállási kötelezettségnek ellátására rendelt fegyveres erők állományába olyan kisegítő alakulatokat, amelyek bármely más, a Németország elleni hadműveletekben részt vett Szövetséges Hatalom fegyveres erőinek állományába tartoznak.

5. „Nagy-Berlin" körzetének közös igazgatása céljából létrehozzák a Szövetségközi Komendaturát, amely az illetékes főparancsnokok által kinevezett három parancsnokból áll.

6. A jelen Jegyzőkönyv készült három példányban, mindegyik orosz és angol nyelven. Mindkét szöveg egyaránt hiteles. A Jegyző-

[6] Nagy-Berlin területe a londoni egyezmények értelmében a szovjet megszállási övezet határai közé került, különleges négyhatalmi státussal. Itt állították fel a németországi Ellenőrző Tanács székhelyét is. A szovjet csapatok 1945. május 2-án foglalták el Berlint, az angol és amerikai helyőrségek viszont csak két hónap múlva, július 3-án és 4-én vonultak be berlini megszállási övezeteikbe. (Lásd a berlini nyilatkozatokhoz fűzött 5. sz. jegyzetet is.)

[7] Lásd a november 14-i módosító egyezmény 4. pontját.

[8] Lásd a november 14-i módosító egyezmény 5. pontját.

könyv a feltétel nélküli kapitulációról szóló okmánynak Németország által történő aláíratásával egyidejűleg lép életbe.

*

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság Kormányai között Németország megszállási övezeteiről és „Nagy-Berlin" igazgatásáról szóló egyezmény jegyzőkönyvének fenti szövegét az Európai Tanácskozó Bizottság dolgozta ki és 1944. szeptember 12-i ülésén egyhangúlag elfogadta, kivéve Németország északnyugati és délnyugati megszállási övezetének, valamint „Nagy-Berlin" északnyugati és déli részének felosztását, ami az SZSZKSZ, az USA és az Egyesült Királyság Kormányainak kiegészítő megvitatására és közös döntésére tartozik.

1944. évi szeptember 12.

Egyezmény

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság kormányai között Németország megszállási övezeteiről és „Nagy-Berlin" igazgatásáról szóló 1944. szeptember 12-i egyezmény Jegyzőkönyvének módosítása tárgyában

1. Az északnyugati övezetnek a fent említett Jegyzőkönyv 2. pontjában foglalt leírása helyett az északnyugati övezet új leírását kell érteni a következő részletezés szerint:

„*Északnyugati övezet* (a mellékelt „C" térkép szerint). Németországnak azt a területét, amely a keleti övezet leírásában megállapított vonaltól nyugatra terül el és amelyet délről az a vonal határol, amely attól a ponttól indul ki, ahol Hannover és Hessen-Nassau porosz tartományok határait Szászország porosz tartomány határa metszi, amely továbbá Hannover déli határa mentén, azután Hessen-Nassau északnyugati, nyugati és déli határai mentén tovább halad addig a pontig, ahol az utóbbi eltér a Rajna folyótól, majd innen a Rajna hajózható medrének középvonala mentén halad, addig a pontig, ahol a vonal elhagyja Hessen-Darmstadtot, majd tovább húzódik Baden nyugati határa mentén addig a pontig, ahol a francia—német határ metszi, az Egyesült Királyság fegyveres erői szállják meg."

2. A délnyugati övezetnek a fent említett Jegyzőkönyv 2. pontjában foglalt leírása helyett a délnyugati övezet új leírását kell érteni a következő részletezés szerint:

„*Délnyugati övezet* (a mellékelt „C" térkép szerint). Németországnak azt a területét, amely attól a vonaltól délre fekszik, amely Szászország, Bajorország és Csehszlovákia határainak metszési pontjánál kezdődik és ettől nyugatra Bajorország északi határa mentén Hessen-Nassau, Thüringia és Bajorország határainak metszési pontjáig halad, majd tovább húzódik észak, nyugat és dél felé Hessen-Nassau keleti, északi, nyugati és déli határai mentén addig a pontig, ahol Hessen-Nassau déli határa eltér a Rajna folyótól, majd délre a Rajna hajózható medre középvonala mentén halad addig a pontig, ahol a vonal elhagyja Hessen-Darmstadtot, majd tovább húzódik Baden nyugati határa mentén addig a pontig, ahol a francia—német határ metszi, az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erői szállják meg."

3. A délnyugati övezet leírása után a következő kiegészítő pontot kell beiktatni:

„A délnyugati övezet és a tenger közötti összeköttetés megkönnyítése céljából az Egyesült Államok fegyveres erőinek főparancsnoka a délnyugati övezetben

a) Bréma és Bremenhafen kikötők és a szükséges átszállási területek felett, azok közelében olyan ellenőrzést fog megvalósítani, amelyet a jövőben az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok katonai hatóságai feltétlenül szükségesnek tarthatnak az említett szükségletek kielégítésére;

b) az északnyugati övezeten keresztül felhasználja azokat az átmenő forgalmi lehetőségeket, amelyeket az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok katonai hatóságai a jövőben feltétlenül szükségesnek tarthatnak az említett szükségletek kielégítésére."

4. „Nagy-Berlin" északnyugati részének a fentebb említett Jegyzőkönyv 2. pontjában foglalt leírása végére a következő szavakat kell beiktatni: „az Egyesült Királyság".

5. „Nagy-Berlin" déli részének a fentebb említett Jegyzőkönyv 2. pontjában foglalt leírása végére a következő szavakat kell beiktatni: „az Egyesült Államok".

6. A fentebb említett Jegyzőkönyv 2. pontja angol nyelvű szövegének abban a mondatában, amely „az övezetek fenti leírásaiban" szavakkal kezdődik, a „descriptions to the zones" szavak helyett a „descriptions of the zones" szavakat kell érteni.

*

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság kormányai között Németország megszállási övezeteiről és „Nagy-Berlin" igazgatásáról szóló 1944. szeptember 14-i egyezmény jegyzőkönyvének módosítására vonatkozó egyezmény fenti szövegét az Európai Tanácskozó Bizottság dolgozta ki és 1944. november 14-i ülésén egyhangúlag elfogadta.[9]

London, 1944. évi november 14.

[9] A londoni egyezményeket az 1945. február 11-i jaltai jegyzőkönyv, az 1945. június 5-i berlini nyilatkozatok, valamint az 1945. augusztus 1-i potsdami jegyzőkönyv jóváhagyták.

A francia–szovjet szövetségi és kölcsönös segélynyújtási szerződés

Moszkva, 1944. december 10.

Forrás: Colliard: Droit internationale et histoire diplomatique. Paris, 1950. 610. old. — Basic Documents on International Relations. New York, 1951. 166. old.

Szövetségi és kölcsönös segélynyújtási szerződés a Francia Köztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között[1, 2]

A Francia Köztársaság Ideiglenes Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége,

eltökélve arra, hogy a Németország elleni háborút együttesen és a végsőkig folytatják,

abban a meggyőződésben, hogy a győzelem elérése után a béke szilárd alapon nyugvó helyreállításának és jövőbeni tartós fenntartásának előfeltétele, hogy szoros együttműködés álljon fenn közöttük, valamint az Egyesült Nemzetek összessége között,

elhatározva, hogy együttműködnek abból a célból, hogy megteremtsék a biztonság olyan nemzetközi rendszerét, amely az általános béke fenntartását hatékonyan lehetővé teszi és a nemzetek közötti kapcsolatok harmonikus fejlődését biztosítja,

megerősíteni óhajtva kölcsönös kötelezettségeiket, amelyek a Németország elleni háborúban való együttes cselekvésre vonatkozó 1941. szeptember 20-i levélváltásból erednek,

bizonyosak lévén afelől, hogy a Franciaország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége közötti szövetség megkötése megfelel a két nép érzéseinek és érdekeinek, a háború követelményeinek, éppen úgy, mint a béke és a gazdasági újjáépítés szükségleteinek, teljes összhangban az Egyesült Nemzetek célkitűzéseivel,

[1] A megerősítő okiratokat Párizsban, 1945-ben cserélték ki.

[2] A szerződés aláírására De Gaulle moszkvai látogatása alkalmából került sor.

elhatározták, hogy e célból szerződést kötnek és meghatalmazottaikul kijelölték:

a Francia Köztársaság Ideiglenes Kormánya: Georges Bidault külügyminisztert;

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége: Vjacseslav Mihajlovics Molotovot, a Szovjetunió külügyi népbiztosát,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A Magas Szerződő Felek mindegyike, egymás és az Egyesült Nemzetek oldalán, folytatja a harcot a Németország felett aratandó végső győzelemig. A Magas Szerződő Felek mindegyike kötelezi magát, hogy ebben a harcban minden rendelkezésükre álló eszközzel segítséget és támogatást nyújt a másik Félnek.

2. cikk. A Magas Szerződő Felek nem járulnak hozzá sem ahhoz, hogy külön tárgyalásokba bocsátkozzanak Németországgal, sem ahhoz, hogy kölcsönös egyetértés nélkül fegyverszünetet vagy békeszerződést kössenek akár a hitleri kormánnyal, akár bármely más német kormánnyal vagy hatósággal, amelyet Németországban a német agressziós politika meghosszabbítása vagy fenntartása végett alakítanának.

3. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy a Németországgal fennálló jelenlegi háború befejezése után közös egyetértéssel megteszik mindazokat az intézkedéseket, amelyek szükségesek minden Németországból kiinduló új fenyegetés elhárítására és minden olyan kezdeményezés megakadályozására, amely Németország részéről új agresszió megkísérlését tenné lehetővé.

4. cikk. Abban az esetben, ha a Magas Szerződő Felek egyike ellenségeskedésekbe bonyolódnék Németországgal, akár ez utóbbi által elkövetett agresszió következtében, akár a fenti 3. cikk folyományaként, a másik fél minden rendelkezésére álló segítséget és támogatást haladéktalanul megad neki.

5. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy nem kötnek olyan szövetséget és nem vesznek részt semmiféle olyan szövetkezésben, amely egyikük ellen irányul.

6. cikk. A Magas Szerződő Felek megegyeznek abban, hogy a háború után minden lehető gazdasági segítséget megadnak egymásnak abból a célból, hogy elősegítsék és meggyorsítsák a két ország újjáépítését és hozzájáruljanak a világ jólétéhez.

7. cikk. A jelen Szerződés semmiképpen sem érinti a Magas Szerződő Feleknek a nyilvánosságra hozott szerződések értelmében harmadik Államokkal szemben előzőleg vállalt kötelezettségeit.

8. cikk. A jelen Szerződést, amelynek francia és orosz szövege egyaránt hiteles, meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat, mihelyt lehetséges, Párizsban kell kicserélni.

A Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésekor lép hatályba és húsz évig marad érvényben. Ha legalább egy évvel ennek az időszaknak lejárta előtt a Magas Szerződő Felek egyike sem mondja fel, a Szerződés határozatlan ideig marad érvényben, de a Magas Szerződő Felek mindegyike egyéves előzetes értesítéssel nyilatkozatban megszüntetheti a Szerződést.[3]

Ennek hiteléül a fentebb kijelölt meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Kelt Moszkvában két példányban, 1944. december 10.-én.

[3] A Szovjetunió a francia—szovjet szerződést a Nyugat-Németország újrafelfegyverzését lehetővé tevő párizsi szerződés (1954. október 23.) életbe lépésének másnapján, 1955. május 7-én felmondotta.

A magyar fegyverszüneti egyezmény

Moszkva, 1945. január 20.

Forrás: Országos Törvénytár. (1945 : V. tv.)

Fegyverszüneti egyezmény
melyet egyrészről a Szövetséges Szocialista Szovjetköztársaságok, az Egyesült Brit Királyság és Észak-Írország, az Amerikai Egyesült Államok, másrészről Magyarország kötöttek meg [1,2]

Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormánya — beismerve azt a tényt, hogy Magyarország a Szövetséges Szocialista Szovjetköztársaságok, az Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok és a többi Egyesült Nemzet ellen viselt háborút elvesztette — elfogadja a fent említett Három Hatalom Kormányainak fegyverszü-

[1] Hatályba lépett az aláírással. A magyar állam törvényei közé beiktatva az 1945. évi V. törvénnyel. Kihirdetve az Országos Törvénytár 1945. szeptember 16-i számában.

[2] A szövetségesek sorozatos győzelmei, és elsősorban a szovjet csapatok feltartóztathatatlan előnyomulása Kelet-Európában arra késztette Németország kisebb szövetségeseit, az ún. csatlós-államokat, nevezetesen Magyarországot, Romániát, Bulgáriát és Finnországot, hogy 1943 tavaszától titkos tárgyalások útján felvegyék az érintkezést az angolszász hatalmak megbízottaival, majd a szovjet kormánnyal a háborúból való kiválás és különbéke kötése céljából.

Németország az olasz fegyverszünet után közvetlenül fenyegető veszélynek tekintette azt az eshetőséget, hogy Románia és Magyarország követi az olasz példát. A német vezérkar már 1943. szeptember 30-án elkészítette hadműveleti tervét Magyarország megszállására *Margarethe I.* fedőnév alatt. A hadműveleti terv értelmében Nyugat-Magyarországot a németek, a Tiszától délre és keletre eső területeket a románok, míg a Tiszától északra fekvő területeket a német és szlovák csapatok szállták volna meg. Ugyanakkor elkészült a *Margarethe II.* is, amely Románia megszállásának tervezetét foglalta magá-

neti feltételeit, amelyeket azok, úgy a maguk, mint a Magyarországgal háborús viszonyban levő Egyesült Nemzetek nevében közöltek.

A fent ismertettek alapján, egyrészről a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság képviselője Vorosilov K. E., a Szovjetunió mar-

ban. Az események azonban másként alakultak: Magyarországot 1944. március 19-én megszállták a németek, Románia augusztus 23-án sikeres kiugrási műveletet hajtott végre, viszont Magyarország október 15-i kiugrási kísérlete zátonyra futott és az ország hadszintérré változott.

A volt csatlós-államok a következő időpontokban léptek ki a háborúból és kötöttek fegyverszünetet a szövetséges hatalmakkal:

Románia a szovjet csapatok jassi—kisinevi áttörésével egyidőben, 1944. augusztus 23-án sikeres államcsínyt hajtott végre és szembefordult Németországgal. Antonescu tábornagy miniszterelnököt letartóztatták, az új kormányt Sanatescu tábornok alakította meg.

Szeptember 12-én Moszkvában megkötötték a 20 pontból álló fegyverszüneti egyezményt egyfelől Románia, másfelől a Szovjetunió, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság között. A szövetségesek részéről Malinovszkij marsall írta alá az egyezményt. Románia az egyezmény 1. pontjában kötelezte magát, hogy a szövetségesek oldalán háborút visel Németország és Magyarország ellen, függetlenségének és szuverenitásának helyreállítása céljából, és erre a célra legalább 12 gyaloghadosztályt bocsát a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság rendelkezésére. Az egyezmény 4. pontja visszaállítja az 1940. június 28-i szovjet—román egyezményben megállapított határokat. Az egyezmény 11. pontja értelmében Románia 300 millió dollár jóvátételt fizet, hat éven át árucikkekben (olajtermékek, gabona, épületfa, tengeri és folyami járművek, különféle gépek stb.). Az egyezmény 19. pontja értelmében a szövetségesek semmisnek és érvénytelennek tekintik az 1940. évi bécsi döntést és „egyetértenek abban, hogy Erdélyt (vagy annak nagyobb részét) vissza kell adni Romániának, feltéve ha ezt a békerendezés is megerősíti".

Finnország 1944. szeptember 4-én beszüntette a hadműveleteket a Szovjetunió ellen és szeptember 19-én Moszkvában fegyverszüneti egyezményt kötött a Szovjetunióval és az Egyesült Királysággal. (Az Egyesült Államokkal Finnország nem volt hadiállapotban.)

A fegyverszüneti egyezményt a szövetségesek részéről A. A. Zsdanov vezérezredes írta alá. A 23 pontból álló fegyverszüneti egyezmény 1. pontja értelmében Finnország visszavonja csapatait az 1940. évi szovjet—finn határ mögé. Az egyezmény 2. pontjában Finnország — eltérően a román fegyverszüneti egyezménytől — csak arra vállal kötelezettséget, hogy lefegyverzi azokat a német szárazföldi, tengeri és légi haderőket, amelyek szeptember 15-e után is Finnország területén maradtak. Az egyezmény 3. pontjában Finnország kötelezi magát, hogy

sallja, aki a Magyarországgal háborús viszonyban levő összes Egyesült Nemzetek nevében eljáró Szovjetunió, Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok kormányaitól megfelelő meghatalmazást nyert — másrészről Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormányának megfelelő meghatalmazással rendelkező képviselői:

---

a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság kérésére rendelkezésre bocsátja a Finnország déli és délnyugati partjain fekvő repülőtereket az Észtországban levő német erők és a balti-tengeri német flotta elleni hadműveletek céljaira. A 7. pont értelmében Finnország visszaadja a Szovjetuniónak Petsamot, amelyet az 1920. október 14-i és az 1940. március 12-i szovjet—finn békeszerződésekben szerzett meg. A 8. pont értelmében a Szovjetunió lemond Hangő-félsziget bérleti jogáról, amelyet Finnország az 1940. március 12-i békeszerződésben engedett át részére, viszont a Szovjetunió bérleti jogot kap arra, hogy Porkkala-Udd térségében haditengerészeti támaszpontot létesítsen.

Bulgária 1941. december 12-én csak az Egyesült Államoknak és Nagy-Britanniának üzent hadat, a Szovjetunióval nem állott hadiállapotban. 1944. szeptember 5-én hadat üzent Németországnak, ugyanezen a napon azonban megtörtént a Szovjetunió hadüzenete is Bulgáriának. Szeptember 8-án a szovjet csapatok balkáni hadműveleteik során Románia felől átlépték a bolgár határt. Szeptember 9-én a Hazafias Front államcsínnyel magához ragadta a hatalmat és a Georgiev-kormány beszüntetett minden hadműveletet.

Október 28-án Moszkvában aláírták a fegyverszüneti egyezményt egyfelől Bulgária, másfelől a Szovjetunió, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság között. A szövetségesek részéről az egyezményt Sir James Gammel vezérőrnagy, a Földközi-tengeri Szövetséges Erők Főparancsnokának képviselője és Tolbuhin marsall, a Szovjet Főparancsnokság képviselője írta alá. A 19 pontból álló egyezmény 1. c) pontjában a bolgár kormány kötelezi magát „olyan mérvű szárazföldi, tengeri és légierő fenntartására és rendelkezésre bocsátására, amilyent a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság a vezetése alatt álló szolgálatra megállapíthat". A 2. pont értelmében a bolgár fegyveres erőket visszavonják Görögország és Jugoszlávia területéről és hatályon kívül helyezik azokat a törvényhozási és közigazgatási intézkedéseket, amelyek görög vagy jugoszláv területek Bulgáriához való csatolásáról vagy bekebelezéséről rendelkeztek. A Dél-Dobrudzsa átengedéséről szóló 1940. évi bolgár—román, craiovai szerződésről (l. ott) a fegyverszüneti egyezmény nem tesz említést. Jóvátételt Bulgária nem fizet.

Magyarország részére 1944 októberében érkezett el a cselekvés tizenkettedik órája.

A Magyar Front — a kommunista párt javaslatára — 1944 szeptemberének végén és októberének elején *két memorandumot* juttatott el

Gyöngyösi János külügyminiszter úr, Vörös János vezérezredes, honvédelmi miniszter úr és Balogh István miniszterelnökségi államtitkár úr aláírták a következő feltételeket:

1. *a)* Magyarország megszüntette a Szovjetunió és a többi Egyesült Nemzet — közte Csehszlovákia ellen viselt háborút, Németországgal fennállott minden viszonyát megszakította és hadat üzent Németországnak.

b) Magyarország Kormánya kötelezi magát, hogy lefegyverzi a

---

a kormányzóhoz. Ezekben javasolta: 1. Magyarország azonnal szüntesse meg az ellenségeskedést a szövetséges haderőkkel és fegyverezze le a területén tartózkodó német egységeket; 2. üzenjen hadat Németországnak; 3. egyidejűleg menesszen küldöttségeket és kezdjen fegyverszüneti tárgyalásokat a szövetséges hatalmakkal; 4. alakuljon koalíciós kormány a Magyar Front és a hadsereg képviselőiből. A program alkalmas volt arra, hogy Magyarország — Romániához, Bulgáriához, Finnországhoz hasonlóan — kilépjen a háborúból és szembeforduljon a fasizmussal. (Lásd Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom 1936—1945. Ötödik kiadás. Kossuth Könyvkiadó, 1965. 234—235. old.)

A fegyverszüneti egyezményt Moszkvában a Faraghó Gábor altábornagy vezette küldöttség október 11-én aláírta, de végrehajtására nem került sor. Horthy október 15-én elhangzott proklamációja csak arról szólt, hogy fegyverszünetet *kért*, és a hadsereg nem kapott parancsot az átállásra és a Németországgal való szembefordulásra. Ugyanezen a napon a németek segítségével Szálasi Ferenc és nyilaskeresztes pártja ragadta magához a hatalmat.

Noha a szervezett átállás Horthy bűnös tétovázása, ilyen súlyos döntések pillanatában tanúsított gyengesége és a nemzet létérdekeivel szemben tanúsított érzéketlensége miatt nem sikerült, a *magyar nép* számos formában adta kifejezését a háborúból való kiválás akaratának, az ellenállási mozgalom különféle szervezett és szervezetlen formáiban való részvételével, a kitelepülések megtagadásával stb. Feldolgozásra vár még a téma, de a legújabban hozzáférkőzhetővé vált adatokból annyi máris megállapítható, hogy a magyar hadsereg kisebb alakulatai és a katonák egyénileg tömegesen álltak át a szovjet csapatokhoz, illetőleg széledtek szét a front előrehaladtával civil ruhát öltve az országban.

A fegyverszüneti egyezményt Magyarország részéről a Debrecenben 1944. december 23-án Dálnoki Miklós Béla vezetése alatt megalakult ideiglenes nemzeti kormány kötötte meg a nemzetgyűléstől kapott felhatalmazás alapján. Az ideiglenes nemzeti kormány néhány nappal megalakulása után, azaz december 28-án hadat üzent Németországnak és 1945. január 20-án aláírta a fegyverszüneti egyezményt.

Magyarország területén levő német fegyveres erőket és hadifoglyokként átadja azokat.

Magyarország Kormánya arra is kötelezi magát, hogy internálja a német állampolgárokat.

c) Magyarország Kormánya kötelezi magát olyan mérvű szárazföldi, tengeri és légierők fenntartására és rendelkezésre bocsátására, melyek a Szövetséges (Szovjet) Hadseregfőparancsnokság fővezetése alatti szolgálatra rendeltethetnek. Ezzel kapcsolatban Magyarország legalább nyolc nehéz fegyverzettel ellátott gyaloghadosztályt állít ki. Ezek az erők a Szövetségesek területén nem használhatók fel, csak az érdekelt Szövetséges Kormány előzetes beleegyezésével.

d) A Németország elleni hadműveletek beszüntetésével a magyar fegyveres erők leszerelendők és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság felügyelete alatt békeállományba helyezendők. (Lásd az 1. pontra vonatkozó függeléket.)

2. Magyarország kötelezte magát, hogy Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia általa megszállt területeiről visszavonja az összes magyar csapatokat és hivatalnokokat Magyarország 1937. december 31-én fennállott határai mögé, továbbá hatályon kívül helyez minden olyan törvényhozási és közigazgatási szabályt, amely az annekszióra, vagy pedig csehszlovák, jugoszláv és román területek Magyarországhoz csatolására vonatkozik.

3. Magyarország Kormánya és Hadseregfőparancsnoksága biztosítja a Szovjet csapatok és más Szövetséges csapatok számára a szabad mozgási lehetőséget magyar területen, bármilyen irányban, ha ezt a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság véleménye szerint a katonai helyzet megkívánja; emellett Magyarország Kormánya és Főparancsnoksága a csapatszállításokat minden rendelkezésére álló közlekedési eszközzel, a saját költségére fogja elősegíteni, szárazon, vízen és levegőben. (Lásd a 3. pontra vonatkozó függeléket.)

4. Magyarország Kormánya haladéktalanul szabadon bocsátja az összes szövetséges hadifoglyokat és internáltakat. Magyarország Kormánya, további utasításig saját költségére, elegendő élelemmel, ruházattal, orvosi segítséggel, tisztálkodási eszközökkel és szerekkel látja el az összes szövetséges hadifoglyokat, internáltakat, áttelepített és menekült személyeket, köztük Csehszlovákia és Jugoszlávia polgárait is. Szállítási eszközökről is gondoskodik, hogy e személyek bármelyike visszatérhessen országába.

5. Magyarországa Kormánya, állampolgárságukra és nemzetiségükre való tekintet nélkül haladéktalanul szabadon bocsátja mindazokat a személyeket, akik az Egyesült Nemzetek javára kifejtett

tevékenységükkel kapcsolatban, vagy az Egyesült Nemzetek ügye iránt nyilvánított rokonszenvük miatt, vagy faji származásuk, vagy pedig vallási meggyőződésük következtében őrizetben vannak, és hatályon kívül helyez minden sérelmes törvényt és abból származó korlátozást.

Magyarország Kormánya minden szükséges intézkedést megtesz annak biztosítására, hogy a magyar területen levő összes áttelepített személyek, vagy menekültek — ideértve a zsidókat és a hontalanokat is — legalább olyan védelemben részesüljenek és biztonságban legyenek, mint saját polgárai.

6. Magyarország Kormánya kötelezi magát, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság által megállapított határidőben, teljes épségben visszaszolgáltatja a Szovjetuniónak, valamint Csehszlovákiának és Jugoszláviának, úgyszintén az összes Egyesült Nemzeteknek, mindazokat az értékeket és anyagokat, melyek állami, társadalmi és szövetkezeti szervezetek, vállalatok, intézmények, vagy egyes polgárok tulajdonát képezik, mint gyárak és üzemek felszerelését, mozdonyokat, vasúti kocsikat, traktorokat, gépkocsikat, történelmi emlékeket, muzeális értékeket és minden egyéb vagyont, amit a háború folyamán az Egyesült Nemzetek területéről Magyarország területére szállítottak.

7. Magyarország Kormánya és Főparancsnoksága kötelezettséget vállal, hogy hadizsákmányként a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság rendelkezésére bocsát minden Magyarország területén levő német katonai tulajdont — beleértve a német flotta hajóit is.

8. Magyarország Kormánya és Főparancsnoksága kötelezettséget vállal, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság beleegyezése nélkül nem engedi meg semmiféle vagyon (beleértve az értékeket és valutát is) kivitelét, vagy kisajátítását, amely Németország, vagy polgárainak tulajdonát, vagy Németország és az általa megszállt országok területén élő személyek tulajdonát képezi. Ezt a vagyont a Szövetséges Ellenőrző Bizottság által előírt módon fogják megőrizni.

9. Magyarország Kormánya és Főparancsnoksága kötelezi magát, hogy átadja a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokságnak mindazokat a Magyarország dunai kikötőiben levő hajókat, melyek az Egyesült Nemzetek tulajdonát képezik vagy képezték, függetlenül attól, ki rendelkezik jelenleg ezekkel a hajókkal — abból a célból, hogy a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság ezeket a hajókat a Szövetségesek közös érdekében a háború idején, Németország ellen felhasználhassa. Ezeket a hajókat a háború után visszaadják tulajdonosaiknak.

A Magyar Kormány teljes anyagi felelősséget visel a fentebb felsorolt vagyontárgyak mindennemű megrongálásáért, vagy megsemmisítéséért, egészen azok átadásáig a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokságnak.

10. A magyarországi és külföldi vizeken található magyar kereskedelmi hajók a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság hadműveleti ellenőrzése alatt fognak állani, a Szövetségesek közös érdekében való felhasználás céljából.

11. A Magyar Kormány köteles rendszeresen magyar valutában pénzösszegeket kifizetni és árukat (üzemanyagot, élelmiszert stb), eszközöket és szolgáltatásokat rendelkezésre bocsátani, amelyekre a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokságnak funkciói teljesítésére, valamint a Szövetséges Államok ama misszióinak és képviseleteinek, melyek a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal kapcsolatban állanak — szükségük lehet.

A Magyar Kormánynak szükség esetén biztosítania kell az ipari és szállítási vállalatok, a posta, távíró, távbeszélő és rádió, az erőművek, a közüzemi vállalatok és berendezések, a fűtőanyag és egyéb anyagraktárak felhasználását és munkájuk szabályozását, azoknak az utasításoknak megfelelően, melyeket a fegyverszünet idején a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság vagy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság ad ki. (Lásd a 11. pontra vonatkozó függeléket.)

12. Azokat a károkat, melyeket Magyarország a Szovjetuniónak, Csehszlovákiának és Jugoszláviának okozott hadműveleteivel és ez országok területének megszállásával — Magyarország megtéríti a Szovjetuniónak, Csehszlovákiának és Jugoszláviának. Emellett tekintetbe véve, hogy Magyarország nemcsak megszüntette a háborút az Egyesült Nemzetek ellen, hanem hadat is üzent Németországnak, — a felek abban állapodnak meg, hogy Magyarország az okozott károkat nem teljes egészében, hanem csak részben téríti meg. Ez a kártérítés 300 millió amerikai dollárban állapíttatik meg, melyet hat év folyamán törleszt le áruban (gépekben, folyami hajókban, gabonában, jószágban stb.). A kártérítés összegéből 200 millió amerikai dollár a Szovjetuniót illeti meg, a Csehszlovákiának és Jugoszláviának járó kártérítés összege pedig 100 millió amerikai dollár.

Magyarország megtéríti a károkat és veszteségeket, melyeket a háború más szövetséges államoknak és azok polgárainak okozott. A kártérítés mértéke később nyer megállapítást. (Lásd a 12. pontra vonatkozó függeléket.)

13. Magyarország Kormánya kötelezi magát, hogy magyar területen, az Egyesült Nemzetek és azok polgárainak összes törvényes

jogait és érdekeit illetően a háború előtti helyzetet állítja vissza és teljes épségben visszaszolgáltatja azok tulajdonát.

14. Magyarország közre fog működni a háborús bűncselekményekkel vádolt személyek letartóztatásában, az érdekelt kormányoknak való kiszolgáltatásában és az ítélkezésben e személyek felett.

15. Magyarország Kormánya kötelezi magát, hogy haladéktalamul feloszlatja a magyar területen levő összes hitlerbarát vagy más fasiszta politikai, katonai és katonai jellegű szervezeteket, valamint az egyéb olyan szervezeteket, amelyek az Egyesült Nemzetekkel szemben ellenséges propagandát folytatnak és a jövőben nem tűri meg ilyen szervezetek fennállását.

16. Időszakos vagy egyéb irodalmi termékek kiadása, behozatala és terjesztése Magyarországon, színielőadások rendezése, mozgóképek bemutatása, a rádióállomások, a posta, a távíró, a távbeszélő működése, a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnoksággal való megegyezés alapján történik. (Lásd a 16. pontra vonatkozó függeléket.)

17. A magyar polgári közigazgatás visszaállíttatik Magyarországnak mindazon területén, amely az arcvonaltól nem kevesebb, mint 50—100 kilométerre (a helyi viszonyoktól függően) fekszik, emellett a magyar közigazgatási szervek kötelezik magukat, hogy a béke és a közbiztonság helyreállítása érdekében végrehajtják a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság vagy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság instrukcióit és utasításait, amelyeket a jelen fegyverszüneti feltételek teljesítésének biztosítása céljából adnak ki.

18. A fegyverszünet egész időtartamára Szövetséges Ellenőrző Bizottságot létesítenek Magyarországon, amely szabályozni és ellenőrizni fogja a fegyverszüneti feltételek végrehajtását, a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság képviselőjének elnöksége alatt és az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok képviselőinek részvételével.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság, a fegyverszünet hatályba lépésétől a Németország ellen folytatott hadműveletek befejezéséig terjedő időben, a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság fővezetése alatt fog állani. (Lásd a 18. pontra vonatkozó függeléket.)

19. A bécsi döntőbíróság 1938. évi november hó 2-án kelt határozatai és az 1940. évi augusztus hó 30-iki Bécsi Döntés ezennel érvénytelennek nyilváníttatnak.

20. A jelen feltételek, aláírásuk pillanatában hatályba lépnek.

Kiállíttatott Moszkvában, 1945. január 20-án, egy példányban, orosz, angol és magyar nyelven, amelyet megőrzésre a Szövetséges

Szocialista Szovjetköztársaságok kormányának adnak át, megjegyezve, hogy az orosz és angol szöveg tekintetik autentikusnak.

A jelen egyezmény hitelesített másolatát mellékleteivel a Szövetséges Szocialista Szovjetköztársaságok kormánya át fogja adni mindazoknak a kormányoknak, amelyek nevében ez az egyezmény aláíratik.

A Szövetséges Szocialista Szovjetköztársaságok,
az Egyesült Királyság
és az Amerikai Egyesült Államok Kormányainak
meghatalmazásából:

K. Vorosilov

Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormányának
meghatalmazásából:

Gyöngyösi János
Vörös János
Balogh István

FÜGGELÉK

a Fegyverszüneti Egyezményhez, amelyet egyrészről a Szövetséges Szocialista Szovjetköztársaságok, az Egyesült Brit Királyság és Észak-Írország, az Amerikai Egyesült Államok, másrészről Magyarország kötöttek meg és írtak alá Moszkvában 1945. január 20-án.

A) *Függelék az 1. ponthoz*

A Magyar Katonai Parancsnokság átad a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokságnak — az utóbbi által megjelölt határidőn belül — minden rendelkezésére álló adatot a német fegyveres erőkről, a német katonai parancsnokságnak a Szovjetunió és a többi Egyesült Nemzetek ellen irányuló hadműveleteire vonatkozó terveit, valamint a német fegyveres erők haditevékenységét illető vázlatokat és térképeket és minden hadműveleti okmányt.

Az egyezmény 1. pontjában előírt intézkedések a magyar területen levő német állampolgárok internálására vonatkozólag nem terjednek ki Németország zsidó nemzetiségű polgáraira.

B) *Függelék a 3. ponthoz*

A Magyar Kormánynak és Főparancsnokságnak az egyezmény 3. pontjában említett közreműködése a következőképpen értendő: A Magyar Kormány és Főparancsnokság — a fegyverszünet idején, a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság rendelkezésére bocsátja — annak belátása szerint való felhasználás céljából — mindazokat a magyar katonai, aviációs és folyami katonai berendezéseket és építményeket, kikötőket, kaszárnyákat, raktárakat, repülőtereket, távírót, távbeszélőt és rádiót, meteorológiai állomásokat, melyekre katonai szempontból szüksége lehet. Mindezeket felhasználás céljából, üzemképes állapotban és megfelelő személyzettel bocsátja rendelkezésére.

C) *Függelék a 11. ponthoz*

A Magyar Kormány kivonja a forgalomból és beváltja a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság által megállapított időben és feltételek mellett, mindazt a valutát, melyet a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság magyar területen forgalomba hozott s ezt a forgalomból kivont valutát, ellenszolgáltatás nélkül átadja a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokságnak.

A Magyar Kormány, a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság, vagy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság beleegyezése nélkül, nem engedi meg a külföldi vagy belföldi magyar követelések és javak átadását idegen államoknak vagy idegen állampolgároknak.

D) *Függelék a 12. ponthoz*

Azoknak az áruknak részletes jegyzékét és az árunemek megnevezését, melyeket Magyarország a Szovjetuniónak, Csehszlovákiának és Jugoszláviának, az egyezmény 12. pontja értelmében fog szállítani, valamint a szállítások megállapított időpontját évek szerint, az érdekelt kormányok külön egyezményei fogják meghatározni. Ezeket a szállításokat az 1938-ban érvényes árak alapján fogják teljesíteni, felemelve az ipari berendezések árát 15 százalékkal, a többi árukét pedig 10 százalékkal.

Az egyezmény 12. pontjában megjelölt kártérítés kifizetésének elszámolási alapját az amerikai dollárnak az egyezmény aláírása napján érvényes aranyparitása képezi, vagyis egy uncia arany értéke 35 dollár.

Az egyezmény 12. pontjával kapcsolatban magától értetődik, hogy a Magyar Kormány azonnal élelmiszereket és egyéb közszük-

ségleti cikkeket bocsát rendelkezésre, amelyek a magyar agresszió folytán károsult csehszlovák és jugoszláv területek helyreállításához és ezen területek lakosságának megsegítéséhez szükségesek. Ezeknek a szállításoknak méreteit a három kormány közötti egyezmény fogja meghatározni és ezek a szállítások ama kártérítés részeként tekintetnek, mely Magyarországot a Csehszlovákiának és Jugoszláviának okozott veszteségekért és károkért terheli.

E) *Függelék a 16. ponthoz*

A Magyar Kormány kötelezi magát, hogy a Magyarországon levő külföldi követségek, missziók és konzulátusok rádióösszeköttetése, távíró útján történő és postai levelezése, rejtjeles levelezése, a futárszolgálat, valamint a távbeszélő útján való összeköttetés a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság által meghatározott módon fog történni.

F) *Függelék a 18. ponthoz*

A fegyverszüneti egyezmény 18. pontjának megfelelően létesítendő Szövetséges Ellenőrző Bizottság feladata a fegyverszüneti feltételek pontos teljesítésének ellenőrzése.

A Magyar Kormány és annak szervei kötelesek a Szövetséges Ellenőrző Bizottság minden a fegyverszüneti egyezményből következő utasítását teljesíteni.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság külön szerveket vagy osztályokat létesít és feladatuknak megfelelő különböző funkciók teljesítésével bízza meg azokat. Ezenkívül a Szövetséges Ellenőrző Bizottság tisztjeit Magyarország különböző részeire is kirendelheti.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság székhelye Budapest lesz.

Moszkva, 1945. január 20-án.

A jaltai értekezlet

Jalta, 1945. február 4—11.

Forrás: United Nations Yearbook, New York, 1946. 34. old. — A Decade of American Foreign Policy. Basic Documents, 1941—49. Washington, 1950. 27. old. — Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij, zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XI. kötet. Moszkva, 1955. 67. old.

A jaltai nyilatkozat[1]

Az elmúlt nyolc nap folyamán Winston S. Churchill, Nagy-Britannia miniszterelnöke, Franklin D. Roosevelt, az Egyesült Államok elnöke, J. V. Sztálin, a Szovjetunió Népbiztosi Tanácsának elnöke, a külügyminiszterek, a vezérkari főnökök és más tanácsadók kíséretében találkoztak a Krími-félszigeten.

A három kormányfőn kívül az értekezleten a következők vettek részt:

Nagy-Britannia részéről: Anthony Eden külügyminiszter; Lord Leathers hadiszállításügyi miniszter; A. Clark Kerr, Őfelsége nagykövete Moszkvában; Sir Alexander Cadogan, a külügyminiszter állandó helyettese; Sir Edward Bridges, a hadikabinet titkára; Sir Alan Brook tábornagy, a birodalmi vezérkar főnöke; Sir Charles Portal, a légierők marsallja, a légihaderők vezérkari főnöke; Sir Andrew Cunningham flottatengernagy, az admiralitás első lordja; Sir Hastings Ismay tábornok, a honvédelmi miniszter vezérkarának főnöke; továbbá Alexander tábornagy, a földközi-tengeri szövetséges haderők főparancsnoka; Wilson tábornagy, a brit egyesített vezérkarok washingtoni missziójának főnöke; Summerwill tenger-

[1] A jaltai (krími) értekezlet (1945. február 4—11) a három kormányfőnek, Rooseveltnek, Churchillnek és Sztálinnak tényeiben és hatásaiban legjelentősebb értekezlete volt a háború tartama alatt. A létrejött megállapodásokat három okmány tartalmazza: az értekezlet befejeztekor, február 11-én kiadott hivatalos *nyilatkozat*, a szintén február 11-én kelt, de teljes egészében csak később közzétett *jegyzőkönyv*, valamint a Japánra vonatkozó *titkos egyezmény*. (A jaltai jegyzőkönyv egyes részeit már a nyilatkozat is magában foglalja, a többi részeket csak különböző későbbi időpontokban hozták nyilvánosságra.)

nagy a brit egyesített vezérkarok washingtoni missziójának tagja; valamint diplomáciai és katonai tanácsadók.

Az Egyesült Államok részéről: Edward R. Stettinius külügyi államtitkár; William Dr. Leahy flottatengernagy, az elnök vezérkarának főnöke; Harry Hopkins, az elnök külön tanácsadója, Justice James F. Byrnes, a katonai mozgósítási hivatal igazgatója; George C. Marshall hadseregtábornok, az Egyesült Államok hadseregének vezérkari főnöke; Ernest J. King, a tengeri hadműveletek főnöke és az Egyesült Államok hajóhadának főparancsnoka; Brehon B. Sommerwell altábornagy, az amerikai hadsereg ellátásügyi vezető tábornoka; Emery S. Land altengernagy, a tengeri hadiszállások intézője; L. S. Kuter vezérőrnagy, az Egyesült Államok hadserege légiereje vezérkari bizottságának vezető tábornoka; W. Averell Harriman, az Egyesült Államok nagykövete a Szovjetunióban; H. Freeman Matthews, a külügyminisztérium európai osztályának főnöke; Alger Hiss, a külügyminisztérium különleges osztályának helyettes vezetője; Charles E. Bowlen, a külügyminiszter munkatársa; valamint politikai, katonai és műszaki tanácsadók;

a Szovjetunió részéről: V. M. Molotov külügyi népbiztos; Kuznyecov tengernagy, tengerészetügyi népbiztos; Antonov hadseregtábornok, a Vörös Hadsereg vezérkari főnökének helyettese; A. G. Visinszkij és I. M. Majszki, helyettes külügyi népbiztosok; Hudjakov légügyi marsall; F. T. Guszev, a Szovjetunió nagykövete Nagy-Britanniában; Gromiko, a Szovjetunió nagykövete az Egyesült Államokban.

A krími értekezlet eredményeiről Nagy-Britannia miniszterelnöke, az Egyesült Államok elnöke és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Népbiztosi Tanácsának elnöke a következő nyilatkozatot tették:

I. Németország szétzúzása

Megvizsgáltuk és megállapítottuk a három szövetséges hatalomnak a közös ellenség végleges szétzúzására irányuló haditervet.[2]

[2] A jaltai értekezlet az angolszász hatalmakra nézve kedvezőtlen hadihelyzetben ült össze. 1944 decemberéig az inváziós hadsereg lényegében Németország nyugati határáig nyomult előre és előkészületeket tett a Rajnán való átkelésre. December 16-án azonban Rundstädt tábornagy az Ardennekben nagyarányú ellentámadást indított, amelynek célja az volt, hogy Brüsszel és Antwerpen irányában előretörve elérje a La Manche csatornát és — újabb Dunkerque-t teremtve — a tengerbe szo-

Az értekezlet tartama alatt a három szövetséges hatalom katonai vezérkarai naponta tanácskozásra ültek össze. E tanácskozások minden tekintetben a legnagyobb mértékben kielégítőek voltak és a három szövetséges hatalom katonai erőfeszítéseinek minden eddiginél szorosabb összehangolására vezettek.

Teljes mértékben kölcsönösen tájékoztattuk egymást. Teljes egyetértéssel jóváhagytuk és részleteiben kidolgoztuk azoknak az új és még sokkal hatalmasabb csapásoknak időpontját, kiterjedését és összehangolását, amelyeket hadseregeink, valamint légi haderőink kelet, nyugat, észak és dél felől fognak Németország szívére mérni.[3]

---

rítsa a bekerített hadosztályokat. Tíz nap múlva a német roham erejét ugyan megtörték, de a helyzet továbbra is súlyos és nyugtalanító maradt. Churchill 1945. január 6-án üzenetet intézett Sztálinhoz, számíthat-e a Visztula-fronton vagy másutt indítandó nagy szovjet tehermentesítő offenzívára? A válasz január második felére ígérte a támadás megindítását, de ténylegesen a szovjet offenzíva már január 12-én megindult a Balti-tengertől a Kárpátokig terjedő arcvonal egész hosszában.

A szovjet csapatok 1200 km szélességben áttörték a német arcvonalat, elfoglalták Varsót, Lodzot és Krakkót, majd többszáz kilométert előrenyomulva Németország területére léptek és január 23-án széles szakaszon elérték az Odera vonalát, sőt február 2-án Küstrinnél (Berlinnel szemben 60 kilométerre) hídfőállást létesítettek a folyó nyugati partján is. Ettől északra a szovjet csapatok körülkerítették Kelet-Poroszországot s benyomultak Pomerániába és Brandenburgba. A németek a nyugati frontról több hadosztályt kénytelenek voltak átdobni a keleti frontra. Mire a jaltai értekezlet összeült, a szovjet csapatok felszabadították egész Lengyelországot és már mélyen bent álltak Németország területén, miután a déli frontszakaszon még 1944 őszén benyomultak a Balkán-félszigetre és a Duna-völgyébe is. Az angolok és az amerikaiak február elejéig felszámolták a Rundstädt-offenzívát, de a Montgomery vezetése alatt álló angol—kanadai csapatok csak február 8-án, az amerikaiak pedig csak február végén mentek át újra támadásba a nyugati fronton.

[3] A január 12-én megindított, egymással összefüggő nagy hadműveletekből álló szovjet offenzíva, valamint a február végén kibontakozó angol—amerikai támadás egybehangolt csapásai alatt Németország alig négy hónap alatt összeomlott.

A szovjet csapatok Németország területén előnyomulva elfoglalták Kelet-Poroszországot, valamint Pomeránia, Brandenburg, Szilézia nagy részét és felzárkóztak az Odera vonalára. Március 13-án elérték a Szczecini (Stettini)-öblöt és a hónap végére elfoglalták a körülkerített Danzigot és Gdyniát. A felső-sziléziai hadműveletek során március végén a szovjet csapatok elérték a Szudéták előhegyeit.

Összeegyeztetett haditerveink majd csak akkor válnak ismeretessé, amikor már végrehajtjuk őket, de meg vagyunk győződve arról, hogy a három vezérkar között ezen az értekezleten elért igen szoros tevékeny együttműködés a háború megrövidítéséhez fog vezetni. A három vezérkar a jövőben mindannyiszor tanácskozásra ül össze, valahányszor erre szükség lesz.

A náci Németország sorsa meg van pecsételve. A német nép, ha megkísérli folytatni a reménytelen ellenállást, vereségének következményeit még csak súlyosabbá teszi.

A Kárpátoktól délre fekvő frontszakaszon a szovjet csapatok — miután még 1944 őszén felszabadították Románia, Bulgária és Albánia egész területét, valamint Jugoszlávia, Magyarország és Szlovákia területének egy részét a fasiszta megszállás alól — 1945. február 13-án felszabadították Budapestet, amelynek balparti részéből már január 17-én kiverték a németeket. A Balaton térségében március 6-án indított nagyarányú német ellentámadás visszaverése után, a március 16-án megkezdett hadművelet eredményeként a szovjet csapatok április 4-én felszabadították Magyarország egész területét, ugyanaznap Pozsonyt is, április 13-án pedig Bécset.

A nyugati fronton az angol—amerikai—kanadai—francia csapatok 1945. február végén megindult nagyarányú támadása viszonylag könnyen áthaladt a Siegfried-vonalon, majd március 7-én az amerikaiak bevették Köln városát és délebbre ugyanezen a napon Remagennél (amelynek hídját a németek nem robbantották fel) átkeltek a Rajnán. Március 24-én négy szövetséges hadsereg indult támadásra a Rajnától keletre Németország nyugati részének elfoglalására. Március 29-én az amerikaiak elfoglalták Frankfurt am Maint és április 1-én bekerítették a Ruhr-vidéket.

Március végétől kezdve a németek ellenállása nyugaton jelentősen csökkent. A Ruhr-vidéki bekerítő csata lezajlása után a szövetséges hadműveleteket lényegében a kevés ellenállásba ütköző előrenyomulás jellemezte. Szerepet játszott ebben a néhány német vezető és tábornok által képviselt álláspont, hogy a kilátástalan helyzetben Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal szemben meg kell szüntetni az ellenállást, viszont makacsul folytatni kell a harcot keleten a Szovjetunió ellen. Sztálin Roosevelthez intézett április 3-i üzenetében megjegyezte: „... a németek ez idő szerint nyugaton gyakorlatilag beszüntették a háborút Anglia és Amerika ellen. Ugyanakkor azonban a németek folytatják a háborút Oroszország — Anglia és az Egyesült Államok szövetségese ellen". (Sztálin üzenetváltása az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányfőivel 1941—1945. II. kötet. Kossuth Könyvkiadó, 1958, 231. old.) Az amerikaiak áprilisban elfoglalták Essen és Hannover városokat, Badent, Württemberget és Bajorország nyugati részét, északon

Megegyeztünk a közös politikában és tervekben, amelyek a feltétel nélküli kapituláció rendelkezéseinek végrehajtására irányulnak, s ezeket a rendelkezéseket közösen fogjuk rákényszeríteni a náci Németországra, miután a német fegyveres ellenállás végleg megtört. E rendelkezések addig nem kerülnek nyilvánosságra, amíg Németország végleges veresége be nem következett.

Az elfogadott terv értelmében a három hatalom fegyveres erői külön-külön övezetet szállnak meg Németországban. A terv egybekapcsolt igazgatást és ellenőrzést irányoz elő Központi Ellenőrző Bizottság útján, amely a három hatalom főparancsnokaiból áll, Berlin székhellyel.[4]

Megegyezés jött létre aziránt is, hogy a három hatalom felkéri Franciaországot, hogy — amennyiben óhajtja — vállalja egy övezet megszállását és vegyen részt negyedik tagként az Ellenőrző Bizottságban. A francia övezet határát a négy érdekelt kormány fogja megállapítani az Európai Tanácskozó Bizottságban működő képviselőik útján.[5]

Megmásíthatatlan célunk a német militarizmus és nácizmus szétzúzása és olyan biztosítékok megteremtése, hogy Németország soha többé ne zavarhassa meg a világ békéjét. Eltökéltük, hogy az egész német fegyveres erőt leszereljük és elbocsátjuk a német vezérkart,

---

Montgomery angol—kanadai csapatai Hollandia felszabadítása után bevették Brement és Hamburgot.

Április 16-án a szovjet csapatok az Odera vonaláról 400 km szélességben megindították az ún. berlini hadműveletet és április 25-én bezárták a gyűrűt Berlin körül. Ugyanezen a napon a Berlintől délnyugatra előnyomuló szovjet és a Lipcse térségéből az Elba felé előretörő amerikai csapatok az Elba-menti Torgaunál találkoztak egymással. Néhány nap múlva északon Schwerin és Rostock városoknál a szovjet és az angol csapatok találkozása is megtörtént. A hadműveletek során az angol és amerikai csapatok teljes hosszában átlépték az 1944. szeptember 12-i, illetőleg november 14-i londoni egyezményekben megállapított övezethatárokat, s csak később vonultak vissza saját megszállási övezeteikbe. Május 2-án a szovjet csapatok elfoglalták Berlint, a Harmadik Birodalom fővárosát.

[4] Lásd az 1944. szeptember 12-i és november 14-i londoni egyezményeket, amelyeket a jaltai konferencia jóváhagyott. (Megjegyezzük, hogy a jaltai nyilatkozat szövege pontatlan, amennyiben Ellenőrző Bizottságról tesz említést a helyes Ellenőrző Tanács helyett.)

[5] A vonatkozó egyezményeket Franciaországgal 1945. május 1-én és július 26-án kötötték meg.

Az európai frontok vázlatos helyzete a jaltai konferencia összeülésekor, a németországi és ausztriai megszállási ovezeteknek a jaltai konferencián jóváhagyott határai, valamint a második világháború utani európai határok

amely ismételten feltámasztotta a német militarizmust, mindörökre feloszlatjuk; az egész német hadfelszerelést elszállítjuk vagy megsemmisítjük; az egész német ipart, amelyet haditermelésre lehetne felhasználni, megsemmisítjük vagy ellenőrzés alá helyezzük; az összes háborús bűnösöket bíróság elé állítjuk és haladéktalanul és igazságosan megbüntetjük, ugyanakkor megkövetelJük a németek által okozott pusztítások természetben való jóvátételét; eltöröljük a föld színéről a náci pártot, a náci törvényeket, szervezeteket és intézményeket; kiküszöböljük a nácizmus és militarizmus mindennemű befolyását a közhivatalokból, a német nép kulturális és gazdasági életéből és közös egyetértéssel megtesszük mindazokat az egyéb intézkedéseket Németországban, amelyek szükségesek lehetnek a jövő békéjének és a világ biztonságának érdekében.

Nem célunk a német nép megsemmisítése, de csak akkor, ha a nácizmus és militarizmus gyökeresen ki lesz irtva, lesz remény arra, hogy a német nép méltó életet éljen és megtalálja helyét a nemzetek közösségében.

III. A Németország által teljesítendő jóvátétel

Megvizsgáltuk a Németország által a háború folyamán a szövetséges nemzeteknek okozott károk kérdését és méltányosnak találtuk, hogy Németországot az okozott károk teljes és lehető legnagyobb mértékű természetbeni megtérítésére kötelezzük. Jóvátételi Bizottságot fogunk létesíteni, amelyet utasítunk, hogy vizsgálja meg a Németország által a szövetséges országoknak okozott károk megtérítésének mértékét és módozatait. A Bizottság székhelye Moszkvában lesz.

IV. Az Egyesült Nemzetek értekezlete

Elhatároztuk, hogy szövetségeseinkkel együtt a lehető leghamarabb általános nemzetközi szervezetet létesítünk a béke és biztonság fenntartása céljából.

Úgy hisszük, hogy ez döntő jelentőségű mind az agresszió megelőzése, mind a háború politikai, gazdasági és szociális okainak kiküszöbölése szempontjából, az összes békeszerető népek szoros és állandó együttműködése révén.

Ehhez Dumbarton Oaks-ban lefektettük az alapelveket.[6] A szavazási eljárás fontos kérdésében azonban ott még nem jutottunk

[6] Lásd a 16. számú jegyzetet.

megegyezésre. A jelenlegi értekezleten sikerült megoldani ezt a nehézséget.

Megegyeztünk abban, hogy 1945. április 25-ére San Franciscóba, az Egyesült Államokba összehívjuk az Egyesült Nemzetek értekezletét, hogy az előkészítse ennek a szervezetnek az alapokmányát, a Dumbarton Oaks-ban tartott tájékozódó megbeszéléseken javasolt irányelveknek megfelelően.

Kína kormányával és Franciaország ideiglenes kormányával haladéktalanul tanácskozunk és felszólítjuk őket, hogy az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányával együtt küldjék ki az értekezletre szóló meghívókat.

Mihelyt a tanácskozások Kínával és Franciaországgal befejeződtek, nyilvánosságra hozzuk a szavazási eljárásra vonatkozó javaslatok szövegét.

V. Nyilatkozat a felszabadított Európáról

Kidolgoztunk és aláírtunk egy Nyilatkozatot a felszabadított Európáról. E Nyilatkozat előírja a három hatalom politikájának egybehangolását és közös eljárását a felszabadított Európa politikai és gazdasági kérdéseinek demokratikus szellemben történő megoldása tekintetében. A Nyilatkozat szövege a következő:

„A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének miniszterelnöke, az Egyesült Királyság miniszterelnöke és az Amerikai Egyesült Államok elnöke országaik népeinek, valamint a felszabadított Európa népeinek közös érdekében tanácskozásokat folytattak egymással. Együttesen kinyilvánítják kölcsönös egyetértésüket aziránt, hogy a felszabadított Európa átmeneti bizonytalanságának időszakában a három kormány egybehangolja politikáját abból a célból, hogy segítsék a náci Németország uralma alól felszabadított európai népeket, valamint a tengely volt európai csatlós államainak népeit abban, hogy sürgős megoldásra váró politikai és gazdasági kérdéseiket demokratikus eszközökkel oldják meg.

Európában a rend helyreállítását és a nemzeti gazdasági élet újjáépítését olyan módon kell elérni, amely a felszabadított népeknek lehetővé teszi, hogy a nácizmus és fasizmus utolsó maradványait is megsemmisítsék és maguk választotta demokratikus intézményeket teremtsenek maguknak.

Az Atlanti Charta ama alapelvének megfelelően, hogy minden népnek joga van arra, hogy megválassza azt a kormányformát, amely alatt élni akar, vissza kell állítani mindazoknak a népeknek

szuverén jogait és önkormányzatát, amely népeket ettől a támadó nemzetek erőszakkal megfosztottak.

Ama feltételek megteremtése érdekében, amelyek mellett a felszabadított népek ezeket a jogaikat gyakorolhatják, a három kormány, valahányszor a körülmények azt megkövetelik, együttesen támogatni fogja a felszabadított európai államoknak vagy a tengely volt európai csatlós államainak népeit abban,

a) hogy megteremtsék országuk belső békéjének feltételeit;

b) hogy szükségintézkedéseket foganatosítsanak az ínséget szenvedő lakosság megsegítésére;

c) hogy a lakosság összes demokratikus elemeit széleskörűen képviselő ideiglenes kormányhatóságokat létesítsenek, amelyek kötelesek legyenek a lehető legrövidebb időn belül szabad választások útján[7] olyan kormányokat alakítani, amelyek megfelelnek a nép akaratának;

d) hogy elősegítsék ilyen választások megtartását mindenütt, ahol ez szükségesnek mutatkozik.

A három kormány tanácskozni fog a többi Egyesült Nemzetekkel és az európai ideiglenes hatóságokkal vagy más európai kormányokkal, valahányszor az őket közvetlenül érdeklő kérdések megvizsgálására kerül sor.

Ha a három kormány úgy véli, hogy valamely felszabadított európai államban vagy a tengely valamely volt európai csatlós államában a körülmények ilyen eljárást szükségessé tesznek, a három kormány haladéktalanul tanácskozni fog egymással azok felől az intézkedések felől, amelyek a jelen Nyilatkozatban lefektetett közös kötelezettségek teljesítéséhez szükségesek.

A jelen Nyilatkozatunkkal újból hitet teszünk az Atlanti Charta elvei mellett, megerősítjük az Egyesült Nemzetek Nyilatkozatában vállalt kötelezettségeinket, valamint azon elhatározásunkat, hogy a többi békeszerető nemzetekkel együttműködve felépítjük a jog uralmán alapuló világrendet, amely a béke, a biztonság, a szabadság és az emberiség általános jóléte szolgálatában áll.

[7] A felszabadított kelet- és délkelet-európai államokban, valamint a tengely volt csatlós államaiban az első szabad választások a következő időpontokban zajlottak le: Finnországban 1945. március 17-én, Albániában 1945. október 2-án, Csehszlovákiában 1945. október 15-én, Magyarországon 1945. november 6-án, Jugoszláviában 1945. november 11-én, Ausztriában 1945. november 25-én, Görögországban 1946. március 31-én, Romániában 1946. november 19-én, Lengyelországban 1947. január 19-én.

Midőn a három hatalom ezt a Nyilatkozatot közzéteszi, egyben kifejezést ad ama reményének, hogy a Francia Köztársaság ideiglenes kormánya a javasolt eljárásban csatlakozik hozzájuk.

VI. Lengyelország

Azzal az elhatározással jöttünk a krími konferenciára, hogy rendezzük nézeteltéréseinket a lengyel kérdésben. Részletesen megtárgyaltuk a kérdés minden oldalát. Újból megerősítettük egy erős, szabad, független és demokratikus Lengyelország megteremtésére irányuló közös óhajunkat. Tárgyalásaink eredményeképpen megegyeztünk azokban a feltételekben, amelyek alapján megalakulhat egy olyan új lengyel kormány, a Nemzeti Egység Ideiglenes Lengyel Kormánya, amelyet mind a három nagyhatalom elismerhet.

A létrejött megállapodás a következő:

„Lengyelországnak a Vörös Hadsereg által történt teljes felszabadítása folytán, ebben az országban új helyzet állott elő. Ez megköveteli egy olyan ideiglenes lengyel kormány megalakítását, amely szélesebb alapra támaszkodhatik, amint az Nyugat-Lengyelország nemrégen történt felszabadítása előtt lehetséges volt. Ennélfogva a Lengyelországban jelenleg működő ideiglenes kormányt[8] szélesebb demokratikus alapon át kellene szervezni, mind a Lengyelország-

[8] A Szovjetunió 1941. július 30-án a londoni lengyel emigráns kormánnyal egyezményt kötött a Németország elleni közös harcban való kölcsönös segélynyújtásról. Az egyezmény értelmében az 1939. évi német—szovjet szerződéseknek a területi változásokra vonatkozó rendelkezései érvényüket vesztették; intézkedett egyben az egyezmény lengyel hadtest felállításáról a Szovjetunió területén. Ennek a lengyel hadseregnek a felállítását az 1941. augusztus 14-én kötött szovjet—lengyel katonai egyezmény szabályozta. A hadsereg 1941—42-ben megalakult. Egy részét 1943-ban a Közel-Keletre szállították, majd 1944-ben Anders tábornok vezetése alatt bevetették az olaszországi harcokban, másik része résztvett Lengyelország felszabadításában.

1941. december 4-én Sikorski tábornoknak, a londoni emigráns kormány elnökének moszkvai látogatása alkalmával szovjet lengyel barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződést írtak alá. Később, 1943. április 25-én a szovjet kormány megszakította a diplomáciai kapcsolatokat a londoni lengyel kormánnyal, mert az résztvett a hitleristáknak a katini ügy miatt indított szovjetellenes hadjáratában. Sikorski tábornok repülőgépszerencsétlensége után, 1943 júliusában Mikolajczyk lett a londoni kormány elnöke.

1944. január 1-én a Lengyel Munkáspárt kezdeményezésére megalakult az Országos Nemzeti Tanács (Kraiova Rada Narodnowa) Boleslaw

ban élő, mind a külföldön tartózkodó demokratikus vezetők bevonásával. Ezt az új kormányt ennek megfelelően a Nemzeti Egység Ideiglenes Lengyel Kormányának kellene nevezni.

V. M. Molotov, V. A. Harriman és Sir A. Clark Kerr meghatalmazást kapnak arra, hogy bizottságot alkotva tanácskozzanak Moszkvában, elsősorban a jelenlegi ideiglenes lengyel kormány tagjaival, valamint más lengyelországi és külföldi lengyel demokratikus vezetőkkel abból a célból, hogy a jelenlegi kormányt a fentiek szerint átalakítsák. A Nemzeti Egység Ideiglenes Lengyel Kormánya köteles lesz a lehető legrövidebb időn belül szabad és kényszertől mentes választásokat kiírni az általános választójog és titkos szavazás alapján. E választásokon minden demokratikus és náciellenes pártnak joga lesz résztvenni és jelölteket állítani.

Bierut elnökletével. Az Országos Nemzeti Tanács földalatti politikai szerv volt, amely a megszállókkal harcban álló lengyel szervezeteket és demokratikus csapatokat képviselte. Helyet foglaltak benne a Lengyel Munkáspárt képviselői, szocialisták, néppártiak és a haladó értelmiség. Az Országos Nemzeti Tanácsnak megvoltak a saját vajdasági, járási és községi központjai.

Az 1944. évi nagy nyári szovjet offenzíva során, 1944. július 21-én a szovjet csapatok és a Szovjetunió területén megalakított lengyel hadsereg kötelékei átkeltek a Bugon és Lengyelország területére léptek. A felszabadított Chelm városában az Országos Nemzeti Tanács július 22-én megalakította a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottságot (PKWN = Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego), a végrehajtó hatalom ideiglenes szervét Osubka-Morawskival az élen. Ugyanezen a napon a Bizottság *kiáltványt* bocsátott ki, amely magában foglalja az új népi demokratikus állam felépítésének programját; a kiáltvány felhívta a nemzetet a nyugati területek (az évszázados *Drang nach Osten* során Németország által meghódított területek) visszaszerzésére, és egyben bejelentette, hogy az (1921. évi rigai békeszerződésben Lengyelországhoz csatolt) ukrán, belorusz és litván területek a Szovjetunióhoz tartoznak; a londoni emigráns kormányt és annak hazai szervezeteit a kiáltvány törvénytelennek nyilvánította. (Július 22-e Lengyelország nemzeti ünnepe.) Néhány nap múlva, július 25-én a Bizottság Chelmből Lublinba tette át székhelyét és másnap a szovjet kormánnyal egyezményt kötött a szovjet parancsnokság és a lengyel közigazgatás viszonyának szabályozásáról. Az egyezmény értelmében a szovjet hadsereg lengyel területen folyó hadműveleteinek tartamára nem hoz létre saját közigazgatási szerveket, hanem azt a lengyelekre bízza. (Hasonló egyezményt kötött a Szovjetunió a londoni csehszlovák emigráns kormánnyal is.) 1944. december 31-én az Országos Nemzeti Tanács Lublinban tartott teljes ülésén határozatot hozott arról, hogy a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottságot ideiglenes lengyel kormánnyá alakítja át. Az 1945. január 2—5-i levél-

Miután a Nemzeti Egység Ideiglenes Lengyel Kormánya a fentieknek megfelelően megalakult, a Szovjetunió kormánya, amely ez idő szerint Lengyelország jelenlegi ideiglenes kormányával tart fenn diplomáciai kapcsolatot, valamint az Egyesült Királyság kormánya és az Amerikai Egyesült Államok kormánya felveszik a diplomáciai kapcsolatot az új lengyel kormánnyal, a Nemzeti Egység Ideiglenes Lengyel Kormányával és egymáshoz nagyköveteket küldenek, akiknek jelentései alapján az illető kormányok állandóan tájékoztatva lesznek a lengyelországi helyzetről.[9]

A három kormányfő úgy véli, hogy Lengyelország keleti határának a Curzon-vonalat[10] kell követnie, bizonyos szakaszokon öt-

---

váltással a Szovjetunió elismerte a lublini kormányt a Lengyel Köztársaság ideiglenes kormányának és felvette vele a diplomáciai kapcsolatokat. Az Egyesült Államok és Nagy-Britannia ebben az időben még Mikolajczyk londoni kormányát ismerte el Lengyelország képviseletének.

A Vörös Hadsereg 1945. január 17-én felszabadította Varsót, ahová a lublini kormány áttette székhelyét. A jaltai konferencia annyiban jelentett változást, hogy az Egyesült Államok és Nagy-Britannia elejtette a londoni kormányt és a lublini, most már varsói kormányt ismerte el egyedüli lengyel kormánynak azzal, hogy *ezt* az ideiglenes kormányt kibővítik más Lengyelországban és külföldön élő lengyel demokratikus vezetőkkel. A Szovjetunió 1945. április 21-én barátsági, kölcsönös segélynyújtási és háború utáni együttműködési szerződést kötött az ideiglenes lengyel kormánnyal.

[9] A lengyel egységkormány 1945. június 28-án alakult meg Osubka-Morawski elnökletével. Mikolajczyk miniszterelnökhelyettes lett, s helyet kapott a kormányban a volt londoni kormány más négy tagja is. Nagy-Britannia és az Egyesült Államok július elején ismerték el a lengyel egységkormányt.

[10] Az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kezdetben támogatta a londoni lengyel kormánynak az 1921. évi rigai békeszerződésen (l. ott) alapuló, az ukrán, belorusz és litván területek megtartására irányuló igényeit. Mikolajczyk végül is az angolok tanácsára 1945. április 22-i nyilatkozatában lemondott ezekről az igényekről, ideértve Lemberget és az olajvidéket is. A jaltai konferencia véglegesen megállapította Lengyelország *keleti* határát és alapul az ún. Curzon-vonalat fogadta el.

A Curzon-vonalat annak idején, 1919. december 8-án az antant Legfelső Tanácsa ajánlotta Lengyelország határául, amely nagyjából megfelelt az etnográfiai határnak is. A határvonal leírását Curzon angol külügyminiszter 1920. július 12-i jegyzéke tartalmazza. A Rigában 1921. március 18-án aláírt szovjet—lengyel békeszerződés azonban a Curzon-vonaltól jóval keletebbre állapította meg a szovjet—lengyel határt, úgyhogy Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszia Lengyelországhoz ke-

nyolc kilométer mélységű eltérésekkel Lengyelország javára. A három kormányfő elismeri, hogy Lengyelországnak jelentékeny területi növekedésben kell részesülnie északon és nyugaton. Úgy vélik, hogy e területnövekedés terjedelme felől megfelelő időpontban ki kell kérni a Nemzeti Egység Ideiglenes Lengyel Kormányának véleményét, és hogy Lengyelország nyugati határának végleges megállapítása a békekonferenciára vár.[11]

VII. Jugoszlávia

Megegyeztünk abban, hogy Tito marsallnak és dr. Subasicsnak javasoljuk, hogy a közöttük létrejött egyezményt azonnal léptessék életbe és hogy ezen egyezmény alapján alakítsanak új kormányt.[12]

---

rült. Az 1939. szeptember 28-i szovjet—német határegyezmény a Pissza, Narev, Visztula és San folyók mentén vonta meg a határt, azaz lényegében a Curzon-vonalat követte. Lengyelországnak a német megszállás alól való felszabadítása után az 1945. augusztus 14-én megkötött szovjet—lengyel határegyezmény (a jaltai konferencia határozatának megfelelően) a Curzon-vonal mentén állapította meg a lengyel—szovjet határt, kisebb kiigazításokkal Lengyelország javára.

[11] Lengyelország *nyugati* határait illetően a jaltai értekezlet csupán elismerte, hogy Lengyelországnak jelentékeny területi növekedésben kell részesülnie, de ennek terjedelmét nem állapította meg. Erre vonatkozóan a potsdami konferencia hozott ennél továbbmenő határozatot. Az 1945. augusztus 1-i potsdami egyezmény (l. ott) kimondotta, hogy addig is, amíg Lengyelország nyugati határát véglegesen megállapítják, az Odera—Neisse vonaltól nyugatra eső területek a lengyel állam igazgatása alá kerülnek. Az 1950. július 6-án az NDK és Lengyelország között létrejött határegyezmény az Odera—Neisse vonalat az NDK és Lengyelország közötti államhatárnak ismerte el.

[12] Jugoszláviában a háború alatt három erő működött: *1.* Hitler Jugoszlávia megtámadása után 1941. április 10-én megalakította az önálló horvát államot Ante Pavelics usztasáinak vezetésével, Szerbiában pedig augusztus 30-án hatalomra segítette Nedics volt hadügyminiszter kormányát. Mindketten együttműködtek Németországgal. *2.* Péter király és a londoni jugoszláv emigráns kormány az angolok támogatását élvezte. A londoni kormány Drazsa Mihajlovics tábornokot, az általa szervezett csetnik-alakulatok vezetőjét nevezte ki hadügyminiszterévé. Mihajlovics azonban sok tekintetben együttműködött a németekkel is. *3.* A harmadik, a megszállók ellen vívott kitartó harcában a legnagyobb jelentőségre emelkedett erő a Joszip Broz Tito vezetése alatt álló nemzeti felszabadító mozgalom volt, amelyet a Szovjetunió támogatott. A partizánosztagok vezérkara 1941. június 27-én alakult meg, júliusban pedig már országszerte kialakultak a fegyveres felkelési gócok.

Javasoljuk továbbá, hogy mihelyt az új kormány megalakult, nyilatkoztassa ki, hogy

1. Jugoszlávia Nemzeti Felszabadításának Antifasiszta Tanácsát

---

Nagy-Britannia azt kívánta, hogy a partizánokat is rendeljék Mihajlovics vezetése alá, később azonban Tito sikerei és Mihajlovicsnak a németekkel való kapcsolatai miatt megváltoztatta politikáját és maga is felvette a közvetlen összeköttetést Titóval. Az 1943. évi teheráni értekezlet (l. ott) már olyan határozatot hozott, hogy mind a három szövetséges nagyhatalom a jugoszláv partizánokat fogja támogatni a lehető legnagyobb mértékben. Ezen túlmenően Churchill 1944. január 8-án Titóhoz intézett levelében közölte, hogy a Mihajlovicsnak nyújtott katonai segítséget beszünteti, jóllehet továbbra is támogatja a londoni emigrans kormányt.

1942. november végén megalakult Jugoszlávia Nemzeti Felszabadításának Antifasiszta Tanácsa (AVNOJ = Antifasiszticsko Vécse Narodnoj Oszvobogyénya Jugoszlavije). Az AVNOJ 1943. november 29-én Jajceban tartott második ülésén megalakította Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottságát, azaz az ideiglenes jugoszláv nemzeti kormányt Tito marsallal az élén és egyben határozatot hozott az új Jugoszlávia föderatív alapon való megszervezéséről.

1944 májusában dr. Subasics vette át a londoni emigráns kormány vezetését, aki híve volt a nemzeti felszabadító mozgalommal való együttműködésnek. Churchill és Tito 1944. augusztus 12-i olaszországi találkozóján az angol kormányfő koalíciós kormány alakítását javasolta Titónak. Ezt a kérdést Tito szeptember 20-i moszkvai látogatása során is megvitatták, ahol megállapodás jött létre a Szovjetunió által nyújtandó közvetlen katonai segítségről és Jugoszlávia felszabadításáról.

Döntő fordulat következett be Jugoszlávia felszabadító harcában, amikor október 20 án a szovjet és a jugoszláv csapatok felszabadították Belgrádot és az ország nagy részéből kiűzték a németeket. Tito és Subasics november 1-én egyezményt kötött, amelynek értelmében Jugoszláviában régenstanácsot állítanak fel és az ideiglenes jugoszláv nemzeti kormány, valamint a londoni királyi kormány tagjaiból álló *egységes jugoszláv kormányt* alakítanak, amely a választásokig marad hivatalban. Péter király az egyezményt nem hagyta jóvá és le akarta mondatni Subasicsot. A jaltai értekezlet a Tito—Subasics egyezmény életbe léptetése mellett foglalt állást.

1945. március 7-én Tito Belgrádban kormányt alakított, amelyben Subasics a külügyminiszteri tárcát kapta. Április 11-én, Tito második moszkvai látogatása alkalmából szovjet—jugoszláv barátsági, kölcsönös segélynyújtási és háború utáni együttműködési szerződést írtak alá. 1945. november 29-én, pontosan két évvel az ideiglenes kormány megalakulása után, az új jugoszláv nemzetgyűlés eltörölte a királyságot és kikiáltotta a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságot. (November 29-e Jugoszlávia nemzeti ünnepe.)

(AVNOJ) kiszélesítik az utolsó jugoszláv parlament (szkupscsina) azon tagjaival, akik nem kompromittálták magukat az ellenséggel való együttműködés által, és ekként olyan testületet alakítanak meg, amely ideiglenes parlamentnek lesz nevezhető;

2. a Jugoszlávia Nemzeti Felszabadításának Antifasiszta Tanácsa által hozott törvényeket később az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elé terjesztik megerősítés végett.

Az értekezleten általánosságban áttekintettek más balkáni kérdéseket is.

VIII. A külügyminiszterek találkozói

Az értekezlet tartama alatt, a kormányfők és a külügyminiszterek mindennapos ülésein kívül, a három külügyminiszter tanácsadóik bevonásával naponként külön üléseket is tartottak.

E találkozások igen hasznosaknak bizonyultak, és az értekezlet megegyezésre jutott abban, hogy a három külügyminiszter közötti rendszeres tanácskozások céljából állandó szervezetet kellene létrehozni. Ennélfogva a külügyminiszterek ezentúl találkozni fognak egymással, valahányszor ez szükségesnek mutatkozik, éspedig előreláthatóan minden három vagy négy hónapban. E találkozókat váltakozva a három fővárosban fogják megtartani; az első találkozó Londonban lesz az Egyesült Nemzeteknek a világszervezet megalakítására összehívandó értekezlete után.[13]

IX. Egység a béke megszervezésében, mind a háború viselésében

Krími találkozásunk újból megerősítette azt a közös elhatározásunkat, hogy az elkövetkezendő békében fenntartsuk és megerősítsük céljainknak és cselekvéseinknek azt az egységét, amely az Egyesült Nemzetek győzelmét ebben a háborúban lehetővé és bizonyossá tette. Úgy hisszük, hogy ez kormányaink szent kötelessége népeink, valamint a világ összes népei iránt.

Csak a három ország és az összes békeszerető nemzetek közötti állandó és növekvő együttműködés és kölcsönös megértés útján valósítható meg az emberiség legmagasztosabb törekvése: a biztos és tartós béke, amely az Atlanti Charta szavai szerint „biztosítékot nyújt arra, hogy minden ember minden országban félelem és szükség nélkül élhessen".

[13] A külügyminiszterek rendszeres találkozóiról van itt szó. A külügyminiszterek Tanácsának intézményét az 1945. augusztusi 1-i potsdami egyezmény létesítette (l. ott).

Úgy találjuk, hogy az ebben a háborúban elért győzelem és a tervezett nemzetközi szervezet megalakítása a történelem eddigi legnagyobb lehetőségét nyújtja arra, hogy a legközelebbi években megteremtsük egy ilyen béke lényeges feltételeit.

Winston S. Churchill
Franklin D. Roosevelt
J. V. Sztálin

Jegyzőkönyv a konferencia munkájáról[14]

Az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányfőinek krími értekezlete, amely február 4-től 11-ig tartott, a következő következtetésre jutott:

I. Világszervezet

Elhatározták:

1. Hogy az Egyesült Nemzeteknek a tervezett világszervezettel foglalkozó értekezletét szerdára, 1945. április 25-ére kell összehívni és az Amerikai Egyesült Államokban kell megtartani.

2. Az értekezletre a következő nemzeteket kell meghívni:

a) az Egyesült Nemzeteket az 1945. február 8-án fennálló állapot szerint; továbbá

b) azokat a Társult Nemzeteket, amelyek 1945. március 1-e előtt hadat üzentek a közös ellenségnek. (Ebben a vonatkozásban „Társult Nemzetek" kifejezés a nyolc Társult Nemzetet[15] és Török-

[14] *Protocol of Proceedings.* A jegyzőkönyv egyes részeit a következő időpontokban hozták nyilvánosságra: 1945. február 11-én a hivatalos nyilatkozat keretében az I. fejezetnek az Egyesült Nemzetek San Francisco-i értekezletének összehívására vonatkozó részét, a teljes II. fejezetet, tartalmilag a IV. fejezetet, a teljes VII. fejezetet, valamint csekély szövegezési eltéréssel a VIII. és a XIII. fejezeteket; 1945. március 5-én az I. fejezetnek azt a részét, amely a San Francisco-i értekezletre szóló meghívó szövegét tartalmazza; a San Francisco-i értekezlet tartama alatt (április 25—június 26.) az I. fejezetnek Ukrajna és Belorusszia külön tagságáról szóló részét; 1946. február 11-én a Japánra vonatkozó egyezményt; 1947. március 17-én a külügyminiszterek Tanácsa moszkvai ülésének tartama alatt az V. fejezetet; végül 1947. március 24-én az I. fejezet hátralevő részeit, valamint a III., VI., IX., X., XI., XII. és XIV. fejezeteket, illetőleg az egész jegyzőkönyvet.

[15] Egyiptom, Izland, Chile, Ecuador, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela.

országot jelenti. A világszervezet kérdését tárgyaló értekezleten az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok küldöttei támogatni fogják azt a javaslatot, hogy az alapító tagok közé vegyenek fel két szovjet szocialista köztársaságot is: nevezetesen Ukrajnát és Belorussziát.

3. Hogy az Egyesült Államok kormánya a három hatalom nevében tanácskozni fog Kína kormányával és Franciaország ideiglenes kormányával a jelen értekezletnek a tervezett világszervezetre vonatkozóan hozott határozatairól.

4. Hogy annak a meghívónak a szövege, amelyet az Egyesült Nemzetek értekezletén résztvevő nemzetekhez intéznek, a következő lesz:

Meghívó

„Az Amerikai Egyesült Államok kormánya a maga, valamint az Egyesült Királyság, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, a Kínai Köztársaság kormánya és a Francia Köztársaság ideiglenes kormánya nevében felkéri ..... kormányát, hogy küldje ki képviselőit az Egyesült Nemzetek 1945. április 25-én vagy közvetlenül az után San Franciscoban, az Amerikai Egyesült Államokban tartandó konferenciájára, a nemzetközi béke és biztonság fenntartását szolgáló egyetemes nemzetközi szervezet alapokmányának elkészítése céljából.

A fent felsorolt kormányok javasolják, hogy az értekezlet fogadja el az említett alapokmány alapjául azokat az egyetemes nemzetközi szervezet megalakítására vonatkozó javaslatokat, amelyeket múlt év októberében a Dumbarton Oaks-ban tartott értekezlet eredményeképpen hoztak nyilvánosságra és amelyeket ezúttal a VI. fejezet *C)* szakasza következő rendelkezéseivel egészítettek ki:[16]

[16] A Dumbarton Oaks-ban (Washington mellett) tartott értekezlet (1944. augusztus 21—október 7.) a moszkvai értekezlet 1943. november 1-i határozata alapján ült össze és az Egyesült Nemzetek Szervezetének megalakításával összefüggő kérdésekkel foglalkozott. Az értekezlet szeptember 29-én zárult első szakaszán a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia delegátusai vettek részt. A szeptember 30-án kezdődött második szakasz a Szovjetunió nélkül, de Kína részvételével zajlott le. Az 1944. október 9. keltezésű okmány, amelynek címe „Javaslatok egy általános nemzetközi biztonsági szervezet létrehozásáról", 12 fejezetből áll. A Biztonsági Tanácsról szóló VI. fejezet *C)* szakasza,

C) Szavazás

1. A Biztonsági Tanács mindegyik tagjának egy szavazata van.

2. Eljárási kérdésekben a Biztonsági Tanács határozatait hét tagjának igenlő szavazatával hozza.

3. Minden más kérdésben a Biztonsági Tanácsnak határozatait tagjainak az összes állandó tagok egybevágó szavazatait magában foglaló hét igenlő szavazatával kell hoznia; a VIII. fejezet *A* szakasza és a VIII. fejezet *C* szakasza 1. pontjának második mondata értelmében hozott határozatoknál mindazonáltal a viszályban érdekelt félnek tartózkodnia kell a szavazástól.

A megállapodásokra[17] vonatkozó további felvilágosításokat később közlik.

Abban az esetben, ha ..... kormánya az értekezlet összeülése előtt kívánja előterjeszteni a fenti javaslatokra vonatkozó nézeteit és megjegyzéseit, az Amerikai Egyesült Államok kormánya örömmel továbbítja ezeket a nézeteket és megjegyzéseket a többi résztvevő kormányokhoz."

Területi gyámság

Megegyeztek abban, hogy a Biztonsági Tanácsban állandó tagsággal rendelkező öt nemzet az Egyesült Nemzetek értekezlete előtt tanácskozik egymással a területi gyámság kérdéséről.

---

amely a szavazási eljárásra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazta volna, elmaradt, mert a szövegben a felek nem tudtak megegyezni. A szavazási eljárásban a jaltai értekezleten egyeztek meg, mégpedig az *egyhangúság elve* alapján, amely azt jelenti, hogy a Biztonsági Tanácsnak érdemi kérdésekben hozott döntéseihez az öt állandó tag egyhangú szavazata szükséges, eljárási kérdésekben viszont elegendő az összes tagok (tizenegy) hét igenlő szavazata. A Jaltában elfogadott szöveg szóról szóra belekerült az ENSZ alapokmányába annak 27. cikkeként, természetesen azzal az eltéréssel, hogy a Dumbarton Oaks-i javaslatok egyes szövegrészeire való utalások helyére az ENSZ alapokmánya szövegének megfelelő helyeire való utalások kerültek. Így azt az utalást, hogy „a VIII. fejezet *A)* szakasza és a VIII. fejezet *C)* szakasza 1. pontjának második mondata" az ENSZ alapokmányában „a VI. fejezet és az 53. cikk 3. pontja" utalás helyettesíti.

[17] A regionális megállapodásokról van itt szó, amelyek a Dumbarton Oaks-i javaslatok VIII. fejezetének *C)* szakaszában szerepeltek. (Az ENSZ alapokmányában a VIII. fejezet 52-től 54-ig terjedő cikkei szólnak a regionális megállapodásokról.)

Ennek a javaslatnak az elfogadása annak tisztázásától függ, hogy a területi gyámság csak az alábbi területekre alkalmazható:

a) a Nemzetek Szövetsége fennálló mandátumaira;

b) a jelenlegi háború eredményeként az ellenségtől elcsatolt területekre;

c) minden más területre, amely önként helyezné magát gyámság alá;

d) az Egyesült Nemzetek legközelebbi értekezletén vagy az előzetes tanácskozásokon nem szándékoznak vitát folytatni ezekről a területekről és csak később kötendő megegyezés intézkedik majd arról, hogy a fentebbi kategóriákhoz tartozó területek közül melyeket helyeznek gyámság alá.

II. Nyilatkozat a felszabadított Európáról

Az alábbi nyilatkozatot hagyták jóvá:

(E fejezet szövege megegyezik a jaltai nyilatkozat 5. fejezetének szövegével, annak második bekezdésétől kezdve végig.)

III. Németország széttagolása

Megegyeztek abban, hogy Németország megadási feltételeinek 12. *a)* cikkét[18] az alábbiak szerint módosítják:

„Az Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége átveszik Németországban a legfőbb hatalmat. Ennek a hatalomnak a gyakorlása során olyan intézkedéseket foganatosítanak, amelyeket véleményük szerint a jövő békéje és biztonsága megkövetel, ideértve Németország teljes leszerelését, lefegyverzését és széttagolását."[19]

A Németország széttagolásával kapcsolatos eljárás tanulmányozását egy bizottságra bízták, amelynek tagjai Eden külügyminiszter (elnök), Winant és Guszev. Ez a testület veszi fontolóra, hogy kívánatos-e egy francia képviselő bevonása a munkába.

[18] A német kapitulációs okmány eredeti tervezetéről van szó, amelyet az Európai Tanácskozó Bizottság dolgozott ki 1944. július 25-én. A tervezetet a szövetségesek a jaltai konferencián az idézett módosítással jóváhagyták, de később elejtették. A német kapituláció katonai rendelkezéseit végül is az 1945. május 8-i okmány, az általános rendelkezéseket pedig az 1945. június 5-i berlini nyilatkozatok tartalmazzák (l. ott).

[19] *Dismemberment; raszcslenyenyie.*

IV. Francia megszállási övezet és németországi Ellenőrző Tanács

Megegyezés jött létre aziránt, hogy Németországban övezetet juttatnak Franciaországnak, amelyet francia csapatok fognak megszállni. Ezt az övezetet az angol és amerikai övezetekből hasítják ki és kiterjedését az angolok és amerikaiak az ideiglenes francia kormánnyal folytatott tanácskozáson állapítják meg.

Megegyeztek abban is, hogy felkérik az ideiglenes francia kormányt, legyen tagja a németországi Szövetséges Ellenőrző Tanácsnak.[20]

V. Jóvátételek

Az alábbi jegyzőkönyvet hagyták jóvá:

Jegyzőkönyv a német jóvátételekről[21]

A három kormányfő az alábbiakban egyezett meg:

1. Németország természetben tartozik megtéríteni azokat a károkat, amelyeket a szövetséges nemzeteknek a háború folyamán okozott. Jóvátételt elsősorban azoknak a nemzeteknek kell kapniok, amelyek a háború fő terhét viselték, a legsúlyosabb veszteségeket szenvedték és megszervezték a győzelmet az ellenség felett.

2. Természetbeni jóvátétel Németországtól az alábbi három formában követelhető:

a) a Németország megadását vagy a szervezett ellenállás megszűnését követő két éven belül a Németország területén levő vagy ezen területen kívül levő német nemzeti vagyon (felszerelés, szerszámgépek, hajók, gördülőanyag, külföldi német beruházások, ipari, közlekedési és más németországi vállalatok részvényei stb.) elszállítása, olyan értelemben, hogy ezeket az elszállításokat főként azzal a céllal hajtsák végre, hogy Németország háborús potenciálját szétrombolják;

b) a folyó termelésből származó évenkénti áruszállítások meghatározandó időtartamon át;

c) a német munkaerő felhasználása.

[20] Lásd az 5. számú jegyzetet.

[21] A jóvátételekről szóló jegyzőkönyvet Churchill, Roosevelt és Sztálin írta alá. Nyilvánosságra hozta Molotov szovjet külügyminiszter 1947. március 17-én, a Külügyminiszterek Tanácsának moszkvai értekezletén.

3. Moszkvában Szövetséges Jóvátételi Bizottságot létesítenek abból a célból, hogy az a fenti elveken alapuló részletes tervet dolgozzon ki a Németországot terhelő jóvátételi követelések behajtására. A bizottság három tagból, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok egy-egy képviselőjéből fog állani.[22]

4. A jóvátételek teljes összegének megállapítása, valamint ez összegnek a német támadástól kárt szenvedett országok között való felosztása tekintetében a szovjet és az amerikai küldöttségek a következőkben egyeztek meg:

„A moszkvai Jóvátételi Bizottság bevezető tanulmányai során fogadja el tárgyalási alapul a szovjet kormánynak azt a javaslatát, hogy a jóvátételek teljes összege a 2. pont *a)* és *b)* alpontjainak megfelelően 20 milliárd dollár legyen és ebből 50% a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének jusson."

A brit küldöttségnek az volt a véleménye, hogy amíg a moszkvai Jóvátételi Bizottság meg nem vizsgálja a jóvátételek kérdését, a jóvátétel számadatairól ne tegyenek említést.

A fenti szovjet—amerikai javaslatot eljuttatták a moszkvai Jóvátételi Bizottsághoz, mint egyikét ama javaslatoknak, amelyeket a bizottságnak meg kell vizsgálnia.[23]

VI. A háborús főbűnösök

Az értekezlet megegyezésre jutott abban, hogy a háborús főbűnösök kérdését a három külügyminiszter vizsgálja meg és arról az értekezlet befejezése után megfelelő időben jelentést terjesszen elő.[24]

VII. Lengyelország

Lengyelországról az értekezlet az alábbi nyilatkozatot hagyta jóvá.

(A VII. fejezet szövege megegyezik a jaltai nyilatkozat 6. fejezetének szövegével, annak második bekezdésétől kezdve végig.)

[22] A moszkvai Jóvátételi Bizottság 1945. június 21-én tartotta első ülését.

[23] Lásd az 1945. augusztus 1-i potsdami jegyzőkönyvnek a jóvátételre vonatkozó fejezetét is.

[24] Lásd a potsdami jegyzőkönyvnek a háborús főbűnösökre vonatkozó határozatát.

VIII. Jugoszlávia

Megegyezés jött létre aziránt, hogy Tito marsallnak és dr. Subasicsnak javasolják:

a) hogy a Tito—Subasics egyezményt[25] azonnal léptessék életbe és hogy ezen egyezmény alapján alakítsanak új kormányt,

b) hogy mihelyt az új kormány megalakult, nyilatkoztassa ki:

(i) hogy Jugoszlávia Nemzeti Felszabadításának Antifasiszta Tanácsát (AVNOJ) kiszélesítik az utolsó jugoszláv szkupscsina azon tagjaival, akik nem kompromittálták magukat az ellenséggel való együttműködés által, és ekként olyan testületet alakítanak meg, amely ideiglenes parlamentnek lesz nevezhető.

(ii) hogy a Jugoszlávia Nemzeti Felszabadításának Antifasiszta Tanácsa (AVNOJ) által hozott törvényeket később az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elé terjesztik megerősítés végett; és hogy ezt a nyilatkozatot az értekezletről kiadott jelentésben nyilvánosságra hozzák.

IX. Olasz—jugoszláv határ — Olasz—osztrák határ

Ezekről a kérdésekről a brit küldöttség feljegyzéseket terjesztett elő. Az amerikai és szovjet küldöttségek egyetértettek abban, hogy a feljegyzéseket megvizsgálják és álláspontjukat később ismertetik.

X. Jugoszláv—bolgár kapcsolatok

A külügyminiszterek kicserélték véleményüket arról a kérdésről. kívánatos-e egy jugoszláv—bolgár szövetségi szerződés megkötése. Az eldöntendő kérdés az volt, megengedhető-e, hogy egy még fegyverszüneti állapotban levő állam egy másik állammal szerződést kössön. Eden javasolta, tájékoztassák a bolgár és jugoszláv kormányt arról, hogy ehhez nem járulhatnak hozzá. Stettinius javasolta, hogy a brit és amerikai nagykövetek később vitassák meg ezt a kérdést Molotovval Moszkvában. Molotov Stettinius javaslatát elfogadta.

XI. Délkelet-Európa

A brit küldöttség feljegyzéseket terjesztett kollégái elé az alábbi kérdések megvizsgálása céljából:

[25] Lásd a 12. számú jegyzetet.

a) A bulgáriai Ellenőrző Bizottság.

b) Görögország követelései Bulgáriával szemben, különösen a jóvátételekkel kapcsolatban.

c) A romániai olajberendezések.

XII. Irán

Eden, Stettinius és Molotov kicserélték nézeteiket az iráni helyzetről. Megegyeztek, hogy ezt a kérdést diplomáciai útra terelik.

XIII. A három külügyminiszter találkozói

Az értekezlet megegyezésre jutott abban, hogy a három külügyminiszter közötti tanácskozás céljából állandó szervezetet kell létrehozni; ennélfogva a külügyminiszterek ezentúl találkozni fognak egymással, valahányszor ez szükségesnek mutatkozik, előreláthatóan három vagy négy hónaponként. E találkozókat váltakozva a három fővárosban fogják megtartani, az első találkozó Londonban lesz.[26]

XIV. A montreux-i egyezmény és a tengerszorosok

Megegyezés jött létre aziránt, hogy a három külügyminiszter Londonban összeülő legközelebbi találkozóján a külügyminiszterek megvizsgálják a szovjet kormány által a montreux-i egyezmény tárgyában előterjesztendő javaslatokat és utána jelentést tesznek kormányaiknak. A török kormányt a megfelelő időpontban tájékoztatni fogják.[27]

Jelen Jegyzőkönyvet jóváhagyta és aláírta a három külügyminiszter a krími értekezleten, 1945. február 11-én.

E. R. Stettinius Jr.
M. Molotov
Anthony Eden

[26] Lásd a 12. számú jegyzetet.

[27] Az 1936. évi montreux-i egyezmény Törökország kezébe adta a Dardanellák kulcsát. A második világháború alatt a török kormány csak a Németországgal és Japánnal való diplomáciai kapcsolatok megszakítása után, 1945. január 13-án engedte meg az Egyesült Nemzetek felhívására, hogy szövetséges kereskedelmi hajók hadianyagot szállítsanak a tengerszorosokon át a Szovjetunióba.

Egyezmény Japánra vonatkozóan[28]

A három nagyhatalom: a Szovjetunió, az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia vezető államférfiai megegyeztek, hogy a Németország megadását és az európai háború befejezését követő két vagy három hónapon belül a Szovjetunió a szövetségesek oldalán háborúba lép Japán ellen[29] az alábbi feltételek mellett:

1. Külső-Mongóliában (a Mongol Népköztársaságban) a *status quo*-t fenn kell tartani;

2. Oroszország korábbi jogait, amelyeket az 1904. évi hitszegő japán támadás megsértett, helyre kell állítani, mégpedig:

a) Szakhalin déli részét, valamint az összes környező szigeteket vissza kell adni a Szovjetuniónak;

b) Dajren kereskedelmi kikötőjét, a Szovjetuniónak ebben a kikötőben fennálló különleges érdekeinek megóvása mellett nemzetközivé kell tenni, továbbá vissza kell állítani a bérleti jogviszonyt Port-Arthurra mint a Szovjetunió tengeri bázisára;

c) a kelet—kínai vasutat és a dél-mandzsúriai vasutat, amelyek kijáratot biztosítanak Dajrenhez, egy megalakítandó szovjet—kínai vegyes társaság révén közösen kell üzemben tartani

---

A jaltai konferencián a Szovjetunió a második világháború teremtette új helyzetre való tekintettel, felvetette a montreux-i egyezmény felülvizsgálásának kérdését, majd ezt követően 1945. március 19-én felmondotta a szintén lényeges változtatásra szoruló, 1925. december 17-i szovjet—török megnemtámadási és semlegességi szerződést, de egyben kifejezte készségét új szerződés megkötésére. A szovjet kormány június 25-i jegyzékében javasolta a török kormánynak, hogy az új szovjet—török szerződés megkötését kapcsolják egybe a montreux-i egyezmény felülvizsgálásával. Az 1945. augusztus 1-i potsdami jegyzőkönyvben a három nagyhatalom elismerte a montreux-i egyezmény felülvizsgálásának szükségességét és megállapodott abban, hogy e kérdésről a három kormány külön-külön közvetlen tárgyalásokat kezd a török kormánnyal (l. ott).

[28] A Japánra vonatkozó titkos egyezményt 1946. február 11-én hozták nyilvánosságra.

[29] A Szovjetunió 1945. április 5-én felmondotta az 1941. április 13-i szovjet—japán semlegességi szerződést, tekintettel arra, hogy a szerződés megkötése óta új helyzet állott elő. Japán támogatást nyújtott a Szovjetunió ellen támadó háborút viselő Németországnak, másfelől Japán hadban áll az Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával, a Szovjetunió szövetségeseivel. Április 8-án a jaltai egyezményben megállapított három hónapos határidőn belül, a Szovjetunió hadat üzent Japánnak.

úgy, hogy a Szovjetunió különleges érdekeit megóvják és hogy Kína megtartsa teljes szuverenitását Mandzsúriában.

3. A Kurili-szigeteket a Szovjetunióhoz kell csatolni.

Egyetértés áll fenn aziránt, hogy a Külső-Mongóliára, a fentebb említett kikötőkre és vasútvonalakra vonatkozó megállapodás Csang-Kaj-sek marsall hozzájárulását igényli. Sztálin marsall javaslatára az Egyesült Államok elnöke megteszi a lépéseket e hozzájárulás elnyerése iránt.

A három nagyhatalom vezetői megegyeztek, hogy a Szovjetunió nak ezeket a követeléseit Japán veresége után feltétlenül kielégítik.

A Szovjetunió a maga részéről kifejezi készségét, hogy Kína nemzeti kormányával a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Kína közötti barátsági és szövetségi szerződést kössön,[30] abból a célból, hogy fegyveres erőivel segítséget nyújtson Kínának a japán iga alól való felszabadításában.

1945. február 11.

Winston S. Churchill
Joszif V. Sztálin
Franklin D. Roosevelt

[30] A Szovjetunió és a Kínai Köztársaság közötti barátsági és szövetségi szerződést 1945. augusztus 14-én Moszkvában írták alá. A 8 cikkből álló szerződésben a felek kötelezik magukat, hogy a többi Egyesült Nemzetekkel együttműködve a végső győzelemig folytatják a háborút Japán ellen és mindennemű katonai és más természetű segítséget megadnak egymásnak, a háború befejezése után pedig megteszik a szükséges közös intézkedéseket Japán újabb támadásának megakadályozására.

A szovjet–lengyel barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződés

Moszkva, 1945. április 21.

Forrás: Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XI. kötet. Moszkva, 1955. 21. old.

Barátsági, kölcsönös segélynyújtási és háború utáni együttműködési szerződés a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Lengyel Köztársaság között[1]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának elnöksége és a Lengyel Köztársaság Országos Nemzeti Tanácsának elnöke[2]

attól az elhatározástól áthatva, hogy a háborút a német megszállók ellen a teljes és végső győzelemig közösen folytatják,

attól az óhajtól vezérelve, hogy a szovjet—lengyel kapcsolatok történetében a német imperializmus elleni közös harcok folyamán bekövetkezett fordulatot a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Lengyelország közötti baráti, szövetséges együttműködéssé szilárdítsák,

abban a meggyőződésben, hogy a Szovjetunió és a vele szomszédos Lengyelország közötti barátság és jószomszédi kapcsolat további erősítése megfelel a szovjet és a lengyel nép életbevágó érdekeinek,

[1] A megerősítő okiratokat Varsóban 1945. szeptember 20-án cserélték ki.

Az 1945. április 21-i barátsági szerződést megelőzően 1941. július 30-án szovjet—lengyel egyezményt kötöttek a Németország elleni közös harcban való kölcsönös segélynyújtásról, 1941. augusztus 14-én pedig katonai egyezményt, amely szabályozta lengyel hadtest megalakítását a Szovjetunió területén.

[2] A Kraiova Rada Narodnowa Lengyelország német megszállása idején, 1944. január 1-én alakult meg mint a megszállók ellen küzdő demokratikus erők politikai központja. (Lásd a jaltai egyezményhez fűzött 8. sz. jegyzetet.)

abban a meggyőződésben, hogy a szovjet és a lengyel nép közötti barátság és szoros együttműködés fenntartása eredményesen járul hozzá mindkét ország gazdasági fejlődéséhez mind a háború alatt, mind a háború után,

arra törekedve, hogy a háború után minden eszközzel előmozdítsák a népek békéjének és biztonságának ügyét,

elhatározták, hogy e célból a jelen Szerződést megkötik, és meghatalmazottaikká kijelölték:

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának elnöksége J. V. Sztálin generalisszimuszt, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Népbiztosok Tanácsának elnökét;

a Lengyel Köztársaság Országos Nemzeti Tanácsának elnöke: Eduard Osubka-Morawski miniszterelnököt és külügyminisztert,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbiakban állapodtak meg:

1. cikk. A Magas Szerződő Felek a többi Egyesült Nemzetekkel együtt a Németország elleni harcot a végső győzelemig folytatják. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy ebben a harcban minden rendelkezésükre álló eszközzel katonai és egyéb segítséget nyújtanak egymásnak.

2. cikk. Abban a meggyőződésben, hogy a szovjet és a lengyel nép biztonságának és felvirágzásának érdekei megkövetelik a szilárd és tartós barátság fenntartását a háború befejezése utáni időszakban is, a Magas Szerződő Felek elhatározzák, hogy egymás függetlenségének és szuverenitásának kölcsönös tiszteletben tartása, valamint a másik Állam belügyeibe való be nem avatkozás elvei alapján tovább erősítik a két ország közötti baráti együttműködést.

3. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy a Németország ellen viselt jelenlegi háború befejezése után is közösen megtesznek minden hatalmukban álló intézkedést a Németország vagy bármely más, vele közvetlenül vagy valamely más formában szövetkezett Állam részéről fenyegető új támadás elhárítására.

E célból a Magas Szerződő Felek, a legszintébb együttműködés szellemében, résztvesznek a népek békéjének és biztonságának biztosítására irányuló minden nemzetközi ténykedésben és teljes mértékben kiveszik részüket e magasztos célok megvalósításában.

A jelen Szerződést a Magas Szerződő Felek azoknak a nemzetközi elveknek megfelelően fogják végrehajtani, amelyeknek elfogadásában mindkét Szerződő Fél résztvett.

4. cikk. Abban az esetben, ha a Magas Szerződő Felek egyike a háborút követő időszakban hadműveletekbe bonyolódnék a támadó politikáját felújító Németországgal vagy bármely más olyan állam-

mal, amely Németországgal közvetlenül vagy bármely más formában ilyen háborúra szövetkeznék, a másik Magas Szerződő Fél az ellenségeskedésekbe bonyolódott Szerződő Félnek minden rendelkezésre álló katonai és egyéb segítséget és támogatást haladéktalanul megad.

5. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy közös egyetértés nélkül nem kötnek sem fegyverszünetet, sem békeszerződést a hitleri kormánnyal vagy bármely más német hatósággal, amely a Magas Szerződő Felek bármelyikének függetlenségét, területi épségét vagy biztonságát veszélyezteti, illetőleg veszélyeztetheti.

6. cikk. A Magas Szerződő Felek mindegyike kötelezi magát, hogy nem köt semmiféle olyan szövetséget és nem vesz részt semmiféle olyan szövetkezésben, amely a másik Magas Szerződő Fél ellen irányul.

7. cikk. A Magas Szerződő Felek a jelenlegi háború befejezése után is baráti szellemben együtt fognak működni abból a célból, hogy a két ország gazdasági és kulturális kapcsolatait tovább fejlesszék és megerősítsék, valamint hogy a két ország gazdaságának helyreállításához kölcsönösen segítséget nyújtsanak egymásnak.

8. cikk. A jelen Szerződés aláírásakor lép életbe, és azt a lehető legrövidebb időn belül meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat, mihelyt lehetséges, Varsóban cserélik ki.

A jelen Szerződés aláírásától számított 20 évig marad érvényben. Ha ezen 20 évi időszak lejárta előtt tizenkét hónappal a Magas Szerződő Felek egyike sem közli a Szerződés felmondására irányuló óhaját, a Szerződés a következő öt évre érvényben marad, és azután is mindaddig, amíg a Magas Szerződő Felek egyike a folyamatban levő öt évi időszak letelte előtt tizenkét hónappal előzetes írásbeli értesítésben nem közli a Szerződés felmondására irányuló szándékát.[3]

Fentiek hiteléül a meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Készült Moszkvában, 1945. évi április 21-én, két példányban, mindegyik orosz és lengyel nyelven, azzal, hogy mindkét szöveg egyenlő érvényű.

[3] A szerződés lejárta előtt, 1965. április 8-án Moszkvában új szerződést kötöttek, amely bizonyos vonatkozásokban, a történelmi helyzetnek megfelelően eltér a régi szerződéstől.

A német kapituláció

Berlin, 1945. május 8.

Forrás: The Axis in Defeat. Department of State Publication 2423. 24—25. old. — Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij zalkljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XI. kötet. Moszkva, 1955. 82. old.

A katonai kapituláció okmánya[1]

1. Mi alulírottak, a német véderőfőparancsnokság nevében ezennel kijelentjük, hogy az összes ez idő szerint német parancsnokság alatt álló szárazföldi, tengeri és légi erők feltétel nélkül kapitulálnak a szövetséges expedíciós erők főparancsnoka és egyidejűleg a Vörös Hadsereg főparancsnoksága előtt.[2]

2. A német véderőfőparancsnokság haladéktalanul kiadja a parancsot az összes német katonai, haditengerészeti és légügyi ható-

[1] *Act of Military Surrender.* Az okmányt Zsukov marsallnak Karlshorstban (Nagy-Berlin egyik kerülete) a katonai műszaki iskola épületében levő főhadiszállásán írták alá.

Az okmány tartalmából és hivatalos elnevezéséből kitűnik, hogy az kizárólag *katonai* rendelkezéseket tartalmaz. A szövetségesek ugyanis 1945. április végén elvetették az Európai Tanácskozó Bizottság által még 1944. július 25-én előterjesztett kapitulációs tervezetet és úgy határoztak, hogy általános kapitulációs okmányt a németekkel nem írnak alá, hanem ehelyett egyoldalú nyilatkozatot adnak majd ki Németország vereségéről és feltétel nélküli kapitulációjáról, valamint a főhatalom átvételéről; ez a nyilatkozat a katonai kérdéseken kívül az egyéb kérdéseket is szabályozza (l. az 1945. június 5-i berlini nyilatkozatokat).

[2] A berlin-karlshorsti kapitulációt megelőzően több *részleges*, helyi jellegű kapituláció történt. Az ez irányú külön tárgyalások kezdeményezésében megnyilatkozott a teljes összeomlás előtt álló hitleri Németország egyes vezetőinek és tábornokainak az a kísérlete, hogy egyfelől bizalmatlanságot keltsenek a szövetségesek között, másfelől hogy nyugaton megnyissák a frontot az angol—amerikai csapatok előtt, viszont keleten folytassák az ellenállást a Szovjetunióval szemben.

Az észak-olaszországi és ausztriai csapatok (Heeresgruppe Südwest)

ságoknak, valamint az összes német ellenőrzés alatt álló fegyveres erőknek, hogy 1945. május 8-án közép-európai idő szerint 23 óra 01 perckor szüntessenek be minden aktív katonai műveletet, maradjanak az ebben az időpontban elfoglalt állásaikban és teljesen fegyverezzék le magukat, átadva fegyvereiket és felszerelésüket a helyi szövetséges parancsnokoknak vagy a szövetséges főparancs-

---

kapitulációjára irányuló külön tárgyalások Allan Dulles közvetítésével még 1945. március 9-én kezdődtek meg Bernben Alexander tábornagynak, a földközi-tengeri szövetséges erők főparancsnokának két kiküldött vezérkari tisztje és Kesselring tábornagynak, a délnyugati német hadseregcsoport főparancsnokának megbízottja, Karl Wolff SS-tábornok között. A berni tárgyalások felvételéről 1945. március 12-én értesítették ugyan a Szovjetuniót, de a szovjet parancsnokság megbízottjaitól megtagadták a tárgyaláson való részvétel jogát. Emiatt a szovjet kormány március 16-án követelte, hogy a berni tárgyalásokat szakítsák meg. Március végén és április elején az ügyben sorozatos uzenetváltás folyt le legmagasabb szinten Sztálin, Roosevelt és Churchill között, amelynek során tisztázták a szövetségesek között keletkezett viszályt. A berni tárgyalásokat megszakították, s az angol és amerikai megbízottak csak április 26-án, a szovjet kormány beleegyezésének birtokában vették fel újra az érintkezést a német megbízottakkal a Luzerni-tó mellett. Másnap Casertában, Alexander tábornagy főhadiszállásán megkezdték a fegyverletételi tárgyalásokat, amelyekre a szovjet kormány Kiszlenko vezérőrnagyot, az olaszországi kérdésekkel foglalkozó Tanácskozó Bizottságban működő szovjet képviselőt nevezte ki.

Április 29-én *Casertában* aláírták a kapitulációs okmányt, amely május 2-án déli 12 órakor lépett életbe. Ennek értelmében a Heeresgruppe Südwest parancsnoksága vagy ellenőrzése alatt álló német és más fegyveres erők letették a fegyvert. E hadseregcsoport parancsnoklási körzete felölelte egész Olaszországot (kivéve Venezia—Giulia tartománynak az Isonzótól keletre eső részét), továbbá Ausztria következő tartományait: Vorarlberg, Tirol, Salzburg, részben Karinthia és Stájerország. Angol—amerikai részről M. D. Morgan tábornok, Alexander tábornagy vezérkari főnöke, német részről von Schweinitz alezredes és Werner őrnagy írták alá az okmányt Vietinghoff-Scheel tábornoknak, az új délnyugati német főparancsnoknak és Karl Wolff SS-tábornoknak, a német hadsereg olaszországi főmegbízottjának képviseletében. (Kesselring tábornagyot még márciusban Olaszországból a nyugati hadseregcsoport, a Heeresgruppe West főparancsnokává nevezték ki.) A kapitulációs okmány aláírásánál jelen volt Kiszlenko tábornok is.

A náci Németország teljes összeomlásának előestéjén a rendszer két prominens vezetője, Göring és Himmler tett kísérletet arra, hogy a nyugati szövetségesekkel külön megállapodásra jusson. Göring április

nokságok által kijelölt tiszteknek. Egyetlen hajót, tengeri járművet vagy repülőgépet sem szabad elsüllyeszteni, illetőleg elpusztítani, sem azok törzsét, gépezetét vagy felszerelését, sem pedig különféle gépeit, fegyverzetét, készülékeit és általában semminemű hadviselésre alkalmas technikai eszközeit megrongálni.

3. A német véderőfőparancsnokság haladéktalanul továbbítja az illetékes parancsnokokhoz a szövetséges expedíciós erők főparancs-

---

23-án Hitlerhez intézett táviratában közölte, hogy fel kívánja venni a tárgyalásokat Eisenhowerrel, az expedíciós erők főparancsnokával különbéke kötése céljából. Hitler erre megfosztotta Göringet, kijelölt utódát valamennyi tisztségétől és az SS-szel letartóztatta. Másnap, április 24-én Himmler, az SS vezetője és belügyminiszter tett, szintén Hitler háta mögött, formális különbéke-ajánlatot gróf Bernadotte-on, a svéd Vöröskereszt vezetőjén keresztül Eisenhowernek, miután már előzőleg, februárban és április elején is tapogatódzott ilyen irányban Bernadotte-nál. Himmler különbéke-ajánlatában felajánlotta az angol és amerikai kormánynak a nyugati fronton levő egész német haderő kapitulációját, ideértve a Norvégiában, Dániában és Hollandiában álló erőket is. Jóllehet az Egyesült Államok és Nagy-Britannia mértékadó köreinek egy részében elevenen élt a Szovjetunió visszaszorításának gondolata, Himmler ajánlatát a szövetségesek április 27-én elutasították azzal, hogy feltétel nélkül kell *valamennyi* fronton kapitulálni. Hitler április 29-én kelt végrendeletében kizárta Göringet és Himmlert a náci pártból, megfosztotta őket valamennyi tisztségüktől s Dönitz tengernagyot nevezte ki birodalmi elnökké és a hadsereg főparancsnokává, Göbbelst pedig kancellárrá.

Hitler április 30-án bekövetkezett halála után Dönitz május 1-én Flensburgban (Schleswig-Holstein) megalakította kormányát és rádióbeszédében bejelentette, hogy a harcot csak a Szovjetunió ellen folytatja, az angolok és amerikaiak ellen csak annyiban, amennyiben ennek a célnak az elérését akadályozzák. A Dönitz-kormány fő törekvése is az volt, hogy elkerülje az összkapitulációt és a casertai okmányhoz hasonló részleges kapitulációs megállapodásokat kössön az angolokkal és az amerikaiakkal. Dönitz Friedeburg tengernagyot, a német flotta főparancsnokát küldte ebből a célból Montgomery marsall főhadiszállására. Montgomery az ajánlatot elfogadta, úgyhogy május 4-én *Lüneburg* melletti főhadiszállásán aláírták a helyi kapitulációs okmányt, amelynek értelmében a Busch tábornagy hadseregcsoportjához tartozó, Északnyugat-Németországban, Dániában, Hollandiában, a Friz-szigeteken, Helgolandon, valamint az Elbától nyugatra állomásozó német csapatok letették a fegyvert az angolok előtt. A lüneburgi kapituláció május 5-én reggel 8 órakor lépett életbe. Május 5-én a Schultz tábornok parancsnoksága alatt álló Heeresgruppe Südfront (Linztől a svájci határig)

noka és a Vörös Hadsereg Főparancsnoksága által kiadott további parancsokat és gondoskodik azok végrehajtásáról.

4. Ez a katonai kapitulációs okmány nem érinti azt a lehetőséget, hogy olyan általános kapitulációs okmány jöjjön létre és lépjen ennek helyére, amelyet az Egyesült Nemzetek részéről vagy nevében előírnak Németország, valamint a német fegyveres erők egészére vonatkozóan.[3]

5. Abban az esetben, ha a német véderőfőparancsnokság vagy az ellenőrzése alatt álló egyes fegyveres alakulatok nem járnának el a jelen kapitulációs okmány[4] értelmében, a szövetséges expedíciós

---

tette le a fegyvert az amerikai és francia csapatok előtt. A kapituláció május 6-án 12 órakor lépett életbe.

Ezt követően, május 5-én Dönitz tengernagy ugyancsak Friedeburg kiküldésével kísérletet tett arra, hogy Eisenhower főparancsnokkal is részleges kapitulációs megállapodást kössön. Ezt azonban Eisenhower elutasította. Ilyen körülmények között május 7-én éjjel 2,41-kor *Reims*-ben, Eisenhower főhadiszállásán a német véderőfőparancsnokság nevében Jodl vezérezredes vezérkari főnök aláírta az általános, az *egész* német haderőre vonatkozó *előzetes* kapitulációs okmányt, amely május 8-án 23 órakor életbe lépett. Az aláírásnál jelen voltak: a szovjet főparancsnokság részéről: Ivan Szuszlaparov tábornok, a szövetséges expedíciós erők főparancsnoksága részéről W. Bedell-Smith tábornok, Eisenhower vezérkari főnöke, a francia főparancsnokság részéről pedig F. Sevèz tábornok. A reimsi kapitulációs okmány szövege csaknem teljesen azonos a másnap Berlin-Karlshorstban aláírt, itt közölt végleges kapitulációs okmányéval.

[3] Lásd az 1945. június 5-i berlini nyilatkozatokat.

[4] A kapitulációs okmányt — ellentétben az olasz, román, finn, bolgár, magyar és japán fegyverszüneti egyezményekkel — csak a Wehrmacht képviselői és csak az OKW (Oberkommando der Wehrmacht) nevében írták alá, kormánymegbízottak nem, igaz, hogy a katonai megbízottak írásbeli meghatalmazását Dönitz tengernagy állította ki, aki Hitler halála óta a Wehrmacht főparancsnokaként és egyben német államfőként szerepelt. Ugyancsak a központi német hatalom hiányára és a német haderő egyoldalú, feltétel nélküli megadására utal az egyéb fegyverszüneti egyezményekben és a nemzetközi jogban szokatlan ama formula, hogy a szövetséges expedíciós haderők főparancsnokának és a Vörös Hadsereg főparancsnokságának képviselői csak mint „jelen-voltak" írták alá a kapitulációs okmányt.

A német aláírók közül Wilhelm Keitel vezértábornagy ebben az időben az OKW főnöke, Hans Georg Friedeburg tengernagy a birodalom tengerészeti erőinek parancsnoka, Hans Jürgen Stumpf altábornagy a német légierők parancsnoka volt. A szövetségesek részéről az aláírásnál

erők főparancsnoka és a Vörös Hadsereg főparancsnoksága meg fogják tenni az általuk célszerűnek tartott megtorló és egyéb intézkedéseket.

6. A jelen okmány angol, orosz és német nyelven készült. Csak az angol és az orosz szöveg a hiteles.

Kelt Berlinben, 1945. május 8-ik napján.

A német véderőfőparancsnokság részéről:

Von Friedeburg *Keitel* *Stumpf*

Jelen voltak:

A szövetséges expedíciós haderők főparancsnoka részéről:

A. W. Tedder
légimarsall

A Vörös Hadsereg főparancsnoksága részéről:

G. Zsukov
a Szovjetunió marsallja

Az aláírásnál tanúként jelen voltak:

J. Delattre de Tassigny
tábornok, az első francia hadsereg főparancsnoka

Carl Spaatz
tábornok, az Egyesült Államok stratégiai légierőinek parancsnoka.

---

jelen-voltak közül A. W. Tedder légimarsall Eisenhower hadseregtábornokot, a szövetséges expedíciós haderők főparancsnokát képviselte, G. Zsukov marsall pedig mint a Vörös Hadsereg főparancsnoka volt jelen. A tanúként jelen-voltak közül Jean Delattre de Tassigny hadseregtábornok ebben az időben az 1. francia hadsereg parancsnoka, Carl Spaatz légitábornok pedig az Egyesült Államok stratégiai légi erőinek parancsnoka volt.

A berlini nyilatkozatok

Berlin, 1945. június 5.

Forrás: A Decade of American Foreign Policy. Basic Documents, 1941—49. Washington, 1950. 506. old. — Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XI. kötet. Moszkva, 1955. 84. old.

Nyilatkozat Németország vereségéről és a legfőbb hatalomnak az Amerikai Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Egyesült Királyság kormányai, valamint a Francia Köztársaság ideiglenes kormánya által való átvételéről Németországban[1]

A német fegyveres erők a szárazföldön, tengeren és levegőben teljes vereséget szenvedtek és feltétel nélkül kapituláltak, és Németország, amely a háborúért a felelősséget viseli, nem képes többé a győztes hatalmak akaratával szembeszegülni. Ezzel Németország feltétel nélküli kapitulációja megtörtént, és Németország aláveti

[1] Az 1945. június 5-én közzétett berlini nyilatkozatok három részből állnak. Az *első nyilatkozat* (declaration, Erklärung) az általános kapitulációs rendelkezéseket tartalmazza, mégpedig katonai (1—10. cikkek) és egyéb vonatkozásban egyaránt. Az okmány az Európai Tanácskozó Bizottság által, a brit delegáció javaslatai alapján 1944. július 25-én kidolgozott eredeti tervezeten alapul és átveszi annak lényegbevágó rendelkezéseit. Az eredeti tervezetet azonban több ízben módosították, egyes cikkeit átcsoportosították és átszerkesztették, végül is a szövetségesek április végén úgy döntöttek, hogy a Wehrmacht képviselőivel csupán a katonai kapituláció okmányát iratják alá, az általános kapitulációs rendelkezéseket tartalmazó okmányt *egyoldalú* nyilatkozat formájában teszik majd közzé. A *második berlini nyilatkozat* (statement, Feststellung) megerősíti a Németország megszállási övezeteiről szóló 1944. szeptember 12-i egyezményt és az azt kiegészítő egyezményeket. A *harmadik nyilatkozat* (statement, Feststellung) a németországi ellenőrzési rendszerről szóló 1944. november 14-i és az azt kiegészítő 1945. május 1-i egyezményt erősíti meg. Mindhárom nyilatkozatot az Európai Tanácskozó Bizottság dolgozta ki.

magát mindazoknak a követeléseknek, amelyeket jelenleg rákényszerítenek vagy később rákényszeríthetnek.

Németországban nincs olyan központi kormány vagy hatóság, amely vállalhatná a rend fenntartásának, az ország igazgatásának és a győztes hatalmak követelései teljesítésének felelősségét.[2]

Ilyen körülmények között szükséges, hogy a Németországra vonatkozóan később hozható határozatok lehetőségének fenntartásával, intézkedéseket foganatosítsanak a további ellenségeskedéseknek a német fegyveres erők részéről történő beszüntetésére, valamint Németországban a rend fenntartására és az ország igazgatására, továbbá hogy kinyilvánítsák azokat az azonnali követeléseket, amelyeknek Németország eleget tenni köteles.

Ennélfogva az Amerikai Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Egyesült Királyság és a Francia Köztársaság főparancsnokságainak képviselői, továbbiakban a „Szövetségesek Képviselői"-nek nevezve, kormányaik meghatalmazása alapján és az Egyesült Nemzetek érdekében eljárva az alábbi nyilatkozatot teszik:

Az Amerikai Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Egyesült Királyság kormányai, valamint a Francia Köztársaság ideiglenes kormánya ezennel átveszik a legfőbb hatalmat Németországban, ideértve a német kormány, a német véderőfőparancsnokság és minden tartományi, községi vagy

[2] A szövetségesek még az 1945. február 4—11-i jaltai konferencián úgy határoztak (jaltai jegyzőkönyv III. fejezete), hogy átveszik a főhatalmat Németországban. Az 1945. május 8-i katonai kapitulációs okmány aláírásának körülményeiből is kitűnik, hogy a szövetségesek a kapituláció időpontjában nem ismertek el szervezetten működő központi hatalmat Németországban. Ennek ellenére az angolok és amerikaiak a kapitulációt követően még 15 napon át tárgyaltak a Flensburgban működő Dönitz-kormánnyal. Május 10-én Flensburgba érkezett egy szövetséges ellenőrző bizottság Rooks amerikai és Ford angol tábornok vezetésével, akikhez 17-én Truskov szovjet tábornok is csatlakozott, hogy előkészítsék az ellenőrzési rendszer felállítását. Szovjet részről követelték a Dönitz-kormány haladéktalan eltávolítását, amit a szövetségesek közötti összhang fenntartása érdekében Eisenhower is támogatott. Május 23-án a Dönitz-kormány tagjait a szövetséges bizottságra rendelték és hadifoglyokként őrizetbe vették, az OKW Flensburgban tartózkodó mintegy 300 tisztjével együtt.

A berlini nyilatkozat már kifejezetten leszögezi, hogy Németországban központi kormány vagy hatóság nincs, és ilyen körülmények között a négy hatalom kormányai Németországban átveszik a főhatalmat.

helyi kormány vagy hatóság jogkörét. Ennek a hatalomnak és jogkörnek a fentebb említett célok érdekében való átvétele nem vonja maga után Németország annektálását.

Az Amerikai Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Egyesült Királyság kormányai, valamint a Francia Köztársaság ideiglenes kormánya később fogják megállapítani Németországnak vagy bármely részének határait, valamint Németországnak vagy bármely olyan térségnek a jogi helyzetét, amely jelenleg német terület része.

A négy kormány által ily módon átvett legfőbb hatalom és jogkör alapján a Szövetségesek Képviselői kihirdetik az alábbi követeléseket, amelyek Németország teljes vereségéből és feltétel nélküli kapitulációjából erednek és amelyeknek Németország eleget tenni köteles.

1. cikk. Németország és az összes német katonai, haditengerészeti és légügyi hatóságok, valamint az összes német ellenőrzés alatt álló fegyveres erők az összes hadszíntereken haladéktalanul beszüntetik az ellenségeskedéseket az Egyesült Nemzetek erői ellen, a szárazföldön, a tengeren és a levegőben egyaránt.

2. cikk. *a)* Az összes német vagy német ellenőrzés alatt álló fegyveres erőket, ideértve a szárazföldi, légi, légelhárító és tengeri erőket, az SS, SA és Gestapo alakulatokat és az összes egyéb felfegyverzett kisegítő szervezetek erőit, bárhol tartózkodjanak is, teljesen lefegyverzik, átadva ezek fegyvereit és felszerelését a helyi szövetséges parancsnokoknak vagy a Szövetségesek Képviselői által kijelölt tiszteknek.

b) A fenti *a)* pontban említett összes fegyveres erők alakulatainak és egységeinek személyi állományát, az érdekelt szövetséges állam fegyveres erői főparancsnokának belátása szerint, további intézkedésig hadifogolynak nyilvánítják és az illetékes Szövetségesek Képviselői által megállapítandó feltételeknek és rendelkezéseknek vetik alá.

c) A fenti *a)* pontban említett összes fegyveres erők, bárhol tartózkodjanak is, a Szövetségesek Képviselőinek további utasításáig jelenlegi helyükön maradnak.

d) Az említett fegyveres erők a Németország 1937. december 31-én fennállott határain kívül fekvő területeket a Szövetségesek Képviselői által kiadandó utasítások szerint ürítik ki.

e) A rend fenntartására és őrszolgálat teljesítésére rendelt és csupán könnyű fegyverekkel felszerelt polgári rendőrségi kötelékeket a Szövetségesek Képviselői jelölik ki.

3. cikk. *a)* Az összes Németországban vagy a Németország által elfoglalt vagy ellenőrzött területeken vagy vizeken tartózkodó bármilyen fajtájú vagy nemzetiségű katonai, haditengerészeti és polgári repülőgépek, a szövetségesek szolgálatában álló repülőgépek kivételével, további utasításig a földön, a vizen vagy a hajók fedélzetén maradnak.

b) Az összes német vagy német ellenőrzés alatt álló repülőgépek, amelyek a Németország által el nem foglalt vagy nem ellenőrzött területeken vagy vizeken tartózkodnak vagy azok felett repülnek, Németországba vagy a Szövetségesek Képviselői által megjelölendő helyre vagy helyekre repülnek.

4. cikk. *a)* Az összes német vagy német ellenőrzés alatt álló felszíni hadihajók és tengeralattjárók, segédhajók, kereskedelmi hajók és egyéb tengeri járművek, bárhol tartózkodjanak is a jelen Nyilatkozat időpontjában, valamint az összes egyéb német kikötőkben tartózkodó, bármilyen nemzetiségű kereskedelmi hajók helyükön maradnak vagy haladéktalanul a Szövetségesek Képviselői által kijelölt kikötőkbe vagy támaszpontokra hajóznak. Ezeknek a hajóknak a személyzete további utasításig a fedélzeten marad.

b) Az Egyesült Nemzetek összes hajói és egyéb tengeri járművei, amelyek a jelen Nyilatkozat időpontjában Németország rendelkezése vagy német ellenőrzés alatt állanak, tekintet nélkül arra, hogy zsákmánybírósági vagy más eljárás útján tulajdonátruházás tárgyát képezték-e vagy sem, a Szövetségesek Képviselői által kitűzött időpontokban az ugyancsak általuk kijelölt kikötőkbe vagy támaszpontokra hajóznak.

5. cikk. *a)* Az alább említett, a német fegyveres erők birtokában levő vagy német ellenőrzés alatt, vagy német rendelkezésre álló tárgyakat, összességükben vagy részben épségben és jó állapotban a Szövetségesek Képviselőinek rendelkezésére tartják, olyan célokra, olyan időpontokban és olyan helyeken, amelyeket a Szövetségesek Képviselői határoznak meg:

(1) minden fegyvert, lőszert, robbanó anyagot, katonai felszerelést, raktári készletet és utánpótlást, valamint minden más bármilyen fajtájú hadieszközt és egyéb hadianyagot;

(2) az összes, bármilyen osztályba tartozó hadihajókat, a felszíni hadihajókat és a tengeralattjárókat egyaránt, a segédhadihajókat és az összes kereskedelmi hajókat, akár vízen úsznak, akár javítás vagy építés alatt állanak, akár elkészültek, akár nem;

(3) Az összes, bármilyen fajtájú repülőgépeket, a léghajózásra vagy légvédelemre használt felszereléseket és berendezéseket;

(4) az összes szárazföldi, tengeri vagy légi közlekedési és távközlési eszközöket és felszereléseket;

(5) az összes katonai berendezéseket és létesítményeket, ideértve a repülőtereket, hidroplán-támaszpontokat, kikötőket és haditengerészeti támaszpontokat, raktárakat, állandó és ideiglenes szárazföldi és parti erődítményeket, erődöket vagy más megerősített térségeket, valamint az ilyen fajtájú erődítmények, berendezések és létesítmények terveit és tervrajzait;

(6) az összes gyárakat, ipartelepeket, üzemeket, kutatóintézeteket, laboratóriumokat, kísérleti állomásokat, műszaki adatokat, szabadalmakat, terveket, tervrajzokat és találmányokat, amelyek arra szolgálnak vagy amelyeket arra szántak, hogy a fenti (1), (2), (3), (4) és (5) alpontokban említett tárgyakat, anyagokat és berendezéseket előállítsák vagy előállításukat és használatukat megkönnyítsék, avagy bármely más módon a hadviselés céljait szolgálják.

b) A Szövetségesek Képviselőinek kívánságára rendelkezésükre bocsátják:

(1) A munkaerőt, szolgáltatásokat és üzemi felszereléseket, telepeket, amelyek a fenti *a)* pontban említett hat kategória bármelyikének fenntartásához vagy üzemeltetéséhez szükségesek: és

(2) mindazokat a felvilágosításokat és irattári anyagot, amelyeket a Szövetségesek Képviselői ezzel kapcsolatban igényelhetnek.

c) A Szövetségesek Képviselőinek kívánságára rendelkezésükre bocsátják mindazokat az eszközöket és berendezéseket, amelyek a szövetséges csapatoknak és szerveknek, valamint azok felszerelésének és ellátására szolgáló készleteknek vasúton, országúton vagy más szárazföldi közlekedési utakon, továbbá tengeri, folyami és légi utakon való mozgatásához szükségesek. Az összes szállítási eszközöket jó állapotban kell tartani és ki kell javítani, és az erre a célra szükséges munkaerőt, szolgáltatásokat és üzemi felszereléseket rendelkezésre kell bocsátani.

6. cikk. *a)* A német hatóságok, a Szövetségesek képviselői által megállapítandó eljárás szerint, átadják a Szövetségesek képviselőinek az összes, ez idő szerint hatalmukban levő, az Egyesült Nemzetek fegyveres erőihez tartozó hadifoglyokat, egyben rendelkezésükre bocsátják e személyek teljes névsorát, feltüntetve fogvatartásuk helyét Németországban vagy a Németország által elfoglalt területen. E hadifoglyok szabadonbocsátásáig a német hatóságok és a német nép védelemben részesíti személyüket és tulajdonukat és elegendő élelemmel, ruházattal, szállással, orvosi kezeléssel és

pénzzel látja el őket, rendfokozatuknak vagy hivatali állásuknak megfelelően.

b) A német hatóságok és a német nép ugyanilyen módon ellátja és szabadonbocsátja az Egyesült Nemzetek minden más állampolgárát, akiket bebörtönöztek, internáltak vagy valamely más kényszerintézkedés alá vontak, továbbá minden más olyan személyt, akiket politikai okok miatt vagy fajuk, bőrük színe, vallási vagy politikai felfogásuk szerint megkülönböztetésen alapuló náci cselekmények, törvények vagy rendeletek folytán bebörtönöztek, internáltak vagy valamely más kényszerintézkedés alá vontak.

c) A német hatóságok a Szövetségesek Képviselőinek kívánságára a fogvatartás helyei felett gyakorolt ellenőrzést a Szövetségesek Képviselői által e célra kijelölt tiszteknek adják át.

7. cikk. Az érdekelt német hatóságok a Szövetségesek Képviselőinek rendelkezésére bocsátják:

a) A 2. cikk *a)* pontjában említett erőkre vonatkozó összes felvilágosításokat, különösképpen pedig és haladéktalanul, a Szövetségesek Képviselői által ezen erők létszámáról, elhelyezéséről és rendeltetéséről kívánt felvilágosításokat, tekintet nélkül arra, hogy ezek az erők Németországban vagy Németországon kívül vannak-e.

b) Teljes és részletes felvilágosításokat az aknákra, aknamezőkre és egyéb a szárazföldi, tengeri vagy légi mozdulatokat gátló akadályokra, valamint az ezekkel kapcsolatban létesített biztonsági átjárókra vonatkozóan. Ezeket a biztonsági átjárókat szabadon kell tartani és tisztán felismerhetően meg kell jelölni; az összes aknákat, aknamezőket és az egyéb veszélyes akadályokat a lehető legnagyobb mértékben ártalmatlanná kell tenni és a hajózás valamennyi kisegítő berendezését újból működésbe kell helyezni. Fegyvertelen német katonai és polgári személyzetet kell a szükséges felszereléssel együtt rendelkezésre bocsátani és a fentebb meghatározott célokra, valamint aknáknak, aknamezőknek és más akadályoknak a Szövetségesek Képviselői által kiadott rendelkezések szerint végzendő eltávolítására felhasználni.

8. cikk. Tilos bármilyen katonai, haditengerészeti, légi, hajózási, kikötői, ipari és egyéb hasonló javaknak és berendezéseknek, valamint iratoknak és irattáraknak, bárhol legyenek is azok, megsemmisítése, elszállítása, elrejtése, átruházása, elsüllyesztése vagy megrongálása, kivéve ha a Szövetségesek Képviselői másként nem rendelkeznek.

9. cikk. Addig is, amíg a Szövetségesek Képviselői nem veszik ellenőrzés alá az összes távközlési eszközöket, a német ellenőrzés alatt álló összes rádió-, távíró- és telefonberendezések és az egyéb

vezetékes vagy vezeték nélküli távközlési eszközök, a szárazföldön és a tengeren egyaránt, megszüntetik működésüket, kivéve ha a Szövetségesek Képviselői másként nem rendelkeznek.

10. cikk. Minden más, a szövetségesek bármelyikével háborúban álló állam fegyveres erői, hajói, repülőgépei, katonai felszerelése és más javai, amelyek Németországban vagy német ellenőrzés alatt vannak vagy Németország szolgálatában vagy rendelkezésére állanak, alá vannak vetve a jelen Nyilatkozat és minden ennek alapján kiadott proklamáció, parancs, rendelet vagy utasítás rendelkezéseinek.

11. cikk. *a)* A Szövetségesek Képviselői által név szerint megnevezett fő náci vezetőket és mindazokat a személyeket, akiket a Szövetségesek Képviselői időről időre rendfokozatuk, hivatali állásuk vagy beosztásuk szerint megjelölnek mint olyanokat, akik háborús bűnök vagy hasonló bűncselekmények elkövetésével, elrendelésével vagy azokban való bűnrészességgel gyanúsíthatók, le kell tartóztatni és ki kell szolgáltatni a Szövetségesek Képviselőinek.

b) Ugyanezt az eljárást kell alkalmazni az Egyesült Nemzetek bármelyikének mindazon állampolgáraira, akik hazájuk törvényeinek megsértésével vannak vádolva és akiket a Szövetségesek Képviselői bármikor név szerint megneveznek vagy rendfokozatuk, hivatali állásuk vagy beosztásuk szerint megjelölnek.

c) A német hatóságok és a német nép köteles a Szövetségesek Képviselői által az ilyen személyek letartóztatására és kiszolgáltatására adott minden utasításnak eleget tenni.

12. cikk. A Szövetségesek Képviselői saját belátásuk szerint fegyveres erőket és polgári hivatalokat tarthatnak fenn egész Németországban vagy annak bármely részében.

13. cikk. *a)* Az Amerikai Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Egyesült Királyság kormányai, valamint a Francia Köztársaság ideiglenes kormánya által Németországban átvett legfőbb hatalom gyakorlása során a négy szövetséges kormány megteszi mindazokat az intézkedéseket, amelyeket a jövő békéjének és biztonságának biztosítása érdekében szükségesnek tartanak, ideértve Németország teljes leszerelését és lefegyverzését.

b) A Szövetségesek Képviselői Németország teljes vereségéből adódóan kiegészítő politikai, igazgatási, gazdasági, pénzügyi, katonai és egyéb természetű követeléseket fognak támasztani Németországgal szemben. A Szövetségesek Képviselői vagy az általuk kellően meghatalmazott személyek és szervek proklamációkat, pa-

rancsokat, rendeleteket és utasításokat fognak kiadni, amelyekkel a vonatkozó kiegészítő követeléseket meghatározzák és hogy a jelen Nyilatkozat egyéb rendelkezéseinek érvényt szerezzenek.[3] Az összes német hatóságoknak és a német népnek feltétel nélkül végre kell hajtania a Szövetségesek Képviselőinek követeléseit és teljes mértékben eleget kell tennie ezen proklamációkban, parancsokban, rendeletekben és utasításokban foglaltaknak.

14. cikk. A jelen Nyilatkozat az alább megjelölt napon és órában lép életbe és attól kezdődően válik hatályossá. Abban az esetben, ha a német hatóságok vagy a német nép nem teljesíti haladéktalanul és tökéletesen a jelen okmányból és a későbbi okmányokból reá háruló kötelezettségeket, a Szövetségesek Képviselői meg fogják tenni mindazokat az intézkedéseket, amelyeket a körülményekhez képest célszerűnek tartanak.

15. cikk. A Nyilatkozat angol, orosz, francia és német nyelven készült. Csak az angol, az orosz és a francia szöveg a hiteles.

Berlin, 1945. július 5. 18.00 óra a közép-európai idő szerint.

Az Amerikai Egyesült Államok részéről:

Dwight D. Eisenhower hadseregtábornok

Az SZSZSZR kormánya részéről:

G. Zsukov, a Szovjetunió marsallja, a németországi szovjet megszálló csapatok főparancsnoka

Az Egyesült Királyság kormánya részéről:

B. L. Montgomery tábornagy

A Francia Köztársaság ideiglenes kormánya részéről:

J. Delattre de Tassigny hadseregtábornok

[3] Az ún. kiegészítő követeléseket (additional requirements) tartalmazó négyhatalmi egyezményt 1945. szeptember 20-án írták alá. A 13 szakaszból álló egyezmény többek között szabályozza a német hatóságok vagy állampolgárok külföldi jogi kapcsolatait, a Németország által kötött nemzetközi szerződések érvényét, a mezőgazdaság, az ipar, a kereskedelem, a közlekedés, a pénzügyek stb. ellenőrzését, a természetes és jogi személyek tulajdonát képező javakat, jogokat és érdekeket, a visszaszolgáltatás, visszaszállítás, jóvátétel és helyreállítás kérdéseit, a német kereskedelmi hajótér kérdését stb. (Ezt követően a szövetséges Ellenőrző Tanács még számos idevágó proklamációt, rendeletet és utasítást adott ki.)

Nyilatkozat a németországi megszállási övezetekről

1. Németországot, az 1937. december 31-én fennállott határai szerint, a megszállás céljából négy övezetre osztják fel, amelyekből mindegyik Hatalomnak egy-egy övezetet juttatnak az alábbiak szerint:

egy keleti övezetet a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének;

egy északnyugati övezetet az Egyesült Királyságnak;

egy délnyugati övezetet az Amerikai Egyesült Államoknak, egy nyugati övezetet Franciaországnak.[4]

A megszálló fegyveres erők mindegyik övezetben a felelős Hatalom által kinevezett főparancsnok parancsnoksága alatt állanak. A négy Hatalom mindegyike saját belátása szerint felvehet a főparancsnokának parancsnoksága alatt álló és a megszállási feladatok ellátására rendelt fegyveres erők állományába olyan kisegítő alakulatokat, amelyek bármely más, a Németország elleni

[4] A berlini nyilatkozat változatlanul az 1944. szeptember 12-i, illetőleg az azt kiegészítő és módosító november 14-i londoni egyezmény értelmében állapította meg az angol, amerikai és szovjet övezet határait, a francia övezetre vonatkozóan pedig figyelembe vette az 1945. május 1-i elvi megállapodást. (A francia övezet határainak kijelöléséről szóló egyezményt csak később, július 26-án írták alá.)

Ezután sor került a vonatkozó megállapodások végrehajtására. Az egyfelől Truman és Churchill, másfelől Sztálin között június 14—18-án lezajlott üzenetváltás július 1-ében állapította meg azt az időpontot, amikor Németországban és Ausztriában megkezdik az esedékes csapatmozdulatokat. Ennek során az angol és amerikai csapatok kiürítették a szovjet övezetnek általuk átmenetileg megszállott részeit és visszavonultak saját megszállási övezeteikbe, ezzel párhuzamosan pedig az angol és amerikai csapatok július 3-án és 4-én, a francia csapatok néhány nap múlva bevonultak a szovjet csapatok által már május 2-án elfoglalt Berlinbe.

Július végén megtörtént Ausztriában is a véglegesen megállapított megszállási övezetek elfoglalása. A szovjet csapatok ennek során kiürítették Ausztriának a brit övezethez tartozó részeit, amelyeket a hadműveletek során átmenetileg megszállottak, az amerikaiak visszavonultak Felső-Ausztriának a Duna bal partján fekvő részeiből, az angol, amerikai és francia helyőrségek pedig bevonultak Bécsbe, amelyet még április 13-án a szovjet csapatok foglaltak el.

Később, az 1946. december 2-i egyezmény értelmében az angol és amerikai megszállási övezeteket egyesítették *(Bizónia)* és ehhez az egyezményhez 1949. április 26-án csatlakozott Franciaország is *(Trizónia)*.

hadműveletekben tevékenyen részt vett Szövetséges Hatalom fegyveres erőinek állományába tartoznak.

2. „Nagy-Berlin" körzetét mind a négy Hatalom fegyveres erői szállják meg. E körzet igazgatásának irányítása céljából együttes Szövetségközi Kormányzóhatóságot (oroszul Komendatura) létesítenek, amely az illetékes főparancsnoka által kinevezett négy parancsnokból áll.[5]

Berlin, 1945. június 5.

(Aláírások, mint az előző okmánynál.)

Nyilatkozat
a németországi ellenőrzési rendszerről

1. Abban az időszakban, mialatt Németország a feltétel nélküli kapitulációból folyó alapvető követeléseket végrehajtja, Németországban a legfőbb hatalmat, kormányaik utasítása szerint, a szovjet, brit, amerikai és francia főparancsnokok fogják gyakorolni,

[5] A berlini nyilatkozat, miként az 1944. szeptember 12-i és az azt kiegészítő londoni egyezmények is világosan akként rendelkeznek, hogy Németországot *négy* megszállási övezetre osztják fel. Nagy-Berlin körzete tehát nem lett külön, afféle ötödik megszállási övezet, hanem a szovjet megszállási övezet határai közé került, területileg ahhoz tartozott, különleges négyhatalmi státus keretében. Azaz: területét a londoni egyezmények és a berlini nyilatkozat értelmében a négy hatalom fegyveres erői együttesen szállták meg és a város igazgatását is együttesen irányították. Berlin lett a szövetséges Ellenőrző Tanács székhelye, és a város négyhatalmi státusa megteremtésének indoka éppen az volt, hogy a négy szövetséges hatalom Németország fővárosából az Ellenőrző Tanács útján közösen ellenőrizze a kapitulációs rendelkezések végrehajtását és a megszállás céljainak megvalósítását, biztosítsa az egyöntetűséget az egyes megszállási övezetek főparancsnokainak működése között és határozzon a Németország egészét érintő kérdésekben. A három nyugati hatalom az Ellenőrző Tanácsban viselt tagságából és Berlin négyhatalmi státusából eredően jogot kapott arra, hogy a kapitulációt követő megszállási időszakban csapataik Berlin részükre kijelölt övezeteiben állomásozzanak és a berlini Komendaturában parancsnokaik útján a szovjet parancsnokkal közösen résztvegyenek Berlin négyhatalmi igazgatásában (Viermächteverwaltung).

A nyugat-berlini helyőrségek ellátása és személyi utánpótlása céljából a nyugati megszállási övezetekből a szovjet övezeten keresztül Nyugat-Berlinbe vezető közlekedési útvonalak szabad használatát a Szovjetunió

mindegyik a saját megszállási övezetében, és együttesen is azokban a kérdésekben, amelyek egész Németországra vonatkoznak. A négy főparancsnok testülete az Ellenőrző Tanácsot alkotja. Mindegyik főparancsnokot munkájában politikai tanácsadó támogat.

2. Az Ellenőrző Tanács, amelynek egyhangúan kell határozatait meghoznia, biztosítja a főparancsnokok saját megszállási övezeteikben kifejtett működésének megfelelő egyöntetűségét és közös határozatokat hoz a Németország egészére vonatkozó fontosabb kérdésekben.[6]

és a nyugati hatalmak között 1945-ben létrejött egyezmények szabályozták. Ezek értelmében az átmenő személy- és teherforgalom, amelyet a Németországban állomásozó szovjet hadseregcsoport parancsnoksága ellenőriz, a következő útvonalakon bonyolódik le: *a)* a berlin—marienborni gépkocsi műúton; *b)* a berlin—helmstedti vasútvonalon, üres teherkocsik számára a berlin—ebisfeldi vasútvonalon; *c)* a Berlin—Hamburg, Berlin—Bückeburg, Berlin—Majna-Frankfurt légifolyosókon. A légifolyosókra vonatkozóan 1945. november 30-án külön egyezményt kötöttek. Ezeket az egyezményeket az ún. berlini blokád megszűnését elrendelő 1949. május 12-i négyhatalmi egyezmény megerősítette.

Az 1955. szeptember 20-i szovjet—NDK egyezmény helyreállította az NDK szuverén jogait, de az egyezményhez csatolt levélváltás értelmében továbbra is fenntartották az angol, amerikai és francia helyőrségek nyugat-berlini forgalma ellenőrzésének eddigi rendszerét, azaz a szovjet katonai hatóságok ellenőrzését.

Nagy-Berlin nemzetközi jogi helyzetére vonatkozóan lásd a 7. sz. jegyzetet is.

[6] A szövetséges Ellenőrző Tanács létesítését az 1944. november 14-i egyezmény írta elő. A berlini nyilatkozat kiadása után 1945. június 6-án az Ellenőrző Tanács (három tagja) megtartotta első ülését, majd a potsdami értekezletet követően, augusztus 30-án (már a francia tag részvételével) kiadta 1. számú proklamációját. Ebben bejelentette, hogy a június 5-i nyilatkozat értelmében az Ellenőrző Tanács megalakult és hogy a szövetséges kormányok, amelyek Németországban átvették a főhatalmat, ennek gyakorlását a Németország egészét érintő kérdésekben az Ellenőrző Tanácsra ruházták át; minden egyéb kérdésben a főhatalmat saját megszállási övezeteikben a négy főparancsnok gyakorolja, és az általuk kiadott proklamációk, parancsok, rendeletek stb. a hatáskörük szerinti megszállási övezetekben törvényerővel bírnak. A 2. számú proklamációban az Ellenőrző Tanács az 1945. szeptember 20-i ún. kiegészítő követeléseket (lásd a 3. sz. jegyzetet) tette közzé. Az Ellenőrző Tanács tagjai voltak: Eisenhower hadseregtábornok (amerikai), Zsukov marsall (szovjet), Robertson altábornagy (angol) és Koeltz tábornok (francia).

Az Ellenőrző Tanács megszűnését közvetlenül az 1948. évi londoni háromhatalmi konferencia (1948. február 23—március 6.) idézte elő. Ezt a

3. Az Ellenőrző Tanács alá rendelve, Állandó Egyeztető Bizottságot létesítenek, amely a négy főparancsnok egy-egy képviselőjéből áll, továbbá Ellenőrző Bizottságot, amely a következő (és a tapasztalatok alapján még módosítható) osztályokra tagozódik:

katonai ügyek; haditengerészet; légügy; közlekedésügyek; politikai ügyek; közgazdaság; pénzügy; jóvátétel, szállítás és visszaszolgáltatás; belső ügyek és hírközlés; jogügyek; hadifoglyok és áttelepített személyek; munkaerő.

Mindegyik osztálynak négy vezetője lesz, akik közül mindegyik Hatalom egyet jelöl ki. Az osztályok személyzete egyaránt állhat polgári és katonai személyekből és különleges esetekben más Egyesült Nemzetek olyan állampolgáraiból is, akiket egyéni képességük alapján neveztek ki.

4. Az Egyeztető Bizottság és az Ellenőrző Bizottság feladata, hogy véleményt nyilvánítson az Ellenőrző Tanács számára, végrehajtsa a Tanács határozatait és továbbítsa azokat a megfelelő német szervekhez, valamint hogy felügyeletet és állandó ellenőrzést gyakoroljon utóbbiak tevékenysége felett.

---

konferenciát az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország részvételével, de a Szovjetunió nélkül hívták össze és azon olyan kérdéseket tárgyaltak meg, amelyek Németország egészét érintették és így az Ellenőrző Tanács hatáskörébe tartoztak. Nevezetesen elhatározták, hogy az angol, amerikai és francia megszállási övezeteket bevonják a Marshall-tervbe és az OEEC-be, hogy a Ruhr-vidéket kiveszik a négyhatalmi ellenőrzés alól és nemzetközi Ruhr-hatóság felállításával nyugati ellenőrzés alá helyezik, továbbá, hogy külön nyugatnémet alkotmányozó gyűlést hívnak össze. A Szovjetunió március 6-i jegyzékében a „londoni ajánlásokat" a Németország ellenőrzési rendszeréről szóló egyezmények, valamint a potsdami egyezmény megszegésének minősítette, és mivel azokat a nyugati hatalmak az Ellenőrző Tanács március 20-i ülésén nem voltak hajlandók megvitatni, a szovjet delegátus elhagyta az ulést. Ezzel az Ellenőrző Tanács működése gyakorlatilag megszűnt. A londoni ajánlások lépésről lépésre történő megvalósításával — ideértve az 1948. június 18-án elrendelt nyugatnémet pénzreformot is, amelyet június 22-én a keletnémet pénzreform követet — Németország gazdasági egységének szétesése befejezett ténnyé vált és az Ellenőrző Tanácsnak mint Németország ellenőrzése közös szervének működése értelmét vesztette.

1949. szeptember 20-án a nyugati hatalmak Trizónia területén megteremtették a külön nyugatnémet államot, a Német Szövetségi Köztársaságot. Ezt követően, 1949. október 7-én a szovjet megszállási övezet területén kikiáltották a Német Demokratikus Köztársaságot. Németország teruletén ezzel *két német állam* jött létre.

5. Az Egyesült Nemzetek többi elsősorban érdekelt kormányaival való összeköttetést az ezen kormányok által az Ellenőrző Tanácshoz kinevezett katonai missziók útján biztosítják (amelyeknek polgári tagjai is lehetnek). Ezek a missziók a megfelelő hivatalos úton érintkezhetnek az ellenőrző szervekkel.

6. Az Egyesült Nemzeteknek azon szervezetei, amelyek az Ellenőrző Tanács felhatalmazásával Németországban működést fejthetnek ki, alá vannak rendelve a szövetséges ellenőrzési szerveknek és felelősséggel tartoznak azoknak.

7. „Nagy-Berlin" területének igazgatását Szövetségközi Kormányzóhatóság irányítja, amely az Ellenőrző Tanács általános irányítása alatt fejti ki működését és négy parancsnokból áll, akik váltakozva látják el a főparancsnoki teendőket. Munkájukat technikai személyzet támogatja, amely felügyeletet és ellenőrzést gyakorol a helyi német szervek tevékenysége felett.[7]

[7] A berlini Komendatura létesítését szintén az 1944. november 14-i egyezmény írta elő. Működését és hatáskörét a berlini nyilatkozat 7. pontja alapján az 1945. július 7-i négyhatalmi egyezmény szabályozta, amelyet az angol, amerikai és francia helyőrségek berlini bevonulása után írtak alá. A Komendatura július 11-én alakult meg és átvette az addigi szovjet városparancsnoktól — aki április 28-a óta működött Berlinben — Nagy-Berlin négyhatalmi igazgatását. Másnap, július 12-én az angol és amerikai parancsnokok a szovjet parancsnoktól átvették saját megszállási övezeteik teljes ellenőrzését. A Komendatura első tagjai Gorbatov vezérezredes (szovjet), Parks vezérőrnagy (amerikai) és Lyne vezérőrnagy (angol) voltak. Augusztus 12-én a francia parancsnok is csatlakozott hozzájuk, aki rövidesen átvette az angoloktól a francia övezet ellenőrzését. A Komendatura augusztus 13-án jóváhagyta Nagy-Berlin ideiglenes alkotmányát, amelynek alapján egységes városi képviselőtestületet választottak. 1946-ban a szövetségesek életbeléptették Nagy-Berlin megszállási statutumát.

Az egységes városi képviselőtestület 1948-ig működött Berlinben. 1948. június 23-án a nyugati hatalmak a nyugat-németországi pénzreformot — a berlini négyhatalmi igazgatás feltételeit megszegve — Nyugat-Berlinre is kiterjesztették és bevezették a nyugatnémet márkát, úgyhogy Nagy-Berlinben kétféle márka került forgalomba. A város gazdaságilag és politikailag kettészakadt, a berlini Komendatura július 1-i hatállyal beszüntette működését. Ezt követően Nagy-Berlin egységes városi képviselőtestülete is felbomlott és két külön képviselőtestület jött létre. 1948. október 18-án Nyugat-Berlin amerikai övezetének egyik kerületében, Schönebergben megalakult a nyugat-berlini szenátus, november 30-án pedig külön kelet-berlini magisztrátus. A nyugati hatalmak Nagy-Berlin négyhatalmi státusa helyébe Nyugat-Berlinben 1949. május 14-én külön háromhatalmi megszállási státu-

8. A fentiekben körvonalazott rendelkezések a német kapitulációt követő megszállási időszak tartama alatt lesznek érvényesek,

---

tumot (ún. kis megszállási státutum) léptettek életbe és június 7-én külön háromhatalmi katonai parancsnokságot (Komendatura) létesítettek. A város egységes igazgatása, amelyre vonatkozóan kötött megállapodásokból a nyugati megszálló csapatok berlini jelenléte is fakadt, ezzel megszűnt. Másfelől — amint erre az 5. sz. jegyzetben már utaltunk — a Berlin négyhatalmi státusára vonatkozó megállapodások elválaszthatatlan részei voltak a Németország vereségével kapcsolatban létrejött szélesebb körű négyhatalmi egyezményeknek, amelyeket a megszállás céljainak előmozdítására kötöttek. A nyugati hatalmak berlini megszállási jogai tehát összefüggésben állottak az ezekből az egyezményekből folyó kötelezettségeikkel, alapvetően azzal, hogy a Szovjetunióval együtt Berlinből, az Ellenőrző Tanács székhelyéről ellenőrizzék egész Németország és Berlin demokratikus átalakítását. Maga a Berlini Komendatura is az Ellenőrző Tanács általános irányítása alatt állott.

A helyzet azóta sok mindenben megváltozott (az Ellenőrző Tanács és a berlini Komendatura feloszlása, a két német állam megalakulása, Nyugat-Németország bevonása a NATO-ba, az 1954. évi párizsi szerződések megkötése, Nyugat-Berlin „frontvárossá" tétele stb.), és ennek folytán megszűntek azok az indokok is, amelyeken a három nyugati hatalom csapatainak nyugat-berlini tartózkodása alapult. Tekintettel arra, hogy a Németországra vonatkozó négyhatalmi egyezményeket a nyugati hatalmak megszegték, sőt legtöbbjüket maguk sem tekintik többé hatályosnak és azokat más megállapodásokkal helyettesítették, Berlinre vonatkozóan is új jogi szabályozásra van szükség.

A Szovjetunió 1958. november 27-én a három nyugati hatalomhoz intézett jegyzékében közölte, hogy a szovjet kormány — a kialakult tényleges helyzet alapján — hatályát vesztettnek tekinti a Németország megszállási övezeteiről és Nagy-Berlin igazgatásáról 1944. szeptember 12-én kötött egyezményt és az azt kiegészítő egyezményeket, ideértve a Németország ellenőrzési rendszeréről 1945. május 1-én kelt egyezményt is, vagyis mindazokat az egyezményeket, amelyeknek hatálya a Németország kapitulációja utáni első évekre vonatkozott. A szovjet kormány egyben határozatot hozott, hogy a maga részéről intézkedéseket léptet életbe Kelet-Berlin megszállási rendszerének megszüntetésére. Ugyanebben a jegyzékben a szovjet kormány felhívta a három nyugati kormányt, hogy szintén számolják fel az elavult nyugat-berlini megszállási rendszert, és javaslatot tett arra, hogy négyhatalmi megegyezés alapján Nyugat-Berlint nyilvánítsák demilitarizált szabad várossá.

Azóta a szovjet kormány a nyugat-berlini kérdés rendezésére és a Németországgal való békeszerződés megkötésére irányuló javaslatait

mialatt Németország a feltétel nélküli kapituláció alapvető követeléseit végrehajtja. Az ezt követő időszakra vonatkozó rendelkezéseket külön egyezmény fogja megállapítani.

Berlin, 1945. június 5.

(Aláírások, mint az előző okmánynál.)

---

több ízben megismételte. A nyugati hatalmak viszont erre kevés hajlandóságot mutattak és ragaszkodtak az 1944. szeptember 12-i egyezmény ama részének fenntartásához, amelyre nyugat-berlini megszállási jogaikat alapozzák. Erre való tekintettel 1961. augusztus 13-án az NDK kormánya a Berlinben kialakult visszás helyzet megszüntetése érdekében a berlini övezethatárt állami határrá nyílvánította, és fegyveres egységeit Berlin keleti övezetébe vezényelte. 1962. augusztus 22-én a Szovjetunió honvédelmi minisztere elrendelte a szovjet csapatok berlini helyőrségi parancsnokságának megszüntetését, azzal a fenntartással, hogy az angol, amerikai és francia helyőrségek Nyugat-Berlinbe irányuló, illetve onnan távozó személy- és teherszállításának ellenőrzése ideiglenesen továbbra is a németországi szovjet hadseregcsoport vezérkarának illetékessége alá tartozik. Másnap Kelet-Berlin városparancsnokává az NDK nemzetvédelmi minisztere keletnémet tábornokot nevezett ki.

Szovjet–csehszlovák szerződés Kárpát-Ukrajnáról

Moszkva, 1945. június 29.

Forrás: Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami XI. kötet. Moszkva, 1955. 31. old.

Szerződés
a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége
és a Csehszlovák Köztársaság között
Kárpát-Ukrajnára vonatkozóan[1]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának elnöksége és a Csehszlovák Köztársaság elnöke

attól az óhajtól áthatva, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság népei egymással örök és őszinte barátságban éljenek és hogy részükre szoros együttműködésük révén boldog jövőt biztosítsanak,

elhatározták, hogy e célból szerződést kötnek és meghatalmazottaikká kinevezték:

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának elnöksége: Vjacseszlav Mihajlovics Molotovot, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Népbiztosok Tanácsának elnökhelyettesét és külügyi népbiztost;

a Csehszlovák Köztársaság elnöke Zdenek Fierlinger miniszterelnököt és Vladimir Klementis külügyminisztert,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. Kárpát-Ukrajna[2] (a csehszlovák alkotmány megnevezése szerint: Podkarpatská Rus),[3] amelyet a Saint Germain en Laye-ben 1919. szeptember 10-én kötött szerződés alapján autonóm terület-

[1] A megerősítő okiratokat Prágában 1946. január 30-án cserélték ki, amely napon a szerződés hatályba lépett.

[2] Orosz eredetiben: Zakarpatszkaja Ukraina (Kárpátontúli Ukrajna).

[3] Kárpátaljai Oroszország.

ként[4] a Csehszlovák Köztársasághoz csatoltak,[5] a lakossága részéről kinyilvánított óhajnak megfelelően és a két Magas Szerződő Fél közötti baráti megegyezés alapján egyesül ősi hazájával, Ukrajnával és ennélfogva az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság részévé válik.

A Szlovákia és Kárpát-Ukrajna között 1938. szeptember 29. napján fennállott határok, az eszközölt módosításokkal, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság közötti határokká lesznek, a mellékelt térkép szerint.

2. cikk. A jelen Szerződést a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének és a Csehszlovák Nemzetgyűlésnek meg kell erősítenie.

A megerősítő okiratokat Prágában cserélik ki.

A jelen Szerződés készült Moszkvában, három példányban, mindegyik orosz, ukrán és szlovák nyelven.

Értelmezés szempontjából mindhárom szöveg egyenlő érvényű.

1945. június 29.

[4] A Szövetséges és Társult Főhatalmak és Csehszlovákia között létrejött kisebbségvédelmi szerződés 10. cikke.

[5] Kárpát-Ukrajnát a Szövetséges és Társult Hatalmaknak Ausztriával Saint Germain en Laye-ben 1919. szeptember 10-én kötött békeszerződés 54. és 55. cikke, valamint a Magyarországgal Trianonban 1920. június 4-én kötött békeszerződés 48. és 49. cikke Csehszlovákiához csatolta. A területi autonómia gyakorlati megvalósítására azonban a két világháború között nem került sor. Az 1938. szeptember 29-i müncheni egyezmény után a németek szolgálatában álló Augustin Volosin 1938. október 20-án Csehszlovákia keretén belül kárpát-ukrán autonóm kormányt alakított, amely a német érdekeket képviselve szovjetellenes éllel 1939. március 15-ig működött.

Az 1938. november 2-i első bécsi döntés Kárpát-Ukrajna déli részét Magyarországhoz csatolta. Csehszlovákia teljes felosztásának előestéjén, 1939. március 14-én, amikor Németország sugalmazására Tiso proklamálta Szlovákia elszakadását Csehországtól, Volosin kikiáltotta az önálló Kárpát-Ukrajnát. Március 15-én Magyarország Németország hozzájárulásával három nap alatt megszállta Kárpát-Ukrajnát. Volosin Huszton proklamálta „Kárpát-Ukrajna csatlakozását Romániához", majd Máramarosszigetre menekült.

A Magyarországgal kötött 1945. január 20-i fegyverszüneti egyezmény 2. cikke értelmében Magyarország kötelezte magát, hogy az 1937. december 31-én fennállott határok mögé vonja vissza csapatait, tehát Kárpát-Ukrajna birtokbavétele jogilag is semmissé vált.

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság között Kárpát-Ukrajnára vonatkozóan kötött szerződéshez

A Kárpát-Ukrajnára vonatkozó Szerződés aláírása alkalmából a Magas Szerződő Felek az alábbiakban egyeztek meg:

1. cikk. A határoknak a Szerződés 1. cikke szerinti kijelölését a helyszínen Határmegállapító Bizottság fogja elvégezni, amelybe a Magas Szerződő Felek mindegyike három képviselőjét nevezi ki, akik jogosultak a megfelelő számú szakértőt a tárgyalásokba bevonni.

A Határmegállapító Bizottság működésével kapcsolatos költségeket a két résztvevő ország egyenlő arányban viseli.

2. cikk. Azok az ukrán és orosz nemzetiségű személyek, akik Csehszlovákia területén (Szlovákia kerületeiben) laknak, jogosultak 1946. január 1-ig a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége állampolgárságáért optálni. Az opciót a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségében fennálló törvények szerint kell gyakorolni, és az csak a Szovjetunió hatóságainak hozzájárulásával válik hatályossá.

Azok a szlovák és cseh nemzetiségű személyek, akik Kárpát-Ukrajna területén laknak (állandó lakhellyel bírnak), jogosultak 1946. január 1-ig a Csehszlovák Köztársaság állampolgárságáért optálni. Az opciót a Csehszlovák Köztársaságban fennálló törvények szerint kell gyakorolni, és az csak a csehszlovák hatóságok hozzájárulásával válik hatályossá.

Azok a személyek, akik élnek a fent említett optálási joggal, az érdekelt Kormány hozzájárulásának megadásától számított 12 hónapon belül kötelesek abba az országba áttelepülni, amelynek állampolgárságát meg akarják szerezni, és ennek kapcsán magukkal vihetik összes ingóságaikat. Ezek az ingóságok minden vámilleték alól mentesek. Hátrahagyott ingatlan javaik után ezek a személyek kártalanítást kapnak.

Hasonlóképpen kártalanítást kapnak hátrahagyott ingatlan javaik után azok a cseh és szlovák nemzetiségű személyek, akik az ellenséges megszállás következtében kényszerültek elhagyni Kárpát-Ukrajna területét. E személyekkel azonos elbírálásban részesülnek azok a jogi személyek, amelyeknek a megszállás előtt fennálló igazgatási szerveit összetétel szempontjából cseh vagy szlovák honosságúnak kell tekinteni.

3. cikk. A mai napon kelt Szerződés 1. cikkének és a jelen Jegyzőkönyv 2. cikkének alkalmazása céljából a jogi, tulajdoni és pénzügyi kérdések rendezésére Felszámolási Bizottságot alakítanak, amelybe a Magas Szerződő Felek mindegyike kinevezi képviselőit, akik jogosultak az ellenőrzési munkálatokhoz szükséges szakértőket alkalmazni.

E Bizottság hatáskörébe tartozik, hogy a Kárpát-Ukrajnában levő állami javak tulajdonjogát ellenszolgáltatás nélkül a Csehszlovák Köztársaságról a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségére ruházza át.

4. cikk. A 2. cikk 3. és 4. bekezdése szerint kártalanításokat, a Felszámolási Bizottság által kidolgozott elvek alapján, a szovjet és csehszlovák kormány teljesíti. A Magas Szerződő Felek kicserélik a kártalanítottak listáját és az eszerint fennmaradó tartozások kifizetését lebonyolítják. A kártalanításokat, valamint a különbözet kiegyenlítésével kapcsolatos összes kérdéseket a Szerződés megerősítésének napjától számított 18 hónap alatt számolják fel.

5. cikk. A jelen Jegyzőkönyv a Szerződés szerves része és azt ugyanolyan feltételek mellett kell megerősíteni, mint az alapszerződés okmányát.

Moszkva, 1945. évi június 29.

Az Ausztria megszállási övezeteiről és Bécs igazgatásáról szóló egyezmény

London, 1945. július 9.

Forrás: British Treaty Series N°. 49. (1946. Cmd 6958.) 19. old. — Manley O. Hudson: International Legislation. IX. kötet. (1942—1945). New York, 1950. 564. old.

Egyezmény Ausztria megszállási övezeteiről és Bécs város igazgatásáról[1, 2]

1. Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányai, valamint a Francia Köztársaság ideiglenes kormánya megállapodtak, hogy Ausztria területét, az 1937 de-

[1] Hatályba lépett 1945. július 24-én.

[2] Ausztriában a szövetséges csapatok a hadműveletek folyamán — mint Németországban is több helyen átlépték az akkor véglegesen még meg nem állapított ausztriai megszállási övezetek határait, nevezetesen a szovjet—brit övezethatárt Stájerországban és a szovjet—amerikai övezethatárt Felső-Ausztriában. A 8. brit hadsereg Olaszország felől jövet 1945. május 14-én benyomult Karinthiába és megszállta Klagenfurtot, majd Stájerországban Gráctól nyugatra a Judenburg — Koflach — jugoszláv határvonal mentén felvette az érintkezést a Magyarország felől előretörő szovjet csapatokkal, amelyek május 8-án megszállták Stájerországnak a brit övezethez került keleti felét. Klagenfurtba és Karinthia nagy részébe még az angolok megérkezése előtt jugoszláv csapatok vonultak be, ezek azonban a szövetségesek kérésére május 21—25. között kivonultak Ausztria területéről. Felső-Ausztriában a szovjet csapatok Passauig nyomultak előre, az amerikaiak viszont megszállták a Dunától északra fekvő olyan részeket is, amelyek a szovjet megszállási övezethez kerültek.

A szövetségesek az Európai Tanácskozó Bizottságban még a július 9-i egyezmény megkötése előtt *elvi megállapodásra* jutottak az ausztriai megszállási övezetek határaira és Ausztria megszállási rendszerére vonatkozóan. Ennek alapján ugyanabban a június 14—18-i üzenetváltásban, amelyben egyfelől Truman és Churchill, másfelől Sztálin megállapodtak a németországi övezethatárok elfoglalásával kapcsolatos csapatmozdulatok tekintetében, megállapodás jött létre aziránt is, hogy ezzel

cember 31-én fennállott határai szerint, az Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Francia Köztársaság fegyveres erői szállják meg.

---

egyidejűleg, azaz július 1-én a megfelelő csapatok Ausztriában is kezdjék meg — az Európai Tanácskozó Bizottságban létrejött elvi megállapodás szerint — saját megszállási övezeteikbe való vonulásukat. Ezekre a csapatmozdulatokra azonban csak az övezethatárok végleges megállapításáról szóló július 9-i egyezmény aláírása utáni hetekben került sor. A szovjet csapatok kiürítették Stájerországnak általuk megszállva tartott részét, ahova július 24-én bevonultak a brit csapatok. Július 31-én az amerikai, a brit és a francia helyőrségek bevonultak Bécs részükre kijelölt megszállási övezeteibe. Augusztus 2-án a szovjet csapatok megszállták a Mühl-körzetet, azaz Felső-Ausztriának a Dunától északra fekvő részét, amely eddig az amerikai megszállási övezethez tartozott.

Közvetlenul az ovezethatárokról szóló egyezmény megkötése előtt, a négy hatalom július 4-én az Európai Tanácskozó Bizottságban aláírta az *Ausztria ellenőrzési rendszeréről szóló egyezményt*, azzal, hogy az addig marad érvényben, amíg a szabad választások alapján megalakult osztrák kormányt a szövetségesek el nem ismerik. A 14 cikkből álló egyezmény 2. cikke értelmében az ellenőrzés szervei a Szövetséges Tanács és Végrehajtó Bizottság, amelyek együttesen az Ausztriai Szövetséges Bizottságot (Allied Commission for Austria) alkotják. Az egyezmény 11. cikke értelmében Bécs város igazgatásának együttes irányítására Szövetségközi Kormányzóhatóságot (Komendatura) létesítenek, amely a Szövetséges Tanács irányítása alatt működik. Ezután az Európai Tanácskozó Bizottság befejezte az ausztriai megszállási övezetek határainak megállapítását is, úgyhogy július 9-én a vonatkozó egyezményt aláírhatták.

Ami az osztrák kormányalakítás kérdését illeti, kevéssel azután, hogy 1945. április 13-án a szovjet csapatok elfoglalták Bécset, azaz április 27-én ideiglenes osztrák kormány alakult Karl Renner volt kancellár elnökletével. Ez az ideiglenes kormány a november 25-én megtartott parlamenti választásokig maradt hivatalban. A választások eredményei alapján Leopold Figl alakította meg a kormányt, míg Karl Renner köztársasági elnök lett. A Szövetséges Tanács december 18-i, egyhangúlag hozott határozatában javasolta a szövetséges kormányoknak, hogy ismerjék el a Figl-kormányt, ami 1946 januárjában meg is történt. 1946. június 28-án a szövetségesek megkötötték *az Ausztria ellenőrzési rendszeréről szóló új egyezményt*, amely az 1945. július 4-i egyezmény helyébe lépett. Az egyezmény 14 cikkben részletesen szabályozza az osztrák kormány, valamint a július 4-i egyezményben létesített szövetséges ellenőrző szervek és a szövetséges fegyveres erők jogkörét Ausztriában.

Ausztria ellenőrzése és megszállása az 1955. május 15-én aláírt *osztrák államszerződéssel* ért véget.

Ausztriát a megszállás céljából az alábbiak szerint négy övezetre osztják fel, amelyekből egyet-egyet juttatnak a négy hatalomnak, továbbá Bécs külön térségére, amelyet a négy hatalom fegyveres erői együttesen szállnak meg.

Északkeleti (szovjet) övezet (a mellékelt „A" térkép szerint).

Alsó-Ausztria tartományt Bécs város kivételével, Felső-Ausztriának a Duna bal partján fekvő részét, valamint Burgenland tartományt, amint az az ausztriai közigazgatási határok módosításáról szóló 1938. október 1-i rendelet hatályba lépése előtt fennállott, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének fegyveres erői szállják meg.

Északnyugati (Egyesült Államok) övezet (a mellékelt „A" térkép szerint).

Salzburg tartományt és Felső-Ausztriának a Duna jobb partján fekvő részét az Egyesült Államok fegyveres erői szállják meg.

Nyugati (francia) övezet (a mellékelt „A" térkép szerint).

Tirol és Vorarlberg tartományokat a Francia Köztársaság fegyveres erői szállják meg.

Déli (Egyesült Királyság) övezet (a mellékelt „A" térkép szerint).

Karinthia tartományt, ideértve Kelet-Tirolt és Stájerország tartományt, kivéve Burgenland területét, amint az az 1938. október 1-i rendelet életbe lépése előtt fennállott, az Egyesült Királyság fegyveres erői szállják meg.

Bécs városának területét a következő mellékelt „B" térkép szerint a következő négy részre osztják fel:

Leopoldstadt, Brigittenau, Floridsdorf, Wieden és Favoriten kerületeket a Szovjetunói fegyeres erői szállják meg;

Neubau, Josefstadt, Harnals, Alsergrund, Währing és Döbling kerületeket az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erői szállják meg;

Mariahilf, Penzing, Fünfhaus (ideértve Rudolfsheim kerületét) és Ottakring kerületeket a Francia Köztársaság fegyveres erői szállják meg;

Hietzing, Margereten, Meidling, Landstrasse és Simmering kerületeket az Egyesült Királyság fegyveres erői szállják meg.

Az Innere Stadt kerületet a négy hatalom fegyveres erői szállják meg.

3. A megszállási övezetek közötti határok, kivéve Bécs város és Burgenland tartomány határait, azonosak az ausztriai közigazgatási határok módosítására vonatkozó 1938. október 1-i rendelet hatályba lépése után fennállott határokkal. Bécs városának és Bur-

genland tartománynak határai azonosak az 1937. december 31-én fennállott határokkal.

4. Bécs városa közös igazgatásának céljából Szövetségközi Kormányzóhatóságot (Komendatura) hoznak létre, amely az illetékes főparancsnokok által kinevezett három parancsnokból áll.

5. Tullen repülőterét, minden hozzátartozó berendezéssel és felszereléssel együtt az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erői fogják igazgatni és üzemeltetni. Schwechat repülőterét, a hozzátartozó berendezésekkel és felszerelésekkel együtt az Egyesült Királyság fegyveres erői fogják igazgatni és üzemeltetni, mégpedig az angol és francia fegyveres erők által való közös használatra. A megszálló hatalmak fegyveres erői és tisztviselői szabad és akadálytalan bejárást élveznek azokra a repülőterekre, amelyeket a megszállás és használat céljából részükre kijelöltek.

6. A jelen Egyezmény készült négy példányban, angol, orosz és francia nyelven. A három szöveg egyaránt hiteles.

7. A jelen Egyezmény hatályba lép, mihelyt azt a négy kormány jóváhagyta.

Az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, valamint a Francia Köztársaság ideiglenes kormánya között Ausztria megszállási övezeteiről és Bécs város igazgatásáról kötött egyezmény fenti szövegét az Európai Tanácskozó Bizottság dolgozta ki és 1945. július 9-i ülésén egyhangúlag elfogadta.

A potsdami értekezlet

Berlin, 1945. július 17.—augusztus 2.

Forrás: The United Nations Yearbook, 1946. 46. old. — A Decade of American Foreign Policy. Basic Dokuments 1941—49. Washington, 1950. 34. old. — Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XI. kötet. Moszkva, 1955. 107. old.

Jelentés a berlini hármas értekezletről[1]

I.

1945. július 17-én Harry S. Truman, az Amerikai Egyesült Államok elnöke, J. V. Sztálin generalisszimusz, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Népbiztosai Tanácsának elnöke és Winston S. Churchill, Nagy-Britannia miniszterelnöke, C. R. Attlee úrral együtt, Berlinben háromhatalmi értekezleten találkoztak. Kíséretükben voltak a három hatalom külügyminiszterei: V. M. Molotov, D. F. Byrnes és A. Eden, valamint a vezérkari főnökök és más tanácsadók.

Július 17-e és július 25-e között kilenc ülést tartottak. Ezután az

[1] A potsdami értekezlet megállapodásait két okmány tartalmazza: az augusztus 2-án kiadott *jelentés*, valamint az augusztus 1-én kelt, de teljes szövegében csak 1947. március 24-én közzétett *jegyzőkönyv*. A jelentés tizennégy fejezetből áll, míg a jegyzőkönyv huszonegy fejezetet és két mellékletet tartalmaz. A jelentés legtöbb fejezetének szövege azonos a jegyzőkönyv vonatkozó fejezeteinek szövegével, egyes fejezetei csak kivonatosan tartalmazzák a jegyzőkönyv megfelelő fejezeteit, viszont teljesen hiányoznak a jelentésből a jegyzőkönyv XIII—XX-ig terjedő fejezetei, valamint a két melléklet.

A „Nemzetközi szerződések gyűjteménye 1945—1958" című kötet tartalmazta a jelentés teljes szövegét, valamint kivonatosan a jegyzőkönyv XIII—XX. fejezeteit. A jelen kötetben — a fordítás kisebb javításaival — újra hozzuk a jelentést és egyben a jegyzőkönyv teljes szövegét, tekintettel arra, hogy a második világháború alatt megtartott többi nagy értekezletek anyagát is ebben a kötetben közöljük és ekként összefüggő képet adhatunk a különböző értekezleteken létrejött, egymást szorosan kiegészítő megállapodásokról.

angol alsóházi választások eredményei kihirdetésének időpontjában az értekezletet két napra felfüggesztették.

Július 28-án C. R. Attlee visszatért az értekezletre mint Nagy-Britannia miniszterelnöke, E. Bevin, az új külügyminiszter kíséretében. Ezután még négy napon át tartottak üléseket. Az értekezlet időtartama alatt a három kormányfő külügyminisztere kíséretében rendszeresen találkozott, ezenkívül rendszeres megbeszélések folytak a külügyminiszterek között is. A bizottságok, amelyeket a külügyminiszterek megbeszéléseiken a különböző kérdések előkészítésére neveztek ki, szintén mindennap üléseztek.

Az értekezlet ülései Cecilienhof-ban folytak, Potsdam közelében.[2] Az értekezlet 1945. augusztus 2-án fejeződött be.

Az értekezleten fontos határozatokat hoztak és fontos egyezményeket kötöttek. Számos egyéb olyan kérdésről is folyt eszmecsere, amelyeknek megbeszélését az értekezleten létesített Külügyminiszterek Tanácsában fogják folytatni.

Truman elnök, Sztálin generalisszimusz és Attlee miniszterelnök azzal a meggyőződéssel hagyták el az értekezletet — amely megerősítette a kormányaik közötti kapcsolatokat és kiszélesítette együttműködésük és kölcsönös megértésük kereteit —, hogy kormányaik és népeik az Egyesült Nemzetek többi államaival együtt megteremtik az igazságos és tartós békét.

II. A Külügyminiszterek Tanácsának megalakítása

Az értekezlet egyezményt kötött az öt nagyhatalmat képviseló Külügyminiszterek Tanácsának létesítéséről, hogy az folytassa a békerendezésekhez szükséges előkészítő munkálatokat és foglalkozzék olyan egyéb kérdéssel, amelyet a Tanácsban részt vevő kormányok megegyezés szerint időről időre a Tanács elé utalhatnak.

A Külügyminiszterek Tanácsának megalakítására vonatkozó egyezmény szövege a következő:

„1. Az Egyesült Királyság, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Kína, Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztereiből Tanácsot kell alakítani.

2. *a)* A Tanács rendesen Londonban ülésezik, a Tanács által felállítandó közös Titkárság állandó székhelyén. Mindegyik külügyminisztert olyan magasrangú helyettes kísér, aki fel van hatalmazva arra, hogy minisztere távolléte esetén a munkálatokat folytassa; a külügyminisztert ezenkívül kisszámú szaktanácsadó is kíséri.

[2] Cecilienhof Potsdam város területéhez tartozó, a potsdami tavak partján épült kastély.

b) A Tanács első ülését Londonban tartják, legkésőbb 1945. szeptember 1-én. Az ülések közös megegyezés alapján más fővárosban is megtarthatók, amiről esetről esetre határoznak.

3. *a)* Azonnali és fontos feladatként vár a Tanácsra, hogy az Egyesült Nemzetek elé való terjesztés végett megszövegezze az Olaszországgal, Romániával, Bulgáriával, Magyarországgal és Finnországgal kötendő békeszerződéseket és javaslatokat dolgozzon ki az európai háború befejezése kapcsán felmerült megoldatlan területi kérdések rendezésére. A Tanács foglalkozni fog a Németországra vonatkozó békerendezés előkészítésével, hogy azt Németország kormánya elfogadja, ha Németországnak megfelelő ilyen kormánya lesz.

b) Az említett feladatok mindegyikének megoldásánál a Tanácsnak azok a tagjai vesznek részt, akik az illető ellenséges államra rákényszerített fegyverletételi feltételeket aláíró államokat képviselik. Az Olaszországra vonatkozó békerendezésnél Franciaországot úgy kell tekinteni, mint az olasz fegyverletételi feltételek aláíróját. Más tagokat is meghívnak a tárgyalásokon való részvételre abban az esetben, ha az őket közvetlenül érdeklő kérdések kerülnek megvitatásra.

c) A Tanácsot alkotó kormányok közötti megegyezéssel időről időre más kérdéseket is a Tanács elé lehet terjeszteni.

4. *a)* Ha a Tanács olyan kérdést vizsgál meg, amelyben egy a Tanácsban nem képviselt állam van közvetlenül érdekelve, ezt az államot felhívják, hogy képviselője útján vegyen részt a kérdés megvitatásában és tanulmányozásában.

b) A Tanács eljárását a vizsgálandó kérdés jellege szerint szabhatja meg. Bizonyos esetekben a szóban forgó kérdést előzetesen maga is megtárgyalhatja, más érdekelt államok bevonása előtt. Más esetekben a Tanács hivatalos értekezletre hívhatja meg azt az államot, amely valamely adott kérdés megoldásában leginkább érdekelt."

Az értekezlet határozatainak megfelelően a három kormány mindegyike azonos szövegű meghívást intézett Kína és Franciaország kormányaihoz a fenti szöveg elfogadása és a Tanács megalakításában való részvétel végett.[3]

[3] A Külügyminiszterek Tanácsa első ülését Londonban, 1945. szeptember 11-től október 12-ig tartotta. Kína csak ezen az első ülésen vett részt, a későbbieken nem. A Tanács második ülését Párizsban 1946. április 25-től május 16-ig és június 15-től július 12-ig, harmadik ülését New Yorkban 1946. november 4-től december 12-ig, negyedik ülését Moszkvá-

Az ebben a szövegben meghatározott sajátos célokra létesült Külügyminiszterek Tanácsa nem érinti a krími értekezleten elfogadott megállapodást, amely szerint az Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Egyesült Királyság külügyminiszterei időszakonként tanácskozásokat folytatnak egymással.

Az értekezlet a Külügyminiszterek Tanácsának létesítéséről szóló egyezmény fényében megvizsgálta az Európai Tanácskozó Bizottság helyzetét is.[4] Megelégedéssel vette tudomásul, hogy a Bizottság sikerrel oldotta meg fő feladatait azoknak a javaslatoknak a beterjesztésével, amelyek Németország feltétel nélküli kapitulációjára, a németországi és ausztriai megszállási övezetekre és az ezekben az államokban létesítendő szövetséges ellenőrző rendszerre vonatkoznak.

Úgy találták, hogy a Németország és Ausztria ellenőrzésével kapcsolatos szövetséges politika egybehangolására irányuló további részletmunkák a jövőben a berlini Szövetséges Ellenőrző Tanács és a bécsi Szövetséges Bizottság hatáskörébe tartoznak. Ennek megfelelően megegyezés jött létre aziránt, hogy javasolják az Európai Tanácskozó Bizottság feloszlatását.

III. Németország

A szövetséges hadseregek megszállják egész Németországot és a német nép bűnhődik szörnyű bűneiért, amelyeket azoknak a vezetése alatt követett el, akiknek a sikerek idején nyíltan helyeselt és vakon engedelmeskedett.

Az értekezlet megállapodott a szövetségesek által legyőzött Németországgal szemben a szövetséges ellenőrzés tartama alatt követendő egységes magatartás politikai és gazdasági alapelveiben.

Ennek az egyezménynek célja a krími nyilatkozat Németországról szóló fejezetének végrehajtása. A német militarizmust és nácizmust gyökerestől kiirtják és a szövetségesek most és a jövőben egymással egyetértve fogják az egyéb szükséges intézkedéseket is

---

ban 1947. március 10-től április 24-ig, ötödik ülését Londonban 1947. november 25-től december 16-ig, hatodik ülését Párizsban 1949. május 23-tól június 20-ig tartotta. Ezektől az ülésektől függetlenül a Szovjetunió, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság külügyminiszterei Moszkvában 1945. december 16-tól 26-ig külön ülést tartottak.

[4] Az Európai Tanácskozó Bizottságot az 1943. október 13—30-i moszkvai konferencián létesítették.

foganatosítani avégett, hogy Németország soha többé ne veszélyeztesse szomszédait vagy a világbékét.

A szövetségeseknek nem szándékuk megsemmisíteni vagy rabszolgaságba vetni a német népet. A szövetségeseknek az a szándéka, hogy alkalmat nyújtsanak a német népnek arra, hogy felkészülhessen életének demokratikus és békés alapon történő újjászervezésére. Ha a német nép erőfeszítései állhatatosan e célra fognak irányulni, akkor idővel lehetségessé válik, hogy elfoglalhassa helyét a világ szabad és békés népei között.

Az egyezmény szövege a következő:

A Németországgal való bánásmódot irányító politikai és gazdasági alapelvek az ellenőrző időszak kezdetén

A) *Politikai alapelvek*

1. A németországi ellenőrzési rendszerről szóló egyezmény[5] szerint Németországban a legfőbb hatalmat kormányaik utasításai szerint a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és a Francia Köztársaság haderőinek főparancsnokai gyakorolják, mindegyik saját megszállási övezetében, vagy pedig mint az Ellenőrző Tanács tagjai együttesen is azokban a kérdésekben, amelyek egész Németországra vonatkoznak.

2. Amennyiben az gyakorlatilag megvalósítható, a német lakossággal szemben egész Németországban egységes bánásmódot kell alkalmazni.

3. Németország megszállásának az Ellenőrző Tanács számára irányt adó céljai a következők:

I. Németország teljes lefegyverzése és leszerelése; a hadiipar céljaira felhasználható egész német ipar felszámolása vagy ellenőrzése. E célból:

a) teljesen és véglegesen felszámolják Németország egész szárazföldi, tengeri és légi haderejét, az SS, SA, SD és a Gestapo összes alakulatait, parancsnokságait és intézményeit, beleértve a német nagyvezérkart, a tényleges és tartalékos tisztikart, a katonai iskolákat, a háború veteránjainak szervezeteit, valamint minden más katonai és katonai jellegű szervezetet és mindazokat a klubokat és egyesületeket, amelyek Németország katonai hagyományainak fenntartását szolgálták — úgy, hogy a német militarizmus és

[5] 1944. november 14, illetőleg 1945. június 5.

nácizmus újjászületését vagy újjászervezését örök időkre eleve megakadályozzák;

b) minden fegyvert, lőszert és hadianyagot, minden gyártásukra szolgáló különleges eszközt a szövetségesek rendelkezésére kell bocsátani vagy meg kell semmisíteni. Bármiféle repülőgép és hadianyag gyártása és birtoklása tilos.

II. A német népet meg kell győzni arról, hogy teljes katonai vereséget szenvedett és nem kerülheti el a felelősséget a saját magának okozott szerencsétlenségért, minthogy kíméletlen hadviselése és a nácik fanatikus ellenállása rombolta szét a német gazdaságot és tette elkerülhetetlenné a káoszt és a szenvedéseket.

III. Meg kell semmisíteni a nemzeti szocialista pártot, annak szervezeteit és az általa ellenőrzött szerveket, fel kell oszlatni valamennyi náci intézményt és gondoskodni kell arról, hogy azok semmiféle formában újjá ne születhessenek és elejét kell venni minden náci és militarista tevékenységnek vagy propagandának.

IV. Előkészületeket kell tenni a német politikai élet demokratikus alapon történő végleges újjászervezésére és arra, hogy Németországot esetleg bevonják a békés együttműködésbe a nemzetközi életben.

4. A nácik által kiadott összes törvények, amelyek a hitleri uralom alapját alkották vagy amelyek megkülönböztetést tettek faji, vallási vagy politikai alapon, érvénytelenítendők. Ilyen címen semmilyen jogi, igazgatási vagy más megkülönböztetésnek helye nem lehet.

5. A háborús bűnösöket és azokat akik részt vettek az olyan náci intézkedések tervezésében és végrehajtásában, amelyek atrocitásokat vagy háborús bűncselekményeket céloztak vagy eredményeztek, le kell tartóztatni és bíróság elé kell állítani. A náci vezetőket, a befolyásos náci-támogatokat és a náci intézmények és szervezetek vezetőit, valamint bármilyen más személyt, aki veszélyes a megszállásra és annak céljaira, le kell tartóztatni és internálni.

6. A náci párt minden tagja, aki nem csupán névleges belépéssel vett részt a párt tevékenységében, valamint minden más, a szövetségesek céljaival szemben ellenséges személy kizárandó az állami és a társadalmi funkciókból és a fontos magánintézmények felelős állásaiból. Ezek helyébe olyan személyek állítandók, akik politikai és erkölcsi tulajdonságaiknál fogva alkalmasak arra, hogy segédkezzenek Németország valóban demokratikus intézményeinek kifejlesztésében.

7. Németországban a nevelést úgy kell ellenőrizni, hogy az a náci

és militarista tanok teljes kiküszöbölésére vezessen és lehetővé tegye a demokratikus eszmék sikeres kifejlesztését.

8. Az igazságügyi rendszert a demokratikus alapelveknek megfelelően újjá kell szervezni. A bíráskodásnak a törvényesség és minden polgár fajra, nemzetiségre és vallásra való tekintet nélküli egyenjogúsága alapján kell állania.

9. Németország közigazgatását a politikai decentralizáció és a helyi hatóságok felelősségének kiterjesztése irányában kell fejleszteni. E célból:

I. egész Németországban demokratikus alapokon visszaállítják a helyi önkormányzatot, mégpedig választott tanácsok útján és olyan gyorsan, amennyire ez a katonai biztonsággal és a katonai megszállás céljaival összeegyeztethető;

II. egész Németországban engedélyezni kell minden demokratikus politikai párt működését, működésüket elő kell mozdítani, gyülekezési és nyilvános tárgyalási jogukat el kell ismerni;

III. a képviseleti és választási alapelveket meg kell honosítani a kerületi, tartományi és országos közigazgatásban, éspedig olyan gyorsan, amennyire ezt ezeknek az alapelveknek a helyi közigazgatásban történt eredményes alkalmazása indokolttá teszi;

IV. központi német kormányt egyelőre nem létesítenek. Létesítenek azonban néhány fontos központi német közigazgatási osztályt, amelyeknek élén államtitkár áll, éspedig elsősorban pénzügyi, szállítási, közlekedési, kereskedelmi és ipari téren. Valamennyi az Ellenőrző Tanács vezetése alatt működik.

10. A katonai biztonság szükséges szem előtt tartásával meg kell engedni a szólás-, sajtó- és vallásszabadságot és tiszteletben kell tartani a vallásos intézményeket. Megengedik a szabad szakszervezetek megalakítását, ugyancsak a katonai biztonság szem előtt tartásával.

B) *Gazdasági alapelvek*

11. Németország háborús erejének megsemmisítése céljából meg kell tiltani és meg kell akadályozni a fegyver-, lőszer- és hadianyaggyártást, valamint mindennemű repülőgép és tengeri hajó előállítását. A hadigazdálkodáshoz közvetlenül szükséges fémek, vegyianyagok és gépek, valamint más anyagok gyártását szigorúan ellenőrizni kell és Németország háború utáni békeszükségleteinek megfelelően a 15. pontban meghatározott célokra kell korlátozni.

Az engedélyezett termelés részére nem szükséges termelési kapacitást a Szövetségközi Jóvátételi Bizottság által ajánlott és az érde-

kelt kormányok által jóváhagyott jóvátételi terv[6] szerint el kell szállítani, vagy ha nem szállítják el, le kell rombolni.

12. A német gazdasági életet a lehető legrövidebb időn belül decentralizálni kell abból a célból, hogy véget vessenek a gazdasági erők túlzott koncentrációjának, amely különösen kartellek, szindikátusok, trösztök és egyéb monopolista megállapodások formájában jelenleg fennáll.

13. A német gazdaság megszervezésénél a fő figyelmet a mezőgazdaság és a belső szükségletre szolgáló békés iparágak fejlesztésére kell fordítani.

14. Németországot a megszállás ideje alatt gazdasági egységként kell kezelni. E célból közös politikát kell folytatni a következőkre vonatkozóan:

a) bányászat és ipar, valamint termékeinek elosztása;

b) mezőgazdaság, erdőgazdaság és halászat;

c) bérek, árak és jegyrendszer;

d) a Németország egészére vonatkozó behozatali és kiviteli program;

e) valuta- és bankrendszer, országos adóztatás és vámok;

f) jóvátétel és a hadiipari potenciál felszámolása;

g) szállítás és közlekedés.

E politika végrehajtásánál a lehetőséghez mérten figyelembe kell venni a különböző helyi viszonyokat.

15. A német gazdaságot szövetséges ellenőrzés alá kell helyezni, de csak a szükséges határokon belül:

a) az ipari leszerelés és lefegyverzés programjának végrehajtására, a jóvátételre és a megengedett kivitelre és behozatalra vonatkozóan;

b) azon áruk termelésének és azon szolgáltatásoknak a biztosítására vonatkozóan, amelyek a Németországban elhelyezett megszálló erők, valamint a Németországban levő hontalan személyek szükségleteinek kielégítésére szolgálnak és fontosak az európai országok átlagos életszínvonalát meg nem haladó németországi életszínvonal fenntartása szempontjából. (Európai országon minden európai állam értendő, az Egyesült Királyság és a Szovjetunió kivételével);

c) arra vonatkozóan, hogy az Ellenőrző Tanács által megállapított módon gondoskodjanak a legfontosabb áruknak a különböző övezetekben való egyforma elosztásáról, hogy így egész Németország-

[6] Lásd a 8. sz. jegyzetet.

ban kiegyensúlyozott gazdaságot lehessen teremteni és csökkenteni lehessen a behozatalt;

d) a német ipar és minden nemzetközi gazdasági és pénzügyi tranzakciók feletti ellenőrzésre vonatkozóan, ideértve a kivitelt és behozatalt, abból a célból, hogy megakadályozzák Németország hadi potenciáljának újbóli kifejlesztését és megoldják az itt megnevezett más célkitűzéseket is;

e) minden olyan német állami és magán tudományos szerv, kutató és kísérletező intézet, laboratórium stb. feletti ellenőrzésre vonatkozóan, amelyek gazdasági tevékenységgel vannak kapcsolatban.

16. Az Ellenőrző Tanács által elrendelt gazdasági ellenőrzés megszervezésére és végrehajtására német közigazgatási apparátust kell életre hívnia és ennek az ellenőrzésnek az ellátására, a gyakorlatilag lehetséges legnagyobb mértékben, a német hatóságokra kell bízni. Ezzel a német népnek tudtára adják, hogy az ellenőrzésért és annak sikertelenségéért ő a felelős. Minden német hatóságot, amelynek működése ellentmond a megszállás céljainak, be fognak tiltani.

17. Azonnali intézkedéseket kell tenni a következőkre vonatkozóan:

a) a szállítás fontos helyreállítási munkálatainak elvégzésére;

b) a széntermelés növelésére;

c) a mezőgazdasági termelés lehető legnagyobb növelésére és

d) a lakóházak és a fontos intézmények épületeinek gyors megjavítására.

18. Az Ellenőrző Tanácsnak megfelelő lépéseket kell tennie azon német kézben levő külföldi követelések feletti ellenőrzési és rendelkezési jog gyakorlására, amelyek még nem kerültek a Németország elleni háborúban részt vett Egyesült Nemzetek ellenőrzése alá.

19. A jóvátétel kifizetése után a német népnek elegendő erőforrása kell hogy maradjon arra, hogy külső segítség nélkül is fenn tudja tartani magát. Németország államháztartási tervének összeállításánál elő kell irányozni a németországi Ellenőrző Tanács által megengedett behozatal kiegyenlítéséhez szükséges eszközöket. A folyó termelés és a készletek kiviteléből származó bevételt elsősorban ennek a behozatalnak a kifizetésére kell fordítani.

A fenti rendelkezés nem vonatkozik a német jóvátételről szóló egyezmény 4. *a)* és 4. *b)* pontjaiban említett berendezésekre és termékekre.

IV. A Németország által teljesítendő jóvátétel

A krími konferenciának azzal a határozatával kapcsolatban, hogy Németország a lehető legnagyobb mértékben köteles az Egyesült Nemzeteket az általa okozott károkért és szenvedésekért kártalanítani és hogy a német nép nem vonhatja ki magát a felelősség alól, a következő jóvátételi egyezményt kötötték meg:

1. A Szovjetunió jóvátételi követeléseit a Szovjetunió által elfoglalt németországi övezetből történő elszállításokkal és a megfelelő külföldi német vagyonból fogják kielégíteni.

2. A Szovjetunió magára vállalja, hogy Lengyelország jóvátételi követeléseit a saját jóvátételéből elégíti ki.

3. Az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és a többi jóvátételre jogosult állam jóvátételi követeléseiket a nyugati övezetekből történő elszállításokból és a megfelelő külföldi német vagyonból fogják kielégíteni.[7]

4. A Szovjetunió a saját megszállási övezetéből kapott jóvátételhez kiegészítésként a nyugati övezetekből is kap jóvátételt:

a) 15% illeti a Szovjetuniót a Németország nyugati megszállási övezeteiből elszállítandó használható és teljes ipari felszerelésekből, elsősorban a fémipari, vegyipari és gépipari ágazatokból, amennyiben a német békegazdaság számára nem szükségesek, aminek

[7] Annak a 18 országnak a jóvátételi követeléseit, amelyek a Szovjetunión és Lengyelországon kívül a potsdami jóvátételi egyezmény 3. pontja értelmében jóvátételben részesülnek, a párizsi szövetséges jóvátételi konferencián (1945. november 9—december 21.) kidolgozott egyezmény szabályozta. Az egyezmény, amelyet 1946. január 14-én nyitottak meg aláírásra, felállította a Szövetséges Jóvátételi Ügynökséget és a jóvátételi fizetésekre nézve két kategóriát állapított meg: Az „A" kategóriába tartozott a német jóvátétel minden formája, a „B" kategóriába a Németországból elszállítandó ipari és egyéb felszerelések, valamint a tengeri és belvízi kereskedelmi hajók. Az egyes államok százalékos részesedése a következő:

	A	B		A	B
Albánia	0,05	0,35	Görögország	2,70	4,35
Egy. Államok	28,00	11,80	India	2,00	2,90
Ausztrália	0,70	0,95	Luxemburg	0,15	0,40
Belgium	2,70	4,50	Norvégia	1,30	1,90
Kanada	3,50	1.50	Új-Zéland	0,40	0,60
Dánia	0,25	0,30	Hollandia	3,90	5,60
Egyiptom	0,05	0,20	Csehszlovákia	3,00	4,00
Franciaország	16,00	22,00	Dél-Afrikai Unió	0,70	0,10
Egy. Királyság	28,00	27,80	Jugoszlávia	6,60	9,60

ellenében a Szovjetunió egyenlő értékben élelmiszert, szenet, hamuzsírt, horganyt, épületfát és kőolajtermékeket, valamint egyetértőleg megállapítandó más anyagokat szállít.

b) 10% illeti meg a Szovjetuniót a német békegazdaság számára nem szükséges ipari felszerelésekből, amelyeket a nyugati megszálló övezetekből kell a szovjet kormánynak jóvátétel címén való átadásra elszállítani, fizetés vagy bármilyen más ellenszolgáltatás nélkül.

A fenti *a)* és *b)* pontokban említett felszerelések elmozdítása egyidejűleg fog megtörténni.

5. A nyugati övezetekből a jóvátétel számára elszállítandó felszerelések mennyiségét legkésőbb a jelen időponttól számított hat hónapon belül kell megállapítani.

6. Az ipari felszerelések elszállítását, mihelyt lehetséges meg kell kezdeni és az 5. pontban említett megállapítástól számított két éven belül be kell fejezni. A 4. *a)* pontban említett termékek szállítását a lehető leggyorsabban meg kell kezdeni és a szállítást a Szovjetunióval egyetértőleg megállapított részletekben, az említett időponttól számított öt éven belül kell teljesíteni.

A német békegazdaság számára nem szükséges és így jóvátételi célra felhasználható felszerelések mennyiségét és jellegét az Ellenőrző Tanács fogja meghatározni a Szövetséges Jóvátételi Bizottság által, Franciaország részvételével, elfogadott irányelveknek megfelelően,[8] a végleges jóváhagyást pedig azoknak az övezeteknek fő-

[8] A szövetséges Ellenőrző Tanács a potsdami egyezmény értelmében 1946. március 26-án készítette el a tervet, amely meghatározta az engedélyezett német ipari termelés színvonalát és a jóvátételre elszállítandó felszerelések mennyiségét és jellegét (Plan für die Reparationen und das Niveau der deutschen Nachkriegswirtschaft). Bizonyos iparágakat betiltottak, másokat korlátoztak. Az elfogadott terv szerint Németország 1949-ben az 1938-as termelési színvonal 50—55%-át érheti el. A német acélipar engedélyezett évi kapacitása 7,5 millió tonna, termelése 5,8 millió tonna acél, a szénipar engedélyezett termelése évi 155 millió tonna szén, amelyből 45 millió tonnát exportra kell fordítani.

A tervet a nyugati hatalmak az amerikai és angol övezetben 1947. augusztus 26-án, mindhárom övezetben 1949. április 13-án, majd az NSZK megalakulása után az 1949. november 22-i petersbergi egyezményben egyoldalúan módosították. A nyugati hatalmak beszüntették a nyugati megszállási övezetekből a potsdami jóvátételi egyezmény 4. pontja értelmében a Szovjetuniónak járó jóvátételi szállításokat is. Újabb megegyezésre a jóvátételek kérdésében a négy hatalom között többé nem került sor.

parancsnokai fogják megadni, amelyekből a felszereléseket elszállítják.

7. Amíg az elszállításra szánt felszerelések egész mennyiségét meghatározzák, a felszerelésekből előlegezett részleges szállításokat fognak teljesíteni a 6. pont utolsó mondatában előírt eljárás szerint.

8. A szovjet kormány lemond jóvátétel címén támasztható minden igényéről a Németország nyugati megszállási övezeteiben levő német vállalatokban való részesedés iránt, valamint lemond a német tulajdonban levő külföldi követelésekről minden országban, kivéve azokat, amelyek a 9. pontban szerepelnek.

9. Az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság lemond jóvátétel címén támasztható minden igényéről a Németország keleti megszállási övezetében levő német vállalatokban való részesedés iránt, valamint lemond a német tulajdonban levő külföldi követelésekről Bulgáriában, Finnországban, Magyarországon, Romániában és Kelet-Ausztriában.

10. A szovjet kormány nem tart igényt a szövetséges csapatok által Németországban zsákmányolt aranyra.

V. A német hadiflottával és kereskedelmi flottával való rendelkezés

Az értekezlet elvileg megegyezett a magát megadott német hadiflotta és a kereskedelmi hajók felhasználására és az azokkal való rendelkezésre vonatkozóan. Elhatározták, hogy a három kormány szakértőket nevez ki, akik együttesen kidolgozzák az elfogadott elvek végrehajtásának részletes tervét. Ezt követőleg a három kormány megfelelő időben közös nyilatkozatot tesz közzé.[9]

VI. Königsberg város és környéke

Az értekezlet megvizsgálta a Szovjetunió kormányának javaslatát arra vonatkozóan, hogy addig is, amíg a területi kérdéseket a békerendezés véglegesen eldönti, a Szovjetunió nyugati határának balti-tengeri részét terjesszék ki a Danzigi-öböl keleti partján fekvő ponttól kelet felé, Braunsberg-Goldap-tól északra Litvánia, a Lengyel Köztársaság és Kelet-Poroszország határszögletéig.

Az értekezlet elvben egyetértett a szovjet kormány javaslatával, hogy Königsberg várost és környékét a fentebbi leírás alapján csa-

[9] Lásd a potsdami jegyzőkönyv IV. fejezetét.

tolják a Szovjetunióhoz; a pontos határvonal megállapítását szakértőkre bízza.

Az Egyesült Államok elnöke és Nagy-Britannia miniszterelnöke kijelentették, hogy az értekezletnek ezt a javaslatát a békerendezés alkalmával támogatni fogják.

VII. Háborús bűnösök

A három kormány tudomásul vette, hogy az elmúlt hetekben Londonban megbeszélések folytak a brit, amerikai, szovjet és francia megbízottak közt abból a célból, hogy megegyezés jöjjön létre azoknak a háborús főbűnösök fölötti ítélkezés módszereire nézve, akiknek bűncselekményei az 1943. októberi moszkvai nyilatkozat szerint függetlenek a földrajzi helyzettől.

A három kormány újból megerősíti azt a szándékát, hogy ezeket a háborús bűnösöket sürgősen átadja az igazságszolgáltatásnak. Remélik, hogy a Londonban folyó megbeszéléseknek e célok megvalósítása szempontjából gyors eredménye lesz, és rendkívüli fontosságot tulajdonítanak annak, hogy a háborús főbűnösök perét a lehető legrövidebb időn belül megkezdjék. A vádlottak első névsorát ez év szeptember 1-e előtt közzéteszik.[10]

VIII. Ausztria

Az értekezlet tanulmányozta a szovjet kormány javaslatát Ausztria ideiglenes kormánya joghatóságának egész Ausztriára történő kiterjesztéséről.

A három kormány megegyezett abban, hogy ezt a kérdést a brit és amerikai csapatoknak Bécs városába való bevonulása után tanulmányozni fogja.

IX. Lengyelország

Az értekezlet megvizsgálta az ideiglenes lengyel kormányra és a Lengyelország nyugati határaira vonatkozó kérdéseket.

A) A lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányával kapcsolatban az értekezlet a következő nyilatkozatban fogalmazta meg álláspontját:

[10] Az európai tengelyhatalmak háborús főbűnöseinek üldözéséről és megbüntetéséről szóló egyezményt Londonban 1945. augusztus 8-án írták alá az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, a Szovjetunió és Franciaország képviselői (l. ott).

Megelégedéssel vettük tudomásul a lengyelországi és külföldi lengyelek képviselői közt létrejött megegyezést, amely lehetővé tette, a krími konferencián hozott határozatoknak megfelelően, a három nagyhatalom által elismert lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányának megalakítását.[11] A brit kormány és az Egyesült Államok kormánya által a lengyel ideiglenes kormánnyal létesített diplomáciai viszony a többé nem létező egykori londoni lengyel kormány elismerésének visszavonására vezetett.

Nagy-Britannia és az Egyesült Államok kormánya megtették a szükséges intézkedéseket avégett, hogy megvédjék a lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányának mint a lengyel állam elismert kormányának érdekeit a lengyel állam minden olyan tulajdonát illetően, amely területükön vagy az ellenőrzésük alatt álló területeken feltalálható, tekintet nélkül ezeknek a tulajdonoknak formájára.

Intézkedéseket foganatosítottak továbbá aziránt, hogy megakadályozzák az ilyen tulajdonok elidegenítését harmadik személyek részére. A lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányának megadnak minden lehetőséget ahhoz, hogy élhessen a szokásos jogi eszközökkel a lengyel állam minden olyan tulajdonának visszaszerzésére, amelytől törvénytelenül megfosztották.

A három hatalom segítséget kíván nyújtani a lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányának annak megkönnyítésére, hogy — mihelyt gyakorlatilag lehetséges — visszatérhessenek Lengyelországba mindazok a lengyelek, akik külföldön tartózkodnak és vissza kívánnak térni Lengyelországba, ideértve a lengyel fegyveres erők és a kereskedelmi flotta tagjait is. Elvárják, hogy a hazájukba visszatérő lengyeleknek megadják ugyanazokat a személyi és vagyoni jogokat, mint a többi lengyel polgárnak.

A három hatalom tudomásul veszi, hogy a lengyel nemzeti egység ideiglenes kormánya, a krími konferencia határozatainak megfelelően, kifejezte azt a szándékát, hogy mihelyt lehetséges, szabad és minden megkötés nélküli választást tart az általános választójog alapján, titkos szavazással; a választásokon minden demokratikus és antifasiszta pártnak joga van résztvenni és jelölteket állítani; a szövetséges sajtó képviselői teljes szabadságot élveznek majd abban, hogy tudósításokat küldhessenek külföldre a lengyelországi eseményekről a választások előtt és azok folyamán.

B) Lengyelország nyugati határait illetően a következő egyezményt kötötték:

[11] A lengyel nemzeti egység kormánya 1945. június 28-án alakult meg.

A krími konferencián Lengyelországra nézve létrejött megállapodás értelmében a három kormányfő meghallgatta a lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányának véleményét azokat az északi és nyugati területeket illetően, amelyeket Lengyelországnak kell megkapnia.

Lengyelország Nemzeti Tanácsának elnökét és a lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányának tagjait az értekezlet meghallgatta, s ők teljes egészében kifejtették nézeteiket. A három kormányfő újból kifejezi azt a véleményét, hogy Lengyelország nyugati határának végleges megállapítása a békerendezésre vár.

A három kormányfő megegyezett abban, hogy addig is, amíg Lengyelország nyugati határának végleges megállapítása megtörténik, azok a volt német területek, amelyek a Balti-tengertől, Swinemündétől közvetlenül nyugatra kezdődő és innen az Odera folyó mentén a Neisse nyugati ágának az Oderába való torkolásáig, majd a Neisse nyugati ága mentén a csehszlovák határig húzódó vonaltól keletre fekszenek, beleértve Kelet-Poroszországnak azt a részét, amely az ezen az értekezleten létrejött megállapodásnak megfelelően nem került a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének igazgatása alá, és beleértve a volt Danzig szabad város területét is, a lengyel állam igazgatása alá kerülnek és így nem tekintik őket a németországi szovjet megszállási övezet részeinek.

X. A békeszerződések megkötése és az Egyesült Nemzetek Szervezetébe való felvétel

Az értekezlet megállapodott abban, hogy az európai háború győzelmes befejezését követő tartós béke feltételeinek lehető leggyorsabb megteremtésére irányuló együttes politikáról a következő nyilatkozatot teszi:

A három kormány kívánatosnak tartja, hogy Olaszország, Bulgária, Finnország, Magyarország és Románia jelenlegi rendezetlen helyzetének békeszerződések kötésével véget vessenek. Bíznak abban, hogy a többi érdekelt szövetséges kormány is osztja ezt a nézetet.

A maga részéről a három kormány elhatározta, hogy az Olaszországgal kötendő békeszerződés előkészítését elsőrendű feladatnak tekinti azok között a sürgős és fontos feladatok között, amelyek a Külügyminiszterek Tanácsának hatáskörébe tartoznak. Olaszország volt az első tengelyhatalom, amely elszakadt Németországtól és annak leveréséhez érdemlegesen hozzájárult, most pedig csatlakozott a szövetségesekhez a Japán elleni háborúban.

Olaszország felszabadította magát a fasiszta rendszer alól és jelentős haladást ért el a demokratikus kormányzat és intézmények újjáépítésének irányában. Az elismert és demokratikus olasz kormánnyal kötendő békeszerződés lehetővé teszi a három kormány számára ama kívánságuk valóraváltását, hogy támogassák Olaszországnak az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagjai sorába való felvétel iránti kérelmét.

A három kormány ugyancsak a Külügyminiszterek Tanácsára bízta azt a feladatot, hogy készítse elő a békeszerződéseket Bulgáriával, Finnországgal, Magyarországgal és Romániával.

A békeszerződések megkötése ezeknek az országoknak elismert és demokratikus kormányaival szintén módot adnak a három kormánynak arra, hogy támogassa az Egyesült Nemzetek Szervezete tagjainak sorába való felvételi kérelmeiket. A három kormány egyetért abban, hogy a közeljövőben mindegyikük a fennálló helyzet szem előtt tartásával, külön-külön megvizsgálja azokat a feltételeket, amelyek mellett a diplomáciai viszonyt Finnországgal, Bulgáriával, Romániával és Magyarországgal még az ezekkel az országokkal való békeszerződés megkötése előtt felvehetik.

A három kormány nem kételkedik abban, hogy az európai háború befejezése eredményeként előállott helyzetben a szövetséges sajtó képviselői teljes szabadságot élveznek majd abban, hogy tudósításokat küldhessenek külföldre a romániai, bulgáriai, magyarországi és finnországi eseményekről.

Ami más államoknak az Egyesült Nemzetek Szervezetébe való belépését illeti, az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 4. cikke a következőképpen hangzik:

„1. Az Egyesült Nemzetek tagja lehet minden más békeszerető állam, amely a jelen Alapokmányban foglalt kötelezettségeket vállalja és a Szervezet megítélése szerint e kötelezettségek teljesítésére képes és hajlandó.

2. Államoknak az Egyesült Nemzetek tagjai közé való felvétele a Biztonsági Tanács ajánlására a Közgyűlés határozatával történik."

A három kormány, ami őket illeti, támogatni fogja azoknak az államoknak tagfelvételi kérelmét, amelyek a háborúban semlegesek maradtak és a fenti feltételeknek megfelelnek.

A három kormány azonban kötelességének tartja kijelenteni, hogy a maguk részéről nem támogatnák a jelenlegi spanyol kormány tagfelvételi kérelmét, minthogy ez a kormány a tengelyhatalmak támogatásával létesült, és keletkezése, jellege, tevékenysége, a támadó országokkal való szoros kapcsolata révén nem rendelkezik a tagsághoz szükséges tulajdonságokkal.

XI. Gyámsági területek

Az értekezlet megvizsgálta a szovjet kormány javaslatát a gyámsági területek kérdésében, amint azt a krími konferencia határozata és az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya meghatározta.

Véleményeik kicserélése után elhatározták, hogy a volt olasz gyarmati területek kérdésében az Olaszországgal kötendő békeszerződés előkészítése kapcsán kell dönteni és hogy az olasz gyarmati területek kérdését a Külügyminiszterek Tanácsa szeptember hónapban fogja megvizsgálni.

XII. A romániai, bulgáriai és magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság eljárásának módosítása

A három kormány tudomásul vette, hogy a romániai, bulgáriai és magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságban helyet foglalo szovjet képviselők most, hogy az ellenségeskedések Európában véget értek, javaslatot tettek az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok képviselőinek az Ellenőrző Bizottság munkájának megjavítására.

A három kormány megegyezett abban, hogy az ezekben az államokban működő Szövetséges Ellenőrző Bizottságok munkamódszerét az alapul elfogadott indítvány alapján felülvizsgálja, figyelembevéve a három kormány érdekeit és felelősségét, amely kormányok együttesen szabták meg a szóban forgó államok fegyverszüneti feltételeit.[12]

XIII. A német lakosság rendezett áttelepítése

Az értekezlet a németek Lengyelországból, Csehszlovákiából és Magyarországból való áttelepítésére vonatkozóan a következő határozatot hozta:

A három kormány minden vonatkozásban megvizsgálva a kérdést elismeri, hogy a Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon maradt német lakosságnak vagy egy részének Németországba történő áttelepítésére vonatkozóan intézkedéseket kell foganatosítani. Egyetértenek abban, hogy bármilyen áttelepítés történjék is, annak szervezetten és emberséges módon kell végbemennie.

[12] Lásd a potsdami jegyzőkönyv I. Mellékletét.

Minthogy a németek tömeges visszatérése Németországba csak növelné azt a terhet, amely már a megszálló hatóságokra hárul, úgy látják, hogy először a németországi Szövetséges Ellenőrző Tanácsnak kell tanulmányoznia ezt a problémát, különös figyelemmel arra, hogy ezeket a németeket arányosan osszák el valamennyi megszállási övezetben.

Ennélfogva utasításokat adnak az Ellenőrző Tanácsban résztvevő képviselőiknek, hogy amilyen gyorsan csak lehet, tájékoztassák kormányaikat afelől, milyen számban érkeztek már Németországba Lengyelországból, Csehszlovákiából és Magyarországról ilyen személyek és közöljék, mennyi idő múlva és milyen számarányban történhetik további áttelepítés, figyelembe véve Németország jelenlegi helyzetét.

Erről a csehszlovák kormányt, a lengyel ideiglenes kormányt és a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságot egyidejűleg értesítik és felszólítják őket, hogy a német lakosság további kiutasításait függesszék fel mindaddig, amíg az illető kormányok megvizsgálják az Ellenőrző Tanácsban résztvevő képviselőik jelentéseit.

XIV. Katonai megbeszélések

Az értekezlet tartama alatt a három kormány vezérkari főnökei tárgyalásokat folytattak közös érdekű katonai kérdésekről.

Jóváhagyta:

J. V. Sztálin *Harry S. Truman* *C. R. Attlee*

Berlin, 1945. augusztus 2.

Jegyzőkönyv a végzett munkálatokról

A SZSZSZR, az USA és az UK kormányfőinek berlini értekezlete, amely 1945. július 17-től augusztus 2-ig tartott, a következő következtetésekre jutott:

I. A Külügyminiszterek Tanácsának megalakítása

A) Az értekezlet a következő egyezményt kötötte a Külügyminiszterek Tanácsának létesítéséről, hogy az végezze el a békerendezésekhez szükséges előkészítő munkálatokat:

(Itt következik az egyezmény szövege, amely azonos a potsdami értekezletről kiadott jelentés II. fejezetében közölt szöveggel.)

B) Megegyezés jött létre aziránt, hogy a három kormány mind-

egyike azonos szövegű meghívást intézzen Kína és Franciaország kormányaihoz a fenti szöveg elfogadása és a Tanács megalakításához való csatlakozás végett. A jóváhagyott meghívó szövege a következő:

A Külügyminiszterek Tanácsának tervezete a három kormány mindegyike által Kína és Franciaország kormányainak különkülön küldendő azonos szövegű meghívóiról.

„Az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányai szükségesnek tartják, hogy késedelem nélkül kezdjék meg az európai békerendezés lényeges előkészítő munkálatait. E célból megállapodtak abban, hogy megalakítják az öt nagyhatalom Külügyminisztereinek Tanácsát, hogy az előkészítse az európai ellenséges államokkal kötendő békeszerződéseket, az Egyesült Nemzetek elé való terjesztés végett. A Tanács felhatalmazást kapna arra is, hogy javaslatokat dolgozzon ki a megoldatlan európai területi kérdések rendezésére és megvizsgáljon olyan egyéb kérdéseket, amelyeket a tagországok kormányai megegyezés szerint eléje utalhatnak.

A három kormány által elfogadott szöveg a következő:

(Itt következik javaslat formájában az egyezmény — fentebb közölt — végleges jóváhagyott szövege.)

„Egyetértésben az Egyesült Államok, a Szovjetunió és Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányával, az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és a Szovjetunió kormánya szívélyes meghívást intéz Kína (Franciaország) kormányához, hogy az fogadja el a fent idézett szöveget és csatlakozzék a Tanács felállításához. Őfelsége kormánya, az Egyesült Államok kormánya és a Szovjet kormány nagy fontosságot tulajdonítanak a kínai kormány (francia kormány) részvételének a javasolt megállapodásokban és remélik, hogy ezen meghívásukra közeli és kedvező választ kapnak."

C) Egyetértés jött létre aziránt, hogy az ebben a szövegben meghatározott sajátos célokra létesült Külügyminiszterek Tanácsa nem érinti a krími értekezleten elfogadott megállapodást, amely szerint az Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Egyesült Királyság külügyminiszterei időszakonként tanácskozásokat folytatnak egymással.

D) Az értekezlet a Külügyminiszterek Tanácsa létesítéséről szóló egyezménnyel kapcsolatban megvizsgálta az Európai Tanácskozó Bizottság helyzetét is. Megelégedéssel vette tudomásul, hogy a Bizottság sikerrel oldotta meg alapvető feladatait azoknak a javaslatoknak a beterjesztésével, amelyek Németország feltétel nélküli

kapitulációjára, a németországi és ausztriai megszállási övezetekre és az ezekben az államokban létesítendő szövetséges ellenőrzési rendszerre vonatkoznak. Úgy találták, hogy a Németország és Ausztria ellenőrzésével kapcsolatos szövetséges politika egybehangolására irányuló további részletmunkák a jövőben a berlini Ellenőrző Tanács és a bécsi Szövetséges Bizottság hatáskörébe tartoznak. Ennek megfelelően megegyezés jött létre aziránt, hogy javasolják az Európai Tanácskozó Bizottság feloszlatását.

II. Németországgal való bánásmódot irányító alapelvek az ellenőrzési időszak kezdetén

(A Jegyzőkönyvnek ez a II. fejezete tartalmazza a Jelentés III. fejezetében közzétett egyezmény szövegét, a fejezet bevezető négy bekezdése nélkül.)

III. A Németország által teljesítendő jóvátétel

(A Jegyzőkönyvnek ez a III. fejezete tartalmazza a Jelentés IV. fejezetében közölt szöveget, az első bekezdés nélkül.)

IV. A német hadiflottával és kereskedelmi flottával való rendelkezés

A) A német hadiflotta felosztása tekintetében a következő alapelvekben állapodtak meg:

1. A német felszíni hajóhad egész állományát, kivéve az elsüllyesztett hajókat és a Szövetséges Nemzetek által átvett hajókat, de ideértve az építés vagy javítás alatt álló hajókat, egyenlő arányban kell felosztani az SZSZSZR, az UK és az USA között.

2. Az építés vagy javítás alatt álló hajókon azokot a hajókat kell érteni, amelyeknek építése vagy javítása, a hajó típusa szerint három-hat hónapon belül befejeződik. Azt a körülményt, hogy az ilyen, építés vagy javítás alatt álló hajók építése vagy javítása befejeződött-e, a Három Hatalom által kinevezett műszaki bizottság állapítja meg és erről az alábbiak szerint jelentést tesz, szem előtt tartva azt az elvet, hogy a hajók megépítése vagy kijavítása befejezésének a fentebb előírt határidőkön belül anélkül kell megtörténnie, hogy a német hajógyárakban a szakképzett munkaerő számát megnövelnék és anélkül, hogy engedélyt adnának bármely német hajóépítő vagy ezzel kapcsolatos iparág újbóli megnyitására. A befejezés időpontja azt az időpontot jelenti, amikor a hajó első

útjára képes indulni vagy békeviszonyok között megfelelne annak a szokásos időpontnak, amikor a hajógyár a hajót a kormánynak átadja.

3. A német tengeralattjáró flotta nagyobb részét el kell süllyeszteni. Harmincnál nem több tengeralattjárót meg kell tartani és egyenlő arányban kell felosztani az SZSZSZR, az UK és USA között, kísérleti és technikai célokra.

4. A német hajóhadhoz tartozó, az 1. és 3. pont értelmében átadandó hajók minden fegyverzetét, lőszerét és készletét át kell adni az ezen hajókat átvevő hatalomnak.

5. A három kormány megegyezett abban, hogy háromtagú haditengerészeti bizottságot alakít, amely mindegyik kormány két-két képviselőjéből áll, a szükséges személyzettel együtt, hogy a bizottság közös egyetértéssel létrejött ajánlásokat terjesszen a három kormány elé az egyes német hadihajók elosztására és foglalkozzék a három kormány között a német hajóhadra vonatkozóan létrejött egyezményből eredő egyéb részletkérdésekkel. A bizottság első ülését 1945. augusztus 15-nél nem későbbi időpontban Berlinben fogja tartani, ahol székhelye lesz. A bizottság minden küldöttsége jogosult kölcsönösségi alapon megszemlélni a német hadihajókat, bárhol tartózkodjanak is azok.

6. A három kormány megegyezett abban, hogy a hajók átadását, ideértve az építés vagy javítás alatt álló hajókat is, a lehető leghamarabb be kell fejezni, de nem később, mint 1946. február 15-én. A bizottság kéthetenként jelentést terjeszt elő, ideértve a hajók fokozatos elosztására vonatkozó javaslatokat, amint ezekben a bizottság megállapodott.

B) A német kereskedelmi flotta felosztására vonatkozóan a következő alapelvekben állapodtak meg:

1. A német kereskedelmi flottát, amely a Három Hatalomnak megadta magát és bárhol tartózkodjék is, egyenlő arányban kell felosztani az SZSZSZR, az UK és az USA között. A hajókat az illetékes ország részére ténylegesen át kell adni mihelyt ez a Japán elleni háború befejezése után gyakorlatilag lehetséges. Az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok a magukat megadott német kereskedelmi hajók reájuk eső részarányának terhére megfelelő számú hajót olyan más szövetséges államoknak adnak át, amelyeknek kereskedelmi flottája súlyos veszteségeket szenvedett a Németország elleni közös vállalkozásban, kivéve Lengyelországot, amelynek a Szovjetunió ad át hajókat saját részarányának terhére.

2. Ezen hajók elosztása, személyzettel való ellátása és üzemeltetése a Japán elleni háború tartama alatt az Egyesített Hajókárelszá-

molási Hivatal és az Egyesült Tengerészeti Hatóság illetékessége alá tartozik.

3. Amíg a hajók tényleges átadása a Japán elleni háború befejezéséig halasztást szenved, az összes rendelkezésre álló hajókat egy háromtagú Hajózási Bizottság leltárba veszi, felbecsüli és az 1. pontnak megfelelően ajánlást tesz az egyes hajók elosztására nézve.

4. Azok a német belvízi és parti hajók, amelyeket a németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács az alapvető német békegazdaság fenntartása szempontjából szükségesnek állapított meg, nem értendők bele a három hatalom között a fentiek szerint felosztandó hajóállományba.

5. A három kormány megegyezett abban, hogy háromtagú kereskedelmi hajózási bizottságot alakít, amely mindegyik kormány két-két képviselőjéből áll, a szükséges személyzettel együtt, hogy a bizottság közös egyetértéssel létrejött ajánlásokat terjesszen a három kormány elé az egyes, a német kereskedelmi hajók elosztására és foglalkozzék a három kormány között a német kereskedelmi hajókra vonatkozóan létrejött egyezményből eredő egyéb részletkérdésekkel. A bizottság első ülését 1945. szeptember 1-nél nem később, Berlinben fogja tartani, ahol székhelye lesz. A bizottság minden küldöttsége jogosult kölcsönösségi alapon megszemlélni a német kereskedelmi hajókat, bárhol tartózkodjanak is azok.

V. Königsberg város és környéke

(A Jegyzőkönyv V. fejezetének szövege azonos a Jelentés VI. fejezetének szövegével.)

VI. Háborús bűnösök

(A Jegyzőkönyv VI. fejezetének szövege azonos a Jelentés VII. fejezetének szövegével.)

VII. Ausztria

Az értekezlet tanulmányozta a szovjet kormány javaslatát Ausztria ideiglenes kormánya joghatóságának egész Ausztriára történő kiterjesztéséről.

A három kormány megegyezett abban, hogy ezt a kérdést a brit és amerikai csapatoknak Bécs városába való bevonulása után tanulmányozni fogja.

Megegyezés jött létre aziránt, hogy Ausztriától nem fognak jóvátételt követelni.

VIII. Lengyelország

(A Jegyzőkönyvnek ez a VIII. fejezete megegyezik a Jelentés IX. fejezetével, azzal a szerkezeti eltéréssel, hogy a fejezet két részét alcímek alatt közli, mégpedig:

A) Nyilatkozat. — Ez a rész tartalmazza az ideiglenes lengyel egységkormány megalakulásáról szóló, a Jelentés A) pontjában közölt nyilatkozatot.

B) Lengyelország nyugati határa. — Ez a rész tartalmazza a Lengyelország nyugati határára vonatkozó, a Jelentés B) pontjában közölt egyezményt.)

IX. A békeszerződések megkötése és az Egyesült Nemzetek Szervezetébe való felvétel

(A Jegyzőkönyv IX. fejezetének szövege azonos a Jelentés X. fejezetének szövegével, annak második bekezdésétől végig.)

X. Gyámsági területek

(A Jegyzőkönyv X. fejezetének szövege azonos a Jelentés XI. fejezetének szövegével.)

XI. A romániai, bulgáriai és magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság eljárásának módosítása

(A Jegyzőkönyv XI. fejezetének első bekezdése azonos a Jelentés XII. fejezetének első bekezdésével. A második bekezdés szövege a következő:)

A három kormány megegyezett abban, hogy az ezekben az államokban működő Szövetséges Ellenőrző Bizottságok munkamódszerét felülvizsgálja, figyelembe véve annak a három kormánynak az érdekeit és felelősségét, amelyek együttesen szabták meg a szóban forgó államok fegyverszüneti feltételeit, és alapul elfogadva mindhárom országra vonatkozóan a szovjet kormánynak Magyarországra nézve előterjesztett és itt csatolt javaslatait. (I. Melléklet.)

XII. A német lakosság rendezett áttelepítése

(A Jegyzőkönyv XII. fejezetének szövege azonos a Jelentés XIII. fejezetének szövegével, annak második bekezdésétől végig.)

XIII. A romániai olajüzemek felszerelése

Az értekezlet megegyezett abban, hogy két szakértői bizottságot létesít, mégpedig egyet angol és szovjet tagokból, egyet pedig amerikai és szovjet tagokból, abból a célból, hogy az felderítse a tényeket és megvizsgálja a bizonyítékokat, amelyek alapján a romániai olajberendezések elviteléből eredő kérdéseket rendezni lehet. Megegyeztek továbbá abban, hogy ezek a szakértők tíz napon belül a helyszínen megkezdik munkájukat.

XIV. Irán

Megegyeztek abban, hogy a szövetséges csapatokat haladéktalanul vissza kell vonni Teheránból és hogy a csapatok Iránból való visszavonásának további szakaszait a Külügyminiszterek Tanácsának Londonban 1945. szeptemberében tartandó ülésén kell megvizsgálni.[13]

XV. Tanger nemzetközi övezete

Megvizsgálták a szovjet kormány javaslatát és az alábbi határozatokat hozták:

Megvizsgálván a tangeri övezet kérdését, a három kormány megegyezett abban, hogy ez az övezet, amely Tanger városát és környékét foglalja magában, tekintettel különleges stratégiai jelentőségére, nemzetközi marad.

Tanger kérdését a közeljövőben a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Franciaország kormányainak képviselői párizsi találkozójukon fogják megvitatni.[14]

[13] Az angol csapatok kivonulása Iránból 1946. március 2-án, a szovjet csapatoké 1946. május 6-án fejeződött be.

[14] A második világháború alatt Spanyolország 1940. június 14-én megszállta Marokkó tengeri övezetét és november 4-én megszüntette annak 1912 óta fennálló nemzetközi státusát.

A potsdami határozat értelmében a négy nagyhatalom Párizsban 1945. augusztus 10—31-én megtartott konferenciáján visszaállították a tangeri övezet nemzetközi igazgatását. A párizsi konferencia eredményeit két okmány foglalja össze. Az augusztus 31-én kelt záróokmány a konferencia által elfogadásra ajánlott kilenc általános határozatot tartalmazza, amelyek intézkednek a tangeri övezet semlegességének és nem-

A három kormány elismerte, hogy a montreux-i egyezményt felül kell vizsgálni, mivel az már nem felel meg a jelenlegi körülményeknek.

Megegyezés jött létre aziránt, hogy legközelebbi lépésként az ügy a három kormány mindegyike és a török kormány közötti közvetlen tárgyalások tárgya lesz.[15]

---

zetközi igazgatásának visszaállításáról a marokkói szultán szuverenitásának fenntartása mellett. A záróokmány második része a szovjet kormány egyoldalú nyilatkozatát foglalja magában, amely tiltakozik Franco-Spanyolország minden részvétele ellen a tangeri övezet jelenlegi vagy jövőbeni igazgatásában. Az ugyancsak augusztus 31-én aláírt angol—francia egyezmény a tangeri övezet igazgatását szabályozza. Ennek értelmében addig is, amíg egy új felülvizsgált tangeri statutumban nem állapodnak meg, a tangeri övezetet 1945. október 11-i hatállyal ideiglenesen újra az 1923. december 18-i angol—francia—spanyol egyezmény és az azt kiegészítő 1928. július 25-i angol—francia—olasz—spanyol egyezmény szerint igazgatják, azzal a módosítással, hogy meghívják az Egyesült Államok és a Szovjetunió kormányát, vegyenek részt a nemzetközi igazgatásban, jóllehet nem részesei az 1923. évi egyezménynek, viszont Olaszország részvételét egyelőre függőben tartják, jóllehet részese az 1928. évi kiegészítő egyezménynek. Az Egyesült Államok elfogadta a meghívást, a Szovjetunió azonban nem. Olaszország az 1952. november 18-i francia—olasz jegyzőkönyv alapján foglalta el újra helyét a nyolchatalmi (angol, amerikai, belga, francia, holland, olasz, spanyol, portugál) Ellenőrző Bizottságban.

Miután Marokkó 1956-ban elnyerte függetlenségét, az 1956. október 8—29-én V. Mohammed marokkói szultán elnökletével Fedalarban, majd folytatólagosan Tangerben megtartott konferencia befejeztével Marokkó, Belgium, az Egyesült Államok, Franciaország, Hollandia, Nagy-Britannia, Olaszország, Spanyolország és Portugália képviselői nyilatkozatot írtak alá, amelynek értelmében a tangeri nemzetközi övezetet megszüntetik és minden idevonatkozó aktát, szerződést és egyezményt érvényüket vesztettnek nyilvánítanak. A szovjet kormány október 9-én, a konferencia összeülésének másnapján nyilatkozatban foglalt állást a marokkói kormánynak Marokkó és Tanger egyesítésére irányuló kezdeményezése mellett.

A marokkói kormány 1957. augusztus 30-án Tangert szabad kereskedelmi övezetté nyilvánította, vagyis fenntartotta a nemzetközi igazgatás idején érvényben volt rendszert, amely szerint Tanger területén minden ország szabad kereskedelmi és pénzügyi tevékenységet folytathat.

[15] A potsdami értekezletnek az 1936. évi montreux-i egyezmény felülvizsgálására irányuló határozata értelmében az amerikai kormány 1945.

XVII. Nemzetközi belvízi utak

Az értekezlet figyelembe vette az Egyesült Államok küldöttségének e tárgyban előterjesztett javaslatát és megegyezett abban, hogy azt megfontolás végett a Külügyminiszterek Tanácsának soron következő londoni ülése elé terjeszti.[16]

XVIII. Értekezlet az európai belső forgalomról

Az értekezlet brit és amerikai küldöttségei tájékoztatták a szovjet küldöttséget a brit és amerikai kormányok ama óhajáról, hogy hívják össze újra az európai belső forgalommal foglalkozó értekezletet, és kijelentették, hogy üdvözölnék, ha a szovjet kormány biztosítékot adna arra, hogy résztvesz az újra összehívott értekezlet munkájában. A szovjet kormány hozzájárult ahhoz, hogy résztvesz az értekezleten.[17]

---

november 2-án, az angol kormány november 21-én, a szovjet kormány 1946. augusztus 7-én és szeptember 24-én ilyen értelmű jegyzéket intézett a török kormányhoz. A szovjet jegyzékek a fekete-tengeri államok biztonsága érdekében a tengerszorosok közös szovjet—török védelmére tettek javaslatot.

A montreux-i egyezmény felülvizsgálására azonban egyfelől az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Törökország, másfelől a Szovjetunió egymástól eltérő álláspontja miatt nem került sor.

[16] Ezekről, nevezetesen a Duna, a Rajna, valamint az Északi-tengert a Keleti-tengerrel összekötő csatorna nemzetközivé tételére vonatkozó kérdésekről a nagyhatalmak között semmiféle megállapodás nem jött létre.

[17] Ez az értekezlet nem ült össze. Viszont Londonban 1945. szeptember 27-én Belgium, Csehszlovákia, Dánia, az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország, Görögország, Hollandia, Jugoszlávia, Lengyelország, Luxemburg, Norvégia és a Szovjetunió képviselői *egyezményt* írtak alá Központi Európai Belső Szállítási Szervezet (European Central Inland Transport Organization) létesítéséről. Az egyezmény megkötésének elsődleges célja a háborúban szétdúlt európai forgalom helyreállítása volt. Ugyanezen a napon Londonban Belgium, Dánia, az Egyesült Államok, Görögország, Hollandia, Jugoszlávia, Lengyelország, Luxemburg és a Szovjetunió képviselői a fenti egyezményt kiegészítő jegyzőkönyvet írtak alá a belvízi utak forgalmáról, azaz a kontinentális Európa belvízein való hajózásról.

XIX. Irányelvek a németországi szövetséges Ellenőrző Tanács katonai parancsnokai részére

A három kormány megegyezett abban, hogy mindegyikük utasítást küld a németországi szövetséges Ellenőrző Tanácsban működő képviselőjének és ebben tájékoztatja őt az értekezletnek mindazokról a határozatairól, amelyek a kötelezettségei körébe tartozó ügyeket érintik.

XX. A szövetséges javak felhasználása a csatlós államok jóvátételére vagy „hadi trófeák" céljaira

Az Egyesült Államok küldöttsége által előterjesztett javaslatot (II. Melléklet) az értekezlet elvben elfogadta, jóllehet a vonatkozó egyezmény tervezetének megszövegezését a diplomáciai útra bízták.

XXI. Katonai megbeszélések

Az értekezlet tartama alatt a három kormány vezérkari főnökei tárgyalásokat folytattak a közös érdekű katonai kérdésekről.

I. MELLÉKLET

A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságban működő amerikai és angol kormányképviselőknek július 12-én átnyújtott levél szövege

Tekintettel a Németország ellen folytatott háború befejeztével kapcsolatban megváltozott helyzetre, a szovjet kormány szükségesnek tartja, hogy a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság részére a következő munkarendet állítsák fel:

1. A Magyarországgal való békeszerződés megkötéséig tartó időszak alatt a SZEB elnöke (vagy alelnöke) szabályszerűen értekezleteket fog összehívni a brit és amerikai képviselőkkel abból a célból, hogy a SZEB munkájára vonatkozó legfontosabb kérdéseket megtárgyalják. Az értekezleteket tíz naponként vagy szükség szerint gyakrabban kell összehívni.

A SZEB-nek a magyar hatóságokhoz elvi kérdésekben intézett utasításait a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke adja ki, miután ezekben az utasításokban az angol és amerikai képviselőkkel megegyezett.

2. A SZEB-ben működő brit és amerikai képviselők résztvesznek a SZEB osztályvezetőinek és delegátusainak együttes értekezletein,

amelyeket a SZEB elnöke rendszeresen hív össze. A brit és amerikai képviselők személyesen vagy megfelelő szintű képviselőik útján ugyancsak résztvesznek azokban a vegyes bizottságokban, amelyeket a SZEB elnöke a SZEB funkcióinak gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben létesített.

3. Az amerikai és brit képviselők részére szabad mozgást engedélyeznek az ország területén, feltéve, ha a SZEB-et előzetesen tájékoztatják az utazások időpontjáról és útvonaláról.

4. A magyarországi brit és amerikai képviselők törzskara tagjai ki- és beutazásainak engedélyezésével kapcsolatos minden kérdést a SZEB elnöke helyben egy hétnél nem hoszabb határidőn belül dönt el.

5. Postai és teheráruküldemények légi úton való ki- és beszállítását, valamint diplomáciai futárok repülőgépen való ki- és beutazását a SZEB-ben működő brit és amerikai képviselők intézik a SZEB által megállapított rendezés szerint és az általa kitűzött határidőkön belül, különleges esetekben pedig a SZEB elnökével való előzetes egybehangolás útján.

Szükségesnek tartom fentiekhez hozzátenni, hogy a magyarországi SZEB-re vonatkozó rendelkezések, amint azokat 1945. január 20-án megállapították, minden egyéb pontban a jövőben is érvényben maradnak.

II. MELLÉKLET

A szövetséges javak felhasználása a csatlós államok jóvátételére vagy „hadi trófeák" céljaira

1. A jóvátétel és a „hadi trófeák" terhe nem nehezedhet szövetséges állampolgárokra.

2. *Alapvető felszerelések.*[18] Ellenezzük ilyen szövetséges javak elszállítását jóvátételként, „hadi trófeák"-ként vagy bármely más címen. A szövetséges állampolgárok veszteségét csak növelné az ipari üzemek lerombolása és a piacok és kereskedelmi kapcsolatok ebből következő elvesztése. A szövetséges javak elkobzása lehetetlenné teszi, hogy a csatlós állam teljesítse a fegyverszünetben vállalt ama kötelezettségét, hogy a Szövetséges Nemzetek és állampolgáraik jogait és érdekeit épségben helyreállítsa.

[18] Angolul *capital equipments*, oroszul *osznovnoje oborudovanie.*

Az Egyesült Államok elvárja a többi megszálló hatalomtól, hogy minden már elszállított felszerelést visszaszállítsanak, és hogy az elszállítást megszüntessék. Amennyiben az ilyen felszerelés visszaszállítása nem történik vagy nem történhetik meg, az Egyesült Államok a csatlós államtól megfelelő, tényleges és azonnali kárpótlást fog követelni az amerikai állampolgárok részére, azzal, hogy ez a kárpótlás a jóvátételi fizetésekkel egyenrangú elsőbbséget élvez.

Ezeket az elveket alkalmazni kell mindazokra a javakra, amelyek teljes egészükben vagy túlnyomó részükben szövetséges állampolgárok tulajdonában voltak. Olyan javak elszállítása esetében, amelyekben az amerikai, valamint az egész szövetséges érdekeltség a többségnél kisebb, az Egyesült Államok megfelelő, tényleges és azonnali kárpótlást követel meg.

3. *Folyó termelés.* Habár az Egyesült Államok nem ellenzi az olyan üzemek folyó termeléséből származó jóvátételt, amelyekben szövetséges beruházások vannak, a csatlós állam köteles a szövetséges állampolgároknak azonnali és megfelelő kárpótlást nyújtani, ideértve elegendő külföldi fizetési eszközt vagy terméket, hogy abból fedezni tudják külföldi pénznemben fizetendő ésszerű kiadásaikat és átutalhassák beruházásaik ésszerű hozamát. Ennek a kárpótlásnak szintén a jóvátételekkel egyenrangú elsőbbséget kell élveznie.

Lényegesnek tartjuk, hogy a csatlós államok ne kössenek olyan szerződéseket, egyezményeket vagy megállapodásokat, amelyek kizárnák a szövetséges állampolgárokat abból, hogy ezekkel az államokkal egyenlő feltételek mellett kereskedelmet folytassanak és hogy hozzájussanak ezen államok nyersanyagjaihoz és iparához, és amelyek bármely fennálló megállapodást akként módosítanának, hogy ennek ugyanilyen következményei lennének.

Berlin, 1945. augusztus 1.

J. V. Sztálin
H. Truman
C. Attlee

A potsdami nyilatkozat Japánnal kapcsolatban

Potsdam, 1945. július 26.

Forrás: A Decade of American Foreign Policy. Basic Documents, 1941—49. Washington, 1950. 49. old. — Szbornik gyejsztvujuscsih dogorov, szoglasenij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XII. kötet, Moszkva, 1955. 104. old.

A japán megadási feltételeket megállapító nyilatkozat[1]

1. Mi, az Egyesült Államok elnöke, a Kínai Köztársaság nemzeti kormányának elnöke és Nagy-Britannia miniszterelnöke, honfitársaink száz millióit képviselve, tanácskoztunk egymással és megállapodtunk abban, hogy Japánnak alkalmat kell adni a háború befejezésére.

[1] A potsdami nyilatkozatot az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Kína adta ki július 26-án a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányfői potsdami konferenciájának (1945. július 17—augusztus 2.) tartama alatt. Kína képviselője Potsdamban személyesen nem volt jelen, a nyilatkozat szövegéhez a kínai kormány táviratilag járult hozzá.

A Szovjetunió a potsdami nyilatkozatnak eredetileg nem volt részese, ahhoz csak augusztus 8-án, a Japánhoz intézett hadüzenettel egyidőben csatlakozott. Már előzőleg — a jaltai értekezleten létrejött megállapodás szellemében —, 1945. április 5-én felmondta az 1941. évi szovjet—japán semlegességi szerződést, tekintettel arra, hogy a szerződés megkötése óta új helyzet állott elő. Japán támogatást nyújtott a Szovjetunió ellen támadó háborút viselő Németországnak, másfelől Japán hadban áll az Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával, a Szovjetunió szövetségeseivel.

Japán nemzetközi helyzete az elszenvedett sorozatos katonai vereségek és Németország kapitulációja után súlyossá vált. A „szigetről szigetre" való előnyomulás hadműveleteit folytatva az amerikaiak 1944. október 20-án partraszálltak a Fülöp-szigeteken, ahol hat hónap alatt megtörték a japánok ellenállását. A Fülöp-szigetek körül október 23—27 között lezajlott tengeri csatában a japán flotta döntő vereséget szenvedett. 1945. április 1-én az amerikaiak partraszálltak a Ryu-Kyu-szige-

2. Az Egyesült Államok, a Brit Birodalom és Kína hatalmas szárazföldi, tengeri és légi erői, amelyeket a Nyugatról ideirányított hadseregeikkel és légi flottáikkal több ízben megerősítettek, felkészültek arra, hogy végső csapást mérjenek Japánra. Ezt a katonai hatalmat az összes Szövetséges Nemzetek abbeli szilárd elhatározása

---

tekhez tartozó Okinawán, amelyet heves harcokban június 21-én elfoglaltak. Ezzel az haditénnyel a japán anyaországot alkotó négy fő sziget közvetlen közelébe jutottak, 500 km-re megközelítették Tokiót. Az így megszerzett sziget-támaszpontokról, valamint a repülőgépanyahajókról felszálló B 29-es szuperbombázók márciustól kezdve erőteljesen fokozták a japán városok és kikötők, ideértve Tokió rendszeres bombázását, különösen súlyos volt a június elején megindult 40 napos és az azt követő, július végéig tartó 21 napos légi offenzíva. A Burmában folytatott sikeres hadműveletek eredményeként 1945. január 28-án újra megnyílt a burmai út is, a Kínába irányuló szállítások fő szárazföldi útvonala.

Togo külügyminiszter abban a feltevésben, hogy elkerülheti Japán teljes katonai vereségét, 1945. május 6-án bejelentette, hogy mivel Németország Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal szemben a Japánnal való előzetes tanácskozás nélkül kapitulált (a részleges kapitulációkról van itt szó) és ezzel flagránsan megsértette a Háromhatalmi Egyezményt, Japán visszanyerte cselekvési szabadságát. Japán törekvései ezentúl ellentmondásban állanak a német hadicélokkal. Ennélfogva Japán fenntartja magának a jogot, hogy a Háromhatalmi Egyezményt és a Németországgal kötött valamennyi megállapodást felmondja. Ez a felmondás május 15-én formálisan is megtörtént. Ezen túlmenően a japán kormány — miután már korábban is tett békepuhatolódzásokat — június közepén közvetítésre kérte fel a Szovjetuniót a távolkeleti háború befejezése érdekében, és ezt a kérését a potsdami konferencia alkalmából nyomatékosan megismételte. A szovjet kormány tájékoztatta a szövetségeket az ügyről, de érdemleges közvetítésre nem került sor.

A július 26-i potsdami nyilatkozat feltételeit a japán kormány július 27-én elvetette és úgy határozott, hogy a háborút „Nagy-Ázsia megteremtése érdekében" a végső győzelemig folytatja. Augusztus 6-án az Egyesült Államok légiereje Hirosimára, majd augusztus 9-én Nagaszakira ledobta az első atombombákat. Az atombomba bevetését nyomós katonai szempontok nem indokolták és inkább a hidegháború első lépése, mint a második világháború utolsó, döntő katonai művelete volt. Az atombombák ledobása akkor történt, amikor — a jaltai megállapodás értelmében — közvetlenül küszöbön állott a Szovjetunió hadbalépése Japán ellen. A Szovjetunió augusztus 8-án, azaz pontosan az európai háború befejezését követő három hónap elteltével nyilatkozatot juttatott el a japán kormányhoz, amelyben közli, hogy csatlakozik a potsdami nyilatkozathoz és augusztus 9-től kezdve hadiállapotban le-

támogatja és hatja át, hogy a háborút addig folytatják Japán ellen, amíg az feladja ellenállását.

3. A Németország részéről a világ felkelt szabad népeinek erejével szemben tanúsított hiábavaló és értelmetlen ellenállás következményei szörnyű megvilágításban tárnak intő példát Japán népe

---

vőnek tekinti magát Japánnal. Augusztus 10-én hadat üzent Japánnak a Mongol Népköztársaság is. A szovjet hadsereg augusztus 9-én megindította támadását a Mandzsúriában álló japán Kvantung-hadsereg ellen és hat nap alatt áttörte a japánok védelmi rendszerét. Az 1,2 millió főt számláló Kvantung-hadsereg volt a legerősebb japán szárazföldi hadsereg, és a japán kormány arra számított, hogy még ha a csendes-óceáni szigeteken vereséget is szenved, az ázsiai szárazföldre támaszkodva hosszabb időn át folytathatja az ellenállást. A szovjet támadással párhuzamosan augusztus 11-én általános támadásra indultak a kínai népi felszabadító hadsereg csapatai is az Észak- és Közép-Kínában állomásozó japán csapatok ellen.

Augusztus 10-én a japán kormány elfogadta a potsdami nyilatkozat feltételeit, de azzal a fenntartással, hogy azok nem csorbíthatják a császár szuverén uralkodói jogait. Miután azonban a szövetségesek ezt a kikötést elutasították, a japán kormány augusztus 14-én fenntartás nélkül elfogadta a potsdami nyilatkozatot. Másnap, augusztus 15-én MacArthur, a szövetséges erők főparancsnoka kiadta a parancsot, hogy Japán ellen minden támadó hadműveletet szüntessenek be, majd 16-án Hirohito császár is parancsot adott a japán fegyveres erőknek az ellenségeskedések haladéktalan beszüntetésére. Mandzsúriában azonban a japán hadsereg-parancsnokság nem adta ki a fegyverletételre vonatkozó parancsot, a Kvantung-hadsereg továbbra is ellenállt. A japán kormány elképzelése ezzel — hasonlóan a német kormányéhoz — nyilván az volt, hogy külön megállapodásra jusson az Egyesült Államokkal és Angliában, miközben Mandzsúriában feltartóztatja a szovjet csapatok és a kínai népi felszabadító hadsereg egységeinek előnyomulását. Ilyen körülmények között a szovjet hadsereg folytatta hadműveleteit. Augusztus 18-án a szovjet csapatok partraszálltak a Kurili-szigeteken és 20-án bevonultak Harbinba, Csangcsungba és Mukdenbe. A Kvantung-hadsereg augusztus 21-én Harbinban letette a fegyvert a szovjet csapatok előtt, amelyek augusztus 23-ig megszállták egész Mandzsúriát (Északkelet-Kínát), ideértve Port-Arthur és Dalnyij (Dairen) kikötőket is.

Az első légi úton szállított amerikai és más szövetséges csapatok augusztus 25-én érkeztek a Tokió melletti repülőtérre, az első amerikai haditengerészeti egységek 28-án kezdték meg a partraszállást Japánban. Tokióba az amerikai csapatok csak a szeptember 2-i kapitulációs okmány aláírása után, szeptember 8-án vonultak be.

Néhány nappal a Szovjetuniónak Japán elleni hadbalépése után, 1945. augusztus 14-én Moszkvában *szovjet—kínai barátsági és szövetségi szer-*

elé. Az az erő, amely most Japán ellen összpontosul, mérhetetlenül nagyobb, mint volt az, amelyet az ellenálló nácik ellen bevetettek és amely szükségképpen elpusztította a földeket, az ipart és a német nép egész életformáját. Katonai erőnk teljes bevetése — amit most elhatároztunk —, a japán fegyveres erők elkerülhetetlen és teljes megsemmisítését és ugyanígy a japán anyaország elkerülhetetlen és teljes elpusztítását jelentené.

4. Japán részére elérkezett az ideje annak, hogy döntsön arról, vajon továbbra is azoktól az önfejű militarista tanácsadóktól kívánja-e magát vezettetni, akiknek ostoba számításai a Japán Birodalmat a megsemmisülés küszöbére sodorták, vagy pedig az ésszerűség útját kívánja-e követni.

---

zódést írtak alá, amelyet augusztus 26-án hoztak nyilvánosságra. A 8 cikkből álló szerződésben a felek kötelezik magukat, hogy a többi Egyesült Nemzetekkel együttműködve a végső győzelemig folytatják a háborút Japán ellen és mindennemű katonai és más természetű segítséget megadnak egymásnak, a háború befejezése után pedig megteszik a szükséges közös intézkedéseket Japán esetleges újabb támadásának megakadályozására. Ezzel a Szovjetunió eleget tett a jaltai megállapodásban vállalt kötelezettségének, hogy fegyveres segítséget nyújt Kínának a japán iga alól való felszabadításában.

Egyidejűleg *négy kiegészítő egyezményt* írtak alá: *1.* A kínai Csang-Csung vasútról szóló egyezmény szerint a Dalnyijba és Port-Arthurba vezető Csang-Csung vasút szovjet—kínai közös tulajdonba és közös igazgatás alá kerül, *2.* A Port-Arthurról kötött egyezmény szerint Kína és a Szovjetunió biztonságának megszilárdítása és egy jövőbeni japán támadás megakadályozása végett Port-Arthur haditengerészeti támaszpontot Kína és a Szovjetunió közösen használja, Port-Arthur védelmét pedig a kínai kormány a szovjet kormánynak engedi át. *3.* A Dalnyijról (Dairen) kötött egyezmény értelmében Dalnyij kikötőjét 30 évre szabad kikötőnek nyilvánítják, ahol Kína rakpartokat és raktárakat ad bérbe a Szovjetuniónak. A kikötőt Kína igazgatja, de a kikötő vezetőjévé a Csang-Csung vasút igazgatója szovjet állampolgárt, helyettesévé pedig kínai állampolgárt nevez ki. *4.* A Japán elleni katonai hadműveletekbe bevont három kelet-kínai tartományról (Mandzsúria) kötött egyezmény szerint Mandzsúriában a Japán elleni hadműveletek tartamára a szovjet főparancsnokság átveszi a legfőbb hatalmat és a teljes felelősséget a hadműveletek irányításával kapcsolatos kérdésekben. A japán megszállás alól felszabadult területeken elősegítik, hogy a regurális és irreguláris kínai csapatok, valamint a szovjet csapatok közös hadműveletekben vegyenek részt, és biztosítják, hogy a szovjet főparancsnokság és a kínai hatóságok hatékonyan együttműködjenek egymással. (Az egyezményben említett „irreguláris kínai csapatok" alatt a Csu Teh tábornok parancsnoksága alatt álló kínai népi felszabadító hadsereg csa-

5. Az alábbiakban közöljük feltételeinket. Nem akarunk eltérni tőlük. Nincs más alternatíva. Nem fogunk eltűrni semmiféle halogatást.

6. Egyszer s mindenkorra ki kell küszöbölni azok hatalmát és befolyását, akik megtévesztették és félrevezették a japán népet, hogy a világ meghódítására vállalkozzék. Szilárd meggyőződésünk ugyanis, hogy a béke, a biztonság és az igazságosság új rendjét lehetetlen megteremteni addig, amíg a felelőtlen militarizmust ki nem írtják a világból.

7. Addig is, amíg ez az új rend létre nem jön és amíg nincs meggyőző bizonyíték arra, hogy Japán háború indítására képes hatalma megsemmisült, a Szövetségesek Japán területének általuk kijelölt

---

patai értendők, amelyek a Japán elleni háború jelentős terhét viselték a kínai szárazföldön.) A barátsági szerződés és a négy kiegészítő egyezmény aláírásával egyidőben a szovjet és a kínai külügyminiszter között még két *jegyzékváltás* történt. Ezekben a Szovjetunió elismeri, hogy Mandzsúria Kína szerves része és hogy Szinkiang problémáit Kína belső ügyének tekinti; Kína pedig kijelenti, hogy Japán veresége és népszavazás megtartása után elismeri a Mongol Népköztársaság (Külső-Mongólia) függetlenségét.

Mandzsúriában a szovjet hadsereg a hadműveletek során együttműködött a kínai népi felszabadító hadsereggel. A reguláris Kuomintang-csapatok és a népi felszabadító hadsereg egységei között azonban nem jött létre az augusztus 14-i szerződésben előirányzott együttműködés, sem Mandzsúriában, sem másutt Kínában.

A japán kapituláció bejelentése után Csang Kai-sek megállapodott a Kínában állomásozó japán erők parancsnokságával, hogy a japán csapatok a Kuomintang-csapatok beérkezéséig ne tegyék le a fegyvert a népi felszabadító hadsereg előnyomuló egységei előtt. A Kuomintang politikáját támogatta Wedemayer tábornok is, a Kínában levő amerikai erők főparancsnoka.

Kínában új polgárháború bontakozott ki, amely négy évig tartott és végül is a népi felszabadító hadsereg győzelmével és a Kínai Népköztársaság megalakulásával ért véget.

A Kínai Népköztársaság megalakulása után, az 1950. február 14-én Pekingben aláírt szovjet—kínai barátsági, szövetségi és kölcsönös segélynyújtási szerződés kiegészítő egyezményében a Szovjetunió lemondott az 1945. augusztus 14-i egyezményekben szerzett előjogairól. Nevezetesen kötelezettséget vállalt arra, hogy a Csang-Csung vasút közös igazgatására vonatkozó jogait átadja a kínai kormánynak, hogy Port-Arthurból kivonja csapatait és ottani létesítményeit átadja a kínai kormánynak, valamint hogy Dalnyij igazgatását teljes egészében szintén átadja a kínai kormánynak az ideglenes szovjet kezelésben vagy bérletben levő vagyontárgyakkal együtt.

pontjait meg fogják szállni, hogy biztosítsák a jelen okmányban megállapított alapvető célkitűzések megvalósítását.

8. A Kairói Nyilatkozatban foglalt feltételeket végre kell hajtani és Japán szuverenitását a Honshu, Hokkaido, Kyushu, Shikoku szigetekre, valamint a később meghatározandó kisebb szigetekre kell korlátozni.

9. A japán fegyveres erők tagjai teljes lefegyverzésük után engedélyt fognak kapni az otthonukba való visszatérésre, hogy ott békés produktív életet folytathassanak.

10. Nem szándékunk, hogy a japán népet mint fajt leigázzuk vagy mint nemzetet megsemmisítsük, de szigorúan meg kell büntetni az összes háborús bűnösöket, ideértve azokat is, akik hadifoglyainkkal szemben kegyetlenkedéseket követtek el. A japán kormánynak el kell távolítania minden akadályt a japán nép demokratikus irányzatainak újraéledése és megerősödése útjából. Meg kell valósítani a szólás-, a vallás- és gondolatszabadságot, valamint az alapvető emberi jogok tiszteletben tartását.

11. Japánnak engedélyezni fogják, hogy megtartsa azokat az iparágakat, amelyek gazdaságának fenntartásához szükségesek és az ésszerű jóvátételek természetbeni teljesítését lehetővé teszik, de nem azokat, amelyek háborúra való újrafegyverkezését lehetővé tennék. Evégből meg fogják engedni, hogy Japán hozzájusson az ellenőrzés alól feloldott nyersanyagokhoz. Végül is meg fogják engedni, hogy Japán résztvegyen a világkereskedelmi forgalomban.

12. A Szövetségesek megszálló erőit Japánból vissza fogják vonni, mihelyt a fenti célkitűzések megvalósultak és a japán nép szabadon kinyilvánított akaratának megfelelően békés szándékú és felelős kormány alakult.

13. Felszólítjuk a japán kormányt, hogy azonnal rendelje el a japán fegyveres erők feltétel nélküli kapitulációját és jóhiszemű eljárása tekintetében nyújtson kellő és megfelelő biztosítékokat. A másik lehetőség Japán számára az azonnali és teljes megsemmisülés.

Churchill
Truman
Csang Kai-sek

A szovjet kormány nyilatkozata a japán kormány részére

A hitleri Németország szétzúzása és kapitulációja után Japán maradt az egyetlen nagyhatalom, amely még mindig folytatni kívánja a háborút.

A három hatalom, az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Kína folyó évi július 26-i, a japán fegyveres erők feltétel nélküli kapitulációjára irányuló követelését Japán elutasította. Ezzel a japán kormány javaslata, amelyben a Szovjetuniót felkérte arra, hogy vállaljon közvetítő szerepet a távol-keleti háborúban, elveszti minden értelmét.

Tekintve, hogy Japán visszautasította a kapitulációt, a szövetségesek azt javasolták a szovjet kormánynak, hogy vegyen részt a japán agresszió elleni háborúban és ezzel siettesse a háború befejezését, csökkentse a véráldozatot és járuljon hozzá az általános béke mielőbbi helyreállításához.

Híven szövetségesi kötelezettségéhez, a szovjet kormány elfogadta a szövetségesek javaslatát és csatlakozott a szövetséges hatalmak folyó évi július 26-i nyilatkozatához.

A szovjet kormány úgy véli, hogy ez a politikája az egyetlen alkalmas eszköz arra, hogy mielőbb biztosítsák a békét, megkíméljék a népeket a további áldozatoktól és szenvedésektől és lehetővé tegyék a japán nép számára, hogy elkerülje azokat a veszélyeket és pusztulást, amelyet Németország elszenvedett, miután a feltétel nélküli kapitulációt visszautasította.

Fentiekre való tekintettel a szovjet kormány kijelenti, hogy a Szovjetunió holnaptól, azaz augusztus 9-étől kezdődően Japánnal hadiállapotban levőnek tekinti magát.

1945. augusztus 8-án.

A háborús főbűnösök megbüntetéséről szóló egyezmény

London, 1945. augusztus 8.

Forrás: The United Nations Yearbook 1946. New York, 1946. — M. O. Hudson: International Legislation. IX. kötet (1942—1945). New York, 1950. 632. old

Egyezmény
az európai tengelyhatalmak háborús főbűnöseinek üldözéséről és megbüntetéséről[1, 2]

Figyelemmel arra, hogy az Egyesült Nemzetek ismételten kinyilvánították azt a szándékukat, hogy a háborús bűnösöket bíróság elé állítják;

figyelemmel továbbá arra, hogy a megszállott Európában elkövetett német kegyetlenkedésekről szóló 1943. évi október 30-i Moszkvai Nyilatkozat értelmében azokat a német tiszteket és katonákat, valamint náci párttagokat, akik a fent említett kegyetlenkedésekért és bűntettekért felelősek vagy azokban beleegyezően résztvettek, visszaküldik azokba az országokba, amelyekben förtel-

[1] Hatályba lépett az aláírással.

[2] Az európai tengelyhatalmak háborús főbűnöseinek üldözéséről és megbüntetéséről szóló egyezményt az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, a Szovjetunió és Franciaország képviselőinek londoni értekezlete (1945. június 26—augusztus 8.) dolgozta ki és a négy hatalom képviselői az egyezményt 1945. augusztus 8-án írták alá. Az egyezményhez 19 állam csatlakozott: Görögország, Dánia, Jugoszlávia, Hollandia, Csehszlovákia, Lengyelország, Belgium, Albánia, Luxemburg, Norvégia, Ausztrália, Honduras, Panama, Haiti, Új-Zéland, India, Venezuela, Uruguay, Paraguay. Az egyezmény értelmében azoknak a háborús főbűnösöknek felelősségrevonására, akiknek bűncselekményei függetlenek a földrajzi helyzettől, Nemzetközi Katonai Törvényszéket (International Military Tribunal) létesítenek, ez azonban nem érinti az 1943. évi moszkvai nyilatkozatban foglalt elvet, hogy a háborús bűnösöket ott kell felelősségre vonni, ahol bűntetteiket elkövették.

A londoni egyezmény kiegészítő részét képezi a Nemzetközi Katonai Törvényszék ugyancsak 1945. augusztus 8-án kelt és október 6-án mó-

mes cselekményeiket elkövették, avégből, hogy a felszabadított országok és az ott megalakuló szabad kormányok törvényei szerint ítélkezhessenek felettük és büntethessék meg őket;

figyelemmel továbbá arra, hogy a fenti Nyilatkozat semmiképpen sem érinti azoknak a főbűnösöknek az esetét, akiknek bűncselekményei nincsenek földrajzilag helyhez kötve és akiket a szövetséges országok kormányainak közös határozata alapján fognak megbüntetni,

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya, a Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság kormánya,

---

dosított *szabályzata* (Charter), amely 30 cikkben a törvényszék szervezetét és hatáskörét szabályozza. A Nemzetközi Katonai Törvényszék a négy nagyhatalom által kijelölt négy tagból és négy póttagból áll, akik szótöbbséggel határoznak. Székhelye Berlin. A szabályzat 6. cikke meghatározza azokat a bűncselekményeket, amelyek miatt a háborús főbűnösöket a Nemzetközi Katonai Törvényszék elé kell állítani. Ezek *a)* béke elleni bűncselekmények, azaz agresszív háborúk szervezése, előkészítése, kirobbantása és viselése; *b)* háborús bűncselekmények, vagyis a háború törvényeinek és szokásainak megsértése; *c)* emberiesség elleni bűncselekmények, azaz a polgári lakosság körében elkövetett kegyetlenkedések. A Nemzetközi Katonai Törvényszék eljárási szabályait Nürnbergben 1945. október 29-én fogadták el.

A *német* háborús főbűnösök ügyében a Nemzetközi Katonai Törvényszék előtt Nürnbergben lefolytatott perben (1945. november 14—1946. október 1.) hozták meg az ítéletet. Ennek során 12 háborús főbűnöst kötél általi halálra, hármat életfogytiglani fegyházra, négyet 10—20 évi fegyházra ítéltek, hármat pedig felmentettek. Göring, von Ribbentrop, Keitel, Kaltenbrunner, Rosenberg, Frank, Frick, Streicher, Sauckel, Jodl, Seyss-Inquart, Bormann *(in absencia)* büntetése kötél általi halál; Hess, Funk, Raeder életfogytiglani, von Schirach, Speer húsz évi, von Neurath tizenöt évi, Dönitz tíz évi fegyházbüntetést kapott; Schachtot, von Papent és Fritschet a törvényszék felmentette. Bűnös szervezeteknek mondották ki ezenkívül az SA-t, a Gestapót és az NSDAP-t. A nürnbergi ítéleteket az ENSZ közgyűlése 1946. december 11-én jóváhagyta.

A *japán* háborús főbűnösök perbefogásának és megbüntetésének módját a szövetséges hatalmak japáni főparancsnokságának 1946. január 19-én kiadott *rendelete* a londoni egyezményhez hasonlóan szabályozta; a rendelet magában foglalja a Távol-Keleti Nemzetközi Katonai Törvényszék szabályzatát is. A Tokióban lefolytatott perben a törvényszék 7 halálos ítéletet hozott, 16 vádlottat pedig életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélt.

A földrajzilag helyhez nem kötött háborús bűnösök kiadására és megbüntetésére vonatkozóan, a moszkvai nyilatkozat értelmében, az ENSZ közgyűlés 1946. február 13-án hozott határozatot.

az Amerikai Egyesült Államok kormánya és a Francia Köztársaság ideiglenes kormánya (az alábbiakban: aláíró Hatalmak), az Egyesült Nemzetek valamennyi tagállama nevében eljárva, kellő meghatalmazással ellátott képviselőik útján az alábbi Egyezményt kötötték.

1. cikk. A Németországi Ellenőrző Tanáccsal történő tanácskozás után Nemzetközi Katonai Törvényszéket létesítenek azoknak a háborús bűnösöknek bíróság elé állítása céljából, akiknek bűncselekményei nincsenek földrajzilag helyhez kötve, tekintet nélkül arra, hogy saját személyükben vagy mint szervezetek, illetve csoportok tagjait helyezik-e őket vád alá, vagy pedig mindkét minőségükben.

2. cikk. A Nemzetközi Katonai Törvényszék szervezetét, hatáskörét és feladatait a jelen Egyezményhez csatolt Szabályzat határozza meg, amely az Egyezmény szerves részét képezi.

3. cikk. Az aláíró Hatalmak mindegyike megteszi a szükséges intézkedéseket, hogy a vádak kivizsgálása és a bírósági eljárás lefolytatása céljából kiszolgáltassa az általa fogva tartott háborús főbűnösöket, akiket a Nemzetközi Katonai Törvényszék elé fognak állítani. Az aláíró Hatalmak mindent megtesznek annak érdekében is, hogy felkutassák azokat a háborús főbűnösöket is — az ellenük emelt vádak kivizsgálása és a Nemzetközi Katonai Törvényszék elé állításuk céljából —, akik nem az aláíró Hatalmak valamelyikének területén tartózkodnak.

4. cikk. A jelen Egyezmény semmiképpen sem érinti a Moszkvai Nyilatkozatban foglalt ama rendelkezéseket, amelyek szerint a háborús bűnösöket visszaküldik azokba az országokba, amelyekben bűntetteiket elkövették.

5. cikk. Az Egyesült Nemzetek bármely tagállamának kormánya jogosult csatlakozni a jelen Egyezményhez, oly módon, hogy ezt a szándékát diplomáciai úton közli az Egyesült Királyság kormányával, amely a csatlakozásról esetenként értesíti az Egyezményt aláíró és az ahhoz csatlakozott kormányokat.

6. cikk. A jelen Egyezmény semmiképpen sem érinti bármely nemzeti vagy megszállási bíróság illetékességét vagy hatáskörét, amelyet a szövetséges Hatalmak valamelyikének területén vagy Németországban létesítettek vagy létesíteni fognak háborús bűnösök bíróság elé állítása céljából.

7. cikk. A jelen Egyezmény az aláírás napján lép életbe egy évi időtartamra, és azután is érvényben marad, azzal, hogy az aláíró Hatalmak bármelyikének joga van az Egyezményt diplomáciai úton egy havi felmondással hatályon kívül helyezni. Az Egyezmény ha-

tályon kívül helyezése nem érinti azokat a bírósági eljárásokat vagy határozatokat, amelyek az Egyezmény értelmében már korábban megindultak, illetve létrejöttek.

Fentiek hiteléül a meghatalmazottak a jelen Egyezményt aláírták.

Kelt Londonban, 1945. évi augusztus 8. napján orosz, angol és francia nyelven négy példányban, amelyeknek mindegyike egyformán hiteles.

A Szovjet Szocialista Köztársaságok
Szövetségének kormánya részéről:
I. Nikitcsenko
A. N. Trainin

Nagy-Britannia és Észak-Írország
Egyesült Királyság kormánya részéről:
Jowett, C.

Az Amerikai Egyesült Államok kormánya részéről:
Robert H. Jackson

A Francia Köztársaság ideiglenes kormánya részéről:
Robert Falco

A szovjet–lengyel határegyezmény

Moszkva, 1945. augusztus 16.

Forrás: Szbornik gyejtszvujuscsih dogovorov, szoglasenyij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XII. kötet. Moszkva, 1956. 76. old.

Szerződés
a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége
és a Lengyel Köztársaság között a szovjet—lengyel államhatárról[1]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának elnöksége és a Lengyel Köztársaság Országos Nemzeti Tanácsának elnöke

attól az óhajtól vezérelve, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Lengyelország közötti államhatár kérdését a barátság és egyetértés szellemében rendezzék,

elhatározták, hogy e célból a jelen Szerződést megkötik és meghatalmazottaikká kijelölték:

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának elnöksége: Vjacseszlav Mihajlovics Molotovot, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Népbiztosok Tanácsának elnökhelyettesét és külügyi népbiztost;

a Lengyel Köztársaság Nemzeti Tanácsának elnöke Eduard Osubka-Morawskit, a Lengyel Köztársaság Minisztertanácsának elnökét,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbiakban állapodtak meg:

1. cikk. A krími konferencia határozata értelmében a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Lengyel Köztársaság közötti államhatárt a „Curzon-vonal" mentén kell megállapítani, egyes szakaszokon öt-nyolc kilométeres eltéréssel Lengyelország javára, a csatolt 1 : 500 000 léptékű térkép szerint, kiegészítőleg Lengyelországnak engedve át:

[1] A megerősítő okiratokat Varsóban 1946. február 5-én cserélték ki.

a) A „Curzon-vonaltól" keletre fekvő területet a nyugati Bug és a Szolokija folyóig, Krylow városától délre, legfeljebb 30 km eltéréssel Lengyelország javára;

b) A Bialowiezai erdő területének a „Curzon-vonaltól" keletre fekvő egyik részét a Niemirow-Jalowka szakaszon, beleértve Niemirowot, Gainowkát, Bialowiezát és Jalowkát, legfeljebb 17 km eltéréssel Lengyelország javára.

2. cikk. Az 1. cikk rendelkezéseinek megfelelően a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Lengyel Köztársaság közötti államhatár a következő vonalat követi:

Attól a ponttól kiindulva, amely hozzávetőlegesen 0,6 km-re délnyugatra fekszik a Szan folyó forrásától, északkeleti irányban a Szan folyó forrásáig és azután a Szan folyó középfolyása mentén lefelé halad addig a pontig, amely Szolina helységtől délre fekszik, majd tovább húzódik Przemysltől keletre és Rawa Russzkajától nyugatra a Szolokija folyóig, innen a Szolokija és a nyugati Bug folyók mentén Niemirow-Jalowka irányában, miközben a Bialowiezai erdő területének az 1. cikkben említett része lengyel oldalon marad, onnan a Litván Szovjet Szocialista Köztársaság, a Lengyel Köztársaság és Kelet-Poroszország határainak találkozó pontjáig halad, úgyhogy Grodno az SZSZKSZ oldalán marad.

Az e cikkben megállapított határnak a helyszínen való kijelölését szovjet—lengyel vegyes bizottság fogja elvégezni, amelynek székhelye Varsó lesz és amely legkésőbb a megerősítő okiratok kicserélésének időpontjától számított 15. napon kezdi meg munkáját.[2, 3]

3. cikk. A területi kérdéseknek a békekötéskor történő végleges rendezéséig, a szovjet—lengyel határnak az a része, amely a Baltitengert érinti, a berlini konferencia[4] határozatának megfelelően azt a vonalat követi, amely a Danzigi-öböl keleti partján fekvő, a mellékelt térképen megjelölt ponttól kelet felé Braunsberg-Goldaptól északra húzódik addig a pontig, ahol ez a vonal a jelen Szerződés 2. cikkében leírt határvonallal találkozik.

[2] A szovjet—lengyel vegyes bizottság munkájáról készült okmányokat Varsóban 1947. április 30-án, a kölcsönös határviszonyok rendjéről szóló egyezményt 1948. július 8-án írták alá.

[3] Az 1951. február 15-én aláírt szerződésben a szovjet—lengyel államhatárt a Szovjetunió drogobicsi és lvovi körzeteiben kisebb mértékben módosították.

[4] A potsdami konferencia.

4. cikk. A jelen Szerződést a lehető legrövidebb időn belül meg kell erősíteni. A Szerződés a megerősítő okiratoknak Varsóban történő kicserélésekor lép életbe.

Készült Moszkvában, 1945. augusztus 16-án, két példányban, mindegyik orosz és lengyel nyelven, azzal, hogy mindkét szöveg egyenlő érvényű.

A japán kapituláció

Tokiói-öböl, 1945. szeptember 2.

Forrás: A Decade of American Foreign Policy. Basic Documents, 1941—1949. Washington, 1950. 625. old. — Manley O. Hudson: International Legislation. IX. kötet. (1942—1945). New York, 1950. 661. old. — Szbornik gyejsztvujuscsih dogovorov, szoglasenyij i konvencij zakljucsonnih SZSZSZR sz inosztrannimi goszudarsztvami. XI. kötet. Moszkva, 1955. 137. old.

A japán kapituláció okmánya[1]

Mi, a japán császár, a japán kormány és a japán császári főhadiszállás parancsára és nevében, ezennel elfogadjuk az Egyesült Államok, Kína és Nagy-Britannia kormányfői által 1945. július 26-án Potsdamban kibocsátott nyilatkozatban foglalt rendelkezéseket, amelyekhez később a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége is csatlakozott; a négy hatalmat a továbbiakban Szövetséges Hatalmaknak nevezzük.

[1] A japán kapituláció okmányát a *Missouri* amerikai csatahajó fedélzetén írták alá a Tokiói-öbölben. Az okmányt — ellentétben a német katonai kapituláció okmányával — Sigemicu külügyminiszter személyében a japán császár és a kormány képviselője is aláírta.

Ugyanaznap a japán császári főhadiszállás MacArthur tábornoknak, a szövetséges erők főparancsnokának utasítására parancsot adott ki, amely a szövetségesek között létrejött megállapodás (Truman és Sztálin augusztus 15—30-i üzenetváltása) alapján a következők szerint szabályozta a japán csapatok fegyverletételét:

A Kínában (Mandzsúria nélkül), a Formozán és Indokínának a 16. szélességi foktól északra eső részén levő japán csapatok Csang Kai-sek előtt teszik le a fegyvert; a Mandzsúriában, Koreának a 38. szélességi foktól északra eső részén, valamint Karafuto-szigeten (Szachalin déli része) és a Kurili-szigeteken levő japán csapatok Vaszilevszkij marsall, a távol-keleti szovjet csapatok főparancsnoka előtt; az Andaman- és Nikobar-szigeteken, Burmában, Thaiföldön, Indokínának a 16. szélességi foktól délre eső részén, Malájföldön, Borneón, Holland-Indiában, Új-Guineán, a Bismarck-szigeteken és a Salamon-szigeteken levő japán csapatok Mountbatten tengernagy, illetőleg az ausztráliai fegyveres erők főparancsnoka előtt; a Ryu-Kyu-szigeteken, a Bonin-szigeteken és más csendes-óceáni szigeteken levő japán csapatok a csendes-óceáni

Mi ezennel megparancsoljuk az összes japán erőknek, bárhol tartózkodjanak is, valamint a japán népnek, hogy azonnal szüntessék meg az ellenségeskedéseket, tartsák épségben és óvják meg minden károsodástól az összes hadihajókat, repülőgépeket, katonai és polgári vagyontárgyakat és tegyenek eleget mindazoknak a követeléseknek, amelyeket a Szövetséges Hatalmak főparancsnoka vagy a japán kormány szervei ebben a vonatkozásban előírnak.

Mi ezennel megparancsoljuk a japán császári főhadiszállásnak, hogy azonnal adja ki a parancsot az összes japán erők parancsnokainak és az összes japán parancsnokság alatt álló erőknek, bárhol tar-

---

amerikai flotta főparancsnoka előtt; a japán anyaországban, Koreának a 38. szélességi foktól délre eső részén, valamint a Fülöp-szigeteken levő japán csapatok a csendes-óceáni amerikai szárazföldi csapatok főparancsnoka előtt kapitulálnak.

A mandzsúriai japán csapatok kapitulációja már előbb, augusztus 21-én megtörtént Harbinban. A többi kapitulációs okmányt a szeptember 2-i császári főhadiszállási parancsnak megfelelően japánok által elfoglalt hatalmas kiterjedésű területen a következő időpontokban írták alá: szeptember 6-án a Bismarck-szigetekhez tartozó Raboulban, 9-én Nankingban, 12-én Singapureban, 13-án Burmában, 16-án Hongkongban, október 23-án Formozán, végül november 15-én Jáván.

Japánt nem osztották fel megszállási övezetekre, az ország kizárólag amerikai csapatok megszállása alá került.

Az amerikai, angol és szovjet külügyminiszterek *moszkvai értekezletén* (1945. december 16—26.) Japán megszállásának időszakára megalakították a Távol-Keleti Bizottságot és a japáni Szövetséges Ellenőrző Tanácsot. A Távol-Keleti Bizottság, Washington székhellyel, az Egyesült Államok, a Szovjetunió, Nagy-Britannia, Kína, Franciaország, Hollandia, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland, India és a Fülöp-szigetek képviselőiből állott. Feladata volt a szövetségesek Japánnal szembeni politikájának kialakítása, de katonai kérdésekbe nem szólhatott bele. A szűkebb körű, négy tagból álló Szövetséges Ellenőrző Tanács, Tokió székhellyel, a szövetséges erők amerikai főparancsnokának elnöklete alatt egy szovjet, egy kínai és egy Nagy-Britanniát, Ausztráliát, Új-Zélandot és Indiát együttesen képviselő tagból állott. Tanácsadó szervként rendelték a főparancsnok mellé, a fegyverletételi feltételek végrehajtásával, Japán megszállásával és ellenőrzésével kapcsolatban. A fenti két szerv fennállása ellenére a tényleges hatalom Japánban MacArthur kezében összpontosult.

Később, az Egyesült Államok az 1951. szeptember 8-án Japánnal kötött külön békeszerződés után, egyoldalúan megszüntette a Távol-Keleti Bizottságot és a Szövetséges Ellenőrző Tanácsot.

tózkodjanak is, hogy ők maguk és a parancsnokságuk alatt álló erők feltétel nélkül kapituláljanak.

Mi ezennel megparancsoljuk az összes polgári, katonai és haditengerészeti hatóságoknak, hogy engedelmeskedjenek a Szövetséges Hatalmak főparancsnoka által vagy az ő nevében kiadott, a kapituláció hatályossá tételére alkalmasnak tartott összes proklamációknak, rendeleteknek és utasításoknak, és hajtsák végre azokat, úgyszintén utasítjuk ezen hatóságok összes tisztviselőit, hogy maradjanak helyükön és továbbra is teljesítsék nem-katonai kötelezettségeiket, kivéve ha a Szövetséges Hatalmak főparancsnoka vagy annak alárendeltje kifejezetten elmozdította őket hivatalukból.

Mi, a császár, a japán kormány és utódaik nevében, ezennel kötelezzük magunkat, hogy jóhiszeműen végrehajtjuk a Potsdami Nyilatkozat rendelkezéseit és kiadjuk mindazon rendeleteket és megtesszük mindazon intézkedéseket, amelyeket a Szövetséges Hatalmak főparancsnoka vagy a Szövetséges Hatalmak bármely más kijelölt képviselője megkövetel abból a célból, hogy e nyilatkozatot hatályossá tegye.

Mi ezennel megparancsoljuk a japán császári kormánynak és japán császári főhadiszállásnak, hogy azonnal bocsássa szabadon az összes, jelenleg japán őrizet alatt álló szövetséges hadifoglyokat és polgári internáltakat, gondoskodjék védelmükről, gondozásukról, ellátásukról és meghatározandó helyekre történő haladéktalan elszállításukról.

A császárnak és a japán kormánynak az állam vezetésével kapcsolatos hatalmát alárendelik a Szövetséges Hatalmak főparancsnokának, aki megteszi mindazokat az intézkedéseket, melyeket a fenti kapitulációs feltételek hatályossá tételére alkalmasnak tart.

Aláírták a Tokiói-öbölben, Japánban, 1945. szeptember második napján, reggel 9,04-kor.

Mamoru Sigemicu
külügyminiszter,
a japán császár és a japán kormány
megbízásából és nevében

Joshijiro Umezu
tábornok,
a japán császári főhadiszállás
megbízásából és nevében

Elfogadta a Tokiói-öbölben, Japánban, 1945. szeptember második napján, reggel 9,08-kor az Egyesült Államok, a Kínai Köztársaság, az Egyesült Királyság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szö-

vetsége részéről, valamint a Japánnal hadban álló többi Egyesült Nemzetek nevében

Douglas MacArthur
a szövetséges erők főparancsnoka

Chester W. Nimitz tengernagy,
az Egyesült Államok képviselője

Sir Bruce A. Fraser tengernagy,
Nagy-Britannia képviselője

Hsu Yung-csang tábornok,
a Kínai Köztársaság képviselője

Kuzma Gyerevianko tábornok,
a Szovjetunió képviselője

Sir Thomas Blamey
tábornok, az Ausztráliai Szövetség képviselője

L. Moore Cosgrave
ezredes,
Kanada Dominium képviselője

Jacques Leclerc
tábornok,
a Francia Köztársaság ideiglenes kormányának képviselője

D. E. L. Helfrich
tengernagy,
a Németalföldi Királyság képviselője

Leonard M. Isitt
helyettes légimarsall,
Új-Zéland Dominium képviselője

A védőburkoló Urai Erika munkája

A kiadásért felel a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó igazgatója
A szerkesztésért felel: dr. Popovics Béla. Műszaki vezető: Király Ernő
Műszaki szerkesztő: Novotny Györgyné

Kiadványszám: K-962. Formátum: A/5. Ívszám: 43. Példányszám: 1600.
Nyomdába adva: 1966. IV. 19. Imprimálva: 1966. XI. 17. Megjelent: 1966.
XI. 30. Ez a könyv 5601—54 és 5602—55 szabvány szerint készült
KG—760—k——6670. — 66 722 — Egyetemi Nyomda, Budapest